BIBLIOTHECA
SCRIPTORVM GRAECORVM ET ROMANORVM
TEVBNERIANA

C. PLINI CAECILI SECVNDI

EPISTVLARVM LIBRI NOVEM

EPISTVLARVM AD TRAIANVM LIBER

PANEGYRICVS

RECENSVIT

MAVRITIVS SCHVSTER

EDITIONEM TERTIAM CVRAVIT

RVDOLPHVS HANSLIK

ADIECTAE SVNT DVAE TABVLAE

EDITIO STEREOTYPA EDITIONIS
TERTIAE (MCMLVIII)

STVTGARDIAE ET LIPSIAE
IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI MCMXCII

CIP-Titelaufnahme der Deutschen Bibliothek

Plinius Caecilius Secundus, Gaius:
[Epistulae]
C. Plini Caecili Secundi Epistularum libri novem / C. Plini
Caecili Secundi Epistularum ad Traianum liber [u. a.] /
rec. Mauritius Schuster. – 3. ed. / cur. Rudolphus Hanslik,
[Nachdr.]. – Stutgardiae ; Lipsiae : Teubner, 1992
(Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana)
ISBN: 3-8154-1657-4
NE: Schuster, Mauriz [Hrsg.]; Plinius Caecilius Secundus, Gaius:
[Sammlung]

Printed in Germany
Druck: Chemnitzer Verlag und Druck GmbH, Werk Zwickau

PRAEFATIO

C. Plini Caecili Secundi quae exstant scripta non iisdem omnia codicibus posteritati sunt tradita: alia via ac ratione Epistularum libros novem, alia Epistulas Plini ad Traianum Traianique ad Plinium, alia Panegyricum Traiano imperatori dictum ad hanc aetatem pervenisse constat.

I

In **Epistularum libris novem** recensendis tres codicum familiae, quas primus Henricus Keil inter se distinguendas esse recte docuit, atque nonnullae editiones veteres[1]) quasi subsidia critica debent adhiberi; sunt vero hi libri:

1. Familia novem librorum (MV = α). Prima igitur codicum classis duobus libris designatur, quorum alter codex Mediceus (**M**) est, alter Vaticanus (**V**): utrumque post Merrillium aliosque viros Plinianos denuo revolvi.

Principem autem locum obtinet codex Mediceus (plut. XLVII, no. 36), **M**, membranaceus, saeculo X minusculis Carolingianis exaratus, in bibliotheca Mediceo-Laurentiana repositus; continentur hoc libro Plini Epistulae I–IX 26, 8; sed legentibus nonnullae occurrunt lacunae, quarum hae sunt notabiles: I 16, 1 (*vero*) – I 20, 7 (*ederet*); III 1, 12 (*fuit*) – III 3, 6 (*potes*); III 8, 4 (*est vale*) – III 9, 28 (*dixi diligenter*). litterarum Graecarum usum male scivisse videtur librarius, cum in media epistula IX 26 verbis Graecis referta opus suum destituerit. – Imaginem unius paginae phototypice expressam (fol. 130r: Ep. VIII 24, 9 extr.–IX 2, 1 *animum*) huic editioni addidimus. **M**

1) Vide infra p. 1.

V Codex Vaticanus (Lat. 3864), V, membranaceus, exeunte saeculo IX vel ineunte s. X minusculis Carolingianis confectus in bibliotheca Vaticana adservatur. praestantissimus hic codex miscellaneus praeter alia nobilium auctorum Romanorum scripta Epistularum Plinianarum libros I–IV (foll. 78–108) continet iisdemque deformatus est lacunis atque codex **M**, quocum arta eum affinitate iunctum esse primo patet obtutu. quem librum manu scriptum neutiquam e codice **M** manare potuisse Merrill aliique viri litterati argumentis ad persuadendum accommodatis confirmaverunt.[1]) – Imago unius paginae phototypice expressa (fol. 107r: Ep. IV 25, 1–IV 27, 3 *teneo et iam*) huic editioni adiuncta est.[2])

Eidem familiae, ut hoc addam, etiam excerpta quae-
Mon. dam attribuenda sunt velut ea, quae cod. Monacensis (olim Ratisbonensis) 14641 continet[3]), atque ea, quae cod.
L Leidensis Vossianus Lat. 98, L, exhibet (sc. Ep. I 1. 2 [1–6 *nostris*]. 6).

2. Familia decem librorum sive centum epistularum (**BF**Π = β). Altera codicum classis insignitur eo, quod solas Epistulas I–V 6 habet: hae in summa sunt epistulae centum, utpote cum Ep. IV 26 in libris **BF** sit omissa; de Π fragmento paulo infra plura dicemus. huius classis codices ex archetypo, quod decem Epistularum libros Plinianos continebat, fluxisse pro certo potest affirmari.[4])

B Codex Beluacensis (sive Ashburnhamensis R 98 [37], olim Riccardianus), **B**, bibliothecae Mediceo-Laurentianae, membranaceus, saeculo X exeunte minusculis Carolingianis perscriptus Epistularum libr. I–V 6, 32 (*per-*

1) V. praef. Merrillianae p. XIX.

2) Hoc loco non alienum videtur commemorare Edmundum Hauler iam multos ante annos aequissimum codicis **V** iudicem se praebuisse: cf. Wien. Stud. 17 (1895), 128 sqq.

3) Mutilum hunc librum Monaci ipse inspexi: p. 46r leguntur Ep. I 6 et VI 10.

4) Cf. ea, quae Merrill in editione sua (p. VI) et Carlsson in dissertatione 'Zur Textkritik der Pliniusbriefe' (p. 5) exposuerunt.

errat) continet. hic liber, quem post alios ipse inspexi et excerpsi, maioribus hisce hiat lacunis: II 4, 2 (*exstiterim*) — II 12, 3 (*monstrandumque*) et III 5, 20 (*quae te*) — III 11, 9 (*pluris*). duos correctores huius codicis menda quaedam emendasse dispicimus. Beluacensis autem nomen inde duxit, quod in inferiore primi folii margine haec legitur nota: *S̄c̄i Petri Beluacensis.*[1]) — Huius codicis folia sunt permagna; quare imaginem quartae tantum partis ex una pagina depromptae phototypice expressam (fol. 17r: Ep. IV 28 et 29) huic editioni adiunximus.

Codex S. Marci 284 (Florentinus), **F**, bibliothecae Mediceo-Laurentianae, membranaceus, saeculo XI, ut videtur, minusculis Carolingianis exaratus est. hic liber, qui inde, quod antea in bibliotheca monasterii S. Marci Florentiae repositus erat, nomen traxit, Plini Epistularum libr. I—V 6 (foll. 41—77) continet; Ep. IV 26 deest. altera manus post Ep. V 6 addidit Ep. V 7—V 8, 4 (*curiosi*) ita, ut huius additamenti contextum e codice quodam, qui ad octo librorum familiam pertinet, derivatum esse facile dignoscas.[2]) ubi **B** et **F** diversas exhibent scripturas, persaepe in codice **B** genuinam lectionem apparere iam hoc loco obiter attingam. — Codicem Florentinum post Merrillium eiusque uxorem rursus contuli. F

Eidem classi quin *Π* fragmentum (cod. Pierpont Morgan) adscribendum sit, nemini profecto dubium esse potest. exstant enim antiquissimi codicis Pliniani[3]) sex folia saeculo VI litteris uncialibus exarata, quibus textus continetur harum Epistularum: II 20, 13 (pro)*cessit ut ipse* — III 5, 4 *viginti quib*(us). quae codicis perantiqui reliquiae, quas Lowe et Rand in Ioannis Pierpont Morgan *Π*

1) Egregius hic codex, cum Henricus Keil editionem suam adornaret, obscura quadam ratione hominum oculis subductus in tenebras recesserat neque usquam comparuit; itaque doctissimo illi viro nil nisi excerpta huius libri multifariam mendosa praesto fuerunt. — In hoc codice Ep. IV 26 deest.

2) Haec (fol. 77b) saeculo XV scripta esse manifestum est.

3) Cf. E. A. Lowe and E. K. Rand, A sixth-century fragment of the letters of Pliny the Younger, Washington 1922, et E. T. Merrill, The Morgan fragment of Pliny's letters, Class. Phil. 18 (1923), 97—119.

bibliotheca Novieboracensi a. 1915 invenerunt[1]), particulae deperditi illius libri Pliniani (P) vix videntur esse, quem Aldus nimiis hisce laudibus ornaverat[2]): 'Est enim volumen ipsum non solum correctissimum, sed etiam ita antiquum, ut putem scriptum Plinii temporibus.'

a Editionis Aldinae, quae Venetiis a. 1508 emissa est (*a*), scripturas permagnam partem cum lectionibus librorum BF*Π* congruere iam hoc loco commemorare liceat. hac editione, quam a. 1518 altera secuta est (*a*²), omnes novem librorum epistulae perhibentur.

I *i* De I et *i* signis infra disputabimus, ubi de iis libris, quibus Plini Epistulae ad Traianum traditae sunt, verba faciemus (vid. p. XIV).[3])

3. Familia octo librorum (Dm = *γ*, oux = *δ*). Tertia classis nomen suum inde accepit, quod huius familiae codices octo Epistularum libros, sc. libr. I–VII et IX, continent. praeterea hoc proprium est huius familiae, ut Epistula IX 16 desideretur ac nonnullae libri quinti et noni epistulae alio atque usu receptus est ordine proponantur. omnium vero huius classis librorum fons atque origo fuit codex quidam Veronensis, qui post a. 1419 ex hominum oculis elapsus est.

Optimus huius familiae liber, quo genuinae archetypi Veronensis lectiones incorruptius quam ceteris huius classis libris servatae sunt, codex est Dresdensis D 166, D, membranaceus, saeculo XV exaratus.[4]) nonnullae primi

D (margin)

1) Vide, quae exposui in 'Bericht über die Literatur zu den Schriften des jüngeren Plinius (1915—1926)', Bursian. Jahresber. 221 (1929, II), 9–14.

2) Cf. Keilii praef. p. XXII. hoc imprimis codice, quem Merrill littera P signavit, Aldus, cum a. 1508 editionem Plinianam curaret, una cum aliis codicibus editionibusque usus est; hunc codicem Parisinum saeculo XVI ineunte perisse veri simile est.

3) Revolvi etiam, ut hoc addam, nonnullos alios codices membranaceos chartaceosque Plinianos, qui in bibliothecis Italicis servantur, in his codices quosdam Ambrosianos (velut I 75 sup., S 5 sup., al.): sed hi libri plerumque saec. XV scripti ad restituendum textum Plinianum nihil valent; apographa sunt vilia, quorum maxima pars ad codicum familiam *β* sese applicat.

4) Adservatur Dresdae in bibliotheca, cui nomen est 'Sächsische Landesbibliothek'.

libri epistulae (8, 12, 23, 24) non suo loco, sed in fine codicis apparent; quattuor autem hae epistulae ex libro quodam, qui ad familiam *β* pertinet vel pertinebat, adscriptae sunt. hunc codicem elegantissime perscriptum ipse identidem revolvi et diligenter excerpsi. — Unius paginae imaginem (fol. 136v: Ep. IX 1, 1–4 *videatur*) huic editioni addidimus.

Codex Marcianus Lat. class. XI 37, m, chartaceus, saeculo XV scriptus, nunc Venetiis in bibliotheca S. Marci adservatur. hic liber cum alia, quae nullius fere pretii sunt, tum contextum libri primi atque indicem primi secundique Epistularum libri praebet ex codice Veronensi, ut videtur, transcriptum; desunt Ep. I 8, 12, 23, 24. quem librum D. Johnson contulit. m

Huc denique nonnulli saeculi XV codices membranacei sunt referendi, quibus eaedem epistulae, quas in **D** invenis, et Ep. I 8, 12, 23, 24 suppeditantur. sunt vero hi libri: cod. Ottobonianus Lat. 1965 (o), cod. Urbinas Lat. 1153 (u), cod. Vindobonensis 48 (**x**). hi libri, quos propterea, quod correctorum manus passi sunt, caute usurpari necesse est, a Merrillio eiusque uxore collati sunt; Vindobonensem ipse denuo perlegi. o u x

Cum de codicum collationibus Merrillianis crebro mentionem faciam, non alienum videtur paucis enuntiare, quid de illarum fide existimem. in universum adnotationibus, quas doctus ille vir in uberrimo apparatu critico profert, confidere licet. sunt vero nonnulla corrigenda; nam in codicibus melioris notae, cum denuo eos inspicerem, interdum alia inveni scripta atque in adnotatione Merrilliana. quos locos hic in brevi conspectu ponere non pigebit. habet enim cod. **M**: Ep. II 13, 7 *epistulis*; III 18, 9 *bene canere musicos doceant*; V 6, 38 *suscipit*; VI 2, 7 *o Regule*; VI 25, 5 *accersamus*; VIII 2, 4 *decumam* — cod. **B**: III 18, 9 *bene canere musicos doceant*; V 6, 22 *proxima* — cod. **F**: III 18, 9 *bene canere m. d.* — cod. **D**: II 10, 4 *desinuntque*; II 11, 3 *peritissimus*; III 1, 2 *confusa ad huc* (deest apud Merr.); V 7, 3 *ediciens*; VI 15, 1 *re interfuisti* (*non* deest); VI 15, 2 *cum recitaret* (*is* deest); VI 23, 3 *existimo et in hisdem studiis et hisdem etiam partibus*; VI 32, 1 *ut decebat tuam filiam*; VI 33, 8 *pugnatia*; VII 12, 6 *impendi operam*; IX 3, 1 *vivet*; IX 26, 9 *pari* (in ras.); IX 36, 3 post *stomachi* deest *lego*. praeterea hoc perquam breviter commemorem Merrillium, cum res levissimas quisquiliasque ut in amplissima editione adnotavisset, minutas illas res modo protulisse, modo neglexisse.

Sed iam transeamus ad singulas codicum familias singulosque libros aestimandos. atque primum quidem familiae α et β in aestimationem veniant, quarum scripturae saepenumero inter se discrepant tantaque iterum iterumque sunt diversitate, ut differentias illas nequaquam a librariorum erroribus emendandive studio infeliciter temptato profectas esse viri docti iam pridem intellexerint. immo vero archetypum aut familiae novem librorum aut classis centum Epistularum a docto quodam librario retractatum atque coniecturarum abundantia obrutum esse statuere necesse est. de illarum familiarum, α et β dico, pretio viri Pliniani diu inter sese dissenserunt ita, ut Henricus Keil familiam α pluris aestimandam classe β atque ex fonte puriore quam archetypum codicum **BF** derivatam esse autumaret[1]), A. Otto et C. F. W. Müller et Kukula et Merrill archetypum codicum **MV** a librario quodam sollertissimo ac linguae Latinae bene gnaro permultis interpolationibus coniecturisque foede inquinatum esse censerent. at Keil, quamvis archetypum familiae β 'constanti grammatici cuiusdam studio interpolatum' esse arbitraretur, tamen in ipsa editione saepius quam crederes ab hoc suo deflexit iudicio. Keilio omnibus viribus opibusque repugnavit A. Otto in disputatione 'Die Überlieferung der Briefe des jüngeren Plinius'[2]) sincera Plinii verba et classe β et editione Aldina servata esse asseverans; unum hoc concessit contextum Plinianum in illis libris hic illic librariorum inscitia leviter esse depravatum. cui sententiae, quam ille spinosiore certe quam veriore argumentatione stabilire temptavit, viri docti omnesque, quos modo nominavimus Plinii editores, adsensi sunt. itaque opinio Ottoniana per sex fere lustra valebat pollebatque.

Anno demum 1919 ipse libello, quem 'Studien zur Textkritik des jüngeren Plinius' inscripsi, Ottonis sententiae adversatus immodicam illam familiae β auctoritatem debi-

1) Codicis B scripturas Keil e Cortii editione parum diligenter confecta repetivit; vid. edit. p. 2.
2) Cf. Herm. 21 (1886), 287 sqq.

litare et infringere conatus sum; atque alias postmodo publicavi commentationes[1]), in quibus codicum classem β permultis locis a correctore quodam litterato arbitrario correctam atque interpolationibus deformatam fundamentum novae editionis esse non posse exposui simulque familiae α multo maiorem quam codicibus **BF** fidem habendam esse testatus sum. iam anno 1922 Gunnarus Carlsson, doctus ille homo Suecanus artisque criticae peritissimus, dissertationem optimae frugis plenam 'Zur Textkritik der Pliniusbriefe' emisit, qua acri ingenio subtilique iudicio varia corruptelarum genera, quae in Plini codicibus legentibus obviam fiunt, diligentissime perpendit eo consilio, ut omnium codicum Plinianorum indoles ac condicio perspicue cognosci possent. atque ille, quamquam libelli mei, cum librum suum scriberet, nullam fere notitiam habebat[2]), tamen in hac disputatione sine ira et studio facta libros classis β tanta praestantia esse negavit, in quibus magis quam in aliis[3]) bona editio niteretur. imprimis ille archetypum familiae β arbitraria interpolatione multifariam depravatum esse tam luculenter demonstravit, ut scrupulus restare queat nullus; corrector autem iste hoc maxime studio rapiebatur, ut aut genuina Secundi vocabula verbis cognominatis plerumque usitatioribus permutaret aut id, quod Plinius proprio suo dicendi genere expresserat, per circuitionem anfractumve significaret; denique Carlsson familiam α, etsi mendis haud est immunis[4]), tamen tantas virtutes prae se ferre docuit, ut eam in textu recensendo multo saepius quam classem β ducem sequi debeamus.

1) Vide infra p. XXVIII sq.
2) Cf. ipsius verba (p. 9): '. . . *die folgende Untersuchung, die zu einem Teile schon fertig vorlag, als die oben erwähnte Arbeit Schusters erschien*'.
3) scil. in libris familiae α.
4) Ipse in libris **MV** nec volam nec vestigium interpolationis apparere aliquamdiu putabam; quam existimationem haud probabilem esse accuratior docuit contemplatio; exempli gratia cf. Ep. III 5, 20 *quamvis;* V 8, 1 *posteris tradere* (**M**); VI 18, 3 *moreris;* VI 22, 5 *premium integritatis iustissimum;* VI 30, 5 *scio;* vid. Gnomon 5 (1929), 138 sq.

Iamque ii, qui de meo et Carlssonii libro iudicium fecerunt, vana Ottonis commenta aspernati sunt neque quisquam iam reperitur litterarum Latinarum iudex, qui codices **MV** melioris notae libros esse infitietur. etenim, ut aliquot homines litteratos nominem, Brakman, Giarratano, Klotz, Kroll, Norden, Stout novam hanc librorum aestimationem probaverunt[1]) atque F.W.Levy ab nova hac cognitione tamquam novum codicum Plinianorum aestimandorum ordinem natum esse professus est.[2]) neque tamen codices **MV** tantam prae se ferunt integritatem, ut eorum excellentiam quasi coniventibus oculis extollere eosque ceteris libris auctoritate ubique superiores praedicare mihi sit in animo. immo huic quoque codicum familiae hic illic maculae sunt adspersae temporum iniuria neque corruptelis plane vacat; verborum autem ordo ibi persaepe rectior quam in **BF** exhibetur[3]) atque interpolationis vestigia raro inveniuntur. quocirca in textu recensendo hanc potissimum viam ingrediemur, ut neutri classi de industria faventes singulos locos varie traditos ab omni parte examinemus. etenim ne verborum quidem ordinem, ut supra commemoravimus, in libris **MV** semper rectiorem esse statui potest: sed cum illius generis mutationes in classe β omnibus fere locis a correctoris cuiusdam studio sermonis Pliniani limandi poliendique profectae sint, in

1) Cf. ea, quae adnotaverunt C. Brakman in Mus. 31 (1924), 114sq., Mnem. 53 (1925), 88; C. Giarratano in Boll. fil. cl. 29 (1923), 215sq.; A. Klotz in Lit. Zentr. 74 (1924), 999sq, in Phil. Woch. 42 (1922), 1223; 48 (1928), 619, aliis locis; W. Kroll in Glotta 12 (1923), 272 et 14 (1925), 286; E. Norden in Einl. in die Altertumswissenschaft I 4 (1923), 116; S. E. Stout, A defense of the ninebook tradition of Pliny's letters: in Transactions and Proceed. 57 (1926), 5sqq.

2) Cf. Phil. Woch. 43 (1923), 841.

3) Quam rem primus Th. Stangl, quamquam familiam β classi α anteponebat, recte animadvertit (cf. Philol. 45 [1886], 642 sqq.) eiusque cognitionem C.F.W. Müller et Kukula et alii viri docti probaverunt. at profecto mirandum mihi videtur homines illos litteratos gravissima hac re detecta ne minimum quidem de librorum **BF** bonitate fideque coepisse dubitare. immo Kukula verborum ordini familia α tradito magis quam par fuit confisus est.

familia α verborum ordo hic illic immutatus vix umquam e perspicuo quodam librarii consilio est ortus.

Quid vero de antiquissimo codice Π iudicandum esset, in commentatione mea 'Bericht über die Literatur zu den Schriften des jüngeren Plinius (1915—1926)' p. 10 sq. uberius exposui. ex omnibus igitur lectionibus huius fragmenti cum familia β mire conspirantis una atque sola genuinum textum repraesentat, scil. Ep. III 1, 10 *oculorum* (ubi in **Fa** *oculorumque* est): atque summi certe momenti est codices **MVD** hoc loco eandem quam Π (et **B**) exhibere scripturam. quamobrem antiquissimo illo fragmento ad textum recte constituendum nihil adferri censemus. unum hoc e codicis Π scripturis denuo cognoscitur perantiquos nonnumquam libros correctorum manibus ita depravatos esse, ut fide prorsus indigniores sint quam codices quidam posteriore aetate confecti.[1])

Iam vero de codicis **D** proprietatibus ac pretio nonnulla exponamus. hic enim liber, tametsi eum saeculo demum quinto decimo exaratum esse atque contextum multo corruptiorem quam classes α et β praebere apparet, tamen neutiquam est spernendus. certe omnes Plini editores usque ad hoc tempus de illo libro nimis inique iudicaverunt. nonne autem multum habet admirationis, cum permultae codicis Dresdensis lectiones modo cum **MV** modo cum **BF** concordent, eas saepissime rectas genuinasque esse scripturas, quas hic liber aut adsentiente familia α aut comitante classe β suppeditat? H. Keil et S. E. Stout Dresdensem ex antiquo libro, qui familiae α erat, originem traxisse censent. hoc num verum sit, dubitari potest; at Dresdensem propter nonnullas corruptelas cum classe α communes, de quibus Stout meminit[2]), codices **MV** longinquiore quadam cognatione attingere libenter concedam. ceterum hunc librum multis locis perantiquam Epistularum Plinianarum condicionem ex iis temporibus servatam retinuisse crediderim, quibus contextus vixdum in duas illas fami-

1) Cf. Carlsson, diss. p. 49; E. Norden, Aus Ciceros Werkstatt, Berl. Sitz.-Ber. 1913, 21, not. 1; J. Stroux, Jahrb. d. philol. Vereins zu Berlin 1913, 172.
2) Vid. Transact. and Proceed. 55 (1924), 66 sqq.

lias, α et β dico, prorsus erat diffissus. inde codicem **D** tamquam honesto nobilique loco ortum esse patet.[1]) praeterea adnotandum multoties librum **D** a textu non solum familiarum α et β, sed omnium differre librorum idque nonnumquam etiam gravioribus in rebus: nonne horum locorum sinceritas fidesque iusta premi poterat suspicione, quippe cum omnes has scripturas media quae vocatur aetate ab interpolatore quodam fictas atque excogitatas esse facile putares? neque vero talem rationem semper constare curioso docemur examine. imprimis ad auctoritatem huius codicis recte ponderandam nonnulli faciunt loci in ceteris libris aliter atque deterius traditi, qua re nobilis eius origo firmissimis argumentis probatur; solus enim cod. **D** veram genuinamque lectionem hisce locis servavit: Ep. III 3, 7 *dis*; III 9, 32 *diem, edi crimina*; IV 3, 3 *mimiambos*; IV 17, 11 *vel in excusationem vel etiam commendationem meam dixero*; IV 25, 5 *iners et tamen*; V 3, 8 *reverentia*; V 6, 35 *discripta*; V 6, 37 *cena*; VII 3, 5 *acoribus*: praeterea cf. IV 24, 3 *decesserunt, exulant alii*, sim.

At in posteriore Epistularum parte, ubi deficientibus libris **BF** priore editione Aldina familiae β partes explentur, cod. Dresdensem minore suspiciemus veneratione. qua de re paulo copiosius est dicendum. codices **oux**, cum scateant interpolationibus a codice quodam familiae β profectis ideoque persaepe easdem quas prior editio Aldina exhibeant scripturas, iis locis quasi testes classis β habendi sunt. quodsi in illis contextus partibus, ubi lectiones codicum **V** et **BF** exstant, scripturas aut codicibus **MVD** aut **BFD** traditas plerumque veras esse arbitramur, in posterioribus Epistularum partibus, ubi testimonio cod. **V** et **BF** caremus, plurimas lectiones aut cod. **MD** aut **Douxa** exhibitas scripturis, quas aut **M** aut **ouxa** habent, anteferendas esse veri simillimum videtur.[2]) neque tamen ubique ratio illa convenit: quae res inde licet enodari, quod Aldus nonnumquam repudiato familiae β textu interpolatas familiae γ (δ) lectiones in textum recepit ita, ut editione

1) Cf. Carlsson, Gnomon 5 (1929), 140.
2) Vid. ibid. p. 141.

Aldina verba classis β nequaquam fideliter repraesententur. quapropter in posterioribus Epistularum partibus, ubi librorum **BF** testimonia desiderantur, genuinam familiae β condicionem tamquam crassis occultatam atque circumfusam tenebris latere intellegimus; namque iis, quae editione Aldina suppeditantur verbis, utpote cum a lectionibus cod. **D** vel **oux** traditis non discordent, easdem atque familia β scripturas praeberi facile quispiam existimaverit. sed iudicio labitur: haud enim raro derivatas ibi ex familia γ (δ) legimus scripturas. quae cum ita sint, in posterioribus Epistularum Plinianarum libris saepenumero sola unius codicis **M** auctoritas ad integram lectionem agnoscendam sufficit.

Certe in posteriore Epistularum parte libris **Douxa** non sincerum, sed valde deformatum codicum **BF** statum perhiberi ad verum proxime accedit: nam si perditas librorum **BF** partes amico Hercule inveniremus, easdem plerumque lectiones ibi legeremus, quae codice **M** traditae sunt. his aliisque causis permotus Carlsson rectissime monuit[1]), ne quis editione Aldina textum familiae β fideliter repraesentari suspicaretur.

II

Iam disputationis ordo nos eo deducit, ut de libris, quibus **Epistulae Plini ad Traianum et Traiani ad Plinium** traditae sunt, verba faciamus. in illustrissima illa bibliotheca Bodleiana volumen exstat, quod Philippi *Beroaldi* editionem librorum Plinian. I—IX a. 1498 emissam (*Ber.*) *Ber.*
et Hieronymi *Avantii* editionem Epistularum Plinian. X 41—121 a. 1502 emissam (**A**) complectitur; praeterea non- **A**
nulla folia addita sunt, in quibus Epistulae VIII 8, 3—VIII 18, 11 (in omnibus ante Aldum editionibus omissae) et Epistulae X 4—40 leguntur eadem manu exaratae. altera vero manu Epistula IX 16 in margine editionis Beroaldinae adscripta est eademque manu altera contextui Pliniano permultae lectiones variae adiunctae sunt; post finem

1) Vid. ibid. p. 143, not. 1.

autem Epistulae X 121 haec leguntur: 'he Plinii iunioris epistole ex vetustissimo exemplari Parisiensi et restitute et emendate sunt opera et industria Iohannis *Iucundi* prestantissimi architecti hominis imprimis antiquarii.' illa alterius manus additamenta a Guilelmo *Budaeo* esse profecta Merrill argumentis sat firmis probavit. ut editio Aldina prior, sic Beroaldi Avantiique editiones a Budaeo suppletae emendataeque cognatione quadam cum codicum familia *β* iunctae sunt.

In apparatu critico eas lectiones, quae in codicis Bodleiani supplementis a librarii manu profectis apparent
I (sc. in libr. VIII 8, 3 – VIII 18, 11 et libr. X 4—40), I littera notavimus morem traditum secuti[1]); eas, quas ipse Budaeus sive in margine sive inter singulos versus addidit
i (vid. Ep. IX 16 et passim) *i* littera signavimus. is vero harum lectionum, quarum accuratam notitiam indefesso cum Hardei[2]) tum Merrillii[3]) labori debemus, est status eaque condicio, ut sincerius illis quam editione Aldina
a (a. 1508 emissa, Ep. X 1–121 continente, *a*) pristina familiae *β* forma atque constitutio sit servata. neque tamen integritas lectionum I (*i*) et vetustas tanta est, ut ceterorum librorum scripturis eminentiores habeantur: immo vero iisdem eas mendis atque classem *β* laborare iterum ac saepius dispicitur.[4]) ceterum Hardeio, qui primus Budaei exemplar invenit, vitio est vertendum, quod pristinas emendationes (*i*) ab iis notis, quas postea Budaeus
i^2 margini adscripsit (i^2), nullo loco segregavit; itaque Merrillio, quod mendum illud correxit, laudi ducemus. – De-

1) Nimirum hoc signum ad Iucundi nomen est revocandum.

2) Cf. E. G. Hardy, A Bodleian manuscript of Pliny's Letters, Journ. of Phil. 17 (1888), 95 sqq.

3) Cf. E. T. Merrill, On a Bodleian copy of Pliny's Letters, Cl. Phil. 2 (1907), 129 sqq.

4) Quae cum ita sint, haud raro usu venit, ut in iis Epistulis, quae codd. **BF** et **D** non sunt traditae, modo testimonio libri **M** vel libr. **M** et **I**, modo consensu supplementorum (sive adnotationum) codicis Bodleiani editionisque Aldinae vera ac genuina lectio confirmetur. his de rebus acute arguteque, ut solet, Carlsson disputavit in dissert. p. 50 sqq.

nique in harum Epistularum recensendarum subsidiis Catanaei editio a. 1506 emissa (*Cat.*) nominanda est, qua Ep. X 41–121 continentur. *Cat.*

III

Restat, ut de praestantissimis, quibus **Panegyricus Traiano imperatori dictus** posteritati traditus est, libris breviter disseramus. Panegyricorum Latinorum fundamenta critica, ut ita dicam, posuit Aemilius Baehrens, qui in XII Panegyricorum editione a. 1874 emissa praeter exigua codicis rescripti Ambrosiani fragmenta[1]) (**R**) **R** multo melioribus quam Keil libris usus est. idem omnes, qui exstant, libros a codice archetypo Maguntino (**M**) **M** nunc deperdito originem repetere sagaciter perspexit; huius archetypi apographon proximum est codex membranaceus Upsaliensis 18 (**A**) ab a. 1458 usque ad a. **A** 1460 Maguntiae conscriptus. hic liber, quamquam scripturae mendis abundat, tamen interpolationibus propemodum[2]) carere videtur. alterum archetypi Maguntini apographon (**X**) Ioannes *Aurispa* a. 1433 conficiendum **X** curavit; ex hoc libro secure neglegenterque exarato, qui non iam exstat, complures codices deteriores Italici *dett.* fluxerunt, quorum pars saeculo quinto decimo est orta. atque Aemilius Baehrens, cum duodecim illos Panegyricos Latinos ederet, praeter codicem Upsaliensem nonnullos huius familiae libros ad recensionem suam adhibuit; sed paucis post mensibus doctus ille vir codicem chartaceum Harleianum 2480 (**H**) invenit, de cuius indole ipse recte **H** iudicavit: etenim hunc quoque librum proximum cod. Maguntini apographon esse confestim intellexit hac prae-

1) Hoc palimpsesto, quem ipse rursus inspexi, haec continentur: c. 7 sq. (*uterque optimus—tumultus fuisset*), 78—80 (*verecundiae—principis atque*), 85 sq. (*amicos—et ille qui*); cf. quae H. Keil in indice Hal. hib. a. 1869 disputavit.

2) Vid. in G. Baehrensii edit. p. XII. et ea, quae A. Klotz docuit B. Phil. Woch. 32 (1912), 1656, not. 2 (ubi nonnullae verborum commutationes ad libidinem factae, quas in **A** scriptas legimus, proferuntur)

cipue virtute praeditum, ut paene vacet foedis istis librarii mendis, quibus cod. Upsaliensem paulo vetustiorem in peius mutatum esse supra notavimus. egregio demum hoc libro invento, cum quid mendorum codicis Upsaliensis a scribentis socordia profectum esset, accurate dignosci posset, archetypi Maguntini lectiones fide satis bona restituere licuit.

Ceterum ipse Baehrensiorum sententiam comprobo, qui et A et H apographa[1] codicis Maguntini nullo artiore inter sese vinculo coniuncta esse arbitrati sunt; utrumque autem codicem ab eodem fonte tamquam recta via fluxisse conspicua illorum librorum cognatione evincitur neque habemus, quod Harleianum ex Upsaliensi descriptum esse credamus.[2] his libris inter se consentientibus plerumque non est, cur codices deteriores vilissimis interpretamentis depravatos inspicias. ex omnibus igitur libris manu scriptis cod. Upsaliensi et cod. Harleiano summa auctoritas attribuenda est; reliqui codices in contextu Panegyrici Pliniani constituendo multo minoris sunt momenti. at ubi scripturae codicum A et H inter se dissident, deterioris notae libros (X) consulere necesse est.[3]

1) Robertus Novák Harleianum ex Upsaliensi manavisse opinatur, sed argumentis confirmat nullis: cf. eius librum 'In Panegyricos Latinos studia grammatica et critica' (Pragae 1901), ubi in p. 1 illam profert opinionem.

2) Quod dilucide demonstratur a Guilelmo Baehrens in libro suo 'Panegyricorum Latinorum editionis novae praefatio maior' (cf. p. 8sq.); vid. etiam in eiusdem edition. p. XI.

3) Imprimis G. Baehrens docuit codicum A et H consensu (nonnumquam etiam A et H et X conspirantibus) permultas lectiones dignosci rectas, quae et dicendi genere Pliniano et clausularum legibus commendantur: vid. Baehr. dissert. p. 24 — 29. hanc Baehrensii sententiam homines litterati iure collaudarunt: cf. A. Klotz, B. Phil. Woch. 31 (1911), 42 sqq.; E. Thomas, Rev. crit. 1910, II 288; G. Landgraf, Lit. Zentr. 1912, 1129sq.; E. T. Merrill, Journ. of Philol. 1912, 34. — Hoc loco non alienum videtur commemorare Aemilium Baehrens anno 1875 e codice H, quem paulo ante invenerat, pauciores quam debuit lectiones publicavisse; quo factum est, ut Robertus Novák l. l. iudicio vehementer laberetur, cum cod. Upsaliensis Harleianique auctoritatem prope aspernatus deteriorum maxime librorum haberet fiduciam.

Praeter hos libros in adnotatione critica hic illic cod.
Bertinensem et Vaticanum 1775 (W) eiusque manum *Bert.* **W**
alteram (w), denique cod. Mediolanensem AD XIV w
40, 4 (*Med.*) usurpavimus; de codice autem Bertinensi ea *Med.*
tantum scimus, quae *Livineius* (*Liv.*) in editione sua a. *Liv.*
1599 emissa de notis illis commemoravit, quas Franciscus Modius hoc ex codice protulerat.[1]) atque Guilelmus Baehrens Bertinensem codicis **A** apographon esse censuit (id, quod antea iam R. Novák erat suspicatus). hoc num verum rectumque esset, Alfredus Klotz gravissimis argumentis allatis dubitavit.[2])

De affinitatibus codicum deteriorum, quorum in *dett.*
numero et **W** et libri interpolati (ς) habendi sunt, alii alia ς
in medium protulerunt atque Guido Suster in commentatione 'Notizia e classificazione dei codici contenenti il Panegirico di Plinio a Traiano' (Riv. di filol. 16 [1888], 512sqq.) et Guil. Baehrens in dissertatione, quam supra laudavimus (p. XVI, n. 2; cf. edition. p. IXsqq.), summam in his rebus recte explanandis operam posuerunt. sed utrum hic an ille an neuter rem acu tetigerit, haud multum nostra interest, quippe cum contextus Pliniani recensionem hac e quaestiuncula neutiquam pendere in propatulo sit. ceterum Guil. Baehrens rectius his de rebus quam Suster iudicasse mihi videtur.

In constituendo Panegyrici textu diligenti Guil. Baehrensii adnotatione critica me usum esse fundamento ingenue profitear. neque enim — id Guil. Baehrensii obtrectatori cuidam obiciam — in dubium vocari posse credo, quin post egregias Schwarzii et Gierigii curas vix ulli homines docti de recensendo Plini Panegyrico ita meruerint ut Aemilius Guilelmusque Baehrensii. ceterum ipse Panegyricum huic editioni addidi veterem usuque receptum editorum morem secutus: etsi ad verba illius orationis sa-

1) Cf. P. Lehmann, Franciscus Modius: Quellen und Untersuchungen zur latein. Philologie des Mittelalters III (1908) 1, p. 115.
2) Cf. B. Phil. Woch. 31 (1911), 43sq. et 32 (1912), 1656sqq.; vid. etiam Guil. Baehr. edition. p. XVIsqq.

nanda non multa me conferre posse intellegebam, tamen adiecta illa gratiarum actione voluntati eorum, qui Plini mei opera aere comparabunt, obsecuturum me esse sperabam.

IV

Verum iam tempus est transire ad reliqua, quae de adornanda hac editione praemittere in animo est. atque primum quod attinet ad verba scriptoris restituenda, melioris notae libros, quatenus licuit, secutus sum, his destitutus alios consului, locis corruptis nonnumquam coniecturas fide dignas recepi, desperatis lectionem traditam signo corruptelae hic illic addito retinui: in universum autem id adsequi studui, ut non solum verbis emendatum traderem scriptorem, sed etiam textum vanis commentis immaculatum, praesertim cum editores nonnullos vidissem in id vitium incidisse, ut maxime coniecturis medelam adferri posse textui Pliniano sibi persuaderent. at mihi quidem recta subtilisque verborum interpretatio omnium optima videtur esse medela; quae si poterit adhiberi, coniecturas vel splendidissimas ingeniosissimasque spernemus. atque generatim dicere licet in scriptis Plinianis ac praecipue in Epistularum novem libris perraro opus esse coniecturis.[1]) inutiles singulorum codicum corruptelas, utpote cum brevitati atque perspicuitati quam maxime studerem, apparatui critico inserere nolui; itemque, ne librum farragine scripturarum, quae nullius pretii sunt, onerarem, molestas codicum deteriorum copias (velut permultas lectiones codicum **o u x**, ut unum e pluribus adferam exemplum) plerumque praetermisi: quas qui quaesierit, in ampla illa Merrillii editione summa cum diligentia congestas reperiet. nimirum eadem ratione in coniecturis adferendis parcus fui, ne immodica levium rerum congerie apparatum nimis augerem; recepi illas, quas ad textum emendandum aliquid valere putavi. neque iis locis, ubi temporum iniuria

1) Ceterum lecturos rogo, ne prius faciant de singulis locis iudicium, quam ea legerint, quae de re critica in scriptis Plinianis factitanda G. Carlsson, A. Klotz, alii in libellis, meletematis, censuris exposuerunt: vid. infra p. XXV sqq.

scriptis Plinianis labem adspersam esse dilucide perspicitur, omnes codicum scripturas corruptelasque propter eximiam rei gravitatem proferre dubitavi. — Cum Plinium, ardentem Arpinatis aemulatorem, rectum clausularum rhetoricarum usum strenue observasse nemo ignoret atque ratio finesque consuetudinis illius Plinianae satis ad liquidum explorata sint[1]), ad subtilia illa artificia in recensendo Secundi mei contextu acriter me animum intendisse par fuit.

Adiecta est huic editioni locorum similium collectio[2]); neque veritus sum addere nonnulla (velut breves hominum doctorum adnotationes), quae ipsi interpretationi Plinianae emolumento esse possent. quas res apparatui critico praeposui.

In rebus orthographicis, quas vocant, codicum aut omnium aut optimorum scripturas, quantum fieri potuit,

1) Cf. C. Hofacker, De clausulis C. Caecili Plini Secundi, Bonnae 1903; H. Bornecque, Les clausules métriques latines, Lille 1907; Fr. Spatzek, De clausulis Plinianis in Kukulae edition. alt. p. VIIsqq.; vid. etiam A. W. de Groot, La prose métrique latine, Rev. d. Ét. Lat. 3 (1925) fasc. 3 et 4 (1926) fasc. 1; K. Münscher, Rh. Mus. 73 (1920), 178sqq. et Gött. Gel. Anz. 1915, 358.

2) In illa editionis parte ea, quae in commentariis dissertationibusque reppereram dispersa, quaeque inter legendum mihi in mentem venerant, proposui collecta. permultos enim iterum iterumque legeram scriptores, ut, quorum vestigia Secundus ipse pressisset quique eum imitati essent, accuratius adferre possem; praeterea hi praecipue mihi praesto fuerant fontes: J. Dierauer, Beiträge zu einer krit. Geschichte Trajans, Leipz. 1868; S. Brandt, Eumenius von Augustodunum, Freiburg i. Br. 1882; A. Klotz, Studien zu den Panegyrici Latini, Rh. Mus. 66 (1911), 513sqq.; Apollin. Sidon. epist. et carm. rec. et emend. Chr. Lütjohann, Berol 1887 (= Monum. Germ. hist. Auct. antiquiss. tom. VIII), p. 351sqq.; J. Mesk, Wien. Stud. 33 (1911), 71sqq. et 34 (1912), 246sqq.: C. Morawski, Rhetorum Romanorum ampullae, diss. Cracov. 32 (1901), 338sqq.; H. Rühl, De XII Panegyricis Latinis propaedeumata, diss. Gryphisv. 1868; G. Suster, De Plinio Ciceronis imitatore: in Riv. di filol. 18 (1889), 74sqq.; R. Steck, Plinius im Neuen Testam., Jahrb. f. protest. Theol. 17 (1891), 545sqq.; M. Manitius, Philol. 47 (1889), 566sq. et Geschichte der lat. Lit. des Mittelalt. I (1911), 754, *al.*

servavi. ubi melioris notae libri aut omnes aut pauci genetivum sing. II. declin. in *-i* desinentem (cf. Ep. III 4, 4 *patrocini*, al.) et accusativum plur. III. declin. in *-is* desinentem exhibent (I 12, 5 *incredibilis;* al.), formas illas in textum recepi. praeterea eas codicum lectiones, quibus vetusta atque recta vocabulorum quorundam scriptura servatur, retinui; scripsi igitur *parvola* (II 17. 4), sim.; praeterea servavi hasce scripturas tamquam fideliter ex archetypo allatas: *bybliothecae* (II 17, 8), *here* (II 7, 1; II 14, 6), *valdissime* (IV 4, 1, al.), *Xersen* (III 7, 13: cf. Paneg. VIII [V] 7, 1 et XII [IX] 10, 1, ubi M recte *Xerses* habet), *poematia* (IV 14, 9 et 27, 1), al. – Ubique etiam renuentibus libris scripsi *caelum*, *cupressus*, *querela*, ubique divisi *si quando*, *eius modi*, ubique contraxi *invicem*, *quemadmodum*. numquam *u* pro *v* dedi, ne verba quaedam scribendo obscurarem; cf. enim ambiguam vim horum verborum: *serui* (serui – servi), *seruimus* (seruimus – servimus), *parui* (parui – parvi), *voluerat* (voluerat – volverat), al. – Ubi libri variabant, velut in scripturis *adc* – *acc*, *adf* – *aff*, *adl* – *all*, *adp* – *app*, *adq* – *acq*, *adr* – *arr*, *exs* – *ex*, *inr* – *irr*, *obt* – *opt*, *subm* – *summ* meliora vel usitatiora eligebam.

Denique, ut Epistularum Plinianarum argumenta quam maxime clara fierent atque perspicua, saepe, prout sententiarum ordo suadebat, Epistulas singulas in singulas divisi partes. neque silentio transeam me etiam in interpunctionibus recte ponendis, quantum in me erat, collocavisse curam.

Vindobonae, mense Decembri anni 1932.

In altera hac Secundi mei editione quaedam addidi, quaedam commutavi. atque primum quidem conspectui disputationum, adnotationum, censurarum nonnullis, quae minoris momenti esse videbantur, neglectis libros commentationesque adiunxi recentiore vel recentissima

aetate emissas. deinde novae huic editioni, quippe cum angustiis spatii concessi minus premerer, uberius quam antea selecta testimonia locosque similes inserui. in verbis autem scriptoris quam minimum mutavi. etenim cum homines illi litterati, qui de priore editione censuram fecerant, recte me de Plini codicibus iudicavisse illamque recensionem utilissimam, quae tum exstaret, apparere uno fere consensu asseverassent, ab improvido textus novandi studio utique me repressi atque revocavi. quam ob causam haud multas textus Pliniani invenies paginas, ubi scripturam olim electam nova permutatam legere possis. sunt vero hi loci[1]: Ep. I 2, 2 *aequus;* I 5, 12 *inquam mihi;* I 22,4 *cubiculum eius;* II 17,16 *singulae et alternis p.;* VI 16,8 *Rectinae Casci;* VI 16,19 *frequenter interaestuans erat;* VI 20, 8 *partes;* VII 19, 3 *non metu tantum;* VIII 8, 7 *quoquė: leges;* X 9 *et privatas multas:* X 39, 4 *quamquam duos;* X 58, 6 *AD LAPPIVM;* Paneg. 14, 3 *sed decus, rectum* (sc. *te*) *subsequebatur;* 23, 1 *quod — tantum! — ultro;* 49, 1 *Poena;* 53,5 *quare ego ⟨rec⟩te, Caesar;* 65, 1 *super . . . super;* 66, 4 *a re publica (erat autem omnino res publica?).* praeterea adnotationes criticas partim amplificavi, partim in breviorem contraxi formam. denique nonnullas res et indici verborum locutionumque et indici nominum adieci et errata quaedam typographica correxi. — Restat, ut debitas meritasque gratias agam Aemilio Gaar, viro humanissimo et spectatae fidei amico, cui hunc librum dedicatum volui, et Rudolpho Hanslik, viro Plini observantissimo et collegae familiarissimo, qui in plagulis corrigendis variis me consiliis sublevaverunt.

Vindobonae, mense Iulio anni 1949.

MAVRITIVS SCHVSTER

1) Cum in codicibus familiarum α et γ numquam duo nomina eius, ad quem unaquaeque epistula scripta est, appareant, ubique alterum nomen classe β exhibitum ut subditivum posteaque additum uncis inclusi; vid. K. Barwick, Philol. 1936, 423sqq. (cf. infra p. XXVI) et *Han. 51sq.*

EDITIONES[1])

1. EPISTVLAE

Editio princeps Ludovici Carbonis, Venetiis 1471 (contin. l. I—VII, IX).
Editio Romana Ioannis Schureneri, c. a. 1474 (contin. l. I—IX).
Ep. l. IX recogn. Iunian. Maius, Neapoli 1476.
Pomponii Laeti editio a. 1490.
Philippi Beroaldi editiones a. 1498 et a. 1502.
Hieronymi Avantii (prim.) editio a. 1502 (cont. l. X 41—121).
Ioannis Mariae Catanaei editio, Mediol. 1506, ed. alt. 1518.
Aldi Manuti editio, Venet. 1508, ed. alt. 1518.
Iani Gruteri editio a. 1611.
I. Veenhusii editio cum notis var., Lugd. Bat. 1669.
I. Thomasii recensio cum notis var., Lips. 1675; Hal. Sax. 1686.
G. Cortii et P. D. Longolii editio cum not. var., Amstelod. 1734.
G. E. Gierig rec. notisque illustr., Lips. 1800, 1802 (II vol.).
F. N. Titze ad fid. codicis Pragens. ed., Pragae 1820.
Ep. libri decem cum not. var., August. Taurin. 1828 (II vol.).
I. Seibt, Ep. libri decem mit deutschen erl. Anm., Wien 1829.
I. C. Orelli, Plinii et Traiani ep. ab interpolat. purg., Turici 1883; cf. ind. lect. Turici 1838/39.
Paravia, I 10 libri delle lettere di Plinio (Latine et Italice), Venezia 1837.
M. Döring, P.' Briefe mit berichtigtem Text erläutert, Freiberg 1843 (2 Bde.).
E. G. Hardy, Plinii Ep. ad Traian. imp. cum eiusdem responsis, Londin. 1889.
W. M. L. Hutchinson: Pliny, Letters. With an english translation by W. Melmoth, London and New York 1915 (Loeb Class. Libr.; II vol.).
Elmer Truesdell Merrill, Ep. libri decem rec., Lips. 1922.
Plini el Iove, Lletres. Text revisat i traducció de Marçal Olivar. Barcelona 1927 (II vol.).

1) E magno editionum numero memorabiles tantum enumerantur.

EDITIONES

Pline le Jeune, Lettres. Texte établi et traduit par Anne-Marie Guillemin, Paris 1927—28 (III tom.).
Pline le Jeune, Lettres. Traduction nouvelle avec notice et notes par C. Sicard, Paris 1932 (II tom.).

Huc addendum:

E. A. Lowe and E. K. Rand, A sixth-century fragment of the Letters of Pliny the Younger, Washington 1922.

II. PANEGYRICVS

a) PLINI PANEGYRICVS SEPARATIM EDITVS

De edit. princ. vid. sub b).
Plini Panegyr. cum comment. Iusti Lipsii, Antverp. 1600 et 1604.
Edidit I. I. Stockher cum Lipsii aliorumque notis, Argentor. 1635.
Cum notis Lipsii et alior., Lugd. Batav. ex offic. Hack 1675.
Panégyrique de Trajan en lat. et en franç. de la trad. de l'abbé Esprit. Nouv. éd. Lyon 1694.
Illustr. Iac. de la Baune in usum Delph., Londinii 1716.
Emendav. I. M. Gesnerus, Gottingae 1735; ed. alt. ibid. 1749.
Cum notis var. curante I. Arntzenio, Amstelodami 1738.
Recensuit, comment. instr. Chr. G. Schwarzius, Norimbergae 1746.
Recensuit notisque illustravit G. E. Gierig, Lipsiae 1796.
Traduct. avec le texte, des variantes et des not. par I. L. Burnouf, Paris 1834; 1841.
Texte rev. par Fr. Dübner, notes par E. Lefranc, Paris 1843.
Panégyrique de Trajan avec des arguments et des notes par V. Betolaud, Paris 1885.
Panegyricorum Latinorum editionis novae praefatio maior. Accedit Plini Panegyricus exemplar editionis, diss. Guilelmi Baehrens, Groningae 1910.
Panégyrique de Trajan. Préfacé, édité et commenté par M. Durry, Paris 1938.

b) PLINI PANEGYRICVS IN XII PANEGYRICORVM LAT. EDITIONIBVS

Editio princeps Fr. Puteolani, Mediolani c. a. 1482 (ed. alt. Venetiis 1499).
Ex recensione Ioannis G. Cuspiniani, Viennae 1513.
Editio Beat. Rhenani, Basil. 1520.
Editio Ioannis Livineii, Antverp. 1599.

Editio Conr. Rittershusii cum notis Gruteri et Acidalii, Francof. 1607.

Panegyr. rec. et adnot. illustr. a Christoph. Cellario, Halis Magdeburgicis 1703.

Panegyr. notis ac nummis illustr. et Italicam interpret. adiecit Laur. Patarol, Venet. 1708 et 1719; quam editionem iterum curavit in Pataroli operibus Nic. Pezzana, Venet. 1743.

Panegyr. illustr. I. de la Baune, Venet. 1728.

Editio Christiani Gottlib. Schwarzii, Altorfii 1739—48.

Recens. et illustr. Wolfg. Jaeger, Norimberg. 1779 (vol. II: Appendix 1790).

Cum notis et animadvers. viror. erud. ed. Henr. Ioann. Arntzenius, Traiect. ad Rhen. 1790—95 (II vol.).

Ex editt. Chr. G. Schwarzii et Arntzeniorum cum not. cur. A. I. Valpy, Londinii 1838.

XII Panegyrici Latini recensuit Aemilius Baehrens, Lips. 1874.

XII Panegyrici Latini post Aem. Baehrensium iterum recensuit Guilelmus Baehrens, Lips. 1911.

III. EPISTVLAE ET PANEGYRICVS

Ep. cum Panegyr., Venetiis 1485; ed. alt. c. a. 1495.

Editio H. Stephani cum notis Isaaci Casauboni, Paris. 1591.

Recensuit M. Z. Boxhornius, Lugd. Batav. 1653.

Cum notis Ch. Cellarii, Lips. 1693; denuo curavit I. C. Herzog, ibid. 1711; ed. nov. 1716.

Edidit Th. Hearne, Oxonii 1703.

Cum adnotationibus Io. Matth. Gesneri, Lips. 1739; ed. alt., quam A. W. Ernesti curavit, ibid. 1770.

Rec. cum observat. perpetuis ad modum Io. Minellii subiectis, Lips. (sumpt. M. G. Weidmanni) 1741.

Recensuit I. N. Lallemand, Paris. 1769.

Ex recens. Gesneri cum not. var. ed. God. Henr. Schaefer, Lips. 1805.

Recensuit et proleg. instruxit G. E. Gierig, Lips. 1806.

Edidit N. Lemaire, Lutet. Paris. 1822/23 (II vol.).

Recogn. et emend. I. A. Amar, Paris. 1823.

Ep., Paneg. herausg. u. übers. (Latine et Germanice) v. Joh. Adam Schäfer, Wien und Triest 1825/26 (V vol.).

Edidit cum var. not. E. Gros, Paris. 1836 (II vol.).

Recogn. Henr. Keil (editio minor), Lips. 1853, saepius iterat.

Recensuit C. H. Weise, Lips. (Biblioth. Tauchnitzian.) 1867.

Ex recensione Henr. Keilii (accedit index nominum cum rerum enarratione auctore Theodoro Mommsen), ed. maior, Lips. 1870.

Recognovit C. F. W. Müller, Lips. 1903.

Recensuit R. C. Kukula, Lips. 1908; ed. alt. aucta et emendatior, ibid. 1912; exemplar anastatice iteratum 1923.
Lettres (livre X), Panégyrique de Trajan: texte établi et traduit par M. Durry, Paris 1947.

Omnes Plini Epistulas Döring, selectas Blanco-Garcia, Guillemin, Kreuser, Kukula, Lehmann-Hartleben, Mayor, Merrill, McNeill Poteat, Rubenbauer, Schuster, Tanzer, Zenoni interpretati sunt; Panegyricum Schwarz, Gierig, Durry notis uberrimis instruxerunt. quod attinet ad rem criticam, Henricus Keil primus egregia nos editione donavit; Müller, Kukula, Merrill falsam opinionem Ottonianam secuti codicum familiae **BF** nimis confisi sunt; Guillemin in Epistularum editione notarum abundantia supervacanea onerata de codicibus **MV** rectius fecit iudicium. sed ut Kukula suis, ita Guillemin Postgatii coniecturis haud necessariis textum iterum ac saepius pessumdedit. codicis **D** lectiones prope omnes adhuc editores iniuria viles habuerunt. inter Panegyrici editores Guilelmus Baehrens facile principem locum obtinet. nam et Müller et Kukula pretiosum illum codicem Harleianum neglexerunt atque apparatum criticum inutilium saepe librorum scripturis impleverunt; quo factum est, ut adnotationes illas haud raro frustra consulas. aetate novissima Marcellus Durry Panegyricum optime recognitum accurato subtilique commentario instruxit epistulasque libri decimi Pliniani bona edidit doctrina.

DISPVTATIONES ET ADNOTATIONES[1]

Allain, E., Pline le jeune et ses héritiers. 3 vol., Paris 1901—2. (*Al.*)
Andrews, A. C., Pliny the Younger, conformist. Class. Journ. 34 (1939), 143 sqq.
Bacherler, M., Die Namengebung bei den latein. Prosaikern von Velleius bis Sueton. VIII. Teil: Plinius. Woch. f. klass. Ph. 33 (1916), 257 sqq.
Baehrens, E., Zur Handschriftenkunde der latein. Panegyrici. Rh. Mus. 30 (1875), 463 sqq.; cf. ibid. 27, 215 sqq.
Baehrens, Guil., Ad Panegyricos Latinos aliosque scriptores observationes. Mnem. 38 (1910), 395 sqq.

1) Ex magno dissertationum, adnotationum, censurarum numero eas potissimum protulimus, quarum aut in adnotatione critica aut aliis huius editionis locis mentio facta est. inseruimus huic indiculo parvam selectionem commentationum atque librorum, qui sex lustris novissimis divulgati sunt.

Baehrens, Guil., Vermischte Beiträge. BphW. 38 (1918), 501 sqq.
Barwick, K., Zwei antike Ausgaben der Pliniusbriefe? Philol. 91 (1936), 423 sqq.
Berlage, J., Ziekten en sterfgevallen in de brieven van Plinius den jongere. Hermeneus 11 (1939), 66 sqq.
Birt, Th., Marginalien zu latein. Prosaikern. Philol. 83 (1928), 166 sqq.
Brakman, C., Pliniana. Mnem. 53 (1925), 88 sqq. (*Bra.*)
Burkhard, C. I., Observationes criticae ad Panegyricos Latinos. Acta sem. Erlang. III (1884), 161 sqq.
—, Ad Panegyricos Latinos. Wien. Stud. 6 (1884), 322 sqq.; 9 (1887), 171 sqq.; 25 (1903), 160 sq.; 31 (1909), 136 sqq.
Carlsson, G., Zur Textkritik der Pliniusbriefe. Lunds Universitets Årsskrift, N. F., Avd. 1, Bd. 18, Nr. 5, Lund und Leipzig 1922. (*Ca.*[1])
—, censura editionis Guilleminianae. Gnomon 5 (1929), 134 sqq. (*Ca.*[2])
Consoli, S., Il neologismo negli scritti di Plinio il Giovane, Palermo 1900.
Cuntz, O., Zum Briefwechsel des Plinius mit Traian. Herm. 61 (1926), 192 sqq.
Dragičević, P. N.-M., Essai sur le caractère des lettres de Pline le jeune. Mostar 1936.
Guadagni, M., La figura di Traiano con riferimento al panegirico di Plinio il giovane. Udine 1935.
Guillemin, A. M., Quelques remarques sur la critique du texte de Pline le Jeune. Rev. de Phil. 49 (1925), 93 sqq.
—, Ad Plinii epistulas adnotationes criticae. Mnem. 57 (1929), 52 sqq.
—, Pline et la vie littéraire de son temps. (Collection d'études Latines publiée par la société des études Latines, IV.) Paris 1929.
Hammond, M., Pliny the Younger's views on government. Harv. Stud. Class. Phil. 49 (1938), 115 sqq.
Hanslik, R., Beiträge zur Geschichte des Urchristentums. Jahrb. d. Österr. Leo-Gesellsch. Wien, 1933, 29—70.
—, Bericht über das Schrifttum zum jüng. Plinius (1933—1942). Burs. Jahresber. Bd. 282 (1943), 38—77. (*Han.*)
—, Die neuen Fastenfragmente von Ostia in ihrer Beziehung zu gleichzeitigem epigraphischem und literarischem Material. Wien. Stud. 63 (1949), 117—135. (*Han.*[1])
Harder, F., Zu den Briefen des jüngeren Plinius. Phil. Woch. 46 (1926), 315 sqq. et 511.
Hardy, E. G., A Bodleian Ms. of Pliny's Letters. Journ. of Phil. 17 (1888), 95 sqq.
Harte, R. H., The praetorship of the jounger Pliny. Journ. of Roman stud. 25 (1935), 51 sqq.

Haupt, M., Opuscula II 326; III 495 sqq.
Hofacker, C., De clausulis C. Caecili Plini Secundi. Diss. Bonnae 1903.
Hofmann, J. B., Latein. Syntax und Stilistik (= Stolz-Schmalz, Lat. Gramm.[5] p. 345—850). München 1928. (*Hof.*)
Instinsky, H. U., Geleitbriefe. Philol. 97 (1948), 193sq. (*In.*)
Johnson, D., The manuscripts of Pliny's Letters. Class. Phil. 7 (1912), 66 sqq.
Keil, H., De Plinii Epistulis emendandis disputationes I, II. Progr. Univ. Erlang. aa. 1865 (*Ke.*[1]) et 1866 (*Ke.*[2]).
Kienzle, L., Die Kopulativpartikeln *et*, *-que*, *atque* bei Tacitus, Plinius, Seneca. Diss. Tübingen 1906.
Klotz, A., Studien zu den Panegyrici Lat. Rh. Mus. 66 (1911), 513 sqq.
—, censura editionis Panegyricorum Baehrensianae (1911). BphW. 32 (1912), 1654 sqq.
—, censura edit. Merrillianae. Phil.Woch. 42 (1922), 1227sqq. (*Kl.*[1])
—, censura editionis Guilleminianae. Phil. Woch. 48 (1928), 618 sqq.; 982 sqq.; 49 (1929), 445 sqq. (*Kl.*[2])
Kočevar, H., Zum Sprichwort der Römer. Mitteil. des Ver. klass. Phil. in Wien 6 (1929), 26 sqq.
Kraut, K., Über Syntax und Stil des jüng. Plinius. Progr. Schönthal 1872. (*Kr.*)
Lagergren, I. P., De vita et elocutione C. Plinii Caec. Secundi (Upsala Universitets Årsskrift). Upsaliae 1872. (*Lag.*)
Martin, J., Zu den Briefen des jüngeren Plinius. Woch. f. klass. Ph. 36 (1919), 545 sqq. (*Ma.*)
Meister, R., Zur Frage des Kompositionsprinzips in den Briefen des Plinius. *Χάρισμα*, Wien 1924, 27 sqq.
Merrill, E. T., The codex Riccardianus of Pliny's Letters. Americ. Journ. of Phil. 16 (1895), 468 sqq.
—, On a Bodleian copy of Pliny's Letters. Class. Phil. 2 (1907), 129 sqq.
—, The tradition of Pliny's Letters. Class. Phil. 10 (1915), 8 sqq.
—, On the use by Aldus of his manuscripts of Pliny's Letters, Class. Phil. 14 (1919), 29 sqq.
—, The Morgan fragment of Pliny's Letters. Class. Phil. 18 (1923), 97 sqq.
Mesk, J., Die Überarbeitung des Plinianischen Panegyricus auf Traian. Wien. Stud. 32 (1910), 239 sqq.
—, Zur Quellenanalyse des Plinianischen Panegyricus. Wien. Stud. 33 (1911), 71 sqq.
—, Die anonym überlieferten lat. Panegyriker und die Lobrede des j. Plinius. Wien. Stud. 34 (1912), 246 sqq.
Meyer, Joh., Der Briefwechsel des Plinius und Traian als Quelle römischer Kaisergeschichte. Straßburg 1908.

Mohr, E., Der Panegyricus des j. Plinius als Quelle für die Kaisergeschichte bis auf Nerva. Marburg a.L. 1922.

Mommsen, Th., Zur Lebensgeschichte des jüngeren Plinius. Herm. 3 (1869), 31sqq.; cf. Ges. Schriften IV (1906), 366 sqq.

—, Index nominum cum rerum enarratione auctore Theodoro M.: vid. Keilii edit. mai. (1870) p. 397 sqq.

Münscher, K., Kritisches zum Panegyricus des jüngeren Plinius. Rh. Mus. 73 (1920), 174 sqq. (*Mün.*)

Norden, E., Die antike Kunstprosa[4]. Leipzig und Berlin 1923 (p. 282sq. 299. 318sqq. 942). (*Nord.*)

Novák, R., In Panegyricos Latinos Studia gramm. et crit. Pragae 1901.

—, Ad Panegyricos Lat. České mus. filol. 9 (1903), 446 sq.

Otto, A., Die Überlieferung der Briefe des jüngeren Plinius. Herm. 21 (1886), 287 sqq.

—, Die Sprichwörter und sprichwörtlichen Redensarten der Römer. Leipzig 1890; vid. ib. p. 428. (*Otto*)

Otto, W., Zur Lebensgeschichte des jüngeren Plinius. Sitz.-Ber. der Bayer. Akad. d. Wiss., phil. u. hist. Kl., Jhg. 1919, 10. Abh., München 1919.

Paoli, C., I codici Ashburnhamiani della R. Bibl. Mediceo-Laurenziana di Firenze, 1892, vol. I, 53 sqq.

Paribeni, R., Optimus princeps: I, II. Messinae 1927 (*Pa*).

Pasquali, G., Storia della tradizione e critica del testo. Firenze 1934, p. 56 sqq.

Peter, H., Der Brief in der römischen Literatur. Abh. der phil.-hist. Kl. der Kön. Sächs. Ges. der Wiss. XX 3, Leipzig 1901; cf. p. 26. 101—135. 148. 150 sq. (*Pet.*)

Postgate, J. P., Notes on the text of Pliny's Epistles. Class. Quart. 16 (1922), 175 sq.

—, Ad C. Plinii Sec. epistulas. Mnem. 54 (1926), 373 sqq.

Rand, E. K., A new approach to the text of Pliny's Letters I. II., III. Harvard Stud. in Class. Phil. 34 (1923), 79 sqq.; 35 (1924), 137 sqq.; 36 (1925), 1 sqq.

Robbins, F. E., The relation between codices *B* and *F* of Pliny's Letters. Class. Phil. 5 (1910), 467 sqq.

Sabbadini, R., Per la storia del cod. Vatic. 3864. Boll. di Fil. 28 (1921/22), 172 sqq.

Schenkl, C., Lect. Panegyricae. Wien. Stud. 3 (1881), 118 sqq.

Schnelle, K., Kritisches zum Panegyricus des Plinius. Progr. Meißen 1879, 27 sqq.

Schuster, M., Studien zur Textkritik des jüngeren Plinius. Wien (F. Tempsky) 1919. (*Sch.*[1])

—, Kritische und erläuternde Beiträge zum jüngeren Plinius. Mitteil. des Ver. klass. Philol. in Wien 3 (1926), 50 sqq. (*Sch.*[2])

—, Kritisches zu den Pliniusbriefen. Phil. Woch. 48 (1928), 411 sqq. 539 sqq. (*Sch.*[3])

Schuster, M., Tacitus und der jüngere Plinius. Wien. Stud. 46 (1928: Wilamowitz-Heft), 234 sqq.

—, Pliniuslesungen. Phil. Woch. 51 (1931), 894 sqq. 957 sqq. 1068 sqq. 1405 sqq. (*Sch.*[4])

—, Bericht über die Literatur zu den Schriften des jüng. Plinius (1915—1926). Burs. Jahresber. Bd. 221 (1929), 1—63. (*Sch.*[5])

—, Kritische Nachlese zur Briefsammlung des jüng. Plinius. Wien. Stud. 53 (1935), 110—133. (*Sch.*[6])

—, Zu Plinius' Beschreibung seines Landgutes bei Laurentum. Commentat. Vindob. 1 (1935), 106 sqq.

—, C. Plinius Caecilius Secundus: Realencyclopädie der class. Alt.-Wiss., vol. XXI s. v.

Stangl, Th., Zur Kritik der Briefe des jüngeren Plinius. Philol. 45 (1886), 642 sqq.

—, Zu Plinius' Briefen. Woch. f. klass. Ph. 31 (1914), 752 sqq., 778 sqq.; 32 (1915), 357 sq.

Steck, R., Plinius im Neuen Testament. Jahrb. f. protest. Theol. 17 (1891), 545 sqq.

Stinchcomb, J., The literary tastes of the jounger Pliny. Class. Weekly 29 (1936), 161 sqq.

Stout, S. E., The eight-book manuscripts of Pliny's Letters. Transact. and Proceed. 55 (1924), 62 sqq.

—, The constructions *invideo aliquid alicui* and *invideo alicui aliqua re* eqs. Class. Phil. 20 (1925), 145 sqq.

—, A defense of the nine-book tradition of Pliny's Letters. Transact. and Proceed. 57 (1926), 5 sqq.

Stroemberg, E., Ad codicem Upsaliensem, qui Panegyricos Latinos continet. Eran. Suec. 2 (1897), 46 sqq.

—, Studia Panegyrica. Diss. Upsaliae 1902.

Suster, G., Notizia e classificazione dei codd. continenti il panegirico di Plinio a Traiano. Riv. di Fil. 16 (1888), 512 sqq.

—, Nuovi emendamenti al Panegirico di Plinio. Ib. 17 (1889), 516 sqq.

Thörnell, G., Studia Panegyrica. Diss. Upsaliae 1905.

Ullman, B. L., The Vatican manuscripts of Caesar, Pliny and Sallust and the library of Corbie. Phil. Quart. 1 (1922), 17 sqq.

Unità, G., Vita, valore letterario e carattere morale di Plinio il giovane. Roma-Milano 1933.

Visy, J., Plinius Panegyricusa és a görög retorikai elméletek. Szeged 1936; cf. Egyetemes phil. Közl. 61 (1937), 394.

Walter, Fr., Zu beiden Plinius und Tacitus Agric. 28. Wien. Stud. 55 (1937), 193 sqq. (*Wal.*)

Wilcken, U., Plinius' Reisen in Bithynien und Pontus. Hermes 49 (1914), 120 sqq.

Zieliński, Th., Das Ausleben des Klauselgesetzes in der röm. Kunstprosa. Philol. Suppl. 10 (1907), 431 sqq.

Praeterea conferantur:

Baehrens, G., Bericht über die Literatur zu den Panegyrici Latini. Burs. Jahresber. 1925^{I}, 90sqq.

Burkhard, C. I., Bericht über die Arbeiten zu den Briefen des jüngeren Plinius. Burs. Jahresber. 1895^{II}, 61sqq.; 1901^{II}, 303sqq.; 1911^{II}, 1sqq.

—, Bericht über die Arbeiten zu den römischen Rednern. Burs. Jahresber. 1895^{II}, 175sqq.; 1897^{II}, 88sqq. 106sqq.; 1903^{II}, 155sqq. 173sqq.

Schuster, M., Bericht über die Literatur zu den Schriften des jüngeren Plinius (1915—1926): Burs. Jahresber. Bd. 221 (1929), 1—63 (vid. supra p. XXIX); über die Jahre 1927—1932: Burs. Jahresber. Bd. 242 (1934), 9—40.

C. PLINI CAECILI SECVNDI

EPISTVLARVM LIBRI NOVEM

CONSPECTVS SIGLORVM

CODICES

(qui in recensendis *Epistularum libris IX* adhibiti sunt: cf. supra p. III–XIII).

M = codex Mediceus plut. XLVII no. 36, saec. X
V = codex Vaticanus Lat. 3864, saec. IX vel X
B = codex Ashburnhamensis R 98 [37] s. Beluacensis, saec. X
F = codex S. Marci 284, saec. XI vel XII
Π = codex Pierpont Morgan, saec. VI
D = codex Dresdensis D 166, saec. XV
m = codex Marcianus Lat. class. XI, 37, saec. XV
o = codex Ottobonianus Lat. 1965, saec. XV
u = codex Urbinas Lat. 1153, saec. XV
x = codex Vindobonensis 48, saec. XV

EXCERPTA

L = codex Leidensis Vossianus Lat. 98 (ep. 1, 1; 2, 1–6; 6)
Mon. = codex Monacensis 14641 (ep. 1, 6 et 6, 10)
I = codicis Bodleiani Auct. L. 4. 3 supplementa manu scripta ad lib. VIII (ep. 8, 8, 3–18, 11)
i = codicis Bodleiani Auct. L. 4. 3 adnotationes manu Guilelmi Budaei adscriptae (ep. 9, 16 et passim)

EDITIONES

p = editio princeps Ludovici Carbonis an. 1471, contin. libros I–VII, IX
r = editio Romana Ioannis Schureneri c. an. 1474, contin. libros I–IX

CONSPECTVS SIGLORVM ET NOTARVM

a = editio Aldina, Venetiis an. 1508 (ed. alt. an. 1518), contin. libros I–IX

ς = { *Pomp. Laet.* = editio Pomponii Laeti an. 1490
Ber. = editio Philippi Beroaldi an. 1498
Cat. (*Cat.*[1]) = editio Ioannis Mariae Catanaei an. 1506
(*Cat.*[2] = ed. alt. an. 1518) }

α = consensus librorum **M V**
β = consensus librorum **B F Π**
γ = consensus librorum **D m**
δ = consensus librorum **o u x**

} In iis autem Epistularum libris locisve, ubi non omnes eiusdem familiae codices praesto sunt, hoc siglum denotat eum librum (s. eos libros), quo (quibus) textus ille suppeditatur. quas res iam sub uno aspectu ponemus:

Hunc igitur in modum Epistularum libri novem his exemplaribus **MVBFΠDmoux***praς* traditi sunt:

1–4: **MVBFΠDmoux***praς*:

1, 1, 1–2, 20, 13 *pro*(*cessit*); 3, 5, 4 (*quib*)*us omnia*–4, 30 om. **Π**

1, 8; 12; 23; 24 om. **Dm**

1, 16, 1 (*vero*)–20, 7 (*ederet*); 3, 1, 11 (*fuit*)–3, 6 (*potes*); 8, 4 (*est vale*)–9, 28 (*dixi diligenter*) om. **MV**

2, 1, 1–4, 30, 11 om. **m**

2, 4, 2 (*exstiterim*)–12, 3 (*monstrandumque*); 3, 5, 20 (*quae te*)–11, 9 (*pluris*) om. **B**

4, 26 om. **BF**

5, 1–8, 4 **MBFDoux***praς*:

6, 32 (inde a *vicinasque*)–8, 4 om. **B**
7, 1–8, 4 (*curiosi*) habet **F**[2]; vid. p. V

5, 8, 4–7 **MDoux***praς*

8 **M***raς*:

8, 3 (*quas obvias*)–18, 11 (*amplissimos hortos*) om. *rς*, manu exarata addit **I**; vid. p. XIV

9, 1–26, 8 **MDoux***praς*:

16 om. **Doux***prς*, manu exaratam addit *i*; vid. p. XIV

9, 26, 8–40 **Doux***praς*.

(In apparatu critico Aldinae lectiones, quoniam maior earum esse solet praestantia, ante *prς* posui.)

NOTAE

(Libri, disputationes, commentatiunculae p. XXV sqq. nominantur)

Al. = *E. Allain: v. p. XXV*
Ba. = *Aem. Baehrens*
Bae. = *Guil. Baehrens*
Ber. = *Beroaldus*
Bi. = *Birt*
Br. = *S. Brandt*
Bra. = *Brakman: v. p. XXVI*
Bu. = *Burkhard*
Buch. = *Buchner*
Ca. = *Carlsson*
Ca.[1], *Ca.*[2]: *v. p. XXVI*
Cat. = *Catanaeus*
Ern. = *Ernesti*
Ge. = *J. M. Gesner*
Gi. = *Gierig*
Gr. = *Gruter*
Gro. = *J. F. Gronov*
Gu. = *Guillemin*
Ha. = *Havet, Rev. crit. 15, 1883, 251 sqq.*
Han. = *R Hanslik*
Han.[1]: *v. p. XXVI*
Hof. = *J. B. Hofmann: v. p. XXVII*
In. = *Instinsky: v. p. XXVII*
Ke. = *H. Keil*
Ke.[1], *Ke.*[2]: *v. p. XXVII*
Kl. = *A. Klotz*
Kl.[1], *Kl.*[2]: *v. p. XXVII*
Ko. = *Kortte*
Kr. = *Kraut*
Ku. = *Kukula*
Lag. = *Lagergren: v. p. XXVII*
Lö. = *Löfstedt*
Lu. = *Lundström*
Ma. = *Jos. Martin: v. p XXVII*
Mad. = *Madvig, Adversaria critica III 215 sqq.*
Me. = *E. T. Merrill*
Mo. = *Mommsen*
Mü. = *C. F. W. Müller*
Mün. = *Münscher: v. p. XXVIII*
No. = *R. Novák*
Nord. = *E. Norden: v. p. XXVIII*
Otto = *A. Otto: v. p. XXVIII*
Pa. = *Paribeni v. p. XXVIII*
Pe. = *Perizonius*
Pet. = *H. Peter: v. p. XXVIII*
Po. = *Postgate*
RE = *Realencyclopädie der class. Alt.-Wissenschaft*
Re. = *Reifferscheid*
Ri. = *Rittershausen*
Sch. = *M. Schuster*
Sch.[1–6]: *v. p. XXVIII sq.*
Schä. = *G. H. Schäfer*
Sche. = *C. Schenkl*
Schn. = *Schnelle*
Schz. = *W. Schulze, Zur Gesch. latein. Eigennamen, Berlin 1933*
Sich. = *Sichardus*
Sta. = *Stangl*
Str. = *Stroemberg*
Su. = *Suster*
Thö. = *Thörnell*
Wag. = *van Wageningen*
Wal. = *Fr. Walter: v. p. XXIX*

* Asterisco moneris, ut locos similes cum scriptura electa conferas. aliae abbreviationes, quibus Panegyrici Pliniani editores significantur, ante Panegyrici textum prolatae sunt.

LIBER PRIMVS

1.

C. PLINIVS SEPTICIO SVO S.

1 Frequenter hortatus es, ut epistulas, si quas paulo curatius scripsissem, colligerem publicaremque. collegi non servato temporis ordine (neque enim historiam componebam), sed ut quaeque in manus venerat.
2 superest, ut nec te consilii nec me paeniteat obsequii. ita enim fiet, ut eas, quae adhuc neglectae iacent, requiram et, si quas addidero, non supprimam. vale.

2.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

1 Quia tardiorem adventum tuum prospicio, librum, quem prioribus epistulis promiseram, exhibeo. hunc

LIBRI PRIMI codd.: α(**MV**), β(**BF**), γ(**Dm**), δ(**oux**); *sed ep. 16, 1* (vero)–*20, 7* (ederet) *om.* α; *epp. 8, 12, 23, 24 om.* γ; *accedunt: cod.* **L**, *qui textum epp. 1,* 2_{1-6} (nostris), *6 suppeditat, et cod. Mon., qui ep. 6 exhibet. ceterum cf. praef. p. IV et p. 2*

1 sqq.: Macrob. 5, 1, 7 *(de genere dicendi); cf. Al. II 360sq. III 328sqq. Dziatzko RE III 841sqq. Nord. 318sqq. Pet. 101–121* || **6** non servato t. o.: *v. supra p. XXVIII s. v. Mommsen et W. Otto; cf. Pet. 110sqq.*

αβγδ**L**] **3** SEPTICIO (-TIO γ*a*) α SECVNDO βδ AD SECVNDVM *ind.* **B** | SALVTEM αβ SALVTEM (S. m) DICIT γ (*leves huius generis scripturas posthac perraro adnotavimus*) || **4** si quas* αγδ**L** (*Sidon. ep. 1, 1, 1* Diu praecipis ..., ut, si quae litterae paulo politiores varia occasione fluxerint, ... omnes ... uno volumine includam; *cf. ep. 2, 10, 2*) quas β || **5** curatius γ (*Tac. ann. 16, 22, 3:* diurna ... curatius leguntur) cura maiore α**L** *(Ca[1] 61sq.)* accuratius βδ*a* || **7** venerant **D***r*

rogo ex consuetudine tua et legas et emendes, eo magis,
quod nihil ante peraeque eodem ζήλῳ scripsisse videor.
temptavi enim imitari Demosthenen semper tuum, Cal- 2
vum nuper meum, dumtaxat figuris orationis: nam
vim tantorum virorum 'pauci, quos aequus ...' adsequi
possunt. nec materia ipsa huic (vereor, ne improbe 3
dicam) aemulationi repugnavit: erat enim prope tota
in contentione dicendi; quod me longae desidiae indor-
mientem excitavit, si modo is sum ego, qui excitari
possim. non tamen omnino Marci nostri ληκύθους fugi- 4
mus, quotiens paulum itinere decedere non intem-
pestivis amoenitatibus admonebamur: acres enim esse,
non tristes volebamus.
Nec est, quod putes me sub hac exceptione veniam 5
postulare. nam, quo magis intendam limam tuam, con-
fitebor et ipsum me et contubernales ab editione non
abhorrere, si modo tu fortasse errori nostro album cal-
culum adieceris. est enim plane aliquid edendum — 6
atque utinam hoc potissimum, quod paratum est! audis
desidiae votum —, edendum autem ex pluribus causis,
maxime quod libelli, quos emisimus, dicuntur in mani-
bus esse, quamvis iam gratiam novitatis exuerint; nisi

5 sq. Verg. Aen. 6, 129sq. pauci, quos aequus amavit Iuppiter. Sidon. ep. 4, 3, 10 *extr. cf. Otto 5 sq.* || 10 ληκύθους: *cf.* Cic. Att. 1, 14, 3; *vid. etiam* Hor. ep. 2, 3, 97 (ampullas); 1, 3, 14 (ampullatur). Schol. Hephaestion. p. 156 W. Callimach. fr. 10, 13 Pf. || 17 sq. Macar. 5, 57 *λευκὴ ψῆφος· ἐπὶ τῶν νικώντων. cf. Otto 65 (s. v. calculus)*

αγβδL] 2 ante V²βγδa, *cf. Sch.*[6] *113* umquam αL | ζήλῳ *a* zelo γδp stilo (-llo V²*mg*) β libro αL || 3 Calvum *om.* αL (*add.* V²*mg*) || 5 tantam verborum αL | quos *om.* βux | aequus (eq- V) αL equitius β aequos (-as *a*) γδa | amavit *post* aequus *add.* αL | adsequi (ass- Dδa) possunt (-sint B) βγδa qui possunt αL || 6 materia] -am αL || 7 aemulationi] -ne αL || 9 ego *om.* γ | qui] ut αL || 10 nostri *om.* γ | ληκύθους *om.* αLm || 11 quotiens βγδap ut etiam αLr | decedere βγδap cedendo αLr | non *om.* αLr || 12 admonebamur βγδap submovemur αLr | a. e. esse non tr. (*ita optima clausula fit: cf. Ca.*[1] *18*) αB²ς a. e. non tr. esse βδL acrius enim non tristius γ || 13 volebam D || 15 nam] non β || 16 et ipsum me et αγδLa et ipsum te et B te ipsum et F || 17 abhorreo β | tu] non αL || 18 aliquid plane αL || 19 audias αL

tamen auribus nostris bibliopolae blandiuntur. sed sane blandiantur, dum per hoc mendacium nobis studia nostra commendent. vale.

3.

C. PLINIVS CANINIO [RVFO] SVO S.

1 Quid agit Comum, tuae meaeque deliciae? quid suburbanum amoenissimum? quid illa porticus verna semper? quid platanon opacissimus? quid euripus viridis et gemmeus? quid subiectus et serviens lacus? quid illa mollis et tamen solida gestatio? quid balineum illud, quod plurimus sol implet et circumit? quid triclinia illa popularia, illa paucorum? quid cubicula diurna,
2 nocturna? possident te et per vices partiuntur? an, ut solebas, intentione rei familiaris obeundae crebris excursionibus avocaris? si possident, felix beatusque es; si minus, 'unus ex multis'.
3 Quin tu (tempus enim) humiles et sordidas curas aliis mandas et ipse te in alto isto pinguique secessu studiis adseris? hoc sit negotium tuum, hoc otium, hic labor, haec quies; in his vigilia, in his etiam som-
4 nus reponatur! effinge aliquid et excude, quod sit perpetuo tuum! nam reliqua rerum tuarum post te alium atque alium dominum sortientur; hoc numquam tuum desinet esse, si semel coeperit.

8 euripus: *cf. RE VII 830* || **8** sq. Calp. ecl. 2, 57 sq. virides qua gemmeus undas fons agit || **16** Cic. Brut. 274 qui non fuit orator u n u s e multis; *cf. Otto 358* || **17** ep. 6, 30, 4 cura sordida

*αβγδ*L, *a v. 1* (*post* nostris) *αβγδ*] **1** sed sane blandiantur (-untur M) *α a ς* sed sane *β δ*, *om. γ* || **3** commendantur *γ* || **5** Rufo *om. αγ* || **9** subiectus et *αγδa* (*Ca.*[1] *62*) et *om. β* || **13** nocturnaque *γδa* (*Ca.*[1] *62*) | possident ... partiuntur *om. γ* || **15** si te possident *α r* | possident ... enim (17) *om. γ* || **17** tempus enim *β* (*cf. ep. 8, 14, 1* serum enim; *6, 31, 1 al.*) tempus est enim *α a* ipse enim *δ*, *om. γ* (*vid. ad v. 15*) || **19** studiis *codd.* studis *Bornecque, sed nil mutandum: vid. Kl., Phil. Woch. 1928, 522* | hoc otium *om. γ* || **21** excude* *δ*V[2] m *a* (*cf. Cic. Att. 15, 27, 2* exudam aliquid *'Ηρακλείδειον Lact. opif. 1, 2. Arnob. nat. 2, 17. Salv. gub. praef. 1*) excute *β* exclude *α*D || **23** sortiuntur *γ* || **23** sq. tuum ... coeperit *βγa*, *cf. Sch.*[6] *112* t. d. e. si semel esse c. *δ* d. e. si semel c. tuum *ας*

Scio, quem animum, quod horter ingenium; tu modo 5
enitere, ut tibi ipse sis tanti, quanti videberis aliis, si
tibi fueris! vale.

4.

C. PLINIVS [POMPEIAE] CELERINAE SOCRVI S.

Quantum copiarum in Ocriculano, in Narniensi, in 1
Carsulano, in Perusino tuo, in Narniensi vero etiam
balineum! ex epistulis meis (nam iam tuis opus non
est) una illa brevis et vetus sufficit: non mehercule 2
tam mea sunt, quae mea sunt, quam quae tua. hoc
tamen differunt, quod sollicitius et intentius tui me
quam mei excipiunt. idem fortasse eveniet tibi, si 3
quando in nostra deverteris. quod velim facias, pri-
mum ut perinde nostris rebus ac nos tuis perfruaris,
deinde ut mei expergiscantur aliquando, qui me se-
cure ac prope neglegenter exspectant. nam mitium do- 4
minorum apud servos ipsa consuetudine metus exo-
lescit; novitatibus excitantur probarique dominis per
alios magis quam per ipsos laborant. vale.

5.

C. PLINIVS [VOCONIO] ROMANO SVO S.

Vidistine quemquam M. Regulo timidiorem, hu- 1
miliorem post Domitiani mortem? sub quo non mi-
nora flagitia commiserat quam sub Nerone, sed tec-
tiora. coepit vereri, ne sibi irascerer; nec fallebatur,
irascebar. Rustici Aruleni periculum foverat, exsul- 2
taverat morte, adeo ut librum recitaret publicaretque,
in quo Rusticum insectatur atque etiam 'Stoicorum si-

6sqq.: *cf. H. Wagenvoort, Mnem. 1919, 359sqq. et R. H. Harte, Cl. Rev. 1936, 58sq.*

αβγδ] **3** vale *om.* **B** (*talia posthac non notavimus*) || **5** Pompeiae *om.* *αγ* || **8** balneum (*ex* balin-) **V** || **9** suffecit *γο* || **13** diverteris *βο* deveneris *γ* || **14** nos *om.* **D** || **21** Voconio *om.* *αγ* || **23** non] enim **M**

miam' appellat; adicit 'Vitelliana cicatrice stigmosum'.
3 agnoscis eloquentiam Reguli. lacerat Herennium Se-
necionem tam intemperanter quidem, ut dixerit ei Met-
tius Carus: 'quid tibi cum meis mortuis? numquid ego
Crasso aut Camerino molestus sum?' quos ille sub
4 Nerone accusaverat. haec me Regulus dolenter tulisse
credebat ideoque etiam, cum recitaret librum, non ad-
hibuerat.

5 Praeterea reminiscebatur, quam capitaliter ipsum
me apud centumviros lacessisset. aderam Arrionillae,
Timonis uxori, rogatu Aruleni Rustici; Regulus contra.
nitebamur nos in parte causae sententia Metti Modesti,
optimi viri: is tunc in exilio erat, a Domitiano rele-
gatus. ecce tibi Regulus: 'quaero', inquit, 'Secunde,
quid de Modesto sentias.' vides, quod periculum, si
respondissem 'bene', quod flagitium, si 'male'. non
possum dicere aliud tunc mihi quam deos adfuisse.
'respondebo', inquam, 'si de hoc centumviri iudicaturi
sunt'. rursus ille: 'quaero, quid de Modesto sentias.'
6 iterum ego: 'solebant testes in reos, non in damnatos
interrogari.' tertio ille: 'non iam, quid de Modesto, sed
7 quid de pietate Modesti sentias, quaero.' 'quaeris', in-
quam, 'quid sentiam; at ego ne interrogare quidem fas
puto, de quo pronuntiatum est'. conticuit; me laus et
gratulatio secuta est, quod nec famam meam aliquo
responso, utili fortasse, inhonesto tamen, laeseram
nec me laqueis tam insidiosae interrogationis invol-
veram.

23 sq. at ego ... est: *cf.* Publ. Syr. 142 (*ed. Meyer*). Sen. Med. 198

αβγδ] **2** lace⟨ra⟩rat *Mad.; cf. Journ. Philol. XIII 230* || **4** ego *αγ* ego aut *βδa* (*cf. ep. 4, 30, 5. 6, 31, 10; vid. Bae., BphW. 1913, 1264*) || **7** eoque *α* || **9** sq. me ipsum *δ*F; *sed cf. ep. 1, 2, 5. 3, 8, 2. 4, 6, 2. 5, 16, 4. 8, 4, 8 et Ca.*[1] *13* || **10** Aristyllae *Volkmann (Plut. I 1869 p. 25: cf. Plut. praec. coni. 46 p. 145 A); cf. Kl.*[1] *1232* || **13** relegatus a Dom. *δ*F^1 a Dom. erat relegatus *γ* || **17** tunc] tum *β* **x***r* || **18** inquam si *αγ* inquam quid sentiam (sentiam *ex* sentent- **B**) si *βδa* | centumviri] C · V · *α***D** || **19** quaero *om. βγδa*

Nunc ergo conscientia exterritus apprehendit Cae- 8
cilium Celerem, mox Fabium Iustum, rogat, ut me sibi
reconcilient. nec contentus, pervenit ad Spurinnam:
huic suppliciter, ut est, cum timet, abiectissimus: 'rogo
mane videas Plinium domi, sed plane mane (neque
enim diutius ferre sollicitudinem possum), et quoquo
modo efficias, ne mihi irascatur.' evigilaveram; nun- 9
tius a Spurinna: 'venio ad te.' 'immo ego ad te.' coimus
in porticum Liviae, cum alter ad alterum tenderemus.
exponit Reguli mandata, addit preces suas, ut decebat
optimum virum pro dissimillimo, parce. cui ego: 10
'dispicies ipse, quid renuntiandum Regulo putes. te
decipi a me non oportet. exspecto Mauricum' (nondum
ab exilio venerat): 'ideo nihil alterutram in partem
respondere tibi possum facturus, quidquid ille decreverit; illum enim esse huius consilii ducem, me comitem decet.'

Paucos post dies ipse me Regulus convenit in prae- 11
toris officio; illuc persecutus secretum petit; ait timere
se, ne animo meo penitus haereret, quod in centumvirali iudicio aliquando dixisset, cum responderet
mihi et Satrio Rufo: 'Satrius Rufus, cui non est cum
Cicerone aemulatio, et qui contentus est eloquentia
saeculi nostri.' respondi nunc me intellegere maligne 12
dictum, quia ipse confiteretur; ceterum potuisse honorificum existimari. 'est enim', inquam, 'mihi cum
Cicerone aemulatio, nec sum contentus eloquentia sae-
culi nostri; nam stultissimum credo ad imitandum non 13

19 Suet. Tib. 25, 3 secretum petenti. Cal. 23, 2 || **22**sq. cum Cicerone *eqs.: cf.* ep. 1, 2, 4 *et* 4, 8, 4sq.; *vid. Riv. di fil. 1889, 74 sqq. et Nord. 319*

αβγδ] **1** Caelium α || **2** Fabium Rusticum Iustum γ || **3** venit δ || **4** rogo inquit (-id δ) **F**δ || **5** neque] nec **F**δ || **6** diutius perferre (ferre δ*a*) soll. βδ*a*; *cf. Cic. Verr. II 3, 228* d. s. ferre α ferre d. s. γ, *cf. Sch.*[6] *113* || **9** porticu αrς, *sed cf. ep. 5, 1, 9* || **12** putas β || **15** quidquid] quic- **V**β*a* (*sic persaepe, postea non adnot.*) || **19** persecutus αβ*a*ς me persecutus γδ || **25** potuisse] puto esse γ se potius δ || **26** existimari αγ**ou** *apr* -re β**x** | enim inquam mihi βγδ enim (enim *sup. lin.* **V**) mihi inquam α || **28** nostri *om.* γ

optima quaeque proponere. sed tu, qui huius iudicii
meministi, cur illius oblitus es, in quo me interrogasti,
quid de Metti Modesti pietate sentirem?' expalluit nota-
biliter, quamvis palleat semper, et haesitabundus: 'in-
terrogavi, non ut tibi nocerem, sed ut Modesto.' vide
hominis crudelitatem, qui se non dissimulet exuli no-
14 cere voluisse! subiunxit egregiam causam: 'scripsit',
inquit, 'in epistula quadam, quae apud Domitianum
recitata est: „Regulus, omnium bipedum nequissimus"';
quod quidem Modestus verissime scripserat.
15 Hic fere nobis sermonis terminus; neque enim vo-
lui progredi longius, ut mihi omnia libera servarem,
dum Mauricus venit. nec me praeterit esse Regulum
δυσκαθαίρετον: est enim locuples, factiosus, curatur a
multis, timetur a pluribus, quod plerumque fortius
amore est. potest tamen fieri, ut haec concussa laban-
16 tur; nam gratia malorum tam infida est quam ipsi. ve-
rum, ut idem saepius dicam, exspecto Mauricum. vir
est gravis, prudens, multis experimentis eruditus, et
qui futura possit ex praeteritis providere. mihi et temp-
tandi aliquid et quiescendi illo auctore ratio constabit.
17 haec tibi scripsi, quia aequum erat te pro amore mutuo
non solum omnia mea facta dictaque, verum etiam con-
silia cognoscere. vale.

9 Cic. dom. 48 omnium ... bipedum ... impurissimo. Apul. met. 4, 10; *v. Otto 56* || **17** Ratherii Phrenes. c. 22 (col. 391 B) facete satis enim Plinius ait Secundus gratiam malorum tam infidam esse quam ipsos (Migne 136, p. 391)

αβγδ] **3** Metti] -ii *a* Mecti **B**^{1}*δ* | Modesti] domestici *γ* || **4** et *om. βa, sed cf. Ca.*^{1} *63* | haesitabundus *α* **B** *γ a* haesitabundus inquit (-id **F**) **F***δ*, *sed cf. ep. 4, 13, 3. 7, 33, 5. 9, 13, 19* || **5** sed Modesto **F** || **6** credulitatem *γ* || **8** in epistula quadam *αβa* epistulam quandam *γδ* || **10** scripserat verissime *γδ* || **14** *δυσκαθαίρετον a*o^2 *δυσκατέρετον* (*λυσ-* **V**) *α* *αὐκαθαίρετον* **D** *om.* **B** *in contextu* (*δυσκα|ερετον* **B**^{1}*mg*) *om.* **F** (*varias verborum Graecorum scripturas posthac aut neglexιmus aut brevissime notavimus*) || **15**sq. amore fortius **F***δ* || **16** ut *om.* **B** | concussa *αγa* concisa (-ssa **F**) *β* consilia *δ* || **18** saepius dicam *βγδa*, *cf. Ca.*^{1} *22 et 24. Bra. 89* dicam saepius *α* | exspecto ... prudens *om. γ* || **22** quia aequum] qui mecum *α* || **23** dicta factaque *γ*

6.

C. PLINIVS [CORNELIO] TACITO SVO S.

Ridebis, et licet rideas. ego ille, quem nosti, apros 1
tres et quidem pulcherrimos cepi. 'ipse?' inquis. ipse;
non tamen ut omnino ab inertia mea et quiete disce-
derem. ad retia sedebam: erat in proximo non vena-
bulum aut lancea, sed stilus et pugillares; meditabar
aliquid enotabamque, ut, si manus vacuas, plenas ta-
men — ceras reportarem. non est, quod contemnas hoc 2
studendi genus; mirum est, ut animus agitatione motu-
que corporis excitetur: iam undique silvae et solitudo
ipsumque illud silentium, quod venationi datur, magna
cogitationis incitamenta sunt.

Proinde, cum venabere, licebit auctore me ut pa- 3
narium et lagunculam sic etiam pugillares feras: ex-
perieris non Dianam magis montibus quam Minervam
inerrare. vale.

7.

C. PLINIVS OCTAVIO [RVFO] SVO S.

Vide, in quo me fastigio collocaris, cum mihi idem 1
potestatis idemque regni dederis, quod Homerus Iovi
optimo maximo:

τῷ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατήρ, ἕτερον δ' ἀνένευσεν.

nam ego quoque simili nutu ac renutu respondere voto
tuo possum. etenim, sicut fas est mihi, praesertim te 2
exigente, excusare Baeticis contra unum hominem ad-
vocationem, ita nec fidei nostrae nec constantiae, quam

10 sq. Tac. dial. 36, 1 eloquentia . . . motibus excitatur; *cf.* Solin. 32, 11 || **12** sq.: *cf. C. Dilthey, De Callimachi Cydippe p. 15* || **23** Hom. Il. 16, 250

αβγδ L *Mon.*, *a v. 19 αβγδ*] **2** Cornelio *om. αγMon.* || **3** ego ille *αγ*L*Mon.*, *cf. Sch.*[1] *5 sq.* (*vid. Ter. Ad. 866, Ovid. trist. 4, 10, 1*) ego Plinius ille *βδa* || **6** erat *αβ*o erant *rell.* || **7** et] ac *Mon.*, *om.* B || **10** agitatione *α*DL*Mon.* a cogitatione *βδa* cogitatione m || **12** ipsumque] ipsum *α*L*Mon.* || **15** experieris] et experieris *Mon.* || **16** magis Dianam *δ* || **19** Rufo *om. αγ* || **20** collocaris] -averis F | idem] quidem *β* || **21** sq. Iovi . . . *ἀνένευσεν* *om. γ* || **24** renutu] re *γδ* || **26** hominem] -um *β* || **27** nostrae *om. γ*

diligis, convenit adesse contra provinciam, quam tot officiis, tot laboribus, tot etiam periculis meis ali-
3 quando devinxerim. tenebo ergo hoc temperamentum, ut ex duobus, quorum alterutrum petis, eligam id potius, in quo non solum studio tuo, verum etiam iudicio satisfaciam. neque enim tanto opere mihi considerandum est, quid vir optimus in praesentia velis, quam quid semper sis probaturus.
4 Me circa Idus Octobres spero Romae futurum eademque haec praesentem quoque tua meaque fide Gallo confirmaturum; cui tamen iam nunc licet spondeas de animo meo ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε. cur enim non usquequaque Homericis versibus agam tecum?
5 quatenus tu me tuis agere non pateris, quorum tanta cupiditate ardeo, ut videar mihi hac sola mercede posse corrumpi, ut vel contra Baeticos adsim.
6 Paene praeterii, quod minime praetereundum fuit, accepisse me cariotas optimas, quae nunc cum ficis et boletis certandum habent. vale.

8.

C. PLINIVS [POMPEIO] SATVRNINO SVO S.

1 Peropportune mihi redditae sunt litterae tuae, quibus flagitabas, ut tibi aliquid ex scriptis meis mitterem,

12 Hom. Il. 1, 528 || **17** Sidon. ep. 6, 9, 3 paene omiseram, quod minime praetereundum fuit; *simil.* 7, 9, 21 (*init.*)

αβγδ, a v. 21 αβδ] **2** per. etiam *δ* || **4** alterutrum] alterum **F m** *δ* || **6** tanto opere **BD** tantopere *rell.* || **7** praesentia] -am *γ* || **8** sis *om.* **M** || **9** Octobris **V***β* -es **M***γδ* -eis *a* || **10** praesente *β* | quoque ... Gallo *βγδa* causa tua atq. gallo **M** causa tua ·A·G· callo **V** || **11** iam nunc *αγ* **u x** *r ς* (*cf. ep. 3, 1, 12. 3, 6, 5. 5, 8, 12. 8, 3, 2. 9, 26, 13; vid. Ca.*[1] *13*) nunc iam *β* **o** *a* || **14** tu me tuis] tu uis *β* || **15** sola hac **D** | posse corrumpi *α* **B** *γa* (*cf. ep. 7, 11, 1* posse venire; *9, 9, 3. 9, 19, 2; vid. Ca.*[1] *22*) corrumpi posse **F** *δ* || **18** caryotas *i* cari- *ας* care- *βa* careopas *γ*, *cf. Sch.*[6] *113* | cum *om.* *α* || **19** certandum* *α* **B**[1] *ar* (*cf. ep. 1, 8, 12. 8, 13, 2. 10, 78, 1. 10, 94, 2. pan. 15, 2*) certam dum **m** certamen nondum (nund- **D**) **F B**[2] **D** certamen *δ* || **21** Pompeio *om.* *α* || **23** tibi *om.* *δ*

cum ego id ipsum destinassem. addidisti ergo calcaria
sponte currenti pariterque et tibi veniam recusandi
laboris et mihi exigendi verecundiam sustulisti. nam 2
nec me timide uti decet eo, quod oblatum est, nec te
gravari, quod depoposcisti. non est tamen, quod ab homine desidioso aliquid novi operis exspectes. petiturus
sum enim, ut rursus vaces sermoni, quem apud municipes meos habui bybliothecam dedicaturus. memini 3
quidem te iam quaedam adnotasse, sed generaliter; ideo
nunc rogo, ut non tantum universitati eius attendas,
verum etiam particulas qua soles lima persequaris.
erit enim et post emendationem liberum nobis vel
publicare vel continere. quin immo fortasse hanc ipsam 4
cunctationem nostram in alterutram sententiam emendationis ratio deducet, quae aut indignum editione,
dum saepius retractat, inveniet aut dignum, dum id
ipsum experitur, efficiet.
Quamquam huius cunctationis meae causae non tam 5
in scriptis quam in ipso materiae genere consistunt.
est enim paulo quasi gloriosius et elatius: onerabit hoc
modestiam nostram, etiamsi stilus ipse pressus demissusque fuerit, propterea quod cogimur cum de munificentia parentum nostrorum tum de nostra disputare.
anceps hic et lubricus locus est, etiam cum illi neces- 6
sitas lenocinatur. etenim, si alienae quoque laudes parum aequis auribus accipi solent, quam difficile est obtinere, ne molesta videatur oratio de se aut de suis disserentis! nam cum ipsi honestati tum aliquanto magis gloriae eius praedicationique invidemus atque ea demum recte facta minus detorquemus et carpimus,

1sq. *cf.* Hom. Il. 8, 293sq. Symm. ep. 1, 62 (56): *vid. Otto 102sq. s. v. currere* || 20sq. Symm. ep. 7, 60, 1 onerabat verecundiam meam; *cf. ib.* 8, 22, 2 || 25 lenocinatur: Quint. 5, 12, 17 || 30 detorquemus: Plin. pan. 70, 5; *cf.* Tac. dial. 28, 10

αβδ] 7 rursus *ex* -sum B || 8 bybliothecam *αa* biblyo- B biblio- *rell.* || 9 adnotasse *α* (*cf. ep. 3, 13, 5. 7, 17, 7. 9, 26, 5; vid. Lag. 120 et Ca.*[1] *42sq.*) notasse *βδa* || 11 persequaris] pro- *δ* || 17 experietur M || 20 elatius M*βar* latius V*ς* clarius *δp* || 25 lenocinatur] -etur *δ* || 28 aliquando *δ*

7 quae in obscuritate et silentio reponuntur. qua ex
causa saepe ipse mecum, nobisne tantum, quidquid est
istud, composuisse an et aliis debeamus. ut nobis, ad-
monet illud, quod pleraque, quae sunt agendae rei
necessaria, eadem peracta nec utilitatem parem nec
gratiam retinent.

8 Ac, ne longius exempla repetamus, quid utilius fuit
quam munificentiae rationem etiam stilo prosequi?
per hoc enim adsequebamur, primum ut honestis co-
gitationibus immoraremur, deinde ut pulchritudinem
illarum longiore tractatu pervideremus, postremo ut
subitae largitionis comitem paenitentiam caveremus.
nascebatur ex his exercitatio quaedam contemnendae
9 pecuniae. nam, cum omnes homines ad custodiam eius
natura restrinxerit, nos contra multum ac diu pensi-
tatus amor liberalitatis communibus avaritiae vincu-
lis eximebat, tantoque laudabilior munificentia nostra
fore videbatur, quod ad illam non impetu quodam, sed
consilio trahebamur.

10 Accedebat his causis, quod non ludos aut gladiatores,
sed annuos sumptus in alimenta ingenuorum polli-
cebamur. oculorum porro et aurium voluptates adeo
non egent commendatione, ut non tam incitari debeant
11 oratione quam reprimi: ut vero aliquis libenter educa-
tionis taedium laboremque suscipiat, non praemiis
modo, verum etiam exquisitis adhortationibus impe-
12 trandum est. nam, si medici salubres, sed voluptate
carentes cibos blandioribus adloquiis prosequuntur,
quanto magis decuit publice consulentem utilissimum
munus, sed non perinde populare, comitate orationis

21 sumptus *eqs.*: Plin. pan. 26—28; ep. 7, 18, 2 || **28** blandioribus adl.: Hor. epod. 13, 18. Apul. met. 4, 24. Symm. ep. 1, 31, 1

αβδ] **2** est istud *αβς* est illud *δpr* illud est *a* || **4** quod *αβ* quoque quod *δapς* || **7** ac *α*B*a* aut F*δ* || **13** his *αδa* iis *β* || **15** pensitatur B[2]Fux || **26** abhortationibus V || **27** voluptate carentes *αarς* voluptati parentis (-tes F) *βp* voluptati (-te u) patentis *δ* || **28** blandioribus *α*ux*a* (*cf. Sch.*[5] *34*) blanditor- *β* || **30** non perinde *α* perindc non *β*ou*a* perindc x

inducere? praesertim cum enitendum haberemus, ut,
quod parentibus dabatur, et orbis probaretur, hono-
remque paucorum ceteri patienter et exspectarent et
mererentur. sed, ut tunc communibus magis commodis 13
quam privatae iactantiae studebamus, cum intentionem
effectumque muneris nostri vellemus intellegi, ita nunc
in ratione edendi veremur, ne forte non aliorum utili-
tatibus, sed propriae laudi servisse videamur.

Praeterea meminimus, quanto maiore animo hones- 14
tatis fructus in conscientia quam in fama reponatur.
sequi enim gloria, non adpeti debet, nec, si casu ali-
quo non sequatur, idcirco, quod gloriam meruit, mi-
nus pulchrum est. hi vero, qui benefacta sua verbis 15
adornant, non ideo praedicare, quia fecerint, sed ut
praedicarent, fecisse creduntur. sic, quod magnificum
referente alio fuisset, ipso, qui gesserat, recensente
vanescit. homines enim, cum rem destruere non pos-
sunt, iactationem eius incessunt. ita, si silenda feceris,
factum ipsum, si laudanda non sileas, ipse culparis.

Me vero peculiaris quaedam impedit ratio. etenim 16
hunc ipsum sermonem non apud populum, sed apud
decuriones habui, nec in propatulo, sed in curia. 17
vereor ergo, ut sit satis congruens, cum in dicendo
adsentationem vulgi acclamationemque defugerim,
nunc eadem illa editione sectari, cumque plebem ip-
sam, cui consulebatur, limine curiae parietibusque
discreverim, ne quam in speciem ambitionis incide-
rem, nunc eos etiam, ad quos ex munere nostro nihil

1 enitendum hab.: *cf.* Plin. ep. 1, 7, 6. pan. 15, 2 || **11** sequi . . . debet: *cf.* Sall. Cat. 54, 6

αβδ] **2** dabatur *ας* datur *rell.* | properetur honorumque *βa* || **3** et expectarent *ας*, *cf. Ca.*[1] *63* expectarent *rell.* || **9** fructus honestatis *δ* || **11** casu] causa **M** || **12** gloriam meruit **M***Cat.* (*i. e.* '*weil er den Ruhm bloß verdient [nicht erhalten] hat*': *cf. Kl.*[1] *1232*) gloriameruit **V***ς* gloriam non meruit *βδa* || **13** hii **F** hi *δ* ii *cet.* || **19** laudanda non *α ς* (*cf. ep. 6, 16, 3* aut facere scribenda aut scribere legenda; *8, 10, 1* custodienda . . . omittit *eqs.; vid. Ca.*[1] *29 sq. et Kl.*[2] *620*) laudanda quod non *βδap* | culparis *αaς* culpatur *βδp* || **23** ut] ne *δpr*

pertinet praeter exemplum, velut obvia adsentatione
conquirere.
18 Habes cunctationis meae causas; obsequar tamen
consilio tuo, cuius mihi auctoritas pro ratione sufficiet.
vale.

9.

C. PLINIVS [MINICIO] FVNDANO SVO S.

1 Mirum est, quam singulis diebus in urbe ratio aut
constet aut constare videatur, pluribus iunctisque non
2 constet. nam, si quem interroges: 'hodie quid egisti?',
respondeat: 'officio togae virilis interfui, sponsalia aut
nuptias frequentavi, ille me ad signandum testamen-
tum, ille in advocationem, ille in consilium rogavit.'
3 haec quo die feceris, necessaria, eadem, si cottidie fe-
cisse te reputes, inania videntur, multo magis, cum se-
cesseris. tunc enim subit recordatio: 'quot dies quam
frigidis rebus absumpsi!'
4 Quod evenit mihi, postquam in Laurentino meo aut
lego aliquid aut scribo aut etiam corpori vaco, cuius
fulturis animus sustinetur. nihil audio, quod audisse,
5 nihil dico, quod dixisse paeniteat; nemo apud me quem-
quam sinistris sermonibus carpit, neminem ipse re-
prehendo, nisi tamen me, cum parum commode scribo;
nulla spe, nullo timore sollicitor, nullis rumoribus in-
6 quietor: mecum tantum et cum libellis loquor. o rectam
sinceramque vitam, o dulce otium honestumque ac

10sqq. *cf.* Hor. ep. 2, 2, 65sqq. Mart. 4, 8 et 10, 70 || **26**sq. Mart. 10, 51, 5sqq.

αβδ, a v. 7 αβγδ] **1** adsentatione **V** (*corr. m*[1] *ex* adsentione) *Cat.* assentatione *rς*, *cf. Sch.*[6] *114* adsentione **M** ostentatione *βδap* || **4** sufficit *βδa*, *cf. Sch.*[6] *114sq.* || **7** Minicio *Mo. in ind.* Minucio (-tio **Fou***a*) *βδa*, *om. αγ*; *cf. ind. nom.* || **9** iunctisque *βa*, *cf. Ke.*[1] *12 et Kl.*[2] *620* cunctisque *γδpr* cunctaque *α* || **13** ille ad invocationem *γ* || **14** haec *αβa* ita et *γ* ita haec *δ* || **16** quot] quo **M** quod *γ* || **17** adsumpsi **M** || **21** apud me *αγδpr* (*cf. Sch.*[4] *894*) me apud *βa* || **23** me cum (mecum *αγo*) *αγδarς* cum *β* || **25** libellis] libellis meis **V** | o *om. α* | rectam *αβa* regiam *γδ* || **26** o *om. α*

paene omni negotio pulchrius! o mare, o litus, verum secretumque μουσεῖον, quam multa invenitis, quam multa dictatis!
Proinde tu quoque strepitum istum inanemque dis- 7
cursum et multum ineptos labores, ut primum fuerit
occasio, relinque teque studiis vel otio trade! satius 8
est enim, ut Atilius noster eruditissime simul et facetissime dixit, otiosum esse quam nihil agere. vale.

10.

C. PLINIVS [ATTIO] CLEMENTI SVO S.

Si quando urbs nostra liberalibus studiis floruit, 1
nunc maxime floret. multa claraque exempla sunt;
sufficeret unum, Euphrates philosophus. hunc ego in 2
Syria, cum adulescentulus militarem, penitus et domi inspexi amarique ab eo laboravi, etsi non erat laborandum. est enim obvius et expositus plenusque humanitate, quam praecipit. atque utinam sic ipse, quam 3
spem tunc ille de me concepit, impleverim, ut ille multum virtutibus suis addidit! aut ego nunc illas magis
miror, quia magis intellego. quamquam ne nunc qui- 4
dem satis intellego; ut enim de pictore, scalptore, fictore nisi artifex iudicare, ita nisi sapiens non potest perspicere sapientem.
Quantum tamen mihi cernere datur, multa in Euphrate 5
sic eminent et elucent, ut mediocriter quoque doctos

2sq. Hor. ep. 2, 2, 77; *cf.* Plin. ep. **1, 6, 2** ‖ **6**sq. Cic. off. 3, 1 numquam se minus otiosum esse, quam cum otiosus . . . esset

αβγδ] **1** verum *om.* γ ‖ **5** multum αβapς -tos *rell.* ‖ **8** dixit melius est otiosum **M** ‖ **10** Attio (Atrio δ) Clementi βδa Adatticum *ind.* **B** Clementi αγ ‖ **17** praecepit γ**ox** | quam spem] spem quam **F**δ ‖ **18** tunc ille] tunc et α ‖ **19** aut] at **F**δ | illas nunc δpr | magis miror* ας (*cf. ep. 6, 4, 4* ea maxime mihi, quae maxime abominor, fingo; *vid. Ca.*[1] *64*) miror βδapr magis miror quia magis *om.* γ ‖ **21** scalptore αβmaς scul- **D**δ ‖ **22** ita nisi **V**βaς nisi ita **M** ita nisi sit γδpr ‖ **24** tamen mihi] mihi tamen βa | datur cernere (tantum *add.* δ) multa (-um **u**) γδ

advertant et adficiant. disputat subtiliter, graviter,
ornate, frequenter etiam Platonicam illam sublimitatem et latitudinem effingit. sermo est copiosus et varius, dulcis in primis, et qui repugnantes quoque ducat,
6 impellat. ad hoc proceritas corporis, decora facies,
demissus capillus, ingens et cana barba; quae licet fortuita et inania putentur, illi tamen plurimum venerationis adquirunt. nullus horror in cultu, nulla tristi-
7 tia, multum severitatis; reverearis occursum, non reformides. vitae sanctitas summa, comitas par; insectatur vitia, non homines, nec castigat errantes, sed emendat. sequaris monentem attentus et pendens et persuaderi tibi, etiam cum persuaserit, cupias.
8 Iam vero liberi tres, duo mares, quos diligentissime instituit. socer Pompeius Iulianus, cum cetera vita tum vel hoc uno magnus et clarus, quod ipse provinciae princeps inter altissimas condiciones generum non honoribus principem, sed sapientia elegit.
9 Quamquam quid ego plura de viro, quo mihi frui non licet? an ut magis angar, quod non licet? nam distringor officio ut maximo sic molestissimo: sedeo pro tribunali, subnoto libellos, conficio tabulas, scribo plurimas, sed
10 inlitteratissimas litteras. soleo non numquam (nam id ipsum quando contingit!) de his occupationibus apud Euphraten queri. ille me consolatur, adfirmat etiam esse hanc philosophiae et quidem pulcherrimam partem, agere negotium publicum, cognoscere, iudicare, promere et exercere iustitiam, quaeque ipsi doceant, in
11 usu habere. mihi tamen hoc unum non persuadet, satius

3sq. Tac. dial. 24, 2 copiose ac varie. 31, 4 || 5sq. Plin. pan. 4, 7 proceritas corporis *eqs.* || **12** pendens: *cf.* Verg. Aen. 4, 79 || **23** Sidon. ep. 4, 3, 10 illitteratissimis litteris

αβγδ] **1** evertant *β* || **2** ornate] ornate et *γδ* ornate ac *rς* || **4** repugnantis *βδ* -tes *αγ* -teis *a* | ducat] di- *β* || **5** et impellat *γδpr* | ad haec *pr* ad **D** || **8** honor *γ* || **10** comitas par *α***B***aς* comitas parum *γ* par comitas **F***δpr* || **12** attentius *γ* | pendens] prudens **Fux** | persuaderi (-rit m) *αγς* -re *rell.* || **17** princeps *βγδapr* princeps hunc *ας*, *cf. Ca.*[2] *138* || **20** an ... licet *om.* *γ* || **24** contigit **B***γ* || **25** queri] queror *βp* | me *om.* *γ* || **26** esse et hanc philosophiae quidem *γ*

esse ista facere quam cum illo dies totos audiendo
discendoque consumere.
Quo magis te, cui vacat, hortor, cum in urbem pro-
xime veneris (venias autem ob hoc maturius), illi te
expoliendum limandumque permittas. neque enim ego, 12
ut multi, invideo aliis bono, quo ipse careo, sed contra
sensum quendam voluptatemque percipio, si ea, quae
mihi denegantur, amicis video superesse. vale.

11.

C. PLINIVS [FABIO] IVSTO SVO S.

Olim mihi nullas epistulas mittis. 'nihil est', inquis, 1
'quod scribam'. at hoc ipsum scribe, nihil esse, quod
scribas, vel solum illud, unde incipere priores sole-
bant: 'si vales, bene est; ego valeo.' hoc mihi sufficit;
est enim maximum. ludere me putas? serio peto. fac 2
sciam, quid agas, quod sine sollicitudine summa ne-
scire non possum. vale.

12.

C. PLINIVS [CALESTRIO] TIRONI SVO S.

Iacturam gravissimam feci, si iactura dicenda est 1
tanti viri amissio. decessit Corellius Rufus et quidem
sponte, quod dolorem meum exulcerat. est enim luc-
tuosissimum genus mortis, quae non ex natura nec
fatalis videtur. nam utcumque in illis, qui morbo fi- 2

11 sq. Cic. Att. 4, 8a, 4 ubi nihil erit, quod scribas id ipsum scribito; *cf.* ep. 16, 26, 2 || **20** sqq.: *cf. V. d'Agostino (Il problema del suicidio), Arch. ital. psicol. 8 (1930), 95sqq.*

αβγδ, a v. 19 aβδ] **1** audiendoque discendo **B** || **5** expoliendum] extollendum *α* || **6** bono* *ας* (*cf. ep. 3, 8, 2. 7, 28, 2. 9, 13, 5 et Ca.*[1] *64sq.; vid. etiam Stout, Cl. Phil. 1925, 145sqq. et Sch.*[6] *37sq.*) bonum *βγδapr* || **10** Fabio *om.* *αγ* || **11** nullas mihi *ap* || **12** at] ad **M** aut *γ* || **13** priores incipere **F***δpr* || **14** ego] ego quoque *δ* || **15** enim] enim mihi *δ* || **19** Calestrio *om.* *α* || **20** feci *αaς* fero (feroci **B**) *βδpr* || **24** fatalis (*corr. ex* falis **V**[1]) **V***βδa* facilis **M**

niuntur, magnum ex ipsa necessitate solacium est, in
iis vero, quos accersita mors aufert, hic insanabilis
3 dolor est, quod creduntur potuisse diu vivere. Corel-
lium quidem summa ratio, quae sapientibus pro neces-
sitate est, ad hoc consilium compulit, quamquam plu-
rimas vivendi causas habentem, optimam conscientiam,
optimam famam, maximam auctoritatem, praeterea
filiam, uxorem, nepotem, sorores interque tot pignora
4 veros amicos. sed tam longa, tam iniqua valetudine
conflictabatur, ut haec tanta pretia vivendi mortis ra-
tionibus vincerentur.

Tertio et tricensimo anno, ut ipsum audiebam, pe-
dum dolore correptus est. patrius hic illi; nam plerum-
que morbi quoque per successiones quasdam, ut alia,
5 traduntur. hunc abstinentia, sanctitate, quoad viridis
aetas, vicit et fregit; novissime cum senectute ingra-
vescentem viribus animi sustinebat, cum quidem in-
credibilis cruciatus et indignissima tormenta patere-
6 tur. iam enim dolor non pedibus solis, ut prius, in-
sidebat, sed omnia membra pervagabatur. veni ad eum
7 Domitiani temporibus in suburbano iacentem. servi e
cubiculo recesserunt: habebat hoc moris, quotiens in-
trasset fidelior amicus; quin etiam uxor, quamquam
8 omnis secreti capacissima, digrediebatur. circumtulit
oculos et 'cur' inquit 'me putas hos tantos dolores tam
diu sustinere? ut scilicet isti latroni vel uno die super-
sim'. dedisses huic animo par corpus, fecisset, quod
optabat.

Adfuit tamen deus voto, cuius ille compos, ut iam
securus liberque moriturus, multa illa vitae, sed mi-
9 nora retinacula abrupit. increverat valetudo, quam
temperantia mitigare temptavit, perseverantem con-

αβδ] **2** iis *αας* his *βδp* | accersita (acer- **B**) **V***βδapr* ar-cess- **M** || **3** potuisse diu *α***B***ας* posse diu **F***p* diu posse **ux***r*, *om.* **o** || **6** optimam conscientiam *om. ας* || **12** trigensimo **V** triges- **ou** trices- **B***a* || **16** cum] eum **B**(?)**Fx** || **17** incredibilis *α* -es *βδ* -eis *a* || **22** habebat *α***B**, *cf. Ca.*[1] *30* habebat enim **F***δp* habebat is *a* || **23** quin *om. α* || **32** perseverantem *pleriq.*, **M**[2] -ntiam **M**

stantia fugit. iam dies alter, tertius, quartus: abstinebat cibo. misit ad me uxor eius Hispulla communem amicum C. Geminium cum tristissimo nuntio, destinasse Corellium mori nec aut suis aut filiae precibus inflecti, solum superesse me, a quo revocari posset ad vitam. cucurri. perveneram in proximum, cum mihi ab 10 eadem Hispulla Iulius Atticus nuntiat nihil iam ne me quidem impetraturum, tam obstinate magis ac magis induruisse. dixerat sane medico admoventi cibum: 'κέκρικα', quae vox quantum admirationis in animo meo tantum desiderii reliquit.

Cogito, quo amico, quo viro caream. implevit quidem 11 annum septimum et sexagensimum, quae aetas etiam robustissimis satis longa est; scio. evasit perpetuam valetudinem; scio. decessit superstitibus suis, florente re publica, quae illi omnibus carior erat; et hoc scio. ego tamen tamquam et iuvenis et firmissimi mortem do- 12 leo, doleo autem (licet me imbecillum putes) meo nomine. amisi enim, amisi vitae meae testem, rectorem, magistrum. in summa dicam, quod recenti dolore contubernali meo Calvisio dixi: 'vereor, ne neglegentius vivam.'

Proinde adhibe solacia mihi, non haec 'senex erat, 13 infirmus erat' (haec enim novi), sed nova aliqua, sed magna, quae audierim numquam, legerim numquam. nam, quae audivi, quae legi, sponte succurrunt, sed tanto dolore superantur. vale.

16 quae . . . erat: *cf.* Hom. Od. 9, 27sq. Theogn. 788. Plat. Crit. 51 A (*extr.*). Cic. off. 1, 57 || **23** solacia: *vid. Kroll, Stud. zum Verst. der röm. Lit. (1924), p. 238sq.*

αβδ] **1** fugit *codd.* fregit *coni. Mo.* || **3** Geminium (-num o) *βδa* Germanium (-num V) *α* || **5** inflecti *ας* (*haec lectio clausula commendatur, cf. Ca.*[1] *41*) flecti *βδapr* || **8** imperaturum *β* || **13** sexagesimum **Bx** || **16** omnibus *ας* omnibus suis *rell., sed cf. ep. 1, 18, 4 et Ca.*[1] *28* || **17** ego *om. α, sed cf. Ke.*[1] *13* | et iuvenis *α***Bo***a*, *cf. Ca.*[1] *63* iuvenis *rell.* | firmissimi *ας*, *cf. Ca.*[1] *35* fortissimi *rell.* | mortem *α* morte *βδ* | doleo *semel* **M** || **19** amisi *post* enim *om. αrς*, *cf. Sch.*[4] *115* || **26** audivi] -dii **B** | elegi **M**

13.

C. PLINIVS SOSIO [SENECIONI] SVO S.

1 Magnum proventum poetarum annus hic attulit: toto
mense Aprili nullus fere dies, quo non recitaret ali-
quis. iuvat me, quod vigent studia, proferunt se ingenia
hominum et ostentant, tametsi ad audiendum pigre
2 coitur. plerique in stationibus sedent tempusque au-
diendi fabulis conterunt ac subinde sibi nuntiari iubent,
an iam recitator intraverit, an dixerit praefationem, an
ex magna parte evolverit librum; tunc demum ac tunc
quoque lente cunctanterque veniunt; nec tamen per-
manent, sed ante finem recedunt, alii dissimulanter et
furtim, alii simpliciter et libere.
3 At hercule memoria parentum Claudium Caesarem
ferunt, cum in palatio spatiaretur audissetque cla-
morem, causam requisisse, cumque dictum esset reci-
tare Nonianum, subitum recitanti inopinatumque ve-
4 nisse. nunc otiosissimus quisque multo ante rogatus
et identidem admonitus aut non venit aut, si venit,
5 queritur se diem, quia non perdiderit, perdidisse. sed
tanto magis laudandi probandique sunt, quos a scri-
bendi recitandique studio haec auditorum vel desidia
vel superbia non retardat.
Equidem prope nemini defui. erant sane plerique
amici: neque enim est fere quisquam, qui studia, ut
6 non simul et nos amet. his ex causis longius, quam

αβγδ] **2** Senecioni *om.* αγ || **7** audiendis Dδ || **8** iubent] -bet B, *om.* γ || **9** recitator] recitat quia D recitatque m | an iam dixerit γδ || **10** tunc demum αγρς tum demum *rell.* | ac tunc] ac tum ox || **14** at] ad M (*ita saepius; tales lectiones posthac non adscripsi*) || **17** recitanti] -tationi γ || **18** quisque] quis γ || **19** et identidem admonitus *om.* α || **20** perdidit *coni. Gi.* || **21** a *om.* γ || **22** recitandi V | vel desidia αγδrς, *cf. ep. 1, 22, 10* desidia βap || **23** non tardat γ || **24** prope nemini (mem- M, nem- *ex* mem- D) αγuxa nemini prope o properemini B propero nimis F | defui erant] defuerant M || **25** ut] uti γ | qui ... amet] qui nos amet ut studia non simulet F || **26** non *om.* B, *add.* B[2] | his *om.* D

destinaveram, tempus in urbe consumpsi. possum iam repetere secessum et scribere aliquid, quod non recitem, ne videar, quorum recitationibus adfui, non auditor fuisse, sed creditor. nam ut in ceteris rebus ita in audiendi officio perit gratia, si reposcatur. vale.

14.

C. PLINIVS [IVNIO] MAVRICO SVO S.

Petis, ut fratris tui filiae prospiciam maritum; quod 1
merito mihi potissimum iniungis. scis enim, quanto
opere summum illum virum suspexerim dilexerimque,
quibus ille adulescentiam meam exhortationibus fove-
rit, quibus etiam laudibus, ut laudandus viderer, effe-
cerit. nihil est, quod a te mandari mihi aut maius aut 2
gratius, nihil, quod honestius a me suscipi possit, quam
ut eligam iuvenem, ex quo nasci nepotes Aruleno
Rustico deceat.

Qui quidem diu quaerendus fuisset, nisi paratus et 3
quasi provisus esset Minicius Acilianus, qui me ut
iuvenis iuvenem (est enim minor pauculis annis) fa-
miliarissime diligit, reveretur ut senem. nam ita for-
mari a me et institui cupit, ut ego a vobis solebam.
patria est ei Brixia ex illa nostra Italia, quae multum 4
adhuc verecundiae, frugalitatis atque etiam rusticita-
tis antiquae retinet ac servat. pater Minicius Macrinus, 5
equestris ordinis princeps, quia nihil altius voluit;

αβγδ] **1** destinaveram] dist· *α* || **2** repetere] recedere **D** || **3** ne *om.* **D** || **5** reponatur **D** || **7** Iunio *om.* *αγ* || **9** quanto opere **VDouς** quantopere *rell.* || **12** laudibus laudandus affecerit *γ* || **14** gratius *αβa* satius *γδ* | quod *om.* **V** || **15** Auruleno *βa* || **17** qui] et *γ* || **18** Minicius **M** Minut· *γa* Munic· **V** Milic· *β* Milit· *δ* | Acilianus (Ati- **D**) *αγa* Aemilianus (Em- **ox**) Acilianus (Acel- **F**) *βδ* || **20** formari a me *αβp* informari a me *δrς* a me formari *a* nam ita a me institui (*omissis verbis* formari et) *γ*, *cf. Ca.*[1] *22* || **21** et *om* **B** || **22** ex] et *α*m || **23** atque etiam rusticitatis *om.* *βap* || **24** Minicius (-tius m) *α*m Minuc· (Minut· **Do***a*) **D***δa* nimius *β* | Macrinus *om.* *γ*

adlectus enim a divo Vespasiano inter praetorios ho-
nestam quietem huic nostrae ambitioni dicam an di-
6 gnitati constantissime praetulit. habet aviam mater-
nam Serranam Proculam e municipio Patavio. nosti
loci mores: Serrana tamen Patavinis quoque severi-
tatis exemplum est. contigit et avunculus ei P. Acilius
gravitate, prudentia, fide prope singulari. in summa
nihil erit in domo tota, quod non tibi tamquam in tua
placeat.

7 Aciliano vero ipsi plurimum vigoris, industriae,
quamquam in maxima verecundia. quaesturam, tri-
bunatum, praeturam honestissime percucurrit ac iam
8 pro se tibi necessitatem ambiendi remisit. est illi fa-
cies liberalis multo sanguine, multo rubore suffusa,
est ingenua totius corporis pulchritudo et quidam sena-
torius decor. quae ego nequaquam arbitror neglegen-
da; debet enim hoc castitati puellarum quasi praemium
9 dari. nescio, an adiciam esse patri eius amplas facul-
tates. nam, cum imaginor vos, quibus quaerimus ge-
nerum, silendum de facultatibus puto; cum publicos
mores atque etiam leges civitatis intueor, quae vel in
primis census hominum spectandos arbitrantur, ne id
quidem praetereundum videtur. et sane de posteris et
his pluribus cogitanti hic quoque in condicionibus de-
ligendis ponendus est calculus.

10 Tu fortasse me putes indulsisse amori meo supraque
ista, quam res patitur, sustulisse. at ego fide mea spon-
deo futurum, ut omnia longe ampliora, quam a me
praedicantur, invenias. diligo quidem adulescentem
ardentissime, sicut meretur; sed hoc ipsum amantis est,
non onerare eum laudibus. vale.

αβγδ] **1** enim *om.* γa || **4** Patavio αβoua, *cf. Sch.*[6] *116* Patavino γx (*fort. recte, etsi haec clausula rara est; sed cf. Cic. Qu. fr. 2, 13, 3; leg. agr. 2, 86*) || **5** Patavinis] -vis γ || **6** avunculus] avonc- **B** -culis **D** || **10** industriae] -iam γ || **13** illi] etiam illi δ sibi **D** || **14** rubore *pleriq.*, **V**[1] robore α || **24** hio] his γ || **28** ut *om.* β || **29** invenias] -nio γ

15.

C. PLINIVS SEPTICIO [CLARO] SVO S.

Heus tu, promittis ad cenam nec venis! dicitur ius: 1
ad assem impendium reddes nec id modicum. paratae 2
erant lactucae singulae, cochleae ternae, ova bina, halica cum mulso et nive (nam hanc quoque computabis, immo hanc in primis, quae periit in ferculo), olivae, betacei, cucurbitae, bulbi, alia mille non minus lauta. audisses comoedos vel lectorem vel lyristen vel, quae
mea liberalitas, omnes. at tu apud nescio quem ostrea, 3
vulvas, echinos, Gaditanas maluisti.

Dabis poenas, non dico quas, dure fecisti: invidisti, nescio an tibi, certe mihi, sed tamen et tibi. quantum
nos lusissemus, risissemus, studuissemus! potes appa- 4
ratius cenare apud multos, nusquam hilarius, simplicius, incautius. in summa experire et, nisi postea te aliis potius excusaveris, mihi semper excusa! vale.

16.

C. PLINIVS ERVCIO SVO S.

Amabam Pompeium Saturninum (hunc dico nostrum) 1
laudabamque eius ingenium, etiam antequam scirem, quam varium, quam flexibile, quam multiplex esset; nunc vero totum me tenet, habet, possidet.

4 ad assem i. r.: *cf.* Hor. sat. 1, 1, 43 *et* ep. 2, 2, 26sqq.; *v. Otto 39 (s. v. as)*

αβγδ, a v. 23 (*post* nunc) *βγδ*] **2** Claro *om. αγ* || **6** hanc] haec *β*u || **7** periit *ας* perit *rell.* (*sed numeri non sunt grati*) | ferculo] fericulo *γ* | olivo *β* || **8** betacei *α* laebeta *β* baetaci (be- m) *γ* beta *δ* | non minus mile *γ* || **9** comoedos *ας*; *cf. Sch.*[4] *1070 et Sch.*[5] *24; vid. ep. 3, 1, 9* comoedes (come- m) *γ* comoedo **B** comoedum (come- **Fux**) **F***δa* || **10** omnis (*corr. ex* omis **B**) *βδa* -nes *rell.* || **11** Gaditanas* (*cf. Mart. 14, 203. Iuv. 11, 162*)] caditanas *γ* gaditanos **F***δap* gaditana *αrς* gauditanos **B**[2] (*ex* -nas **B**) || **13** certe] certe an *γ* || **14** nos lusissemus *αβa* voluissemus *γ* voluissemus nos *δ* | studuissemus *om. β* | potes *bis γ* || **15** nusquam] num- *β* || **16** cautius *γ* | te *om. γ* || **17** excusa] -ses *γ* || **19** Eurucio **D** || **23** possidetque *γδrς*

2 Audii causas agentem acriter et ardenter nec minus
polite et ornate, sive meditata sive subita proferret.
adsunt aptae crebraeque sententiae, gravis et decora
constructio, sonantia verba et antiqua.
Omnia haec mire placent, cum impetu quodam et
3 flumine pervehuntur, placent, si retractentur. senties
quod ego, cum orationes eius in manus sumpseris, quas
facile cuilibet veterum, quorum est aemulus, compara-
4 bis. idem tamen in historia magis satisfaciet vel bre-
vitate vel luce vel suavitate vel splendore etiam et
sublimitate narrandi. nam in contionibus eadem quae
in orationibus vis est, pressior tantum et circumscrip-
tior et adductior.
5 Praeterea facit versus, qualis Catullus aut Calvus,
re vera qualis Catullus aut Calvus. quantum illis le-
poris, dulcedinis, amaritudinis, amoris! inserit sane,
sed data opera, mollibus levibusque duriusculos quos-
dam, et hoc quasi Catullus aut Calvus.
6 Legit mihi nuper epistulas; uxoris esse dicebat: Plau-
tum vel Terentium metro solutum legi credidi. quae sive
uxoris sunt, ut adfirmat, sive ipsius, ut negat, pari gloria
dignus, qui aut illa componat aut uxorem, quam vir-
ginem accepit, tam doctam politamque reddiderit.
7 Est ergo mecum per diem totum; eundem, antequam
scribam, eundem, cum scripsi, eundem, etiam cum re-
8 mittor, non tamquam eundem lego. quod te quoque ut

14 sqq.: *cf.* ep. 4, 27, 4 || **19** sq. Cic. de orat. 3, 45; *cf. Rolfe, Cl. Rev. 1901, 452 sq.*

βγδ] **1** audii *β*o audi *γ*ux audivi *a* | causas] quasdam causas *γ* | nec] non *γ* || **3** aptae] acutae (-te m) *γς* || **9** magis] tibi magis *γς* || **10** vel suavitate *om. γδ* | et *β*mr*ς* vel D, *om. δap* || **11** eadem quae in orationibus vis *γδa*, *cf. Sch.*[4] *894 sq.* idem qui in or. suis *β* (*sed clausula refragatur*) || **12** tantum *βγ*ou*ς* tamen x*apr* || **14** qualis B -leis *a* -les *rell.* | Catullus meus aut *γδ* || **15** re vera qualis (-les *γ*) Catullus aut Calvus *γ*, *om. rell.*, *sed cf. ep. 2, 17, 20. 3, 9, 37. 4, 13, 5* (*vid. Ke.*[1] *15*) | illis *βa* ille *γδ* | lepores dulcedines amaritudines amores *γ* || **17** mollius leviusque (-que *om. δ*) *βδa* || **19** uxoris B*γa*, *cf. Ca.*[1] *30* quas uxoris F*δpr* || **21** ut negat] negat *γ* || **22** dignus *γarς* dignus est *βδp*, *sed cf. Lag. 41 sq., Hof. 624, Sch.*[5] *30* || **23** accepit, tam d. *nil mutandum: cf. Sch.*[3] *412* || **25** cum *ante* scripsi *om.* D | remitto F

facias et hortor et moneo. neque enim debet operibus
eius obesse, quod vivit. an, si inter eos, quos numquam
vidimus, floruisset, non solum libros eius, verum etiam
imagines conquireremus; eiusdem nunc honor praesen-
tis et gratia quasi satietate languescit? at hoc pravum 9
malignumque est, non admirari hominem admiratione
dignissimum, quia videre, adloqui, audire, complecti
nec laudare tantum, verum etiam amare contigit. vale.

17.

C. PLINIVS [CORNELIO] TITIANO SVO S.

Est adhuc curae hominibus fides et officium, sunt, 1
qui defunctorum quoque amicos agant. Titinius Capito
ab imperatore nostro impetravit, ut sibi liceret statuam
L. Silani in foro ponere. pulchrum et magna laude 2
dignum amicitia principis in hoc uti, quantumque gra-
tia valeas, aliorum honoribus experiri. est omnino Ca-
pitoni in usu claros viros colere. mirum est, qua reli- 3
gione, quo studio imagines Brutorum, Cassiorum,
Catonum domi, ubi potest, habeat. idem clarissimi
cuiusque vitam egregiis carminibus exornat. scias
ipsum plurimis virtutibus abundare, qui alienas sic
amat. redditus est L. Silano debitus honor, cuius im- 4
mortalitati Capito prospexit pariter et suae. neque
enim magis decorum et insigne est statuam in foro
populi Romani habere quam ponere. vale.

18.

C. PLINIVS [SVETONIO] TRANQVILLO SVO S.

Scribis te perterritum somnio vereri, ne quid adversi 1
in actione patiaris, rogas, ut dilationem petam et pau-

βγδ] **2** an] at *β* || **3** liberos **B** || **4** conquireremus] requir- *γς* || **5** at *δa* ad *γ* et *βp* | pravum] parv- **D** || **7** adloqui audire *γδrς*, *om.* *βap* || **8** contigit *βγ***ux** (*clausula rara quidem, tamen a Plinio saepius usurpata; cf. Sch.*[6] *116*) contingit **o***apr* || **10** Cornelio *om.* *γδ* | Titiano *βa* Icciano *γrς* || **11** adhoc *γ* || **13** nostro *om.* *γ* || **15** hoc] haec *β* || **16** est experiri *γ* || **17** viros *γδrς*, *om.* *βap* || **19** domi ubi] ubi domi *δ* | idem] item *γ* || **21** pluribus *δ* || **22** L. *om.* *γ* || **23** et *om.* *γ* || **27** Suetonio *om.* *γ* || **29** pauculos] paucos *γ*

culos dies, certe proximum, excusem. difficile est, sed
experiar: *καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν.*
2 Refert tamen, eventura soleas an contraria somniare.
mihi reputanti somnium meum, istud, quod times tu,
3 egregiam actionem portendere videtur. susceperam
causam Iuni Pastoris, cum mihi quiescenti visa est
socrus mea advoluta genibus, ne agerem, obsecrare. et
eram acturus adulescentulus adhuc, eram in quadru-
plici iudicio, eram contra potentissimos civitatis atque
etiam Caesaris amicos; quae singula excutere mentem
4 mihi post tam triste somnium poterant. egi tamen
λογισάμενος illud:

εἷς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.

nam mihi patria, et si quid carius patria, fides videbatur. prospere cessit, atque adeo illa actio mihi aures hominum, illa ianuam famae patefecit.
5 Proinde dispice, an tu quoque sub hoc exemplo som-
nium istud in bonum vertas; aut, si tutius putas illud
cautissimi cuiusque praeceptum 'quod dubites, ne fe-
6 ceris', id ipsum rescribe! ego aliquam stropham in-
veniam agamque causam tuam, ut istam agere tu, cum voles, possis. est enim sane alia ratio tua, alia mea fuit. nam iudicium centumvirale differri nullo modo, istud aegre quidem, sed tamen potest. vale.

19.

C. PLINIVS [ROMATIO] FIRMO SVO S.

1 Municeps tu meus et condiscipulus et ab ineunte aetate contubernalis, pater tuus et matri et avunculo meo,

2 Hom. Il. 1, 63 || **13** Hom. Il. 12, 243 || **14** Catull. 82, 2 || **19** Cic. off. 1, 30; *cf. Otto 122*

βγδ] **4** tu] tuam *γ* || **6** Iuni **B** Iunii **F***γδap* Iulii *Cat.* | cum *βδ* qua **D** quam *m* || **10** mihi mentem *δ* || **14** mihi patria *γδpr*, *cf. Ma. 546 et Sch.*[5] *25* (*vid. etiam, quae Hosius BphW. 1909, 1565 exposuit*) mihi *βa* | *verba* et si quid carius patria *om.* **D** || **15** adeo *γδrς* ideo *βp* | illa *βpς* -am *γδr* || **20** id *βδ* at *γ* | rescribere *γ* || **21** istam *Ke.* ista *βς* ipsam *γδapr* | agere cum tu voles *a* || **23** istud *γδ* istuc *βa* || **26** Firmo *om. γδ* || **27** et ab] ab *γ*

mihi etiam, quantum aetatis diversitas passa est, fami-
liaris; magnae et graves causae, cur suscipere, augere
dignitatem tuam debeam. esse autem tibi centum mi- 2
lium censum satis indicat, quod apud nos decurio es.
igitur, ut te non decurione solum, verum etiam equite
Romano perfruamur, offero tibi ad implendas equestres
facultates trecenta milia nummum. te memorem huius 3
muneris amicitiae nostrae diuturnitas spondet; ego ne
illud quidem admoneo, quod admonere deberem, nisi
scirem sponte facturum, ut dignitate a me data quam
modestissime, ut a me data, utare. nam sollicitius custo- 4
diendus est honor, in quo etiam beneficium amici tuen-
dum est. vale.

20.

C. PLINIVS [CORNELIO] TACITO SVO S.

Frequens mihi disputatio est cum quodam docto ho- 1
mine et perito, cui nihil aeque in causis agendis ut
brevitas placet. quam ego custodiendam esse confiteor, 2
si causa permittat: alioqui praevaricatio est transire
dicenda, praevaricatio etiam cursim et breviter attin-
gere, quae sint inculcanda, infigenda, repetenda. nam 3
plerisque longiore tractatu vis quaedam et pondus
accedit, utque corpori ferrum, sic oratio animo non
ictu magis quam mora imprimitur.
Hic ille mecum auctoritatibus agit ac mihi ex Grae- 4
cis orationes Lysiae ostentat, ex nostris Gracchorum
Catonisque, quorum sane plurimae sunt circumcisae
et breves: ego Lysiae Demosthenen, Aeschinen, Hype-
riden multosque praeterea, Gracchis et Catoni Pol-
lionem, Caesarem, Caelium, in primis M. Tullium op-
pono, cuius oratio optima fertur esse, quae maxima. et

25sqq.: *cf. Romano, Boll. di fil. 1914, 206 sq.*

βγδ] **1** diversitas *βδ* adv- *γ* | familiares *γ* || **3** censum milium centum *γ* || **6** equestres *βδpr* equitis *γς* || **11** ut a me data *om. γδrς* || **12** tuendum est] tuendum est valde *γ* || **15** Cornelio *om. γ* || **19** permittit *γ* || **21** sint] sunt *γ* | infingenda *γ* || **22** tractatu] tractu **Dux** || **24** ictu] situ *γ* || **27** sane *βδ* in se *γ*

hercule ut aliae bonae res, ita bonus liber melior est quis-
5 que, quo maior. vides, ut statuas, signa, picturas, ho-
minum denique multorumque animalium formas, arbo-
rum etiam, si modo sint decorae, nihil magis quam
amplitudo commendet. idem orationibus evenit; quin
etiam voluminibus ipsis auctoritatem quandam et pul-
chritudinem adicit magnitudo.
6 Haec ille multaque alia, quae a me in eandem sen-
tentiam solent dici, ut est in disputando incomprehen-
sibilis et lubricus, ita eludit, ut contendat hos ipsos,
quorum orationibus nitar, pauciora dixisse, quam edi-
7 derint. ego contra puto. testes sunt multae multorum
orationes et Ciceronis pro Murena, pro Vareno, in
quibus brevis et nuda quasi subscriptio quorundam
criminum solis titulis indicatur: ex his apparet illum
8 permulta dixisse, cum ederet, omisisse. idem pro Cluen-
tio ait se totam causam vetere instituto solum per-
orasse et pro C. Cornelio quadriduo egisse, ne dubitare
possimus, quae per plures dies (ut necesse erat) latius
dixerit, postea recisa ac repurgata in unum librum,
grandem quidem, unum tamen, coartasse.
9 'At aliud est actio bona, aliud oratio.' scio nonnullis
ita videri; sed ego (forsitan fallar) persuasum habeo
posse fieri, ut sit actio bona, quae non sit bona oratio,
non posse non bonam actionem esse, quae sit bona
oratio. est enim oratio actionis exemplar et quasi
10 *ἀρχέτυπον*. ideo in optima quaque mille figuras extem-
porales invenimus, in iis etiam, quas tantum editas
scimus, ut in Verrem, 'artificem quem? quemnam? recte

29 sq. Cic. Verr. II 4, 5

βγδ, a v. 16 (omisisse) *αβγδ*] **1** hercle *δ* | ita] ita ut **B** | melior (-orem *γ*) est quisque **B***γa* quisque melior est **F***δp* || **3** denique pictorum (pictorum *om.* **o**) multorum (-mque **u x**) animalium *γδ, cf. Sch.*[5] *29. 34. Kl.*[2] *620* || **4** decorae] -ri *δ* || **5** amplitudo *βδ* multitudo *γ* || **11** orationibus] rationibus *γ* || **17** vetere] -ri **Fux** || **18** ·C· *γδrς* ·G· *α*, *om. βap* || **20** ac repurgata *αγδpς*, *cf. Kienzle, Diss. Tüb. (1906) 72 sqq. et Ca.*[1] *41 sq.* ac (aut *r*) purgata *βar* || **23** fallar *α***Bu***aς* -or *rell.* || **25** posse non *α***B***aς* posse autem non **Fux***pr* posse *γ* | sit] non sit *γ***ux***p* || **26** exemplar] -plum *γ* || **28** iis *α***B***ς* is **F** his *γδa* || **29** in Ver-

admones: Polyclitum esse dicebant'. sequitur ergo, ut
actio sit absolutissima, quae maxime orationis simili-
tudinem expresserit, si modo iustum et debitum tempus
accipiat; quod si negetur, nulla oratoris, maxima iudi-
cis culpa est.

Adsunt huic opinioni meae leges, quae longissima 11
tempora largiuntur nec brevitatem dicentibus, sed co-
piam, hoc est diligentiam, suadent; quam praestare
nisi in angustissimis causis non potest brevitas. ad-
iciam, quod me docuit usus, magister egregius. frequen- 12
ter egi, frequenter iudicavi, frequenter in consilio fui:
aliud alios movet, ac plerumque parvae res maximas
trahunt. varia sunt hominum iudicia, variae volun-
tates. inde, qui eandem causam simul audierunt, saepe
diversum, interdum idem, sed ex diversis animi moti-
bus sentiunt. praeterea suae quisque inventioni favet 13
et quasi fortissimum amplectitur, cum ab alio dictum
est, quod ipse praevidit. omnibus ergo dandum est ali-
quid, quod teneant, quod agnoscant.

Dixit aliquando mihi Regulus, cum simul adessemus: 14
'tu omnia, quae sunt in causa, putas exsequenda; ego
iugulum statim video, hunc premo.' premit sane, quod
elegit, sed in eligendo frequenter errat. respondi posse
fieri, ut genu esset aut talus, ubi ille iugulum putaret.
'at ego', inquam, 'qui iugulum perspicere non possum, 15

10 *proverbialiter: v. Otto 359; cf.* ep. 6, 29, 4 || **12** sq. *cf. Otto 311 sq. (s. v. 'scintilla') et Kočevar 28*

rem **M**βδa invenirem **V** enumeraret γ | quem quemnam α**B** quem nam (nam *om.* u) *rell.*

αβγδ] **2** maximae α || **3** iustum] et iustum **D** || **4** accipiat αγaς -iet β -ceperit δpr | oratoris αγxprς, *cf. Ca.*[1] *32* orationis *rell.* || **9** nisi ut in γ | angustissimis] aug- **B** || **10** quod *om.* **D** | frequenter egi *om.* α || **12** movet] -vit γ | maximas trahunt αγδrς, *cf. Sch.*[3] *412 sq.* maxime trahuntur βa || **13** iudicia hominum γ || **17** fortissimum] -am γδr | amplectitur αγς (*ita legendum esse clausula docet: cf. Ca.*[1] *65*) complectitur βδapr || **20** mihi *om.* γ || **23** elegit αδpς eligit *rell.* || **24** genu esset] genuisset βp, *cf. W. Heraeus Kl. Schrift. (1937) 214, not.* | aut talus] aut sibi aut aliis **F**p | ille *om.* βδapr

omnia pertempto, omnia experior, πάντα denique λίθον
16 κινῶ', utque in cultura agri non vineas tantum, verum
etiam arbusta, nec arbusta tantum, verum etiam campos
curo et exerceo, utque in ipsis campis non far aut sili-
ginem solam, sed hordeum, fabam ceteraque legumina
sero, sic in actione plura quasi semina latius spargo,
17 ut, quae provenerint, colligam. neque enim minus im-
perspicua, incerta, fallacia sunt iudicum ingenia quam
tempestatum terrarumque. nec me praeterit summum
oratorem Periclen sic a comico Eupolide laudari:

πρὸς δέ γ' αὐτοῦ τῷ τάχει
πειθώ τις ἐπεκάθητο τοῖσι χείλεσιν.
οὕτως ἐκήλει καὶ μόνος τῶν ῥητόρων
τὸ κέντρον ἐγκατέλειπε τοῖς ἀκροωμένοις.

18 verum huic ipsi Pericli nec illa πειθώ nec illud ἐκήλει
brevitate vel velocitate vel utraque (differunt enim)
sine facultate summa contigisset. nam delectare, per-
suadere copiam dicendi spatiumque desiderat; relin-
quere vero aculeum in audientium animis is demum
19 potest, qui non pungit, sed infigit. adde, quae de eodem
Pericle comicus alter:

ἤστραπτ', ἐβρόντα, συνεκύκα τὴν Ἑλλάδα.

non enim amputata oratio et abscisa, sed lata et magnifica et excelsa tonat, fulgurat, omnia denique perturbat ac miscet.

1 *cf.* Paroemiogr. Graec.: *vid.* Gaisford p. 93. 214. 363, Leutsch-Schneidew. *ad* Zenob. V 63 (I p. 146). Eur. Heraclid. 1002 (*πάντα κινῆσαι πέτρον*); *vid. Dieterich, Die Grabschrift des Aberkios p. 24, adn. 4* || **11** sqq. *cf. Th. Kock, Com. Att. frg. I p. 281 (frg. 94, v. 4—7 ubi vers. 5 ita legitur: πειθώ τις ἐπεκάθιζεν ἐπὶ τοῖς χείλεσιν*); *vid. etiam* schol. Aristoph. Ach. 530 (*Εὔπολις Δήμοις eqs.*) schol. Aristid. 3, 472 Dind. Cic. de orat. 3, 138. Brut. 38 *et* 59. Quint. 10, 1, 82 || **20** Sen. ben. 1, 4, 1 pungit, non perforat || **22** Aristoph. Ach. 531

αβγδ] **1** *πάντα* denique o[2] (*πάντα in ras.*) *ας* panta den. *γ* tam den. *β* den. *ΠΑΝΤΑ α om. in. lac.* u*xpr* | *λίθον*] *λάον* D || **3** arbusta nec a. t. v. e. *om. α* || **6** semina latius *β*D*δapr* lat. sem. *ας* semina m || **8** incerta] et incerta *β*ux et necessaria o || **10** Periclem *δa* || **15** illa *om. γ* || **17** delectare] delicate *γ* || **19** is demum *αβδ* idem *γ* || **23** lata *αβγa, cf. ep. 8, 4, 1* elata ux alta o | et magnifica *αβa, om. γ* magnifica (*om.* et) *δ* || **24** denique *om.* V

'Optimus tamen modus est.' quis negat? sed non 20
minus non servat modum, qui infra rem quam qui
supra, qui adstrictius quam qui effusius dicit. itaque 21
audis frequenter ut illud 'immodice et redundanter',
ita hoc 'ieiune et infirme'. alius excessisse materiam,
alius dicitur non implesse. aeque uterque, sed ille im-
becillitate, hic viribus peccat; quod certe, etsi non li- 22
matioris, maioris tamen ingenii vitium est. nec vero,
cum haec dico, illum Homericum ἀμετροεπῆ probo, sed
hunc:

καὶ ἔπεα νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμερίῃσιν,

non quia non et ille mihi valdissime placeat:

παῦρα μέν, ἀλλὰ μάλα λιγέως·

si tamen detur electio, illam orationem similem nivibus hibernis, id est crebram et adsiduam et largam, postremo divinam et caelestem, volo.

'At est gratior multis actio brevis.' est, sed inertibus, 23
quorum delicias desidiamque quasi iudicium respicere
ridiculum est. nam, si hos in consilio habeas, non solum
satius breviter dicere, sed omnino non dicere.

Haec est adhuc sententia mea, quam mutabo, si dis- 24
senseris tu; sed plane, cur dissentias, explices rogo.
quamvis enim cedere auctoritati tuae debeam, rectius
tamen arbitror in tanta re ratione quam auctoritate
superari. proinde, si non errare videor, id ipsum quam 25

1 Optimus t. m. e.: *proverbialiter, cf. Otto 226* || **9** Hom. Il. 2, 212 || **11** Hom. Il. 3, 222 || **13** Hom. Il. 3, 214

αβγδ] **2** quam supra *γ* || **6** non implesse dicitur *δ* || **8** ingenii *codd., cf. Sch.*[6] *116* ingeni *mavult Bra.* (*p. 93*); *quae scriptura clausula commendatur* || **12** valdissime **Bo***a*, *cf. ep. 4, 4, 1 et 6, 8, 9* (*vid. Kl.*[1] *1230*) validissime *rell.* | placeat ⟨qui⟩ *παῦρα Boot* || **14** illam *αa*, *cf. Sch.*[5] *34* illam illam *β* illam plenam *γ***ur** illam illam plenam **ox** || **15** crebram et *α***B***γδ* crebram **F***a* | et largam] sed et largam *α* || **17** est sed] est quidem sed *γδpς* || **18** respicere] respuere **F** || **20** satius **M**, *cf. ep. 9, 29, 1* satius est *rell.* (*fort. recte*) || **22** cur *αβa* quid *γδ* || **23** cedere (cre- *δ*) auctoritati tuae debeam *βδar* (*probante clausula; cet. cf. ep. 9, 24, 1. 1, 19, 1. 3, 8, 4: vid. Ca.*[1] *24*) cedere auctoritati debeam tuae *ας* auctoritati tuae credere debeam *γ*

voles brevi epistula, sed tamen scribe (confirmaris enim iudicium meum); si errare, longissimam para! —
26 Num corrupi te, qui tibi, si mihi accederes, brevis epistulae necessitatem, si dissentires, longissimae imposui? vale.

21.

C. PLINIVS [PLINIO] PATERNO SVO S.

1 Ut animi tui iudicio sic oculorum plurimum tribuo, non quia multum, ne tibi placeas, sed quia tantum quantum ego sapis; quamquam hoc quoque multum est.
2 omissis iocis credo decentes esse servos, qui sunt empti mihi ex consilio tuo; superest, ut frugi sint, quod de venalibus melius auribus quam oculis iudicatur. vale.

22.

C. PLINIVS CATILIO [SEVERO] SVO S.

1 Diu iam in urbe haereo et quidem attonitus. perturbat me longa et pertinax valetudo Titi Aristonis, quem singulariter et miror et diligo. nihil est enim illo gravius, sanctius, doctius, ut mihi non unus homo, sed litterae ipsae omnesque bonae artes in uno homine
2 summum periculum adire videantur. quam peritus ille et privati iuris et publici! quantum rerum, quantum exemplorum, quantum antiquitatis tenet! nihil est, quod discere velis, quod ille docere non possit. mihi certe, quotiens aliquid abditum quaero, ille thesaurus
3 est. iam quanta sermonibus eius fides, quanta auctoritas, quam pressa et decora cunctatio! quid est, quod

αβγδ] **1** sed tamen *om.* F | confirmaris B*a*] -mabis *ας* -maveris F*δpr* -ma *γ* ‖ **2** errare *ας* (errare *scil. videor: cf. Ca.*[1] *43*) erraro *γ* erravero *βδapr* ‖ **3** num] non *δ* ‖ **4** dissenseris m disseris D ‖ **7** Plinio *om.* *αγ* ‖ **8** plurimum *ex* -om B ‖ **9** ne] non *γ* ‖ **10** est] et *γ* ‖ **11** decentes] -tis B -teis *a* ‖ **13** indicatur M ‖ **15** Severo *om.* *αγ* ‖ **16** iam] tam *γ* ‖ **18** singulariter miror *γδ* ‖ **21** peritus ille et privatus ille (ille *om.* F) et privati *β* ‖ **24** discere *αγδarς*, *cf. ep. 7, 27, 1 (init.) et Sch.*[4] *895* doceri *βp* ‖ **25** quoties (*ex* -ens B) B*a*

non statim sciat? et tamen plerumque haesitat, dubitat
diversitate rationum, quas acri magnoque iudicio ab
origine causisque primis repetit, discernit, expendit.
Ad hoc quam parcus in victu, quam modicus in cultu! 4
soleo ipsum cubiculum eius ipsumque lectum ut ima-
ginem quandam priscae frugalitatis adspicere. ornat 5
haec magnitudo animi, quae nihil ad ostentationem,
omnia ad conscientiam refert recteque facti non ex
populi sermone mercedem, sed ex facto petit. in summa 6
non facile quemquam ex istis, qui sapientiae studium
habitu corporis praeferunt, huic viro comparabis. non
quidem gymnasia sectatur aut porticus nec disputa-
tionibus longis aliorum otium suumque delectat, sed
in toga negotiisque versatur, multos advocatione,
plures consilio iuvat. nemini tamen istorum castitate, 7
pietate, iustitia, fortitudine etiam primo loco cesserit.
Mirareris, si interesses, qua patientia hanc ipsam
valetudinem toleret, ut dolori resistat, ut sitim differat,
ut incredibilem febrium ardorem immotus opertusque
transmittat. nuper me paucosque mecum, quos maxime 8
diligit, advocavit rogavitque, ut medicos consulere-
mus de summa valetudinis, ut, si esset insuperabilis,
sponte exiret e vita, si tantum difficilis et longa, re-
sisteret maneretque: dandum enim precibus uxoris, 9
dandum filiae lacrimis, dandum etiam nobis amicis, ne
spes nostras, si modo non essent inanes, voluntaria
morte desereret. id ego arduum in primis et praecipua
laude dignum puto. nam impetu quodam et instinctu 10
procurrere ad mortem commune cum multis, deliberare
vero et causas eius expendere, utque suaserit ratio,

28 sq. *cf.* Sen. ep. 24, 24

αβγδ] **1** sciat] fiat **F** || **3** expendit] extendit *α* || **4** quam m.i. cultu *om.* *α* || **5** eius *ας* illius *βδapr*, *om.* *γ* | lectum] electum **M** || **8** refert] referet **F** || **9** summam **M** || **10** quemquam *αγorς* quis quemquam (quam -u x) *β*u x *ap* || **11** comparabis *αγδrς* -avit *β* -arit *a* comperabit (*sic*) *p*, *cf.* *Sch.*[8] *117* || **13** aliorum] alienum *γ* || **17** patientia] sap- *γ* | ipsam *om.* *γ* || **22** inexsupera-bilis *γδrς* || **23** si (sin *a*) tantum *αβγa* si tamen *δpr* || **28** nam *αβa* nam iam *γ* nam etiam ab *δ*

vitae mortisque consilium vel suscipere vel ponere ingentis est animi.

11 Et medici quidem secunda nobis pollicentur; superest, ut promissis deus adnuat tandemque me hac sollicitudine exsolvat; qua liberatus Laurentinum meum, hoc est libellos et pugillares studiosumque otium, repetam. nunc enim nihil legere, nihil scribere aut adsidenti vacat aut anxio libet.

12 Habes, quid timeam, quid optem, quid etiam in posterum destinem; tu quid egeris, quid agas, quid velis agere, invicem nobis, sed laetioribus epistulis scribe! erit confusioni meae non mediocre solacium, si tu nihil quereris. vale.

23.

C. PLINIVS [POMPEIO] FALCONI SVO S.

1 Consulis, an existimem te in tribunatu causas agere debere. plurimum refert, quid esse tribunatum putes, 'inanem umbram' et 'sine honore nomen', an potestatem sacrosanctam et quam in ordinem cogi ut a nullo ita ne a se quidem deceat.

2 Ipse cum tribunus essem, erraverim fortasse, qui me esse aliquid putavi, sed, tamquam essem, abstinui causis agendis: primum, quod deforme arbitrabar, cui adsurgere, cui loco cedere omnis oporteret, hunc omnibus sedentibus stare; et, qui iubere posset tacere quemcumque, huic silentium clepsydra indici; et, quem interfari

12 confusioni: Sen. contr. 1, 4, 9. Vell. 2, 124, 1; *cf. Thes. l. L. s. v. 269, 17* || **18** Lucan. 1, 135 nominis umbra; 2, 303 nomen ... et inanem ... umbram; *cf.* Sil. 10, 582 *et* Plin. ep. 8, 24, 4

αβγδ, a v. 15 αβδ] **1** vel suscipere *αγδ, cf. ep. 1, 13, 5; vid. Ca.*[1] *63* suscipere *βa* || **2** animi est *δ* | est *om. γ* || **4** me hac] hanc *γδ* | sollicitudine] -nem **ux** || **10** distinem *α* || **11** laetioribus] lat- **m***δap* || **12** scribe erit] scripseris *β* || **15** Pompeio *om. α* | Falconio *α* || **19** ordine **M** || **21** qui me esse aliquid (aliquem *a*) **B***a*, *cf. Thes. l. L. I 1614, 48 sqq.* qui me aliquid **F***pς*, *cf. Sch.*[6] *117 sq.* qui aliquid *δr* aliquid (*om.* qui me esse) *α* || **26** indici] iud- **o** indicere *α*

nefas esset, hunc etiam convicia audire et, si inulta
pateretur, inertem, si ulcisceretur, insolentem videri.
erat hic quoque aestus ante oculos, si forte me appel- 3
lasset vel ille, cui adessem, vel ille, quem contra, inter-
cederem et auxilium ferrem, an quiescerem sileremque
et quasi eiurato magistratu privatum ipse me facerem.
His rationibus motus malui me tribunum omnibus 4
exhibere quam paucis advocatum. sed tu (iterum di- 5
cam) plurimum interest quid esse tribunatum putes,
quam personam tibi imponas; quae sapienti viro ita
aptanda est, ut perferatur. vale.

24.

C. PLINIVS [BAEBIO] HISPANO SVO S.

Tranquillus, contubernalis meus, vult emere agel- 1
lum, quem venditare amicus tuus dicitur. rogo cures, 2
quanti aequum est, emat: ita enim delectabit emisse.
nam mala emptio semper ingrata, eo maxime, quod ex-
probrare stultitiam domino videtur.
In hoc autem agello, si modo adriserit pretium, Tran- 3
quilli mei stomachum multa sollicitant, vicinitas urbis,
opportunitas viae, mediocritas villae, modus ruris, qui
avocet magis quam distringat. scholasticis porro do- 4
minis, ut hic est, sufficit abunde tantum soli, ut rele-
vare caput, reficere oculos, reptare per limitem unam-
que semitam terere omnisque viticulas suas nosse et
numerare arbusculas possint.
Haec tibi exposui, quo magis scires, quantum esset 5
ille mihi, ego tibi debiturus, si praediolum istud, quod
commendatur his dotibus, tam salubriter emerit, ut
paenitentiae locum non relinquat. vale.

αβδ] **1** audire si M || **3** ante oculos si *αa* si ante oculos si B si ante oculos F sed ante oculos *δ* || **10** quam *α* tuam *βoa*, *om.* ux || **13** Baebio *om.* *α* || **16** aequom M -um *rell.* | est aequum *δ* || **17** ingrata *ας* ingrata est *rell.*, *sed cf. Hof. 624 et Lag. 41sqq.* | maxime] -mo V || **19** Tranquilli mei *δapr* tranquilline *rell.* || **24** unamque] unam F*δp* || **25** omnesque *δ* | viteculas *α* || **26** possit *a*ox || **27** esset ille *α* (*cf. Hof. 614sq., Ca.*[1] *13sq., Sch.*[5] *3*) ille esset *βδa*

LIBER SECVNDVS

1.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

1 Post aliquot annos insigne atque etiam memorabile
populi Romani oculis spectaculum exhibuit publicum
funus Vergini Rufi, maximi et clarissimi civis, perinde
felicis.
2 Triginta annis gloriae suae supervixit: legit scripta
de se carmina, legit historias et posteritati suae inter-
fuit. perfunctus est tertio consulatu, ut summum fasti-
gium privati hominis impleret, cum principis noluisset.
3 Caesares, quibus suspectus atque etiam invisus virtuti-
bus fuerat, evasit, reliquit incolumem optimum atque
amicissimum, tamquam ad hunc ipsum honorem publici
4 funeris reservatus. annum tertium et octogensimum
excessit in altissima tranquillitate, pari veneratione.
usus est firma valetudine, nisi quod solebant ei manus
tremere, citra dolorem tamen. aditus tantum mortis
5 durior longiorque, sed hic ipse laudabilis. nam, cum
vocem praepararet acturus in consulatu principi gra-

LIBRI SECVNDI codd.: α (**MV**), β(**BFΠ**), γ(**D**), δ(**oux**); *sed ep. 4, 2* (exstiterim)—*12, 3* (monstrandumque) *om.* **B**; *cod. Π textum inde ab ep. 20, 12* ([pro]cessit) *suppeditat. ceterum cf. praef. p. IV sq. et p. 2*

4 sqq. *Hanc epistulam partim imitatus est Einhardus in ep. ad Lupum: cf.* MG. ep. 6, 10, 6 sq. || **10** sq. Lucian. Macrob. 7 *εἰς τὴν τελεωτάτην ἀγαγοῦσα τάξιν. cf.* Cic. Planc. 60. Cod. Theod. 9, 40, 17

αβγδ] **6** Vergini (-nii **F**, -nei **o**) *βγ***o** Virgini (-nii **V**, -nei **ux**) *α***ux***a* | civis *αγς* civis et *βδapr* || **9** posteritati] -te **M** || **12** Caesaris *γ* | etiam ... atque (13) *om. β, add. man. recent.* **B***mg***F***mg* || **14** ipsum *om. γ* || **15** octogesimum **V**[1]**Box***a* || **20** repararet *γ*

tias, liber, quem forte acceperat grandiorem, et seni et stanti ipso pondere elapsus est. hunc dum sequitur colligitque, per leve et lubricum pavimentum fallente vestigio cecidit coxamque fregit, quae parum apte collocata reluctante aetate male coit.

Huius viri exsequiae magnum ornamentum principi, 6
magnum saeculo, magnum etiam foro et rostris attulerunt. laudatus est a consule Cornelio Tacito; nam hic supremus felicitati eius cumulus accessit, laudator
eloquentissimus. et ille quidem plenus annis abit, 7
plenus honoribus, illis etiam, quos recusavit; nobis tamen quaerendus ac desiderandus est ut exemplar aevi prioris, mihi vero praecipue, qui illum non solum
publice quantum admirabar tantum diligebam; primum 8
quod utrique eadem regio, municipia finitima, agri etiam possessionesque coniunctae, praeterea quod ille mihi tutor relictus adfectum parentis exhibuit. sic candidatum me suffragio ornavit, sic ad omnes honores meos ex secessibus accucurrit, cum iam pridem eius modi officiis renuntiasset, sic illo die, quo sacerdotes solent nominare, quos dignissimos sacerdotio iudicant,
me semper nominabat. quin etiam in hac novissima 9
valetudine veritus, ne forte inter quinqueviros crearetur, qui minuendis publicis sumptibus iudicio senatus constituebantur, cum illi tot amici senes consularesque superessent, me huius aetatis, per quem excusaretur, elegit, his quidem verbis: 'etiam si filium haberem, tibi mandarem.'

Quibus ex causis necesse est tamquam immaturam 10
mortem eius in sinu tuo defleam, si tamen fas est aut flere aut omnino mortem vocare, qua tanti viri morta-
litas magis finita quam vita est. vivit enim vivetque 11

αβγδ] 2 sequitur] consequitur *δp* || 5 coit *αγοup* coiit B[1]Fx*aς* cauit B || 9 supremus (suppr- B) felicitati eius cumulus *βγa*, *cf. Sch.*[6] *112* eius supremus felicitati cumulus *ας* supremus (suppr- o) cumulus felicitatis (-ti *r*) eius *δpr* || 10 abit *βγ* abiit *αδapς* || 13 aevi *βγδapr* vitae *ας* || 15 eadem utrique *δp* | regio *om. β* || 18 bonoris *α* || 19 accurrit *γ* || 20 renuntiasset] nunt- *γ* | quo] qua *β* || 23 crearetur] ipse crearetur *δ* || 25 consulares *γ* || 31 flere *γδ* fleri *βa* fiere (-ret M) *α*

semper atque etiam latius in memoria hominum et sermone versabitur, postquam ab oculis recessit.

12 Volui tibi multa alia scribere, sed totus animus in hac una contemplatione defixus est: Verginium cogito, Verginium video, Verginium iam vanis imaginibus, recentibus tamen, audio, adloquor, teneo. cui fortasse cives aliquos virtutibus pares et habemus et habebimus, gloria neminem. vale.

2.

C. PLINIVS PAVLINO SVO S.

1 Irascor, nec liquet mihi, an debeam, sed irascor. scis, quam sit amor iniquus interdum, impotens saepe, μικραίτιος semper. haec tamen causa magna est, nescio an iusta; sed ego, tamquam non minus iusta quam magna sit, graviter irascor, quod a te tam diu litterae nullae.

2 Exorare me potes uno modo, si nunc saltem plurimas et longissimas miseris. haec mihi sola excusatio vera, ceterae falsae videbuntur. non sum auditurus

3 'non eram Romae' vel 'occupatior eram'; illud enim nec di sinant, ut 'infirmior'. ipse ad villam partim studiis, partim desidia fruor, quorum utrumque ex otio nascitur. vale.

3.

C. PLINIVS NEPOTI SVO S.

1 Magna Isaeum fama praecesserat, maior inventus est. summa est facultas, copia, ubertas; dicit semper

26 Isaeum: *cf.* Iuv. 3, 74sq.; *vid. Nord. 318sq.*

αβγδ] **3** volui *αrς*, *cf. Sch.*[5] *4* volo *rell.* || **4** una *om.* F | cogito Verginium *om. α* || **5** vanis] variis *δp* || **6** recentibus *om. β* || **7** cives aliquos *αγaς*, *cf. Sch.*[1] *10 et Sch.*[2] *60* aliquos cives *βδpr* || **10** Paulino *βγδa* Paulino Nepoti *α* || **14** sed] sit *γ* || **17** exorare] exora *α* || **20** non eram V*βγaς*, *cf. Sch.*[5] *4* non enim M*δpr* | illud] -um *α* || **21** di *α* dii V[1]*βγδa* || **26** Isaeuum *βγ* || **27** est summa . . . ubertas *om. γ*

ex tempore, sed tamquam diu scripserit. sermo Grae-
cus, immo Atticus; praefationes tersae, graciles, dul-
ces, graves interdum et erectae. poscit controversias 2
plures, electionem auditoribus permittit, saepe etiam
partis; surgit, amicitur, incipit: statim omnia ac paene
pariter ad manum, sensus reconditi occursant, verba,
sed qualia! quaesita et exculta. multa lectio in subitis,
multa scriptio elucet. prohoemiatur apte, narrat aperte, 3
pugnat acriter, colligit fortiter, ornat excelse, postremo
docet, delectat, adficit; quid maxime, dubites: crebra
ἐνθυμήματα, crebri syllogismi, circumscripti et effecti,
quod stilo quoque adsequi magnum est; incredibilis
memoria: repetit altius, quae dixit ex tempore, ne
verbo quidem labitur. ad tantam ἕξιν studio et exer-
citatione pervenit; nam diebus et noctibus nihil aliud 4
agit, nihil audit, nihil loquitur.

Annum sexagensimum excessit et adhuc scholasticus 5
tantum est: quo genere hominum nihil aut sincerius
aut simplicius aut melius. nos enim, qui in foro veris-
que litibus terimur, multum malitiae, quamvis nolimus,
addiscimus: schola et auditorium et ficta causa res 6
inermis, innoxia est nec minus felix, senibus praeser-
tim. nam quid in senectute felicius, quam quod dulcis-
simum est in iuventa? quare ego Isaeum non disertis- 7
simum tantum, verum etiam beatissimum iudico. quem
tu nisi cognoscere concupiscis, saxeus ferreusque es.

Proinde, si non ob alia nosque ipsos, at certe, ut hunc 8
audias, veni! numquamne legisti Gaditanum quendam
Titi Livi nomine gloriaque commotum ad visendum

26 *cf. Otto 134 et Zingerle, Ovidius u. sein Verhältnis zu den Vorgängern I 43 sq.*

αβγδ] 1 scripserit] -rat *γ* || 5 partis *βγδap* -es *rell.* | amicitur *αγς* iam igitur *β*ux*ar* iam amiciter o || 7 exculpta *γ*ox | multa *om. α* || 8 prohoemiatur (prohem- F[1]*δ*) *α*BF[1]*γδ*; *cf. Kl.*[1] *1230* prooemiatur (proem- F) F*ia* | aperte ac pugnat *α* || 10 quid] quod *β*ux*a* || 11 crebri *om. βa* || 18 aut simplicius aut sincerius *γa* || 20 nolimus *αγ* nolumus *β* || 21 auditorum B*γ* | et ficta *α*B*a* ut ficta *γpς* ficta F*δr* || 24 Isaeum] ipse eum *α* || 27 at *om. β* || 29 Livi *α*Bo -ii *rell.*

eum ab ultimo terrarum orbe venisse statimque, ut
viderat, abisse? ἀφιλόκαλον, inlitteratum, iners ac paene
etiam turpe est non putare tanti cognitionem, qua nulla
est iucundior, nulla pulchrior, nulla denique humanior.
9 dices: 'habeo hic, quos legam, non minus disertos';
etiam, sed legendi semper occasio est, audiendi non
semper. praeterea multo magis, ut vulgo dicitur, viva
vox adficit. nam, licet acriora sint, quae legas, altius
tamen in animo sedent, quae pronuntiatio, vultus, ha-
10 bitus, gestus etiam dicentis adfigit; nisi vero falsum
putamus illud Aeschinis, qui cum legisset Rhodiis
orationem Demosthenis admirantibus cunctis adiecisse
fertur: *τί δέ, εἰ αὐτοῦ τοῦ θηρίου ἠκούσατε*; et erat Aeschi-
nes, si Demostheni credimus, λαμπροφωνότατος. fatebatur
tamen longe melius eadem illa pronuntiasse ipsum, qui
pepererat.
11 Quae omnia huc tendunt, ut audias Isaeum, vel ideo
tantum, ut audieris. vale.

4.

C. PLINIVS CALVINAE SVAE S.

1 Si pluribus pater tuus vel uni cuilibet alii quam
mihi debuisset, fuisset fortasse dubitandum, an adires
2 hereditatem etiam viro gravem. cum vero ego ductus
adfinitatis officio dimissis omnibus, qui, non dico mo-
lestiores, sed diligentiores erant, creditor solus ex-

7 multo magis *eqs.*: Sen. rhet. controv. 1 praef. 11. Quint. 2, 2, 8. Gell. 14, 2, 1 *al.; v. Otto 378* || **13** *cf.* Hier. ep. 53, 2, 2 (p. 446, 6 *Hilb.*); *v. Mün., Philol. suppl. XIII 2 p. 103, not. 2 et Kunst, Wien. Stud. 1917, p. 167 sqq.; cf. etiam* Cic. de orat. 3, 213 || **14** Demosth. de cor. 313

αβγδ, sed a v. 25 (exstiterim)—*ep. 12, 3* (monstrandumque) *deest* B] **2** abiisse *δ* || **6** sed] si *δ* || **7** volgo B, *cf. Kl.*[1] *1229* vulgo *rell.* || **9** pronuntiat *γ* | voltus *β*, *cf. Kl.*[1] *ibid.* vultus F[2], *rell.* || **15** quippe pererat M || **20** Calviniae *γο* || **21** alii quam *αγa* aliquam B aliqua (*ex* -am) etiam F aliquam etiam *δ* || **23** vero] viro M

stiterim, cumque vivente eo nubenti tibi in dotem cen-
tum milia contulerim praeter eam summam, quam
pater tuus quasi de meo dixit (erat enim solvenda de
meo), magnum habes facilitatis meae pignus, cuius fidu-
cia debes famam defuncti pudoremque suscipere. ad
quod te ne verbis magis quam rebus horter, quidquid
mihi pater tuus debuit, acceptum tibi fieri iubebo. nec 3
est, quod verearis, ne sit mihi onerosa ista donatio.
sunt quidem omnino nobis modicae facultates, dignitas
sumptuosa, reditus propter condicionem agellorum
nescio minor an incertior. sed, quod cessat ex reditu,
frugalitate suppletur, ex qua velut fonte liberalitas
nostra decurrit: quae tamen ita temperanda est, ne 4
nimia profusione inarescat; sed temperanda in aliis, in
te vero facile ei ratio constabit, etiamsi modum exces-
serit. vale.

5.

C. PLINIVS LVPERCO SVO S.

Actionem et a te frequenter efflagitatam et a me 1
saepe promissam exhibui tibi, nondum tamen totam;
adhuc enim pars eius perpolitur. interim, quae abso- 2
lutiora mihi videbantur, non fuit alienum iudicio tuo
tradi. his tu rogo intentionem scribentis accommodes.
nihil enim adhuc inter manus habui, cui maiorem sol-
licitudinem praestare deberem. nam in ceteris actioni- 3
bus existimationi hominum diligentia tantum et fides
nostra, in hac etiam pietas subicietur. inde et liber
crevit, dum ornare patriam et amplificare gaudemus,

αβ(F)γδ] **1** cumque vivente (-ti x) eo nubenti (iub- u) βγδ*a*, *cf. Ke.*[1] *15 et Sch.*[6] *118* cumque ego nubenti α | dote β || **7** pater tuus mihi γ | iubebo] iubeo o*a* videbo γu || **8** ista onerosa βux*a* || **9** omnino nobis modicae αo*a* nobis omnino modicae βux omnino modicae nobis γ || **12** fonte αγ*a* e (ex δ) fonte βδ || **15** facile ei *coni. Ke., cf. pan. 38, 4 et Sch.*[6] *118* facile et βγ facile αδ*a* || **19** et a te] a te β || **20** saepe] semper δ | nondum] non β*a* || **21** enim *om.* γ | absolutior mihi videbatur V || **23** tradi his tu rogo αγ traditum iri rogo βδ his tradi tu rogo *a* || **26** existimationi] -ne α -nem u

4 pariterque et defensioni eius servimus et gloriae. tu
tamen haec ipsa, quantum ratio exegerit, reseca! quotiens enim ad fastidium legentium deliciasque respicio, intellego nobis commendationem et ex ipsa mediocritate libri petendam.

5 Idem tamen, qui a te hanc austeritatem exigo, cogor id, quod diversum est, postulare, ut in plerisque frontem remittas. sunt enim quaedam adulescentium auribus danda, praesertim si materia non refragetur. nam descriptiones locorum, quae in hoc libro frequentiores erunt, non historice tantum, sed prope poetice prosequi
6 fas est. quod tamen si quis exstiterit, qui putet nos laetius fecisse, quam orationis severitas exigat, huius, ut ita dixerim, tristitiam reliquae partes actionis exorare debebunt. adnisi certe sumus, ut quamlibet diversa genera lectorum per plures dicendi species teneremus,
7 ac, sicut veremur, ne quibusdam pars aliqua secundum suam cuiusque naturam non probetur, ita videmur posse confidere, ut universitatem omnibus varietas ipsa com-
8 mendet. nam et in ratione conviviorum, quamvis a plerisque cibis singuli temperemus, totam tamen cenam laudare omnes solemus, nec ea, quae stomachus noster recusat, adimunt gratiam illis, quibus capitur.

9 Atque haec ego sic accipi volo, non tamquam adsecutum esse me credam, sed tamquam adsequi laboraverim; fortasse non frustra, si modo tu curam tuam admoveris
10 interim istis, mox iis, quae sequuntur. dices te non posse satis diligenter id facere, nisi prius totam actionem cognoveris. fateor: in praesentia tamen et ista tibi familiariora fient, et quaedam ex his talia erunt,

αβ(F)γδ] **1** pariterque et *βδa* (*cf. ep. 1, 8, 1* pariterque et tibi; *vid. Ca.*^{1} *58*) pariter et *αγ* | servimus *αβγa* deservimus *δ* || **3** legentium ad fastidium *γ* || **4** et *om. β* || **12** laetius M*γδς* latius (*ex* laet- V) *β*V*pr* lautius *a* || **13** severitas *αβa* facultas *δpς*, *om. γ* || **15** debebunt] debuerunt *β* || **19** ut] uti *β* || **20** ratione] -em *γ* ratione ipsa *δ* || **23** quibus] a quibus *βδp* || **25** esse me *βγδapr* (*cf. ep. 1, 9, 3* fecisse te reputes; *3, 9, 37. 8, 12, 3, al.*; *vid. Ca.*^{1} *24*) me esse *ας* || **27** iis *arς* his *α* is *βγ*ou, *om.* x | sequuntur *αγar* -entur (*fortasse ex* -ontur?) *βδpς* || **30** his] iis *β*

ut per partes emendari possint. etenim, si avolsum sta- 11
tuae caput aut membrum aliquod inspiceres, non tu
quidem ex illo posses congruentiam aequalitatemque
deprendere, posses tamen iudicare, an id ipsum satis
elegans esset. nec alia ex causa principiorum libri cir- 12
cumferuntur, quam quia existimatur pars aliqua etiam
sine ceteris esse perfecta.

Longius me provexit dulcedo quaedam tecum lo-
quendi; sed iam finem faciam, ne modum, quem etiam 13
orationi adhibendum puto, in epistula excedam. vale.

6.

C. PLINIVS AVITO SVO S.

Longum est altius repetere, nec refert, quemadmo- 1
dum acciderit, ut homo minime familiaris cenarem
apud quendam, ut sibi videbatur, lautum et diligentem,
ut mihi, sordidum simul et sumptuosum. nam sibi et 2
paucis opima quaedam, ceteris vilia et minuta ponebat.
vinum etiam parvolis lagunculis in tria genera discrip-
serat, non ut potestas eligendi, sed ne ius esset recu-
sandi, aliud sibi et nobis, aliud minoribus amicis (nam
gradatim amicos habet), aliud suis nostrisque libertis.
animadvertit, qui mihi proximus recumbebat, et, an 3
probarem, interrogavit. negavi. 'tu ergo', inquit, 'quam
consuetudinem sequeris?' 'eadem omnibus pono: ad
cenam enim, non ad notam invito cunctisque rebus
exaequo, quos mensa et toro aequavi.' — 'etiamne li-
bertos?' — 'etiam: convictores enim tunc, non libertos
puto.' et ille: 'magno tibi constat.' — 'minime.' — 'qui 4
fieri potest?' — 'quia scilicet liberti mei non idem quod

αβ(F)γδ] **1** avolsum *αβ* avul- *rell., vulgo* || **4** deprehendere x*a* || **6** quam] qua **M** || **14** homo] homini *β* || **17** opima *βγδa* optima *ας* || **18** parvolis *α* -ulis *rell., vulgo* | discripserat] -rant **M** || **20** aliud sibi *αγ* et aliud sibi *β*ox*a* et aliud nobis sibi u || **23** negavi *om. α, sed cf. ep. 10, 56, 4* || **24** sequeris respondi eadem *ας*, *sed cf. ep. 1, 5, 13* || **28** et *om. βa* | qui fieri potest quia *αγδa* (*cf. ep. 4, 9, 17* 'qui fieri potest . . .' quia scilicet *eqs.; 4, 13, 3; vid. etiam Ke.*[1] *15*) fieri (*om.* qui) potest potest quia *β*

5 ego bibunt, sed idem ego quod liberti.' et hercule, si gulae temperes, non est onerosum, quo utaris ipse, communicare cum pluribus. illa ergo reprimenda, illa quasi in ordinem redigenda est, si sumptibus parcas, quibus aliquanto rectius tua continentia quam aliena contumelia consulas.

6 Quorsus haec? ne tibi, optimae indolis iuveni, quorundam in mensa luxuria specie frugalitatis imponat. convenit autem amori in te meo, quotiens tale aliquid inciderit, sub exemplo praemonere, quid debeas fugere.
7 igitur memento nihil magis esse vitandum quam istam luxuriae et sordium novam societatem; quae cum sint turpissima discreta ac separata, turpius iunguntur. vale.

7.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

1 Here a senatu Vestricio Spurinnae principe auctore triumphalis statua decreta est, non ita ut multis, qui numquam in acie steterunt, numquam castra viderunt, numquam denique tubarum sonum nisi in spectaculis audierunt, verum ut illis, qui decus istud 'sudore et
2 sanguine' et factis adsequebantur. nam Spurinna Bructerum regem vi et armis induxit in regnum ostentatoque bello ferocissimam gentem, quod est pulcherrimum victoriae genus, terrore perdomuit.

3 Et hoc quidem virtutis praemium, illud solacium doloris accepit, quod filio eius Cottio, quem amisit absens, habitus est honor statuae. rarum id in iuvene; sed pa-

21sq. *proverbialiter: cf. Otto 334* || 24sq.: Plin. pan. 16,4 pulchrius hoc omnibus triumphis || 27 Cottio: *cf.* ep. 3, 10

αβ(F)*γδ*] 1 liberti] et liberti V || 2 quo] quod V || 8 luxuria] -iae M | speciem (-ti- *δ*) *βδ* || 13 ac (ac *om.* ux) discreta et separata *β*ux || 17 here *α* (*cf. Quint. 1, 7, 22* 'here' nunc e littera terminamus; *vid. Kl.*[1] *1230*) nere B *in indice* heri *βγδaipr* | Vestricio principe auctore Spurinnae (-inae *δ*) *βδ* || 19 in ... numquam *om. α* || 23 ostentatoque] -tatque V -tatioque *γ* || 28 sed] et *γ*

ter hoc quoque merebatur, cuius gravissimo vulneri
magno aliquo fomento medendum fuit. praeterea Cot- 4
tius ipse tam clarum specimen indolis dederat, ut vita
eius brevis et angusta debuerit hac velut immortalitate
proferri. nam tanta ei sanctitas, gravitas, auctoritas
etiam, ut posset senes illos provocare virtute, quibus
nunc honore adaequatus est. quo quidem honore, 5
quantum ego interpretor, non modo defuncti memoriae,
dolori patris, verum etiam exemplo prospectum est.
acuent ad bonas artes iuventutem adulescentibus quo-
que, digni sint modo, tanta praemia constituta, acuent
principes viros ad liberos suscipiendos et gaudia ex
superstitibus et ex amissis tam gloriosa solacia.
His ex causis statua Cotti publice laetor, nec pri- 6
vatim minus. amavi consummatissimum iuvenem tam
ardenter, quam nunc impatienter requiro. erit ergo
pergratum mihi hanc effigiem eius subinde intueri,
subinde respicere, sub hac consistere, praeter hanc
commeare. etenim, si defunctorum imagines domi po- 7
sitae dolorem nostrum levant, quanto magis hae, qui-
bus in celeberrimo loco non modo species et vultus
illorum, sed honor etiam et gloria refertur! vale.

8.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Studes an piscaris an venaris an simul omnia? pos- 1
sunt enim omnia simul fieri ad Larium nostrum. nam
lacus piscem, feras silvae, quibus lacus cingitur, stu-
dia altissimus iste secessus adfatim suggerunt. sed, 2

25 studes: *cf.* Quint. 2, 7, 1. 11, 3, 7

αβ(F)γδ] **4** velut αγrς veluti *rell.* ‖ **5** ei] et M ‖ **6** posset] -es γ ‖ **7** adaequatus ... honore *om.* γ ‖ **10** acuent *om.* γ ‖ **11** digni sint αγ, *cf. Sch.*[4] *895 sq.* ut digni sint βδprς ‖ **14** Cotti αγ, *cf. Bra. 93* Cottii (*ex* Coct- F) βaς Coctii δp ‖ **17** mihi pergratum γ ‖ **20** hae quibus γux haec q. α eae q. oa aequibus β ‖ **24** Cannino α ‖ **27** fera M | lacu M | studia altissimus] studii amicissimus γ ‖ **28** suggerunt] -rit βuxpr

sive omnia simul sive aliquid facis, non possum dicere
'invideo'; angor tamen non et mihi licere, quae sic con-
cupisco, ut aegri vinum, balinea, fontes. numquamne
hos artissimos laqueos, si solvere negatur, abrumpam?
3 numquam, puto. nam veteribus negotiis nova ac-
crescunt, nec tamen priora peraguntur: tot nexibus, tot
quasi catenis maius in dies occupationum agmen ex-
tenditur. vale.

9.

C. PLINIVS APOLLINARI SVO S.

1 Anxium me et inquietum habet petitio Sexti Eruci
mei. adficior cura et, quam pro me sollicitudinem non
adii, quasi pro me altero patior; et alioqui meus pudor,
2 mea existimatio, mea dignitas in discrimen adducitur.
ego Sexto latum clavum a Caesare nostro, ego quaes-
turam impetravi, meo suffragio pervenit ad ius tribu-
natus petendi, quem nisi obtinet in senatu, vereor, ne
decepisse Caesarem videar. proinde adnitendum est
3 mihi, ut talem eum iudicent omnes, qualem esse prin-
ceps mihi credidit.

Quae causa si studium meum non incitaret, adiutum
tamen cuperem iuvenem probissimum, gravissimum,
eruditissimum, omni denique laude dignissimum et
4 quidem cum tota domo. nam pater ei Erucius Clarus,
vir sanctus, antiquus, disertus atque in agendis causis
exercitatus, quas summa fide, pari constantia nec
verecundia minore defendit. habet avunculum C. Sep-

3sq. Sen. tranq. an. 10, 1 || **25** *cf.* ep. 3, 3, 1 sanctissimum virum. CIL VI 23773 coniugi sanctissimae; *vid. G. Link, De vocis* sanctus *usu pagano (1910), p. 64*

αβ(F)*γδ*] **1** facis *αγr* -cias *rell.* || **3** aeger *γxp* | fontes] -tis *δp* -teis *a* | numquam hos *β* || **4** si *om. γ* || **5** nam in veteribus *βδapr* || **7** extenditur] ost- *βδ* || **12** sollitudinem (*sic*) M || **13** alioqui *αγa* -in *rell.* || **16** tribunatus *βγδa*, *cf. Sch.*[6] *118* tribunatum *α* || **17** in senatu vereor *αγaς* vereor in senatu *βδ* || **23** omni *om. γ* || **24** ei *αγς* eius *βδapr* || **26** exercitus *βa* | summa fide] summas *γ*

ticium, quo nihil verius, nihil simplicius, nihil candi-
dius, nihil fidelius novi. omnes me certatim et tamen 5
aequaliter amant, omnibus nunc ego in uno referre
gratiam possum.
Itaque prenso amicos, supplico, ambio, domos sta-
tionesque circumeo, quantumque vel auctoritate vel
gratia valeam, precibus experior; teque obsecro, ut 6
aliquam oneris mei partem suscipere tanti putes. red-
dam vicem, si reposces, reddam, et si non reposces.
diligeris, coleris, frequentaris: ostende modo velle te,
nec deerunt, qui, quod tu velis, cupiant. vale.

10.

C. PLINIVS OCTAVIO SVO S.

Hominem te patientem vel potius durum ac paene 1
crudelem, qui tam insignes libros tam diu teneas!
quousque et tibi et nobis invidebis, tibi maxima laude, 2
nobis voluptate? sine per ora hominum ferantur is-
demque quibus lingua Romana spatiis pervagentur!
magna et iam longa exspectatio est, quam frustrari ad-
huc et differre non debes. enotuerunt quidam tui versus
et invito te claustra sua refregerunt. hos nisi retrahis 3
in corpus, quandoque ut errones aliquem, cuius dican-
tur, invenient. habe ante oculos mortalitatem, a qua ad- 4
serere te hoc uno monimento potes; nam cetera fragilia

17 Enn. var. 18 volito vivos per ora virum. Cic. Tusc. 1, 34 Tac. ann. 14, 56 (in ore omnium versabitur); *cf.* Tac. hist. 2, 73. ann. 14, 22; *vid. infra ad* ep. 5, 8, 3

aβ(F)*γδ*] **5** prenso *αγς* prehenso *δpr* prendo *βa* | supplico *om. γ* ‖ **8** oneris *δapr* honeris (*sic*) *βγ* muneris *ας* ‖ **9** reddam . . . reposces *om. γ* | non (ne **ou**, *om.* **x**) reposces *βδaς* non reposcis *α* ‖ **11** qui quod *βγδa*, *cf. Ca.*[1] *53* qui id quod *α* ‖ **15** tenes *γ* ‖ **16** maxima] -mas *γ* | laude] -dae **M** -des *γ* -dem *a*; *cf. ea, quae adnotavimus ad ep. 1, 10, 12* (*vid. etiam Sch.*[3] *542*) ‖ **17** voluptate] -tes *γ* -tem *a* | isdemque *α* iisd- *βγ***ox***a* hisd- **u** ‖ **19** et iam *Ke.* etiam *codd.* | longa *αγa* -gaque *δpr* -guaque *β* ‖ **20** enotuerunt] enit- *α* ‖ **21** sua *αγ* tua *βδa* | retrahis *αγ***u***pς* (*probante clausula*) retrahes (-as *r*) *rell.* ‖ **23** invenient *αγ* -ant *βδa* | ad quam *γ* ‖ **24** uno] -i **M**

et caduca non minus quam ipsi homines occidunt desinuntque.

5 Dices, ut soles: 'amici mei viderint!' opto equidem amicos tibi tam fideles, tam eruditos, tam laboriosos, ut tantum curae intentionisque suscipere et possint et velint; sed dispice, ne sit parum providum sperare ex aliis, quod tibi ipse non praestes!

6 Et de editione quidem interim, ut voles; recita saltem, quo magis libeat emittere, utque tandem percipias gaudium, quod ego olim pro te non temere praesumo.
7 imaginor enim, qui concursus, quae admiratio te, qui clamor, quod etiam silentium maneat; quo ego, cum dico vel recito, non minus quam clamore delector, sit modo silentium acre et intentum et cupidum ulteriora
8 audiendi. hoc fructu tanto, tam parato desine studia tua infinita ista cunctatione fraudare; quae cum modum excedit, verendum est, ne inertiae et desidiae vel etiam timiditatis nomen accipiat. vale.

11.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

1 Solet esse gaudio tibi, si quid acti est in senatu dignum ordine illo. quamvis enim quietis amore secesseris, insidet tamen animo tuo maiestatis publicae cura. accipe ergo, quod per hos dies actum est personae claritate famosum, severitate exempli salubre, rei magnitudine aeternum.

2 Marius Priscus accusantibus Afris, quibus pro consule praefuit, omissa defensione iudices petit. ego et

6 sq. *cf.* Ennium ap. Gell. 2, 29, 20 || **27** sqq. *vid. Henzen, Acta fratr. Arv. 47*

αβ(F)γδ] **2** desinuntque αγας desuntque βδ || **4** tam laboriosos *om.* β || **8** quidem *om.* γx || **9** utque] ut quod γ || **10** pro te] prope α || **12** quo γδapr quod αβ || **17** venerandum γ || **18** accipias γ || **21** acti* αβγou²p (*vid. Thes. l. L. I 1406, 76 sq.; cf. Po., Mnem. 1926, 377 et Sch.*[5] *34*) actum uxarς || **22** ordine illo dignum δ | illo quamvis] quamvis illo γ || **23** insidet] -dit α || **24** per *om.* M || **27** accusantibus] excus- γ | proconsule αβuxς proconsul γoa procons. pr || **28** petit βγδp petiit αarς

Cornelius Tacitus, adesse provincialibus iussi, existi-
mavimus fidei nostrae convenire notum senatui facere
excessisse Priscum immanitate et saevitia crimina,
quibus dari iudices possent, cum ob innocentes con-
demnandos, interficiendos etiam, pecunias accepisset.
respondit Fronto Catius deprecatusque est, ne quid 3
ultra repetundarum legem quaereretur, omniaque ac-
tionis suae vela vir movendarum lacrimarum peritissi-
mus quodam velut vento miserationis implevit. magna 4
contentio, magni utrimque clamores aliis cognitionem
senatus lege conclusam, aliis liberam solutamque di-
centibus, quantumque admisisset reus, tantum vindi-
candum. novissime consul designatus Iulius Ferox, vir 5
rectus et sanctus, Mario quidem iudices interim censuit
dandos, evocandos autem, quibus diceretur innocentium
poenas vendidisse. quae sententia non praevaluit modo, 6
sed omnino post tantas dissensiones fuit sola frequens,
adnotatumque experimentis, quod favor et misericor-
dia acres et vehementes primos impetus habent, paula-
tim consilio et ratione quasi restincta considunt. unde 7
evenit, ut, quod multi clamore permixto tuentur, nemo
tacentibus ceteris dicere velit; patescit enim, cum sepa-
raris a turba, contemplatio rerum, quae turba teguntur.

Venerunt, qui adesse erant iussi, Vitellius Honora- 8
tus et Flavius Marcianus. ex quibus Honoratus trecen-
tis milibus exilium equitis Romani septemque ami-
corum eius ultimam poenam, Marcianus unius equitis
Romani septingentis milibus plura supplicia argueba-
tur emisse; erat enim fustibus caesus, damnatus in me-
tallum, strangulatus in carcere. sed Honoratum cogni- 9
tioni senatus mors opportuna subtraxit, Marcianus
inductus est absente Prisco. itaque Tuccius Cerialis

αβ(F)*γδ*] **7** actionis] -nes *α* || **8** vir *αa* viro *βδ* | peritissimus *αγa* -mo *δp* -marum *β* || **10** aliis] -us *α* | cognitionem] condit- *γ* || **10** aliis] -us *α* || **14** Mario] maior *γ* || **18** adnotumque (*sic*) *βa* | favor] pa- *γp* || **19** vehementis V -tes V¹, *rell.* || **25** et … Honoratus *om.* *α*o || **26** amicorum] inimic- M || **29** enim] enim Cerialis (Cere- M) *α* | fustibus] fascibus *a* || **32** introductus *a* | Cerialis *αγς* Cerealis *rell.*

consularis iure senatorio postulavit, ut Priscus certior
fieret, sive quia miserabiliorem, sive quia invidio-
siorem fore arbitrabatur, si praesens fuisset, sive, quod
maxime credo, quia aequissimum erat commune crimen
ab utroque defendi et, si dilui non potuisset, in utroque
puniri.

10 Dilata res est in proximum senatum, cuius ipse con-
spectus augustissimus fuit. princeps praesidebat (erat
enim consul), ad hoc Ianuarius mensis cum cetera tum
praecipue senatorum frequentia celeberrimus; prae-
terea causae amplitudo auctaque dilatione exspectatio
et fama insitumque mortalibus studium magna et in-
11 usitata noscendi omnes undique exciverat. imaginare,
quae sollicitudo nobis, qui metus, quibus super tanta
re in illo coetu praesente Caesare dicendum erat! equi-
dem in senatu non semel egi, quin immo nusquam
audiri benignius soleo: tunc me tamen ut nova omnia
12 novo metu permovebant. obversabatur praeter illa,
quae supra dixi, causae difficultas: stabat modo con-
13 sularis, modo septemvir epulonum, iam neutrum. erat
ergo perquam onerosum accusare damnatum, quem ut
premebat atrocitas criminis, ita quasi peractae dam-
nationis miseratio tuebatur.

14 Utcumque tamen animum cogitationemque collegi,
coepi dicere non minore audientium adsensu quam sol-
licitudine mea. dixi horis paene quinque: nam duo-
decim clepsydris, quas spatiosissimas acceperam, sunt
additae quattuor. adeo illa ipsa, quae dura et adversa
15 dicturo videbantur, secunda dicenti fuerunt. Caesar
quidem tantum mihi studium, tantam etiam curam (ni-
mium est enim dicere sollicitudinem) praestitit, ut
libertum meum post me stantem saepius admoneret,

αβ(F)γδ] **5** dilui] delui *β* || **8** augustissimus] ang- *γ* || **9** ad hoc *αarς* adhuc *rell.* || **16** in senatum *γ* || **17** audiri] -re *γ* || **18** obversabatur **V***βaς* observabatur **M** obversabaturque *γδpr* || **19** dixi *om. γ* || **21** ergo *αγrς*; *cf. ep. 2, 7, 6* erit ergo pergratum; *3, 19, 7. 6, 19, 5. 8, 5, 3* (*vid. Ca.*[1] *65 sq.; Hof. 682 sq.*) igitur *βδap* || **22** miseratio damnationis *δp* || **25** adsensu] cons- *γxp* || **27** spatiosissimas] -me *βδ* || **30** mihi tantum *δa* | curam etiam *γ* (*corr. ex* etiam curam) *δpr*

voci laterique consulerem, cum me vehementius putaret intendi, quam gracilitas mea perpeti posset. re- 16
spondit mihi pro Marciano Claudius Marcellinus. missus deinde senatus et revocatus in posterum; neque enim iam incohari poterat actio, nisi ut noctis interventu scinderetur.

Postero die dixit pro Mario Salvius Liberalis, vir 17
subtilis, dispositus, acer, disertus; in illa vero causa omnes artes suas protulit. respondit Cornelius Tacitus eloquentissime et, quod eximium orationi eius
inest, σεμνῶς. dixit pro Mario rursus Fronto Catius in- 18
signiter, utque iam locus ille poscebat, plus in precibus temporis quam in defensione consumpsit. huius actionem vespera inclusit, non tamen sic, ut abrumperet. itaque in tertium diem probationes exierunt. iam hoc ipsum pulchrum et antiquum, senatum nocte dirimi, triduo vocari, triduo contineri.

Cornutus Tertullus, consul designatus, vir egregius 19
et pro veritate firmissimus, censuit septingenta milia, quae acceperat Marius, aerario inferenda, Mario urbe Italiaque interdicendum, Marciano hoc amplius Africa. in fine sententiae adiecit, quod ego et Tacitus iniuncta advocatione diligenter et fortiter functi essemus, arbitrari senatum ita nos fecisse, ut dignum mandatis
partibus fuerit. adsenserunt consules designati, omnes 20
etiam consulares usque ad Pompeium Collegam: ille et septingenta milia aerario inferenda et Marcianum in quinquennium relegandum, Marium repetundarum poenae, quam iam passus esset, censuit relinquendum.
erant in utraque sententia multi, fortasse etiam plures 21

11 *σεμνῶς*: *cf.* Tac. dial. 23, 6 (gravitati) || **16** antiquum: *cf.* Plin. pan. 76, 1

αβ(F)*γδ*] **5** ut *om.* *βδap* || **8** acer] sacer *β* | illa] ipsa *γδpr* || **9** omnes] -is *γ* || **10** eius *om.* *βai* || **16** dirimi* M*γo*[1] (*mg*), *p Pomp. Laet.* dirimit V; *cf. ep. 4, 9, 9* actionem meam . . nox diremit; *cf. Liv. 38, 51, 5 et 45, 36, 3. Val. Max. 2, 10, 7* (*vid. infra ep. 6, 2, 5 et Ca.*[1] *35sq.*) dimitti *βδar Ber.* || **17** vocari] rev- *γo* || **23** et fortiter *αβγς* fortiterque *δ* || **25** adsenserunt] -rit *γ* || **30** in *om.* *γ*

in hac vel solutiore vel molliore. nam quidam ex illis quoque, qui Cornuto videbantur adsensi, hunc, qui
22 post ipsos censuerat, sequebantur. sed, cum fieret discessio, qui sellis consulum adstiterant, in Cornuti sententiam ire coeperunt. tum illi, qui se Collegae adnumerari patiebantur, in diversum transierunt, Collega cum paucis relictus. multum postea de impulsoribus suis, praecipue de Regulo questus est, qui se in sententia, quam ipse dictaverat, deseruisset. est alioqui Regulo tam mobile ingenium, ut plurimum audeat, plurimum timeat.

23 Hic finis cognitionis amplissimae. superest tamen *λιτούργιον* non leve, Hostilius Firminus, legatus Mari Prisci, qui permixtus causae graviter vehementerque vexatus est. nam et rationibus Marciani et sermone, quem ille habuerat in ordine Leptitanorum, operam suam Prisco ad turpissimum ministerium commodasse stipulatusque de Marciano quinquaginta milia denariorum probabatur, ipse praeterea accepisse sestertia decem milia foedissimo quidem titulo, nomine unguentari, qui titulus a vita hominis compti semper et pumi-
24 cati non abhorrebat. placuit censente Cornuto referri de eo proximo senatu; tunc enim, casu an conscientia, afuerat.

25 Habes res urbanas; invicem rusticas scribe! quid arbusculae tuae, quid vineae, quid segetes agunt, quid oves delicatissimae? in summa, nisi aeque longam epistulam reddis, non est, quod postea nisi brevissimam exspectes. vale.

αβ(F)γδ] 4 discessio] dissensio *δp* || 5 qui *om.* γ || 7 postea dedit impulsoribus *γop* || 9 alioqui *αγar* -quin *βδp* || 12 cogitationis V || 13 *λιτούργιον* β *λειτούργιον γας* | Mari] -ii *βδa* || 15 sermoni *βux* || 16 Lepcitanorum α *cf. Sch.*[3] *413* Leptitanorum *rell. cf. Stout, Scribe and critic at work in Pliny's Letters* (1954) 153 norum *rell.* (*ita omnes edd.*) || 19 probabatur V*βuxa* proba|tur M probatur *γo* || 20 decim α | unguentari (ungen- γ) Vγ unguentarii (ungen- F) Mβ || 21 qui] quin γ || 23 casu an *αγας*; *cf. ep. 5, 4, 2* lapsine verbo an . . . (*vid. Wölfflin, Philol. 25, 126. Ca.*[1] *29. Sch.*[3] *413*) casu incertum an *βδpr* || 27 summa] -am α || 28 reddis] -es *vulgo*

12.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Λιτούργιον illud, quod superesse Mari Prisci causae 1
proxime scripseram, nescio an satis, circumcisum ta-
men et adrasum est. Firminus inductus in senatum 2
respondit crimini noto. secutae sunt diversae senten-
tiae consulum designatorum: Cornutus Tertullus cen-
suit ordine movendum, Acutius Nerva in sortitione
provinciae rationem eius non habendam. quae senten-
tia tamquam mitior vicit, cum sit alioqui durior tris-
tiorque. quid enim miserius, quam exsectum et exemp- 3
tum honoribus senatoriis labore et molestia non carere?
quid gravius, quam tanta ignominia adfectum non in
solitudine latere, sed in hac altissima specula con-
spiciendum se monstrandumque praebere? praeterea 4
quid publice minus aut congruens aut decorum, nota-
tum a senatu in senatu sedere ipsisque illis, a quibus
sit notatus, aequari et summotum a proconsulatu, quia
se in legatione turpiter gesserat, de proconsulibus
iudicare damnatumque sordium vel damnare alios vel
absolvere? sed hoc pluribus visum est. numerantur enim 5
sententiae, non ponderantur; nec aliud in publico con-
silio potest fieri. in quo nihil est tam inaequale quam
aequalitas ipsa. nam cum sit impar prudentia, par om-
nium ius est.

Implevi promissum priorisque epistulae fidem ex- 6
solvi, quam ex spatio temporis iam recepisse te col-
ligo; nam et festinanti et diligenti tabellario dedi;

23 sq. ep. 9, 5, 3 nihil est ipsa aequalitate inaequalius

αβ(F)γδ, *inde a v. 15* (praebere) αβ(BF)γδ] **2** Arrio γ || **3** Mari (-li **M**) αγ -ii βδa | causae] -sa γ || **5** adrasum* αγoa; *cf. Plin. not. 17, 138. Thes. l. L. II 634, 12 sq. Sch.*[5] *5* abrasum βux || **7** Tertullius γ || **10** alioqui] -in βox || **11** exsectum β exectum *rell.* || **16** notatum αγarς, *cf. Lö. Syntact. II 166 sqq.* notandum βδp quam notatum *Sich. (cf. Ke.*[1] *16), sed cf. Cl. Phil. 1909, 202 et Hof. 729* || **17** ipsisque illis αBγa ipsisque illisque ipsis **F** illisque ipsis δpr || **18** et *om.* βa || **21** sed hoc *om.* β || **23** fieri potest **F**δpr || **26** priorique **M** || **27** te *om.* γ || **28** nam festinanti δpr

7 nisi quid impedimenti in via passus est. tuae nunc
partes, ut primum illam, deinde hanc remunereris lit-
teris, quales istinc redire uberrimae possunt. vale.

13.

C. PLINIVS PRISCO SVO S.

1 Et tu occasiones obligandi me avidissime amplec-
2 teris et ego nemini libentius debeo. duabus ergo de
causis a te potissimum petere constitui, quod impe-
tratum maxime cupio. regis exercitum amplissimum;
hinc tibi beneficiorum larga materia, longum praeterea
tempus, quo amicos tuos exornare potuisti. convertere
3 ad nostros nec hos multos! malles tu quidem multos;
sed meae verecundiae sufficit unus aut alter ac potius
unus.
4 Is erit Voconius Romanus. pater ei in equestri gradu
clarus, clarior vitricus, immo pater alius (nam huic
quoque nomini pietate successit), mater e primis. ipse
citerioris Hispaniae (scis, quod iudicium provinciae
5 illius, quanta sit gravitas) flamen proxime fuit. hunc
ego, cum simul studeremus, arte familiariterque dilexi:
ille meus in urbe, ille in secessu contubernalis, cum
6 hoc seria, cum hoc iocos miscui. quid enim illo aut
fidelius amico aut sodale iucundius? mira in sermone,
7 mira etiam in ore ipso vultuque suavitas. ad hoc in-
genium excelsum, subtile, dulce, facile, eruditum in
causis agendis; epistulas quidem scribit, ut Musas
8 ipsas Latine loqui credas. amatur a me plurimum nec

22 *cf. Otto 176 sq.* || **26** sq. Quint. 10, 1, 99 Musas . . . Plautino . . . sermone locuturas fuisse, si Latine loqui vellent; *cf. etiam* Gell. 1, 24, 2

αβγδ] **2** partes] -is **F** || **8** imperatum **V** || **12** hos] hos quidem **F***δpr* || **13** ac] ad **B** aut **F** || **15** ei *α*D[1] Plinii (-ni **B**) *β*D[2]*δap* || **16** nam huius quoque nomine et pietati (-te *a*) successit *βa* || **17** quoque nomini] quom nomini **o** quoque non **ux** | ipse *om.* **M** || **18** Hispania & scis **B** Hispanię et scis **F** || **19** illius scis quanta *γ***ux***apr* || **22** illo aut *αγς*, *cf. Ca.*[1] *21* aut illo *rell.* || **25** excelsum *αβας* excussum (-cult- **x**) *γδp* || **26** epistulis **M**

tamen vincitur. equidem iuvenis statim iuveni, quan-
tum potui per aetatem, avidissime contuli et nuper ab
optimo principe trium liberorum ius impetravi, quod,
quamquam parce et cum delectu daret, mihi tamen, tam-
quam eligeret, indulsit. haec beneficia mea tueri nullo 9
modo melius, quam ut augeam, possum, praesertim cum
ipse illa tam grate interpretetur, ut, dum priora accipit,
posteriora mereatur.

Habes, qualis, quam probatus carusque sit nobis, 10
quem rogo pro ingenio, pro fortuna tua exornes. in
primis ama hominem; nam, licet tribuas ei, quantum
amplissimum potes, nihil tamen amplius potes ami-
citia tua; cuius esse eum usque ad intimam familiari-
tatem capacem quo magis scires, breviter tibi studia,
mores, omnem denique vitam eius expressi.

Extenderem preces, nisi et tu rogari diu nolles et 11
ego tota hoc epistula fecissem: rogat enim, et quidem
efficacissime, qui reddit causas rogandi. vale.

14.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Verum opinaris: distringor centumviralibus causis, 1
quae me exercent magis quam delectant. sunt enim
pleraeque parvae et exiles; raro incidit vel persona-
rum claritate vel negotii magnitudine insignis. ad hoc 2
pauci, cum quibus iuvet dicere; ceteri audaces atque
etiam magna ex parte adulescentuli obscuri ad decla-
mandum huc transierunt, tam inreverenter et temere,
ut mihi Atilius noster expresse dixisse videatur sic in

αβγδ] **1** statim *om.* α || **2** potui *om.* **M** || **4** delectu] dil- αγ || **5** eligeret βγδ*ap* liceret α*r*ς || **6** ut] aut **M** || **7** ipse *om.* γ || **10** ingenio] genio γ || **11** nam] ama β**x** || **12** amplissimum potest β | nihil tamen amplius potes *om.* αγ | amplius potest **F***op* potest amplius **ux** || **13** ad] in β*a* || **17** hoc tota γ || **21** distringor] de- α || **23** exiles] -lis **M** ex illis **V** || **25** pauci αγς, *cf. Kl.*[1] *1230 et Sch.*[5] *5* in pauci **B** perpauci **F**δ*apr*, *cf. Sch.*[4] *1406* | iuvet αγ, *cf. Ca.*[1] *66 et Sch.*[2] *51* iuvat βδ*a* || **27** transierunt] -eunt δ*a* || **28** Atilius noster ut mihi γ

foro pueros a centumviralibus causis auspicari, ut ab
Homero in scholis. nam hic quoque, ut illic, primum
3 coepit esse, quod maximum est. at hercule ante me-
moriam meam (ita maiores natu solent dicere) ne nobi-
lissimis quidem adulescentibus locus erat nisi aliquo
consulari producente: tanta veneratione pulcherrimum
4 opus colebatur. nunc refractis pudoris et reverentiae
claustris omnia patent omnibus, nec inducuntur, sed
inrumpunt.

Sequuntur auditores actoribus similes, conducti et
redempti: manceps convenitur; in media basilica tam
palam sportulae quam in triclinio dantur; ex iudicio
5 in iudicium pari mercede transitur. inde iam non inur-
bane *Σοφοκλεῖς* vocantur [*ἀπὸ τοῦ σοφῶς καὶ καλεῖσθαι*];
6 isdem Latinum nomen impositum est 'Laudiceni'. et
tamen crescit in dies foeditas utraque lingua notata.
here duo nomenclatores mei (habent sane aetatem
eorum, qui nuper togas sumpserint) ternis denariis
ad laudandum trahebantur. tanti constat, ut sis diser-
tissimus. hoc pretio quamlibet numerosa subsellia im-
plentur, hoc ingens corona colligitur, hoc infiniti cla-
mores commoventur, cum mesochorus dedit signum.
7 opus est enim signo apud non intellegentes, ne audien-
8 tes quidem; nam plerique non audiunt, nec ulli magis
laudant. si quando transibis per basilicam et voles

15 Laudiceni: *cf. J. E. Dunlap, Cl. Phil. 1919, 85 sqq.*

αβγδ] **5** adulescentibus *αγας*, *cf. Sch.*[1] *10 sqq. Sch.*[2] *51 sq. Ca.*[1] *31 sq.* adulescentulis *βδpr* || **8** inducuntur *βδapr* ducuntur *α* inciduntur *γ* || **10** actoribus] auct- *β* | conducti et redempti manceps (manceps *om.* B) convenitur *α*B*γ* convenitur a conductis et redemptis F conducti et redempti mancipes convenitur a conductis et redemptis *δap* || **11** convenitur; in: *de interpungendi modo cf. Bra. 90* | tam] ubi tam *a* || **14** *ἀπὸ . . . καλεῖσθαι pleriq. codd. (non sine variis scripturae mendis); quod additamentum iam veteres edd. eiecerunt* || **15** isdem] iis- *a* | Laodiceni *αr* || **16** in dies crescit *γ* || **17** here *α*, *cf. quae ad ep. 2, 7, 1 adnotavimus* herb (*sic*) *γ*, *unde* heri *corr.* heri (ne- u) *rell.* || **18** sumpserint *αγς*; *cf. ep. 1, 14, 2* ex quo . . . deceat; *1, 24, 3* qui avocet . . . distringat; *al.* (*vid. Ca.*[1] *66. Sch.*[2] *51. Sch.*[5] *5*) sumpserunt *βδapr* || **23** ne] nec **M**

scire, quo modo quisque dicat, nihil est, quod tribunal
ascendas, nihil, quod praebeas aurem; facilis divinatio:
scito eum pessime dicere, qui laudabitur maxime.
Primus hunc audiendi morem induxit Larcius Li- 9
cinus, hactenus tamen, ut auditores corrogaret: ita certe
ex Quintiliano, praeceptore meo, audisse memini.
narrabat ille: "adsectabar Domitium Afrum. cum apud 10
centumviros diceret graviter et lente (hoc enim illi
actionis genus erat), audit ex proximo immodicum in-
solitumque clamorem. admiratus reticuit. ubi silentium
factum est, repetit, quod abruperat. iterum clamor,
iterum reticuit, et post silentium coepit. idem tertio. 11
novissime, quis diceret, quaesiit; responsum est: 'Li-
cinus'. tum intermissa causa 'centumviri' inquit, 'hoc
artificium perit'." quod alioqui perire incipiebat, cum 12
perisse Afro videretur, nunc vero prope funditus ex-
stinctum et eversum est. pudet referre, quae quam
fracta pronuntiatione dicantur, quibus quam teneris
clamoribus excipiantur. plausus tantum ac potius sola 13
cymbala et tympana illis canticis desunt; ululatus qui-
dem (neque enim alio vocabulo potest exprimi theatris
quoque indecora laudatio) large supersunt.
Nos tamen adhuc et utilitas amicorum et ratio aeta- 14
tis moratur ac retinet. veremur enim, ne forte non has
indignitates reliquisse, sed laborem fugisse videamur.

5sqq. Mart. 2, 90, 1; *cf. Kappelmacher, Wien. Stud. 1924, 216sq.* || **18** fracta pr.: *cf. Nord. 319*

αβγδ] **3** qui] qui prae ceteris *δpr* || **4** Larcius *β***u***a* Largius *rell.; vid. ind. nom.* | Licinus *α*; *cf. Bacherler, W. kl. Phil. 1916, 258 et Mo., ind. nom. 416* Licinius *rell.* || **6** audisse me memini *γ* || **7** narrabat] narrabat autem *γδ* | adsectabar* *βγδa*, *cf. Tac. dial. 2, 3. Gell. 5, 10, 7* adfectabat *α* | cum a. c. d. graviter *βγδa* cum aut centum graviter **M** cum agentem graviter **V** || **9** solitumque *β* || **10** ubi] ubi sibi *β*, *sed cf. Sch.*[1] *6, not. 2* || **13** qu(a)esiit *βδpr* quaesit *γ* quaesivit *αa* | Licinus *αγ* -nius *aς* Licentius *βδpr* || **15** perit (*h. e. perīt*) *αβγδpr; cf. ep. 3, 7, 10. Lucr. 4, 314* (inīt), *Lucan. 8, 321 al.* (*vid. Sommer, Laut- u. Formenl.*[3] *588*) periit **x**[1]*aCat.* || **18** teneris *codd.* (*tener = puerilis; cf. ep. 10, 96, 2: vid. Sch.*[1] *12sqq.*) taetris *Mo.* || **20** ululatu *α* || **22** indecora quoque **F** || **24** has] his *γ*

sumus tamen solito rariores, quod initium est gradatim desinendi. vale.

15.

C. PLINIVS VALERIANO SVO S.

1 Quo modo te veteres Marsi tui? quo modo emptio nova? placent agri, postquam tui facti sunt? rarum id quidem: nihil enim aeque gratum est adeptis quam concupiscentibus.

2 Me praedia materna parum commode tractant, delectant tamen ut materna; et alioqui longa patientia occallui. habent hunc finem adsiduae querelae, quod queri pudet. vale.

16.

C. PLINIVS ANNIANO SVO S.

1 Tu quidem pro cetera tua diligentia admones me
codicillos Aciliani, qui me ex parte instituit heredem,
pro non scriptis habendos, quia non sunt confirmati
testamento. quod ius ne mihi quidem ignotum est, cum
2 sit his etiam notum, qui nihil aliud sciunt. sed ego propriam quandam legem mihi dixi, ut defunctorum voluntates, etiamsi iure deficerentur, quasi perfectas
tuerer. constat autem codicillos istos Aciliani manu
3 scriptos. licet ergo non sint confirmati testamento, a
me tamen ut confirmati observabuntur, praesertim cum
4 delatori locus non sit. nam, si verendum esset, ne, quod
ego dedissem, populus eriperet, cunctantior fortasse
et cautior esse deberem. cum vero liceat heredi donare,

αβγδ] 1 solito rariores *βδapr* solitariores *γ* solito maiores *α* || 4 Valeriano *αγδ* Valerio *βa* || 6 rarum] pa- **V** || 7 adeptis] ademp- **M** || 10 et *om. δapr* || 11 habent] habes *γop* | quod queri pudet *om. γ* || 14 Anniano *αγδp* Annio (*ex* Anno **B**) *βa* || 15 ammones **F** || 17 sunt *αγrς* sint *rell.* || 19 his *αγou* iis *rell.* | propriam *βγδa* proximam *α* || 21 iure deficerent **Fux** || 22 tuerer] uerer **M** || 24 ut *om. γ* || 26 cunctantior* *αγ*; *cf. ep. 9, 13, 6* -tatior *βδa*

quod in hereditate subsedit, nihil est, quod obstet illi meae legi, cui publicae leges non repugnant. vale.

17.

C. PLINIVS GALLO SVO S.

Miraris, cur me Laurentinum vel, si ita mavis, Lau- 1
rens meum tanto opere delectet: desines mirari, cum
cognoveris gratiam villae, opportunitatem loci, litoris
spatium.
Decem septem milibus passuum ab urbe secessit, ut 2
peractis, quae agenda fuerint, salvo iam et composito
die possis ibi manere, aditur non una via: nam et Lau-
rentina et Ostiensis eodem ferunt, sed Laurentina a
quarto decimo lapide, Ostiensis ab undecimo relin-
quenda est. utrimque excipit iter aliqua ex parte ha-
renosum, iunctis paulo gravius et longius, equo breve
et molle. varia hinc atque inde facies: nam modo occur- 3
rentibus silvis via coartatur, modo latissimis pratis
diffunditur et patescit; multi greges ovium, multa ibi
equorum, boum armenta, quae montibus hieme depulsa
herbis et tepore verno nitescunt.
Villa usibus capax, non sumptuosa tutela. cuius in 4
prima parte atrium frugi nec tamen sordidum; deinde

2 *cf.* Suet. Dom. 12, 2; *vid. Hirschfeld, Klio 1902, 45 (= Kl. Schrift. p. 516)* || **3** *cf. H. Winnefeld, Jahrb. d. arch. Inst. 1891, 201 sqq. H. W. Magoun, Pliny's Laurentine villa, Transact. 1895, XXXIII. H. H. Tanzer, The villas of Pliny the younger, New York 1924. A. Guillemin, Bull. Assoc. Budé 19 (1928), 6 sqq. G. B. Harte, The villas of Pliny, Boston 1928*

αβγδ] **1** subsidit *γ* | est *om. δ* || **2** cui *om. β* || **6** tanto opere **M***βγ***x** tantopere *rell.* | desinens **V***γ* || **9** decem septem* **Bu** (*cf. Caes. Gall. 1, 8, 1* decem novem, *vid. Sch.*[5] *8*) decim septim *α*, *cf. Sch.*[6] *119* decem et septem **F***γ***ox***a* | passum *β* | secessit] rec- **x**, *cf. Kc. 16* || **12** et O. . . . Laurentina *om. α* || **14** utrumque *γ* | harenosum] ar- **Box***a* || **15** iunctis] vinctis *a* || **16** varia] grata *γ* || **18** ibi *om. γ* || **19** equorum boum *α***B**, *cf. Ca.*[1] *30* equorum bovium *γ* equorum boumque **Fo***arς* boum equorumque **ux** || **20** tepore **V***βας*, *cf. ep. 5, 6, 4* tempore **M***γδpr*

porticus in D litterae similitudinem circumactae, qui-
bus parvola, sed festiva area includitur. egregium hae
adversus tempestates receptaculum; nam specularibus
5 ac multo magis imminentibus tectis muniuntur. est
contra medias cavaedium hilare, mox triclinium satis
pulchrum, quod in litus excurrit ac, si quando Africo
mare impulsum est, fractis iam et novissimis fluctibus
leviter adluitur. undique valvas aut fenestras non mi-
nores valvis habet atque ita a lateribus, a fronte quasi
tria maria prospectat; a tergo cavaedium, porticum,
aream, porticum rursus, mox atrium, silvas et longin-
quos respicit montes.
6 Huius a laeva retractius paulo cubiculum est am-
plum, deinde aliud minus, quod altera fenestra admittit
orientem, occidentem altera retinet, hac et subiacens
7 mare longius quidem, sed securius intuetur. huius cu-
biculi et triclinii illius obiectu includitur angulus, qui
purissimum solem continet et accendit. hoc hibernacu-
lum, hoc etiam gymnasium meorum est; ibi omnes si-
lent venti exceptis, qui nubilum inducunt et serenum
8 ante quam usum loci eripiunt. adnectitur angulo cubi-
culum in hapsida curvatum, quod ambitum solis fenes-
tris omnibus sequitur. parieti eius in bybliothecae
speciem armarium insertum est, quod non legendos
9 libros, sed lectitandos capit. adhaeret dormitorium
membrum transitu interiacente, qui suspensus et tu-
bulatus conceptum vaporem salubri temperamento huc
illuc digerit et ministrat. reliqua pars lateris huius

26sq. Sen. ep. 90, 25 suspensuras balneorum *eqs.*

αβγδ] **1** in ·D· F inde (in de B) *α*B*γ* in ·O· *δapr* || **2** parvola *αγ*, *cf. Kl.*[1] *1229* parvula *rell.* | hae (-e B, haec *a*) *om.* *αδrς* || **3** adversus] -sum *β*o*a* | specularibus *αγa* -latoribus *βδ* || **7** fractis iam et *βδapr* etiam fractis et *γ* fractis simul et *α* || **9** ita *om.* *βa* | a fronte] fronte *β* || **10** tria *om.* *α* || **12** prospicit *coni. Ke.* (*cf. Ke.*[1] *17*) || **15** hac *αγ* haec *rell.* || **18** plurissimum (*sic*) *γ* plurimum *coni. Mo.* || **22** hapsida (ap- *a*) *α*u*a* haspida (as- ox) *β*ox, *om.* *γ* || **23** bybliothecae *αγ*, *cf. Kl.*[1] *1230* bibl- *rell.* || **26** qui suspensus *pleriq.* quod suspensum *α* | tubulatus] tubulatum *α* subulatus *β* turbulatus *γ* tabulatus *ai Cat.* sublatus *δ* || **27** conceptum] -us *γ* | huc illucque F*δpr*

servorum libertorumque usibus detinetur, plerisque tam mundis, ut accipere hospites possint.

Ex alio latere cubiculum est politissimum; deinde 10
vel cubiculum grande vel modica cenatio, quae plurimo sole, plurimo mari lucet; post hanc cubiculum cum procoetone, altitudine aestivum, munimentis hibernum; est enim subductum omnibus ventis. huic cubiculo aliud et procoeton communi pariete iunguntur.

Inde balinei cella frigidaria spatiosa et effusa, cuius 11
in contrariis parietibus duo baptisteria velut eiecta sinuantur, abunde capacia, si mare in proximo cogites. adiacet unctorium, hypocauston, adiacet propnigeon balinei, mox duae cellae magis elegantes quam sumptuosae; cohaeret calida piscina mirifica, ex qua natan-
tes mare adspiciunt; nec procul sphaeristerium, quod 12
calidissimo soli inclinato iam die occurrit. hic turris erigitur, sub qua diaetae duae, totidem in ipsa, praeterea cenatio, quae latissimum mare, longissimum
litus, villas amoenissimas possidet. est et alia turris; 13
in hac cubiculum, in quo sol nascitur conditurque; lata post apotheca et horreum, sub hoc triclinium, quod turbati maris non nisi fragorem et sonum patitur eumque iam languidum ac desinentem; hortum et gestationem videt, qua hortus includitur.

Gestatio buxo aut rore marino, ubi deficit buxus, 14
ambitur (nam buxus, qua parte defenditur tectis,

20 conditurque: Lucr. 3, 1090. Verg. ecl. 9, 52. Plin. ep. 9, 36, 4

αβγδ] **3** ex] et ex *β* | potissimum *α* || **4** grande . . . cubiculum (5) *om. γ* || **5** procoetone] proceriore (*sic*) *γδ* (*talia posthac non notata*) || **7** ventis *om. β* | cubiculo] -lum *γ* || **9** balnei *α* x || **11** si mare* *αγrς*; *cf. ep. 6, 31, 13* si principem cogitares. *9, 13, 26* si modum . . . cogites. *pan. 64, 1* (*vid. etiam Sch.*[1] *16 et Ca.*[1] *66*) sin mare *βδp* si innare *a* || **12** unctorium *βa* unctuarium *γδ* unctaria immo (IMMO M) *α*, *cf. W. Heraeus Kl. Schrift. (1937) 68, n. 1* || **14** mirifice *βδapr* || **17** diaetae *αβaς* zetae *γδp*, *cf. Kl.*[1] *1230* || **18** latissimum] laet- *α* || **19** villas amoenissimas* *αγς*, *cf. ep. 5, 18, 1* villa amoenissima (*vid. Ca.*[1] *16*) amoenissimas villas *βδa* | possidet *αγς*, *def. Gu., Rev. de Ph. 1925, 98. Mnem. 1929, 53. Pline et la vie lit. 127; cf. Ax, Ph. W. 1930, 746* prospicit *βδapr* || **23** ac] et *α* || **25** buxo] -xu *α*

abunde viret; aperto caelo apertoque vento et quam-
15 quam longinqua aspergine maris inarescit); adiacet
gestationi interiore circumitu vinea tenera et umbrosa
nudisque etiam pedibus mollis et cedens. hortum mo-
rus et ficus frequens vestit, quarum arborum illa vel
maxime ferax terra est, malignior ceteris. hac non de-
teriore quam maris facie cenatio remota a mari frui-
tur; cingitur diaetis duabus a tergo, quarum fenestris
subiacet vestibulum villae et hortus alius pinguis et
rusticus.
16 Hinc cryptoporticus prope publici operis extenditur.
utrimque fenestrae, a mari plures, ab horto singulae
et alternis pauciores. hae, cum serenus dies et im-
motus, omnes, cum hinc vel inde ventis inquietus, qua
17 venti quiescunt, sine iniuria patent. ante cryptoporti-
cum xystus violis odoratus. teporem solis infusi reper-
cussu cryptoporticus auget, quae, ut tenet solem, sic
aquilonem inhibet summovetque, quantumque caloris
ante, tantum retro frigoris. similiter Africum sistit at-
que ita diversissimos ventos alium alio latere frangit
18 et finit. haec iucunditas eius hieme, maior aestate. nam
ante meridiem xystum, post meridiem gestationis hor-
tique proximam partem umbra sua temperat, quae, ut

3 vinea: *cf. Sulze, Ph. W. 1931, 733sqq. et Sch., Comment. Vindob. I (1935) 106sq.* || **6** malignior: Verg. georg. 2, 179. Plin. pan. 31, 6

αβγδ] **3** circumitu (circum mitu **D**) *αγ* circuitu *rell.* | vinea *codd.* vinca *a* || **6** malignior est ceteris **M** || **7** a mari] mari *α* || **8** cingitur *βγδapr; cf. Sch.*[5] *32sq.* vincitur *α* | diaetis] zetis *γδpr* || **9** pinguis] -guior **Fux** || **12** singulae et (sed *αγ*) alternis pauciores *αβγ* singulae et alterius (altius *a*) pauciores *δap* pauciores, scilicet alternis singulae *coni. Po. (Mnem. 1926, 378 probante Landio: cf. Riv. di fil. 1929, 405) secutus Keilium, qui proposuerat* pauciores, sed alternis singulae; *cf. Ke.*[1] *17. Sch.*[5] *33 (locus nondum videtur esse sanatus, quamquam multa adhuc temptata sunt)* || **13** dies etiam motus *α* || **14** ventis (*h. e.* ventis *inquietus dies*) *αγς, cf. Ca.*[1] *31 et Sch.*[5] *5* ventus *rell.* || **16** xystus . . . cryptoporticus (17) *om. αγ* || **17** auget] area *α* || **18** summovetque] continetque *α* || **20** latere] a latere **B***a* || **21** eius] enim *γ* || **22** gestationis **V** -nes **M***βδa* -nem *γ* || **23** sua *om.* **F** | temperat] -ant *α*

dies crevit decrevitve, modo brevior modo longior hac
vel illa cadit. ipsa vero cryptoporticus tum maxime 19
caret sole, cum ardentissimus culmini eius insistit. ad
hoc patentibus fenestris favonios accipit transmittit-
que nec umquam aëre pigro et manente ingravescit.
In capite xysti, deinceps cryptoporticus, horti, diaeta 20
est, amores mei, re vera amores: ipse posui. in hac
heliocaminus quidem alia xystum, alia mare, utraque
solem, cubiculum autem valvis cryptoporticum, fe-
nestra prospicit mare. contra parietem medium zotheca 21
perquam eleganter recedit, quae specularibus et velis
obductis reductisve modo adicitur cubiculo, modo
aufertur. lectum et duas cathedras capit; a pedibus
mare, a tergo villae, a capite silvae: tot facies locorum
totidem fenestris et distinguit et miscet. iunctum est
cubiculum noctis et somni. non illud voces servulorum, 22
non maris murmur, non tempestatum motus, non ful-
gurum lumen ac ne diem quidem sentit nisi fenestris
apertis. tam alti abditique secreti illa ratio, quod in-
teriacens andron parietem cubiculi hortique distinguit
atque ita omnem sonum media inanitate consumit.
adplicitum est cubiculo hypocauston perexiguum, quod 23
angusta fenestra suppositum calorem, ut ratio exigit,
aut effundit aut retinet. procoeton inde et cubiculum
porrigitur in solem, quem orientem statim exceptum
ultra meridiem oblicum quidem, sed tamen servat. in 24
hanc ego diaetam cum me recepi, abesse mihi etiam a
villa mea videor magnamque eius voluptatem praeci-

αβγδ] **1** decrevitve *αγ, cf. Ca.*[1] *66 et Sch.*[5] *5* decrevitque *βδapr* | modo] ut dies modo *γδ* | hac (hae **M**) vel illa *α***B** hac vel illac **F***δa* haec vel illa *γ* ‖ **2** tum *αγς, cf. ep. 5, 3, 1* tunc *βδa* ‖ **5** aegre *α* ‖ **6** deinde *γ* | diaeta] zeta *γδ* ‖ **9** solem] soles *γδ* ‖ **10** prospicit] resp- **Fu** | mare] qua mare *βar* | ziotheca (zyo- **F**) *β* ‖ **11** speculatoribus *α* ‖ **16** servolorum *α* servul- *rell.* ‖ **17** fulgorum *α* ‖ **18** ac] hac **F***δ* ‖ **20** parietem *codd.* -es *coni. Günther* ‖ **21** somnum **B***γ* ‖ **23** exegit *ας* ‖ **26** oblicum *α***F***γua* obloquium **B** obliquum **B**[2]**ox** ‖ **27** diaetam] zetam *γδ* | recepi *αγς, cf. Sch.*[5] *5* recipi **B** recipio **F***δapr* | a villa] ab-illa *β* ‖ **28** eius *codd.* eius secessus *Mü.* secessus *Kl., cf. Kl.*[1] *1232* | voluptatem (volun- **M**) *α* voluptatem ecce *βδa* voluptatem ex ea *γ*

pue Saturnalibus capio, cum reliqua pars tecti licentia
dierum festisque clamoribus personat: nam nec ipse
meorum lusibus nec illi studiis meis obstrepunt.
25 Haec utilitas, haec amoenitas deficitur aqua salienti,
sed puteos ac potius fontes habet; sunt enim in summo.
et omnino litoris illius mira natura: quocumque loco
moveris humum, obvius et paratus umor occurrit,
isque sincerus ac ne leviter quidem tanta maris vici-
26 nitate corruptus. suggerunt adfatim ligna proximae
silvae: ceteras copias Ostiensis colonia ministrat. frugi
quidem homini sufficit etiam vicus, quem una villa
discernit. in hoc balinea meritoria tria, magna commo-
ditas, si forte balineum domi vel subitus adventus vel
brevior mora calfacere dissuadeat.
27 Litus ornant varietate gratissima nunc continua,
nunc intermissa tecta villarum, quae praestant mul-
tarum urbium faciem, sive mari sive ipso litore utare;
quod non numquam longa tranquillitas mollit, saepius
28 frequens et contrarius fluctus indurat. mare non sane
pretiosis piscibus abundat, soleas tamen et squillas
optimas egerit. villa vero nostra etiam mediterraneas
copias praestat, lac in primis; nam illuc e pascuis pe-
cora conveniunt, si quando aquam umbramve sec-
tantur.
29 Iustisne de causis iam tibi videor incolere, inhabi-
tare, diligere secessum? quem tu nimis urbanus es nisi
concupiscis. atque utinam concupiscas! ut tot tantisque
dotibus villulae nostrae maxima commendatio ex tuo
contubernio accedat. vale.

αβγδ] **2** personat . . . lusibus *om. α* ‖ **4** deficit **F***δ* ‖ **5** habet] -ent *γ* ‖ **7** humor *β***x** ‖ **8** ne *om. γ* ‖ **9** corruptus *βγδa* salsus *αϛ* ‖ **11** sufficit etiam ⟨personat. Nam ipse meorum lusibus⟩ vicus *α* (*verbis* personat—lusibus *expunctis, addito insertionis signo post* clamoribus *v. 2* **M**²) ‖ **12** balnea *α***x**; *cf. Thes. l. L. II 1705,1* ‖ **13** balneum *α***x** | domi] domini *β***ux***ϛ* ‖ **14** calefacere *δ* ‖ **17** sive mari (-ris **M**) *α*, *om. γ* sive ipso mari (-re u) *βδa, sed cf. Ca.*¹ *28* ‖ **22** copias] optimas *α* | praestat] -et **V** ‖ **23** umbramve *αγoa*, *cf. Ca.*¹ *67 et Sch.*⁵ *5* umbramque *β***ux** ‖ **25** iam *αγrϛ*, *cf. Kl.*¹ *1230* eum *rell.* ‖ **28** maxima *om. γ*

18.

C. PLINIVS MAVRICO SVO S.

Quid a te mihi iucundius potuit iniungi, quam ut 1
praeceptorem fratris tui liberis quaererem? nam beneficio tuo in scholam redeo et illam dulcissimam aetatem quasi resumo: sedeo inter iuvenes, ut solebam, atque etiam experior, quantum apud illos auctoritatis ex studiis habeam. nam proxime frequenti audi- 2
torio inter se coram multis ordinis nostri clare iocabantur: intravi, conticuerunt; quod non referrem, nisi ad illorum magis laudem quam ad meam pertineret, ac nisi sperare te vellem posse fratris tui filios probe discere.

Quod superest, cum omnis, qui profitentur, audiero, 3
quid de quoque sentiam, scribam efficiamque, quantum tamen epistula consequi potero, ut ipse omnes au-
disse videaris. debeo enim tibi, debeo memoriae fratris 4
tui hanc fidem, hoc studium, praesertim super tanta re. nam quid magis interest vestra, quam ut liberi (dicerem tui, nisi nunc illos magis amares) digni illo patre, te patruo reperiantur? quam curam mihi, etiam
si non mandasses, vindicassem. nec ignoro suscipiendas 5
offensas in eligendo praeceptore; sed oportet me non modo offensas, verum etiam simultates pro fratris tui filiis tam aequo animo subire quam parentes pro suis. vale.

14 qui profitentur (*i. e. magistros*): *cf.* ep. 4, 11, 1. Suet. Ner. 21, 1

αβγδ] **2** Maurico αγδ Murcio **B***a* Martio **F** Admarcium *ind.* **B** || **3** iucundius (ioc- **ux**) mihi β**ux***a* || **5** in his scholam γ || **9** inter] in **V** | multi β**ox***apr* | iocabantur* βγδ*apr*; *cf. Sen. ad Helv. 19, 2* ne sermonis quidem aut clarae salutationis sustinuit audaciam. *Stat. Theb. 10, 582 (vid. Thes. l. L. III 1271 sq. et Ca.*[2] *137, not. 3)* loquebantur ας, *cf. Ke.*[1] *17 sq.* || **10** referrem] -eram **M** || **14** omnis αβγ**ou** omneis *a* oms **x** || **16** audisse omnes γ || **20** amares digni α**B***a* amares et ut (ut *om. Cat.*) digni **F**δ*p*ς amare digno γ || **21** patre] -i α || **22** vindicasse **M** || **23** in eligendo . . . offensas *om.* **V** || **25** filis **V**γ

19.

C. PLINIVS CERIALI SVO S.

1 Hortaris, ut orationem amicis pluribus recitem. fa-
ciam, quia hortaris, quamvis vehementer addubitem.
2 neque enim me praeterit actiones, quae recitantur, im-
petum omnem caloremque ac prope nomen suum per-
dere, ut quas soleant commendare simul et accendere
iudicum consessus, celebritas advocatorum, exspecta-
tio eventus, fama non unius actoris diductumque in
partes audientium studium, ad hoc dicentis gestus, in-
cessus, discursus etiam, omnibusque motibus animi
3 consentaneus vigor corporis. unde accidit, ut ii, qui
sedentes agunt, quamvis illis maxima ex parte super-
sint eadem illa quae stantibus, tamen hoc, quod sedent,
4 quasi debilitentur et deprimantur. recitantium vero
praecipua pronuntiationis adiumenta, oculi, manus,
praepediuntur. quo minus mirum est, si auditorum
intentio relanguescit nullis extrinsecus aut blandimen-
tis capta aut aculeis excitata.
5 Accedit his, quod oratio, de qua loquor, pugnax et
quasi contentiosa est. porro ita natura comparatum
est, ut ea, quae scripsimus cum labore, cum labore
6 etiam audiri putemus. et sane quotus quisque tam rec-
tus auditor, quem non potius dulcia haec et sonantia
quam austera et pressa delectent? est quidem omnino

αβγδ] **2** Ceriali α Adcerialem *ind.* **B** Cereali (Cae- **o**) **B**, **F**(*mg*), γδ*a* || **5** recitentur **B**γδ*a* || **7** ut quas soleant γδ*a* ut quas solet **F** ut quasolet **B** ut (ut *om.* **M**) quae soleant α || **8** iudicum] -cium α*γ***ux** | consessus] -sensus β**o** || **9** deductumque **Fu**[2]*r* || **12** ii] hii **F** hi δ || **17** est si] et si α || **18** intentio] -tior **F** -tione α*a* | relanguescit **B**γδ languescit α*a* languescitur **F** (intentio relanguescitur **F**[1]) || **19** aculeis] oculis β || **20** accedit his αγ: *de hoc verborum ordine vere Pliniano cf. ep. 1, 8, 10. 4, 12, 7. 4, 17, 3. 4, 19, 2. 8, 23, 8* (*vid. Ca.*[1] *13 et Sch.*[3] *413 sq.*) his accedit βδ*a* || **21** quasi αϛ, *om. rell.; cf. ep. 3, 1, 2. 3, 18, 10. 4, 13, 2. 7, 9, 7* (*vid. etiam Ca.*[1] *64. Gu., Rev. Ph. 1925, 99 sq. Sch.*[5] *33*) || **22** cum labore, cum labore etiam *Po.* (*Mnem. 1926, 378; cf. Sch.*[5] *34*) cum labore etiam αγ**o** cum labore etiam cum labore β**ux***a*

turpis ista discordia, est tamen, quia plerumque evenit,
ut aliud auditores, aliud iudices exigant, cum alioqui
iis praecipue auditor adfici debeat, quibus idem, si
foret iudex, maxime permoveretur. potest tamen fieri, 7
ut quamquam in his difficultatibus libro isti novitas
lenocinetur, novitas apud nostros; apud Graecos enim
est quiddam quamvis ex diverso, non tamen omnino
dissimile. nam, ut illis erat moris leges, quas ut contra- 8
rias prioribus legibus arguebant, aliarum collatione
convincere, ita nobis inesse repetundarum legi, quod
postularemus, cum hac ipsa lege tum aliis colligen-
dum fuit; quod nequaquam blandum auribus imperito-
rum tanto maiorem apud doctos habere gratiam debet,
quanto minorem apud indoctos habet. nos autem, si 9
placuerit recitare, adhibituri sumus eruditissimum
quemque.

Sed plane adhuc, an sit recitandum, examina tecum omnisque, quos ego movi, in utraque parte calculos pone, idque elige, in quo vicerit ratio! a te enim ratio exigetur, nos excusabit obsequium. vale.

20.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Assem para et accipe auream fabulam, fabulas immo: 1
nam me priorum nova admonuit, nec refert, a qua po-
tissimum incipiam.
Verania Pisonis graviter iacebat, huius dico Pisonis, 2
quem Galba adoptavit. ad hanc Regulus venit. primum

18sq. ep. 5, 2, 1 calculum ponere; *cf. Thes. l. L. s. v.* calculus *143, 72* || 26 sqq. *cf.* Cic. off. 3, 74. Hor. sat. 2, 5. Mart. 4, 56. 6, 63 *al.* (*vid. K. Prinz, Martial u. d. griech. Epigramm. p. 79 et 81*)

αβγδ] 1 quia *α* qui *γ* quae *βa* quod *δpr* || 2 auditores aliud *om.* V*β* | alioqui his (is D)*αγ* alloquiis *β* alioqui (-in *δp*) *δapr* || 5 in *om. γ* || 7 diverso] adv- V || 10 inesse *αγarς* esse *βδp* | legi] -e *α* || 11 tum] cum *δp* || 18 omnisque] -nesque *δa* | quos] quis *α* | novi *γuxr* || 19 a te] at M ad te u || 20 exigetur *βδapς* exigitur *γ* exigit *α* | excusabit] -vit *γ* || 24 admonuit *αβa* adnuit (ann- *δ*) *γδ* | qua] quo *β*

impudentiam hominis, qui venerit ad aegram, cuius ma-
3 rito inimicissimus, ipsi invisissimus fuerat! esto, si
venit tantum; at ille etiam proximus toro sedit, quo
die, qua hora nata esset, interrogavit. ubi audiit, com-
ponit vultum, intendit oculos, movet labra, agitat digi-
tos, computat; nihil. ut diu miseram exspectatione
suspendit, 'habes', inquit, 'climactericum tempus, sed
4 evades. quod ut tibi magis liqueat, haruspicem con-
5 sulam, quem sum frequenter expertus.' nec mora, sacri-
ficium facit, adfirmat exta cum siderum significatione
congruere. illa, ut in periculo credula, poscit codi-
cillos, legatum Regulo scribit. mox ingravescit, clamat
moriens 'hominem nequam, perfidum ac plus etiam
quam periurum', qui sibi per salutem filii peierasset.
6 facit hoc Regulus non minus scelerate quam frequen-
ter, quod iram deorum, quos ipse cottidie fallit, in
caput infelicis pueri detestatur.

7 Velleius Blaesus, ille locuples consularis, novissima
valetudine conflictabatur: cupiebat mutare testamen-
tum. Regulus, qui speraret aliquid ex novis tabulis,
quia nuper captare eum coeperat, medicos hortari, ro-
8 gare, quoquo modo spiritum homini prorogarent. post-
quam signatum est testamentum, mutat personam,
vertit adlocutionem isdemque medicis: 'quousque mi-
serum cruciatis? quid invidetis bona morte, cui dare
vitam non potestis?' moritur Blaesus et, tamquam om-
nia audisset, Regulo ne tantulum quidem.

9 Sufficiunt duae fabulae, an scholastica lege tertiam

2 sqq. *Ad paragr. 3—5 cf. Sch., De Agathiae scholastici epigrammate quodam* (A. P. 11, 382), *Wien. Stud. 45 (1926/27). p. 120 sqq.*

αβγδ] **2** ipsi invisissimus *om. αrς* || **3** quo] qua *ας* || **4** audiit *αβ***ox***ς* -ivit *γap* -dit **u***r* || **5** labram agitat (labra magitat **M**) *α* || **6** nihil ut *βγ* nihil *αa* nisi ut *δp* nihil nisi ut *Cat.* || **7** suspendat **ou***p* || **8** aruspicem *β***x** || **13** moriens *om. γ* | hominem *α***B***γ* o hominem **F***δa* || **14** quam *om. γ* || **16** quotidie *δa* || **18** ille *om. γ* || **22** quo modo **V** || **25** bona morte *α*; *cf. quae adnotavimus ad ep. 1, 10, 12* (bono) (*vid. etiam Sch.*[3] *542 et Sch.*[5] *5*) bonam mortem *γδapr* bona mortis *β* || **25** vitam dare **M** || **26** moriturus *α* | et *om. α* || **28** lege *om. γ*

poscis? est, unde fiat. Aurelia, ornata femina, signa- 10
tura testamentum sumpserat pulcherrimas tunicas. Re-
gulus, cum venisset ad signandum, 'rogo', inquit, 'has
mihi leges'. Aurelia ludere hominem putabat, ille serio 11
instabat; ne multa, coegit mulierem aperire tabulas ac
sibi tunicas, quas erat induta, legare; observavit scri-
bentem, inspexit, an scripsisset. et Aurelia quidem
vivit, ille tamen istud tamquam morituram coegit. et
hic hereditates, hic legata, quasi mereatur, accipit.
Ἀλλὰ τί διατείνομαι in ea civitate, in qua iam pridem 12
non minora praemia, immo maiora, nequitia et impro-
bitas quam pudor et virtus habent? adspice Regulum, 13
qui ex paupere et tenui ad tantas opes per flagitia pro-
cessit, ut ipse mihi dixerit, cum consuleret, quam cito
sestertium sescentiens impleturus esset, invenisse se
exta duplicia, quibus portendi miliens et ducentiens
habiturum. et habebit, si modo, ut coepit, aliena testa- 14
menta, quod est improbissimum genus falsi, ipsis, quo-
rum sunt illa, dictaverit. vale.

10 *cf.* Demosth. de cor. 142 *τί οὖν ταῦτ' ἐπήραμαι καὶ διετεινάμην οὑτωσὶ σφοδρῶς;*

α β γ δ, inde a v. 14 (pro)cessit *accedit Π*] **3** has] habes **M** || **5** ne] nec *γ a* || **6** tunicas] -cis *γ* | observavit] -bit **B** || **8** istuc *γ* | et *om. α* || **9** hereditates] -tis *β* | quasi] quas *β* || **15** sescentiens *α* -ies *β γ* sexcenties *δ a* || **16** duplicia* *α γ r ς*; *cf. Obseq. 69* duplicia exta (*vid. Sch.*[1] *16 et Sch.*[5] *5. Ca.*[1] *37 et 48 sq.*) duplicata *β δ a p* | miliens *β γ δ* millies *α Π*[2] *a* milies *Π* | ducentiens] -ies *codd.* || **19** dictaverit] -int *γ*

LIBER TERTIVS

1.

C.PLINIVS CALVISIO [RVFO] SVO S.

1 Nescio, an ullum iucundius tempus exegerim, quam
quo nuper apud Spurinnam fui, adeo quidem, ut ne-
minem magis in senectute, si modo senescere datum
est, aemulari velim; nihil est enim illo vitae genere
2 distinctius. me autem ut certus siderum cursus ita vita
hominum disposita delectat, senum praesertim. nam
iuvenes confusa adhuc quaedam et quasi turbata non
indecent; senibus placida omnia et ordinata conveniunt,
quibus industria sera, turpis ambitio est.
3 Hanc regulam Spurinna constantissime servat; quin
etiam parva haec, parva, si non cottidie fiant, ordine
4 quodam et velut orbe circumagit. mane lectulo contine-
tur, hora secunda calceos poscit, ambulat milia pas-
suum tria nec minus animum quam corpus exercet. si
adsunt amici, honestissimi sermones explicantur; si
non, liber legitur, interdum etiam praesentibus ami-
5 cis, si tamen illi non gravantur. deinde considit, et

LIBRI TERTII codd.: α(**MV**), β(**BFΠ**), γ(**D**), δ(**oux**); *sed Π post 5, 4 deest, in* **MV** *1, 11—3, 6 et 8, 4—9, 28 desunt, in* **B** *5, 20—11, 9 desunt; praeterea ubique deest* **m**; *cf. praef. p. V et p. 2*

αβγδ] **3** Calvisio Rufo *cf. Ha. 254* Rufo *om. codd. omnes* | sio *(sic)* **F** Adcalvisiumrufum *ind. Π et ind.* **B** || **4** exigerim α || **5** nuper et **M** || **8** me *corr. ex* mea **B** || **10** confusa adhuc α; *cf. 7, 27, 2. Ca.*[1] *14 et 48 sq.* confusa ad huc γ adhuc c. βδ*pra* || **11** indicent α | ordinata *pleriq.* Π^2 ornata Π (*ut videtur*), **V** || **12** serua Π^2 **BFxu** || **13** quin] qui **BF**, *cf. ep. 1, 12, 7. 2, 1, 9 al.* || **14** parva si non **B**γ*a* si non Π**F**δ parva sint α | cotidie β quotidie δ*a* || **16** passum tria et nec γ || **18** adsint γ | serm. hon. δ || **20** graventur δ | considet β(Π^2)δ*a*

liber rursus aut sermo libro potior; mox vehiculum
adscendit, adsumit uxorem singularis exempli vel ali-
quem amicorum, ut me proxime. quam pulchrum illud, 6
quam dulce secretum! quantum ibi antiquitatis! quae
facta, quos viros audias! quibus praeceptis imbuare!
quamvis ille hoc temperamentum modestiae suae in-
dixerit, ne praecipere videatur. peractis septem mili- 7
bus passuum iterum ambulat mille, iterum residit vel
se cubiculo ac stilo reddit. scribit enim, et quidem utra-
que lingua, lyrica doctissime; mira illis dulcedo, mira
suavitas, mira hilaritas, cuius gratiam cumulat sanc-
titas scribentis. ubi hora balinei nuntiata est (est autem 8
hieme nona, aestate octava), in sole, si caret vento, am-
bulat nudus. deinde movetur pila vehementer et diu;
nam hoc quoque exercitationis genere pugnat cum
senectute. lotus accubat et paulisper cibum differt;
interim audit legentem remissius aliquid et dulcius.
per hoc omne tempus liberum est amicis vel eadem
facere vel alia, si malint. apponitur cena non minus 9
nitida quam frugi in argento puro et antiquo; sunt
in usu et Corinthia, quibus delectatur nec adficitur.
frequenter comoedis cena distinguitur, ut voluptates
quoque studiis condiantur. sumit aliquid de nocte et
aestate: nemini hoc longum est; tanta comitate convi-
vium trahitur. inde illi post septimum et septuagensi- 10
mum annum aurium, oculorum vigor integer, inde agile
et vividum corpus solaque ex senectute prudentia.

Hanc ego vitam voto et cogitatione praesumo, in- 11
gressurus avidissime, ut primum ratio aetatis recep-

29 receptui c.: *cf. Otto 295*

αβγδ] **2** exempli *ex* -plo **M²** || **3** ut] uti *γ* || **6** induxerit *γ* || **8** passum *γ* | ambulat *pleriq.: ex* -abat **M²** | residet **F***δa* || **10** doctissime *α*; *cf. ep. 6, 21, 4. Sch.¹ 17* doctissima *βγa* et -ma *δ* | mira illis] mirabilis *α* || **12** balnei *Π* || **13** ambulat *pleriq.; ex* -abat **M²** || **15** exercitationis *pleriq.; ex* -citionis **M²** || **16** lotus *βγδa, cf. ep. 6, 16, 12* locus *p* illic *α*, *cf. Kl.² 620* | cibos *α* || **17** et dulcius aliquid *γ* || **19** facere] agere *a*; *cf. Cl. Phil. 1923, 348 sq.; 1924, 75 sq.* || **21** nec (*i. e. idem quod 'nec tamen'; cf. ep. 5, 6, 36* nec redundet; *v. Ca.¹ 43 sq. et 48 sq.*) *αγ* et *βδa* || **25** illi] ille **M** || **26** oculorum] oculorumque **Fo***a*, *sed cf. Sch.⁵ 11*

tui canere permiserit. interim mille laboribus conteror,
quorum mihi et solacium et exemplum est idem Spu-
12 rinna. nam ille quoque, quoad honestum fuit, obiit of-
ficia, gessit magistratus, provincias rexit multoque
labore hoc otium meruit. igitur eundem mihi cursum,
eundem terminum statuo, idque iam nunc apud te sub-
signo, ut, si me longius evehi videris, in ius voces ad
hanc epistulam meam et quiescere iubeas, cum inertiae
crimen effugero. vale.

2.

C. PLINIVS [VIBIO] MAXIMO SVO S.

1 Quod ipse amicis tuis obtulissem, si mihi eadem
materia suppeteret, id nunc iure videor a te meis peti-
turus.
2 Arrianus Maturus Altinatium est princeps; cum dico
princeps, non de facultatibus loquor, quae illi large
supersunt, sed de castitate, iustitia, gravitate, pruden-
3 tia. huius ego consilio in negotiis, iudicio in studiis
utor; nam plurimum fide, plurimum veritate, pluri-
4 mum intellegentia praestat. amat me (nihil possum
ardentius dicere) ut tu.
Caret ambitu: ideo se in equestri gradu tenuit, cum
facile posset adscendere altissimum. mihi tamen or-
5 nandus excolendusque est. itaque magni aestimo di-
gnitati eius aliquid adstruere inopinantis, nescientis,
immo etiam fortasse nolentis, adstruere autem, quod
6 sit splendidum nec molestum. cuius generis, quae
prima occasio tibi, conferas in eum rogo; habebis me,
habebis ipsum gratissimum debitorem. quamvis enim
ista non appetat, tam grate tamen excipit, quam si
concupiscat. vale.

αβγδ, a v. 3 (fuit)—*p. 75, v. 27* (potes) *deest α*] **2** quorum] qui horum *β* | et exemplum] et *om.* V || **3** quoad] quod *γ* || **5** igitur et eundem mihi cursum (curs. m. x) et eundem *δrς* || **7** ad *om. γ* || **9** vale *om. γ* || **11** Vibio Maximo *cf. Ha. 254* Maximo *βγδa* Advibium maximum *ind. Π et ind.* B || **12** si *om. γ* || **21** ut tu c. a.] ut vitaret ambitum *γ* || **23** possit *γ*ux || **24** aestimo] existimo *γ* || **28** me habebis *om. γ* || **30** non *om. γ*

3.

C. PLINIVS CORELLIAE [HISPVLLAE] SVAE S.

Cum patrem tuum, gravissimum et sanctissimum vi- 1
rum, suspexerim magis an amaverim dubitem teque
et in memoriam eius et in honorem tuum unice dili-
gam, cupiam necesse est atque etiam, quantum in me
fuerit, enitar, ut filius tuus avo similis exsistat, equi-
dem malo materno: quamquam illi paternus etiam
clarus spectatusque contigerit, pater quoque et patruus
inlustri laude conspicui. quibus omnibus ita demum 2
similis adolescet, si imbutus honestis artibus fuerit,
quas plurimum refert a quo potissimum accipiat.
Adhuc illum pueritiae ratio intra contubernium tuum 3
tenuit, praeceptores domi habuit, ubi est erroribus
modica vel etiam nulla materia. iam studia eius extra
limen proferenda sunt, iam circumspiciendus rhetor
Latinus, cuius scholae severitas, pudor, in primis
castitas constet. adest enim adulescenti nostro cum 4
ceteris naturae fortunaeque dotibus eximia corporis
pulchritudo, cui in hoc lubrico aetatis non praeceptor
modo, sed custos etiam rectorque quaerendus est.
Videor ergo demonstrare tibi posse Iulium Geni- 5
torem. amatur a me; iudicio tamen meo non obstat cari-
tas hominis, quae ex iudicio nata est. vir est emen-
datus et gravis, paulo etiam horridior et durior, ut in
hac licentia temporum. quantum eloquentia valeat, 6
pluribus credere potes; nam dicendi facultas aperta
et exposita statim cernitur. vita hominum altos reces-
sus magnasque latebras habet; cuius pro Genitore me
sponsorem accipe! nihil ex hoc viro filius tuus audiet

10 ita demum: ep. 3, 9, 11. pan. 68, 1 (*v. Durry p. 188*)

βγδ, a v. 27 (potes) *αβγδ*] **2** Caerelliae *ind. Π et ind.* **B** Corneliae *γ*o | Hispullae *om.* **BD**o | suae *om. β*ux*a* || **4** teque et] et *om. βa* || **5** unice *pleriq.*, *Π*[2]**F** vince **BF**[1] invice *Π* || **10** conspicuus *γ* || **11** adolescit *γ* || **16** proferenda *γ*ox*a*, *cf. Ca.*[1] *47* conf- **BF**u conferanda *Π* || **22** ergo] ego *Sich.* || **26** licentia] -am *γ* || **29** pro] oro *α* | progenitorem et sponsorem *γ*

nisi profuturum, nihil discet, quod nescisse rectius fuerit, nec minus saepe ab illo quam a te meque admonebitur, quibus imaginibus oneretur, quae nomina et quanta sustineat.

7 Proinde faventibus dis trade eum praeceptori, a quo mores primum, mox eloquentiam discat, quae male sine moribus discitur. vale.

4.

C. PLINIVS [CAECILIO] MACRINO SVO S.

1 Quamvis et amici, quos praesentes habebam, et ser-
mones hominum factum meum comprobasse videantur,
2 magni tamen aestimo scire, quid sentias tu. nam, cuius
integra re consilium exquirere optassem, huius etiam
peracta iudicium nosse mire concupisco.
Cum publicum opus mea pecunia incohaturus in
Tuscos excucurrissem accepto, ut praefectus aerari,
commeatu, legati provinciae Baeticae questuri de pro-
consulatu Caecili Classici advocatum me a senatu pe-
3 tierunt. collegae optimi meique amantissimi de com-
munis officii necessitatibus praelocuti excusare me et
eximere temptarunt. factum est senatus consultum per-
quam honorificum, ut darer provincialibus patronus,
4 si ab ipso me impetrassent. legati rursus inducti ite-
rum me iam praesentem advocatum postulaverunt im-
plorantes fidem meam, quam essent contra Massam
Baebium experti, adlegantes patrocini foedus. secuta

18 sq. *cf.* ep. 3, 9, 2sqq. *et* 6, 29, 8; *vid. Al. I 578* || **25** sq. *cf.* ep. 7, 33, 4

αβγδ] **2** admouebitur *corr. ex* am- γ || **3** quibus im. on. *om.* α || **5** proinde] deinde γ | dis γ diis *rell.* || **6** eloquentiam *pleriq.*, *ex* -tium **M**[2] || **7** vale *om.* γ || **9** Caecilio Macrino *cf. Ha. 254* Caecilio *om. codd.* Ad caecilium (caelium *Π*) macrinum *Π*[1] *et ind.* **B** | suo *om.* β || **14** indicium **B** || **16** tuscios γ | aerari αγ**B**, *cf. Bra. 93* aerarii **F**δ*a* || **17** quaesturi α | proconsulatu *pleriq.*, *Π*[1] -tus *Π* || **18** caecili αγ, *cf. Bra. l. l.* caecilii β**o***a* celii ux || **20** et *om.* γ || **24** implorantes] comprobantes γ || **26** patrocini αγ (*probante clausula; cf. Kl.*[2] *621 et Ca.*[2] *142, not. 1*) patrocinii (-roinii *Π*) βδ

est senatus clarissima adsensio, quae solet decreta prae-
currere. tum ego 'desino', inquam, 'patres conscripti, pu-
tare me iustas excusationis causas attulisse'. placuit et
modestia sermonis et ratio.

Compulit autem me ad hoc consilium non solum 5
consensus senatus, quamquam hic maxime, verum et
alii quidam minores, sed tamen numeri. veniebat in
mentem priores nostros etiam singulorum hospitum
iniurias voluntariis accusationibus exsecutos; quo de-
formius arbitrabar publici hospitii iura neglegere.
praeterea cum recordarer, quanta pro isdem Baeticis 6
superiore advocatione etiam pericula subissem, con-
servandum veteris officii meritum novo videbatur. est
enim ita comparatum, ut antiquiora beneficia subver-
tas, nisi illa posterioribus cumules. nam quamlibet
saepe obligati, si quid unum neges, hoc solum me-
minerunt, quod negatum est.

Ducebar etiam, quod decesserat Classicus, amotum- 7
que erat, quod in eius modi causis solet esse tristissi-
mum, periculum senatoris. videbam ergo advocationi
meae non minorem gratiam, quam si viveret ille, pro-
positam, invidiam nullam. in summa computabam, si 8
munere hoc iam tertio fungerer, faciliorem mihi excu-
sationem fore, si quis incidisset, quem non deberem
accusare. nam, cum est omnium officiorum finis ali-
quis, tum optime libertati venia obsequio praeparatur.

Audisti consilii mei motus: superest alterutra ex parte 9
iudicium tuum, in quo mihi aeque iucunda erit simplici-
tas dissentientis quam comprobantis auctoritas. vale.

α β γ δ] **2** patres conscripti **u** p. c. (*sic!*) *α Π γ o x a om.* **BF** | putare] rep- **BF** || **7** alii] ali *γ* | quidem minoris *β a* | tamen numeri] tam innumeri *α* || **9** voluntariis (-ris *γ*) accusationibus* **M***γ*; *cf. Tac. dial. 41, 4* voluntariis accusationibus (*vid. Sch.*[5] *10 sq.*) accusationibus voluntariis *β δ a* accusationibus (*om.* voluntariis) **V** || **10** hospiti *α* || **11** iisdem *β a* || **12** superiore *α γ Sta., W. kl. Ph. 1914, 753. Ca.*[1] *36 et 48 sq. Sch.*[5] *5* priore *β δ a* || **14** ita comparatum *codd. (praeter cod. Modii, qui* ita natura comp. *exhibet), nil mutandum; cf. Sch.*[1] *18* || **15** cumulis **M** || **16** eminerunt **V** || **20** advocationis **M** || **23** iam *om. β a, cf. Ca.*[1] *48 sq. et Sch.*[5] *10* || **24** quem ... est *om. γ* || **27** consilii] -ium *γ*

5.

C. PLINIVS [BAEBIO] MACRO SVO S.

1 Pergratum est mihi, quod tam diligenter libros avun-
culi mei lectitas, ut habere omnes velis quaerasque, qui
2 sint omnes. fungar indicis partibus atque etiam, quo
sint ordine scripti, notum tibi faciam; est enim haec
quoque studiosis non iniucunda cognitio.
3 'DE IACVLATIONE EQVESTRI VNVS'; hunc, cum prae-
fectus alae militaret, pari ingenio curaque composuit.
'DE VITA POMPONI SECVNDI DVO'; a quo singulariter
amatus hoc memoriae amici quasi debitum munus ex-
4 solvit. 'BELLORVM GERMANIAE VIGINTI', quibus omnia,
quae cum Germanis gessimus bella, collegit. incohavit,
cum in Germania militaret, somnio monitus: adstitit
ei quiescenti Drusi Neronis effigies, qui Germaniae
latissime victor ibi perit; commendabat memoriam
suam orabatque, ut se ab iniuria oblivionis adsereret.
5 'STVDIOSI TRES', in sex volumina propter amplitudinem
divisi, quibus oratorem ab incunabulis instituit et per-
ficit. 'DVBII SERMONIS OCTO' scripsit sub Nerone no-
vissimis annis, cum omne studiorum genus paulo li-
6 berius et erectius periculosum servitus fecisset. 'A FINE
AVFIDI BASSI TRIGINTA VNVS'. 'NATVRAE HISTORIARVM
TRIGINTA SEPTEM', opus diffusum, eruditum nec minus
varium quam ipsa natura.

8 Plin. nat. 8, 162 || **10** Plin. nat. 14, 56 || **12** Tac. ann. 1, 69, 2. Symm. ep. 4, 18, 6 || **16** latissime v.: *cf.* Verg. Aen. 1, 21. Hor. c. 3, 17, 9 || **18** Quint. 3, 1, 21. 11, 3, 143. Gell. 9, 16, 1; *cf.* rhet. Her. 2, 24, 38 || **20** Plin. nat. praef. 28 || **22** Plin. nat. praef. 20

αβγδ, post quibus (*v. 12*) *deest Π*] **2** Baebio Macro] Baebio *om. codd.* Adbaebium macrum *ind. Π et ind.* **B** || **3** avonculi *Π* || **5** sint] sunt **V** || **6** haec] hoc **M** || **8** unus equestri *γ* || **10** Pomponi] -nii **F***γa* || **11** est amatus *α* || **15** ei] enim ei **F** enim *δ*, *sed cf. Ca.*[1] *30* || **16** victor] -riae **M** | perit *γ* -iit *cett.* | commedabat (*sic*) **M** commendat *γ* || **17** iniuriae **M** || **19** oratorem] -ionem *α* | perficit *αγ*u; *cf. ep. 3, 14, 2sq. Ca.*[1] *67. Sch., Festschr. f. P. Kretschmer 1926, 233 sq. Kl.*[1] *1230* perfecit *β*oxa || **22** erectius] rec- **M***γ* || **23** naturae] -ra *β* -ralium *cod. Vat. Lat. 1952*

Miraris, quod tot volumina multaque in his tam scru- 7
pulosa homo occupatus absolverit; magis miraberis, si
scieris illum aliquamdiu causas actitasse, decessisse
anno sexto et quinquagensimo, medium tempus disten-
tum impeditumque qua officiis maximis qua amicitia
principum egisse. sed erat acre ingenium, incredibile 8
studium, summa vigilantia.

Lucubrare Vulcanalibus incipiebat, non auspicandi
causa, sed studendi, statim a nocte multa, hieme vero
ab hora septima vel, cum tardissime, octava, saepe sexta.
erat sane somni paratissimi, non numquam etiam inter
ipsa studia instantis et deserentis. ante lucem ibat ad 9
Vespasianum imperatorem (nam ille quoque noctibus
utebatur), inde ad delegatum sibi officium. reversus
domum, quod reliquum temporis, studiis reddebat. post 10
cibum saepe, quem interdiu levem et facilem veterum
more sumebat, aestate, si quid otii, iacebat in sole, liber
legebatur, adnotabat excerpebatque. nihil enim legit,
quod non excerperet; dicere etiam solebat nullum esse
librum tam malum, ut non aliqua parte prodesset. post 11
solem plerumque frigida lavabatur; deinde gustabat
dormiebatque minimum; mox quasi alio die studebat in
cenae tempus. super hanc liber legebatur, adnotabatur,
et quidem cursim. memini quendam ex amicis, cum lector 12
quaedam perperam pronuntiasset, revocasse et repeti
coegisse; huic avunculum meum dixisse: 'intellexeras
nempe?' cum ille adnuisset, 'cur ergo revocabas? decem
amplius versus hac tua interpellatione perdidimus.'
tanta erat parsimonia temporis. surgebat aestate a cena 13
luce, hieme intra primam noctis et tamquam aliqua lege
cogente.

19 sq. Plin. nat. 27, 9 malum quidem nullum esse sine aliquo bono; *cf.* Varr. sat. Men. 241 (*Buech.*[6])

αβγδ] **1** his] iis *β* is *γ* || **5** officis *α* | qua] quam *α* || **7** vigilantia] instantia *γ* || **10** ab *om.* *α* ad *γ* | hora] -re **B** || **11** parcissimi *γ* | inter] in *γ* || **12** deserentis *αγ* def- *βa* diff- *δ* || **13** ille] -o *α* || **15** reliquom **B**, -qum (*sic*) **V** -cum **M***γ* (*haud male*) || **17** otii *ex* totii M^2 || **22** non minimum **F** || **29** a luce cena *βδ* || **30** et] sed *αγ*

14 Haec inter medios labores urbisque fremitum. in
secessu solum balinei tempus studiis eximebatur: cum
dico balinei, de interioribus loquor; nam, dum destringi-
15 tur tergiturque, audiebat aliquid aut dictabat. in itinere
quasi solutus ceteris curis huic uni vacabat: ad latus
notarius cum libro et pugillaribus, cuius manus hieme
manicis muniebantur, ut ne caeli quidem asperitas ullum
studii tempus eriperet; qua ex causa Romae quoque sella
16 vehebatur. repeto me correptum ab eo, cur ambularem:
'poteras', inquit, 'has horas non perdere'; nam perire
omne tempus arbitrabatur, quod studiis non impen-
deretur.

17 Hac intentione tot ista volumina peregit electorumque commentarios centum sexaginta mihi reliquit, opisthographos quidem et minutissimis scriptos; qua ratione multiplicatur hic numerus. referebat ipse potuisse se, cum procuraret in Hispania, vendere hos commentarios Larcio Licino quadringentis milibus nummum, et tunc aliquanto pauciores erant.

18 Nonne videtur tibi recordanti, quantum legerit, quantum scripserit, nec in officiis ullis nec in amicitia principis fuisse, rursus, cum audis, quid studiis laboris impenderit, nec scripsisse satis nec legisse? quid est enim, quod non aut illae occupationes impedire aut haec

10 horas non perdere: *cf. Otto 114*

αβγδ] **1** laboris *γ* | fremitum] -u **M** tremitu **V** || **2** secessum *βγ* | tempus . . . balinei *om. γ* || **3** destringitur] di- *γδ* || **4** tergeturque *γ* || **7** ne caeli *βδa* nec aeli **M** nec caeli **V***γ* (*hanc lectionem probat Bi.; sed vid. Sch.*^{4} *957*) || **8** studii *libri omnes, recte; cf. Lö., Eran. Suec. VII 63. Bae. BphW. 1913, 1264* | quoque *om. γ* || **10** has *om. αγ* | horas *om.* **V** | *verba* non perdere ... studiis *desunt in* **M** | nam *om.* **V** || **11** omne tempus] enim **V** | quod] quiaquid **V** | impenderetur *γ* inpend- *α*, *cf. Sch.*^{3} *414* inpertiretur (imp- *a*, inpar- ou) *βδa* || **14** ophistographos *β* || **15** minutissimis *βγδa* (*recte: cf. ep. 2, 17, 2 iunctis. 3, 9, 9 piaculari; vid. Ca.*^{2} *138 et Lag. 41*) minutissime *α* || **16** potuisse se *om. β* || **17** procurarent *γ* probare **V** || **18** larcio **Bo** -tio **Fux***a* -gio *αγ* | licino *α*, *cf. RE XII 801* -nio *βγδ* | $\overline{CCCC}$ nummum *γ* || **19** erunt **V** || **20** quantum scripserit *om. α* || **23** nec legisse] neglegisse **V** || **24** illae *α* ille *βa* illa *γ*

instantia non possit efficere? itaque soleo ridere, cum 19
me quidam studiosum vocant, qui, si comparer illi, sum
desidiosissimus. ego autem tantum, quem partim publica,
partim amicorum officia distringunt? quis ex istis, qui
tota vita litteris adsident, collatus illi non quasi somno
et inertiae deditus erubescat?

Extendi epistulam, cum hoc solum, quod requirebas, 20
scribere destinassem, quos libros reliquisset; confido
tamen haec quoque tibi non minus grata quam ipsos
libros futura, quae te non tantum ad legendos eos, verum
etiam ad simile aliquid elaborandum possunt aemulationis stimulis excitare. vale.

6.

C. PLINIVS [ANNIO] SEVERO SVO S.

Ex hereditate, quae mihi obvenit, emi proxime Co- 1
rinthium signum, modicum quidem, sed festivum et expressum, quantum ego sapio, qui fortasse in omni re, in
hac certe perquam exiguum sapio: hoc tamen signum
ego quoque intellego. est enim nudum nec aut vitia, si 2
qua sunt, celat aut laudes parum ostentat. effingit senem
stantem; ossa, musculi, nervi, venae, rugae etiam ut
spirantis apparent, rari et cedentes capilli, lata frons,
contracta facies, exile collum, pendent lacerti, papillae
iacent, venter recessit. a tergo quoque eadem aetas ut a 3
tergo. aes ipsum, quantum verus color indicat, vetus et
antiquum. talia denique omnia, ut possint artificum
oculos tenere, delectare imperitorum.

15 sqq. *cf. van Buren, Cl. Rev. 1905, p. 446sq.* || 25 sq. Plaut. Amph. 118 veterem atque antiquam rem; Mil. 751; Most. 476; Trin. 381. Sil. 13, 35. Iuv. 6, 21. 15, 33

αβγδ, a v. 10 (quae te)—*p. 93, v. 13* (pluris) *deest* B] 2 quidem M | qui si] quasi *β* || 3 publica partim *om. γ* || 4 officia amicorum F*δ* || 7 cum] quamvis *α*, *cf. Ca.*[2] *138* || 9 non *om. γ* | ipsos] -o M illos *δ* || 12 vale *om. γ* || 14 Annio Severo] Severo *αβγδa* Adannium severum *ind. Π et ind.* B || 24 recessit venter *βδa*, *cf. Sch.*[6] *120* || 26 artificium *γ*

4 Quod me quamquam tirunculum sollicitavit ad emen-
dum. emi autem, non ut haberem domi (neque enim
ullum adhuc Corinthium domi habeo), verum ut in patria
nostra celebri loco ponerem, ac potissimum in Iovis
5 templo: videtur enim dignum templo, dignum deo donum.
Tu ergo, ut soles omnia, quae a me tibi iniunguntur,
suscipe hanc curam et iam nunc iube basim fieri, ex quo
voles marmore, quae nomen meum honoresque capiat, si
6 hos quoque putabis addendos. ego signum ipsum, ut
primum invenero aliquem, qui non gravetur, mittam tibi
vel ipse, quod mavis, adferam mecum. destino enim, si
7 tamen officii ratio permiserit, excurrere isto. gaudes,
quod me venturum esse polliceor, sed contrahes frontem,
cum adiecero 'ad paucos dies': neque enim diutius abesse
me eadem haec quae nondum exire patiuntur. vale.

7.

C. PLINIVS CANINIO [RVFO] SVO S.

1 Modo nuntiatus est Silius Italicus in Neapolitano suo
2 inedia finisse vitam. causa mortis valetudo. erat illi
natus insanabilis clavus, cuius taedio ad mortem inrevo-
cabili constantia decucurrit, usque ad supremum diem
beatus et felix, nisi quod minorem ex liberis duobus
amisit; sed maiorem melioremque florentem atque etiam
3 consularem reliquit. laeserat famam suam sub Nerone
(credebatur sponte accusasse), sed in Vitelli amicitia
sapienter se et comiter gesserat, ex proconsulatu Asiae
gloriam reportaverat, maculam veteris industriae lauda-
4 bili otio abluerat. fuit inter principes civitatis sine
potentia, sine invidia: salutabatur, colebatur multumque
in lectulo iacens, cubiculo semper non ex fortuna fre-

$\alpha\beta$(F)$\gamma\delta$] **3** corinthium *ex* -thum V[1] || **4** celebri] caelebre β || **7** iubeas imfieri **M** || **11** mavis] magis **V** | enim si *om.* γ || **15** nondum] non γ || **17** Caninio (Cann- o) Rufo $\beta\delta$ Caninio γ Cannio αa Adcaninium rufum *ind. Π et ind.* **B** || **18** Silius] -vius β -icus γ || **22** minorem ... sed *om.* β || **23** melioremque] -orem *a* -ore β | florentem] -temque βa | atque *om.* βa || **30** frequenti] praesenti α

quenti, doctissimis sermonibus dies transigebat, cum a
scribendo vacaret. scribebat carmina maiore cura quam 5
ingenio, non numquam iudicia hominum recitationibus
experiebatur. novissime ita suadentibus annis ab urbe 6
secessit seque in Campania tenuit ac ne adventu quidem
novi principis inde commotus est. magna Caesaris laus, 7
sub quo hoc liberum fuit, magna illius, qui hac libertate
ausus est uti. erat φιλόκαλος usque ad emacitatis repre-
hensionem. plures isdem in locis villas possidebat ada- 8
matisque novis priores neglegebat. multum ubique
librorum, multum statuarum, multum imaginum, quas
non habebat modo, verum etiam venerabatur, Vergili
ante omnes, cuius natalem religiosius quam suum cele-
brabat, Neapoli maxime, ubi monimentum eius adire ut
templum solebat.

In hac tranquillitate annum quintum et septuagensi- 9
mum excessit delicato magis corpore quam infirmo; ut-
que novissimus a Nerone factus est consul, ita postremus
ex omnibus, quos Nero consules fecerat, decessit. illud 10
etiam notabile: ultimus ex Neronianis consularibus
obiit, quo consule Nero perit.

Quod me recordantem fragilitatis humanae miseratio
subit. quid enim tam circumcisum, tam breve quam 11
hominis vita longissima? an non videtur tibi Nero modo
modo fuisse? cum interim ex his, qui sub illo gesserant
consulatum, nemo iam superest. quamquam quid hoc
miror? nuper L. Piso, pater Pisonis illius, qui a Vale- 12
rio Festo per summum facinus in Africa occisus est,
dicere solebat neminem se videre in senatu, quem consul

22 Sen. suas. 2, 3 fragilitatis humanae. Plin. pan. 27, 1

αβ(F)γδ] **1** transigebat] transiebat **M**β || **8** ausus] usus αu | *ΦΙΛΟΚΑΛΟΝ* (-*ΛΟΛ* **M**) α, *om. in lac.* δ | emacitatis] civitatis α || **10** prioris γ || **12** Vergili *cf. Bra., Mnem. 1925, 92*] -lii α virgilii βγδa || **13** suum] -am **V**β | celebrat γ || **14** monumentum β**x** || **17** excessit αγa dec- βδ | deligato α || **21** perit αγ (*huic lectioni clausula favet; cf. Kl.*[3] *621 et quae ad ep. 2, 14, 11* perīt *adnotavimus*) periit βδa || **22** fragilitas γ || **23** tam breve *om.* **V** | tam breve ... an non *om.* γ || **24** modo modo αγ modo βδa || **25** his αγ iis βa illis δ | gesserant] -runt βu**x** || **27** Piso pater *om.* **M** || **28** affrica β

13 ipse sententiam rogavisset. tam angustis terminis tantae
multitudinis vivacitas ipsa concluditur, ut mihi non
venia solum dignae, verum etiam laude videantur illae
regiae lacrimae. nam ferunt Xersen, cum immensum
exercitum oculis obisset, inlacrimasse, quod tot milibus
tam brevis immineret occasus.
14 Sed tanto magis hoc, quidquid est temporis futtilis et
caduci, si non datur factis (nam horum materia in aliena
manu), certe studiis proferamus et, quatenus nobis
denegatur diu vivere, relinquamus aliquid, quo nos vi-
15 xisse testemur! scio te stimulis non egere; me tamen tui
caritas evocat, ut currentem quoque instigem, sicut tu
soles me. ἀγαθὴ δ' ἔρις, cum invicem se mutuis exhorta-
tionibus amici ad amorem immortalitatis exacuunt. vale.

8.

C. PLINIVS [SVETONIO] TRANQVILLO SVO S.

1 Facis pro cetera reverentia, quam mihi praestas, quod
tam sollicite petis, ut tribunatum, quem a Neratio Mar-
cello, clarissimo viro, impetravi tibi, in Caesennium
2 Silvanum, propinquum tuum, transferam. mihi autem
sicut iucundissimum ipsum te tribunum, ita non minus
gratum alium per te videre. neque enim esse congruens
arbitror, quem augere honoribus cupias, huic pietatis
titulis invidere, qui sunt omnibus honoribus pulchriores.
3 video etiam, cum sit egregium et mereri beneficia et

4sq. Herod. 7, 45sq. || **12** currentem *eqs.*: *cf. supra* ep. 1, 8, 1 *et Otto 102sq.* || **13** Hesiod. op. 24

αβ(F)γδ] **4** xersen β (*recte; cf. Kl.*[1] *1230: Bi., Propertii codex Guelferbytanus Gudianus 224 olim Neapolitanus 1911, p. XXII; Burs. Jahresber. 203, 1925, p. 93*) xerxen αγ xerxem (-xē **x**) δa || **6** tam *om.* γ | brevis *codd. omnes, nil mutandum* (brevis *hoc loco est 'der bald eintritt'*); *cf. Sen. Tro. 273sqq., vid. Ma., Wo. kl. Ph. 1919, 548 et Sch.*[5] *25* || **7** tanto] eo α | futilis temporis γ || **8** caducis non α | in *om.* γ || **9** certe βγδa nos certe **M** noscere **V**; *cf. Ma. 547sq. et Sch.*[5] *25* || **11** me *om.* β || **16** Suetonio *om.* αγa || **21** sicut] sieut est γδ, *cf. Ca.*[1] *53 not.* || **23** honoribus *om.* α || **24** sunt] sunt in β || **25** cum] quam α

dare, utramque te laudem simul adsecuturum, si, quod ipse meruisti, alii tribuas. praeterea intellego mihi quoque gloriae fore, si ex hoc tuo facto non fuerit ignotum amicos meos non gerere tantum tribunatus posse, verum etiam dare.

Quare ego vero honestissimae voluntati tuae pareo. 4
neque enim adhuc nomen in numeros relatum est, ideoque liberum est nobis Silvanum in locum tuum subdere; cui cupio tam gratum esse munus tuum, quam tibi meum est. vale.

9.

C. PLINIVS [CORNELIO] MINICIANO SVO S.

Possum iam perscribere tibi, quantum in publica pro- 1
vinciae Baeticae causa laboris exhauserim. nam fuit 2
multiplex actaque est saepius cum magna varietate. unde varietas, unde plures actiones?

Caecilius Classicus, homo foedus et aperte malus, pro-
consulatum in ea non minus violenter quam sordide
gesserat eodem anno quo in Africa Marius Priscus. erat 3
autem Priscus ex Baetica, ex Africa Classicus. inde
dictum Baeticorum, ut plerumque dolor etiam venustos
facit, non inlepidum ferebatur: 'dedi malum et accepi.'
sed Marium una civitas publice multique privati reum 4
peregerunt, in Classicum tota provincia incubuit. ille 5
accusationem vel fortuita vel voluntaria morte praevertit. nam fuit mors eius infamis, ambigua tamen: ut enim credibile videbatur voluisse exire de vita, cum defendi non posset, ita mirum pudorem damnationis morte fugisse, quem non puduisset damnanda committere.

17 sqq.: *cf.* ep. 3, 4, 2 || 22 Donat. ad Ter. Phorm. 22 proverbiale est: quod dedit, recepit

αβ(F)*γδ, a v. 10* (est vale)—*p. 89, 13* (dixi diligenter) *deest α*] **2** propterea **V** || **3** ex *om. γ* || **6** honestissime **M** || **7** numero **V** || **8** subsedere *α* || **9** cui *om. γ* | esse gratum **M** || **12** Cornelio *om. γα* || **15** cum] quo *γ* || **26** eius *codd., olim temptavi* eius ⟨minus⟩; *cf. Sch.*[1] *19 sq., sed nil mutandum; ceterum v. Kl.*[2] *620 sq. et Bra. 91*

6 Nihilo minus Baetica etiam in defuncti accusatione
perstabat. provisum hoc legibus, intermissum tamen et
post longam intercapedinem tunc reductum. addiderunt
Baetici, quod simul socios ministrosque Classici detu-
lerunt nominatimque in eos inquisitionem postulaverunt.
7 Aderam Baeticis mecumque Lucceius Albinus, vir in
dicendo copiosus, ornatus; quem ego cum olim mutuo
diligerem, ex hac officii societate amare ardentius coepi.
8 habet quidem gloria, in studiis praesertim, quiddam
ἀκοινώνητον, nobis tamen nullum certamen, nulla con-
tentio, cum uterque pari iugo non pro se, sed pro causa
niteretur; cuius et magnitudo et utilitas visa est postu-
lare, ne tantum oneris singulis actionibus subiremus.
9 verebamur, ne nos dies, ne vox, ne latera deficerent, si
tot crimina, tot reos uno velut fasce complecteremur;
deinde ne iudicum intentio multis nominibus multisque
causis non lassaretur modo, verum etiam confunderetur;
mox ne gratia singulorum collata atque permixta pro
singulis quoque vires omnium acciperet; postremo ne
potentissimi vilissimo quoque quasi piaculari dato
10 alienis poenis elaberentur. etenim tum maxime favor et
ambitio dominatur, cum sub aliqua specie severitatis
11 delitescere potest. erat in consilio Sertorianum illud
exemplum, qui robustissimum et infirmissimum militem
iussit caudam equi — reliqua nosti. nam nos quoque tam

2 provisum: cf. Cic. Verr. II 5, 127. Tac. hist. 1, 29, 2 (*extr.*). Plin. pan. 75, 4 || **10** sq. Cic. Flacc. 92 magnum . . . certamen . . ., magna . . . contentio. Porph. Hor. c. 3, 20, 11 sq.; *v. Thes. l. L. III 880, 65 sqq.* || **11** pari iugo: *vid. Otto 178* || **23** sq. Sertorianum i.e.: Val. Max. 7, 3, 6. Frontin. 1, 10, 1 (= 4, 7, 6). Plut. Sertor. 16. Hor. ep. 2, 1, 45

β(F)γδ] **6** aderant γ | lucceius γ luceius **o***a* lucius β**ux**; *cf. RE XIII 1561, 12* | alvinus γ || **9** gloria *ed. Beroaldi*, *a* -am βγδ || **10** *ἀκοινώνητον* γ*a*Cat. *AKOINONHTON et in marg.* *ακοινωνητον* incommunicabile β *in lacuna om.* δ (*add. in lac.* **o**[2]); *cf. Cic. Att. 6, 1, 7. Iuv. 7, 218* || **14** verebatur γ | nos] nobis β | vox] nox γ**ux** || **16** ne *om.* β || **17** lassaretur] lax- **ux** || **18** singulorum] singulet γ || **21** elaborarentur γ || **24** infirmissimum] firmiss- γ**o** fortiss- **ux**, *cf. Ca.*[1] *35* || **25** caudam equi γ*a* equi caudam δ caudā sequi β | tam] iam γ

numerosum agmen reorum ita demum videbamus posse
superari, si per singulos carperetur.
Placuit in primis ipsum Classicum ostendere nocen- 12
tem: hic aptissimus ad socios eius et ministros transitus
erat, quia socii ministrique probari nisi illo nocente non
poterant. ex quibus duos statim Classico iunximus,
Baebium Probum et Fabium Hispanum, utrumque
gratia, Hispanum etiam facundia validum. et circa
Classicum quidem brevis et expeditus labor. sua manu 13
reliquerat scriptum, quid ex quaque re, quid ex quaque
causa accepisset; miserat etiam epistulas Romam ad
amiculam quandam iactantes et gloriosas his quidem
verbis: 'io io, liber ad te venio; iam sestertium quadra-
giens redegi parte vendita Baeticorum.'
Circa Hispanum et Probum multum sudoris. horum 14
antequam crimina ingrederer, necessarium credidi ela-
borare, ut constaret ministerium crimen esse: quod nisi
fecissem, frustra ministros probassem. neque enim ita 15
defendebantur, ut negarent, sed ut necessitati veniam
precarentur: esse enim se provinciales et ad omne pro-
consulum imperium metu cogi. solet dicere Claudius 16
Restitutus, qui mihi respondit, vir exercitatus et vigilans
et quamlibet subitis paratus, numquam sibi tantum cali-
ginis, tantum perturbationis offusum, quam cum prae-
repta et extorta defensioni suae cerneret, in quibus om-
nem fiduciam reponebat. consilii nostri exitus fuit: bona 17
Classici, quae habuisset ante provinciam, placuit senatui
a reliquis separari, illa filiae, haec spoliatis relinqui. ad-
ditum est, ut pecuniae, quas creditoribus solverat, revo-
carentur. Hispanus et Probus in quinquennium relegati.
adeo grave visum est, quod initio dubitabatur an omnino
crimen esset.
Post paucos dies Claudium Fuscum, Classici gene- 18

β(F)γδ] **7** favium *γ* | utrumque gr. Hisp. *om. γ* || **9** manus *γ* || **13** io io *om. γδ* | hs XXXX redegi *γ* || **20** se] si *γ* || **24** offusum] eff- *βa* | cum] cum ea *a; cf. Ca.*[1] *53* || **28** haec] ac *β* || **31** dubitabatur] videbatur *γ* || **33** Claudium *β*ux*pς* (*recte; cf. RE III 2723, 33 sqq.*) Clavium *a* cluvium *γo*

rum, et Stilonium Priscum, qui tribunus cohortis sub
Classico fuerat, accusavimus dispari eventu: Prisco in
biennium Italia interdictum, absolutus est Fuscus.
19 Actione tertia commodissimum putavimus plures
congregare, ne, si longius esset extracta cognitio, sa-
tietate et taedio quodam iustitia cognoscentium severi-
tasque languesceret; alioqui supererant minores rei
data opera hunc in locum reservati, excepta tamen
Classici uxore, quae sicut implicita suspicionibus ita
20 non satis convinci probationibus visa est. nam Classici
filia, quae et ipsa inter reos erat, ne suspicionibus qui-
dem haerebat. itaque, cum ad nomen eius in extrema
actione venissem (neque enim ut initio sic etiam in fine
verendum erat, ne per hoc totius accusationis auctoritas
minueretur), honestissimum credidi non premere im-
21 merentem, idque ipsum dixi et libere et varie. nam modo
legatos interrogabam, docuissentne me aliquid, quod re
probari posse confiderent, modo consilium a senatu
petebam, putaretne debere me, si quam haberem in di-
cendo facultatem, in iugulum innocentis quasi telum
aliquod intendere; postremo totum locum hoc fine con-
clusi: 'dicet aliquis »iudicas ergo?«; ego vero non iudico,
memini tamen me advocatum ex iudicibus datum.'
22 Hic numerosissimae causae terminus fuit quibusdam
absolutis, pluribus damnatis atque etiam relegatis, aliis
23 in tempus, aliis in perpetuum. eodem senatus consulto
industria, fides, constantia nostra plenissimo testimonio
comprobata est, dignum solumque par pretium tanti
24 laboris. concipere animo potes, quam simus fatigati,
quibus totiens agendum, totiens altercandum, tam multi
25 testes interrogandi, sublevandi, refutandi. iam illa quam
ardua, quam molesta, tot reorum amicis secreto roganti-
bus negare, adversantibus palam obsistere! referam
unum aliquid ex iis, quae dixi. cum mihi quidam e

β(F)*γδ*] **1** Stilonium] still- *γa* til- (cil- ux) *δ* || **7** alioqui] et alioqui *γ*, *cf. Sch.*[6] *120* || **9** in placita *γ* || **10** convici *γ* || **16** idque] ut quae *γ* || **17** re *om. β* || **28** pretium *γai* -tio *βδ* | laboris tanti *γ* || **29** potest *γ* || **30** quibus totiens] quibus *γ* || **32** reorum] eorum *γ* (*fort. recte*) || **34** iis *βa* his *γ* omnibus *δ*

iudicibus ipsis pro reo gratiosissimo reclamarent, 'non
minus', inquam, 'hic innocens erit, si ego omnia dixero.'
coniectabis ex hoc, quantas contentiones, quantas etiam 26
offensas subierimus, dumtaxat ad breve tempus; nam
fides in praesentia eos, quibus resistit, offendit, deinde
ab illis ipsis suspicitur laudaturque. non potui magis te
in rem praesentem perducere.

Dices: 'non fuit tanti; quid enim mihi cum tam longa 27
epistula?' nolito ergo identidem quaerere, quid Romae
geratur. et tamen memento non esse epistulam longam,
quae tot dies, tot cognitiones, tot denique reos causasque
complexa sit. quae omnia videor mihi non minus breviter 28
quam diligenter persecutus. temere dixi 'diligenter':
succurrit, quod praeterieram, et quidem sero; sed, quam-
quam praepostere, reddetur. facit hoc Homerus multique
illius exemplo: est alioqui perdecorum, a me tamen
non ideo fiet.

E testibus quidam sive iratus, quod evocatus esset in- 29
vitus, sive subornatus ab aliquo reorum, ut accusationem
exarmaret, Norbanum Licinianum, legatum et inquisi-
torem, reum postulavit, tamquam in causa Castae (uxor
haec Classici) praevaricaretur. est lege cautum, ut reus 30
ante peragatur, tunc de praevaricatore quaeratur, vide-
licet quia optime ex accusatione ipsa accusatoris fides
aestimatur. Norbano tamen non ordo legis, non legati 31
nomen, non inquisitionis officium praesidio fuit: tanta
conflagravit invidia homo alioqui flagitiosus et Domi-
tiani temporibus usus, ut multi, electusque tunc a pro-
vincia ad inquirendum, non tamquam bonus et fidelis,
sed tamquam Classici inimicus. erat ab illo relegatus.

7 Sen. ep. 30, 15 in rem praesentem perductus; *cf.* Plin. ep. 10, 8, 3 || **15** Homerus: *cf.* Cic. Att. 1, 16, 1

β(F)*γδ*, *a v. 14* (succurrit) *αβ*(F)*γδ*] **1** gratiosissimo] -mi *γδ* || **2** hic *om.* *γ* | erit] -at *γ* || **6** suspicetur *γ* | potui magis te *βa* potui te magis *δ* magis potui te *γ* || **8** fuit] fui *βδpr* || **10** gerebatur *β* | non esse *γ* esse non *βa* etiam non esse *δ* || **12** complexa sit] complexas *γ* || **13** persecutus] -to *γ* || **17** fiet] -at *βδ* || **21** reum] rerum *β* || **24** quia] qui **M** qua *β* || **28** electus *γ*

32 dari sibi diem, edi crimina postulabat: neutrum impetra-
vit, coactus est statim respondere. respondit, malum
pravumque ingenium hominis facit ut dubitem, confi-
33 denter an constanter, certe paratissime. obiecta sunt
multa, quae magis quam praevaricatio nocuerunt; quin
etiam duo consulares, Pomponius Rufus et Libo Frugi,
laeserunt eum testimonio, tamquam apud iudicem sub
34 Domitiano Salvi Liberalis accusatoribus adfuisset. dam-
natus et in insulam relegatus est. itaque, cum Castam
accusarem, nihil magis pressi, quam quod accusator
eius praevaricationis crimine corruisset. pressi tamen
frustra; accidit enim res contraria et nova, ut accusatore
praevaricationis damnato rea absolveretur.

35 Quaeris, quid nos, dum haec aguntur? indicavimus senatui ex Norbano didicisse nos publicam causam rursusque debere ex integro discere, si ille praevaricator probaretur, atque ita, dum ille peragitur reus, sedimus. postea Norbanus omnibus diebus cognitionis interfuit eandemque usque ad extremum vel constantiam vel audaciam pertulit.

36 Interrogo ipse me, an aliquid omiserim rursus, et rursus paene omisi. summo die Salvius Liberalis reliquos legatos graviter increpuit, tamquam non omnes, quos mandasset provincia, reos peregissent, atque, ut est vehemens et disertus, in discrimen adduxit. protexi viros optimos eosdemque gratissimos: mihi certe debere se praedicant, quod illum turbinem evaserint.

37 Hic erit epistulae finis, re vera finis; litteram non addam, etiamsi adhuc aliquid praeterisse me sensero. vale.

17 Liv. 4, 42, 6 si reum perago. Ovid. trist. 1, 1, 24

α β (F) *β δ*] **1** diem] idem *α* | edi crimina* *γ* (*recte: cf. Tac. hist. 2, 10, 2* dari tempus, edi crimina . . . censebant; *vid. etiam Ma. 548. Sch.*[5] *25. Hof. 846*) et edi crimina *α* ad diluenda crimina *βδa*; *cf. Ca.*[1] *32* | postulabat] -vit *βδa*; *cf. Ca.*[1] *32* ‖ **3** parvumque *γ* ‖ **4** an] ac **M** ‖ **6** consularis **M** | et Libo] et libro **M** edibo *γ* ‖ **8** salvii *βδa* ‖ **9** in *om. α* ‖ **13** solveretur *β* ‖ **15** senatu **Vu** ‖ **19** eandemque] ead- **ux** tandemque *γ* ‖ **22** summo die *om. α* ‖ **23** increpuit] -avit *γδ* | non *om.* **M** ‖ **28** erit *om.* **F** ‖ **29** etiamsi] etiam *γ* | adhuc aliquid *αγ*, *recte: cf. Sch.*[3] *414* aliquid adhuc *β***ux** aliquid (*om.* adhuc) **o**

10.

C. PLINIVS [VESTRICIO] SPVRINNAE SVO ET COTTIAE S.

Composuisse me quaedam de filio vestro non dixi 1
vobis, cum proxime apud vos fui, primum quia non ideo scripseram, ut dicerem, sed ut meo amori, meo dolori satisfacerem; deinde quia te, Spurinna, cum audisses recitasse me, ut mihi ipse dixisti, quid recitassem, simul audisse credebam. praeterea veritus sum, ne vos festis 2
diebus confunderem, si in memoriam gravissimi luctus reduxissem.

Nunc quoque paulisper haesitavi, id solum, quod recitavi, mitterem exigentibus vobis an adicerem, quae in aliud volumen cogito reservare. neque enim adfectibus 3
meis uno libello carissimam mihi et sanctissimam memoriam prosequi satis est, cuius famae latius consuletur, si dispensata et digesta fuerit. verum haesitanti 4
mihi, omnia, quae iam composui, vobis exhiberem an adhuc aliqua differrem, simplicius et amicius visum est omnia, praecipue cum adfirmetis intra vos futura, donec placeat emittere.

Quod superest, rogo, ut pari simplicitate, si qua 5
existimabitis addenda, commutanda, omittenda, indicetis mihi. difficile est huc usque intendere animum in dolore; 6
difficile, sed tamen, ut scalptorem, ut pictorem, qui filii vestri imaginem faceret, admoneretis, quid exprimere quid emendare deberet, ita me quoque formate, regite, qui non fragilem et caducam, sed immortalem, ut vos

4 de filio: *cf.* ep. 2, 7, 3sqq. || **24** sq.: *cf.* Catull. 76, 13sq.

αβ(F)γδ] **2** Vestricio] vestric *ind.* **B**, *om. rell.* | suo *om.* γ || **3** et Cottiae *om.* β || **5** quia] quidem **M** || **7** te *om.* α | audisses] -isse et **M** -isset **V** || **10** in *om.* α, *cf. Sch.*[6] *120 sq.* || **16** memoriam *om.* β | est *om.* γ | consuletur] -eretur δ -aretur γ || **18** exhibere β || **20** adfirmatis γ || **23** indicetis. mihi difficile ... difficile et vobis, sed *Sichardus et codex Modii novant. lect. 107 Grut. lamp. V p. 277; at cf. Catulli l. l.* || **24** huc ... difficile *om.* α || **25** scalptorem β*a* sculp- γδ scrip- α | et pictorem γ || **27** forma β

putatis, effigiem conor efficere: quae hoc diuturnior erit, quo verior, melior, absolutior fuerit. valete.

11.

C. PLINIVS [IVLIO] GENITORI SVO S.

1 Est omnino Artemidori nostri tam benigna natura, ut officia amicorum in maius extollat. inde etiam meum meritum ut vera ita supra meritum praedicatione circumfert.

2 Equidem, cum essent philosophi ab urbe summoti, fui apud illum in suburbano et, quo notabilius, hoc est periculosius, esset, fui praetor. pecuniam etiam, qua tunc illi ampliore opus erat, ut aes alienum exsolveret contractum ex pulcherrimis causis, mussantibus magnis quibusdam et locupletibus amicis mutuatus ipse gratui-
3 tam dedi. atque haec feci, cum septem amicis meis aut occisis aut relegatis, occisis Senecione, Rustico, Helvidio, relegatis Maurico, Gratilla, Arria, Fannia, tot circa me iactis fulminibus quasi ambustus mihi quoque impendere idem exitium certis quibusdam notis augurarer.

4 Non ideo tamen eximiam gloriam meruisse me, ut ille
5 praedicat, credo, sed tantum effugisse flagitium. nam et C. Musonium, socerum eius, quantum licitum est per aetatem, cum admiratione dilexi et Artemidorum ipsum iam tum, cum in Syria tribunus militarem, arta familiaritate complexus sum, idque primum non nullius indolis dedi specimen, quod virum aut sapientem aut proximum simillimumque sapienti intellegere sum visus.
6 nam ex omnibus, qui nunc se philosophos vocant, vix unum aut alterum invenies tanta sinceritate, tanta veri-

15 sqq. (§ 3): *cf.* Plin. pan. 90, 5

αβ(F)γδ] **2** valete o vale *rell.* || **4** Iulio *om.* αγ || **10** est *om.* γop || **15** atque haec] ad haec α atque ita hoc δ || **16** aut religatis α || **17** gratillia α || **18** conbustus *ex* amb- F[2] || **21** eximiam] nimiam α || **24** cum admiratione] eadem ratione α || **25** militaris γ || **29** qui nunc se] quos nunc β | vix *om.* γ

tate. mitto, qua patientia corporis hiemes iuxta et
aestates ferat, ut nullis laboribus cedat, ut nihil in cibo,
in potu voluptatibus tribuat, ut oculos animumque con-
tineat. sunt haec magna, sed in alio; in hoc vero minima, 7
si ceteris virtutibus comparentur, quibus meruit, ut a
C. Musonio ex omnibus omnium ordinum adsectatoribus
gener adsumeretur.

Quae mihi recordanti est quidem iucundum, quod me 8
cum apud alios tum apud te tantis laudibus cumulat,
vereor tamen, ne modum excedat, quem benignitas eius
(illuc enim, unde coepi, revertor) solet non tenere. nam 9
in hoc uno interdum vir alioqui prudentissimus honesto
quidem, sed tamen errore versatur, quod pluris amicos
suos, quam sunt, arbitratur. vale.

12.

C. PLINIVS CATILIO [SEVERO] SVO S.

Veniam ad cenam, sed iam nunc paciscor, sit expedita, 1
sit parca, Socraticis tantum sermonibus abundet, in his
quoque teneat modum. erunt officia antelucana, in quae 2
incidere impune ne Catoni quidem licuit, quem tamen
C. Caesar ita reprehendit, ut laudet. describit enim eos, 3
quibus obvius fuerit, cum caput ebrii retexissent, eru-
buisse; deinde adicit: 'putares non ab illis Catonem, sed
illos a Catone deprehensos.' potuitne plus auctoritatis
tribui Catoni, quam si ebrius quoque tam venerabilis 4
erat? nostrae tamen cenae ut apparatus et impendii sic

18 sq. Hor. c. 3, 21, 9 sq. Socraticis madet sermonibus; *cf. Mün., Philologus Suppl.-Bd. XIII 2 (Lips. 1920), p. 89* || **21** *vid.* Plut. Caes. 54, *al.*

αβ(F)*γδ, a v. 13* (amicos) *αβ*(BF)*γδ*] **2** aetate *γ* | et nulli *γ* || **5** comparentur . . . omnibus *om. β* || **8** quod me cum *om. γ* || **11** revertor unde coepi (ce- ux) *δ*; *sed cf. Hor. sat. 1, 1, 108* | solet non *αγς* non solet *βδpar* || **12** vir *om. γ* | aliqui **M** || **16** Catilio (-rilio o) *βγδa* -tilo **M** -tillo **V** | Severo *om. α* || **17** iam non paciscor expedita sit parca S. *β*; *cf. Ca.*[1] *68* || **22** fuerat *α* || **24** reprehensos *γ*o || **26** impendi *γ* | sic] si **F**

temporis modus constet. neque enim ii sumus, quos vituperare ne inimici quidem possint, nisi ut simul laudent. vale.

13.

C. PLINIVS [VOCONIO] ROMANO SVO S.

1 Librum, quo nuper optimo principi consul gratias egi,
2 misi exigenti tibi missurus, etsi non exegisses. in hoc
consideres velim ut pulchritudinem materiae ita difficultatem. in ceteris enim lectorem novitas ipsa intentum
habet, in hac nota, vulgata, dicta sunt omnia; quo fit, ut
quasi otiosus securusque lector tantum elocutioni vacet,
in qua satisfacere difficilius est, cum sola aestimatur.
3 atque utinam ordo saltem et transitus et figurae simul
spectarentur! nam invenire praeclare, enuntiare magnifice interdum etiam barbari solent, disponere apte, figu-
4 rare varie nisi eruditis negatum est. nec vero adfectanda
sunt semper elata et excelsa. nam, ut in pictura lumen
non alia res magis quam umbra commendat, ita orationem
tam summittere quam attollere decet.
5 Sed quid ego haec doctissimo viro? quin potius illud:
adnota, quae putaveris corrigenda! ita enim magis credam cetera tibi placere, si quaedam displicuisse cognovero. vale.

14.

C. PLINIVS ACILIO SVO S.

1 Rem atrocem nec tantum epistula dignam Larcius Macedo, vir praetorius, a servis suis passus est, super-

16 adfectanda: Sall. Iug. 64, 4; *cf. Thes. l. L. s. v. 1182, 6* || **21** adnota *eqs.*: *cf.* ep. 3, 7, 5. 3, 15. 7, 17; *cf. Kroll, Stud. z. Verständnis der röm. Lit. (1924), p. 123sq.*

αβγδ] **2** ne] nec *γ* || **5** Voconio *om.* *α***B***γa* (Advoconium romanum *ind.* **B**) || **7** exigisses **V** || **13** ut in ordo *α* || **14** et nuntiare *γ* || **16** adfectanda] adiecta *β* || **17** elata] et lata *γou* (et elata **x**[2]) || **18** res] res est **V** || **20** ego] egi **M** | haec] hoc **F** | illud] illa *γ* || **26** Larcius **oxr** -gius *rell.*; *cf. RE XII 801, 56sqq.*

bus alioqui dominus et saevus, et qui servisse patrem
suum parum, immo nimium meminisset.
Lavabatur in villa Formiana: repente eum servi cir- 2
cumsistunt; alius fauces invadit, alius os verberat, alius
pectus et ventrem atque etiam, foedum dictu, verenda
contundit; et, cum exanimem putarent, abiciunt in fer-
vens pavimentum, ut experirentur, an viveret. ille, sive
quia non sentiebat, sive quia se non sentire simulabat,
immobilis et extentus fidem peractae mortis implevit.
tum demum quasi aestu solutus effertur: excipiunt servi 3
fideliores, concubinae cum ululatu et clamore concurrunt.
ita et vocibus excitatus et recreatus loci frigore sublatis
oculis agitatoque corpore vivere se (et iam tutum erat)
confitetur. diffugiunt servi; quorum magna pars com- 4
prehensa est, ceteri requiruntur. ipse paucis diebus aegre
focilatus non sine ultionis solacio decessit, ita vivus
vindicatus, ut occisi solent.
Vides, quot periculis, quot contumeliis, quot ludibriis 5
simus obnoxii; nec est, quod quisquam possit esse se-
curus, quia sit remissus et mitis: non enim iudicio do-
mini, sed scelere perimuntur.
Verum haec hactenus. quid praeterea novi? quid? 6
nihil; alioqui subiungerem: nam et charta adhuc super-
est, et dies feriatus patitur plura contexi. addam, quod
opportune de eodem Macedone succurrit. cum in publico
Romae lavaretur, notabilis atque etiam, ut exitus docuit,
ominosa res accidit. eques Romanus a servo eius, ut 7
transitum daret, manu leviter admonitus convertit se,
nec servum, a quo erat tactus, sed ipsum Macedonem tam
graviter palma percussit, ut paene concideret. ita bali- 8
neum illi quasi per gradus quosdam primum contumeliae
locus, deinde exitii fuit. vale.

αβγδ] **1** alioqui] aliqui *γ* | saevus] servus **M**[2]*γ* || **2** nimium] minimum *apr* || **4** os] vos **M** || **8** se *om. βarς* | sentire non *γ*; *cf. Po., Mnem. 1926, 378 et Sch.*[5] *34* || **12** excitatos ut *γ* || **13** tutum] ut tum *γox* || **15** aegre focilatus *αβ* aegre refocillatus *δa* est refociliatus *γ* || **19** sumus **V***o* || **20** quia] qui **M** || **22** quid (*prius*) *ex* quod **B**[2] || **30** palma *βδapr* palam **M***γ* palamque **V** | conci-deret] -rit *γ*

15.

C. PLINIVS [SILIO] PROCVLO SVO S.

1 Petis, ut libellos tuos in secessu legam, examinem, an
editione sint digni; adhibes preces, adlegas exemplum:
rogas enim, ut aliquid subsicivi temporis studiis meis
subtraham, impertiam tuis, adicis M. Tullium mira
benignitate poetarum ingenia fovisse.
2 Sed ego nec rogandus sum nec hortandus; nam et
poeticen ipsam religiosissime veneror et te valdissime
diligo. faciam ergo, quod desideras, tam diligenter quam
3 libenter. videor autem iam nunc posse rescribere esse
opus pulchrum nec supprimendum, quantum aestimare
licuit ex his, quae me praesente recitasti, si modo mihi
non imposuit recitatio tua: legis enim suavissime et
peritissime. confido tamen me non sic auribus duci, ut
omnes aculei iudicii mei illarum delenimentis refringan-
4 tur; hebetentur fortasse et paulum retundantur, evelli
quidem extorquerique non possunt.
5 Igitur non temere iam nunc de universitate pronuntio,
de partibus experiar legendo. vale.

16.

C. PLINIVS NEPOTI SVO S.

1 Adnotasse videor facta dictaque virorum feminarum-
2 que alia clariora esse, alia maiora. confirmata est opinio

αβγδ] **2** Silio *om.* αβγδa Adsilium procul *ind. II et ind.* **B** || **4** editione sint] editiones in **M** || **5** subsicivi* αβδ (*Gell. 18, 10, 8* quantum ... subsicivi temporis; *Quint. 1, 12, 13*) subcivi γ succisivi ς || **8** ego nec] ego γ | hortandus] cohort- γ | nam et] nam **F**δ, *sed cf. Ca.*[1] *63* manet γ || **9** poeticen] -em γδ | religiosissime] -mam **M** | valdissime βa (*cf. ep. 4, 4, 1 et 6, 8, 9; Sen. dial. 10, 8, 4* valdissime diligunt) valediss- **M** validiss- *rell.* || **11** rescribere esse *om.* β || **12** aestimare licuit] est iam placuit α; *cf. Kl.*[2] *619* || **13** his αβδ iis γa || **14** et peritissime *om.* α || **16** iudicii mei] -ci mei **V**γ mei iudicii (-tii **u**) δ | delenimentis] delin- (*corr. ex* delen- **B**) βa delimentis αγ || **17** paulum αγ**x**, *recte: cf. ep. 4, 30, 2. 6, 20, 16. 7, 27, 9* (*vid. Ke.*[2] *19. Ca.*[1] *37. Sch.*[4] *1406*) paululum β**ou** | evelli] revelli β || **20** delegendo α

mea hesterno Fanniae sermone. neptis haec Arriae illius, quae marito et solacium mortis et exemplum fuit. multa referebat aviae suae non minora hoc, sed obscuriora; quae tibi existimo tam mirabilia legenti fore, quam mihi audienti fuerunt.

Aegrotabat Caecina Paetus, maritus eius, aegrotabat 3
et filius, uterque mortifere, ut videbatur. filius decessit eximia pulchritudine, pari verecundia, et parentibus non minus ob alia carus, quam quod filius erat. huic illa 4
ita funus paravit, ita duxit exsequias, ut ignoraret maritus; quin immo, quotiens cubiculum eius intraret, vivere filium atque etiam commodiorem esse simulabat ac persaepe interroganti, quid ageret puer, respondebat: 'bene quievit, libenter cibum sumpsit.' deinde, cum diu 5
cohibitae lacrimae vincerent prorumperentque, egrediebatur: tunc se dolori dabat; satiata siccis oculis, composito vultu redibat, tamquam orbitatem foris reliquisset. praeclarum quidem illud eiusdem, ferrum stringere, 6
perfodere pectus, extrahere pugionem, porrigere marito, addere vocem immortalem ac paene divinam: 'Paete, non dolet.' sed tamen ista facienti, ista dicenti gloria et aeternitas ante oculos erant; quo maius est sine praemio aeternitatis, sine praemio gloriae abdere lacrimas, operire luctum amissoque filio matrem adhuc agere.

Scribonianus arma in Illyrico contra Claudium mo- 7
verat; fuerat Paetus in partibus et occiso Scriboniano Romam trahebatur. erat ascensurus navem; Arria mi- 8
lites orabat, ut simul imponeretur. 'nempe enim', inquit, 'daturi estis consulari viro servulos aliquos, quorum e manu cibum capiat, a quibus vestiatur, a quibus calcie-

20sq. Mart. 1, 13; *cf. Büchmann, G.W.*[25] *p. 439*

αβγδ] **3** hoc] haec γo | sed *om.* γ || **6** Caecina . . . aegrotabat *om.* β | maritus eius *om.* α || **8** pari *om.* α || **13** interrogante γ || **16** tunc] tum βδ, *sed cf. Sch.*[4] *1405sq.* || **17** rediebat α || **20** non dolet Paete (Pe- V) α || **21** ista dicenti αγ dicenti βap diligentique δ, *cf. Ca.*[1] *68. Sch.*[3] *414sq. Hof. 797* || **22** quo] quod α || **23** aeternitatis, sine praemio *om.* γ || **25** in *om.* βa || **26** et *om.* βδap|r, *sed cf. Sch.*[4] *1405* || **27** navim δ || **29** servolos α -ulos *rell.* || **30** accipiat γ

9 tur; omnia sola praestabo.' non impretravit: conduxit
piscatoriam nauculam ingensque navigium minimo se-
cuta est.
Eadem apud Claudium uxori Scriboniani, cum illa
profiteretur indicium, 'ego', inquit, 'te audiam, cuius in
gremio Scribonianus occisus est, et vivis?' ex quo mani-
festum est ei consilium pulcherrimae mortis non subitum
10 fuisse. quin etiam, cum Thrasea, gener eius, deprecare-
tur, ne mori pergeret, interque alia dixisset: 'vis ergo
filiam tuam, si mihi pereundum fuerit, mori mecum?',
respondit: 'si tam diu tantaque concordia vixerit tecum,
11 quam ego cum Paeto, volo.' auxerat hoc responso curam
suorum, attentius custodiebatur: sensit et 'nihil agitis'
inquit; 'potestis enim efficere, ut male moriar; ut non
12 moriar, non potestis.' dum haec dicit, exsiluit cathedra
adversoque parieti caput ingenti impetu impegit et
corruit. focilata 'dixeram' inquit 'vobis inventuram me
quamlibet duram ad mortem viam, si vos facilem
negassetis.'
13 Videnturne haec tibi maiora illo 'Paete, non dolet',
ad quod per haec perventum est? cum interim illud
quidem ingens fama, haec nulla circumfert. unde col-
ligitur, quod initio dixi, alia esse clariora, alia maiora.
vale.

17.

C. PLINIVS [IVLIO] SERVIANO SVO S.

1 Rectene omnia, quod iam pridem epistulae tuae ces-
sant? an omnia recte, sed occupatus es tu? an tu non
occupatus, sed occasio scribendi vel rara vel nulla?
2 exime hunc mihi scrupulum, cui par esse non possum,

αβγδ] **1** praestabo] -avit *γ* || **2** nauculam *α*; *cf. ep. 9, 7, 4. 5, 6, 37; Ca.*[1] *44* naviculam *βγδa* (*obstante clausula*) || **6** est *post* occisus *om. γ* || **9** dixisset vis *αγ* dixisse tu is *β* dixisset tu vis *δa*; *cf. Sch.*[3] *415 et Sch.*[5] *5* || **14** ut non *αγδ* ne *βapr* || **15** exilivit **B** || **16** et *om. γ* || **18** facilem] facerem **B** facere **F** || **20** illo *om. α* || **26** Iulio *om. αβγδa* Ad iulium *ind. II et ind.* **B** | Serviano] Severiano **V** Ferviano *γ*; *cf. RE X 882, 1sqq.* || **29** occasio] occupatio *γ* || **30** hunc *ex* nunc **B**[2]

exime autem vel data opera tabellario misso! ego viati-
cum, ego etiam praemium dabo, nuntiet modo, quod opto.
ipse valeo, si valere est suspensum et anxium vivere, 3
exspectantem in horas timentemque pro capite amicis-
simo, quidquid accidere homini potest. vale.

18.

C. PLINIVS [VIBIO] SEVERO SVO S.

Officium consulatus iniunxit mihi, ut rei publicae 1
nomine principi gratias agerem. quod ego in senatu cum
ad rationem et loci et temporis ex more fecissem, bono
civi convenientissimum credidi eadem illa spatiosius et
uberius volumine amplecti, primum ut imperatori nostro 2
virtutes suae veris laudibus commendarentur, deinde
ut futuri principes non quasi a magistro, sed tamen sub
exemplo praemonerentur, qua potissimum via possent
ad eandem gloriam niti. nam praecipere, qualis esse 3
debeat princeps, pulchrum quidem, sed onerosum ac
prope superbum est; laudare vero optimum principem
ac per hoc posteris velut e specula lumen, quod sequan-
tur, ostendere idem utilitatis habet, adrogantiae nihil. 4
Cepi autem non mediocrem voluptatem, quod, hunc
librum cum amicis recitare voluissem, non per codi-
cillos, non per libellos, sed 'si commodum' et 'si valde
vacaret' admoniti (numquam porro aut valde vacat
Romae aut commodum est audire recitantem) foe-
dissimis insuper tempestatibus per biduum convene-
runt, cumque modestia mea finem recitationi facere
voluisset, ut adicerem tertium diem, exegerunt. mihi 5
hunc honorem habitum putem an studiis? studiis malo,

14 Plin. pan. 20, 6 futuri principes

αβγδ] **2** nuntiet] nuntiet mihi **M** || **4** timentem *γ* || **7** Vibio *Mo., ind. nom. p. 429 sq.* Virio **F** *in mg.* Ad virium *ind. Π et ind.* **B** Curio **F***δprς*, *om. αγ* | Severo] Servo **B***a* || **8** iniunxisti *γ* || **9** quod] cum *γ* || **12** ut *om. γ* || **14** a *om.* **V***γ* || **17** ac] hac *β* || **19** ac] hac *β* || **20** utilitas **F** || **24** admonui *α* || **28** mihi] nihil *γ* || **29** studiis studiis] studiis *β*

6 quae prope exstincta refoventur. at cui materiae hanc
sedulitatem praestiterunt? nempe quam in senatu quoque, ubi perpeti necesse erat, gravari tamen vel puncto
temporis solebamus, eandem nunc et qui recitare et
qui audire triduo velint, inveniuntur, non quia eloquentius quam prius, sed quia liberius ideoque etiam
7 libentius scribitur. accedet ergo hoc quoque laudibus
principis nostri, quod res antea tam invisa quam falsa
nunc ut vera, ita amabilis facta est.
8 Sed ego cum studium audientium tum iudicium mire
probavi; animadverti enim severissima quaeque vel
9 maxime satisfacere. memini quidem me non multis
recitasse, quod omnibus scripsi, nihilo minus tamen,
tamquam sit eadem omnium futura sententia, hac severitate aurium laetor ac, sicut olim theatra male musicos canere docuerunt, ita nunc in spem adducor posse
fieri, ut eadem theatra bene canere musicos doceant.
10 omnes enim, qui placendi causa scribunt, qualia placere viderint, scribent. ac mihi quidem confido in hoc
genere materiae laetioris stili constare rationem, cum
ea potius, quae pressius et adstrictius, quam illa, quae
hilarius et quasi exsultantius scripsi, possint videri
accersita et inducta. non ideo tamen segnius precor,
ut quandoque veniat dies (utinamque iam venerit!), quo
austeris illis severisque dulcia haec blandaque vel
iusta possessione decedant.
11 Habes acta mea tridui; quibus cognitis volui tantum
te voluptatis absentem et studiorum nomine et meo
capere, quantum praesens percipere potuisses. vale.

1 Plin. pan. 18, 1 disciplinam . . . exstinctam refovisti

αβγδ] **2** quam] qua *α* || **4** eandem] eadem *γδa* || **6** ideo *α* || **11** adverti *β* | enim *om.* **M** | severissima] verissima *α* || **12** non *om. γ* || **14** sit] si *β* | hac] ac *β* || **17** musicos canere **r**; *cf. Sch.*[6] *121* || **21** pressus *β* || **23** accersita] arcessita *γ* accersitate **V** || **24** veniat] veniet *β* || **27** te tantum *γδ* || **28** et studiorum] studiorum *α*; *cf. Ca.*[1] *63*

19.

C. PLINIVS CALVISIO [RVFO] SVO S.

Adsumo te in consilium rei familiaris, ut soleo. 1
praedia agris meis vicina atque etiam inserta venalia
sunt. in his me multa sollicitant, aliqua nec minora
deterrent. sollicitat primum ipsa pulchritudo iungendi, 2
deinde, quod non minus utile quam voluptuosum posse
utraque eadem opera, eodem viatico invisere, sub
eodem procuratore ac paene isdem actoribus habere,
unam villam colere et ornare, alteram tantum tueri.
inest huic computationi sumptus supellectilis, sumptus 3
atriensium, topiariorum, fabrorum atque etiam venatorii
instrumenti; quae plurimum refert unum in locum con-
feras, an in diversa dispergas. contra vereor, ne sit in- 4
cautum rem tam magnam isdem tempestatibus, isdem
casibus subdere; tutius videtur incerta fortunae posses-
sionum varietatibus experiri. habet etiam multum iu-
cunditatis soli caelique mutatio ipsaque illa peregrina-
tio inter sua.

Iam, quod deliberationis nostrae caput est, agri sunt 5
fertiles, pingues, aquosi, constant campis, vineis, sil-
vis, quae materiam et ex ea reditum sicut modicum ita
statum praestant. sed haec felicitas terrae imbecillis 6
cultoribus fatigatur. nam possessor prior saepius ven-
didit pignora et, dum reliqua colonorum minuit ad
tempus, vires in posterum exhausit, quarum defectione
rursus reliqua creverunt. sunt ergo instruendi eo 7
pluris, quod frugi mancipiis; nam nec ipse usquam
vinctos habeo nec ibi quisquam.

5 sollicitant: Lucan. 2, 279 (*vid. Housman in edit. ad hunc loc.*)

αβγδ] **2** Rufo *om.* *αγ*B (Adcalvisium rufum *ind. Π et ind.* B) || **4** meis] mei *γ* || **6** sollicitat] -ant B*γ* || **9** actoribus] hact- B accusat- V || **11** supellectilis sumptus *om.* *γ* || **12** venatorii] -tori B*γ* -torū V || **15** isdem casibus *om.* *α* || **17** iocunditatis V || **20** iam quod] quod iam *γ* || **23** statum] statutum B^{1}F*a* || **26** posterum] postremum *α* | quorum *α* || **27** creverunt] -rint *γ* || **28** pluris *αγ* plures *βδap*; *cf. quae recte docuit Ma. 548sq.* (*vid. etiam Sch.*^{5} *25*) | mancipis *γ*

Superest, ut scias, quanti videantur posse emi:
sestertio triciens, non quia non aliquando quinqua-
giens fuerint, verum et hac penuria colonorum et com-
muni temporis iniquitate ut reditus agrorum sic etiam
8 pretium retro abiit. quaeris, an hoc ipsum triciens fa-
cile colligere possimus: sum quidem prope totus in
praediis, aliquid tamen fenero, nec molestum erit mu-
tuari; accipiam a socru, cuius arca non secus ac mea
9 utor. proinde hoc te non moveat, si cetera non refra-
gantur, quae velim quam diligentissime examines. nam
cum in omnibus rebus tum in disponendis facultatibus
plurimum tibi et usus et providentiae superest. vale.

20.

C. PLINIVS [MAESIO] MAXIMO SVO S.

1 Meministine te saepe legisse, quantas contentiones
excitarit lex tabellaria quantumque ipsi latori vel glo-
2 riae vel reprehensionis attulerit? at nunc in senatu
sine ulla dissensione hoc idem ut optimum placuit:
3 omnes comitiorum die tabellas postulaverunt. excesse-
ramus sane manifestis illis apertisque suffragiis licen-
tiam contionum. non tempus loquendi, non tacendi
modestia, non denique sedendi dignitas custodieba-
4 tur. magni undique dissonique clamores, procurrebant
omnes cum suis candidatis, multa agmina in medio
multique circuli et indecora confusio: adeo descivera-
mus a consuetudine parentum, apud quos omnia dis-
posita, moderata, tranquilla maiestatem loci pudorem-
que retinebant.
5 Supersunt senes, ex quibus audire soleo hunc or-
dinem comitiorum: citato nomine candidati silentium

αβγδ] **1** posse *om.* *γ* || **7** fenero **M** fenore *γ***ux** faenore **V***β***o** || **8** arca] -cha *β* | ac mea utor] ac (hac *β*) me auctor **V***β* || **10** examines *γ* || **14** Maesio] Mesio **F***δ*, *om.* *αγ***B***a* (Ad maesium *ind. Π et ind.* B); *cf. RE XIV 282, 6 sq.* || **17** at] ad *α* | senatu] -tus **M** || **18** idem] quidem **F** || **21** non tacendi] nec t. **V** nec non t. **M** || **22** sedendi] -ti *β* || **24** multa] multaque *α* || **26** parentium *γ*

summum; dicebat ipse pro se, explicabat vitam suam,
testes et laudatores dabat vel eum, sub quo mili-
taverat, vel eum, cui quaestor fuerat, vel utrumque,
si poterat, addebat quosdam ex suffragatoribus; illi
graviter et paucis loquebantur. plus hoc quam preces
proderat. non numquam candidatus aut natales com- 6
petitoris aut annos aut etiam mores arguebat. audie-
bat senatus gravitate censoria. ita saepius digni quam
gratiosi praevalebant.

Quae nunc immodico favore corrupta ad tacita suf- 7
fragia quasi ad remedium decucurrerunt; quod interim
plane remedium fuit; erat enim novum et subitum.
sed vereor, ne procedente tempore ex ipso remedio 8
vitia nascantur. est enim periculum, ne tacitis suffra-
giis impudentia inrepat. nam quoto cuique eadem ho-
nestatis cura secreto quae palam? multi famam, con-
scientiam pauci verentur. sed nimis cito de futuris: 9
interim beneficio tabellarum habebimus magistratus,
qui maxime fieri debuerunt. nam ut in reciperatoriis
iudiciis sic nos in his comitiis quasi repente adprehensi
sinceri iudices fuimus.

Haec tibi scripsi, primum ut aliquid novi scriberem, 10
deinde ut non numquam de re publica loquerer, cuius
materiae nobis quanto rarior quam veteribus occasio
tanto minus omittenda est. et hercule quousque illa 11
vulgaria 'quid agis? ecquid commode vales?' habeant
nostrae quoque litterae aliquid non humile nec sor-
didum nec privatis rebus inclusum. sunt quidem cuncta 12
sub unius arbitrio, qui pro utilitate communi solus
omnium curas laboresque suscepit; quidam tamen sa-
lubri temperamento ad nos quoque velut rivi ex illo

αβγδ] **2** sub quo militaverat* *βγδa*; *cf. ep. 7, 16, 2* sub quo legatus *α*; *cf. Ca.² 138* || **3** cui] sub quo *γδpr* || **5** paucis] parce *γδp* || **11** decurrerunt *δapς* || **15** inrepat* *cf. Tac. dial. 29, 3*] increpat **M***γ* || **16** cura] cum *α* || **20** adprensi *γ* || **26** ecquid *α* eho (*ex* eo **B**¹) quid *β* eho ecquid *ap* et quid *γ***ux** (*quod vix recte defendit Bi., Philol. 1928, 167*) equidem **o** | habeant (-ent *δ*) quoque nostrae *γδ* || **31** ex] ab *γ***ux**

benignissimo fonte decurrunt, quos et haurire ipsi et absentibus amicis quasi ministrare epistulis possumus. vale.

21.

C. PLINIVS [CORNELIO] PRISCO SVO S.

1 Audio Valerium Martialem decessisse et moleste fero. erat homo ingeniosus, acutus, acer, et qui plurimum in scribendo et salis haberet et fellis nec candoris minus.
2 prosecutus eram viatico secedentem: dederam hoc amicitiae, dederam etiam versiculis, quos de me composuit.
3 fuit moris antiqui eos, qui vel singulorum laudes vel urbium scripserant, aut honoribus aut pecunia ornare; nostris vero temporibus ut alia speciosa et egregia ita hoc in primis exolevit. nam, postquam desimus facere laudanda, laudari quoque ineptum putamus.

4 Quaeris, qui sint versiculi, quibus gratiam rettuli. remitterem te ad ipsum volumen, nisi quosdam tenerem;
5 tu, si placuerint hi, ceteros in libro requires. adloquitur Musam, mandat, ut domum meam Esquiliis quaerat, adeat reverenter:

Sed ne tempore non tuo disertam
pulses ebria ianuam, videto:
totos dat tetricae dies Minervae,
dum centum studet auribus virorum
hoc, quod saecula posterique possint
Arpinis quoque comparare chartis.
seras tutior ibis ad lucernas;
haec hora est tua, cum furit Lyaeus,

7 sq. Mart. 7, 25, 3sq. Auson. ep. 11, 19. 15, 5 || **21** sqq. Mart. 10, 20 (19), 12—21; *vid. Martial. epigr. libr. ed. ab Heraeo p. 385* (*s. v.* Caecilius Secundus) *et p. 407* (*s. v.* Plinius)

αβγδ] **5** Cornelio **F***δ*, *om.* *αγ***B***a* (Ad cornelium *ind. Π et ind.* **B**); *RE IX 1420, 18sqq.* || **11** fuit] erat *γ* | antiqui *αγ*o*a* antiquis* (*corr. ex* antiqui **B**) *β*u**x***rς*, *cf. ep. 2, 19, 8. 7, 27, 14. 8, 19, 2. pan. 13, 3. 56, 4. 82, 5, ubi autem dat. ante* moris || **14** desiimus *βδ* || **16** retulerim *γδa* || **17** mitterem *γδ* || **19** quaerat] requirat **F** || **22** vide **MB** || **23** totas *γ* || **28** tua] qua *β*

cum regnat rosa, cum madent capilli:
tunc me vel rigidi legant Catones!

Meritone eum, qui haec de me scripsit, et tunc dimisi amicissime et nunc ut amicissimum defunctum esse doleo? dedit enim mihi, quantum maximum potuit, daturus amplius, si potuisset. tametsi quid homini potest dari maius quam gloria et laus et aeternitas? 'at non erunt aeterna, quae scripsit'; non erunt fortasse, ille tamen scripsit, tamquam essent futura. vale. 6

6 sqq. Mart. 7, 84, 6—8; ***al.***

αβγδ] **1 cum . . . cum] dum . . . dum** ***γδpr*** **|| 2 me** ***om.*** **V || 3 scripsit** ***om. γ*** **|| 4 ut** ***om.*** **M || 5 maximum] maxume (-ime ux)** ***γδ*** **|| 7 et laus] laus F | aeternitas** ***αγδa*** **aeternitas harum** ***β, male: cf. ep. 3, 16, 6; Sch.[1] 21. Sch.[6] 113. Ca.[2] 139***

LIBER QVARTVS

1.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

1 Cupis post longum tempus neptem tuam meque una
videre. gratum est utrique nostrum, quod cupis, mutuo
2 mehercule. nam invicem nos incredibili quodam desi-
derio vestri tenemur, quod non ultra differemus; atque
adeo iam sarcinulas adligamus festinaturi, quantum
3 itineris ratio permiserit. erit una, sed brevis mora:
deflectemus in Tuscos, non ut agros remque familiarem
oculis subiciamus (id enim postponi potest), sed ut
fungamur necessario officio.
4 Oppidum est praediis nostris vicinum (nomen Tiferni
Tiberini), quod me paene adhuc puerum patronum
cooptavit tanto maiore studio quanto minore iudicio.
adventus meos celebrat, profectionibus angitur, honori-
5 bus gaudet. in hoc ego, ut referrem gratiam (nam vinci
in amore turpissimum est), templum pecunia mea ex-
struxi, cuius dedicationem, cum sit paratum, differre
6 longius inreligiosum est. erimus ergo ibi dedicationis
die, quem epulo celebrare constitui. subsistemus fortasse
et sequenti; sed tanto magis viam ipsam corripiemus.

LIBRI QVARTI codd.: αβγδ, sed deest m *et ep. 26 in familia β; cf. praef. p. IV sq. et p. 2*

αβγδ] **3** Fabato (Fatabo *α*) prosocero *α* B *a* socero *δ* Fabato *γ*, *om. in lac.* F Adfabium prosoc *ind.* B | suo *add.* M[2] || **8** alligavimus *γ* u x *p* || **9** una] enim *γ* enim una *δ* || **13** tiferni (tiferali *γ*) tiberini* *αγς*; *cf. Tac. hist. 4, 18, 3* castra, quibus Veterum nomen est; *Suet. Cal. 60* quibus Gai praenomen fuerit (*vid. Hof. 413*) tifernium (trif- o u *p*) tiberinum (tyb- o *ap*, -nium u) *βδap* || **16** celebrat] -abat *γ* || **20** ibi ergo *γδp* || **22** sequenti] sequenti die o u *ap* (*om.* x)

Contingat modo te filiamque tuam fortes invenire! 7
nam continget hilares, si nos incolumes receperitis. vale.

2.

C. PLINIVS [ATTIO] CLEMENTI SVO S.

Regulus filium amisit, hoc uno malo indignus, quod 1
nescio an malum putet. erat puer acris ingenii, sed
ambigui, qui tamen posset recta sectari, si patrem non
referret. hunc Regulus emancipavit, ut heres matris 2
exsisteret; mancipatum (ita vulgo ex moribus hominis
loquebantur) foeda et insolita parentibus indulgentiae
simulatione captabat. incredibile, sed Regulum cogita!

Amissum tamen luget insane. habebat puer mannulos 3
multos et iunctos et solutos, habebat canes maiores
minoresque, habebat luscinias, psittacos, merulas: omnis
Regulus circa rogum trucidavit. nec dolor erat ille, sed 4
ostentatio doloris. convenitur ad eum mira celebritate.
cuncti detestantur, oderunt et, quasi probent, quasi diligant, cursant, frequentant; utque breviter, quod sentio,
enuntiem: in Regulo demerendo Regulum imitantur.

Tenet se trans Tiberim in hortis, in quibus latissimum 5
solum porticibus immensis, ripam statuis suis occupavit,
ut est in summa avaritia sumptuosus, in summa infamia
gloriosus. vexat ergo civitatem insaluberrimo tempore 6
et, quod vexat, solacium putat.

Dicit se velle ducere uxorem; hoc quoque, sicut alia,
perverse. audies brevi nuptias lugentis, nuptias senis; 7
quorum alterum immaturum, alterum serum est. unde
hoc augurer, quaeris. non quia adfirmat ipse, quo men- 8

5 *cf.* ep. 1, 5, 1 || **12** mannulos: *vid. Sch., RE XIV 1228 sqq.*

αβγδ] **1** tuam] iam *γ* || **2** continget hilares *αγ*; *cf. Sch.*[3] *539* hilares certum est *βδa* || **4** Attio Clementi] Adattium clemen *ind.* B; Attio *om. libri; ceterum cf. RE II 2254, 19 sq.* || **6** ingeni *γ* || **7** possit *γ* || **9** mancipatum *βδa* emancipatum (-tur *γ*) *αγ* | volgo *β* vulgo *rell.* | homines *α* || **11** simulationem *β* || **12** insane *om. β* | habet puer V || **14** luscinias] lucerinas *α* | omnis] -es *αoi* || **15** ille] illud *γ* || **22** avaritia] infamia avaritia M || **26** lugentis nuptias *om. γ* || **28** adfirmat] affirmet *p* affirmes *γ*

dacius nihil est, sed quia certum est Regulum esse facturum, quidquid fieri non oportet. vale.

3.

C. PLINIVS [ARRIO] ANTONINO SVO S.

1 Quod semel atque iterum consul fuisti similis antiquis,
quod proconsul Asiae, qualis ante te, qualis post te vix
unus aut alter (non sinit enim me verecundia tua dicere:
nemo), quod sanctitate, quod auctoritate, aetate quoque
princeps civitatis, est quidem venerabile et pulchrum;
2 ego tamen te vel magis in remissionibus miror. nam
severitatem istam pari iucunditate condire summaeque
gravitati tantum comitatis adiungere non minus difficile
quam magnum est. id tu cum incredibili quadam sua-
3 vitate sermonum tum vel praecipue stilo adsequeris. nam
et loquenti tibi illa Homerici senis mella profluere et,
quae scribis, complere apes floribus et innectere viden-
tur. ita certe sum adfectus ipse, cum Graeca epigram-
4 mata tua, cum mimiambos proxime legerem. quantum ibi
humanitatis, venustatis, quam dulcia illa, quam amantia,
quam arguta, quam recta! Callimachum me vel Heroden
vel si quid his melius, tenere credebam; quorum tamen
5 neuter utrumque aut absolvit aut attigit. hominemne
Romanum tam Graece loqui? non medius fidius ipsas
Athenas tam Atticas dixerim. quid multa? invideo Grae-

15 Hom. Il. 1, 249 (*vid. Otto 242*) || **17** sq. (*et* ep. 4, 18, 1): *cf. Friedlaender, Sittengesch.*[10] *II 252* || **24** Athenas *eqs.*: *cf.* Cic. or. 23. Sidon. ep. 4, 3, 9. carm. 23, 123 sq.

αβγδ] **1** sed *om. γ* || **4** Arrio *om. αγpr* Adriano **F***δ* Hadrianio (-ano *a*) **B***a* Adadrianum *ind.* **B**; *cf. ep. 4, 18. 5, 15* (*vid. RE II 1254, 9 sqq.*) || **7** aut alter] altero *β*; *cf. ep. 2, 13, 3. 3, 11, 6. 4, 4, 3* (*vid. Ca.*[1] *68*) || **10** te *om. β* || **11** condere *γ* || **16** apes *codd.* (opes **x**): *nil mutandum; cf. Sch.*[2] *52 sq.* | innectere *codd.* nectare *Sich.* || **17** adfectus] refectus *βa* | graeca *ex* graece **B** || **18** tua *om. γ* | mimiambos *γ recte: cf. Skutsch, Herm. 1892, 318. Sch.*[2] *53. Ca.*[2] *140 sq.* (*vid. ep. 6, 21, 4*) iambos *αβδa* || **19** amantia* *αγ***ux** (*om.* **o**) *pς* (*recte: cf. ep. 9, 28, 1* epistulas tuas . . . elegantissimas, amantissimas; *8, 21, 5. Cic. Att. 1, 17, 6* tuo suavissimo atque amantissimo consilio; *vid. Sch.*[2] *53 sq. et Sch.*[5] *29*) antiqua *βa* || **23** tam *om. α* | fidius *om. β*

cis, quod illorum lingua scribere maluisti. neque enim coniectura eget, quid sermone patrio exprimere possis, cum hoc insiticio et inducto tam praeclara opera perfeceris. vale.

4.

C. PLINIVS SOSIO [SENECIONI] SVO S.

Varisidium Nepotem valdissime diligo, virum in- 1
dustrium, rectum, disertum, quod apud me vel potentissimum est. idem C. Calvisium, contubernalem meum, amicum tuum, arta propinquitate complectitur; est enim
filius sororis. hunc rogo semestri tribunatu splendi- 2
diorem et sibi et avunculo suo facias. obligabis me, obligabis Calvisium nostrum, obligabis ipsum, non
minus idoneum debitorem, quam nos putas. multa bene- 3
ficia in multos contulisti: ausim contendere nullum te melius, aeque bene unum aut alterum collocasse. vale.

5.

C. PLINIVS [IVLIO] SPARSO SVO S.

Aeschinen aiunt petentibus Rhodiis legisse orationem 1
suam, deinde Demosthenis, summis utramque clamori-
bus. quod tantorum virorum scriptis contigisse non 2
miror, cum orationem meam proxime doctissimi homines hoc studio, hoc adsensu, hoc etiam labore per biduum audierint, quamvis intentionem eorum nulla hinc et inde
collatio, nullum quasi certamen accenderet. nam Rhodii 3

15 Tac. dial. 8, 1 || **19** *cf.* ep. 2, 3, 10 || **20** clamoribus: ep. 2, 14, 6. Cic. de or. 1, 152

αβγδ] **3** insiticio] instituto *α* || **6** Sossio **Boua** | Senecioni *om. libri*: Adsosium senec *ind.* **B** || **7** Varisidium *α ind.* **B** varisium *γ* calvisium *βδa* | valdissime *αγ*; *cf. ep. 3, 15, 2. 6, 8, 9* valid- *rell.* || **8** potissimum **Fux** || **9** C. *γ* G. *α*, *om. βδa* || **11** rogo] ergo **M** || **12** suo *om. γ* || **13** Calvisium n. obligabis *om. α* || **18** Iulio] adiulium *ind.* **B**, *om. rell.*; *cf. Ha. 254 et RE X 839, 15 sqq.* || **19** rodis *γ* || **21** scriptis (scrib- **M**) contigisse *αγς*; *cf. Ca.*[1] *19. Kl.*[1] *1231. Sch.*[3] *414 et Sch.*[6] *112* contigisse scriptis *βδa* (*hanc falsam esse scripturam numero docemur*)

cum ipsis orationum virtutibus tum etiam comparationis
aculeis excitabantur; nostra oratio sine aemulationis
gratia probabatur. an merito, scies, cum legeris librum,
cuius amplitudo non sinit me longiore epistula praelo-
4 qui. oportet enim nos in hac certe, in qua possumus,
breves esse, quo sit excusatius, quod librum ipsum, non
tamen ultra causae amplitudinem, extendimus. vale.

6.

C. PLINIVS [IVLIO] NASONI SVO S.

1 Tusci grandine excussi, in regione Transpadana
summa abundantia, sed par vilitas nuntiatur; solum
2 mihi Laurentinum meum in reditu. nihil quidem ibi
possideo praeter tectum et hortum statimque harenas,
solum tamen mihi in reditu. ibi enim plurimum scribo,
nec agrum, quem non habeo, sed ipsum me studiis ex-
colo; ac iam possum tibi ut aliis in locis horreum ple-
num sic ibi scrinium ostendere.
3 Igitur tu quoque, si certa et fructuosa praedia con-
cupiscis, aliquid in hoc litore para! vale.

7.

C. PLINIVS [CATIO] LEPIDO SVO S.

1 Saepe tibi dico inesse vim Regulo. mirum est, quam
efficiat, in quod incubuit. placuit ei lugere filium; luget
ut nemo: placuit statuas eius et imagines quam plurimas
facere; hoc omnibus officinis agit, illum coloribus, illum
cera, illum aere, illum argento, illum auro, ebore, mar-
2 more effingit. ipse vero nuper adhibito ingenti auditorio

15 Sidon. ep. 1, 6, 3 non minus est ... personam suam excolere quam villam || **23** *cf.* ep. 4, 2, 3 sqq.

αβγδ] **1** virtutibus orationum *γ* || **4** sinet *γ* || **6** quo ... extendimus *om. αγ* || **9** Iulio] adiulium *ind.* B, *om. rell.; cf. RE X 683, 9 sqq.* | Nasoni] -nio M Nanio V || **16** sic] sed *γ* || **19** hoc *om.* V || **21** Catio *ex ind.* B (*om. rell.*) || **27** nuper *αγ*; *cf. Sch.*^{4} *1406* et nuper *βδa*

librum de vita eius recitavit, de vita pueri: recitavit tamen; eundem in exemplaria mille transcriptum per totam Italiam provinciasque dimisit. scripsit publice, ut a decurionibus eligeretur vocalissimus aliquis ex ipsis, qui legeret eum populo: factum est.

Hanc ille vim, seu quo alio nomine vocanda est inten- 3
tio, quidquid velis, obtinendi, si ad potiora vertisset, quantum boni efficere potuisset! quamquam minor vis bonis quam malis inest, ac, sicut *ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει*, ita recta ingenia debilitat verecundia, perversa confirmat audacia. exemplo est Regu- 4
lus. imbecillum latus, os confusum, haesitans lingua, tardissima inventio, memoria nulla, nihil denique praeter ingenium insanum; et tamen eo impudentia ipsoque illo furore pervenit, ut orator habeatur. itaque Herennius 5
Senecio mirifice Catonis illud de oratore in hunc e contrario vertit: 'orator est vir malus dicendi imperitus.' non mehercule Cato ipse tam bene verum oratorem quam hic Regulum expressit.

Habesne, quo tali epistulae parem gratiam referas? 6
habes, si scripseris, num aliquis in municipio vestro ex sodalibus meis, num etiam ipse tu hunc luctuosum Reguli librum ut circulator in foro legeris, *ἐπάρας* scilicet, ut ait Demosthenes, *τὴν φωνὴν καὶ γεγηθὼς καὶ λαρυγγίζων*. est enim tam ineptus, ut risum magis possit exprimere 7
quam gemitum: credas non de puero scriptum, sed a puero. vale.

9sq. Thuc. 2, 40, 3. Hier. ep. 73, 10 imperitia confidentiam, eruditio timorem creat; *v.* Porph. ad Hor. ep. 2, 2, 140. *Cf. Mün., Philol. suppl. XIII 2, 103 not. 2 et Otto 172* || **17** Quint. 12, 1, 1 (Caton. frg. p. 79 J.) || **23**sq. Dem. de cor. 291

αβγδ] **1** de vita pueri recitavit *om. βar* || **2** eundem *αγ*; *cf. Sch.*[4] *1406* eundem librum *βδa* | in *om.* F | mille transcriptum *αγδprς recte: cf. ep. 5, 6, 35* in formas mille discripta (*vid. Ca.*[1] *20 not. et Sch.*[3] *414*), transscriptum mille *βa* || **3** demisit *β* || **12** os *pleriq.*, F[2] as *β*; *om. γ* | confusum] conflatum *γ* || **15** ut orator *αγ*; *cf. Sch.*[4] *957sq.* ut plurimis orator (orator *ex* -tur B[2]) *βδ* ut a plurimis orator *a Cat.* || **16** senicio (-tio V) *α* || **23** circumlator FD | *ἐπάρας om. βδa* etiapac *γ* || **25** risum ... gemitum *om. αγ*

8.

C. PLINIVS [MATVRO] ARRIANO SVO S.

1 Gratularis mihi, quod acceperim auguratum: iure
gratularis, primum quod gravissimi principis iudicium
in minoribus etiam rebus consequi pulchrum est, deinde
quod sacerdotium ipsum cum priscum et religiosum tum
hoc quoque sacrum plane et insigne est, quod non adimi-
2 tur viventi. nam alia quamquam dignitate propemodum
paria ut tribuuntur sic auferuntur, in hoc fortunae
hactenus licet, ut dari possit.
3 Mihi vero illud etiam gratulatione dignum videtur,
quod successi Iulio Frontino, principi viro, qui me
nominationis die per hos continuos annos inter sacer-
dotes nominabat, tamquam in locum suum cooptaret;
quod nunc eventus ita comprobavit, ut non fortuitum
videretur.
4 Te quidem, ut scribis, ob hoc maxime delectat augura-
tus meus, quod M. Tullius augur fuit. laetaris enim,
quod honoribus eius insistam, quem aemulari studiis
5 cupio. sed utinam, ut sacerdotium idem, ut consulatum
multo etiam iuvenior quam ille sum consecutus, ita
senex saltem ingenium eius aliqua ex parte adsequi
6 possim! sed nimirum, quae sunt in manu hominum, et
mihi et multis contigerunt, illud vero ut adipisci ar-
duum, sic etiam sperare nimium est, quod dari non nisi
a dis potest. vale.

19 quem *eqs.: cf.* ep. 1, 2, 4 *et quae ad* ep. 1, 5, 12 *adnotavimus*

αβγδ] **2** Maturo Arriano] Admatur. Arrian. *ind.* B Arriano *codd.* || **6** quod] cum *β* | cum *om. γ* || **8** alia *αγδpr*; *cf. ep. 4, 9, 5 sq.* in aliis . . .; hoc illum onerabat (*vid. Ca.*[1] *37 sq. et Sch.*[3] *539*) cetera *βa* | quamquam . . . paria *om. β* || **11** illud etiam *αγς*: *de hoc verborum ordine vere Pliniano cf. Ca.*[1] *13* etiam illud (-um o) *βδa* || **13** sacerdotis *α* || **17** ob *om. γδa* || **19** studiis *αγ*ux in studiis *βoapr* || **20** ut consulatum *αγδrς* et consulatum *ap* consulatum *β* || **21** etiam] enim V || **23** possem *ας* | et] ea et *α* || **26** dis *γ* diis *rell.*

9.

C. PLINIVS [CORNELIO] VRSO SVO S.

Causam per hos dies dixit Iulius Bassus, homo la- 1
boriosus et adversis suis clarus. accusatus est sub Vespa-
siano a privatis duobus; ad senatum remissus diu pepen-
dit, tandem absolutus vindicatusque. Titum timuit ut 2
Domitiani amicus, a Domitiano relegatus est; revocatus
a Nerva sortitusque Bithyniam redit reus, accusatus
non minus acriter quam fideliter defensus. varias senten-
tias habuit, plures tamen quasi mitiores.

Egit contra eum Pomponius Rufus, vir paratus et 3
vehemens; Rufo successit Theophanes, unus ex legatis,
fax accusationis et origo. respondi ego; nam mihi Bas- 4
sus iniunxerat, totius defensionis fundamenta iacerem,
dicerem de ornamentis suis, quae illi et ex generis cla-
ritate et ex periculis ipsis magna erant, dicerem de 5
conspiratione delatorum, quam in quaestu habebant,
dicerem causas, quibus factiosissimum quemque, ut
illum ipsum Theophanen, offendisset. eundem me vo-
luerat occurrere crimini, quo maxime premebatur. in
aliis enim quamvis auditu gravioribus non absolutio-
nem modo, verum etiam laudem merebatur; hoc illum 6
onerabat, quod homo simplex et incautus quaedam a
provincialibus ut amicus acceperat; nam fuerat in eadem
provincia quaestor. haec accusatores furta et rapinas,
ipse munera vocabat.

3 Bassus: *cf. v. Premerstein, S.-B. Münch. 1934, III et Herzog, S.-B. Berl. 1933, p. 408sqq.; vid. Vidman, Listy Filol. III (1955) 183 Han. 61sq. et 77. Han.*[1] *134. Groag RE suppl. VII 311sq.*

αβγδ] **2** Cornelio Urso] Adcornel. ursum *ind.* **B** Urso *codd.* || **6** tandem] tandemque *βa* | vindicatusque *αγ*; *cf. Lag. 41sqq. et Ca.*[1] *27* vindicatusque est *βδapr* || **7** Domitiani amicus a *om.* **V** || **8** rediit *ας* redit *rell.* || **10** quasi *om. γδ* || **13** fax *αβδrς* princeps *γp* princeps fax *a* || **14** totius *α*; *cf. Lag. 160sq. Sch.*[2] *54sq. Sch.*[3] *6* ut totius *rell.* || **15** dicerem *om. γ* | illi et] illi *αrς* || **16** et *om. α* || **20** quo] quod **V** || **24** eadem provincia *αγς recte: ita enim clausula fit aptior; cf. Ca.*[1] *19* provincia eadem *βδapr* || **25** et *αγδ* ac **B***a* aut **F**

7 Sed lex munera quoque accipi vetat. hic ego quid
agerem, quod iter defensionis ingrederer? negarem?
verebar, ne plane furtum videretur, quod confiteri
timerem. praeterea rem manifestam infitiari augentis
erat crimen, non diluentis, praesertim cum reus ipse
nihil integrum advocatis reliquisset. multis enim atque
etiam principi dixerat sola se munuscula dumtaxat na-
tali suo aut Saturnalibus accepisse et plerisque misisse.
8 veniam ergo peterem? iugulassem reum, quem ita deli-
quisse concederem, ut servari nisi venia non posset.
9 tamquam recte factum tuerer? non illi profuissem, sed
ipse impudens exstitissem. in hac difficultate placuit
medium quiddam tenere: videor tenuisse.

Actionem meam, ut proelia solet, nox diremit. egeram
horis tribus et dimidia, supererat sesquihora. nam, cum e
lege accusator sex horas, novem reus accepisset, ita divi-
serat tempora reus inter me et eum, qui dicturus post erat,
10 ut ego quinque horis, ille reliquis uteretur. mihi succes-
sus actionis silentium finemque suadebat. temerarium
est enim secundis non esse contentum. ad hoc verebar,
ne me corporis vires iterato labore desererent, quem
11 difficilius est repetere quam iungere. erat etiam peri-
culum, ne reliqua actio mea et frigus ut deposita et tae-
dium ut resumpta pateretur. ut enim faces ignem adsidua
concussione custodiunt, dimissum aegerrime reparant.
sic et dicentis calor et audientis intentio continuatione
servatur, intercapedine et quasi remissione languescit.
12 sed Bassus multis precibus, paene etiam lacrimis, ob-
secrabat implerem meum tempus. parui utilitatemque
eius praetuli meae. bene cessit: inveni ita erectos animos

14 actionem *eqs.*: *cf.* Plaut. Amph. 255. Ps. Caes. B. Alex. 11, 5. Sall. Iug. 60, 8. Liv. 7, 33, 15. 21, 59, 8

αβγδ] **1** quoque mun. *γ* || **6** advocatus **BF**[1] | enim] etiam *γδ* || **9** iugulassem *ας*; *cf. Ca.*[1] *33* -asset *γ* -arem *βδapr* | deliquisse] rel- *γ* || **14** nox] nos **F** || **15** e] ex *γδr*, *om.* **V** || **21** me] mox *γδ* | desererent] deficerent *γδpr* || **22** etiam] enim **V** || **23** ut frigus ui deposita et (et *om.* F) taedium aut risum pateretur *β* || **25** demissum *βa* || **26** calore **V** || **27** interc. autem et *γ* || **30** eius *om.* *γ* | erectos* (*cf. Cic. Cato 75* animo ... erecto)] ereptos **F** rectos *γ*

senatus, ita recentes, ut priore actione incitati magis quam satiati viderentur.

Successit mihi Lucceius Albinus tam apte, ut ora- 13
tiones nostrae varietatem duarum, contextum unius
habuisse credantur. respondit Herennius Pollio instanter 14
et graviter, deinde Theophanes rursus. fecit enim hoc
quoque, ut cetera, impudentissime, quod post duos et
consulares et disertos tempus sibi et quidem laxius vin-
dicavit. dixit in noctem atque etiam nocte inlatis lucernis.
postero die egerunt pro Basso Homullus et Fronto miri- 15
fice: quartum diem probationes occuparunt.

Censuit Baebius Macer, consul designatus, lege repe- 16
tundarum Bassum teneri, Caepio Hispo, salva dignitate
iudices dandos; uterque recte. 'qui fieri potest', inquis,
'cum tam diversa censuerint?' quia scilicet et Macro 17
legem intuenti consentaneum fuit damnare eum, qui contra legem munera acceperat, et Caepio, cum putaret licere senatui, sicut licet, et mitigare leges et intendere, non sine ratione veniam dedit facto vetito quidem, non tamen inusitato.

Praevaluit sententia Caepionis, quin immo consur- 18
genti ad censendum acclamatum est, quod solet resi-
dentibus. ex quo potes aestimare, quanto consensu sit
exceptum, cum diceret, quod tam favorabile fuit, cum
dicturus videretur. sunt tamen ut in senatu ita in civi- 19
tate in duas partes hominum iudicia divisa. nam, quibus sententia Caepionis placuit, sententiam Macri ut rigidam duramque reprehendunt; quibus Macri, illam alteram dissolutam atque etiam incongruentem vocant; negant enim congruens esse retinere in senatu, cui iudices dederis.

αβγδ] **3** Lucceius *αγ* Luceius **B***ς* Lucius **F***δ*; *cf. RE XIII 1561, 4 sqq.* || **4** varietate *γδ* || **8** sibi] ibi **M** || **9** nocte *om. βa*; *sed cf. Sch.*[4] *1406* || **10** Titius Homullus *ας* (*fortasse recte*) || **14** iud. tandos **M** iudicandos **V** | inquis cum (quum **B**) tam diversa censuerint (-unt **o** *r ς*, -ant **u**) *βδ a p r ς*, *cf. Sch.*[6] *121 sq.* inquis ut uterque recte *α* inquis *γ* || **16** damnari *γ* || **21** consurgenti *α* consurgenti ei *rell.*; *sed cf. ep. 5, 13, 3* erat sane ... acclamatum exeunti; *5, 19, 9. 7, 27, 3 al.* (*vid. Ca.*[1] *28 sq. et Sch.*[5] *8*) || **25** videtur *α* || **27** Caepionis (Caepitionis **V**) sententia *α*, *sed cf. Sch.*[6] *112*

20 Fuit et tertia sententia: Valerius Paulinus adsensus
Caepioni hoc amplius censuit referendum de Theophane,
cum legationem renuntiasset. arguebatur enim multa in
accusatione fecisse, quae illa ipsa lege, qua Bassum
21 accusaverat, tenerentur. sed hanc sententiam consules,
quamquam maximae parti senatus mire probabatur, non
sunt persecuti. Paulinus tamen et iustitiae famam et
22 constantiae tulit. misso senatu Bassus magna hominum
frequentia, magno clamore, magno gaudio exceptus est.
fecerat eum favorabilem renovata discriminum vetus
fama notumque periculis nomen et in procero corpore
maesta et squalida senectus.

23 Habebis hanc interim epistulam ut πρόδρομον, exspectabis orationem plenam onustamque, exspectabis diu: neque enim leviter et cursim, ut de re tanta, retractanda est. vale.

10.

C. PLINIVS [STATIO] SABINO SVO S.

1 Scribis mihi Sabinam, quae nos reliquit heredes,
Modestum, servum suum, nusquam liberum esse iussisse,
eidem tamen sic adscripsisse legatum: 'Modesto, quem
liberum esse iussi.' quaeris, quid sentiam. contuli cum
2 prudentibus: convenit inter omnes nec libertatem deberi,
quia non sit data, nec legatum, quia servo suo dederit.
sed mihi manifestus error videtur, ideoque puto nobis,
quasi scripserit Sabina, faciendum, quod ipsa scripsisse
se credidit.

3 Confido accessurum te sententiae meae, cum religiosissime soleas custodire defunctorum voluntatem, quam bonis heredibus intellexisse pro iure est. neque

29 voluntatem: Cic. de orat. 1, 242. Phaedr. 4, 5, 31

αβγδ] **3** legationem] -ni **Frς** -ne **B** || **6** probabitur *γ* || **15** ut cursim *γ* || **18** Statio Sabino] Adstatium sabinum *ind.* **B** Sabino *codd.* || **20** suum] meum **V** || **21** eidem] idem *βa* || **22** cum prudentibus *βa* cum peritis iuris *αγ* cum prudentibus cum peritis iuris *δ* || **23** omnis *γ* | libertatem] libertate quia non *γ* || **30** neque . . . valet *om.* *αγ*

enim minus apud nos honestas quam apud alios neces-
sitas valet. moretur ergo in libertate sinentibus nobis, 4
fruatur legato, quasi omnia diligentissime caverit. cavit
enim, quae heredes bene elegit. vale.

11.

C. PLINIVS [CORNELIO] MINICIANO SVO S.

Audistine Valerium Licinianum in Sicilia profiteri? 1
nondum te puto audisse: est enim recens nuntius. prae- 2
torius modo hic inter eloquentissimos causarum actores
habebatur; nunc eo decidit, ut exsul de senatore, rhetor
de oratore fieret.

Itaque ipse in praefatione dixit dolenter et graviter: 3
'quos tibi, Fortuna, ludos facis? facis enim ex senatori-
bus professores, ex professoribus senatores.' cui sen-
tentiae tantum bilis, tantum amaritudinis inest, ut mihi
videatur ideo professus, ut hoc diceret. idem, cum Graeco
pallio amictus intrasset (carent enim togae iure, quibus
aqua et igni interdictum est), postquam se composuit
circumspexitque habitum suum, 'Latine', inquit, 'decla-
maturus sum'.

Dices tristia et miseranda, dignum tamen illum, qui 4
haec ipsa studia incesti scelere macularit. confessus est 5
quidem incestum, sed incertum, utrum quia verum erat,
an quia graviora metuebat, si negasset. fremebat enim
Domitianus aestuabatque in ingenti invidia destitutus.
nam cum Corneliam, Vestalium maximam, defodere 6
vivam concupisset, ut qui inlustrari saeculum suum eius

7 Val. Lic.: *cf. Nord. 320* | profiteri: ep. 2, 18, 3

αβγδ] **6** Cornelio Miniciano] Cornelio Minuciano (-tia- ou) Fδ Adcornel. minic. *ind.* B Miniciano αγB*a* || **7** in *om.* β || **9** modo hic αϛ hic modo *rell.* || **13** ex senatoribus professores (-is γ) ex professoribus senatores (-is γ) αγϛ; *cf. Ca., Eran. Suec. 1926, 192 sq.* ex professoribus senatores ex senatoribus professores βδ*a* || **16** ideo *om.* F || **21** dicens βδ*a* | tristitia αγ || **24** an *om.* γ || **25** in *om.* αδ*a* | destitutus] constitutus γou x[2] || **26** Vestalium maximam αγ, *recte; cf. Kl.*[2] *984* maximillam vestalem βδ*a* || **27** concupisset (-sse V) αγδ cupisset β*a* | inlustrari] -ret γ

modi exemplis arbitraretur, pontificis maximi iure seu
potius immanitate tyranni, licentia domini reliquos
pontifices non in Regiam, sed in Albanam villam convo-
cavit. nec minore scelere, quam quod ulcisci videbatur,
absentem inauditamque damnavit incesti, cum ipse
fratris filiam incesto non polluisset solum, verum etiam
occidisset; nam vidua abortu perit.
7 Missi statim pontifices, qui defodiendam necandam-
que curarent. illa nunc ad Vestam, nunc ad ceteros deos
manus tendens, multa, sed hoc frequentissime clami-
tabat: 'me Caesar incestam putat, qua sacra faciente
8 vicit, triumphavit!' blandiens haec an inridens, ex fidu-
cia sui an ex contemptu principis dixerit, dubium est;
dixit, donec ad supplicium, nescio an innocens, certe
9 tamquam innocens, ducta est. quin etiam, cum in illud
subterraneum demitteretur haesissetque descendenti
stola, vertit se ac recollegit, cumque ei manum carnifex
daret, aversata est et resiluit foedumque contactum quasi
plane a casto puroque corpore novissima sanctitate
reiecit omnibusque numeris pudoris πολλὴν πρόνοιαν
10 ἔσχεν εὐσχήμων πεσεῖν. praeterea Celer, eques Romanus,
cui Cornelia obiciebatur, cum in comitio virgis caede-
retur, in hac voce perstiterat: 'quid feci? nihil feci.'
11 Ardebat ergo Domitianus et crudelitatis et iniquitatis
infamia. arripit Licinianum, quod in agris suis occul-
tasset Corneliae libertam. ille ab his, quibus erat curae,
praemonetur, si comitium et virgas pati nollet, ad con-
12 fessionem confugeret quasi ad veniam: fecit. locutus est

20 sq. Eur. Hec. 569

αβγδ] **1** exemplis *αγδ, recte; cf. Lö., Syntact. I^2 62sq. et Ca.^{2} 137 not. 3* exemplo *βa* || **3** pontifices] -is **M** || **4** minore quam quo duci videbatur scelere absentem *γ* || **6** in incesto *γ* || **7** perit *γ* || **11** quam sacra facientem *β* || **12** ridens *γ* || **15** tamquam innocens *αγ*B^1 tamquam nocens B^{2}F*δ* | in *om. β* || **16** subterraneum *αγ*; *cf. Apul. met. 11, 6 p. 271 Helm* in ipso subterraneo (*vid. Ca.^{2} 139. Sch.^{5} 34*) subterraneum cubiculum *βδapr* || **17** carnifex manum *βδa* || **18** contactum *αγδpr; cf. Po., Mnem. 1926, 379sq. et Sch.^{5} 34* contagium *βa* || **19** plane *om. βδ* plane quasi *Schä.* | a casto corpore puroque F*δ*; *cf. Ca.^{1} 20 not.* || **23** persteterat *α* || **26** his *βγδ* iis *αa*

pro absente Herennius Senecio tale quiddam, quale est
illud: *κεῖται Πάτροκλος.* ait enim: 'ex advocato nuntius
factus sum; Licinianus recessit.' gratum hoc Domitiano 13
adeo quidem, ut gaudio proderetur diceretque: 'absolvit
nos Licinianus.' adiecit etiam non esse verecundiae eius
instandum; ipsi vero permisit, si qua posset, ex rebus
suis rapere, antequam bona publicarentur, exiliumque
molle velut praemium dedit. ex quo tamen postea clemen- 14
tia divi Nervae translatus est in Siciliam, ubi nunc pro-
fitetur seque de fortuna praefationibus vindicat.

Vides, quam obsequenter paream tibi, qui non solum 15
res urbanas, verum etiam peregrinas tam sedulo scribo,
ut altius repetam. et sane putabam te, quia tunc afuisti,
nihil aliud de Liciniano audisse, quam relegatum ob
incestum. summam enim rerum nuntiat fama, non or-
dinem. mereor, ut vicissim, quid in oppido tuo, quid in 16
finitimis agatur (solent enim quaedam notabilia incidere),
perscribas; denique quidquid voles, dum modo non minus
longa epistula, nuntia! ego non paginas tantum, sed ver-
sus etiam syllabasque numerabo. vale.

12.

C. PLINIVS [MATVRO] ARRIANO SVO S.

Amas Egnatium Marcellinum atque etiam mihi saepe 1
commendas: amabis magis commendabisque, si cogno-
veris eius recens factum.

2 Hom. Il. 18, 20; *cf.* Quint. 10, 1, 49

αβγδ] 1 Senecio] -icio *α* -ectio *γ* || 3 recessit Licinianus *βoa* || 6 possit *βa* || 7 rapere *α*; *cf. Lag. 164: verbum permittendi apud Plinium paene semper cum infinitivo coniungitur* (*vid. ep. 8, 16, 1. 10, 8, 1 et 4. 10, 10, 2 al.; ceterum v. Ca.*[1] *33*) raperet *βγδapr* || 9 est *om. γδ* || 13 afuisti *α*B aff- *γ* abf- *a* adf- B^2F || 17 notabilia quaedam *βδa* || 19 nuntia *αγ*; *cf. 6, 17, 4* denique ... lauda (*vid. Ca.*[1] *69*) nunties *βδapr* | versus etiam *αγς recte; cf. ep. 2, 7, 7. 3, 3, 4. pan. 9, 1 al.* (*vid. Ca.*[1] *15*) etiam versus *βδapr* || 22 Maturo *om. codd.*, A (*pro* Ad) matur. *ind.* B || 23 mihi *om.* V*ς* || 24 commendas magisque commendabis si *β* || 25 eius recens *αγx recte: ita enim elegans exsistit clausula; cf. Kl.*[1] *1231 et Ca.*[1] *18* recens eius *βoua*

2 Cum in provinciam quaestor exisset scribamque, qui
sorte obtigerat, ante legitimum salarii tempus amisisset,
quod acceperat, scribae daturus, intellexit et statuit sub-
3 sidere apud se non oportere. itaque reversus Caesarem,
deinde Caesare auctore senatum consuluit, quid fieri de
salario vellet. parva quaestio, sed tamen quaestio. here-
des scribae sibi, praefecti aerari populo vindicabant.
4 acta causa est; dixit heredum advocatus, deinde populi,
uterque percommode. Caecilius Strabo aerario censuit
inferendum, Baebius Macer heredibus dandum; obtinuit
Strabo.

5 Tu lauda Marcellinum, ut ego statim feci! quamvis
enim abunde sufficiat illi, quod est et a principe et a
6 senatu probatus, gaudebit tamen testimonio tuo. omnes
enim, qui gloria famaque ducuntur, mirum in modum
adsensio et laus a minoribus etiam profecta delectat. te
vero Marcellinus ita veretur, ut iudicio tuo plurimum
7 tribuat. accedit his, quod, si cognoverit factum suum
isto usque penetrasse, necesse est laudis suae spatio et
cursu et peregrinatione laetetur. etenim nescio quo pacto
vel magis homines iuvat gloria lata quam magna. vale.

13.

C. PLINIVS [CORNELIO] TACITO SVO S.

1 Salvum in urbem venisse gaudeo. venisti autem, si
quando alias, nunc maxime mihi desideratus. ipse pau-
culis adhuc diebus in Tusculano commorabor, ut opuscu-
2 lum, quod est in manibus, absolvam. vereor enim, ne, si
hanc intentionem iam in fine laxavero, aegre resumam.

αβγδ] **1** qui sorte *βa* cui sorti *α* cui sorte *γδ* || **2** salarii (-ri *γ*) *om.* **F** || **6** vellet (velit *γ*) et parva *γδ* | sed tamen quaestio *om. αγ* || **7** aerari populo *ας*; *cf. Ca.*[1] *34* aerario populo *γ* aerario populoque *βδapr* || **8** populi] -lum *γ* || **9** Caelius *βa* | *post* Strabo *add.* tu lauda marcellinum **M** || **12** ut . . . feci *om. αγ* || **13** est et] est *γ* || **17** veretur] rever- **M** revert- **V** | ut] et *γ* || **19** spatium **V** || **20** enim *γδ* || **23** Cornelio *om. libri*, Ad cornelium *ind.* **B** || **24** salvum] salvum te *apr* || **28** in fine (-em *βδ*) laxavero *βγδ* in fine (-em *r*) intermisero *αr*; *cf. C. Landi, Riv. di fil. 1929, 404*

interim, ne quid festinationi meae pereat, quod sum prae-
sens petiturus, hac quasi praecursoria epistula rogo. sed
prius accipe causas rogandi!

Proxime cum in patria mea fui, venit ad me salutan- 3
dum municipis mei filius praetextatus. huic ego 'studes?'
inquam. respondit: 'etiam.'—'ubi?'—'Mediolani.'—'cur
non hic?' et pater eius (erat enim una atque etiam ipse
adduxerat puerum): 'quia nullos hic praeceptores ha-
bemus.' — 'quare nullos? nam vehementer intererat 4
vestra, qui patres estis' (et opportune complures patres
audiebant), 'liberos vestros hic potissimum discere. ubi
enim aut iucundius morarentur quam in patria, aut pu-
dicius continerentur quam sub oculis parentum, aut mi-
nore sumptu quam domi? quantulum est ergo collata 5
pecunia conducere praeceptores, quodque nunc in habi-
tationes, in viatica, in ea, quae peregre emuntur (omnia
autem peregre emuntur), impenditis, adicere mercedibus?

Atque adeo ego, qui nondum liberos habeo, paratus
sum pro re publica nostra, quasi pro filia vel parente,
tertiam partem eius, quod conferre vobis placebit, dare.
totum etiam pollicerer, nisi timerem, ne hoc munus meum 6
quandoque ambitu corrumperetur, ut accidere multis in
locis video, in quibus praeceptores publice conducuntur.
huic vitio occurri uno remedio potest, si parentibus solis 7
ius conducendi relinquatur, isdemque religio recte iudi-
candi necessitate collationis addatur. nam, qui fortasse 8
de alieno neglegentes, certe de suo diligentes erunt da-
buntque operam, ne a me pecuniam non nisi dignus

5 studes: *vid.* ep. 2, 8, 1

αβγδ] **2** praecursoria *αρς* praecusori (*sic*) *γ* praeceptoria *βar* || **3** *post* rogandi *add.* deinde ipsum quod peto *βδa*; *cf. Robbins, Cl. Phil. 1910, 469 et Sch.*[6] *8* || **4** in *om. β* | fuit *β* || **9** nullus tam *γ* || **14** ergo *om. α* || **16** omnia autem peregre emuntur *om. βγδa*; *sed cf. ep. 5, 19, 8 (Me.)* || **18** adeo *om. βδa* || **19** nostra] vestra *γ* || **24** occurri uno remedio *αγux*: *huic lectioni numerus suffragatur; cf. Ca.*[1] *19 sq.* uno remedio occurri *βa* || **25** isdem *γ* || **28** a me] eam *βa* | non nisi *codd. recte: cf. Sta., Wo. kl. Phil. 1915, 357 sq. Hof. 832 sq. Kl.*[2] *983* (*vid. ep. 5, 17, 6* ne . . . nihil . . . nisi)

9 accipiat, si accepturus et ab ipsis erit. proinde consentite,
conspirate maioremque animum ex meo sumite, qui cu-
pio esse quam plurimum, quod debeam conferre.
Nihil honestius praestare liberis vestris, nihil gratius
patriae potestis. educentur hic, qui hic nascuntur, sta-
timque ab infantia natale solum amare, frequentare con-
suescant. atque utinam tam claros praeceptores inducatis,
ut finitimis oppidis studia hinc petantur, utque nunc
liberi vestri aliena in loca, ita mox alieni in hunc locum
confluant!'
10 Haec putavi altius et quasi a fonte repetenda, quo
magis scires, quam gratum mihi foret, si susciperes,
quod iniungo. iniungo autem et pro rei magnitudine
rogo, ut ex copia studiosorum, quae ad te ex admiratione
ingenii tui convenit, circumspicias praeceptores, quos
sollicitare possimus, sub ea tamen condicione, ne cui
fidem meam obstringam. omnia enim libera parentibus
servo: illi iudicent, illi eligant; ego mihi curam tantum
11 et impendium vindico. proinde, si quis fuerit repertus,
qui ingenio suo fidat, eat illuc ea lege, ut hinc nihil aliud
certum quam fiduciam suam ferat! vale.

14.

C. PLINIVS PATERNO SVO S.

1 Tu fortasse orationem, ut soles, et flagitas et exspec-
tas; at ego quasi ex aliqua peregrina delicataque merce
2 lusus meos tibi prodo. accipies cum hac epistula hendeca-
syllabos nostros, quibus nos in vehiculo, in balineo, inter
3 cenam oblectamus otium temporis. his iocamur, ludimus,
amamus, dolemus, querimur, irascimur, describimus ali-

16 sollicitare: *cf.* ep. 6, 14, 1 || **26** sq. hendec. nostros: *cf.* ep. 5, 3. 5, 10. 7, 4, 8

αβγδ] **1** et *om.* *γ* || **5** edocentur *α ς* || **8** finitimis *α* o in finitimis *rell.* | hinc studia qui nunc aliena in loca ita lieni in hunc locum fiunt *γ* || **12** susceperis *α* || **14** studiorum *βγδa* | ad te] apte *β* || **20** hinc *codd., nil mutandum; cf. Sch.*[1] *21 sq.* || **26** hac] haec *α* || **28** otio *γ*

quid modo pressius, modo elatius, atque ipsa varietate
temptamus efficere, ut alia aliis, quaedam fortasse om-
nibus placeant. ex quibus tamen si non nulla tibi petu- 4
lantiora paulo videbuntur, erit eruditionis tuae cogitare
summos illos et gravissimos viros, qui talia scripserunt,
non modo lascivia rerum, sed ne verbis quidem nudis
abstinuisse; quae nos refugimus, non quia severiores
(unde enim?), sed quia timidiores sumus. scimus alioqui 5
huius opusculi illam esse verissimam legem, quam Ca-
tullus expressit:

Nam castum esse decet pium poetam
ipsum, versiculos nihil necesse est,
qui tunc denique habent salem et leporem,
si sunt molliculi et parum pudici.

Ego quanti faciam iudicium tuum, vel ex hoc potes 6
aestimare, quod malui omnia a te pensitari quam electa
laudari. et sane, quae sunt commodissima, desinunt
videri, cum paria esse coeperunt. praeterea sapiens sub- 7
tilisque lector debet non diversis conferre diversa, sed
singula expendere nec deterius alio putare, quod est in
suo genere perfectum.

Sed quid ego plura? nam longa praefatione vel ex- 8
cusare vel commendare ineptias ineptissimum est. unum
illud praedicendum videtur, cogitare me has meas nugas
ita inscribere 'hendecasyllabi', qui titulus sola metri lege

11 sqq. Catull. 16, 5 sqq.; *cf.* Ovid. trist. 2, 354. Mart. 1, 4, 8. Auson. cent. nupt. 4 (*ed. Schenkl 28, 4, 5 p. 146 et 268*); *cf. G. R. Throop, The lives and verses of Roman erotic writers: Wash. Univ. Stud. I (1914), p. 160 sqq.*

αβγδ] **1** modo pressius modo elatius (latius *γ*) *αγ* modo pr. m. altius **B***a* modo altius m. pr. **F***δ*; *cf. ep. 7, 12, 4* || **2** quaedam] quae *α* || **3** petulantiora (-lent- **V**) paulo *αγ*; *ita numerus aptior fit; similis verborum ordo occurrit ep. 5, 3, 2* severos parum (*cf. Ca.*[1] *19 et Kl.*[1] *1231*) paulo petulantiora *βδa* || **9** Catulus **V** || **12** versiculo *α* || **13** tunc] tum *rς* || **16** a te omnia *γ* omnia *om.* **V** || **19** non debet *α* || **20** nec] ne **F** | alio *αγopr* aliud *β***ux** alios *a* || **22** quid *om. γ* | longa *αγς*; *cf. Sch.*[4] *1406* longiore *βδapr* || **24** me *om. γ* | meas nugas *ας*; *cf. ep. 3, 8, 3* hoc tuo facto (*vid. Ca.*[1] *18 sq.*) nugas meas **B***a* nugas **F***γδr* || **25** ita *αγδ prς*, *om. rell.*, *cf. Sch.*[6] *122* | hendecasyllabos *αrς* | solam et lege *γ*

9 constringitur. proinde, sive epigrammata sive idyllia
sive eclogas sive, ut multi, poematia seu quod aliud vo-
care malueris, licebit voces, ego tantum hendecasyllabos
10 praesto. a simplicitate tua peto, quod de libello meo dic-
turus es alii, mihi dicas; neque est difficile, quod postulo.
nam, si hoc opusculum nostrum aut potissimum esset
aut solum, fortasse posset durum videri dicere: 'quaere,
quod agas'; molle et humanum est: 'habes, quod agas.'
vale.

15.

C. PLINIVS [MINICIO] FVNDANO SVO S.

1 Si quid omnino, hoc certe iudicio facio, quod Asinium
Rufum singulariter amo. est homo eximius et bonorum
amantissimus. cur enim non me quoque inter bonos
numerem? idem Cornelium Tacitum (scis, quem virum)
2 arta familiaritate complexus est. proinde, si utrumque
nostrum probas, de Rufo quoque necesse est idem sentias,
cum sit ad conectendas amicitias vel tenacissimum vin-
3 culum morum similitudo. sunt ei liberi plures. nam in
hoc quoque functus est optimi civis officio, quod fecun-
ditate uxoris large frui voluit eo saeculo, quo plerisque
etiam singulos filios orbitatis praemia graves faciunt;
quibus ille despectis avi quoque nomen adsumpsit. est
enim avus, et quidem ex Saturio Firmo, quem diliges ut
ego, si ut ego propius inspexeris.
4 Haec eo pertinent, ut scias, quam copiosam, quam nu-
merosam domum uno beneficio sis obligaturus; ad quod

22 Tac. Germ. 20, 3 orbitatis pretia

αβγδ] **1** constringitur] conscribitur **F*δ*** || **2** poematia *ας* -tica *γ* -ta *βδapr* | seu] sive **V** || **4** praesto *om. αr* | peto ut quod *α*; *sed cf. ep. 4, 28, 1. 5, 8, 14. 6, 19, 3. 9, 13, 19* (*vid. etiam Lag. 160 sq.*) || **5** aliis *δa* | est] erit *γ* || **7** diceres *α* || **11** Minicio *om. libri*, Adminic. *ind.* **B** || **12** hoc certe iudicio *βγδapr*; *cf. Cic. ad Q. fr. 3, 1, 18* hoc ex iudicio **M** ex iudicio **V** || **15** numerem] -um **V** || **17** nostrum *om. γ* | est ut idem *γς* || **19** in *om. β* || **20** de fecunditate **V** || **23** dispectis *γδpr* || **26** ad numerosam *γ*

petendum voto primum, deinde bono quodam omine ad-
ducimur. optamus enim tibi ominamurque in proximum 5
annum consulatum: ita nos virtutes tuae, ita iudicia prin-
cipis augurari volunt. concurrit autem, ut sit eodem 6
anno quaestor maximus ex liberis Rufi, Asinius Bassus,
iuvenis (nescio, an dicam, quod me pater et sentire et
dicere cupit, adulescentis verecundia vetat) ipso patre
melior. difficile est, ut mihi de absente credas (quam- 7
quam credere soles omnia), tantum in illo industriae,
probitatis, eruditionis, ingenii, studii, memoriae denique
esse, quantum expertus invenies. vellem tam ferax sae- 8
culum bonis artibus haberemus, ut aliquos Basso prae-
ferre deberes: tum ego te primus hortarer moneremque
circumferres oculos ac diu pensitares, quem potissimum
eligeres. nunc vero — sed nihil volo de amico meo arro- 9
gantius dicere, hoc solum dico dignum esse iuvenem,
quem more maiorum in filii locum adsumas. debent 10
autem sapientes viri, ut tu, tales quasi liberos a re pu-
blica accipere, quales a natura solemus optare. decorus
erit tibi consuli quaestor patre praetorio, propinquis
consularibus, quibus iudicio ipsorum, quamquam adu-
lescentulus adhuc, iam tamen invicem ornamento est.

Proinde indulge precibus meis, obsequere consilio et 11
ante omnia, si festinare videor, ignosce; primum quia
votis suis amor plerumque praecurrit; deinde quod in ea
civitate, in qua omnia quasi ab occupantibus aguntur,
quae legitimum tempus exspectant, non matura, sed sera
sunt; in summa quod rerum, quas adsequi cupias, prae-
sumptio ipsa iucunda est. revereatur iam te Bassus ut 12
consulem, tu dilige illum ut quaestorem, nos denique
utriusque vestrum amantissimi laetitia duplici per-

15 arrogantius: *cf.* ep. 8, 6, 9. pan. 22, 1

αβγδ] **1** omine] ho- **M**[2]**V***γ* || **3** virtutes tuae **M***i* -tis tuae **V***γ* -te tua *βδ* || **8** difficile est *eqs.: cf. Gu., Mnem. 1929, 54* || **18** a re publica (arp. **B**, a re ·p· **M**) *om. γ* || **24** quia . . . deinde *om.* **M** (*cum omissionis signo*) **V***γδpr* || **26** occupationibus *α* || **28** in summa *βa* deinde *rell.* || **29** te iam *γ* || **31** vestrum] nostrum *γ* | laetitia duplici *αγ* *recte, ut docet clausula; cf. Kl.*[1] *1231 et Ca.*[1] *19* duplici laetitia *βδapr*

13 fruamur! etenim, cum sic te, sic Bassum diligamus, ut et illum cuiuscumque et tuum quemcumque quaestorem in petendis honoribus omni ope, labore, gratia simus iuvaturi, perquam iucundum nobis erit, si in eundem iuvenem studium nostrum et amicitiae meae et consulatus tui ratio contulerit, si denique precibus meis tu potissimum adiutor accesseris, cuius et suffragio senatus libentissime indulgeat et testimonio plurimum credat. vale.

16.

C. PLINIVS [VALERIO] PAVLINO SVO S.

1 Gaude meo, gaude tuo. gaude etiam publico nomine: adhuc honor studiis durat. proxime cum dicturus apud centumviros essem, adeundi mihi locus nisi a tribunali, nisi per ipsos iudices non fuit: tanta stipatione cetera
2 tenebantur. ad hoc quidam ornatus adulescens scissis tunicis, ut in frequentia solet, sola velatus toga perstitit,
3 et quidem horis septem. nam tam diu dixi magno cum labore, maiore cum fructu. studeamus ergo nec desidiae nostrae praetendamus alienam! sunt, qui audiant, sunt, qui legant; nos modo dignum aliquid auribus, dignum chartis elaboremus! vale.

17.

C. PLINIVS [CLVSINIO] GALLO SVO S.

1 Et admones et rogas, ut suscipiam causam Corelliae absentis contra C. Caecilium, consulem designatum. quod

αβγδ] **3** ope] opere *γ* | labore gratia *αγς* omni labore gratia B*a* omni labore omni gratia F*δpr* | adiuvaturi *γδp* || **4** iuvenem *om. ας* || **6** potissimum *αγδprς*; *cf. Sch.*^{3} *540* potissimus *βa* || **7** et suffragio senatus *αγ*; *cf. Sch.*^{3} *539sq.* senatus et suffragio *βδapr* || **10** Valerio *om. αγ*B || **13** adeundem *γ* || **16** solet *βa*; *cf. Bra., Mnem. 1925, 91* (*vid. ep. 4, 24, 2. 8, 21, 6*) *et Lö. Syntact. II 272* solet fieri *rell.* | sola *om.* F || **18** labore maiore *αγδprς*; *cf. ep. 10, 41, 2* magno labore, maiore impendio (*vid. Ca.*^{1} *29. Sch.*^{3} *540. Kl.*^{3} *983*) labore sed maiore *βa* || **23** Clusinio *om. libri* Adclusinium *ind.* B; *cf. RE IV 114sq.* || **24** causam Correlliae absentis *αγ*; *cf. Ca.*^{1} *20 not. 2* abs. Cor. (-eli- *δ*) causam *βδa*

admones, gratias ago; quod rogas, queror. admoneri
enim debeo, ut sciam, rogari non debeo, ut faciam, quod
mihi non facere turpissimum ést. an ego tueri Corelli 2
filiam dubitem? est quidem mihi cum isto, contra quem
me advocas, non plane familiaris, sed tamen amicitia.
accedit huc dignitas hominis atque hic ipse, cui destina- 3
tus est, honor; cuius nobis hoc maior agenda reverentia
est, quod iam illo functi sumus. naturale est enim, ut ea,
quae quis adeptus est ipse, quam amplissima existimari
velit. sed mihi cogitanti adfuturum me Corelli filiae om- 4
nia ista frigida et inania videntur.

Obversatur oculis ille vir, quo neminem aetas nostra
graviorem, sanctiorem, subtiliorem tulit. quem ego cum
ex admiratione diligere coepissem, quod evenire contra
solet, magis admiratus sum, postquam penitus inspexi.
inspexi enim penitus: nihil a me ille secretum, non iocu- 5
lare, non serium, non triste, non laetum. adulescentulus 6
eram, et iam mihi ab illo honor atque etiam (audebo
dicere) reverentia ut aequali habebatur. ille meus in pe-
tendis honoribus suffragator et testis, ille in incohandis
deductor et comes, ille in gerendis consiliator et rector,
ille denique in omnibus officiis nostris, quamquam et
imbecillus et senior, quasi iuvenis et validus conspicie-
batur. quantum ille famae meae domi, in publico, quan- 7
tum etiam apud principem adstruxit! nam, cum forte de 8
bonis iuvenibus apud Nervam imperatorem sermo inci-
disset et plerique me laudibus ferrent, paulisper se intra
silentium tenuit, quod illi plurimum auctoritatis adde-
bat; deinde gravitate, quam noras: 'necesse est', inquit,
'parcius laudem Secundum, quia nihil nisi ex consilio

11 frigida: *cf.* ep. 1, 9, 3. Suet. Cal. 26

αβγδ] **2** ut . . . debeo *om. γ* || **4** est quidem mihi *βγa* est mihi quidem *αpr* || **6** atque hic *βγδapr* ad hoc *ας* || **7** agenda *βγδapr* habenda *ας* || **8** iam] eam **M** || **9** existimari *αγ*ou*prς*, *cf. Sch.*[6] *122 sq.* aestimari *β*x*a* || **13** sanctiorem *om. α* | subtiliorem *αγς* subtiliorem (supt- *βa*) denique *βδapr*, *sed huic lectioni clausula refragatur: cf. Ca.*[1] *29 (vid. etiam Sch.*[5] *6)* || **16** a me ille *βγδa*; *recte: cf. Bra. 91 et Sch.*[6] *112* ille a me *ας* || **20** ille inchoandis *γr* || **22** ille *om. γ* || **27** se *om. γ* || **29** deinde *om. α*

9 meo facit.' qua voce tribuit mihi, quantum petere voto
immodicum erat, nihil me facere non sapientissime, cum
omnia ex consilio sapientissimi viri facerem. quin etiam
moriens filiae suae (ipsa solet praedicare): 'multos qui-
dem amicos tibi ut longiore vita paravi, praecipuos tamen
Secundum et Cornutum.'

10 Quod cum recordor, intellego mihi laborandum, ne qua
parte videar hanc de me fiduciam providentissimi viri
11 destituisse. quare ego vero Corelliae adero promptissime
nec subire offensas recusabo; quamquam non solum ve-
niam me, verum etiam laudem apud istum ipsum, a quo,
ut ais, nova lis fortasse ut feminae intenditur, arbitror
consecuturum, si haec eadem in actione, latius scilicet et
uberius, quam epistularum angustiae sinunt, vel in ex-
cusationem vel etiam commendationem meam dixero.
vale.

18.

C. PLINIVS [ARRIO] ANTONINO SVO S.

1 Quemadmodum magis approbare tibi possum, quanto
opere mirer epigrammata tua Graeca, quam quod quae-
dam Latine aemulari et exprimere temptavi? in deterius
tamen. accidit hoc primum imbecillitate ingenii mei,
deinde inopia ac potius, ut Lucretius ait, 'egestate patrii
2 sermonis'. quodsi haec, quae sunt et Latina et mea, habere
tibi aliquid venustatis videbuntur, quantum putas inesse
iis gratiae, quae et a te et Graece proferuntur! vale.

21 Latine aemulari: *cf. Riese* Anth. Lat. 710 *et Ae. Baehrens* PLM IV 103 || **23** sq. Lucr. 1, 832. 3, 260; *cf.* 1, 139 *et* Manil. 3, 40 sqq. Sen. ep. 58, 1 (*sed vide etiam* Cic. de fin. 1, 10)

αβγδ] **2** me *om. α* | sapientissime ... 3 consilio *om. γ* || **4** ipsa] ut ipsa **F***δa* || **5** ut] in **F***δa* || **7** cum *αγ* dum *βδa* || **10** me non solum veniam *α*; *cf. Ca.*[1] *25* || **13** haec] hac *γ* | latius] lautius *β* || **14** vel in excusationem vel etiam commendationem meam dixero *γ* vel in excusationem meam dixero *α* contigerit mihi vel in excusationem vel etiam (in *add.* **ox** *apr*; *sed cf. ep. 5, 6, 35*) commendationem meam dicere *βδapr*; *cf. Kl.*[1] *1231 et Sch.*[5] *6* || **18** Arrio *om. libri* Adarr. (*i. e.* Ad Arrium) *ind.* **B** || **19** magis *om. β* || **20** mirer] -or *γ* || **21** Latine aemulari *αγς*; *cf. Sch.*[4] *958 sq.* aemulari Latine *βδa* || **22** tamen *αγς* quidem *βδa* || **26** iis] eis *βδa* his *α* | quae] quae mihi *βδa*

19.

C. PLINIVS [CALPVRNIAE] HISPVLLAE SVAE S.

Cum sis pietatis exemplum fratremque optimum et 1
amantissimum tui pari caritate dilexeris filiamque eius
ut tuam diligas nec tantum amitae ei adfectum, verum
etiam patris amissi repraesentes, non dubito maximo
tibi gaudio fore, cum cognoveris dignam patre, dignam
te, dignam avo evadere. summum est acumen, summa 2
frugalitas: amat me, quod castitatis indicium est.
Accedit his studium litterarum, quod ex mei caritate
concepit. meos libellos habet, lectitat, ediscit etiam. qua 3
illa sollicitudine, cum videor acturus, quanto, cum egi,
gaudio adficitur! disponit, qui nuntient sibi, quem adsensum, quos clamores excitarim, quem eventum iudicii
tulerim. eadem, si quando recito, in proximo discreta velo
sedet laudesque nostras avidissimis auribus excipit. versus 4
quidem meos cantat etiam formatque cithara, non artifice aliquo docente, sed amore, qui magister est optimus.
His ex causis in spem certissimam adducor perpetuam 5
nobis maioremque in dies futuram esse concordiam. non
enim aetatem meam aut corpus, quae paulatim occidunt
ac senescunt, sed gloriam diligit. nec aliud decet tuis 6
manibus educatam, tuis praeceptis institutam, quae nihil in contubernio tuo viderit nisi sanctum honestumque, quae denique amare me ex tua praedicatione consueverit.
nam, cum matrem meam parentis vice vererere, me a 7
pueritia statim formare, laudare talemque, qualis nunc
uxori meae videor, ominari solebas. certatim ergo tibi 8
gratias agimus, ego, quod illam mihi, illa, quod me sibi dederis, quasi invicem elegeris. vale.

18 amore *eqs.: v. Otto 17*

αβγδ] **2** Calpurniae *om. libri* Adcalpurn. *ind.* B || **5** ei] eius F*a* | adfectum verum etiam patris amissi *αγ*; *cf. Ca.*[1] *15* v. e. p. am. affectum (adf- B, eff-*a*) *βδa* || **13** nuntiet *α* || **14** iudici *γ* (*defendit Bra.*) || **15** recito] -tem *γδ* | in proximum *βap* || **16** avidissimum *γ* || **24** honestum *α* || **25** praelectione *α* || **26** vice *ας* loco *rell.* | vererere me] verere me *γ* venerere me *δa* venereris me *β* dilexeris meque *α* || **29** illam] illa *γ*

20.

C. PLINIVS [NOVIO] MAXIMO SVO S.

1 Quid senserim de singulis tuis libris, notum tibi, ut
quemque perlegeram, feci; accipe nunc, quid de univer-
sis generaliter iudicem!
2 Est opus pulchrum, validum, acre, sublime, varium,
elegans, purum, figuratum, spatiosum etiam et cum
magna tua laude diffusum, in quo tu ingenii simul
dolorisque velis latissime vectus es; et horum utrum-
3 que invicem adiumento fuit. nam dolori sublimitatem
et magnificentiam ingenium, ingenio vim et amaritu-
dinem dolor addidit. vale.

21.

C. PLINIVS [VELIO] CERIALI SVO S.

1 Tristem et acerbum casum Helvidiarum sororum!
utraque a partu, utraque filiam enixa decessit.
2 Adficior dolore nec tamen supra modum doleo: ita
mihi luctuosum videtur, quod puellas honestissimas in
flore primo fecunditas abstulit. angor infantium sorte,
quae sunt parentibus statim, et dum nascuntur, orbatae,
angor optimorum maritorum, angor etiam meo nomine.
3 nam patrem illarum defunctum quoque perseverantissime
diligo, ut actione mea librisque testatum est; cui nunc
unus ex tribus liberis superest domumque pluribus admi-
niculis paulo ante fundatam desolatus fulcit ac sustinet.
4 Magno tamen fomento dolor meus adquiescet, si hunc
saltem fortem et incolumem paremque illi patri, illi avo
fortuna servaverit. cuius ego pro salute. pro moribus

6 Io. de Monasteriolo epist. 60 || **18** puellas (*de matronis dictum*): Hor. c. 3, 22, 2. Ovid. her. 1, 115

αβγδ] **2** Novio Maximo **F** Novio *om.* *αγ***B***a* (Adnovium *ind.* **B**) || **3** tuis libris *αγς*; *cf. Ca.*[1] *18* libris tuis *βδapr* || **4** quid *om.* *γ* || **9** et horum *βδa* es (est **V**) horum *αγ* || **10** fuit] fecit **V** || **14** Velio **F***δa*, *om. rell.* (Advelium *ind.* **B**) | Ceriali *α***B** Cereali *rell.* || **21** optimorum maritorum angor *om.* *α* || **25** fulgit *α* || **27** et *om.* *α* | ut illi patri *γ* patri illi *om.* *α*

hoc sum magis anxius, quod unicus factus est. nosti in
amore mollitiam animi mei, nosti metus; quo minus te 5
mirari oportebit, quod plurimum timeam, de quo plurimum spero. vale.

22.

C. PLINIVS [SEMPRONIO] RVFO SVO S.

Interfui principis optimi cognitioni in consilium ad- 1
sumptus. gymnicus agon apud Viennenses ex cuiusdam
testamento celebrabatur. hunc Trebonius Rufinus, vir
egregius nobisque amicus, in duumviratu tollendum
abolendumque curavit. negabatur ex auctoritate publica
fecisse. egit ipse causam non minus feliciter quam 2
diserte. commendabat actionem, quod tamquam homo
Romanus et bonus civis in negotio suo mature et gra-
viter loquebatur. cum sententiae perrogarentur, dixit 3
Iunius Mauricus, quo viro nihil firmius, nihil verius,
non esse restituendum Viennensibus agona; adiecit:
'vellem etiam Romae tolli posset!'

'Constanter', inquis, 'et fortiter.' quidni? sed hoc a 4
Maurico novum non est. idem apud imperatorem Ner-
vam non minus fortiter. cenabat Nerva cum paucis;
Veiento proximus atque etiam in sinu recumbebat: dixi
omnia, cum hominem nominavi. incidit sermo de Catullo 5
Messalino, qui luminibus orbus ingenio saevo mala
caecitatis addiderat: non verebatur, non erubescebat,

14 Macrob. 5, 1, 16 maturus et gravis (stilus) || **24** Ovid. fast. 6, 204 lumine captus. Iuv. 4, 114 *et* 116 | ingenio saevo: *cf.* Tac. Agr. 45, 1. Iuv. 4, 113 (*vid. Friedlaender p. 251 ad h. l.*)

αβγδ] **1** hoc *om. α* || **3** de quo] cui *γ* || **6** Sempronio *om. αγ* B (*ind.* B *habet* Adsempron.) || **9** celebratur *α* || **10** duumviratu *αγ* u*ς* duumviratu suo *β*o**x***a*; *sed cf. ep. 2, 1, 5. 10, 26, 1 (vid. Sta., Wo. kl. Phil. 1914, 757. Ca.*[1] *28. Sch.*[5] *8)* || **16** Iunius] iuvenis *γ* || **17** agonem *γ* || **18** vellem *om. γ* | possit V || **19** a Maurico *α* Maurico *βας* fortiter Maurico *γδpr* || **20** Nervam imperatorem *βδa*; *sed cf. ep. 7, 31, 4. pan. 8, 3. 35, 4 (vid. Krebs-Schmalz, Antib.*[7] *I 691 et Ca.*[1] *14)* || **21** non minus *om. β* | fortiter] forte *β* || **23** Catullo (-ulo *a*) *om. β* || **24** orbus *γ*o orbatus *β*u**x***a* captus *ας*, *cf. Ca*[1] *38. Sch.*[5] *6, sed melius Stout, Scribe and critic at work in Pliny's Letters* (1954) 189

non miserebatur; quo saepius a Domitiano non secus ac
tela, quae et ipsa caeca et improvida feruntur, in opti-
6 mum quemque contorquebatur. de huius nequitia san-
guinariisque sententiis in commune omnes super cenam
loquebantur, cum ipse imperator: 'quid putamus passu-
rum fuisse, si viveret?' et Mauricus: 'nobiscum cenaret.'
7 Longius abii, libens tamen. placuit agona tolli, qui
mores Viennensium infecerat, ut noster hic omnium.
nam Viennensium vitia intra ipsos residunt, nostra late
vagantur, utque in corporibus sic in imperio gravissi-
mus est morbus, qui a capite diffunditur. vale.

23.

C. PLINIVS [POMPONIO] BASSO SVO S.

1 Magnam cepi voluptatem, cum ex communibus amicis
cognovi te, ut sapientia tua dignum est, et disponere
otium et ferre, habitare amoenissime et nunc terra, nunc
mari corpus agitare, multum disputare, multum audire,
multum lectitare, cumque plurimum scias, cottidie tamen
aliquid addiscere.
2 Ita senescere oportet virum, qui magistratus amplis-
simos gesserit, exercitus rexerit totumque se rei publi-
3 cae, quamdiu decebat, obtulerit. nam et prima vitae
tempora et media patriae, extrema nobis impertire debe-
mus, ut ipsae leges monent, quae maiorem annis otio
4 reddunt. quando mihi licebit, quando per aetatem hones-
tum erit imitari istud pulcherrimae quietis exemplum?
quando secessus mei non desidiae nomen, sed tranquilli-
tatis accipient? vale.

10 sq. utque . . . diffunditur: Thuc. 2, 49 *διεξῄει . . . διὰ παντὸς τοῦ σώματος ἄνωθεν ἀρξάμενον τὸ ἐν τῇ κεφαλῇ πρῶτον ἱδρυθὲν κακόν* || **15** sq. disponere otium: Mart. 5, 20, 3

αβγδ] **1** quo *om. βa* || **2** optimum] oppidum *β* || **3** contorquebat *β* | sanguinarique sententia *γ* || **4** cena B || **5** cum] tum F*δa* || **6** et *om. βδ; sed cf. ep. 4, 13, 3. 9, 13, 19 (vid. Ca.*[1] *63)* || **9** resident *γ* || **13** Pomponio *om. αγ*B (Adpompon. *ind.* B) || **17** corpus *om. γ* || **20** oportet virum ita senescere *αϛ* || **23** impertire] impetire M imperare *β* || **24** annis] annis LX *a, Cat. (haud male)* || **27** sed *om.* B || **28** accipiant V

24.

C. PLINIVS [FABIO] VALENTI SVO S.

Proxime cum apud centumviros in quadruplici iudicio 1
dixissem, subiit recordatio egisse me iuvenem aeque in
quadruplici. processit animus, ut solet, longius: coepi 2
reputare, quos in hoc iudicio, quos in illo socios laboris
habuissem. solus eram, qui in utroque dixissem; tantas
conversiones aut fragilitas mortalitatis aut fortunae
mobilitas facit.

Quidam ex his, qui tunc egerant, decesserunt, exulant 3
alii, huic aetas et valetudo silentium suasit, hic sponte
beatissimo otio fruitur, alius exercitum regit, illum
civilibus officiis principis amicitia exemit. circa nos 4
ipsos quam multa mutata sunt! studiis processimus,
studiis periclitati sumus rursusque processimus: pro- 5
fuerunt nobis bonorum amicitiae, bonorum obfuerunt
iterumque prosunt. si computes annos, exiguum tempus,
si vices rerum, aevum putes. quod potest esse documento 6
nihil desperare, nulli rei fidere, cum videamus tot varie-
tates tam volubili orbe circumagi.

Mihi autem familiare est omnes cogitationes meas 7
tecum communicare isdemque te vel praeceptis vel
exemplis monere, quibus ipse me moneo; quae ratio
huius epistulae fuit. vale.

8 *cf.* ep. 3, 7, 10 fragilitatis humanae; pan. 27,1. Cic. Marc. 22. Sen. suas. 2, 3

αβγδ] **2** Fabio Valenti *mg*F, *δ* Adfabium valent· *ind.* B Fabio *om.* *αγ*B*a* Valenti *om.* F || **3** in quadruplici iudicio *om.* *β*, *cf.* *Sch.*[a] *123* || **4** aequi *γ* || **7** in utrumque *γ* || **8** conversiones *pleriq.*, B[2] conversationes *α*B | mortalitatis] mortis *γ* || **9** facit] movet facit *γ* || **10** iis x*a* his *rell.* | decesserunt] recesserunt *β* decesserunt alii *α* || **12** regit] legit *γ* || **16** nobis] novis *γ* bonis *α* | bonorum amicitiae bonorum *αγ*B*a* amicitiae bonorum et F*δ* | obfuerunt] defuerunt *α* || **18** aevum putes] computes *α* || **22** isdemque . . . monere *om.* *γ* || **23** me *om.* *γ*

25.

C. PLINIVS [MAESIO] MAXIMO SVO S.

1 Scripseram tibi verendum esse, ne ex tacitis suffra-
giis vitium aliquod exsisteret. factum est.
Proximis comitiis in quibusdam tabellis multa io-
cularia atque etiam foeda dictu, in una vero pro can-
didatorum nominibus suffragatorum nomina inventa
2 sunt. excanduit senatus magnoque clamore ei, qui scrip-
sisset, iratum principem est comprecatus. ille tamen
fefellit et latuit, fortasse etiam inter indignantes fuit.
3 quid hunc putamus domi facere, qui in tanta re tam serio
tempore tam scurriliter ludat, qui denique omnino in
4 senatu dicax et urbanus et bellus est? tantum licentiae
pravis ingeniis adicit illa fiducia: 'quis enim sciet?'
poposcit tabellas, stilum accepit, demisit caput, neminem
veretur, se contemnit. inde ista ludibria scaena et pul-
pito digna.
5 Quo te vertas? quae remedia conquiras? ubique vitia
remediis fortiora. ἀλλὰ ταῦτα τῷ ὑπὲρ ἡμᾶς μελήσει, cui
multum cotidie vigiliarum, multum laboris adicit haec
nostra iners et tamen effrenata petulantia. vale.

26.

C. PLINIVS [MAECILIO] NEPOTI SVO S.

1 Petis, ut libellos meos, quos studiosissime comparasti,
recognoscendos emendandosque curem. faciam. quid

5 comitiis: *cf.* ep. 3, 20, 2 || **13** *cf.* Catull. 22, 2

αβγδ, a v. 22—p. 135, 10 αγδ] **2** Maesio] Mesio *mg* F *a* Admaesium *ind.* B Mesiono F, *om. rell.* || **3** verecundum *γ* || **8** ei *αa* et *rell.* || **14** ingenis M || **15** tabellas] -am *α* -ulas F || **16** se] sed *γδ* || **21** iners et tamen *γ*, *cf. Sch.*[6] *123 sq.* iners sed tamen *β* u x *a* iners et tam o inter se tam *α* || **23** Maecilio Nepoti] Maecilio *om. libri* Admaecil. nepotem *ind.* B (*haec epistula deest in β*) || **25** recognoscendos emendandosque *γδa*, *cf. Sch.*[6] *124 sq.* legendos recognoscendosque *α*

futuale · C · PLINIUS MAXIMO SUO SALUTEM ·

Scripseram tibi uerendum esse ne ex tacitis suffragiis uitium aliquod exsisteret
factum est. proximis comitiis in quibusdam tabellis multa iocularia atque
etiam foeda dictu in uno uero pro candidatorum nominibus suffragatorum
nomina inuenta sunt. Excanduit senatus magnoque clamore ei qui scrip
sisset iratum principem est comprecatus. Ille tamen fefellit et latuit fortas
se etiam inter indignantes fuit. Quod hunc putamus domi facere qui in tan
ta re tam serio tempore tam scurriliter ludat qui denique omnino in senatu
dicax et urbanus et bellus est. tantum licentiae prauis ingeniis adicit illa fidu
cia quis enim sciet. Poposcit tabellam stilum accepit demisit caput neminem
ueretur se contemnit. Inde ista ludibria scena et pulpito digna. Quo te uertas
que remedia conquiras ubique uitia remediis fortiora ·
cui multum cotidie uigiliarum multum laboris adicit haec
nostra iners et tamen effrenata petulantia. uale ·

C · PLINIUS NEPOTI SUO SALUTEM

Petis ut libellos meos quos studiosissime comparasti legendos recognoscen
dosque curem faciam. Quid enim libentius suscipere debeo te praesertim exi
gente. Nam cum uir grauissimus doctissimus disertissimus maxime
prouinciae praefuturus tanti putes scripta mea circumferre tecum quantopere
mihi prouidendum est ne te haec pars sarcinarum tamquam superuacua offendat
adnitar ergo primum ut comites istos quam commodissimos habeas deinde
ut reuersus inuenias quos istis addere uelis. Neque enim mediocriter me ad no
ua opera tua lectio hortatur uale ·

C · PLINIUS FALCONIO SUO SALUTEM

Tertius dies est quod audiui sentium augurinum cum summa mea uoluptate
immo etiam admiratione poemata appellat multa tenuiter multa subli
miter multa uenuste multa tenere multa dulciter multa cum bile aliquod
annis puto nihil generis eiusdem absolutius scriptum nisi forte me fallit aut
amor eius aut quod ipsum me laudibus uexit. Nam lemma sibi sumpsit quod
ego interdum uersibus ludo atque adeo iudicii mei te iudicem faciam si mihi
ex hoc ipso lemmate secundus uersus occurrerit nam ceteros teneo et iam

Vaticanus lat. 3864 (fol. 107r) Plin. ep. IV 25,1—IV 27,3

C PLINIUS SEUERO SUO SALUTEM

Herennius seuerus uir doctissimus magni aestimat in bibliothecam
suam ponere imagines municipum tuorum cornelii nepotis et titi
catii petitq; si sunt istic ut esse credibile est exscribendas pingendas
q; delegem quam curam tibi potissimum iniungo primum quia desi
deriis meis amicissime obsequeris deinde quia tibi studiorum summa
reuerentia summus amor studiosorum postremo quo patriam
tuam omnesq; qui nomen eius auxerunt ut patriam ipsam uenera
ris et diligis peto autem ut pictorem quam diligentissimum adsumas
nam cum est arduum similitudinem effingere ex uero tum longe
difficillima aestimationis imitatio a qua rogo ut artificem quem elege
ris non melius quidem sinas aberrare UALE

C PLINIUS ROMANO SUO SALUTEM

Eia tu cum proxime res agentur quoquomodo ad iudicandum ueni
nihil est quod in dextram aurem fiducia mei dormias non inpune
cessatur ecce licinius nepos praetor acer et fortis multam dixit
etiam senatori egit ille in senatu causam suam egit autem sic ut de
precaretur remissa est multa sed timuit sed rogauit sed opus uenia
fuit dices non omnes praetores tam seueri falleris nam uel instituere
uel reducere eiusmodi exemplum non nisi seueri institutum reductum
ue exercere etiam lenissimi possunt UALE

Beluacensis s. Ashburnhamensis R 98 [37] (quarta pars fol. 17r) Plin ep. IV 28 et 29

enim suscipere libentius debeo, te praesertim exigente?
nam, cum vir gravissimus, doctissimus, disertissimus, 2
super haec occupatissimus, maximae provinciae praefuturus, tanti putes scripta nostra circumferre tecum, quanto opere mihi providendum est, ne te haec pars sarcinarum tamquam supervacua offendat!
Adnitar ergo, primum ut comites istos quam com- 3
modissimos habeas, deinde ut reversus invenias, quos istis addere velis. neque enim mediocriter me ad nova opera tu lector hortaris. vale.

27.

C. PLINIVS [POMPEIO] FALCONI SVO S.

Tertius dies est, quod audivi recitantem Sentium 1
Augurinum cum summa mea voluptate, immo etiam admiratione. poematia appellat. multa tenuiter, multa sublimiter, multa venuste, multa tenere, multa dulciter,
multa cum bile. aliquot annis puto nihil generis eiusdem 2
absolutius scriptum, nisi forte me fallit aut amor eius
aut quod ipsum me laudibus vexit. nam lemma sibi 3
sumpsit, quod ego interdum versibus ludo. atque adeo iudicii mei te iudicem faciam, si mihi ex hoc ipso lemmate secundus versus occurrerit; nam ceteros teneo et iam explicui.

Canto carmina versibus minutis, 4
his olim quibus et meus Catullus
et Calvus veteresque. sed quid ad me?
unus Plinius est mihi priores:

25 sq. Catullus et Calvus: ep. 1, 16, 5

α γ δ, a v. 11 α β γ δ] **1** libentius suscipere *α*; *sed obstat clausula; cf. Bae., BphW. 1913, 1263* || **3** super h. occ. *om. α* || **5** quantopere *α δ a* || **7** istos **M** || **12** Pompeio *om. α γ δ a* **B** (*sed ind.* **B**: Adpompei·) || **13** recitantem *om. α ς* | Sentium] -cium **F** Serium *coni. Borghesi, Mo.* || **15** poematia *α* -ta *β a* -tica *γ δ*; *cf. Ca.*[1] *44 not.* || **19** ipsum me *α γ*; *cf. Ca.*[1] *12 sq. (vid. ep. 1, 5, 4)* me ipsum *β δ a* | vexit*; *cf. Claud. b. Goth. 11 sq.* Tiphyn ... gloria vexit] evexit *vulgo* || **21** iudici **V** || **22** occurrerit] occurrit *γ* occurrat *a* || **27** est mihi priores (-is *α*) *codd., nil mutandum (v. Sch.*[1] *23 sq.)*

mavolt versiculos foro relicto
et quaerit, quod amet, putatque amari.
ille o Plinius, ille quot Catones!
i nunc, quisquis amas, amare noli!

5 Vides, quam acuta omnia, quam apta, quam expressa. ad hunc gustum totum librum repromitto, quem tibi, ut primum publicaverit, exhibebo.

Interim ama iuvenem et temporibus nostris gratulare pro ingenio tali, quod ille moribus adornat! vivit cum Spurinna, vivit cum Antonio, quorum alteri adfinis,
6 utrique contubernalis est. possis ex hoc facere coniecturam, quam sit emendatus adulescens, qui a gravissimis senibus sic amatur. est enim illud verissimum:

γινώσκων, ὅτι
τοιοῦτός ἐστιν, οἷσπερ ἥδεται συνών.

vale.

28.

C. PLINIVS [VIBIO] SEVERO SVO S.

1 Herennius Severus, vir doctissimus, magni aestimat in bybliotheca sua ponere imagines municipum tuorum, Corneli Nepotis et Titi Cati, petitque, si sunt istic, ut esse credibile est, exscribendas pingendasque delegem.
2 Quam curam tibi potissimum iniungo, primum quia desideriis meis amicissime obsequeris, deinde quia tibi studiorum summa reverentia, summus amor studiosorum, postremo quod patriam tuam omnesque, qui nomen eius auxerunt, ut patriam ipsam veneraris et

14 sq. Eurip. frag. Phoenix 809 (*Nauck*²)

αβγδ] **1** mavolt *β* -vult *rell.* || **2** putatque] iuvatque **V** | amari] -re *αβa*; *cf. ep. 9, 33, 6 et Sch.*⁶ *29* || **3** ille Plinjus *βa* || **4** quisquis (-que **V**) amas *αγ* quisquis sapias (apias **B**) *βδ* qui sapias *a* || **6** ut *om. γ* || **7** exhibeo *α* || **9** pro] si pro *βδ* || **14** *γινώσκων . . . συνών om. in lac.* **V***δp* || **18** Vibio] Advibium *ind.* **B** Iubio **F** *om. αγ* **B***a* || **21** Corneli *γ* -lii *αδa* -liae *β* | Nepotiae *β* | Cati *α* -tili **B** -tilli **F** Ati *γ* Atii *δ* Cassii *a Cat.* || **22** scribendas **V** || **25** studiosorum *om. γ* || **26** quod] quo *β* | omnisque *γδ* omnesque *rell.*

diligis. peto autem, ut pictorem quam diligentissimum
adsumas. nam cum est arduum similitudinem effingere 3
ex vero, tum longe difficillima est imitationis imitatio.
a qua rogo ut artificem, quem elegeris, ne in melius
quidem sinas aberrare. vale.

29.

C. PLINIVS ROMATIO [FIRMO] SVO S.

Heia tu! cum proxime res agentur, quoquo modo ad 1
iudicandum veni: nihil est, quod in dextram aurem fidu-
cia mei dormias. non impune cessatur. ecce Licinius 2
Nepos praetor acer et fortis! et praetor multam dixit
etiam senatori! egit ille in senatu causam suam, egit
autem sic, ut deprecaretur. remissa est multa; sed timuit,
sed rogavit, sed opus venia fuit.

Dices: 'non omnes praetores tam severi.' falleris: nam 3
vel instituere vel reducere eius modi exemplum non nisi
severi, institutum reductumve exercere etiam lenissimi
possunt. vale.

30.

C. PLINIVS [LICINIO] SVRAE SVO S.

Attuli tibi ex patria mea pro munusculo quaestionem 1
altissima ista eruditione dignissimam. fons oritur in 2
monte, per saxa decurrit, excipitur cenatiuncula manu
facta; ibi paulum retentus in Larium lacum decidit.

9 sq. in dextram aurem *eqs.*: Plaut. Pseud. 123 sq. Ter. Haut. 341 sq. Symm. 4, 61, 1; *cf. Otto 47 et Crusius, Unters. zu Herondas p. 106*

αβγδ] **2** effingere ... difficillima *om. γ* || **3** est imitationis] estimationis V*β* || **4** a qua] quare *γδ* | eligeris *α* || **7** Firmo *mg* F, *om. rell.* (Adromat · firmum *ind.* B) || **8** heia *αϛ* (*recte; cf. Hofmann, Lat. Umgangsspr. 26*) eia *βγδa* | proxime] -mo *γ* -ma *α* || **9** est *om. α* | dexteram **M** || **11** fortis et praetor *αγ*; *cf. Ca.*[2] *139 sq.* fortis vir *βδapr* || **13** deprecaretur] retractar- *γ* || **15** nam vel] nam *α* || **17** reductumve] reductum vero *α* | lenissimi] lev- *βa* || **20** Licinio *om. αγδ* B (Adlicinium *ind.* B) || **21** tibi *om. β* || **22** ista *om. α* || **23** excipitur *om. β* || **24** paulum] paululum *δa*; *cf. ep. 3, 15, 4. Ke.*[2] *19 et Sch.*[4] *1406*

huius mira natura: ter in die statis auctibus ac diminu-
3 tionibus crescit decrescitque. cernitur id palam et cum
summa voluptate deprehenditur. iuxta recumbis et ves-
ceris atque etiam ex ipso fonte (nam est frigidissimus)
potas; interim ille certis dimensisque momentis vel sub-
4 trahitur vel adsurgit. anulum seu quid aliud ponis in
sicco, adluitur sensim ac novissime operitur, detegitur
rursus paulatimque deseritur. si diutius observes,
utrumque iterum ac tertio videas.

5 Spiritusne aliquis occultior os fontis et fauces modo
laxat, modo includit, prout inlatus occurrit aut deces-
6 sit expulsus? quod in ampullis ceterisque generis eius-
dem videmus accidere, quibus non hians nec statim
patens exitus. nam illa quoque, quamquam prona atque
vergentia, per quasdam obluctantis animae moras crebris
7 quasi singultibus sistunt, quod effundunt. an, quae oceano
natura, fonti quoque, quaque ille ratione aut impellitur aut
resorbetur, hac modicus hic umor vicibus alternis suppri-
8 mitur vel egeritur? an, ut flumina, quae in mare deferun-
tur, adversantibus ventis obvioque aestu retorquentur, ita
9 est aliquid, quod huius fontis excursum repercutiat? an
latentibus venis certa mensura, quae dum colligit, quod
exhauserat, minor rivus et pigrior, cum collegit, agilior
10 maiorque profertur? an nescio quod libramentum ab-
ditum et caecum, quod cum exinanitum est, suscitat et
elicit fontem, cum repletum, moratur et strangulat?

11 Scrutare tu causas (potes enim), quae tantum mira-
culum efficiunt: mihi abunde est, si satis expressi, quod
efficitur. vale.

27 miraculum: *cf.* Sen. nat. 3, 16, 1 sqq. Plin. nat. 2, 228 sq.

αβγδ] **1** statis] statutis *β*ux; *cf. Ca.*[1] *37 et Sch.*[4] *1406* | ac] aut *α* || **4** frigidissimus] -gidus *βδ* || **5** potas *pleriq.* si potas B putas M || **11** prout] ut M aut V; *cf. BphW. 1913, 1264* | occurrit] inc- *βa* | decessit] decidit *α* || **14** atque] et *δa* || **15** obluctantis M*γ* obluctantes *βδa* luctantis V || **16** an] aut *βδ* || **17** ille] illa *γ* || **19** vel egeritur (ger- *a*) *β*u*ap* et egeritur *γ*ox*r* erigiturque (-que *om.* M) *α* || **21** excursum] -su *β* | *post* excursum *add.* per momenta *γapr* || **23** minor rivus *αβς* minor est r. *δpr* minor r. est *a* minor est *γ* | collegit *γ*u*a* -igit *rell.* || **26** eligit M | repletum *αγς*; *cf. Ca.*[1] *43* repletur *rell.* || **29** vale: *hic desinit cod.* V

LIBER QVINTVS

1.

C. PLINIVS [ANNIO] SEVERO SVO S.

Legatum mihi obvenit modicum, sed amplissimo 1
gratius. cur amplissimo gratius? Pomponia Galla ex-
heredato filio Asudio Curiano heredem reliquerat me,
dederat coheredes Sertorium Severum, praetorium
virum, aliosque splendidos equites Romanos. Curianus 2
orabat, ut sibi donarem portionem meam seque prae-
iudicio iuvarem; eandem tacita conventione salvam
mihi pollicebatur. respondebam non convenire mori- 3
bus meis aliud palam, aliud agere secreto, praeterea non
esse satis honestum donare et locupleti et orbo; in
summa non profuturum ei, si donassem, profuturum, si
cessissem, esse autem me paratum cedere, si inique
exheredatum mihi liqueret. ad hoc ille: 'rogo cognoscas.' 4
cunctatus paulum 'faciam' inquam; 'neque enim video,
cur ipse me minorem putem, quam tibi videor. sed iam
nunc memento non defuturam mihi constantiam, si ita
fides duxerit, secundum matrem tuam pronuntiandi.' 'ut 5
voles' ait; 'voles enim, quod aequissimum.'

LIBRI QVINTI codd.: α(**M**), β(**BF**), γ(**D**), δ(**oux**); *sed cod.* **B** *post 6, 32 deest, cod.* **F** *epp. 1—6 exhibet; praeterea in hoc libro epistulae 7—8, 4 ex aliquo familiae γ codice sunt adscriptae; cf praef. p. V et p. 2*

4 sqq.: *cf. R. Hanslik, Wien. Stud. 1934, 156 sqq.*

αβγδ] **3** Annio Severo] Adanniumseverum *ind.* **B** Annio Severo $\mathbf{F}^2$ (*mg*) Annio **F** Severo *α***B***γδapr* || **4** sed *om. δ* || **8** splendidos equites Romanos *αγδ*; *cf. ep. 6, 15, 1. 6, 25, 1 (vid. Ca.*[1] *13)* equites Romanos splendidos *βa* || **14** summa *ex* -mam $\mathbf{M}^2$ || **17** faciam] -as *γ* || **18** ipse *om. δp*

Adhibui in consilium duos, quos tunc civitas nostra spectatissimos habuit, Corellium et Frontinum. his circumdatus in cubiculo meo sedi. dixit Curianus, quae
6 pro se putabat. respondi paucis ego (neque enim aderat alius, qui defunctae pudorem tueretur); deinde secessi et ex consilii sententia 'videtur', inquam, 'Curiane, mater tua iustas habuisse causas irascendi tibi.'
Post hoc ille cum ceteris subscripsit centumvirale
7 iudicium, non subscripsit mecum. adpetebat iudicii dies. coheredes mei componere et transigere cupiebant, non diffidentia causae, sed metu temporum. verebantur, quod videbant multis accidisse, ne ex centumvirali
8 iudicio capitis rei exirent. et erant quidam in illis, quibus obici et Gratillae amicitia et Rustici posset. rogant me, ut cum Curiano loquar.
9 Convenimus in aedem Concordiae. ibi ego 'si mater', inquam, 'te ex parte quarta scripsisset heredem, num queri posses? quid si heredem quidem instituisset ex asse, sed legatis ita exhausisset, ut non amplius apud te quam quarta remaneret? igitur sufficere tibi debet, si exheredatus a matre quartam partem ab heredibus eius
10 accipias, quam tamen ego augebo. scis te non subscripsisse mecum et iam biennium transisse omniaque me usu cepisse. sed ut te coheredes mei tractabiliorem experiantur, utque tibi nihil abstulerit reverentia mei, offero pro mea parte tantundem.' tuli fructum non
11 conscientiae modo, verum etiam famae. ille ergo Curianus legatum mihi reliquit et factum meum, nisi forte blandior mihi, antiquum notabili honore signavit.

29 Ovid. fast. 5, 474 celebrem ... signet honore diem | signavit: *cf.* ep. 9, 19, 6. Ovid. fast. 5, 474

αβγδ] **2** spectatissimos *αγ***o**; *cf Ca.*[1] *37* expect- *β*; *cf. Sch.*[4] *1406* sapientissimos **ux** | Cornelium *γ* || **3** Curianianus *γ* || **6** Curiani *γ* || **8** illi *α* || **9** non subscripsit (susscr- **M**) mecum *αγ* mecum non s. *βδa* || **10** mei] me *γ* || **14** posset] -ent *γ* || **15** Curianio *γ* || **16** ego] ergo *γ* || **21** exhereditatus **Fu** || **22** ego *om.* *α* || **23** omniaque *om.* *α* | me usu (meusu **B**) cepisse **B***γδa* mea suscepisse **B**[1]**F**, *om.* *α* || **25** abstulerit] -is *β* | mei] me *γ* || **29** antiquum *αγ* -quorum (-quō **B**) **B**[2]**F***δapr; cf. Kl.*[1] *1229 et Sch.*[6] *120* | notabili] nobili *α*; *sed cf. Ke.*[1] *19sq.* | honore] more *δ*; *cf. Ke.*[1] *19sq.*

Haec tibi scripsi, quia de omnibus, quae me vel delec- 12
tant vel angunt, non aliter tecum quam mecum loqui
soleo; deinde quod durum existimabam te amantissi-
mum mei fraudare voluptate, quam ipse capiebam. ne- 13
que enim sum tam sapiens, ut nihil mea intersit, an iis,
quae honeste fecisse me credo, testificatio quaedam et
quasi praemium accedat. vale.

2.

C. PLINIVS [CALPVRNIO] FLACCO SVO S.

Accepi pulcherrimos turdos, cum quibus parem cal- 1
culum ponere nec urbis copiis ex Laurentino nec maris
tam turbidis tempestatibus possum. recipies ergo 2
epistulas steriles et simpliciter ingratas ac ne illam
quidem sollertiam Diomedis in permutando munere imitantis; sed, quae facilitas tua, hoc magis dabis veniam, quod se non mereri fatentur. vale.

3.

C. PLINIVS [TITIO] ARISTONI SVO S.

Cum plurima officia tua mihi grata et iucunda sunt, 1
tum vel maxime, quod me celandum non putasti fuisse apud te de versiculis meis multum copiosumque sermonem eumque diversitate iudiciorum longius processisse, exstitisse etiam quosdam, qui scripta quidem ipsa non improbarent, me tamen amice simpliciterque reprehenderent, quod haec scriberem recitaremque.

10 sq. Colum. 3, 3, 7 calculus, quem posuimus; *cf.* Plin. ep. 2, 19, 9 || **14** Hom. Il. 6, 230 sqq.; *cf.* Gell. 2, 23, 7. Cic. Att. 6, 1, 22 *extr.* (*v. Otto 82 sq.*) || **21** de versiculis m.: *cf. quae ad* ep. 4, 14, 2 *adnotavimus*

αβγδ] **4** capiebam] capiam *γ* || **5** iis] his *αγ*ux || **9** Calpurnio Flacco] Adcalpurn'flaccum *ind.* B Calpurnio Flaco (*sic*) F[2] (*mg*) Calpurnio *om.* *α*B*γδa* Flacco *om.* F || **11** urbis] ruris *coni. Gr.* || **14** Diomedis *om.* *α* | imitantis *codd.* -tes *a*, *edd.* || **18** Titio *om.* *α*B*γδa* || **20** tum *αβδa*; *cf. ep. 2, 17, 19* tunc *γ* || **22** eum *β* || **24** non improbarent] probarent *α*

2 Quibus ego, ut augeam meam culpam, ita respondeo:
'facio non numquam versiculos severos parum, facio,
nam et comoedias audio et specto mimos et lyricos lego
et Sotadicos intellego; aliquando praeterea rideo, iocor,
ludo, utque omnia innoxiae remissionis genera breviter
amplectar: »homo sum«.'
3 Nec vero moleste fero hanc esse de moribus meis
existimationem, ut, qui nesciunt talia doctissimos, gra-
vissimos, sanctissimos homines scriptitasse, me scribere
4 mirentur. ab illis autem, quibus notum est, quos quan-
tosque auctores sequar, facile impetrari posse confido,
ut errare me, sed cum illis sinant, quorum non seria
5 modo, verum etiam lusus exprimere laudabile est. an ego
verear (neminem viventium, ne quam in speciem adula-
tionis incidam, nominabo), sed ego verear, ne me non
satis deceat, quod decuit M. Tullium, C. Calvum, Asinium
Pollionem, M. Messalam, Q. Hortensium, M. Brutum,
L. Sullam, Q. Catulum, Q. Scaevolam, Servium Sulpi-
cium, Varronem, Torquatum, immo Torquatos, C. Mem-
mium, Lentulum Gaetulicum, Annaeum Senecam et
proxime Verginium Rufum et, si non sufficiunt exempla
privata, divum Iulium, divum Augustum, divum Ner-
6 vam, Tiberium Caesarem? Neronem enim transeo, quam-
vis sciam non corrumpi in deterius, quae aliquando etiam
a malis, sed honesta manere, quae saepius a bonis fiunt;
inter quos vel praecipue numerandus est P. Vergilius,

6 homo sum: Ter. Haut. 77; *cf.* Cic. off. 1, 30 *al.* *(vid. Otto 165 sq.)* || **16** M. Tullium: *cf.* ep. 7, 4, 4 sqq. Macr. sat. 2, 1

αβγδ] **3** nam et *α* B^{1}F*a* nam etiam **B** et *γδ* | comoedias *codices recte; cf. Sch.*^{4} *1070 et Sch.*^{5} *24 sq.* comoedos *coni. Ke. (probante Ma.: cf. Ma. 546)* || **4** Sotadicos *Cat.*^{2} Socraticos (*i. e. philosophos, cf. Sch.*^{6} *125*) *codices, a* satyricos *ς* || **9** scriptitasse] scripsisse *γ* || **18** Servium *αγ*x Ser. *reliqui codices* || **19** Varronem, Torquatum *codices* ⟨M.⟩ Varronem *Mo.*, ⟨L.⟩ Torquatum *Sta. (p. 678); cf. Bacherler, Woch. f. klass. Phil. 1916, 257; sed in longinquae enumerationis fine orationem breviorem fieri consentaneum est* || **20** *post* Senecam *add.* Lucanum **M** (Luceium *Cat.*^{2}); *sed cf. Ke.*^{1} *11 sq. et Ca.*^{2} *138 sq.* || **23** Tiberium *αγ*x Ti. *βa* T. ou*pς* || **24** etiam malis *β* || **25** mansere *γ* | fiunt *om. γ* || **26** Virgilius *βδ*

Cornelius Nepos et prius Accius Enniusque. non quidem
hi senatores, sed sanctitas morum non distat ordinibus.
Recito tamen, quod illi an fecerint nescio. etiam; sed 7
illi iudicio suo poterant esse contenti, mihi modestior
constantia est, quam ut satis absolutum putem, quod a
me probetur. itaque has recitandi causas sequor, primum 8
quod ipse, qui recitat, aliquanto acrius scriptis suis audi-
torum reverentia intendit, deinde quod, de quibus dubi-
tat, quasi ex consilii sententia statuit.
Multa etiam a multis admonetur et, si non admoneatur, 9
quid quisque sentiat, perspicit ex voltu oculis, nutu
manu, murmure silentio; quae satis apertis notis iudi-
cium ab humanitate discernunt. atque adeo, si cui forte 10
eorum, qui interfuerunt, curae fuerit eadem illa legere,
intelleget me quaedam aut commutasse aut praeterisse,
fortasse etiam ex suo iudicio, quamvis ipse nihil dixerit
mihi. atque haec ita disputo, quasi populum in audito- 11
rium, non in cubiculum amicos advocarim, quos plures
habere multis gloriosum, reprehensioni nemini fuit.
vale.

4.

C. PLINIVS [IVLIO] VALERIANO SVO S.

Res parva, sed initium non parvae. vir praetorius 1
Sollers a senatu petiit, ut sibi instituere nundinas in
agris suis permitteretur. contra dixerunt legati Vice-

23 Caes. civ. 3, 68, 1 fortuna ... parvis momentis magnas rerum commutationes efficit. Tac. ann. 4, 32, 2 levia, ex quis magnarum saepe rerum motus oriuntur; *v. etiam supra* 1, 20, 12

αβγδ] **1** Accius (Act- *γ*) Enniusque *αγ* Ennius Acciusque (Act- **ou**) *βδa*; *sed cf. Ca.*[2] *139* || **5** est *om. γ* || **7** aliquando *γ* **o** || **8** reverentia *γa* -am *αβδ* || **9** consili *γ* || **10** a *om. γ* | et si non adm. *om. γ* || **11** percipit *γ* | ex voltu **B**[2] (*corr. ex* exvoluto **B**) || **12** manu *αγδa* manuum *β* (motu manuum *coni. Kl.; cf. Kl.*[1] *1232*) || **14** curae fuerit *om. α* || **15** commutasse aut *om. γ* || **16** et etiam *γ* || **17** atque] sed *α* | haec *om. γ* || **19** multis *om.* **F** || **22** Iulio Valeriano **F** (*mg*) Adiuliumvalerianum *ind.* **B** Iulio *om. α* **B***γδa* Valeriano *om.* **F** || **23** parvae *αγ*; *cf. Sch.*[1] *24 et Ca.*[1] *31* parvum *βδapr* || **24** petiit *αaCat.* petit *rell.* || **25** legati Vicetinorum (-cent- **D**) *αγς* Vicetinorum (-cent- **ux**) legati *βδa, sed ita clausula minus aptior evadit; cf. etiam ep. 5, 13, 1 et Ca.*[1] *20*

tinorum; adfuit Tuscilius Nominatus. dilata causa est.
2 alio senatu Vicetini sine advocato intraverunt, dixerunt
se deceptos, lapsine verbo, an quia ita sentiebant. interrogati a Nepote praetore, quem docuissent, responderunt, quem prius; interrogati, an tunc gratis adfuisset, responderunt sex milibus nummum; an rursus aliquid
dedissent, dixerunt mille denarios. Nepos postulavit, ut
3 Nominatus induceretur. hactenus illo die. sed, quantum auguror, longius res procedit. nam pleraque tacta tantum et omnino commota latissime serpunt.
4 Erexi aures tuas. quam diu nunc oportet, quam blande roges, ut reliqua cognoscas! si tamen non ante ob haec ipsa veneris Romam spectatorque malueris esse quam lector. vale.

5.

C. PLINIVS [NOVIO] MAXIMO SVO S.

1 Nuntiatum mihi C. Fannium decessisse; qui nuntius me gravi dolore confudit, primum quod amavi hominem elegantem, disertum, deinde quod iudicio eius uti solebam. erat enim acutus natura, usu exercitatus, veritate
2 promptissimus. angit me super ista casus ipsius: decessit veteri testamento, omisit, quos maxime diligebat, prosecutus est, quibus offensior erat. sed hoc utcumque tolerabile, gravius illud, quod pulcherrimum opus im-
3 perfectum reliquit. quamvis enim agendis causis distringeretur, scribebat tamen exitus occisorum aut relegatorum a Nerone, et iam tres libros absolverat, subtiles et diligentes et Latinos atque inter sermonem historiam-

25 distringeretur: *cf.* ep. 1, 10, 9 || **28** Latinos: Cic. de orat. 1, 144. 3, 49

αβγδ] **1** Tuscilius *γoa* -cul- *α* -cillus *β* || **2** Vicentini *γδ* || **3** interrogati ... responderunt (4) *om.* *β* || **5** quem (que D) prius B*γai* qui prius F | quem ... responderunt *om.* *αo* | adfuisset *a Ber.* -ent *rell.* || **9** procedit *αγ* -det *βδa* | tacta *coni. Scheffer* iacta *γ* tacita *rell.* || **12** cognoscas] -es B || **16** Novio F(*mg*) Adnovium *ind.* B, *om. rell.* || **17** nuntiatum D nuntiatur (nonci F) mihi *βδapr* (*cf. ep. 3, 21, 1* audio; *vid. Sch.*[1] *24 sq.*) nuntiatum mihi est *α* || **18** confudit] -fund- *a* || **20** acutus natura *αγς*; *cf. Ca.*[1] *16* natura acutus *rell.* || **22** veteri] -e *γ*

que medios, ac tanto magis reliquos perficere cupiebat,
quanto frequentius hi lectitabantur. mihi autem videtur 4
acerba semper et immatura mors eorum, qui immortale
aliquid parant. nam, qui voluptatibus dediti quasi in
diem vivunt, vivendi causas cotidie finiunt; qui vero
posteros cogitant et memoriam sui operibus extendunt,
his nulla mors non repentina est, ut quae semper in-
cohatum aliquid abrumpat.

C. quidem Fannius, quod accidit, multo ante prae- 5
sensit. visus est sibi per nocturnam quietem iacere in
lectulo suo compositus in habitum studentis, habere ante
se scrinium (ita solebat): mox imaginatus est venisse
Neronem, in toro resedisse prompsisse primum librum,
quem de sceleribus eius ediderat, eumque ad extremum
revolvisse, idem in secundo ac tertio fecisse, tunc abisse. ex- 6
pavit et sic interpretatus est, tamquam idem sibi futurus
esset scribendi finis, qui fuisset illi legendi: et fuit idem.

Quod me recordantem miseratio subit, quantum vigi- 7
liarum, quantum laboris exhauserit frustra. occursant
animo mea mortalitas, mea scripta. nec dubito te quo-
que eadem cogitatione terreri pro istis, quae inter ma-
nus habes. proinde, dum suppetit vita, enitamur, ut mors 8
quam paucissima, quae abolere possit, inveniat! vale.

6.

C. PLINIVS [DOMITIO] APOLLINARI SVO S.

Amavi curam et sollicitudinem tuam, quod, cum 1
audisses me aestate Tuscos meos petiturum, ne facerem,

10 visus est: Sil. 10, 358 || **26** sqq.: *Praeter disputationes librosque, quos Guillemin, Harte, Magoun, Tanzer, Winnefeld scripserunt (vid. ad* ep. 2, 17), *cf. Pichi, La villa di Plinio il giov. in Tuscis, San Sepolcro 1892 et Gamurrini, Strena Helbigiana (Lips. 1900) 93 sqq.*

αβγδ] **3** mors] sors *γ* || **6** sui] suis *γ* || **7** quae] qui *α* || **8** abrumpat] -ant *α* || **9** Fannius quidem F | multo] -um *γ* || **11** habitu *αδa* || **12** ita] ita ut *γ* | est *om. γδ* || **13** resedisse* *αγoupr*; *cf. ep. 7, 27, 12. (v. Sch.*[1] *25)* sedisse *βxa* || **14** eumque] cum- *α* || **15** revolvisse (-et M) *αγδapr* volvisse (*ex* -em B) *β* | abiisse *α* || **20** animo] -um *γ* || **25** Domitio Apollinari] Addomit · apollinar · *ind.* B Domitio *om. αβγδa* || **27** petiturum] -ros *γ*

2 suasisti, dum putas insalubres. est sane gravis et pesti-
lens ora Tuscorum, quae per litus extenditur; sed hi pro-
cul a mari recesserunt, quin etiam Appennino, saluber-
3 rimo montium, subiacent. atque adeo ut omnem pro me
metum ponas, accipe temperiem caeli, regionis situm,
villae amoenitatem; quae et tibi auditu et mihi relatu
iucunda erunt.

4 Caelum est hieme frigidum et gelidum: myrtos, oleas,
quaeque alia adsiduo tepore laetantur, aspernatur ac
respuit; laurum tamen patitur atque etiam nitidissimam
profert, interdum, sed non saepius quam sub urbe nostra,
5 necat. aestatis mira clementia: semper aer spiritu aliquo
movetur; frequentius tamen auras quam ventos habet.
6 hinc senes multi: videas avos proavosque iam iuvenum,
audias fabulas veteres sermonesque maiorum, cumque
veneris illo, putes alio te saeculo natum.

7 Regionis forma pulcherrima: imaginare amphithea-
trum aliquod immensum et quale sola rerum natura
possit effingere. lata et diffusa planities montibus cin-
gitur, montes summa sui parte procera nemora et anti-
8 qua habent. frequens ibi et varia venatio. inde caeduae
silvae cum ipso monte descendunt. has inter pingues
terrenique colles (neque enim facile usquam saxum.
etiam si quaeratur, occurrit) planissimis campis fertili-
tate non cedunt opimamque messem serius tantum, sed
9 non minus percoquunt. sub his per latus omne vineae
porriguntur unamque faciem longe lateque contexunt;
quarum a fine imoque quasi margine arbusta nascuntur.

23 Liv. 38, 20, 4 terrenos . . . colles. Colum. 1, 2, 3 || **25** sq. Mart. 10, 62, 7 coquit messem

αβγδ] **8** est] et *γ* | myrto stilias et quaeque *α* || **9** adsiduo (ass- D) *αγ*; *cf. Ca.*[1] *38 sq. et Sch.*[2] *55 sq.* aestivo *βδaCat.* | tepore *αaCat.*; *cf. ep. 2, 17, 3 (vid. Sch.*[1] *25 sqq. Kl.*[1] *1230. Sch.*[5] *8)* tempore *βγδ* | ac *α*B*aς*; *cf. Kienzle, diss. 72 sqq. et Ca.*[1] *42* et F*γδpr* || **12** necat] -gat *β* | aer *om.* *α* || **13** frequentius] -nter *γ* || **14** hinc] hic *α* | multi *αβa* -os *γδ* || **16** illo *om.* *γ* || **17** imaginare || -ri *γ* || **18** et quale] quale *γ* || **21** caeduae *αβa* crebrae (-re *δ*) *γδ* || **22** monte ipso *δ* || **23** facile (facere B) usquam B[1]F*γδa* facilius quam *α* || **26** decoqunt (*sic*) *α* || **27** unaque facie *βδ*

prata inde campique, campi, quos non nisi ingentes 10
boves et fortissima aratra perfringunt: tantis glaebis
tenacissimum solum, cum primum prosecatur, adsurgit,
ut nono demum sulco perdometur. prata florida et gem- 11
mea trifolium aliasque herbas teneras semper et molles
et quasi novas alunt; cuncta enim perennibus rivis
nutriuntur. sed, ubi aquae plurimum, palus nulla, quia
devexa terra, quidquid liquoris accepit nec absorbuit,
effundit in Tiberim. medios ille agros secat, navium 12
patiens, omnisque fruges devehit in urbem, hieme dum-
taxat et vere; aestate summittitur immensique fluminis
nomen arenti alveo deserit, autumno resumit. magnam 13
capies voluptatem, si hunc regionis situm ex monte pro-
spexeris. neque enim terras tibi, sed formam aliquam ad
eximiam pulchritudinem pictam videberis cernere: ea
varietate, ea descriptione, quocumque inciderint oculi,
reficientur.

Villa in colle imo sita prospicit quasi ex summo: ita 14
leviter et sensim clivo fallente consurgit, ut, cum adscen-
dere te non putes, sentias adscendisse. a tergo Appen-
ninum, sed longius habet; accipit ab hoc auras quam-
libet sereno et placido die, non tamen acres et immodicas,
sed spatio ipso lassas et infractas. magna sui parte meri- 15
diem spectat aestivumque solem ab hora sexta, hibernum
aliquanto maturius quasi invitat in porticum latam et
prominulam. multa in hac membra, atrium etiam ex more
veterum.

4 Plin. nat. 18, 181 quinto sulco seri melius est, in Tuscis ... nono. Colum. 2, 4, 2 sqq.

αβγδ] **4** ut *om. γ* | perdometur] -atur *γ* | florida] frig- *α* | gemmea* *γa; cf. Sidon. carm. 9, 229* gemme a *α* gemme (-ae **o**) **F***δ* iemme **B** || **9** Tyberim **F** || **10** omnisque *βγ***ox** -esque *rell.* || **12** deserit] -at *α* || **13** prospexeris] resp- *γ* || **14** ad eximiam *αγδa* et eximiam **B** eximiamque **F** || **19** leviter *codd.* leniter *Ber.* | consurgit (ass- **o**) *codd.; cf. Sch.*[1] *29sq.* || **23** sed] et *γ* | ipso *om. α* || **26** prominulam *α unum ex Plinii neologismis habes: cf. Sch.*[1] *30sqq. Sch.*[3] *3. Ca.*[1] *39sq. Consoli p. 59 (vide infra § 26)* pro modo longam *βγδa* | hac *α***B***γa* haec **F** hoc *δ* hanc *coni. F. Harder, sed cf. Sch.*[5] *35*

16 Ante porticum xystus in plurimas species distinctus
concisusque buxo; demissus inde pronusque pulvinus,
cui bestiarum effigies invicem adversas buxus in-
scripsit; acanthus in plano mollis et paene dixerim liqui-
17 dus. ambit hunc ambulatio pressis varieque tonsis viri-
dibus inclusa; ab his gestatio in modum circi, quae
buxum multiformem humilesque et retentas manu ar-
busculas circumit. omnia maceria muniuntur: hanc gra-
18 data buxus operit et subtrahit. pratum inde non minus
natura quam superiora illa arte visendum; campi deinde
porro multaque alia prata et arbusta.
19 A capite porticus triclinium excurrit; valvis xystum
desinentem et protinus pratum multumque ruris videt,
fenestris hac latus xysti, et quod prosilit villae, hac
20 adiacentis hippodromi nemus comasque prospectat. con-
tra mediam fere porticum diaeta paulum recedit, cingit
areolam, quae quattuor platanis inumbratur. inter has
marmoreo labro aqua exundat circumiectasque platanos
21 et subiecta platanis leni adspergine fovet. est in hac
diaeta dormitorium cubiculum, quod diem, clamorem,
sonum excludit, iunctaque ei cotidiana amicorumque
cenatio: areolam illam, porticum aliam eademque omnia,
22 quae porticus, adspicit. est et aliud cubiculum a proxima
platano viride et umbrosum, marmore excultum podio
tenus, nec cedit gratiae marmoris ramos insidentesque
23 ramis aves imitata pictura. fonticulus in hoc, in fonte

1 distinctus: *cf. Sch.*[6] *125 sq.* || **4** acanthus: *RE I 1148 sqq.* || **8** gradata: Plin. nat. 13, 29 (p. 428 M.) || **15** comas: Hom. Od. 23, 195. Hor. c. 4, 3, 11; 7, 2

αβγδ] **1** in plurimas species distinctus concisusque *αγ*; *cf. Sch.*[5] *6 et 34* concisus in pl. sp. distinctus (dest- **B**) *β* concisus in pl. sp. distinctusque *δapr* || **3** adversa *α* || **5** tunsis **F** || **11** multaque] multa **F** || **12** a *om. βδ* || **14** hac[1]] hoc *α* | hac[2]] ac *βδa* || **16** diaeta] zeta *γ* | recedit] rescidit *β* || **17** quae *om.* **B***γ* || **18** exundat aqua *γ* || **20** diaeta] zeta *γδ* || **21** ei] et *αγ* | amicorumque cenatio *βγoa* amicorum cenatio quȩ *α* amicorum cenatio **ux**; *cf. Po., Mnem. 1926, 381 et Sch.*[5] *34* || **22** areola illa *γ* | porticum aliam *α* porticus alia *βδa, om. γ*; *varie de hoc loco iudicaverunt viri docti: cf. Ke.*[1] *22. Ma. 545. Kl.*[2] *984 (hic rectissime)* || **23** proxuma *α*; *cf. Sch.*[2] *56* || **26** in hoc (hac *α*) in f. *αγ* in hoc f. *βδa*

crater; circa sipunculi plures miscent iucundissimum
murmur.
In cornu porticus amplissimum cubiculum triclinio
occurrit; aliis fenestris xystum, aliis despicit pratum,
sed ante piscinam, quae fenestris servit ac subiacet,
strepitu visuque iucundam: nam ex edito desiliens aqua 24
suscepta marmore albescit. idem cubiculum hieme tepi-
dissimum, quia plurimo sole perfunditur. cohaeret hypo- 25
causton et, si dies nubilus, immisso vapore solis vicem
supplet. inde apodyterium balinei laxum et hilare excipit
cella frigidaria, in qua baptisterium amplum atque
opacum. si natare latius aut tepidius velis, in area
piscina est, in proximo puteus, ex quo possis rursus
adstringi, si paeniteat teporis. frigidariae cellae conec- 26
titur media, cui sol benignissime praesto est; caldariae
magis: prominet enim. in hac tres descensiones, duae in
sole, tertia a sole longius, a luce non longius. apodyterio 27
superpositum est sphaeristerium, quod plura genera
exercitationis pluresque circulos capit. non procul a ba-
lineo scalae, quae in cryptoporticum ferunt, prius ad
diaetas tres. harum alia areolae illi, in qua platani quat-
tuor, alia prato, alia vineis imminet diversasque caeli
partes ut prospectus habet.
In summa cryptoporticu cubiculum ex ipsa crypto- 28
porticu excisum, quod hippodromum, vineas, montes
intuetur. iungitur cubiculum obvium soli, maxime hi-
berno. hinc oritur diaeta, quae villae hippodromum
adnectit. haec facies, hic usus a fronte.
A latere aestiva cryptoporticus in edito posita, quae 29

5 piscinam: *cf.* ep. 2, 17, 11 || **13** puteus: *cf.* Sen. ep. 86, 6. Lucan. 4, 303. Auson. Mos. 341

αβγδ] **4** despicit] di- α || **6** iucundam α -da *rell.* || **11** frigida α || **13** proxumo α | possit γ || **14** teporis] temp- γ || **15** benignissimo γ || **16** prominent αδ | enim *om.* α | discessiones γ || **17** longius a luce αγρς, *om.* βδα || **18** phaeristerium αγ || **19** non αγ nec βδα || **22** imminet] -ent βα || **27** hinc ... villae *om.* α | oritur] colitur F | diaeta] zeta γδ || **28** hic] hinc γ | usus *codd.* visus rς; *cf. Ke. ed. mai. p. 128; ceterum cf. Gu., Mnem. 1929, 54 et Sch.*[5] *8*

non adspicere vineas, sed tangere videtur: in media
triclinium saluberrimum adflatum ex Appenninis val-
libus recipit; post latissimis fenestris vineas, valvis
30 aeque vineas, sed per cryptoporticum, quasi admittit. a
latere triclinii, quod fenestris caret, scalae convivio
utilia secretiore ambitu suggerunt. in fine cubiculum,
cui non minus iucundum prospectum cryptoporticus ipsa
quam vineae praebent. subest cryptoporticus subter-
raneae similis; aestate incluso frigore riget contentaque
31 aere suo nec desiderat auras nec admittit. post utramque
cryptoporticum, unde triclinium desinit, incipit porticus
ante medium diem hiberna, inclinato die aestiva. hac
adeuntur diaetae duae, quarum in altera cubicula quat-
tuor, altera tria, ut circumit sol, aut sole utuntur aut
umbra.

32 Hanc dispositionem amoenitatemque tectorum ⟨vin-
cit⟩ longeque praecedit hippodromus. medius patescit
statimque intrantium oculis totus offertur, platanis cir-
cumitur; illae hedera vestiuntur utque summae suis ita
imae alienis frondibus virent. hedera truncum et ramos
pererrat vicinasque platanos transitu suo copulat. has
buxus interiacet; exteriores buxos circumvenit laurus
33 umbraeque platanorum suam confert. rectus hippo-
dromi limes in extrema parte hemicyclio frangitur
mutatque faciem: cupressis ambitur et tegitur densiore
umbra opacior nigriorque; interioribus circulis (sunt
34 enim plures) purissimum diem recipit. inde etiam rosas
effert umbrarumque frigus non ingrato sole distinguit.

2 Plin. nat. 3, 41 tot montium adflatus || 9 Cic. Tusc. 1, 69 quod . . . frigore rigeant

αβγδ, sed verbo pererrat (*v. 21*) *desinit cod.* B] 2 Appenninis* (Ape- ou) *βγouapr* (*cf. Plin. nat. 3, 118* amnes . . . Appenninos) *v. Sch.*[6] *112* Appennini *α* || 3 recipit] acc- *γoupr* || 5 triclinii] -ni *γ* -nio *α* || 6 ambitu *codd.*, *a* (*recte, ut docet clausula; cf. Sch.*[5] *8*) aditu *Pomp. Laet.* || 10 aere *om. γ* || 12 hac] haec *γ* || 14 sole utuntur aut *om. γ* || 16 longe longeque *β* longeque *γδp* longe lateque *αrς* late longeque *a* vincit *Hanslik* || 18 offertur] eff- *γ* || 20 trunculum *β* || 23 rectus hic F*δ* || 27 purissimum] plur- F

finito vario illo multiplicique curvamine recto limiti
redditur, nec huic uni: nam viae plures intercedentibus
buxis dividuntur. alibi pratulum, alibi ipsa buxus inter- 35
venit in formas mille discripta, litteras interdum, quae
modo nomen domini dicunt, modo artificis: alternis metulae surgunt, alternis inserta sunt poma, et in opere
urbanissimo subita velut inlati ruris imitatio. medium
spatium brevioribus utrimque platanis adornatur. post 36
has acanthus hinc inde lubricus et flexuosus, deinde
plures figurae pluraque nomina.

In capite stibadium candido marmore vite protegitur;
vitem quattuor columellae Carystiae subeunt. ex stibadio
aqua, velut expressa cubantium pondere, sipunculis
effluit, cavato lapide suscipitur, gracili marmore continetur atque ita occulte temperatur, ut impleat nec
redundet. gustatorium graviorque cena margini impo- 37
nitur, levior naucularum et avium figuris innatans circumit. contra fons egerit aquam et recipit; nam expulsa
in altum in se cadit iunctisque hiatibus et absorbetur et
tollitur. e regione stibadii adversum cubiculum tantum
stibadio reddit ornatus, quantum accipit ab illo. marmore 38
splendet, valvis in viridia prominet et exit, alia viridia
superioribus inferioribusque fenestris suspicit despicitque. mox zothecula refugit quasi in cubiculum idem
atque aliud. lectus hic et undique fenestrae, et tamen
lumen obscurum umbra premente. nam laetissima vitis 39
per omne tectum in culmen nititur et adscendit. non

3 *cf.* Plin. nat. 16, 70. Mart. 3, 58, 3 || **9** Verg. georg. 4, 123 flexi . . . acanthi; *cf.* Colum. 10, 241 || **24** in cubiculum *eqs.*: *cf.* ep. 2, 17, 21

αβ(F)*γδ*] **1** limiti F[1]u*a Cat.* -te *rell.* || **2** nec] ne *βδ* | uni huic *γ* || **4** discripta *γ* de- *rell.* | litteras *αγ* -is *rell.* | quae] quo *α* || **7** veluti *γ* | medium in sp. *β*ou*a* || **8** brevibus *α* || **9** hinc inde *om.* *β*ox || **11** in *om.* *γ* || **13** aquae *γ* | siponculis *βδ* || **14** gracili m. cont. *om.* *β* || **16** redundet et *γ* | cena *γ* -am *α* cenatio *βδ* || **17** naucularum *α*; *cf. Ca.*[1] *44* nauclarum *γ* navicularum *βδa*; *cf. ep. 3, 16, 9 et 9, 7, 4* | circumit *βγ* circuit *αδa* || **19** hiatibus] partibus *α* || **21** marmore *αγr*; *cf. Sch.*[4] *959* a marmore *βδapς* || **23** suspicit] suscipit *αγ* || **24** qua quasi *γ* || **26** laetissima] lect- *γ*

secus ibi quam in nemore iaceas, imbrem tantum tam-
40 quam in nemore non sentias. hic quoque fons nascitur
simulque subducitur. sunt locis pluribus disposita se-
dilia e marmore, quae ambulatione fessos ut cubiculum
ipsum iuvant. fonticuli sedilibus adiacent. per totum
hippodromum inducti strepunt rivi et, qua manus duxit,
sequuntur: his nunc illa viridia, nunc haec, interdum
simul omnia lavantur.

Vitassem iam dudum, ne viderer argutior, nisi pro-
posuissem omnis angulos tecum epistula circumire.
41 neque enim verebar, ne laboriosum esset legenti tibi,
quod visenti non fuisset, praesertim cum interquiescere,
si liberet, depositaque epistula quasi residere saepius
posses. praeterea indulsi amori meo: amo enim, quae
maxima ex parte ipse incohavi aut incohata percolui.
42 in summa (cur enim non aperiam tibi vel iudicium meum
vel errorem?) primum ego officium scriptoris existimo,
titulum suum legat atque identidem interroget se, quid
coeperit scribere, sciatque, si materiae immoratur, non
esse longum, longissimum, si aliquid arcessit atque at-
43 trahit. vides, quot versibus Homerus, quot Vergilius
arma, hic Aeneae, Achillis ille, describat: brevis tamen
uterque est, quia facit, quod instituit. vides, ut Aratus
minutissima etiam sidera consectetur et colligat; modum
tamen servat: non enim excursus hic eius, sed opus
44 ipsum est. similiter nos, ut 'parva magnis', cum totam

21 Homerus—Vergilius: Hom. Il. 18, 478 sqq. Verg. Aen. 8, 620 sqq. || **24** Plin. pan. 75, 1 consector et colligo || **25** excursus: *cf. R. Meister, Χάρισμα p. 28 (vid. etiam* Quint. 4, 3, 4) || **26** Thucyd. 4, 36, 3 *ὡς μικρὸν μεγάλῳ εἰκάσαι. cf.* Herod. 2, 10. Cic. orat. 14. Verg. ecl. 1, 23 *al.* (*vid. Otto 204 sq.*)

αβ(F)γδ] 1 ibi *om.* γ | iaceas] iaceri α || 3 sedile marmoreum quod ambulatione α || 6 inducti γ] inductis fistulis *βδapr* dulces α || 7 haec *αγa, om. βδ* || 8 lavantur *aγourς* iuvantur *βxa* laetantur *p* || 10 omnis βγ -es *rell.* || 12 visenti *αβa* absenti δ ut absenti γ || 14 meo amori α || 15 maxima] -me γ | aut *om.* γ || 16 in summa (-mam α) . . . primum (17) *om. βδ* || 18 titulum *αγa*; *cf. Lag. 160 sq. Sch.*[2] *54 sq. Sch.*[4] *1407* ut titulum βδ | interroget] -es γ | se] si αγ || 19 immoratur *αγa* demor- βδ || 20 arcessit (acc- γδ) αγδ accersit *βa* || 21 Virgilius βγδ || 22 ac Achillis α || 23 vides ut *om.* γ

villam oculis tuis subicere conamur, si nihil inductum et quasi devium loquimur, non epistula, quae describit, sed villa, quae describitur, magna est.

Verum illuc, unde coepi, ne secundum legem meam iure reprehendar, si longior fuero in hoc, in quod excessi. habes causas, cur ego Tuscos meos Tusculanis, 45
Tiburtinis Praenestinisque praeponam. nam super illa, quae rettuli, altius ibi otium et pinguius eoque securius: nulla necessitas togae, nemo accersitor ex proximo; placida omnia et quiescentia, quod ipsum salubritati regionis ut purius caelum, ut aer liquidior accedit. ibi 46
animo, ibi corpore maxime valeo. nam studiis animum, venatu corpus exerceo. mei quoque nusquam salubrius degunt; usque adhuc certe neminem ex iis, quos eduxeram mecum, (venia sit dicto) ibi amisi. di modo in posterum hoc mihi gaudium, hanc gloriam loco servent! vale.

7.

C. PLINIVS CALVISIO [RVFO] SVO S.

Nec heredem institui nec praecipere posse rem pu- 1
blicam constat; Saturninus autem, qui nos reliquit heredes, quadrantem rei publicae nostrae, deinde pro quadrante praeceptionem quadringentorum milium dedit. hoc, si ius adspicias, inritum, si defuncti voluntatem, ratum et firmum est. mihi autem defuncti voluntas (ve- 2
reor, quam in partem iuris consulti, quod sum dicturus, accipiant) antiquior iure est, utique in eo, quod ad com-

9 nemo acc.: *cf.* Hor. ep. 1, 5, 31; sat. 2, 6, 34 sqq. || **15** venia s. d.: *cf. Büchmann, GW.*[25] *p. 407* || **23** sq.: *cf.* ep. 4, 10, 3 (defunctorum voluntatem)

αβ(F)*γδ, a v. 17 αγδ*] **4** illuc* *βγδ*; *cf. Plaut. Men. 56. Hor. sat. 1, 1, 108* -ud *α* || **5** in quo *βδ* || **7** Praenestinisque *αγ* (*huic lectioni clausula favet; cf. Ca.*[1] *27sq.*) Praenestinisque (Per- *β*) meis *βapr* Praenestinis meis *δς* || **9** arcessitor *γ* || **10** salubritati *γu* -te *rell.* || **14** iis *βa* his *rell.* || **15** di *α* dii *βδa, om. γ* || **18** Calvisio Rufo] Adcalpurnium rufum *ind.* **B** Calvisio (*om.* Rufo) *αγδa* || **21** pro quadrante] quadrantem *δp* || **23** voluntatem ... defuncti (24) *om. α* || **25** sum] sim *γδ* || **26** antiquiore *α*

3 munem patriam voluit pervenire. an, cui de meo sester-
tium sedeciens contuli, huic quadringentorum milium
paulo amplius tertiam partem ex adventicio denegem?
Scio te quoque a iudicio meo non abhorrere, cum
4 eandem rem publicam ut civis optimus diligas. velim
ergo, cum proxime decuriones contrahentur, quid sit
iuris, indices, parce tamen et modeste; deinde subiungas
nos quadringenta milia offerre, sicut praeceperit Satur-
ninus. illius hoc munus, illius liberalitas; nostrum tan-
tum obsequium vocetur.
5 Haec ego scribere publice supersedi, primum quod
memineram pro necessitudine amicitiae nostrae, pro
facultate prudentiae tuae et debere te et posse perinde
meis ac tuis partibus fungi; deinde quia verebar, ne
modum, quem tibi in sermone custodire facile est, te-
6 nuisse in epistula non viderer. nam sermonem vultus,
gestus, vox ipsa moderatur; epistula omnibus commen-
dationibus destituta malignitati interpretantium exponi-
tur. vale.

8.

C. PLINIVS [TITINIO] CAPITONI SVO S.

1 Suades, ut historiam scribam, et suades non solus:
multi hoc me saepe monuerunt, et ego volo, non quia
commode facturum esse confidam (id enim temere credas
nisi expertus), sed quia mihi pulchrum in primis videtur

22 sqq.: *cf. H. Peter, Die geschichtliche Lit. über die röm. Kaiserzeit (1897) I 80; II 191* || **25** Cic. top. 74. Verg. Aen. 11, 283 *al.*; *cf. Otto 127*

αγδ] **1** sestertium sedeciens] sestertium sedecies *αa* ediciens *γ* his adiiciens (adic- u) *δpr* sex decies adiiciens *ς* || **2** huic quadringentorum milium *a* huic qua quadringentorum milium *α* huic · $\overline{\text{CCCC}}$ · (· CCCC · ux) *γδ* || **6** sit] si *γ* || **7** indices *αa* dices *γδpr* dicas *ς* || **8** offerre *om. γδp* || **9** nostrum *om. γδ* | tantum] tamen *γ*ux || **12** nostrae . . . prudentiae *om. γδ* || **13** perinde meis ac tuis *αaς* fieri de meis actibus *γδp* || **15** tibi quem *γδp* || **18** malignitati *αa* -te *γ* -tem *δ* || **21** Titinio *ex ind.* **B** (Adtitinium), *om. rell.* | Capitoni *αδγa* (Caepionem *ind.* **B**): '*ad Tacitum scriptam epistulam indicare videtur Sidonius Apollinaris IV 21*' (*Ke.*) || **22** solum *γ* || **23** hoc me *αa* me hoc *γδ* | non *om. γ* || **24** confidam *α*ux *vulg.*; *cf. Ma. 549 et Sch.*[5] *25* confido *γoapr* | id *om. γ*

non pati occidere, quibus aeternitas debeatur, aliorum-
que famam cum sua extendere. me autem nihil aeque ac 2
diuturnitatis amor et cupido sollicitat, res homine dignis-
sima, eo praesertim, qui nullius sibi conscius culpae
posteritatis memoriam non reformidet. itaque diebus ac 3
noctibus cogito, si 'qua me quoque possim tollere humo';
id enim voto meo sufficit, illud supra votum 'victorque
virum volitare per ora ...; quamquam o ...!' sed hoc
satis est, quod prope sola historia polliceri videtur. ora- 4
tioni enim et carmini parva gratia, nisi eloquentia est
summa: historia quoquo modo scripta delectat. sunt enim
homines natura curiosi et quamlibet nuda rerum cogni-
tione capiuntur, ut qui sermunculis etiam fabellisque
ducantur.

Me vero ad hoc studium impellit domesticum quoque
exemplum. avunculus meus idemque per adoptionem 5
pater historias et quidem religiosissime scripsit. invenio
autem apud sapientis honestissimum esse maiorum vesti-
gia sequi, si modo recto itinere praecesserint. cur ergo 6
cunctor? egi magnas et graves causas; has, etiamsi mihi
tenuis ex his spes, destino retractare, ne tantus ille labor
meus, nisi hoc, quod reliquum est studii, addidero, me-
cum pariter intercidat. nam, si rationem posteritatis 7
habeas, quidquid non est peractum, pro non incohato est.
dices: 'potes simul et rescribere actiones et componere
historiam.' utinam! sed utrumque tam magnum est, ut
abunde sit alterum efficere.

Unodevicensimo aetatis anno dicere in foro coepi et 8
nunc demum, quid praestare debeat orator, adhuc tamen

6 Verg. georg. 3, 8sq. (qua ... humo) || **7** sq. Verg. georg. 3, 9 (victorque ... ora); *vid. supra ad* ep. 2, 10, 2 (Enn. var. 18 volito vivos per ora virum) || **8** Verg. Aen. 5, 195 (quamquam o! —) || **17** *cf.* ep. 3, 5, 4 sq.

αγδ] **1** non pati occidere *γδa* posteris tradere *α* || **2** sua] ex sua *α* || **3** amor et *αa* amoris *γδp* | dignissima *arς* -mae *γop* -me *rell.* || **8** o *om. α* | hoc *om. γδ* || **9** est] est et *α* || **10** parva] est parva *a* || **13** utque *γδr* || **15** quoque *om. γδpr* || **18** sapientis *αδpr* -tes *γς* -teis *a* || **19** ergo *αa* enim *γδpr* || **21** his *αγδ* eis *a* || **24** inchoatum *γ* || **26** est *om. γδ* || **28** unodevicensimo *α* undevicesimo (undevicess- o, -veces- u, -viges- x) *γapr*

9 per caliginem video. quid, si huic oneri novum acces-
serit? habet quidem oratio et historia multa communia,
sed plura diversa in his ipsis, quae communia videntur.
narrat illa, narrat haec, sed aliter: huic pleraque humi-
lia et sordida et ex medio petita, illi omnia recondita,
10 splendida, excelsa conveniunt; hanc saepius ossa, musculi,
nervi, illam tori quidam et quasi iubae decent; haec vel
maxime vi, amaritudine, instantia, illa tractu et suavi-
tate atque etiam dulcedine placet; postremo alia verba,
11 alius sonus, alia constructio. nam plurimum refert, ut
Thucydides ait, *κτῆμα* sit an *ἀγώνισμα*: quorum alterum
oratio, alterum historia est.

His ex causis non adducor, ut duo dissimilia et hoc ipso diversa, quod maxima, confundam misceamque, ne tanta quasi colluvione turbatus ibi faciam, quod hic debeo; ideoque interim veniam, ut ne a meis verbis recedam, advocandi peto.

12 Tu tamen iam nunc cogita, quae potissimum tempora
adgrediar. vetera et scripta aliis? parata inquisitio, sed
onerosa collatio. intacta et nova? graves offensae, levis
13 gratia. nam praeter id, quod in tantis vitiis hominum
plura culpanda sunt quam laudanda, tum, si laudaveris,
parcus, si culpaveris, nimius fuisse dicaris, quamvis
14 illud plenissime, hoc restrictissime feceris. sed haec me
non retardant: est enim mihi pro fide satis animi.

1 Cic. Phil. 12, 3 videbam . . . quasi per caliginem. fin. 5, 43 quasi per caliginem cernitur; *cf. Otto* 240 *s. v. nebula* || **2** habet *eqs.*: *cf.* Quint. 10, 1, 31. 33. Plut. de glor. Athen. 3, 347 A || **6** sq. Cic. Brut. 68. Quint. 8 praef. 19 (*v. etiam* 2, 4, 9 5, 12, 6). *simil. apud script. Graec.*: Isocr. 15, 268 (*περιιδεῖν τὴν φύσιν τὴν αὑτῶν κατασκελετευθεῖσαν ἐπὶ τούτοις*). *Περὶ ὕψους* 2, 1 || **11** Thuc. 1, 22

αγδ] **2** habet *γδa*; *cf. Bi. 167* habent *ς* habere *α* || **3** sed **u x** *arς* sunt sed *γ*o sunt *p* sed . . . communia *om. α* | quae communis *γ* || **7** iubae] iube *αrς* tubae (-be **u x**) *γδap* || **9** placent *α* || **13** his ex *αa* ex his *γ*o**x***prς* ex u || **14** quod] quo *α* | misceam *γ* || **16** veniam ut (et *α*) ne *αa* veniet ne *γδ* | meis *α* forensibus *γδa* || **18** iam] immo *α* | cogitaque potissimum quo tempore *α* || **19** adgrediar *αar* -amur *γδpς* | et *om. α* || **21** praeter id *α* praeterii *a* praeterea *γδ* || **23** quamvis . . . feceris *om. γδ* || **24** hoc restr. *om. α* || **25** retardant *αa* tardant *γδ*

Illud peto, praesternas, ad quod hortaris, eligasque materiam, ne mihi iam scribere parato alia rursus cunctationis et morae iusta ratio nascatur. vale.

9.

C. PLINIVS [SEMPRONIO] RVFO SVO S.

Descenderam in basilicam Iuliam auditurus, quibus 1
proxima comperendinatione respondere debebam.
Sedebant iudices, decemviri venerant, obversabantur 2
advocati; silentium longum, tandem a praetore nuntius.
dimittuntur centumviri, eximitur dies me gaudente, qui
numquam ita paratus sum, ut non mora laeter. causa 3
dilationis Nepos praetor, qui legibus quaerit. proposuerat breve edictum: admonebat accusatores, admonebat reos exsecuturum se, quae senatus consulto continerentur. suberat edicto senatus consultum: hoc omnes, qui 4
quid negotii haberent, iurare, priusquam agerent, iubebantur nihil se ob advocationem cuiquam dedisse, promisisse, cavisse.
His enim verbis ac mille praeterea et venire advocationes et emi vetabantur. peractis tamen negotiis permittebatur pecuniam dumtaxat decem milium dare. hoc 5
facto Nepotis commotus praetor, qui centumviralibus praesidet, deliberaturus, an sequeretur exemplum, inopinatum nobis otium dedit.
Interim tota civitate Nepotis edictum carpitur, lauda- 6

10 Cic. ad Q. fr. 2, 1, 3 diem dicendo eximere. Liv. 1, 50, 8

αγδ] **1** praesternas *α a* (*cf. pan 31, 1 et Ke.*[2] *5*) praestuas *γ* -struas (-at o) *δ p ς* || **2** iam *a* tam *γ δ p r* eàm *α* || **5** Sempronio *ex ind.* B, *om. rell.* | Rufo *om. α* || **8** decemviri] centumviri *a ς* | obversabantur* *codd.; cf. Liv. 33, 47, 10. Plin. pan. 48, 4* -bant *a* || **11** mora laeter *α a i* moraliter *γ δ* || **14** senatus consulto ... edicto *om. γ* || **15** senatuus *α*; *cf. Kl.*[1] *1230* | *post* consultum *in cod.* **M** *lacuna trium fere versuum est* | qui quid negotii haberent *α*; *cf. Ke.*[2] *12* quisquis (-que *δ*) negotium haberet (-rent o) *γ δ p r* || **16** agerent *α i* agere *γ δ p r* || **20** peractis ... permittebatur *om. γ δ* || **23** praesidet *γ δ a p r* -ebat *α*; *sed cf. supra § 3* qui legibus quaerit

tur. multi: 'invenimus, qui curva corrigeret. quid? ante
hunc praetores non fuerunt? quis autem hic est, qui
emendet publicos mores?' alii contra: 'rectissime fecit;
initurus magistratum iura cognovit, senatus consulta
legit, reprimit foedissimas pactiones, rem pulcherrimam
7 turpissime venire non patitur.' tales ubique sermones,
qui tamen alterutram in partem ex eventu praevalebunt.
est omnino iniquum, sed usu receptum, quod honesta
consilia vel turpia, prout male aut prospere cedunt, ita
vel probantur vel reprehenduntur. inde plerumque eadem
facta modo diligentiae, modo vanitatis, modo libertatis,
modo furoris nomen accipiunt. vale.

10.

C. PLINIVS [SVETONIO] TRANQVILLO SVO S.

1 Libera tandem hendecasyllaborum meorum fidem, qui
scripta tua communibus amicis spoponderunt! appellan-
tur cotidie, efflagitantur, ac iam periculum est, ne cogan-
2 tur ad exhibendum formulam accipere. sum et ipse in
edendo haesitator, tu tamen meam quoque cunctationem
tarditatemque vicisti. proinde aut rumpe iam moras aut
cave, ne eosdem istos libellos, quos tibi hendecasyllabi
nostri blanditiis elicere non possunt, convicio scazontes
3 extorqueant! perfectum opus absolutumque est nec iam
splendescit lima, sed atteritur. patere me videre titulum
tuum, patere audire describi, legi, venire volumina Tran-
quilli mei! aequum est nos in amore tam mutuo eandem
percipere ex te voluptatem, qua tu perfrueris ex nobis. vale.

1 sq. Sen. apoc. 8 hic nobis curva corriget? Sedul. pasch. c. 4, 7 cui prona facultas . . . curva in directa referre; *cf. Otto 103* || **15** hendec.: *cf.* ep. 4, 14, 2 || **20** rumpe . . . moras: Verg. Aen. 4, 569. 9, 13. georg. 3, 43 || **23** *cf.* ep. 9, 35, 2. Quint. 10, 4, 4

αγδ] **3** ali *γ* || **5** foedissimas *αa* noviss- *γδpr* || **8** iniquom M*r* -quum M[1] *aς* -micum *γδp* || **10** probantur *αai* procedunt *γδpr* || **11** diligentiae modo vanitatis modo *om. γδpr* || **14** Adsueton. tranquillum *ind.* B Suetoni *α* Tranquillo *γδa* || **17** efflagitantur *α* et flag- *γδapr* et efflag- *ς* || **19** haesitator tu *αa* haesita tortuosa (-se x) *γδ* || **20** iam *om. γ*ux || **21** istos] illos *a* || **23** extorqueant *αa* -quent *γδ* || **24** lima *om. α* || **26** aequom M -uum M[2], *rell.*

11.

C. PLINIVS [CALPVRNIO] FABATO PROSOCERO SVO S.

Recepi litteras tuas, ex quibus cognovi speciosissimam 1
te porticum sub tuo filiique tui nomine dedicasse, sequenti die in portarum ornatum pecuniam promisisse, ut initium novae liberalitatis esset consummatio prioris.
Gaudeo primum tua gloria, cuius ad me pars aliqua 2
pro necessitudine nostra redundat; deinde quod memoriam soceri mei pulcherrimis operibus video proferri; postremo quod patria nostra florescit, quam mihi a quocumque excoli iucundum, a te vero laetissimum est.
Quod superest, deos precor, ut animum istum tibi, 3
animo isti tempus quam longissimum tribuant. nam liquet mihi futurum, ut peracto, quod proxime promisisti, incohes aliud. nescit enim semel incitata liberalitas stare, cuius pulchritudinem usus ipse commendat. vale.

12.

C. PLINIVS [TERENTIO] SCAVRO SVO S.

Recitaturus oratiunculam, quam publicare cogito, 1
advocavi aliquos, ut vererer, paucos, ut verum audirem. nam mihi duplex ratio recitandi, una, ut sollicitudine intendar, altera, ut admonear, si quid forte me ut meum fallit.
Tuli, quod petebam, inveni, qui mihi copiam consilii 2
sui facerent; ipse praeterea quaedam emendanda ad-
notavi. emendavi librum, quem misi tibi. materiam ex 3
titulo cognosces, cetera liber explicabit, quem iam nunc oportet ita consuescere, ut sine praefatione intellegatur.

αγδ] **2** Calpurnio *ex ind.* **B**, *om. rell.* || **3** te speciosissimam *α* || **4** filique *γ* || **6** novae *αa*, *om. γδpr* || **8** nostra *om. γδpr* || **14** proxime *αa* maxime *γδpr* || **19** Terentio Scauro] Adeca irum *ind.* **B** (*vid. inscriptionem ep. 13*) Scauro *αγδa*; *cf. ind. nom.* || **21** vererer (verer **o**) *γδapr* revererer (*ex* reverirer **M**) **M**[2] || **23** intendar *αγ***o** incen- **ux***apr* | quid *αa* quia *γδ* | forte] -em *γ* | meum] me cum *γδ* || **28** explicabit] -vit *γ* || **29** consuescere *codd.*, *nil mutandum; cf. Ma. 549*

4 tu velim, quid de universo, quid de partibus sentias,
scribas mihi. ero enim vel cautior in continendo vel
constantior in edendo, si huc vel illuc auctoritas tua
accesserit. vale.

13.

C. PLINIVS VALERIANO SVO S.

1 Et tu rogas et ego promisi, si rogasses, scripturum
me tibi, quem habuisset eventum postulatio Nepotis circa
Tuscilium Nominatum.
Inductus est Nominatus, egit ipse pro se nullo accu-
sante. nam legati Vicetinorum non modo non presserunt
2 eum, verum etiam sublevarunt. summa defensionis, non
fidem sibi in advocatione, sed constantiam defuisse; de-
scendisse ut acturum atque etiam in curia visum, deinde
sermonibus amicorum perterritum recessisse: monitum
enim, ne desiderio senatoris non iam quasi de nundinis,
sed quasi de gratia, fama, dignitate certantis tam perti-
naciter, praesertim in senatu, repugnaret, alioqui
3 maiorem invidiam quam proxime passurum. erat sane
prius, a paucis tamen, acclamatum exeunti. subiunxit
preces multumque lacrimarum; quin etiam tota actione
homo in dicendo exercitatus operam dedit, ut deprecari
magis (id enim et favorabilius et tutius) quam defendi
videretur.
4 Absolutus est sententia designati consulis Afrani
Dextri, cuius haec summa: melius quidem Nominatum
fuisse facturum, si causam Vicetinorum eodem animo,
quo susceperat, pertulisset; quia tamen in hoc genus
culpae non fraude incidisset nihilque dignum animad-

αγδ] **6** Valeriano *αγδa* Adterentium scaurum (*per imprudentiam ex epist. 12 huc transpositum*) *ind.* **B** || **11** nam *αo* etenim *rell.* | Vicentinorum (Vincent- *γ*) *γδ* || **12** sublevarunt *αδ* -vaverunt *γapr* || **13** advocationem *γ* || **15** perterritum *om. γδ* || **16** non iam *γa* nimiam *δp* non *ας* || **19** quam *om. γδ* | passurum *α*; *cf. Sch.*[4] *1407* -rus *rell.* || **20** a paucis tamen *α*; *cf. ep. 4, 7, 2* (recitavit tamen). *5, 20, 7. 7, 17, 8. 9, 10, 2* (*vid. Ca.*[1] *21*) tamen a (a *om. γδ*) paucis *γδa Cat.* || **25** designato *γ* || **27** Vicentinorum (Vincent- *γ*) *γδ*

versione admisisse convinceretur, liberandum, ita ut
Vicetinis, quod acceperat, redderet. adsenserunt omnes 5
praeter Flavium Aprum. is interdicendum ei advocationibus in quinquennium censuit et, quamvis neminem auctoritate traxisset, constanter in sententia mansit; quin etiam Dextrum, qui primus diversum censuerat, prolata lege de senatu habendo iurare coegit e re publica
esse, quod censuisset. cui quamquam legitimae postula- 6
tioni a quibusdam reclamatum est. exprobrare enim censenti ambitionem videbatur.

Sed, priusquam sententiae dicerentur, Nigrinus, tribunus plebis, recitavit libellum disertum et gravem, quo questus est venire advocationes, venire etiam praevaricationes, in lites coiri et gloriae loco poni ex spo-
liis civium magnos et statos reditus. recitavit capita 7
legum, admonuit senatus consultorum; in fine dixit petendum ab optimo principe, ut, quia leges, quia senatus consulta contemnerentur, ipse tantis vitiis mede-
retur. pauci dies, et liber principis severus et tamen 8
moderatus: leges ipsum; est in publicis actis.

Quam me iuvat, quod in causis agendis non modo pactione, dono, munere, verum etiam xeniis semper
abstinui! oportet quidem, quae sunt inhonesta, non quasi 9
inlicita, sed quasi pudenda vitare; iucundum tamen, si prohiberi publice videas, quod numquam tibi ipse per-
miseris. erit fortasse, immo non dubie huius propositi 10
mei et minor laus et obscurior fama, cum omnes ex necessitate facient, quod ego sponte faciebam. interim fruor voluptate, cum alii divinum me, alii meis rapinis, meae avaritiae occursum per ludum ac iocum dictitant. vale.

19 liber pr.: *cf.* Philostrat. Apollon. Tyan. 8, 1 *extr.* (*Bi. p. 167*)

αγδ] **1** ut *om. γδ* || **3** Flavium Aprum is *a*; *cf. ind. nom.* Fabium Aprum is *α* lacrumis (-cri- *δ*) *γδp* | advocationibus *αa* -oni *γδp* || **6** primus] -um *α* || **7** prolata *αa* perl- *γδpr* | erep. esse *αa* eripuisse *γδp* || **10** censenti ... prius quam (11) *om. γδp* || **14** coire *α* || **15** statos *αa* statutos *γδ* || **16** consultorum] -lti *α* || **18** vitiis *om. γδp* || **20** moderatus] moratus *α* | leges] -is *α* || **22** pactione *αaς* -nem *γδp* | xenis *γ* || **24** inlicita sed quasi *om. α* | pudenda *αai* iub- *γδpr* || **26** erit *om. α* || **30** ac iocum* *αai* (*cf. Cic. off. 1, 103* ad ludum et iocum; *Sen. ep. 18, 15*) acceptum *γδ*

14.

C. PLINIVS PONTIO [ALLIFANO] SVO S.

1 Secesseram in municipium, cum mihi nuntiatum est
Cornutum Tertullum accepisse Aemiliae viae curam.
2 exprimere non possum, quanto sim gaudio adfectus et
ipsius et meo nomine; ipsius, quod, sit licet, sicut est, ab
omni ambitione longe remotus, debet tamen ei iucundus
honor esse ultro datus; meo, quod aliquanto magis me
delectat mandatum mihi officium, postquam par Cor-
3 nuto datum video. neque enim augeri dignitate quam
aequari bonis gratius.

Cornuto autem quid melius, quid sanctius, quid in
omni genere laudis ad exemplar antiquitatis expressius?
quod mihi cognitum est non fama, qua alioqui optima
et meritissima fruitur, sed longis magnisque experimen-
4 tis. una diligimus, una dileximus omnes fere, quos aetas
nostra in utroque sexu aemulandos tulit; quae societas
5 amicitiarum artissima nos familiaritate coniunxit. acces-
sit vinculum necessitudinis publicae; idem enim mihi, ut
scis, collega quasi voto petitus in praefectura aerari
fuit, fuit et in consulatu. tum ego, qui vir et quantus
esset, altissime inspexi, cum sequerer ut magistrum, ut
parentem vererer: quod non tam aetatis maturitate quam
6 vitae merebatur. his ex causis ut illi sic mihi gratulor,
nec privatim magis publice, quod tandem homines non
ad pericula, ut prius, verum ad honores virtute per-
veniunt.

2 *cf. P. Lambrechts, Rev. Belg. phil. 1936, 125 sqq.* || **3** sqq.: *vid. Kroll, Stud. zum Verständnis der röm. Lit. (1924), p. 238 sq.* || **16** una . . . omnes: *his verbis versus herous efficitur*

αγδ] **2** Pontio *αγδa* | Allifano *ex ind.* B (*om. rell.*) || **6** ipsius quod sit licet *a* ip. quod scilicet *γος* ip. scilicet quia ux ip. quod *Cat.* licet *α* | sicut est *om. α* || **7** ei] et *α*u || **8** esse honor *a* || **10** dignitatę *αa* -tem *γδ* || **13** exemplum *α* || **15** sed *αa* et *γδ* || **17** in *om. a* || **20** aerari *γ* -rii *rell.* || **21** fuit *semel γδ* | tum ego] cum eo *α* || **22** inspexeram *α* | ut parentem vererer quod *γδapr* aut parentem verererque quod *α* || **24** mihi] mi *α* || **25** quod *om. γδ*

In infinitum epistulam extendam, si gaudio meo in- 7
dulgeam. praevertor ad ea, quae me agentem hic nuntius
deprehendit. eram cum prosocero meo, eram cum amita 8
uxoris, eram cum amicis diu desideratis, circumibam
agellos, audiebam multum rusticarum querelarum, rationes legebam invitus et cursim (aliis enim chartis, aliis sum litteris initiatus), coeperam etiam itineri me prae-
parare. nam includor angustiis commeatus eoque ipso, 9
quod delegatum Cornuto audio officium, mei admoneor.
Cupio te quoque sub idem tempus Campania tua remittat, ne quis, cum in urbem rediero, contubernio nostro dies pereat. vale.

15.

C. PLINIVS [ARRIO] ANTONINO SVO S.

Cum versus tuos aemulor, tum maxime, quam sint 1
boni, experior. ut enim pictores pulchram absolutamque faciem raro nisi in peius effingunt, ita ego ab hoc
archetypo labor et decido. quo magis hortor, ut quam 2
plurima proferas, quae imitari omnes concupiscant, nemo aut paucissimi possint. vale.

16.

C. PLINIVS [AEFVLANO] MARCELLINO SVO S.

Tristissimus haec tibi scribo Fundani nostri filia 1
minore defuncta. qua puella nihil umquam festivius, amabilius nec modo longiore vita, sed prope immortalitate dignius vidi.

23 sqq.: *cf. CIL VI 16631 (= Dess. 1030), Groag RE XV 1823*

αγδ] 2 praevertor *αoa* praevertam *rell.* || 4 circuibam *δ* || 6 cursim aliis *pleriq.*, M² cursum aliis M¹ causis malis *γδ* | *alterum* aliis *om. γou* sunt x || 11 quis] quisquam *α* || 14 Arrio *ex ind.* B, *om. rell.* || 18 labor et *rς* laboro et *αγδp* labore *a* || 22 Aefulano *ex ind.* B, *om. rell.* || 24 minor *δpr* minor est *vulg.* || 25 longiore] -ri *γ* | prope *αa* paene *γδpr*

2 Nondum annos XIIII impleverat, et iam illi anilis
prudentia, matronalis gravitas erat et tamen suavitas
3 puellaris cum virginali verecundia. ut illa patris cer-
vicibus inhaerebat! ut nos amicos paternos et amanter
et modeste complectebatur! ut nutrices, ut paedagogos,
ut praeceptores pro suo quemque officio diligebat! quam
studiose, quam intellegenter lectitabat! ut parce custo-
diteque ludebat!

Qua illa temperantia, qua patientia, qua etiam con-
4 stantia novissimam valetudinem tulit! medicis obse-
quebatur, sororem, patrem adhortabatur ipsamque se
destitutam corporis viribus vigore animi sustinebat.
5 duravit hic illi usque ad extremum nec aut spatio
valetudinis aut metu mortis infractus est, quo plures
gravioresque nobis causas relinqueret et desiderii et
6 doloris. o triste plane acerbumque funus! o morte ipsa
mortis tempus indignius! iam destinata erat egregio
7 iuveni, iam electus nuptiarum dies, iam nos vocati. quod
gaudium quo maerore mutatum est!

Non possum exprimere verbis, quantum animo vul-
nus acceperim, cum audivi Fundanum ipsum, ut multa
luctuosa dolor invenit, praecipientem, quod in vestes,
margarita, gemmas fuerat erogaturus, hoc in tus et
8 unguenta et odores impenderetur. est quidem ille eru-
ditus et sapiens, ut qui se ab ineunte aetate altioribus
studiis artibusque dediderit; sed nunc omnia, quae audiit
saepe, quae dixit, aspernatur expulsisque virtutibus
9 aliis pietatis est totus. ignosces, laudabis etiam, si cogi-

αγδ] **1** annos · XIIII · γδ anno · XIIII · α annos quatuordecim *a*, *vulgo* annos XIII *coni. Dressel; cf. CIL VI 16631* | impleverat α u *a* expl- *rell.* | anilis α *a r* ς talis γδ*p* || **5** complectabatur γ || **7** ut . . . ludebat *om.* α || **9** qua patientia *om.* γδ*pr* || **11** patrem α *a* partim *rell.* || **15** causas nobis δ*pr* || **16** o morte α, *cf. Sch.*[6] *126* morte *rell.* || **18** iam el. nupt. dies *om.* α | vocati] adv- δ*pr* || **21** audivi α *a* audi γδ | Fundanum α *a r* ς -nium γδ*p* | ipsum *om.* γδ || **23** margarita α; *cf. Neue-Wagener I 820 sqq. Suet. Cal. 37, 1 (ed. Ihm p. 176): vid. Ca.*[1] *34* margaritas γδ*a* | tus α tura *rell.* | et in unguenta γδ || **26** artibusque α *a r* ς altiusque γδ*p* | quae audiit α *a* quaerit γδ*p* quae audiit querit *r* ς || **28** aliis pietatis est totus ignosces α *a* ς et talis pietas est cui signos γδ*p*

taveris, quid amiserit. amisit enim filiam, quae non
minus mores eius quam os vultumque referebat totum-
que patrem mira similitudine exscripserat.
Proinde, si quas ad eum de dolore tam iusto litteras 10
mittes, memento adhibere solacium, non quasi castiga-
torium et nimis forte, sed molle et humanum. quod ut
facilius admittat, multum faciet medii temporis spatium.
ut enim crudum adhuc vulnus medentium manus refor- 11
midat, deinde patitur atque ultro requirit, sic recens
animi dolor consolationes reicit ac refugit, mox desiderat
et clementer admotis adquiescit. vale.

17.

C. PLINIVS [VESTRICIO] SPVRINNAE SVO S.

Scio, quanto opere bonis artibus faveas, quantum 1
gaudium capias, si nobiles iuvenes dignum aliquid
maioribus suis faciant. quo festinantius nuntio tibi
fuisse me hodie in auditorio Calpurni Pisonis.
Recitabat καταστερισμῶν eruditam sane luculentamque 2
materiam. scripta elegis erat fluentibus et teneris et
enodibus, sublimibus etiam, ut poposcit locus. apte enim
et varie nunc attollebatur, nunc residebat; excelsa de-
pressis, exilia plenis, severis iucunda mutabat, omnia
ingenio pari. commendabat haec voce suavissima, vocem 3
verecundia: multum sanguinis, multum sollicitudinis in
ore, magna ornamenta recitantis. etenim nescio quo
pacto magis in studiis homines timor quam fiducia decet.
ne plura (quamquam libet plura, quo sunt pulchriora de 4
iuvene, rariora de nobili), recitatione finita multum ac

αγδ] 2 mores αας formam oris γδp || 5 adhibere αarς habere γδp | castigatorium α -torum a, -turum γδpr || 7 faciet αar favet γδpς || 10 consulationes α | reicit *sup. lin.* M^2 || 13 Vestricio *ex ind.* B, *om. rell.* || 14 quantopere δpr || 17 adiutorio γ || 19 elegis erat] leges erant α || 20 poposcit locus αa poscit locus rς poscit loco γδp | apte αa alte γδp || 23 vocem] voce γδp || 24 verecunda δp || 26 timore γ || 28 nobili δai -le γ nobis α

diu exosculatus adulescentem, qui est acerrimus stimulus monendi, laudibus incitavi, pergeret, qua coepisset, lumenque, quod sibi maiores sui praetulissent, posteris
5 ipse praeferret. gratulatus sum optimae matri, gratulatus et fratri, qui ex auditorio illo non minorem pietatis gloriam quam ille alter eloquentiae tulit: tam notabiliter pro fratre recitante primum metus eius, mox gaudium eminuit.

6 Di faciant, ut talia tibi saepius nuntiem! faveo enim saeculo, ne sit sterile et effetum, mireque cupio, ne nobiles nostri nihil in domibus suis pulchrum nisi imagines habeant; quae nunc mihi hos adulescentes tacitae laudare, adhortari et, quod amborum gloriae satis magnum est, agnoscere videntur. vale.

18.

C. PLINIVS [CALPVRNIO] MACRO SVO S.

1 Bene est mihi, quia tibi bene est. habes uxorem tecum, habes filium; frueris mari, fontibus, viridibus, agro, villa amoenissima. neque enim dubito esse amoenissimam, in qua se composuerat homo felicior, antequam
2 felicissimus fieret. ego in Tuscis et venor et studeo, quae interdum alternis, interdum simul facio; nec tamen adhuc possum pronuntiare, utrum sit difficilius capere aliquid an scribere. vale.

6 Liv. 4, 12, 8 annonae levatae ... gloriam tulit; 38, 53, 11. Tac. hist. 3, 19, 2 gloriam ... laturos || 11sq. Sen. ep. 44, 5. Quint. 3, 8, 31. Iuv. 8, 1sqq.

αγδ] 2 monendis *α* || 4 ipse *α* ipsis *vulgo, om. γδ* || 5 ex *αar* in *δpς, om. γ* || 6 tulit* *αa, cf. Sch.*[6] *126* rettulit *γ* retulit *δpr* | tam] iam *a* | notabiliter *αγ* nobiliter *δa* || 9 di *γ* dii *rell.* || 10 et effetum (effoe- *a*) *αa* effetum *ς* effectum *γδ* || 12 tacitae *γ* tacite *δapr* tacitos *α*; *cf. Ca.*[1] *69sq. et Sch.*[4] *1405* || 14 agnoscere *αai* adcognoscere *γ* || 16 Calpurnio *ex ind.* B., *om. rell.* | Macro *γδa* Spurinnae *α* || 18 viridibus *αa* viribus *γu* vitibus x ruribuso *ς* || 19 neque ... amoenissimam *om. αu* || 22 alternis interdum *om. γδpr* || 23 adhuc] et huc *α*

19.

C PLINIVS [VALERIO] PAVLINO SVO S.

Video, quam molliter tuos habeas; quo simplicius tibi 1
confitebor, qua indulgentia meos tractem. est mihi sem- 2
per in animo et Homericum illud πατὴρ δ' ὣς ἤπιος ἦεν et
hoc nostrum 'pater familiae'. quodsi essem natura
asperior et durior, frangeret me tamen infirmitas liberti
mei Zosimi, cui tanto maior humanitas exhibenda est,
est, quanto nunc illa magis eget. homo probus, officio- 3
sus, litteratus; et ars quidem eius et quasi inscriptio
comoedus, in qua plurimum facit. nam pronuntiat acriter,
sapienter, apte, decenter etiam; utitur et cithara perite,
ultra quam comoedo necesse est. idem tam commode
orationes et historias et carmina legit, ut hoc solum di-
dicisse videatur.

Haec tibi sedulo exposui, quo magis scires, quam 4
multa unus mihi et quam iucunda ministeria praestaret.
accedit longa iam caritas hominis, quam ipsa pericula
auxerunt. est enim ita natura comparatum, ut nihil 5
aeque amorem incitet et accendat quam carendi metus;
quem ego pro hoc non semel patior. nam ante aliquot 6
annos, dum intente instanterque pronuntiat, sanguinem
reiecit atque ob hoc in Aegyptum missus a me post
longam peregrinationem confirmatus rediit nuper;
deinde, dum per continuos dies nimis imperat voci,
veteris infirmitatis tussicula admonitus rursus sangui-
nem reddidit.

5 Hom. Od. 2, 47. 234. 5, 12 || **6** pater fam.: Sen. ep. 47, 14 || **23** in Aegyptum: *cf.* Cels. 3, 22, 8 (p. 136 M.)

αγδ] **2** Valerio *ex ind.* B, *om. rell.* || **5** *prius* et *om. γδ* || **6** familiae *αγδ* -as *a* || **9** nunc *om. a* | illa magis eget *α a* (*nil mutandum; cf. Sch.*[5] *32*) utilior humanitas iam agisse (eg- **o**, agi se **ux**) et *γ* **o**[2]**ux** || **14** orationes] rat- *α* || **17** praestaret] -ent *γ* || **18** accedit huc longa *a* || **19** ita *αr* a *a*, *om. γpς* || **21** nam] non *γ* | aliquot *a* -od *αγ* -os *δ* || **24** rediit *α* **o** *arς* redit *rell.* || **25** continuos (cot- *γ*) *γδa* cotidianos *α* | nimis *om. γδpr* | imperat] imperatus *γδp* || **26** admonitus *α a* admonetur (-ov- **x***r*) *γ* **ou x**[2]*r ς* || **27** reddit *γ* **ux** *p*

7 Qua ex causa destinavi eum mittere in praedia tua,
quae Foro Iuli possides. audivi enim te saepe referentem esse ibi et aera salubrem et lac eius modi curationi-
8 bus accommodatissimum. rogo ergo scribas tuis, ut illi villa, ut domus pateat, offerant etiam sumptibus eius, si
9 quid opus erit; erit autem opus modico. est enim tam parcus et continens, ut non solum delicias, verum etiam necessitates valetudinis frugalitate restringat. ego proficiscenti tantum viatici dabo, quantum sufficiat eunti in tua. vale.

20.

C. PLINIVS [CORNELIO] VRSO SVO S.

1 Iterum Bithyni: breve tempus a Iulio Basso, et Rufum Varenum proconsulem detulerunt, Varenum, quem nuper adversus Bassum advocatum et postularant et acceperant.

2 Inducti in senatum inquisitionem postulaverunt. Varenus petit, ut sibi quoque defensionis causa evocare testes liceret; recusantibus Bithynis cognitio suscepta est. egi pro Vareno non sine eventu; nam, bene an male,
3 liber indicabit. in actionibus enim utramque in partem fortuna dominatur: multum commendationis et detrahit et adfert memoria, vox, gestus, tempus ipsum, postremo vel amor vel odium rei; liber offensis, liber gratia, liber et secundis casibus et adversis caret.

4 Respondit mihi Fonteius Magnus, unus ex Bithynis, plurimis verbis, paucissimis rebus. est plerisque Grae-

13 iterum B.: *cf.* Iuv. 4, 1 | Basso: *vid.* ep. 4, 9 || 14 Varenum: *cf. Hanslik, Wien. Stud. 1948, 134sq., RE VIII A 375*

αγδ] 5 villa ut *om.* *δp* || 8 frugalitate] -tem *γ* || 9 sufficiat *α* sufficit et *γδpr* sufficit *a* || 12 Cornelio *ex ind.* B, *om. rell.* || 13 iterum *γδapr* fieret in *α* | Rufum uxr*ς* -ium *rell.* || 15 nuper *om.* *γδpr* || 18 Varenus *αa* tum Varenus *γδpr* | petīt *codd.*, *v. Sch.*[6] *126sq.* petiit *edd.* | quoque] undique *α* || 20 sine *αarς* nisi *γδp* || 21 indicabit ur*ς* iud- *α*ox*ap* iudicavit *γ* || 22 detrahit] deicit *α* || 24 amor] -rem *γ*ux || 27 plurimis *αa* pluribus *γδ*

corum, ut illi, pro copia volubilitas: tam longas tamque
frigidas perihodos uno spiritu quasi torrente contor-
quent. itaque Iulius Candidus non invenuste solet dicere 5
aliud esse eloquentiam, aliud loquentiam. nam eloquen-
tia vix uni aut alteri, immo, si M. Antonio credimus,
nemini, haec vero, quam Candidus loquentiam appellat,
multis atque etiam impudentissimo cuique maxime
contingit.

Postero die dixit pro Vareno Homullus callide, acriter, 6
culte, contra Nigrinus presse, graviter, ornate. censuit
Acilius Rufus, consul designatus, inquisitionem Bithy-
nis dandam; postulationem Vareni silentio praeterit.
haec forma negandi fuit. Cornelius Priscus consularis 7
et accusatoribus, quae petebant, et reo tribuit vicitque
numero. impetravimus rem nec lege comprehensam nec
satis usitatam, iustam tamen. quare iustam, non sum 8
epistula exsecuturus, ut desideres actionem. nam, si
verum est Homericum illud

τὴν γὰρ ἀοιδὴν μᾶλλον ἐπικλείουσ' ἄνθρωποι,
ἥ τις ἀκουόντεσσι νεωτάτη ἀμφιπέληται,

providendum est mihi, ne gratiam novitatis et florem, quae oratiunculam illam vel maxime commendat, epistulae loquacitate praecerpam. vale.

5 M. Antonio: *cf.* Cic. orat. 18; de orat. 1, 94. Quint. 8 prooem. 13. 12, 1, 21 || 19sq. Hom. Od. 1, 351sq.

αγδ] 2 frigidas *αrς* rigidas *rell.* | periodos u x *p* | contorquent *γ* u *a i* torquente *α* || 4 aliud loquentiam nam eloquentia *om. α* || 5 unis *γ* | credimus *α a* credamus *γ δ* || 8 contingit *γ δ a p r* contigit *α* || 9 callide o x *a ς* calide *α* calde *γp* || 12 praeteriit *α a ς* praeterit *rell.* || 13 Priscus *γδapr* Sertorius *α* | consularis et *a* *om. γδ* et *om. α* || 14 accusatoribus] actoribus *γδpr* | vicitque] nec cuique *α* || 15 impetravimus *δ a* imperavimus *γ* imperaveram *α* | nec lege *a i* lege *α* negleget *γ* negligenter *δpr* || 16 usitatam *α a i* suis tantum *γδ* | sum] summa *γ* || 19. 20 *om. in lac. γδ* || 21 providendum *a* prodendum *α* a te providendum *γδpr* || 22 commendat *α* o x *a* commendant *rell.* || 23 praecerpam *αai* praetereaam *γδp*

21.

C. PLINIVS [POMPEIO] SATVRNINO SVO S.

1 Varie me adfecerunt litterae tuae. nam partim laeta,
partim tristia continebant: laeta, quod te in urbe teneri
nuntiabant ('nollem' inquis, sed ego volo); praeterea
quod recitaturum, statim ut venissem, pollicebantur;
2 ago gratias, quod exspector. triste illud, quod Iulius
Valens graviter iacet; quamquam ne hoc quidem triste,
si illius utilitatibus aestimetur, cuius interest quam
3 maturissime inexplicabili morbo liberari. illud plane
non triste solum, verum etiam luctuosum, quod Iulius
Avitus decessit, dum ex quaestura redit, decessit in
nave, procul a fratre amantissimo, procul a matre, a
4 sororibus. nihil ista ad mortuum pertinent, sed perti-
nuerunt, cum moreretur, pertinent ad hos, qui super-
sunt; iam quod in flore primo tantae indolis iuvenis ex-
stinctus est summa consecuturus, si virtutes eius matu-
5 ruissent. quo ille studiorum amore flagrabat! quantum
legit, quantum etiam scripsit! quae nunc omnia cum ipso
sine fructu posteritatis abierunt.
6 Sed quid ego indulgeo dolori? cui si frenos remittas,
nulla materia non maxima est. finem epistulae faciam, ut
facere possim etiam lacrimis, quas epistula expressit.
vale.

$\alpha\gamma\delta$] **2** Pompeio *ex ind.* B, *om. rell.* || **3** variae γ | laeta partim *om.* γ || **5** praeterea] propt- *Cat* || **7** Iulius] Silvius α || **12** decessit dum] decessit (*del. in fine pag.*) decessit dum α || **13** nave α -em $\gamma\delta$ -i *a* || **17** summa consecuturus $\gamma\delta a$ maxima consecutus α | si ... maturuissent $\gamma\delta a$ amabam virtutes eius maturitatemque α || **18** quo αa quod $\gamma\delta$ | flagrabat] -bit α || **20** abierunt αa adierunt γ aruerunt δpr || **21** cui αa qui $\gamma\delta$ || **23** expressit epistula $\gamma\delta$

LIBER SEXTVS

1.

C. PLINIVS TIRONI SVO S.

Quamdiu ego trans Padum, tu in Piceno, minus te 1 requirebam; postquam ego in urbe, tu adhuc in Piceno, multo magis, seu quod ipsa loca, in quibus esse una solemus, acrius me tui commonent, seu quod desiderium absentium nihil perinde ac vicinitas acuit, quoque propius accesseris ad spem fruendi, hoc impatientius careas. quidquid in causa, eripe me huic tormento! 2 Veni, aut ego illuc, unde inconsulte properavi, revertar vel ob hoc solum, ut experiar, an mihi, cum sine me Romae coeperis esse, similes his epistulas mittas. vale.

2.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Soleo non numquam in iudiciis quaerere M. Regulum, 1 nolo enim dicere desiderare. cur ergo quaero? habebat 2 studiis honorem, timebat, pallebat, scribebat, quamvis non posset ediscere. illud ipsum, quod oculum modo dextrum, modo sinistrum circumlinebat, dextrum, si a petitore, alterum, si a possessore esset acturus, quod candidum splenium in hoc aut in illud supercilium trans-

LIBRI SEXTI **codd.:** α(**M**), γ(**D**), δ(**oux**); *accedit cod. Mon., qui ep. 10 exhibet; cf. praef. p. V et p. 2*

αγδ] **6** seu quod α*a* ex quo γδ || **7** me tui α*a* metus γδ || **8** nihil] mihi α || **9** accesserit γδ | careas] capias γ cupias δ || **11** inconsulte] consulte γ (consul te δ) || **16** iudiciis] -cis γ | M.] ·M̅· α Marcum *a* meum γδ || **19** posse te discere α || **22** in illud α o illud *rell.* | transferebat] -bam γδ

ferebat, quod semper haruspices consulebat de actionis
eventu, a nimia superstitione, sed tamen et a magno
3 studiorum honore veniebat. iam illa perquam iucunda
una dicentibus, quod libera tempora petebat, quod audituros corrogabat. quid enim iucundius quam sub alterius
invidia, quam diu velis, et in alieno auditorio quasi
deprehensum commode dicere?
4 Sed utcumque se habent ista, bene fecit Regulus, quod
est mortuus: melius, si ante. nunc enim sane poterat sine
malo publico vivere sub eo principe, sub quo nocere non
5 poterat. ideo fas est non numquam eum quaerere. nam,
postquam obiit ille, increbruit passim et invaluit consuetudo binas vel singulas clepsydras, interdum etiam
dimidias et dandi et petendi. nam et qui dicunt, egisse
malunt quam agere, et qui audiunt, finire quam iudicare.
tanta neglegentia, tanta desidia, tanta denique inreveren-
6 tia studiorum periculorumque est. an nos sapientiores
maioribus nostris, nos legibus ipsis iustiores, quae tot
horas, tot dies, tot comperendinationes largiuntur?
hebetes illi et supra modum tardi, nos apertius dicimus,
celerius intellegimus, religiosius iudicamus, qui paucioribus clepsydris praecipitamus causas, quam diebus
explicari solebant? o Regule, qui ambitione ab omnibus
obtinebas, quod fidei paucissimi praestant!
7 Equidem quotiens iudico, quod vel saepius facio quam
8 dico, quantum quis plurimum postulat aquae, do. etenim
temerarium existimo divinare, quam spatiosa sit causa
inaudita, tempusque negotio finire, cuius modum ignores,
praesertim cum primam religioni suae iudex patientiam
debeat, quae pars magna iustitiae est. at quaedam supervacua dicuntur. etiam: sed satius est et haec dici quam
9 non dici necessaria. praeterea, an sint supervacua, nisi

αγδ] **2** a nimia M^2 animi M, *rell.* | a magno αa ex magno *Cat.i* magno γδ || **3** iam] tam γδ || **5** enim αa enimque γ denique δ | sub ... quam *om.* γ || **10** vivere] dicere γ || **12** abiit illa γδ || **13** etiam] et δa || **17** est *om.* γ || **21** qui] quia αa || **22** clepsydra γδa | quam] quae δ || **23** o Regule αa o Regulus γδ || **24** fidei] fidem γδp || **26** quis] qui γδ | aquae do etenim αa atque docet enim γδ || **29** primum *Sich.* | religionis γδpr || **30** iustitia α

cum audieris, scire non possis. sed de his melius coram, ut de pluribus vitiis civitatis. nam tu quoque amore communium soles emendari cupere, quae iam corrigere difficile est.

Nunc respiciamus domos nostras! ecquid omnia in 10
tua recte? in mea novi nihil. mihi autem et gratiora sunt bona, quod perseverant, et leviora incommoda, quod adsuevi. vale.

3.

C. PLINIVS VERO SVO S.

Gratias ago, quod agellum, quem nutrici meae do- 1
naveram, colendum suscepisti. erat, cum donarem, centum milium nummum; postea decrescente reditu etiam
pretium minuit, quod nunc te curante reparabit. tu modo 2
memineris commendari tibi a me non arbores et terram, quamquam haec quoque, sed munusculum meum; quod esse quam fructuosissimum non illius magis interest, quae accepit, quam mea, qui dedi. vale.

4.

C. PLINIVS CALPVRNIAE SVAE S.

Numquam sum magis de occupationibus meis ques- 1
tus, quae me non sunt passae aut proficiscentem te valetudinis causa in Campaniam prosequi aut profectam
e vestigio subsequi. nunc enim praecipue simul esse 2
cupiebam, ut oculis meis crederem, quid viribus, quid corpusculo apparares, ecquid denique secessus voluptates regionisque abundantiam inoffensa transmitteres.

αγδ] **2** amore communium* *codd. recte: neutr. gen.; cf.* τὰ κοινά: *Publ. Syr. S 43* sua servat, qui salva esse vult communia. *Hor. c. 2, 15, 14. Sen. dial. 9, 3, 1 al. (vid. Thes. l. L. III 1977, 51 sqq.) (locus a criticis frustra vexatus)* || **3** emendari *codd., nil mutandum; cf. Sch.*[6] *127* || **5** domos *αa*, *om. rell.* | ecquid *αai* et quid *γδpr* || **7** quod adsuevi *αaς* sed adsuevi *rell.* || **12** suscepi *γ* | et erat *δ* || **14** reparabat *γ* || **22** valitudinis *α* || **23** Campaniam] -nia *γ* || **26** apparares] adp- *α* adpareres *a* adquireres (acq- *δ*) *γδ* | voluptatis *α*

3 Equidem etiam fortem te non sine cura desiderarem:
est enim suspensum et anxium de eo, quem ardentissime
4 diligas, interdum nihil scire; nunc vero me cum absen-
tiae tum infirmitatis tuae ratio incerta et varia sollici-
tudine exterret. vereor omnia, imaginor omnia, quaeque
natura metuentium est, ea maxime mihi, quae maxime
5 abominor, fingo. quo impensius rogo, ut timori meo co-
tidie singulis vel etiam binis epistulis consulas. ero
enim securior, dum lego, statimque timebo, cum legero.
vale.

5.

C. PLINIVS VRSO SVO S.

1 Scripseram tenuisse Varenum, ut sibi evocare testes liceret; quod pluribus aequum, quibusdam iniquum et quidem pertinaciter visum, maxime Licinio Nepoti, qui sequenti senatu, cum de rebus aliis referretur, de proximo senatus consulto disseruit finitamque causam re-
2 tractavit. addidit etiam petendum a consulibus, ut refer-
rent sub exemplo legis ambitus de lege repetundarum,
an placeret in futurum ad eam legem adici, ut sicut
accusatoribus inquirendi testibusque denuntiandi po-
3 testas ex ea lege esset, ita reis quoque fieret. fuerunt,
quibus haec eius oratio ut sera et intempestiva et prae-
postera displiceret, quae omisso contra dicendi tempore
4 castigaret peractum, cui potuisset occurrere. Iuventius
quidem Celsus praetor tamquam emendatorem senatus et
multis et vehementer increpuit. respondit Nepos rursus-
que Celsus; neuter contumeliis temperavit.
5 Nolo referre, quae dici ab ipsis moleste tuli. quo magis quosdam e numero nostro improbavi, qui modo ad Celsum, modo ad Nepotem, prout hic vel ille diceret, cupi-

13 Varenum: *vid.* ep. 5, 20, 1

αγδ] **5** exterret] exercet *Markland* | imaginor omnia *α*, *om. rell.* || **6** metuentum *α* | quae maxime M^1*a* quae maxme M quae *γδpr*; *cf. Ca.*[1] *64* || **7** singulis quotidie *δ* || **9** legero] -am *δpr* || **13** testis *δ* || **14** aequom M -uum *pleriq.*, M^1 | iniquom M -uum *pleriq.*, M^1 || **16** refertur *γr* || **19** ambitum *α*

ditate audiendi cursitabant et nunc, quasi stimularent et
accenderent, nunc, quasi reconciliarent ac recomponerent,
frequentius singulis, ambobus interdum propitium Cae-
sarem, ut in ludicro aliquo, precabantur.
Mihi quidem illud etiam peracerbum fuit, quod sunt 6
alter alteri, quid pararent, indicati. nam et Celsus Nepoti
ex libello respondit et Celso Nepos ex pugillaribus.
tanta loquacitas amicorum, ut homines iurgaturi id 7
ipsum invicem scierint, tamquam convenisset. vale.

6.

C. PLINIVS FVNDANO SVO S.

Si quando, nunc praecipue cuperem esse te Romae, et 1
sis rogo. opus est mihi voti, laboris, sollicitudinis socio.
petit honores Iulius Naso, petit cum multis, cum bonis,
quos ut gloriosum, sic est difficile superare. pendeo ergo 2
et exerceor spe, adficior metu et me consularem esse non
sentio; nam rursus mihi videor omnium, quae decucurri,
candidatus.
Meretur hanc curam longa mei caritate. est mihi cum 3
illo non sane paterna amicitia (neque enim esse potuit
per meam aetatem); solebat tamen vixdum adulescentulo
mihi pater eius cum magna laude monstrari. erat non
studiorum tantum, verum etiam studiosorum amantissi-
mus ac prope cotidie ad audiendos, quos tunc ego fre-
quentabam, Quintilianum, Niceten Sacerdotem ventita-

25 *cf. I. ab Arnim, Dio von Prusa p. 128 sq.* | Niceten Sac.: Philostr. v. soph. 1, 19, 1; *Nord. 318*

αγδ] 2 ac recomponerent* (recomponerent *corr. ex* reomponerent) *α*; *cf. ep. 5, 16, 11* reicit ac refugit; *7, 19, 9* reddit ac refert; *8, 12, 1* reductor ac reformator; *2, 14, 4. 4, 11, 9. 5, 6, 4* (*vid. Kienzle, diss. p. 72 sqq. et Ca.*[1] *42*) componerentque *γδa* ‖ 6 quid] quod *γ* ‖ 8 iurgaturi] purg- *α* ‖ 9 scierint *αrς* (*cf. Sch.*[4] *1407*) scirent *γδap* | convenisset *αa* -ent *γδpr* ‖ 11 Fundano *α*ux*ap* Fundanio (-mio o) *γ*o*rς* ‖ 14 honores Iulius *γδa*, *om. α* | petit cum] petit o cum *α* ‖ 17 nam *om. γδpr* | decucurri *γaς* decurri *αδpr* ‖ 22 laude monstrare *γδ* laudet nonstrari (*sic*) *α* ‖ 24 frequentabat *γδ* ‖ 25 Quintilianum . . . ventitabat *om. γδp*

bat, vir alioqui clarus et gravis, et qui prodesse filio
memoria sui debeat.
4 Sed multi nunc in senatu, quibus ignotus ille, multi,
quibus notus, sed non nisi viventis reverentur. quo ma-
gis huic omissa gloria patris, in qua magnum ornamen-
tum, gratia infirma, ipsi enitendum, ipsi elaborandum
5 est. quod quidem semper, quasi provideret hoc tempus,
sedulo fecit: paravit amicos, quos paraverat, coluit, me
certe, ut primum sibi iudicare permisit, ad amorem imi-
6 tationemque delegit. dicenti mihi sollicitus adsistit, ad-
sidet recitanti; primis etiam et cum maxime nascentibus
opusculis meis interest, nunc solus, ante cum fratre,
cuius nuper amissi ego suscipere partes, ego vicem
7 debeo implere. doleo enim et illum immatura morte
indignissime raptum et hunc optimi fratris adiumento
destitutum solisque amicis relictum.
8 Quibus ex causis exigo, ut venias et suffragio meo
tuum iungas. permultum interest mea te ostentare, tecum
circumire. ea est auctoritas tua, ut putem me efficacius
tecum etiam meos amicos rogaturum. abrumpe, si qua
9 te retinent: hoc tempus meum, hoc fides, hoc etiam
dignitas postulat. suscepi candidatum, et suscepisse me
notum est: ego ambio, ego periclitor; in summa, si datur
Nasoni, quod petit, illius honor; si negatur, mea repulsa
est. vale.

7.

C. PLINIVS CALPVRNIAE SVAE S.

1 Scribis te absentia mea non mediocriter adfici unum-
que habere solacium, quod pro me libellos meos teneas,
2 saepe etiam in vestigio meo colloces. gratum est, quod
nos requiris, gratum, quod his fomentis adquiescis: in-

αγδ] **4** notus *om.* *α* | viventis *γδ* -tes *rell.* || **6** enitendum ipsi *om.* *γδp* ipsi enitendum et laborandum *a* || **10** sollicitus *αγ* -te *δa* || **11** primis *αδ* primus *γapr* || **12** fratre *αarς* patre *γδp* || **18** tecum . . . est] tecum circum irae est *α* et tum (tamen **ux**) circumire ea est *γδa* || **19** me] ne *γ* || **23** in summam *α* || **30** etiam *ας* enim *γδapr* | est . . . gratum *om.* *γδapr* || **31** requiris] -res *α*

vicem ego epistulas tuas lectito atque identidem in manus
quasi novas sumo; sed eo magis ad desiderium tui accen-
dor. nam, cuius litterae tantum habent suavitatis, huius 3
sermonibus quantum dulcedinis inest! tu tamen quam
frequentissime scribe, licet hoc ita me delectet, ut tor-
queat. vale.

8.

C. PLINIVS PRISCO SVO S.

Atilium Crescentum et nosti et amas. quis enim illum 1
spectatior paulo aut non novit aut non amat? hunc ego
non ut multi, sed artissime diligo. oppida nostra unius 2
diei itinere dirimuntur; ipsi amare invicem, qui est
flagrantissimus amor, adulescentuli coepimus. mansit
hic postea nec refrixit iudicio, sed invaluit. sciunt, qui
alterutrum nostrum familiarius intuentur. nam et ille
amicitiam meam latissima praedicatione circumfert, et
ego prae me fero, quantae sit mihi curae modestia, quies,
securitas eius. quin etiam, cum insolentiam cuiusdam 3
tribunatum plebis inituri vereretur idque indicasset
mihi, respondi: *οὔ τις ἐμεῦ ζῶντος*. quorsus haec? ut scias
non posse Atilium me incolumi iniuriam accipere.

Iterum dices: 'quorsus haec?' debuit ei pecuniam 4
Valerius Varus. huius est heres Maximus noster, quem
et ipse amo, sed coniunctius tu. rogo ergo, exigo etiam 5
pro iure amicitiae cures, ut Atilio meo salva sit non
sors modo, verum etiam usura plurium annorum. homo
est alieni abstinentissimus, sui diligens, nullis quaesti-
bus sustinetur, nullus illi nisi ex frugalitate reditus.
nam studia, quibus plurimum praestat, ad voluptatem 6

20 Hom. Il. 1, 88 || **27** Sall. Cat. 5, 4. Fronto 107, 23

αγδ] **4** quam *om. γδapr* || **5** me ita *γ* || **9** illum] illo *γδ* || **11** artissime *codd. recte; cf. ep. 2, 13, 5* arte ... dilexi (*vid. Bra. 94*) (ardentissime *coni. Kortte*) || **12** qui *αa* cum *γδpr* || **13** adulescentuli *om. a* || **14** hic postea hic neque frixit *γδ* || **17** quantae] quam *a* || **22** ei] enim **ux** || **26** verum] sed *ap* || **28** illi nisi *αa* illi *γ*, *om. δ*

tantum et gloriam exercet. gravis est ei vel minima
iactura, quia reparare, quod amiseris, gravius est.
7 Exime hunc illi, exime hunc mihi scrupulum: sine me
suavitate eius, sine leporibus perfrui! neque enim pos-
sum tristem videre, cuius hilaritas me tristem esse non
8 patitur. in summa nosti facetias hominis; quas velim
attendas ne in bilem et amaritudinem vertat iniuria.
quam vim habeat offensus, crede ei, quam in amore
habet. non feret magnum et liberum ingenium cum con-
9 tumelia damnum. verum, ut ferat ille, ego meum dam-
num, meam contumeliam iudicabo, sed non tamquam pro
mea, hoc est gravius, irascar.

Quamquam quid denuntiationibus et quasi minis ago? quin potius, ut coeperam, rogo, oro des operam, ne ille se, quod valdissime vereor, a me, ego me neglectum a te putem. dabis autem, si hoc perinde curae est tibi quam illud mihi. vale.

9.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

1 Commendas mihi Iulium Nasonem candidatum. Na-
sonem mihi? quid si me ipsum? fero tamen et ignosco.
eundem enim commendassem tibi, si te Romae morante
ipse afuissem. habet hoc sollicitudo, quod omnia neces-
2 saria putat. tu tamen censeo alios roges; ego precum
tuarum minister, adiutor, particeps ero. vale.

10.

C. PLINIVS ALBINO SVO S.

1 Cum venissem in socrus meae villam Alsiensem, quae
aliquamdiu Rufi Vergini fuit, ipse mihi locus optimi

2 Hor. sat. 2, 5, 2. Colum. 7, 3, 10 || **24** sq. Sidon. ep. 1, 6, 5

αγδ, a v. 26 αγδMon.] **1** gravis *αa* et gravis (-vius o) *γδpr* || **2** quia *γa* et quia *δpr* quam *α* (quamquam *vult Bra. 97*) | amiseris *αa* (*cf. Sch.*[4] *959sq.*) amiserit (-at u) *γδpr* | est *om. γδpr* || **7** et] aut *δpr*; *cf. Lag. 48* || **10** meum damni *α* || **11** iudicabo] vindicabo *vulgo* || **15** valdissime *αa*; *cf. ep. 4, 4, 1 et 3, 15, 2* validissime *rell.* || **16** curae *aς* cura *αγδpr* || **21** quid] quod *γuxp* || **29** aliquandiu *αMon.* aliquando *γδapr*

illius et maximi viri desiderium non sine dolore reno-
vavit. hunc enim colere secessum atque etiam senectutis
suae nidulum vocare consueverat. quocumque me con- 2
tulissem, illum animus, illum oculi requirebant. libuit
etiam monimentum eius videre, et vidisse paenituit. est 3
enim adhuc imperfectum, nec difficultas operis in causa,
modici ac potius exigui, sed inertia eius, cui cura man-
data est. subit indignatio cum miseratione post decimum
mortis annum reliquias neglectumque cinerem sine
titulo, sine nomine iacere, cuius memoria orbem terra-
rum gloria pervagetur. at ille mandaverat caveratque, 4
ut divinum illud et immortale factum versibus inscribe-
retur:

Hic situs est Rufus, pulso qui Vindice quondam
imperium adseruit non sibi, sed patriae.

tam rara in amicitiis fides, tam parata oblivio mor- 5
tuorum, ut ipsi nobis debeamus etiam conditoria ex-
struere omniaque heredum officia praesumere. nam cui 6
non est verendum, quod videmus accidisse Verginio?
cuius iniuriam ut indigniorem, sic etiam notiorem ipsius
claritas facit. vale.

11.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

O diem laetum! adhibitus in consilium a praefecto 1
urbis audii ex diverso agentes summae spei, summae
indolis iuvenes, Fuscum Salinatorem et Ummidium
Quadratum, egregium par nec modo temporibus nostris,
sed litteris ipsis ornamento futurum. mira utrique pro- 2

3 Auson. Mos. 449; *cf.* Hor. ep. 1, 10, 6. Walahfr. Strab. 30, 19

αγδ Mon., a v. 22 αγδ] 2 colere *α Mon., cf. Sch.*[6] *127 sq.* incolere oxa in colore *γ*u || 5 monumentum *Mon.* || 9 sine titulo *α Mon. a, om. γδpr* || 10 memoria *om. Mon.* || 12 illud (-um *α*) et *αa* illud etiam *γ*o etiam illud ux || 17 etiam *om. δ* || 19 non est] nomen *γ* | videmus] -eamus *Mon.* || 25 audii *δap* audi *γ* audivi *αrς* | agentes] -tis *γδ* || 26 Nummidium (Tum- *a*) *αa* || 28 utrique *αa* utriusque *δpr* uteriusque *γ*

bitas, constantia salva, decorus habitus, os Latinum, vox
virilis, tenax memoria, magnum ingenium, iudicium
aequale. quae singula mihi voluptati fuerunt atque inter
haec illud, quod et ipsi me ut rectorem, ut magistrum
intuebantur et his, qui audiebant, me aemulari, meis
instare vestigiis videbantur.
3 O diem (repetam enim) laetum notandumque mihi
candidissimo calculo! quid enim aut publice laetius quam
clarissimos iuvenes nomen et famam ex studiis petere
aut mihi optatius quam me ad recta tendentibus quasi
4 exemplar esse propositum? quod gaudium ut perpetuo
capiam, deos oro; ab isdem teste te peto, ut omnis, qui me
imitari tanti putabunt, meliores esse quam me velint.
vale.

12.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

1 Tu vero non debes suspensa manu commendare mihi,
quos tuendos putas. nam et te decet multis prodesse et
2 me suscipere, quidquid ad curam tuam pertinet. itaque
Bittio Prisco, quantum plurimum potuero, praestabo,
praesertim in harena mea, hoc est apud centumviros.
3 Epistularum, quas mihi, ut ais, 'aperto pectore'
scripsisti, oblivisci me iubes: at ego nullarum libentius
memini. ex illis enim vel praecipue sentio, quanto opere
me diligas, cum sic exegeris mecum, ut solebas cum tuo
4 filio. nec dissimulo hoc mihi iucundiores eas fuisse, quod
habebam bonam causam, cum summo studio curassem,

7sq. Catull. 107,'6. 68, 148. Symm. 1, 96 (90); *cf. Otto 64sq.* || **22** Cic. Lael. 97 ut dicitur, apertum pectus. Sen. ep. 59, 9; *cf. Otto 270*

αγδ] **1** Latinum *αa* planum (*corr. ex* lanum *γ*) *γδpr* || **3** fuerint . . . et ipsi me *αa* ipsum me *γς* ipsum *δp* || **5** et his qui *α* et ii qui *a* et qui *γδr* || **10** me aut ad *α* || **12** ab isdem] ab iisdem *αa* adisdem *γ* | omnis *αγ* -es *δ* || **17** suspensa* *codd., nil mutandum; cf. Paneg. VI (VII), 14, 3* suspensa manu; *cf. Sch.*[3] *540sq.* || **18** te *om. γδ* | et me] ad me *γδ* || **20** Bittio *a* Bettio *αγδ* (*fort. recte*) Vectio *rς* (Vettio *Ke., alii*)

quod tu curari volebas. proinde etiam atque etiam rogo, 5
ut mihi semper eadem simplicitate, quotiens cessare
videbor (videbor dico, numquam enim cessabo), convicium
facias, quod et ego intellegam a summo amore
proficisci et tu non meruisse me gaudeas. vale.

13.

C. PLINIVS VRSO SVO S.

Umquamne vidisti quemquam tam laboriosum et exer- 1
citum quam Varenum meum? cui, quod summa contentione
impetraverat, defendendum et quasi rursus petendum fuit.

Bithyni senatus consultum apud consules carpere ac 2
labefactare sunt ausi atque etiam absenti principi criminari:
ab illo ad senatum remissi non destiterunt. egit
Claudius Capito irreverenter magis quam constanter, ut
qui senatus consultum apud senatum accusaret. respondit
Fronto Catius graviter et firme. senatus ipse miri- 3
ficus; nam illi quoque, qui prius negarant Vareno, quae
petebat, eadem danda, postquam erant data, censuerunt;
singulos enim integra re dissentire fas esse, peracta, 4
quod pluribus placuisset, cunctis tuendum. Acilius tan- 5
tum Rufus et cum eo septem an octo, septem immo, in
priore sententia perseverarunt. erant in hac paucitate
non nulli, quorum temporaria gravitas vel potius gravitatis
imitatio ridebatur.

Tu tamen aestima, quantum nos in ipsa pugna cer- 6
taminis maneat, cuius quasi praelusio atque praecursio
has contentiones excitavit. vale.

8 sq. Plin. pan. 86, 3 pro laboriosa ... statione et exercita. Cic. Mil. 5. Suet. Tib. 6, 1 || **9** Varenum: *vid.* ep. 5, 20, 1

αγδ] **1** atque etiam *om. γδpr* || **3** videbor dico *α*, *om. rell.* || **8** et exercitum *αa* (*cf. Lag. 48*) exercitum *δ* exercitium *γ* tam exercitum *rς* || **12** aput *α* | ac] et *uxa* || **16** senatus consultum apud *om. α* || **17** Fronto Catius *γδapr*, *cf. ep. 2, 11, 3 et 18 (Ca.[2] 142)* Catius Fronto *α* || **23** priori *γδpr* | perseverare *γδp* | erant *om. γδpr* || **24** temporalia *γ* || **26** nos ... certaminis *γδap* proelium quanta pugna certamini *α*

14.

C. PLINIVS MAVRICO SVO S.

1 Sollicitas me in Formianum. veniam ea condicione, ne quid contra commodum tuum facias; qua pactione invicem mihi caveo. neque enim mare et litus, sed te, otium, libertatem sequor: alioqui satius est in urbe
2 remanere. oportet enim omnia aut ad alienum arbitrium aut ad suum facere. mei certe stomachi haec natura est, ut nihil nisi totum et merum velit. vale.

15.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

1 Mirificae rei non interfuisti, ne ego quidem; sed me recens fabula excepit. Passennus Paulus, splendidus eques Romanus et in primis eruditus, scribit elegos. gentilicium hoc illi: est enim municeps Properti atque
2 etiam inter maiores suos Propertium numerat. is cum recitaret, ita coepit dicere: 'Prisce, iubes...' ad hoc Iavolenus Priscus (aderat enim ut Paulo amicissimus): 'ego vero non iubeo.' cogita, qui risus hominum, qui
3 ioci! est omnino Priscus dubiae sanitatis, interest tamen officiis, adhibetur consiliis atque etiam ius civile publice respondet: quo magis, quod tunc fecit, et ridiculum et notabile fuit.

4 Interim Paulo aliena deliratio aliquantum frigoris attulit. tam sollicite recitaturis providendum est, non solum ut sint ipsi sani, verum etiam ut sanos adhibeant. vale.

αγδ] 3 ea *αarς* ex *γδp* || 5 te *om. p* || 6 otium *αa* otium (oc- *δ*) et *γδp* || 12 rei] re *γ* | non *om. γδ* || 13 fabula excepit *om. γδpr* | Passennus *M. Haupt* Passenius *αδap* Passennius *γ* Passienus *rς* || 16 maiores] mares *γδ* | is *om. γ* || 17 iubes: *de interpungendi modo cf. Sch.*[1] *35 sqq.* || 21 adhibebitur *γ* || 22 *alterum* et *om. γδp*

16.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Petis, ut tibi avunculi mei exitum scribam, quo verius 1
tradere posteris possis. gratias ago; nam video morti
eius, si celebretur a te, immortalem gloriam esse pro-
positam. quamvis enim pulcherrimarum clade terrarum, 2
ut populi, ut urbes, memorabili casu quasi semper vic-
turus occiderit, quamvis ipse plurima opera et mansura
condiderit, multum tamen perpetuitati eius scriptorum
tuorum aeternitas addet. equidem beatos puto, quibus 3
deorum munere datum est aut facere scribenda aut scri-
bere legenda, beatissimos vero, quibus utrumque. horum
in numero avunculus meus et suis libris et tuis erit. quo
libentius suscipio, deposco etiam, quod iniungis.

Erat Miseni classemque imperio praesens regebat. 4
nonum Kal. Septembres hora fere septima mater mea
indicat ei apparere nubem inusitata et magnitudine et
specie. usus ille sole, mox frigida, gustaverat iacens 5
studebatque; poscit soleas, ascendit locum, ex quo maxime
miraculum illud conspici poterat. nubes, incertum pro-
cul intuentibus, ex quo monte (Vesuvium fuisse postea
cognitum est), oriebatur, cuius similitudinem et formam
non alia magis arbor quam pinus expresserit. nam lon- 6
gissimo velut trunco elata in altum quibusdam ramis
diffundebatur, credo, quia recenti spiritu evecta, dein
senescente eo destituta aut etiam pondere suo victa in

1 *cf. A. de Marchi, La catastrofe di Pompei nelle lettere di Plin., Milano 1915. F. Lillge, Sokrates VI (1918) 209 sqq, et 273 sqq. E. T. Merrill, Amer. Journ. Arch. 1918, 304 sqq. et 1920, 262 sq.*

αγδ] **5** propositum *γ* || **7** urbes] -is *Casaubon* || **8** opera ... multum *om. γδp* || **16** nonum Kal. Septembres *α* nono Kal. Sept. (*sic*) *a* nonum Kal. (*sic*) *γp* | hora] hora diei *a* || **17** inusitata] invisitatam *α* | magnitudinem *γ* || **19** poscit *αa* poposcit *γδpr* || **20** nubes] nubes (-be *γ*) et *γδpr* || **24** elata *αai* flata *γδp* efflata *ς* || **25** quia *αaς* quod *γ* et *δpr* | dein] deinde uxap || **26** aut] ut *γpr*

latitudinem vanescebat, candida interdum, interdum
sordida et maculosa, prout terram cineremve sustulerat.
7 Magnum propiusque noscendum, ut eruditissimo viro,
visum. iubet liburnicam aptari: mihi, si venire una
vellem, facit copiam; respondi studere me malle, et forte
8 ipse, quod scriberem, dederat. egrediebatur domo: accipit
codicillos Rectinae Casci imminenti periculo exterritae
(nam villa eius subiacebat, nec ulla nisi navibus fuga);
9 ut se tanto discrimini eriperet, orabat. vertit ille consi-
lium et, quod studioso animo incohaverat, obit maximo.
deducit quadriremes, ascendit ipse non Rectinae modo,
sed multis (erat enim frequens amoenitas orae) laturus
10 auxilium. properat illuc, unde alii fugiunt, rectumque
cursum, recta gubernacula in periculum tenet adeo
solutus metu, ut omnis illius mali motus, omnis figuras,
ut deprenderat oculis, dictaret enotaretque.
11 Iam navibus cinis incidebat, quo propius accederent,
calidior et densior, iam pumices etiam nigrique et amb-
usti et fracti igne lapides, iam vadum subitum ruinaque
montis litora obstantia. cunctatus paulum, an retro
flecteret, mox gubernatori, ut ita faceret, monenti 'for-
12 tes', inquit, 'fortuna iuvat, Pomponianum pete!' Stabiis
erat, diremptus sinu medio (nam sensim circumactis
curvatisque litoribus mare infunditur); ibi, quamquam

7 *cf. G. R. Alfano, Riv. di scienze e lett. 1931, n. 3. R. Spadaccini: vid. in adnot. crit. ad v. 7* || **21** sqq. Enn. ap. Macrob. 6, 1, 62. Ter. Phorm. 203 (*vid. Otto 144*)

αγδ] **1** latitudinem *αaς* altitudinem *rell.* || **6** egrediebatur *codd. recte: cf. Ca.*[1] *32, not. 3* | accipit] -epit *γδpr* || **7** recti necasci *γ*, *i. e.* Rectinae Casci (*vid. ind. nom.*), *cf. supra ep. 2, 20, 2* Verania Pisonis retine casti (casci **o**) *δ* recti netasci *α* Rectinae Nasci *a*; *cf. Spadaccini, Riv. stud. Pomp. 2 (1936), 1 sqq. et Polese, A proposito de 'La lettera di Plinio sull' eruzione vesuviana' (Torre del Greco 1937), 3 sqq. et Han. 65—67* || **10** inchoaverat *αδ* incohaveret *γ* || **11** modo] modum *γp* || **13** alii unde fugiunt *δ* alium defugiunt *γ* || **15** ut omnis *αγ***x** ut omnes *rell.* (ut omneis *a*) | omnis fig. *scripsi* omnes fig. *libri, cf. Sch.*[6] *128* || **16** deprenderat *α***u***r* deprehenderat *γ***o***apς* || **17** incidebat] -rat *γδ* | accederent *a* -ret *γδ* accen- *α* || **18** et ambusti] et *om.* *γδ* || **20** cunctatusque *a* cunctati *γ* || **22** Stabiis] stabit *γδ* || **24** curvatisque *α***x**[3]*arς* turbatisque *γδp* | in mare *r*

nondum periculo appropinquante, conspicuo tamen et,
cum cresceret, proximo, sarcinas contulerat in naves cer-
tus fugae, si contrarius ventus resedisset. quo tunc avun-
culus meus secundissimo invectus complectitur trepidan-
tem, consolatur, hortatur, utque timorem eius sua securi-
tate leniret, deferri in balineum iubet: lotus accubat,
cenat aut hilaris aut, quod aeque magnum, similis hilari.
Interim e Vesuvio monte pluribus locis latissimae 13
flammae altaque incendia relucebant, quorum fulgor et
claritas tenebris noctis excitabatur. ille agrestium trepi-
datione ignes relictos desertasque villas per solitudinem
ardere in remedium formidinis dictitabat. tum se quieti
dedit et quievit verissimo quidem somno. nam meatus
animae, qui illi propter amplitudinem corporis gravior
et sonantior erat, ab iis, qui limini obversabantur,
audiēbatur. sed area, ex qua diaeta adibatur, ita iam 14
cinere mixtisque pumicibus oppleta surrexerat, ut, si
longior in cubiculo mora, exitus negaretur. excitatus
procedit seque Pomponiano ceterisque, qui pervigila-
verant, reddit. in commune consultant, intra tecta sub- 15
sistant an in aperto vagentur. nam crebris vastisque
tremoribus tecta nutabant et quasi emota sedibus suis
nunc huc, nunc illuc abire aut referri videbantur. sub 16
dio rursus quamquam levium exesorumque pumicum
casus metuebatur; quod tamen periculorum collatio
elegit. et apud illum quidem ratio rationem, apud alios
timorem timor vicit. cervicalia capitibus imposita linteis
constringunt; id munimentum adversus incidentia fuit.
Iam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior 17
densiorque, quam tamen faces multae variaque lumina

αγδ] **2** navis *δ* (- eis *a*) || **7** cenat aut *αγ* cenat atque *δa* cenatque *Sich.*, *Otto; sed cf. ep. 3, 9, 32* (dari ... edi); *3, 1, 10* (aurium oculorum); *9, 33, 5* (invitet, revocet); *9, 33, 6* (putat, amat); *ceterum vid. Arch. f. lat. Lex. 7 (1892) 478 sq. Hof. 846. Sch.*[5] *6* | quod est *ar* || **8** in locis *α* || **11** ignis *δa* || **12** dictabat *γδ* || **15** iis] his *γou* || **16** diaeta *a* dieta *α* zeta *γδ*; *cf. Kl.*[1] *1230* || **19** pervigilaverant *α*; *cf. Sch.*[3] *56* pervigilarant *γδa* || **24** dio *δpς* divo *ar* die *α* deo *γ* || **25** periculorum *αa* malorum *γδ* | collocatio *γ* || **26** elegit] eli- *αr* || **28** decidentia *a* || **30** multa et variaque *α*

solabantur. placuit egredi in litus et ex proximo ad-
spicere, ecquid iam mare admitteret, quod adhuc vastum
18 et adversum permanebat. ibi super abiectum linteum
recubans semel atque iterum frigidam poposcit hausit-
que. deinde flammae flammarumque praenuntius odor
19 sulpuris alios in fugam vertunt, excitant illum. innitens
servolis duobus adsurrexit et statim concidit, ut ego
colligo, crassiore caligine spiritu obstructo clausoque
stomacho, qui illi natura invalidus et angustus et fre-
20 quenter interaestuans erat. ubi dies redditus (is ab eo,
quem novissime viderat, tertius), corpus inventum inte-
grum, inlaesum opertumque, ut fuerat indutus: habitus
corporis quiescenti quam defuncto similior.
21 Interim Miseni ego et mater — sed nihil ad historiam,
nec tu aliud quam de exitu eius scire voluisti. finem
22 ergo faciam. unum adiciam: omnia me, quibus inter-
fueram, quaeque statim, cum maxime vera memorantur,
audieram, persecutum. tu potissima excerpes: aliud est
enim epistulam, aliud historiam, aliud amico, aliud
omnibus scribere. vale.

17.

C. PLINIVS RESTITVTO SVO S.

1 Indignatiunculam, quam in cuiusdam amici auditorio
cepi, non possum mihi temperare, quominus apud te,
quia non contigit coram, per epistulam effundam.
2 Recitabatur liber absolutissimus. hunc duo aut tres,
ut sibi et paucis videntur, diserti surdis mutisque si-

αγδ] **1** solabantur *cod. Laurent. 47, 34* solebantur αγ solebant δ || **2** ecquid *a* et quid αγ*p* equidem δ | iam *om.* α || **3** abiectum] ad- γδ*p* || **4** frigidam *a*ς frigidam aquam αγδ; *sed cf. ep. 3, 5, 11* || **6** sulpuri sed alios γ | innitens servolis α; *cf. Sch.*[1] *41 et Sch.*[2] *56 sq.* innixus servis *rell.* || **8** colligo α; *cf. Landi, Riv. di fil. 1929, 405 et Sch.*[6] *128* coniecto *rell.* || **10** interaestuans γδ*ap* (*cf. Rubenbauer, Bayr. Bl. 1934, 94*) aestuans α intus aestuans *r*ς || **11** tertium δ | inventum est *a* || **13** quam *om.* α || **16** me] e γδ*p* || **18** audieram ας -veram *a* -ierat γ | potissimum γδ || **25** contigit γ*op*ς (*recte, ut docet clausula; cf. Kl.*[1] *1231*) contingit α*uxa* || **27** et] ex α

miles audiebant. non labra diduxerunt, non moverunt
manum, non denique adsurrexerunt, saltem lassitudine
sedendi. quae tanta gravitas? quae tanta sapientia? quae 3
immo pigritia, adrogantia, sinisteritas ac potius amentia,
in hoc totum diem impendere, ut offendas, ut inimicum
relinquas, ad quem tamquam amicissimum veneris? di- 4
sertior ipse es? tanto magis ne invideris: nam, qui in-
videt, minor est. denique, sive plus sive minus sive
idem praestas, lauda vel inferiorem vel superiorem vel
parem: superiorem, quia, nisi laudandus ille, non potes
ipse laudari; inferiorem aut parem, quia pertinet ad
tuam gloriam quam maximum videri, quem praecedis
vel exaequas.

Equidem omnes, qui aliquid in studiis faciunt, vene- 5
rari etiam mirarique soleo. est enim res difficilis, ardua,
fastidiosa, et quae eos, a quibus contemnitur, invicem
contemnat. nisi forte aliud iudicas tu. quamquam quis
uno te reverentior huius operis, quis benignior aesti-
mator? qua ratione ductus tibi potissimum indignationem 6
meam prodidi, quem habere socium maxime poteram.
vale.

18.

C. PLINIVS SABINO SVO S.

Rogas, ut agam Firmanorum publicam causam; quod 1
ego, quamquam plurimis occupationibus distentus, ad-
nitar. cupio enim et ornatissimam coloniam advocationis
officio et te gratissimo tibi munere obstringere. nam, 2
cum familiaritatem nostram, ut soles praedicare, ad
praesidium ornamentumque tibi sumpseris, nihil est,

18 pan. 25, 1 reverentius (*cf. Durry p. 123*). 69, 3

αγδ] **1** diduxerunt* (-xere *γ*) *γδa* (*cf. Quint. 11, 3, 81* labra ... diducuntur) deduxerunt *α* | moverunt] -vere *γ* || **2** non denique *αa* denique non *rell.* || **6** amicissimus *ai* || **7** es] est *γδ* || **8** minor est] minorem *γδp* || **10** parem] partem *α* | ille] ille est *γ* **oxpr**; *cf. Ca.*[1] *51* || **11** parem] partem *α* || **14** omnis *γ* -es *rell.* || **16** a quibus ... (18) benignior *om. α* || **17** quis *a* qui *γδp* || **18** aestimator *a* aestimatur *αr* atestatur *γ* || **25** distentus* *αγδa*; *cf. Cic. ep. 12, 30, 2 init.* distractus *rς*

quod negare debeam, praesertim pro patria petenti. quid enim precibus aut honestius pii aut efficacius amantis?
3 Proinde Firmanis tuis ac iam potius nostris obliga fidem meam; quos labore et studio meo dignos cum splendor ipsorum tum hoc maxime pollicetur, quod credibile est optimos esse, inter quos tu talis exstiteris. vale.

19.

C. PLINIVS NEPOTI SVO S.

1 Scis tu accessisse pretium agris, praecipue suburbanis? causa subitae caritatis res multis agitata sermonibus; proximis comitiis honestissimas voces senatus expressit: 'candidati ne conviventur, ne mittant munera,
2 ne pecunias deponant.' ex quibus duo priora tam aperte quam immodice fiebant, hoc tertium, quamquam occultaretur, pro comperto habebatur.
3 Homullus deinde noster, vigilanter usus hoc consensu senatus, sententiae loco postulavit, ut consules desiderium universorum notum principi facerent peterentque, sicut aliis vitiis huic quoque providentia sua occurreret.
4 occurrit: nam sumptus candidatorum, foedos illos et infames, ambitus lege restrinxit; eosdem patrimonii tertiam partem conferre iussit in ea, quae solo continerentur, deforme arbitratus (et erat), honorem petituros urbem Italiamque non pro patria, sed pro hospitio aut
5 stabulo quasi peregrinantes habere. concursant ergo candidati: certatim, quidquid venale audiunt, emptitant, quoque sint plura venalia, efficiunt.

αγδ] **2** pii *Barth, cf. Sch.*[6] *129* piis *codd.* || **6** exstiteris] extiteris *γδapr*; *cf. Ke.*[3] *8sq. et Sch.*[6] *128sq.* moreris *α* || **8** Neroni *γ* || **9** scin tu *Gierig* || **11** honestissima voce *γδ* | senatui *a* || **12** nec convenientur nec ne mittant *γ* || **14** immodice] modice *γδp* || **16** vigilanter usus] vigilat rursus *γδp* || **19** vitiis] ut eis *α* | occurreret] occurrere *α* || **20** nam *om. γδp* | foedos *αarς* frigidos *γδ* || **21** ambitus lege] habitus leges *γδp* || **22** continenter *γ* || **23** et *αγδ*; *cf. ep. 3, 14, 3. 8, 23, 4* et erat factus (*vid. Ma. p. 550*) ut *aς* || **24** sed pro] sed de *γxr* || **25** peregrinantis *γδ* -es *rell.* || **27** quoque (quaeque o) sint *αγδ* ut sint quoque *a* | plura] pluris *ς*; *sed cf. Sch.*[4] *1407*

Proinde, si paenitet te Italicorum praediorum, hoc 6
vendendi tempus tam hercule quam in provinciis comparandi, dum idem candidati illic vendunt, ut hic emant. vale.

20.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Ais te adductum litteris, quas exigenti tibi de morte 1
avunculi mei scripsi, cupere cognoscere, quos ego Miseni relictus (id enim ingressus abruperam) non solum metus, verum etiam casus pertulerim. 'quamquam animus meminisse horret ..., incipiam.'

Profecto avunculo ipse reliquum tempus studiis (ideo 2
enim remanseram) impendi; mox balineum, cena, somnus
inquietus et brevis. praecesserat per multos dies tremor 3
terrae minus formidolosus, quia Campaniae solitus; illa vero nocte ita invaluit, ut non moveri omnia, sed verti
crederentur. inrumpit cubiculum meum mater: surgebam 4
invicem, si quiesceret, excitaturus. resedimus in area domus, quae mare a tectis modico spatio dividebat.
dubito, constantiam vocare an imprudentiam debeam 5
(agebam enim duodevicensimum annum): posco librum Titi Livi et quasi per otium lego atque etiam, ut coeperam, excerpo. ecce amicus avunculi, qui nuper ad eum ex Hispania venerat; ut me et matrem sedentes, me vero etiam legentem videt, illius patientiam, securitatem meam corripit. nihilo segnius ego intentus in librum.

Iam hora diei prima, et adhuc dubius et quasi lan- 6

5 *cf. Lillge: vid. ad* ep. 6, 16 || 10 sq. Verg. Aen. 2, 12 sq. || 27 sq. Sen. Herc. f. 670. Val. Fl. 2, 72. Rut. Nam. 1, 217

αγδ] 2 hercules *γ* | comparandis *γ* || 3 ut hic emant *om. γδp* || 9 relictus *αaς* littus *γδp* || 13 enim *om. γδap* || 15 quia Campaniae solitus illa (ille *γδp*) vero nocte ita (iam *γ*) invaluit ut non moveri sed verti (everti *a*) crederentur *γδapr* quia Campaniae non solum castella verum etiam oppida non moveri omnia sed verti credebantur *α* || 17 inrumpit *r* irrumpit *δapς* inrupit *γ* invasit in *α* || 18 resedimus *γoxapr* residi-u reside- *α* || 22 Livi *α* Livii *γδapr* || 27 iam *om. δr*

guidus dies. iam quassatis circumiacentibus tectis, quam-
quam in aperto loco, angusto tamen, magnus et certus
7 ruinae metus. tum demum excedere oppido visum; se-
quitur vulgus attonitum, quodque in pavore simile pru-
dentiae, alienum consilium suo praefert ingentique
8 agmine abeuntis premit et impellit. egressi tecta con-
sistimus. multa ibi miranda, multas formidines patimur.
nam vehicula, quae produci iusseramus, quamquam in
planissimo campo, in contrarias partes agebantur ac ne
lapidibus quidem fulta in eodem vestigio quiescebant.
9 praeterea mare in se resorberi et tremore terrae quasi
repelli videbamus. certe processerat litus multaque ani-
malia maris siccis harenis detinebat. ab altero latere
nubes atra et horrenda ignei spiritus tortis vibratisque
discursibus rupta in longas flammarum figuras de-
hiscebat: fulguribus illae et similes et maiores erant.

10 Tum vero idem ille ex Hispania amicus acrius et in-
stantius 'si frater', inquit, 'tuus, tuus avunculus vivit, vult
esse vos salvos; si periit, superstites voluit. proinde quid
cessatis evadere?' respondimus non commissuros nos, ut
11 de salute illius incerti nostrae consuleremus. non mora-
tus ultra proripit se effusoque cursu periculo aufertur.

Nec multo post illa nubes descendere in terras, operire
maria: cinxerat Capreas et absconderat, Miseni quod
12 procurrit, abstulerat. tum mater orare, hortari, iubere,
quoquo modo fugerem; posse enim iuvenem, se et annis
et corpore gravem bene morituram, si mihi causa mortis
non fuisset. ego contra: salvum me nisi una non fu-
turum; dein manum eius amplexus addere gradum cogo.
13 paret aegre incusatque se, quod me moretur.

6 sqq. (§ 8 *et* 9): *cf. Ch. Knapp Cl. Weekly 1932, 56* || **25** sqq. (tum—morituram): *cf.* Verg. Aen. 2, 638—40. 645 (*Lillge p. 290*) || **29** Plaut. Trin. 1010. Liv. 26, 9, 5

αγδ] **1** quassatis] quassata omnia *α* || **3** metus] motus *γδpς* || **4** quodque] quoque *γδ* || **7** multa formidine *α* || **9** partes *α***ux** -is *γ***o** || **12** revelli *α* | praecesserat *γδ* || **13** in siccis *a* || **16** fulgoribus *γδpr* || **17** idem ille *αγ*; *cf. ep. 7, 6, 2. 6, 10, 1* (*vid. Ca.*[1] *21 et Sch.*[2] *60*) ille idem *δapr* || **18** tuus *semel γ***x** || **19** perit **ox** || **29** deinde *γ***ux***a*

Iam cinis, adhuc tamen rarus. respicio: densa caligo
tergis imminebat, quae nos torrentis modo infusa terrae
sequebatur. 'deflectamus', inquam, 'dum videmus, ne in
via strati comitantium turba in tenebris obteramur'. vix 14
consideramus, et nox, non qualis inlunis aut nubila, sed
qualis in locis clausis lumine exstincto. audires ululatus
feminarum, infantum quiritatus, clamores virorum: alii
parentes, alii liberos, alii coniuges vocibus requirebant,
vocibus noscitabant; hi suum casum, illi suorum misera- 15
bantur; erant, qui metu mortis mortem precarentur;
multi ad deos manus tollere, plures nusquam iam deos
ullos aeternamque illam et novissimam noctem mundo
interpretabantur. nec defuerunt, qui fictis mentitisque
terroribus vera pericula augerent. aderant, qui Miseni
illud ruisse, illud ardere falso, sed credentibus nun-
tiabant. paulum reluxit, quod non dies nobis, sed adven- 16
tantis ignis indicium videbatur. et ignis quidem longius
substitit, tenebrae rursus, cinis rursus multus et gravis.
hunc identidem adsurgentes excutiebamus; operti alioqui
atque etiam oblisi pondere essemus. possem gloriari non 17
gemitum mihi, non vocem parum fortem in tantis peri-
culis excidisse, nisi me cum omnibus, omnia mecum per-
ire misero, magno tamen mortalitatis solacio credi-
dissem.

Tandem illa caligo tenuata quasi in fumum nebulamve 18
discessit; mox dies verus, sol etiam effulsit, luridus
tamen, qualis esse, cum deficit, solet. occursabant trepi-
dantibus adhuc oculis mutata omnia altoque cinere tam-
quam nive obducta. regressi Misenum curatis utcumque 19

11 sq. Verg. georg. 1, 468. Sen. Agam. 485sqq. Thy. 830 sqq. || **22** sq. Sen. nat. 6, 2, 9

αγδ] **1** rarus tamen *α* || **4** obteramur] obruamur **o** operiamur *α* || **5** consideramus] consed- **ox** || **7** infantum *α* **u** infantium *rell.* || **9** illi] alii *γ* || **16** paulum] paululum *δpr*; *cf. Ke.*[2] *19 et Sch.*[4] *1406 et quae adnotavimus ad ep. 3, 15, 4* || **18** cinis rursus multus et gravis *αa* tumultus gravis *γδp* || **20** atque (ad- *α*) etiam *αa* decima *γδ* | oblisi] obliti *γ* || **26** decessit *a* | verus *α* vere *ai*, *om.* *γδ* || **27** deficit] defecit *γ* **ou** | occursabant] -bat *α* occurrebant **x***a* || **29** ingressi *γ*

corporibus suspensam dubiamque noctem spe ac metu exegimus. metus praevalebat; nam et tremor terrae perseverabat, et plerique lymphati terrificis vaticina-
20 tionibus et sua et aliena mala ludificabantur. nobis tamen
ne tunc quidem, quamquam et expertis periculum et exspectantibus, abeundi consilium, donec de avunculo nuntius.

Haec nequaquam historia digna non scripturus leges et tibi, scilicet qui requisisti, imputabis, si digna ne epistula quidem videbuntur. vale.

21.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

1 Sum ex iis, qui mirer antiquos, non tamen, ut quidam,
temporum nostrorum ingenia despicio. neque enim quasi
lassa et effeta natura nihil iam laudabile parit.
2 Atque adeo nuper audii Vergilium Romanum paucis
legentem comoediam ad exemplar veteris comoediae
scriptam tam bene, ut esse quandoque possit exemplar.
3 nescio an noris hominem. quamquam nosse debes; est
enim probitate morum, ingenii elegantia, operum varie-
4 tate monstrabilis. scripsit mimiambos tenuiter, argute,
venuste atque in hoc genere eloquentissime (nullum est
enim genus, quod absolutum non possit eloquentissimum
dici); scripsit comoedias Menandrum aliosque aetatis
eiusdem aemulatus: licet has inter Plautinas Teren-
5 tianasque numeres. nunc primum se in vetere comoedia,

13 *Nord. 319* || **15** *cf.* Sall. Cat. 53,5 || **16** sq. *Friedlaender, Sittengesch.*[10] *II 252*

αγδ] **2** exigimus *γδa* || **5** et expertis periculum et expectantibus *αa* expertis periculum et ea spectantibus *γδpr* || **6** adeundi *γx* || **8** non] nos *γδp* | scripturos *γ* || **13** sum ex iis (eis *γδpr*, his *α*) qui mirer *codd., nil mutandum: cf. Sta. 1886, p. 676 et Sjögren, Eran. Suec. 1923, 154 sq.* (*vid. etiam Vahlen op. II 11 et Sch.*[3] *29*) || **14** respicio *γ* | quasi *om. γδ* || **15** iam] tam *γδ* || **16** ideo *α* | audii *xar* -ivi *ς* audi *rell.* || **17** ad ... comoediae *om. α* || **19** an noris] minoris *γ* mireris *δp* | nosce debemus *γ* || **21** mimiambos (mimm- o) *δaipr* mimos ·i· ambo *α* eīm iambos *γ; cf. ep. 4, 3, 3* || **26** veteri *γδpr*

sed non tamquam inciperet, ostendit. non illi vis, non
granditas, non subtilitas, non amaritudo, non dulcedo,
non lepos defuit: ornavit virtutes, insectatus est vitia,
fictis nominibus decenter, veris usus est apte. circa me 6
tantum benignitate nimia modum excessit, nisi quod
tamen poetis mentiri licet.

In summa extorquebo ei librum legendumque, immo 7
ediscendum, mittam tibi; neque enim dubito futurum, ut
non deponas, si semel sumpseris. vale.

22.

C. PLINIVS TIRONI SVO S.

Magna res acta est omnium, qui sunt provinciis prae- 1
futuri, magna omnium, qui se simpliciter credunt amicis.
Lustricius Bruttianus cum Montanium Atticinum, co- 2
mitem suum, in multis flagitiis deprendisset, Caesari
scripsit. Atticinus flagitiis addidit, ut quem deceperat,
accusaret.

Recepta cognitio est: fui in consilio. egit uterque pro
se, egit autem carptim et *κατὰ κεφάλαιον*, quo genere
veritas statim ostenditur. protulit Bruttianus testamen- 3
tum suum, quod Atticini manu scriptum esse dicebat; hoc
enim et arcana familiaritas et querendi de eo, quem sic
amasset, necessitas indicabatur. enumeravit crimina 4
foeda, manifesta; quae ille cum diluere non posset, ita
regessit, ut, dum defenditur, turpis, dum accusat, scele-

5 sq. Plut. de aud. poet. 2 p. 16c (I 31, 26) . . . *ὡς ποίησιν οὐκ οὖσαν ᾗ ψεῦδος μὴ πρόσεστιν*. *cf.* Plin. ep. 9, 33, 1 quid poetae cum fide?

αγδ] 1 illi vis] illius *γδ* | non grand. non subt. *om.* *α* || 4 aperte *γ* | me] meum *γδ* || 5 benignitate tantum *γ* | nimia] -ium *γδpr* || 6 tamen] tantum *γ* || 8 neque] nec *α* || 14 Lustricius *α* Lustricus *γapr* | Montanium] -num **ux***ap* || 15 deprendisset *α***o** deprehendisset **ux***a* depraehendisse *γ* | Caesari *αaς* Caesar *γδpr* || 16 additis *δpς* || 18 cognitio est; *cf. Suet. Claud. 9, 2*] cognitione *γ* || 19 *κατὰ κ.* *om.* *α***ux***pr* || 20 ut testamentum *δp* || 21 Attici *α* (Actinici *γ*) || 23 indicabat *α* | enumeravit] et numeravit *γδ* || 25 regessit **o** recessit *αa* se gessit *γrς* regressit **ux**

ratus probaretur. corrupto enim scribae servo intereeperat commentarios interciderat que ac per summum
5 nefas utebatur adversus amicum crimine suo. fecit pulcherrime Caesar: non enim de Bruttiano, sed statim de Atticino perrogavit. damnatus et in insulam relegatus; Bruttiano iustissimum integritatis testimonium redditum, quem quidem etiam constantiae gloria secuta est.
6 nam defensus expeditissime accusavit vehementer nec minus acer quam bonus et sincerus apparuit.
7 Quod tibi scripsi, ut te sortitum provinciam praemonerem, plurimum tibi credas nec cuiquam satis fidas, deinde scias, si quis forte te, quod abominor, fallat, pa-
8 ratam ultionem; qua tamen ne sit opus, etiam atque etiam attende! neque enim tam iucundum est vindicari, quam decipi miserum. vale.

23.

C. PLINIVS TRIARIO SVO S.

1 Impense petis, ut agam causam pertinentem ad curam tuam, pulchram alioqui et famosam. faciam, sed non gratis. 'qui fieri potest', inquis, 'ut non gratis tu?' potest: exigam enim mercedem honestiorem gratuito patrocinio.
2 peto atque etiam paciscor, ut simul agat Cremutius Ruso. solitum hoc mihi et iam in pluribus claris adulescentibus factitatum. nam mire concupisco bonos iuvenes osten-
3 dere foro, adsignare famae. quod si cui, praestare Rusoni meo debeo vel propter natales ipsius vel propter eximiam mei caritatem; quem magni aestimo in isdem
4 iudiciis, ex isdem etiam partibus conspici, audiri. obliga me, obliga, antequam dicat: nam, cum dixerit, gratias

αγδ] 2 incideratque *γuxpr* || 4 enim *om. γδ* || 5 perrogavit] prorogavit *γux* | in *om. α* || 6 iustissimum int. test.] premium integritatis iustissimum *α* || 11 nec] ne *γδp* || 12 si quid *γ* || 13 opus] huius *γδp* || 14 neque enim *αας* | quae *γδp* || 17 Triario] Traiano *γδr* || 20 qui . . . gratis *om. α* | tu? potest *Sich.* tu potes *codd.* || 22 agat *om. γ* || 23 claris] gladiis *γδ* || 27 existimo et in hisdem studiis et hisdem etiam partibus *γ* || 29 dicat] -am *γδpr*

ages. spondeo sollicitudini tuae, spei meae, magnitudini
causae suffecturum. est indolis optimae, brevi produc-
turus alios, si interim productus fuerit a nobis. neque 5
enim cuiquam tam clarum statim ingenium, ut possit
emergere, nisi illi materia, occasio, fautor etiam commen-
datorque contingat. vale.

24.

C. PLINIVS MACRO SVO S.

Quam multum interest, quid a quoque fiat! eadem enim 1
facta claritate vel obscuritate facientium aut tolluntur
altissime aut humillime deprimuntur.

Navigabam per Larium nostrum, cum senior amicus 2
ostendit mihi villam atque etiam cubiculum, quod in
lacum prominet: 'ex hoc', inquit, 'aliquando municeps
nostra cum marito se praecipitavit.' causam requisivi.
maritus ex diutino morbo circa velanda corporis ulceri- 3
bus putrescebat: uxor, ut inspiceret, exegit; neque enim
quemquam fidelius indicaturum, possetne sanari. vidit,
desperavit. hortata est, ut moreretur, comesque ipsa 4
mortis, dux immo et exemplum et necessitas fuit. nam se
cum marito ligavit abiecitque in lacum.

Quod factum ne mihi quidem, qui municeps, nisi pro- 5
xime auditum est, non quia minus illo clarissimo Arriae
facto, sed quia minor ipsa. vale.

25.

C. PLINIVS HISPANO SVO S.

Scribis Robustum, splendidum equitem Romanum, cum 1
Atilio Scauro, amico meo Ocriculum usque commune

αγδ] **3** productus *γr* provectus *αδapς; cf. Ca.*[1] *36 sq.* || **4** ingenium est ut *a*; *sed cf. Ca.*[1] *52* || **5** commendator *γ* || **9** quid a quoque* *libri recte; cf. Caes. b. G. 7, 36, 4* quid in quoque; *Quint. 1, 8, 1; cf. Ca.*[1] *70 (locus a criticis frustra vexatus)* || **15** requisivi *αγrς* *(haec lectio clausula commendatur)* requisii *δap* || **17** neque] nec *γδ* || **18** iudicaturum *aipCat.* | possetne *αap* posset nec *γ* posse nec *δ* | vidit *aα*, *om. γδ* || **24** minor est ipsa *a* || **27** scribit *γδpr* | Robustus splendidus eques Romanus *δp* || **28** Attilio *γxr* | Scauro . . . usque *om. α*

iter peregisse, deinde nusquam comparuisse; petis, ut Scaurus veniat nosque, si potest, in aliqua inquisitionis vestigia inducat.

2 Veniet; vereor, ne frustra. suspicor enim tale nescio quid Robusto accidisse, quale aliquando Metilio Crispo, 3 municipi meo. huic ego ordinem impetraveram atque etiam proficiscenti quadraginta milia nummum ad instruendum se ornandumque donaveram, nec postea aut epistulas eius aut aliquem de exitu nuntium accepi. 4 interceptusne sit a suis an cum suis, dubium; certe non ipse, non quisquam ex servis eius apparuit, ut ne Robusti quidem.

5 Experiamur tamen, accersamus Scaurum; demus hoc tuis, demus optimi adulescentis honestissimis precibus, qui pietate mira, mira etiam sagacitate patrem quaerit. di faveant, ut sic inveniat ipsum, quemadmodum iam, cum quo fuisset, invenit! vale.

26.

C. PLINIVS SERVIANO SVO S.

1 Gaudeo et gratulor, quod Fusco Salinatori filiam tuam destinasti. domus patricia, pater honestissimus, mater pari laude; ipse studiosus, litteratus, etiam disertus, puer simplicitate, comitate iuvenis, senex gravitate. 2 neque enim amore decipior. amo quidem effuse (ita officiis, ita reverentia meruit), iudico tamen, et quidem tanto acrius, quanto magis amo, tibique, ut qui exploraverim, spondeo habiturum te generum, quo melior fingi ne voto quidem potuit.

αγδ] **1** nusquam] nun- γ || **2** Scaurus α Carus γδa || **4** veniat γδ || **6** ordinem α -es γδa || **7** quadringenta a || **11** ut ne Robusti quidem αγδp (*cf. Ke.*[1] *13. Ke.*[2] *5. Ma. 550*) utinam ne in (in *om.* r) Robusto idem ar*Ber.* || **13** accersamus αpς accersamur γδ arcessamus a || **15** pietatem mira (-am ux) etiam γδ | mira *semel* a || **16** di α dii *rell.* | inveniant α || **22** ipse α; *cf. Ca.*[1] *27 et Hof. 624* ipse est γδa || **23** puer αaς etiam puer γδr || **25** iudico u*Ber.* iudicio *rell.* || **26** tibique αa tibi quidem γδpr || **27** te *om.* γ

Superest, ut avum te quam maturissime similium sui 3
faciat. quam felix tempus illud, quo mihi liberos illius,
nepotes tuos, ut meos vel liberos vel nepotes, ex vestro
sinu sumere et quasi pari iure tenere continget! vale.

27.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Rogas, ut cogitem, quid designatus consul in honorem 1
principis censeas. facilis inventio, non facilis electio;
est enim ex virtutibus eius larga materia. scribam tamen
vel, quod malo, coram indicabo, si prius haesitationem
meam ostendero.

Dubito, num idem tibi suadere quod mihi debeam.
designatus ego consul omni hac, etsi non adulatione, 2
specie tamen adulationis abstinui; non tamquam liber
et constans, sed tamquam intellegens principis nostri,
cuius videbam hanc esse praecipuam laudem, si nihil
quasi ex necessitate decernerem. recordabar etiam plu- 3
rimos honores pessimo cuique delatos, a quibus hic opti-
mus separari non alio magis poterat quam diversitate
censendi; quod ipsum non dissimulatione et silentio
praeterii, ne forte non iudicium illud meum, sed oblivio
videretur.

Hoc tunc ego; sed non omnibus eadem placent, nec 4
conveniunt quidem. praeterea faciendi aliquid non fa-
ciendive ratio cum hominum ipsorum tum rerum etiam
ac temporum condicione mutatur. nam recentia opera 5
maximi principis praebent facultatem nova, magna, vera
censendi. quibus ex causis, ut supra scripsi, dubito, an
idem nunc tibi quod tunc mihi suadeam. illud non dubito
debuisse me in parte consilii tui ponere, quid ipse fecis-
sem. vale.

αγδ] **1** similium *α* simillimum *rell.* || **3** vestro] nostro *γ* || **4** continget *ας* -at *a* -eret *δpr* -tigerit *γ* || **9** scribam *om. γδa* || **10** coram *αrς* quodam *γ* || **12** suadere *αarς* suadebo *rell.* || **17** decerneret (-nent *x*) *γδpr* || **18** pessime *γou* || **19** alio] alio modo *a*; *sed cf. pan. 89, 1* || **24** aliquid non faciendive *om. γδp* || **26** conditione mutatur *αrCat.* conditionem (-ne *ai*) initur *γai* || **27** maxime *α* || **29** quod] quid *γ* || **30** parte *α* partes *γδa*

28.

C. PLINIVS PONTIO SVO S.

1 Scio, quae tibi causa fuerit impedimento, quominus
praecurrere adventum meum in Campaniam posses. sed,
quamquam absens, totus huc migrasti: tantum mihi co-
piarum qua urbanarum qua rusticarum nomine tuo obla-
2 tum est, quas omnis improbe, accepi tamen. nam me tui,
ut ita facerem, rogabant, et verebar, ne et mihi et illis
irascereris, si non fecissem.

In posterum, nisi adhibueritis modum, ego adhibebo;
et iam tuis denuntiavi, si rursus tam multa attulissent,
3 omnia relaturos. dices oportere me tuis rebus ut meis uti:
etiam; sed perinde illis ac meis parco. vale.

29.

C. PLINIVS QVADRATO SVO S.

1 Avidius Quietus, qui me unice dilexit et, quo non
minus gaudeo, probavit, ut multa alia Thraseae (fuit
enim familiaris) ita hoc saepe referebat, praecipere so-
litum suscipiendas esse causas aut amicorum aut destitu-
2 tas aut ad exemplum pertinentis. cur amicorum, non eget
interpretatione; cur destitutas? quod in illis maxime et
constantia agentis et humanitas cerneretur; cur pertinen-
tis ad exemplum? quia plurimum referret, bonum an
3 malum induceretur. ad haec ego genera causarum, ambi-
tiose fortasse, addam tamen claras et inlustres. aequum
est enim agere non numquam gloriae et famae, id est

2 *P. Lambrechts, Rev. Belg. phil. 1936, 125 sqq.*

αγδ] 4 praecurrere minus *γ* || 5 quamquam] umquam *α* || 6 tam (quam *δ*) urbanarum quam r. *δapς* || 7 omnis] -es *γx* | me tui *δapr* me tu *γ* et tui *α* || 8 ut verebar *γδ* | ne mihi *γ* || 10 adhibueritis *α* -eris *rell.* || 11 et iam] etiam *a*, *om.* *δ* || 12 ut] et *α* || 18 praecipere solitum *αaς* praecipere solebat *δpr* praecipere ferebat solebat *γ* || 20 ad *om.* *α* | pertinentis] -tes *γ* -teis *a* || 22 pertinentis *codd.* -teis *a* || 23 refert **ox***rς* || 26 est enim *αγ* enim est *δapr* | famae ... dignitati *α* famae idem dignitati *rell.*

suam causam. hos terminos, quia me consuluisti, digni-
tati ac verecundiae tuae statuo.
Nec me praeterit usum et esse et haberi optimum 4
dicendi magistrum; video etiam multos parvo ingenio,
litteris nullis, ut bene agerent, agendo consecutos. sed 5
et illud, quod vel Pollionis vel tamquam Pollionis ac-
cepi, verissimum experior: 'commode agendo factum est,
ut saepe agerem, saepe agendo, ut minus commode', quia
scilicet adsiduitate nimia facilitas magis quam facultas
nec fiducia, sed temeritas paratur. nec vero Isocrati, 6
quominus haberetur summus orator, offecit, quod infir-
mitate vocis, mollitia frontis, ne in publico diceret, im-
pediebatur. proinde multum lege, scribe, meditare, ut
possis, cum voles, dicere; dices, cum velle debebis.
Hoc fere temperamentum ipse servavi. non numquam 7
necessitati, quae pars rationis est, parui. egi enim quas-
dam a senatu iussus, quo tamen in numero fuerunt ex
illa Thraseae divisione, hoc est ad exemplum pertinen-
tes. adfui Baeticis contra Baebium Massam: quaesitum 8
est, an danda esset inquisitio; data est. adfui rursus isdem
querentibus de Caecilio Classico: quaesitum est, an pro-
vinciales ut socios ministrosque proconsulis plecti opor-
teret; poenas luerunt. accusavi Marium Priscum, qui 9
lege repetundarum damnatus utebatur clementia legis,
cuius severitatem immanitate criminum excesserat;
relegatus est. tuitus sum Iulium Bassum ut incusto- 10
ditum nimis et incautum ita minime malum; iudicibus
acceptis in senatu remansit. dixi proxime pro Vareno 11

3 sq. Quint. 1, 6, 3 consuetudo vero certissima loquendi magistra; *cf.* Plin. ep. 1, 20, 12 *et Otto 359 not.* || **7** sq. *cf. Otto 111 not. alt.* || **15** sq. Cic. off. 2, 74 ut omnes intellegant . . . necessitati esse parendum. Liv. 9, 4, 16; *cf. Otto 240 sq.* || **26** relegatus est: *cf.* Iuv. 1, 49. 8, 120 | Bassum: *vid.* ep. 4, 9 || **28** Vareno: *vid.* ep. 5, 20, 1

αγδ] **3** usum et esse *α* id usum esse *γδpr* || **6** illud . . . accepi *αa* illos vel Pollionis accepi *γδp* || **8** ut minus *αaς* tum (tamen *δ*) est ut minus *γδr* || **11** offecit u*apCat.* effecit *rell.* || **15** servavit *γδr* || **16** necessitate *γou* | egit *γo* || **19** Massam] Bassum *γδpr* || **20** isdem *α* iisd- *aς* id- *γδrp* || **21** quaerentibus *αγ* || **23** Marium] Marcum *α*

postulante, ut sibi invicem evocare testes liceret; impetratum est.

In posterum opto, ut ea potissimum iubeat, quae me deceat vel sponte fecisse. vale.

30.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

1 Debemus mehercule natales tuos perinde ac nostros
celebrare, cum laetitia nostrorum ex tuis pendeat, cuius
diligentia et cura hic hilares, istic securi sumus.
2 Villa Camilliana, quam in Campania possides, est qui-
dem vetustate vexata; et tamen, quae sunt pretiosiora,
3 aut integra manent aut levissime laesa sunt. atten-
demus ergo, ut quam saluberrime reficiantur. ego videor
habere multos amicos, sed huius generis, cuius et tu
4 quaeris et res exigit, prope neminem. sunt enim omnes
togati et urbani. rusticorum autem praediorum adminis-
tratio poscit durum aliquem et agrestem, cui nec labor
ille gravis nec cura sordida nec tristis solitudo videatur.
5 tu de Rufo honestissime cogitas: fuit enim filio tuo fa-
miliaris. quid tamen nobis ibi praestare possit, ignoro,
velle plurimum credo. vale.

31.

C. PLINIVS CORNELIANO SVO S.

1 Evocatus in consilium a Caesare nostro ad Centum
2 Cellas (hoc loco nomen) magnam cepi voluptatem. quid
enim iucundius quam principis iustitiam, gravitatem,

18 ep. 1, 3, 3 sordidas curas || **26** sqq. *cf.* pan. 83, 1 (*v. Durry p. 208*)

αγδ] **1** vocare *γδpr* | imperatum *γor* || **6** prosocero *om. αap* || **7** mehercules *γ* || **8** tuis] suis *γδ* || **9** et] ac *δ* || **10** Camiliana (-ni *a*) *δa* || **11** et tamen *γδpr*; *cf. ep. 2, 14, 6. 3, 9, 27. 4, 7, 4 al.* (*vid. Ca.*[1] *53 not.*) ea tamen *a* tamen *α* || **12** attendimus *αa*, *at cf. Sch.*[6] *129* || **15** exigens *γδ* || **19** honestissimo *γoup* || **21** credo *γδapr* scio *α* || **24** in *om. γ* || **25** magnam *αa*; *cf. Ca.*[1] *38 not. Sch.*[5] *8* maximam *γδp* longe maximam *rς*

comitatem in secessu quoque, ubi maxime recluduntur,
inspicere? fuerunt variae cognitiones, et quae virtutes
iudicis per plures species experirentur.

Dixit causam Claudius Aristion, princeps Ephesio- 3
rum, homo munificus et innoxie popularis: inde invidia
et ab dissimillimis delator immissus; itaque absolutus
vindicatusque est.

Sequenti die audita est Gallitta adulterii rea. nupta 4
haec tribuno militum honores petituro et suam et mariti
dignitatem centurionis amore maculaverat. maritus lega-
to consulari, ille Caesari scripserat. Caesar excussis pro- 5
bationibus centurionem exauctoravit atque etiam rele-
gavit. supererat crimini, quod nisi duorum esse non
poterat, reliqua pars ultionis; sed maritum non sine
aliqua reprehensione patientiae amor uxoris retardabat,
quam quidem etiam post delatum adulterium domi ha-
buerat, quasi contentus aemulum removisse. admonitus, 6
ut perageret accusationem, peregit invitus. sed illam
damnari etiam invito accusatore necesse erat: damnata
et Iuliae legis poenis relicta est. Caesar et nomen cen-
turionis et commemorationem disciplinae militaris sen-
tentiae adiecit, ne omnis eius modi causas revocare ad
se videretur.

Tertio die inducta cognitio est multis sermonibus et 7
vario rumore iactata, Iuli Tironis codicilli, quos ex parte
veros esse constabat, ex parte falsi dicebantur. substitue- 8
bantur crimini Sempronius Senecio, eques Romanus, et
Eurythmus, Caesaris libertus et procurator. heredes,
cum Caesar esset in Dacia, communiter epistula scripta
petierant, ut susciperet cognitionem. susceperat; rever- 9
sus diem dederat et, cum ex heredibus quidam quasi
reverentia Eurythmi omitterent accusationem, pulcher-

αγδ] **3** reperirentur γ || **4** Ariston αpς; *sed cf. RE III 2675, 39 sqq.* || **6** ab dissimillimis *a* ad dissimillimum γδp dissimillimis dissimilis α || **8** est *om.* oxr | adulterii *codd., cf. Sch.*[6] *116 sq.* adulteri *mavult Bra.* (*p. 93*) || **11** excussit γp || **18** illam *om.* α || **22** ne] nec δ | causas] -sa γδ || **24** tertia γ || **25** codicilli] -is arς || **30** cognitionem susceperat *om.* α || **31** dederat α, *cf. Sch.*[6] *129 sq.* dixerat (-ix- *m*[2] *in ras.* u) γδa | ex *om.* α

rime dixerat: 'nec ille Polyclitus est nec ego Nero.' in-
dulserat tamen petentibus dilationem, cuius tempore
10 exacto consederat auditurus. a parte heredum intra-
verunt duo omnino; postulaverunt, omnes heredes agere
cogerentur, cum detulissent omnes, aut sibi quoque desis-
11 tere permitteretur. locutus est Caesar summa gravitate,
summa moderatione, cumque advocatus Senecionis et
Eurythmi dixisset suspicionibus relinqui reos, nisi
audirentur, 'non curo', inquit, 'an isti suspicionibus
12 relinquantur, ego relinquor'. dein conversus ad nos:
'ἐπιστήσατε, quid facere debeamus: isti enim queri volunt,
quod sibi licuerit non accusare.' tum ex consilii senten-
tia iussit denuntiari heredibus omnibus, aut agerent aut
singuli approbarent causas non agendi; alioqui se vel de
calumnia pronuntiaturum.

13 Vides, quam honesti, quam severi dies; quos iucundis-
simae remissiones sequebantur. adhibebamur cotidie
cenae; erat modica, si principem cogitares. interdum
acroamata audiebamus, interdum iucundissimis sermoni-
14 bus nox ducebatur. summo die abeuntibus nobis (tam
diligens in Caesare humanitas) xenia sunt missa. sed
mihi ut gravitas cognitionum, consilii honor, suavitas
simplicitasque convictus, ita locus ipse periucundus fuit.

15 Villa pulcherrima cingitur viridissimis agris, imminet
litori, cuius in sinu fit cum maxime portus. huius sinis-
trum brachium firmissimo opere munitum est, dextrum
16 elaboratur. in ore portus insula adsurgit, quae inlatum

18 pan. 64, 1 si principem cogitares

αγδ] 1 induxerat *γ* || 2 temporis *γp* || 3 a parte] aperte *γδ* || 4 omnes *αr*; *cf. Sch.*[5] *6* ut omnes *rell.*; *sed cf. Lag. 160 sq.* (*'apud Plinium solum coniunctivum saepius quam apud veteres scriptores positum esse pro* ut *particula sequ. coni.'*) aut omnes *Ke.* (*haud inepte*) || 10 deinde *γδpr* || 11 ἐπιστήσατε *Ke.* (*codd. varie,* ἐνιστήσατε *γς*) | quaeri *α* (*inde Ke.*: quaeri nolunt); *cf. etiam Gu., Mnem. 1929, 54* || 12 licuerit non *codd.* non licuerit *G. H. Schaefer* | tum] tamen *γ* || 13 aut agerent *γarς* ut agerent *rell.* || 14 approbarent *αa* approvocarent (adp- *γ*) *γδ* || 17 remissionis *γδp* || 18 coena *γ* | cogites *arς* || 19 ἀκροάματα *a* || 20 tam] quam *γδ* || 21 humanitas fuit *a* || 27 quae illatum *a* quem inlatum *α* quae (quo u) in lacum *γδ*

vento mare obiacens frangat tutumque ab utroque latere
decursum navibus praestet. adsurgit autem arte visenda:
ingentia saxa latissima navis provehit contra; haec alia
super alia deiecta ipso pondere manent ac sensim quo-
dam velut aggere construuntur. eminet iam et apparet 17
saxeum dorsum impactosque fluctus in immensum elidit
et tollit. vastus illic fragor canumque circa mare. saxis
deinde pilae adicientur, quae procedente tempore ena-
tam insulam imitentur. habebit hic portus et iam habet
nomen auctoris eritque vel maxime salutaris. nam per
longissimum spatium litus importuosum hoc receptaculo
utetur. vale.

32.

C. PLINIVS QVINTILIANO SVO S.

Quamvis et ipse sis continentissimus et filiam tuam 1
ita institueris, ut decebat tuam filiam, Tutili neptem,
cum tamen sit nuptura honestissimo viro, Nonio Celeri,
cui ratio civilium officiorum necessitatem quandam
nitoris imponit, debet secundum condicionem mariti
augeri veste, comitatu, quibus non quidem augetur
dignitas, ornatur tamen et instruitur.

Te porro animo beatissimum, modicum facultatibus 2
scio. itaque partem oneris tui mihi vindico et tamquam
parens alter puellae nostrae confero quinquaginta milia
nummum, plus collaturus, nisi a verecundia tua sola
mediocritate munusculi impetrari posse confiderem, ne
recusares. vale.

18 *cf.* ep. 3, 4, 3. Sen. dial. 12, 6, 2. Hil. trin. 9, 72

αγδ] **3** provehit contra: *cf. Ma. 550 et Sch.*[3] *57 sq.*; *sed locus videtur esse corruptus; pro* contra *Doering (in edit. II 64) substituit* pondera, *Ku.* onera, *alii alia* || **5** velut quodam *γ* || **6** saxeum dorsum] os saxeum *α* || **7** illic] ille *γ* || **8** procedenti *γδ* || **9** et iam] etiam *γrς* et *a* || **11** importuosum] inaestuosum *α* *an* aestuosum? || **16** tuam filiam *αγ*, *cf. Sch.*[6] *130* filiam tuam *δa*; *cf. Doering in edit. II 65* || **17** tamen] tum *γ* || **20** augeri *post* comitatu *legitur in arς*, *om. α* | augetur] agitur *γδ* || **21** ornatur] -tus *γδ* | instruitur *arς* instruit' *α* instrui *γδ* || **26** posses *γ*

33.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

1 'Tollite cuncta', inquit, 'coeptosque auferte labores!'
seu scribis aliquid seu legis, tolli, auferri iube et accipe
orationem meam, ut illa arma, divinam (num superbius
potui?), re vera ut inter meas pulchram; nam mihi satis
est certare mecum.
2 Est haec pro Attia Viriola, et dignitate personae et
exempli raritate et iudicii magnitudine insignis. nam
femina splendide nata, nupta praetorio viro, exheredata
ab octogenario patre intra undecim dies, quam illi nover-
cam amore captus induxerat, quadruplici iudicio bona
3 paterna repetebat. sedebant centum et octoginta iudices
(tot enim quattuor consiliis colliguntur): ingens utrim-
que advocatio et numerosa subsellia, praeterea densa
circumstantium corona latissimum iudicium multiplici
4 circulo ambibat. ad hoc stipatum tribunal, atque etiam
ex superiore basilicae parte qua feminae qua viri et
audiendi, quod difficile, et, quod facile, visendi studio
imminebant. magna exspectatio patrum, magna filiarum,
5 magna etiam novercarum. secutus est varius eventus.
nam duobus consiliis vicimus, totidem victi sumus.
notabilis prorsus et mira eadem in causa, isdem iudici-
bus, isdem advocatis, eodem tempore tanta diversitas.
6 accidit casu, quod non casus videretur: victa est noverca,
ipsa heres ex parte sexta, victus Suburanus, qui exhere-

3 Verg. Aen. 8, 439 || 5 orationem meam *eqs.*: Sidon. 8, 10, 3 (p. 188 M.) || 12 induxerat: Val. Fl. 2, 132

αγδ] 5 divinam *Sich.* divina *libri* | num] suum *γδp* || 6 pulchra *γδp* || 10 praetorio *α*x*ς* praetori *rell.* || 11 illi novercam *α*; *cf. Sch.*[3] *541* ille novercam ei *γδa* || 12 quadriplici *α* || 13 centum e. o. iud. *α* iudices centum et oct. *γδa* || 14 colliguntur *αrς*; *cf. Sch.*[3] *541* conscribuntur (descr- x) *γδa* || 15 advocatio *α* advocatorum *rell.* | praeterea densa circumstantium *α* praestantium *γδa* || 19 et quod facile *a* et facile *α* *om.* *γδ* || 20 imminebant] -bat *α* || 25 quod non] non quod *α* || 26 heredes *α* | Suburanus *Mo.* Suburranus *i Cat.* Suberinus *αa* Subberimus *γ*

datus a patre singulari impudentia alieni patris bona
vindicabat, non ausus sui petere.
Haec tibi exposui, primum ut ex epistula scires, quae 7
ex oratione non poteras; deinde (nam detegam artes) ut
orationem libentius legeres, si non legere tibi, sed
interesse iudicio videreris; quam, sit licet magna, non
despero gratiam brevissimae impetraturam. nam et copia 8
rerum et arguta divisione et narratiunculis pluribus et
eloquendi varietate renovatur. sunt multa (non auderem
nisi tibi dicere) elata, multa pugnacia, multa subtilia.
intervenit enim acribus illis et erectis frequens neces- 9
sitas computandi ac paene calculos tabulamque poscendi,
ut repente in privati iudicii formam centumvirale
vertatur.
Dedimus vela indignationi, dedimus irae, dedimus 10
dolori et in amplissima causa, quasi magno mari, pluri-
bus ventis sumus vecti. in summa solent quidam ex con- 11
tubernalibus nostris existimare hanc orationem (iterum
dicam) ut inter meas *ὑπὲρ Κτησιφῶντος* esse: an vere,
tu facillime iudicabis, qui tam memoriter tenes omnes, ut
conferre cum hac, dum hanc solam legis, possis. vale.

34.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Recte fecisti, quod gladiatorium munus Veronensibus 1
nostris promisisti, a quibus olim amaris, suspiceris,
ornaris. inde etiam uxorem carissimam tibi et probatissimam habuisti, cuius memoriae aut opus aliquod aut spectaculum atque hoc potissimum, quod maxime funeri

15 sqq. Sidon. ep. 8, 1, 3; *cf.* Plin. ep. 4, 20, 2. 8, 4, 5

αγδ] **1** a *om.* *γδ* || **2** sui *αας* suis *γδρ* || **6** videris *γ*u || **7** impetratura *γ* || **8** narratiuncula (narac- *γ*) *γδ* || **10** pugnacia (-tia *αγ*) *αγ*x pugnantia *rell.* || **13** centumviralem *γδpr* || **16** in *om.* *γ* || **17** evecti *rς* || **19** dicam] dicam praecipiam (-puam *Cat.*[2]) *α Cat.*[2] | *ὑπὲρ Κ.* *om.* *αδ* (*add. in lac.* o[2]) || **24** gladiatorium *αας* gladiatorum *rell.* || **25** susciperis *γ* || **27** aut spectaculum . . . quod *om.* *γδpr* || **28** funeri debebatur *αας* funebre debeatur (videatur *γ*) *γδpr*

2 debebatur. praeterea tanto consensu rogabaris, ut negare non constans, sed durum videretur. illud quoque egregie, quod tam facilis, tam liberalis in edendo fuisti. nam per haec etiam magnus animus ostenditur.

3 Vellem Africanae, quas coemeras plurimas, ad praefinitum diem occurrissent: sed, licet cessaverint illae tempestate detentae, tu tamen meruisti, ut acceptum tibi fieret, quod quominus exhiberes, non per te stetit. vale.

3 pan. 33, 2 quam ... in edendo liberalitatem || 8 Caes. civ. 1, 41, 3 ⟨per⟩ Afranium stare, quominus *eqs.* 2, 13, 4. Liv. 2, 31, 11 (*vid. Weißenbornii adn.*). 8, 2, 2. 9, 14, 1

αγδ] 1 rogabaris] -averis *γ* || 7 detenta *γδp*

LIBER SEPTIMVS

1.

C. PLINIVS GEMINO SVO S.

Terret me haec tua tam pertinax valetudo et, quam- 1
quam te temperantissimum noverim, vereor tamen, ne
quid illi etiam in mores tuos liceat. proinde moneo, 2
patienter resistas: hoc laudabile, hoc salutare.
Admittit humana natura, quod suadeo. ipse certe sic 3
agere sanus cum meis soleo: 'spero quidem, si forte in
adversam valetudinem incidero, nihil me desideraturum
vel pudore vel paenitentia dignum; si tamen superaverit
morbus, denuntio, ne quid mihi detis nisi permittentibus
medicis sciatisque, si dederitis, ita vindicaturum, ut
solent alii, quae negantur.' quin etiam, cum perustus 4
ardentissima febre, tandem remissus unctusque accipe-
rem a medico potionem, porrexi manum, utque tangeret,
dixi admotumque iam labris poculum reddidi. postea cum 5
vicensimo valetudinis die balineo praepararer mussan-
tesque medicos repente vidissem, causam requisivi.
responderunt posse me tuto lavari, non tamen omnino
sine aliqua suspicione. 'quid', inquam, 'necesse est?' 6
atque ita spe balinei, cui iam videbar inferri, placide
leniterque dimissa ad abstinentiam rursus non secus ac
modo ad balineum animum vultumque composui.

LIBRI SEPTIMI codd.: α(M), γ(D), δ(oux), *cf. praef. p. III, VIsq., p. 2*

αγδ] **3** Geminio γuxrς || **5** temperantissimum αx temperat- *rell.* || **6** tuos αarς suos γδp || **12** detis α detur aς desit γδpr || **15** febri a | victusque γ || **16** utque rς utquę α ut quem γδ ut a || **19** requisivi] -sii a inquisivi γ || **21** aliqua αoarς alia *rell.* || **23** leniterque (lan- γ)γoxapr leviterque αu | ad] *om.* αu

7 Quae tibi scripsi, primum ut te non sine exemplo monerem, deinde ut in posterum ipse ad eandem temperantiam adstringerer, cum me hac epistula quasi pignore obligassem. vale.

2.

C. PLINIVS IVSTO SVO S.

1 Quemadmodum congruit, ut simul et adfirmes te ad-
siduis occupationibus impediri et scripta nostra desi-
deres, quae vix ab otiosis impetrare aliquid perituri
2 temporis possunt? patiar ergo aestatem inquietam vobis
exercitamque transcurrere et hieme demum, cum credi-
bile erit noctibus saltem vacare te posse, quaeram, quid
potissimum ex nugis meis tibi exhibeam.
3 Interim abunde est, si epistulae non sunt molestae;
sunt autem, et ideo breviores erunt. vale.

3.

C. PLINIVS PRAESENTI SVO S.

1 Tantane perseverantia tu modo in Lucania, modo in Campania? 'ipse enim', inquis, 'Lucanus, uxor Campana.' iusta causa longioris absentiae, non perpetuae tamen.
2 Quin ergo aliquando in urbem redis? ubi dignitas,
honor, amicitiae tam superiores quam minores. quous-
que regnabis? quousque vigilabis, cum voles, dormies,
quam diu voles? quousque calcei nusquam, toga fe-
3 riata, liber totus dies? tempus est te revisere molestias
nostras vel ob hoc solum, ne voluptates istae satietate
languescant. saluta paulisper, quo sit tibi iucundius
salutari, terere in hac turba, ut te solitudo delectet!

αγδ] **2** ipsi *α* || **3** cum me *om. γδ* || **4** obligassem *α* -avissem *a*, *om. γδ* || **7** affirmares *γ* || **8** impediri et] -ire ut *γ* || **9** aliquod *γp* || **10** possunt *om. γδp* || **11** hiemem *γδp* || **14** sunt] sunt tibi *rς* || **23** quousque regnabis *om. γδpr* || **26** totos *a* | tempus est visere *a* || **28** sit tibi] tibi sit *γδ* || **29** in haec verba *γ*

Sed quid imprudens, quem evocare conor, retardo? 4
fortasse enim his ipsis admoneris, ut te magis ac
magis otio involvas; quod ego non abrumpi, sed inter-
mitti volo. ut enim, si cenam tibi facerem, dulcibus 5
cibis acres acutosque miscerem, ut obtusus illis et obli-
tus stomachus his excitaretur, ita nunc hortor, ut iu-
cundissimum genus vitae non nullis interdum quasi
acoribus condias. vale.

4.

C. PLINIVS PONTIO SVO S.

Ais legisse te hendecasyllabos meos; requiris etiam, 1
quemadmodum coeperim scribere, homo, ut tibi videor,
severus, ut ipse fateor, non ineptus.

Numquam a poetice (altius enim repetam) alienus 2
fui; quin etiam quattuordecim natus annos Graecam
tragoediam scripsi. 'qualem?' inquis. nescio; tragoedia 3
vocabatur. mox, cum e militia rediens in Icaria insula
ventis detinerer, Latinos elegos in illud ipsum mare
ipsamque insulam feci. expertus sum me aliquando et
heroo, hendecasyllabis nunc primum, quorum hic na-
talis, haec causa est. legebantur in Laurentino mihi
libri Asini Galli de comparatione patris et Ciceronis.
incidit epigramma Ciceronis in Tironem suum. dein, 4
cum meridie (erat enim aestas) dormiturus me recepis-
sem nec obreperet somnus, coepi reputare maximos
oratores hoc studii genus et in oblectationibus habuisse
et in laude posuisse. intendi animum contraque opi- 5

11 sqq. *cf.* ep. 4, 14, 2 sqq. 5, 3. 5, 10. 7, 9, 10. 8, 21, 4. 9, 25, 1; *vid. Friedlaender, Sittengesch.*[10] *II 252 et Ribbeck, Röm. Dichtung III 289—92*

αγδ] **1** revocare *Pomp. Laet., vulg.* || **2** his] is *γ* | admoneris *om. γ* || **4** tibi cenam (coe- *γ*o) *γδpr* || **8** acoribus *γ* acrioribus (actor- **ux**) *αδapr* || **13** fateor] patior *γδ* || **15** fui *om. γδ* | quin *αaς*; *cf. ep. 3, 1, 3* qui *rell.* || **20** heroo (*corr. ex* -ro) *α* heroico *ai Cat.* etero (het- *δ*) *γδ*; *cf. Ca.*[1] *54* | hic] hinc *γ* || **22** Asiani *γp* || **25** reputare] cogitare **ux** || **26** studii] studendi *γ* || **27** laudibus *γ*

nionem meam post longam desuetudinem perquam exiguo temporis momento id ipsum, quod me ad scribendum sollicitaverat, his versibus exaravi:

6 Cum libros Galli legerem, quibus ille parenti
ausus de Cicerone dare est palmamque decusque,
lascivum inveni lusum Ciceronis et illo
spectandum ingenio, quo seria condidit et quo
humanis salibus multo varioque lepore
magnorum ostendit mentes gaudere virorum.
nam queritur, quod fraude mala frustratus amantem
paucula cenato sibi debita savia Tiro
tempore nocturno subtraxerit. his ego lectis
'cur post haec', inquam, 'nostros celamus amores
nullumque in medium timidi damus atque fatemur
Tironisque dolos, Tironis nosse fugaces
blanditias et furta novas addentia flammas?'

7 Transii ad elegos: hos quoque non minus celeriter explicui; addidi alios facilitate corruptus. deinde in 8 urbem reversus sodalibus legi; probaverunt. inde plura metra, si quid otii, ac maxime in itinere, temptavi. postremo placuit exemplo multorum unum separatim hendecasyllaborum volumen absolvere, nec paenitet. 9 legitur, describitur, cantatur etiam, et a Graecis quoque, quos Latine huius libelli amor docuit, nunc cithara, nunc lyra personatur.

10 Sed quid ego tam gloriose? quamquam poetis furere concessum est. et tamen non de meo, sed de aliorum

10—12 *cf. Kroll ad Catulli c. 99 (p. 272)* || **22** hendec.: *vid.* ep. *4, 14, 2* || **26** poetis f. c. e.: *cf.* Plat. Phaedr. 245a. Aristot. poet. 16sq. Cic. div. 1, 80. de orat. 2, 194. Hor. ep. 2, 3, 296 (*vid. etiam* Clem. strom. 6, 168. Dio Chyrs. 53, 1)

αγδ] **1** consuetudinem *γ* || **3** his . . . parenti *om. α* || **5** ausus] rursus *α* | dare est *Cas.* daret *codd.* dare *a* || **9** mentis *δ* || **10** male *γ* || **11** cenatus *γ* || **15** fugacis *Bae.* || **17** transi *γ***ou***a* || **18** alios *α a r ς* altos *γ δ p* imbos *Mo., sed nihil mutandum; cf. Sch.*[1] *42 sq. et Sch.*[5] *29* || **20** ac maxime *α* (*recte; cf. ep. 3, 6, 4* ac potissimum: *vid. Ca.*[1] *70*) maxime *rell.* | in] si in *γ***ux***pr* || **26** poetis furere *a* p. fruere *α* p. fuere *γ* furere poetis **ux**

iudicio loquor; qui sive iudicant sive errant, me delectat. unum precor, ut posteri quoque aut errent similiter aut iudicent. vale.

5.

C. PLINIVS CALPVRNIAE SVAE S.

Incredibile est, quanto desiderio tui tenear. in causa 1
amor primum, deinde quod non consuevimus abesse.
inde est, quod magnam noctium partem in imagine tua
vigil exigo, inde, quod interdiu, quibus horis te visere
solebam, ad diaetam tuam ipsi me, ut verissime dicitur,
pedes ducunt, quod denique aeger et maestus ac similis
excluso a vacuo limine recedo. unum tempus his tormentis caret, quo in foro et amicorum litibus conteror.

Aestima tu, quae vita mea sit, cui requies in labore, 2
in miseria curisque solacium! vale.

6.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Rara et notabilis res Vareno contigit, sit licet adhuc 1
dubia. Bithyni accusationem eius ut temere incohatam
omisisse narrantur. 'narrantur' dico? adest provinciae
legatus, attulit decretum concilii ad Caesarem, attulit
ad multos principes viros, attulit etiam ad nos, Vareni
advocatos. perstat tamen idem ille Magnus; quin etiam 2
Nigrinum, optimum virum, pertinacissime exercet. per
hunc a consulibus postulabat, ut Varenus exhibere
rationes cogeretur.

11 Hor. epod. 16, 21 ire, pedes quocumque ferent. c. 3, 11, 49. Verg. ecl. 9, 1; *cf. Otto 275 sq.* || **14** sq. *cf.* Tib. 4, 13, 11 || **18** Vareno: *vid.* ep. 5, 20, 1

αγδ] **1** delectat *α*; *cf. Sta. (1886) 677 Sch.*^{3} *541 sq. Sch.*^{5} *6* delectant *rell.*, *vulg.* (*haec quoque lectio defendi potest*) || **8** partem noctium *a* || **9** vigilem *γδpr* || **11** ac] et *arς* || **13** et amicorum *γδapr* (*cf. ep. 2, 3, 5* in foro verisque litibus terimur; *ep. 7, 9, 13. 8, 21, 3*; *vid. Ca.*^{1} *71*) amicorum *ας* || **15** solacium] solatium est *a*; *sed cf. Ca.*^{1} *52* || **20** narrantur *semel γδap* || **23** advocatus *α* | praestat u x *a p*

3 Adsistebam Vareno iam tantum ut amicus et tacere
decreveram. nihil enim tam contrarium, quam si ad-
vocatus a senatu datus defenderem ut reum, cui opus
4 esset, ne reus videretur. cum tamen finita postulatione
Nigrini consules ad me oculos retulissent, 'scietis', in-
quam, 'constare nobis silentii nostri rationem, cum
veros legatos provinciae audieritis'. contra Nigrinus:
'ad quem missi sunt?' ego: 'ad me quoque; habeo de-
5 cretum provinciae.' rursus ille: 'potest tibi liquere.' ad
hoc ego: 'si tibi ex diverso liquet, potest et mihi, quod
6 est melius, liquere.' tum legatus Polyaenus causas abo-
litae accusationis exposuit postulavitque, ne cogni-
tioni Caesaris praeiudicium fieret. respondit Magnus
iterumque Polyaenus. ipse raro et breviter interlocu-
7 tus multum me intra silentium tenui. accepi enim non
minus interdum oratorium esse tacere quam dicere,
atque adeo repeto me quibusdam capitis reis vel magis
silentio quam oratione accuratissima profuisse.
8 Mater amisso filio (quid enim prohibet, quamquam
alia ratio scribendae epistulae fuerit, de studiis dispu-
tare?) libertos eius eosdemque coheredes suos falsi et
veneficii reos detulerat ad principem iudicemque im-
9 petraverat Iulium Servianum. defenderam reos ingenti
quidem coetu: erat enim causa notissima, praeterea
utrimque ingenia clarissima.
Finem cognitioni quaestio imposuit; quae secundum
10 reos dedit. postea mater adiit principem, adfirmavit se
novas probationes invenisse. praeceptum est Suburano.
ut vacaret finitam causam retractanti, si quid novi

15 sq. Gell. 1, 15, 15 Epicharmium quoque illud . . .: *οὐ λέγειν τύγ' ἐσσὶ δεινός, ἀλλὰ σιγᾶν ἀδύνατος* (*fr. 272 Kaib.*). Hier. ep. 130, 17. Ambr. off. 1, 2, 5 (*vid. Otto 338sq.*) || **27** adiit: *cf.* pan. 26, 3 (*v. Durry p. 125*) et 56, 5

αγδ] **3** ut] et *γδp* || **4** esset etiam ne *γr* || **9** ad hoc . . . tibi *om. α* || **11** melius liquere tum *α a i* melius causa liqueretur (liqueret *γ p*) *γ δ p* | legatus] legamus *γ* || **12** cognitione *δ* || **16** esse] est *γ* est et **ou** || **21** et] ut *a* || **22** veneficii *libri* venefici *mavult Bra. 93, sed cf. Sch.*[6] *117* || **26** quae *om. α* || **29** retractandi *γδp*

adferret. aderat matri Iulius Africanus, nepos illius 11
oratoris, quo audito Passienus Crispus dixit: 'bene
mehercule, bene; sed quo tam bene?' huius nepos,
iuvenis ingeniosus, sed non parum callidus, cum multa
dixisset adsignatumque tempus implesset, 'rogo', inquit, 'Suburane, permittas mihi unum verbum adicere'.
tum ego, cum omnes me ut diu responsurum intueren- 12
tur, 'respondissem', inquam, 'si unum illud verbum
Africanus adiecisset, in quo non dubito omnia nova
fuisse'. non facile me repeto tantum adsensum agendo 13
consecutum, quantum tunc non agendo.

Similiter nunc et probatum et exceptum est, quod 14
pro Vareno hactenus [non] tacui. consules, ut Polyaenus postulabat, omnia integra principi servaverunt, cuius cognitionem suspensus exspecto. nam dies ille nobis pro Vareno aut securitatem et otium dabit aut intermissum laborem renovata sollicitudine iniunget. vale.

7.

C. PLINIVS SATVRNINO SVO S.

Et proxime Prisco nostro et rursus, quia ita iussisti, 1
gratias egi, libentissime quidem. est enim mihi periucundum, quod viri optimi mihique amicissimi adeo co-
haesistis, ut invicem vos obligari putetis. nam ille 2
quoque praecipuam se voluptatem ex amicitia tua capere profitetur certatque tecum honestissimo certamine mutuae caritatis, quam ipsum tempus augebit.

αγδ] **1** illius] iulius γ iulii δ || **3** mehercule] et hercules γ | quo *a* quod α quid γ quidem δ || **4** ingeniosus sed] ingeniosus et *r*ς | non parum *codd.*, *cf. Sch.*[6] *130* parum *Cat.*, *pleriq. edd.*; *cf. etiam Bra. 97* | callidus] callus γ gallus α || **6** suburano γδ | verbum α*r*ς, *cf. Sch.*[6] *130* versum *rell.* | adicere] dicere α*a* || **8** illud verbum α*r*ς illum versum *rell.* || **10** adsensum ag. cons. αγ consecutum adsensum agendo *a* || **13** non tacui *libri* tacui *Sich.*; *cf. etiam Bae., BphW. 1913, 1263 et Kl.*[2] *1929, 446; ceterum lectioni* non tacui *clausula quoque obstat; novas coniecturas protulerunt: Bra. p. 98 et Gu. Mnem. 1929, 55 (cf. edit. tom. III p. 14)* || **14** principes α || **15** expeto γ || **21** mihi *om.* γδ || **22** mihique] virique γδ

Te negotiis distineri ob hoc moleste fero, quod deservire studiis non potes. si tamen alteram litem per iudicem, alteram, ut ais, ipse finieris, incipies primum istic otio frui, deinde satiatus ad nos reverti. vale.

8.

C. PLINIVS PRISCO SVO S.

1 Exprimere non possum, quam iucundum sit mihi, quod Saturninus noster summas tibi apud me gratias
2 aliis super alias epistulis agit. perge, ut coepisti, virumque optimum quam familiarissime dilige, magnam voluptatem ex amicitia eius percepturus nec ad
3 breve tempus! nam cum omnibus virtutibus abundat tum hac praecipue, quod habet maximam in amore constantiam. vale.

9.

C. PLINIVS FVSCO SVO S.

1 Quaeris, quemadmodum in secessu, quo iam diu
2 frueris, putem te studere oportere. utile in primis, et multi praecipiunt, vel ex Graeco in Latinum vel ex Latino vertere in Graecum. quo genere exercitationis proprietas splendorque verborum, copia figurarum, vis explicandi, praeterea imitatione optimorum similia inveniendi facultas paratur. simul, quae legentem fefellissent, transferentem fugere non possunt. intellegentia ex hoc et iudicium adquiritur.
3 Nihil offuerit, quae legeris hactenus, ut rem argumentumque teneas, quasi aemulum scribere lectisque

19 sq. Quint. 10, 5, 2 sqq. (vertere Graeca in Latinum . . . ex Latinis conversio)

αγδ] **1** distineri* (*cf. Cic. S. Rosc. 22. Plin. pan. 25, 4*)] detineri **ux** abstineri **o** | deservire] deserere *δ* || **3** ais *om. γδp* || **4** reverti *libri, nil mutandum; cf. Bae., BphW. 1913, 1264* || **9** epistulas *γ* || **12** abundet *a* || **16** Tusco *δ* || **18** utile in primis *αai* utile (-li *γ*) mihi primum *γδpr* || **19** multi praecipiunt *αai* multi praeceperunt *γ* multis praecipue erit (erit *om.* **ux**) *δp* || **24** intellegenti *γδp*

conferre ac sedulo pensitare, quid tu, quid ille com-
modius. magna gratulatio, si non nulla tu, magnus
pudor, si cuncta ille melius. licebit interdum et no-
tissima eligere et certare cum electis. audax haec, non 4
tamen improba, quia secreta contentio: quamquam mul-
tos videmus eius modi certamina sibi cum multa laude
sumpsisse, quosque subsequi satis habebant, dum non
desperant, antecessisse.

Poteris et, quae dixeris, post oblivionem retractare, 5
multa retinere, plura transire, alia interscribere, alia
rescribere. laboriosum istud et taedio plenum, sed 6
difficultate ipsa fructuosum, recalescere ex integro et
resumere impetum fractum omissumque, postremo
nova velut membra peracto corpori intexere nec tamen
priora turbare.

Scio nunc tibi esse praecipuum studium orandi; sed 7
non ideo semper pugnacem hunc et quasi bellatorium
stilum suaserim. ut enim terrae variis mutatisque se-
minibus, ita ingenia nostra nunc hac, nunc illa medi-
tatione recoluntur. volo interdum aliquem ex historia 8
locum apprehendas, volo epistulam diligentius scribas.
nam saepe in oratione quoque non historica modo, sed
prope poetica descriptionum necessitas incidit, et pres-
sus sermo purusque ex epistulis petitur. fas est et 9
carmine remitti, non dico continuo et longo (id enim
perfici nisi in otio non potest), sed hoc arguto et brevi,
quod apte quantas libet occupationes curasque di-
stinguit. lusus vocantur; sed hi lusus non minorem 10
interdum gloriam quam seria consequuntur. atque
adeo (cur enim te ad versus non versibus adhorter?)

20 sqq. (§ 8—15): *cf. Friedlaender Sittengesch.*[10] *II 254* || **26** Tac. dial. 20, 7 arguta et brevi sententia || **28** lusus: Mart. 4, 49, 2. Tac. dial. 10, 5

αγδ] **2** si *om. γxp* | tu *αr* tum *rell.* || **4** cum *om. γ* || **7** quosque] quos *γ* || **10** plura *αa* multa *rell.* || **16** tibi] te *γδp* || **17** bellatorium] bellorum *γδp* || **19** illa *αurς* illac *rell.* || **22** oratione *δrpς* orationes *rell.* | historia *δp* || **23** descriptionum *αa* -one *γδp* -onis *rς* || **24** petitus *δ* || **27** quod] quot *δ* | quantas] -ta *γδ* | occupationis *γδ* || **28** vocatur *γ*

11 ut laus est cerae, mollis cedensque sequatur
si doctos digitos iussaque fiat opus
et nunc informet Martem castamve Minervam,
nunc Venerem effingat, nunc Veneris puerum;
utque sacri fontes non sola incendia sistunt,
saepe etiam flores vernaque prata iuvant:
sic hominum ingenium flecti ducique per artes
non rigidas docta mobilitate decet.

12 itaque summi oratores, summi etiam viri sic se aut exercebant aut delectabant, immo delectabant exer-
13 cebantque. nam mirum est, ut his opusculis animus intendatur, remittatur. recipiunt enim amores, odia, iras, misericordiam, urbanitatem, omnia denique, quae in
14 vita atque etiam in foro causisque versantur. inest his quoque eadem quae aliis carminibus utilitas, quod metri necessitate devincti soluta oratione laetamur et, quod facilius esse comparatio ostendit, libentius scribimus.

15 Habes plura etiam fortasse, quam requirebas, unum tamen omisi; non enim dixi, quae legenda arbitrarer: quamquam dixi, cum dicerem, quae scribenda. tu memineris sui cuiusque generis auctores diligenter eligere! aiunt enim multum legendum esse, non multa.
16 qui sint hi, adeo notum probatumque est, ut demonstratione non egeat; et alioqui tam immodice epistulam extendi, ut, dum tibi, quemadmodum studere debeas, suadeo, studendi tempus abstulerim. quin ergo pugillares resumis et aliquid ex his vel istud ipsum, quod coeperas, scribis? vale.

1 Demetr. *περὶ ἑρμ.* § 296. Quint. 10, 5, 9. Hier. ep. 52, 3; *cf. Mayor, Cl. Rev. 1903, p. 57* || **23** Quint. 10, 1, 59; *cf. Otto 232*

αγδ] **2** fiat] fingat *rς* || **3** castamque *a* || **6** iuvant *αrς* lavant (*corr. in* levant *γ*) *γ***o***ap* luant **x** || **7** hominum] -em **o** -es *γ***ux** || **8** rigida doctas *Ba., Frgm. p. L. p. 373* || **13** in vita] ad vitam *γδp* || **14** quoque his *γ* || **16** devincti*; *cf. Cic. fat. 20* necessitate ... devinciunt] -tis *α* deiuncti **u** defuncti *Barth, Gesner* || **21** tu] tum *α* || **24** probatumque *ας* provocatumque *rell.* || **28** resumis] -es *α* sumis *a* | aliquod *γ* | istud ipsum] istud (ill- **o**) studium *δ*

10.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Quia ipse, cum prima cognovi, iungere extrema 1
quasi avulsa cupio, te quoque existimo velle de Va-
reno et Bithynis reliqua cognoscere. acta causa hinc a
Polyaeno, inde a Magno. finitis actionibus Caesar 2
'neutra' inquit 'pars de mora queretur; erit mihi curae
explorare provinciae voluntatem'. multum interim Va- 3
renus tulit. etenim quam dubium est, an merito accu-
setur, qui an omnino accusetur, incertum est!
Superest, ne rursus provinciae, quod damnasse dici-
tur, placeat, agatque paenitentiam paenitentiae suae.
vale.

11.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Miraris, quod Hermes, libertus meus, hereditarios 1
agros, quos ego iusseram proscribi, non exspectata
auctione pro meo quincunce ex septingentis milibus
Corelliae addixerit. adicis hos nongentis milibus posse
venire ac tanto magis quaeris, an, quod gessit, ratum
servem. ego vero servo: quibus ex causis, accipe! cupio 2
enim et tibi probatum et coheredibus meis excusatum
esse, quod me ab illis maiore officio iubente secerno.
Corelliam cum summa reverentia diligo, primum ut 3
sororem Corelli Rufi, cuius mihi memoria sacrosancta
est, deinde ut matri meae familiarissimam. sunt mihi 4

8 multum interim V. t.: *cf. Hanslik, Wien. Stud. 1932, 194sqq.* || 12 Sen. contr. 6, 11

αγδ] 5 hinc] huic γ || 6 inde Magno γδp | Caesar] coeterum γ || 7 inquit] -id α -is γδp | pars de mora] per isdem (his- u) ora (hora o) γδ || 10 incertus δ || 15 prosocero *om.* p || 18 ex] et γ || 19 hos nongentis milibus posse venire α (*cf. ep. 1, 7, 5* posse corrumpi. *9, 9, 3. 9, 19, 2: vid. Ca.*[1] *22*) posse eos nongentis (nonag- o) milibus venire δa Corelliae—milibus *om.* D || 20 gessit] -erit a || 23 iubente αa] vivente γop vivere ux || 24 Corellii a || 26 deinde mihi ut γ | ut *om.* α

et cum marito eius, Minicio Iusto, optimo viro, vetera iura; fuerunt et cum filio maxima, adeo quidem, ut
5 praetore me ludis meis praesederit. haec, cum proxime istic fui, indicavit mihi cupere se aliquid circa Larium nostrum possidere. ego illi ex praediis meis, quod vellet et quanti vellet, obtuli exceptis maternis paternisque; his enim cedere ne Corelliae quidem possum.
6 igitur, cum obvenisset mihi hereditas, in qua praedia ista, scripsi ei venalia futura. has epistulas Hermes tulit exigentique, ut statim portionem meam sibi addiceret, paruit.

Vides, quam ratum habere debeam, quod libertus
7 meus meis moribus gessit. superest, ut coheredes aequo animo ferant separatim me vendidisse, quod mihi licuit omnino non vendere. nec vero coguntur imitari meum
8 exemplum; non enim illis eadem cum Corellia iura. possunt ergo intueri utilitatem suam, pro qua mihi fuit amicitia. vale.

12.

C. PLINIVS MINICIO SVO S.

1 Libellum formatum a me, sicut exegeras, quo amicus tuus, immo noster (quid enim non commune nobis?), si res posceret, uteretur, misi tibi ideo tardius, ne tempus emendandi eum, id est disperdendi, haberes.
2 habebis tamen, an emendandi nescio, utique disperdendi. ὑμεῖς γὰρ οἱ εὔζηλοι optima quaeque detrahitis.
3 quod si feceris, boni consulam. postea enim illis ex aliqua occasione ut meis utar et beneficio fastidi tui

22 Ter. Ad. 804. Cic. off. 1, 51 *al.* *(v. Otto 20)*

αγδ] **1** Minicio Iusto *α* Minutio Iusto *a* Militio Fusco *γ* || **4** Larium fecisti nostrum possidere *γp* || **10** tulit *om. γδ* || **12** habere debeam *γδapr*; *ita legendum esse ex hisce apparet locis: ep. 6, 18, 2* (negare debeam) *et 7, 9, 16* (studere debeas); *cf. Ca.*[1] *25 et Kr. 35* debeam habere *α* (*vid. Bra. 94*) || **14** vendicasse *γ* | quod m. l. omnino *αa* quodam hic licuit omni (-nem *γ*) *γδ* || **18** iura] iura sunt *a* || **20** Minicio] Minuto *γ* || **21** egeras *γδ* || **24** id est *om. γδ* || **25** nescio utique *om. αδ* || **28** fastidi *α* -dii *rell.*

ipse laudabor, ut in eo, quod adnotatum invenies et
suprascripto aliter explicitum. nam, cum suspicarer 4
futurum, ut tibi tumidius videretur, quoniam est so-
nantius et elatius, non alienum existimavi, ne te tor-
queres, addere statim pressius quiddam et exilius vel
potius humilius et peius, vestro tamen iudicio rectius.
cur enim non usquequaque tenuitatem vestram inse- 5
quar et exagitem?

Haec, ut inter istas occupationes aliquid aliquando
rideres; illud serio: vide, ut mihi viaticum reddas, quod 6
impendi data opera cursore dimisso! ne tu, cum hoc
legeris, non partes libelli, sed totum libellum impro-
babis negabisque ullius pretii esse, cuius pretium re-
posceris. vale.

13.

C. PLINIVS FEROCI SVO S.

Eadem epistula et non studere te et studere signi- 1
ficat. aenigmata loquor. ita plane, donec distinctius,
quod sentio, enuntiem. negat enim te studere, sed est 2
tam polita, quam nisi a studente non potest scribi: aut
es tu super omnes beatus, si talia per desidiam et
otium perficis. vale.

14.

C. PLINIVS CORELLIAE SVAE S.

Tu quidem honestissime, quod tam impense et rogas 1
et exigis, ut accipi iubeam a te pretium agrorum non

5 sq. *cf. Nord. 319* || **25** sq. *cf.* ep. 7, 11, 1 sq.

αγδ] **1** quod *αa* quoque *γδp* || **2** suprascripto (supra scr- *αγ*) *αγapr* suprascriptum *δp* | aliter *codd. recte* (aliter *coniungendum est cum* explicitum; *cf. Kl.*[2] *446*) explicetur *a* || **3** tumidius] tim- *γ*ux || **4** torqueris *α* || **5** quoddam *γ* || **7** vestram] nos- *γ* || **8** et *om. γδp* || **10** video ut *γδp* || **11** impendi data opera *αaς* impendit (-di *γ*) operam *γδp* || **17** et non studere te (te *om δp*) et studere *αδpr*; *cf. Ca.*[1] *22* et te (te *om. a*) studere et non studere *γa* || **20** quam *α*u quae ox*ap* quod *γrς*

ex septingentis milibus, quanti illos a liberto meo, sed ex nongentis, quanti a publicanis partem vicensimam emisti.

2 Invicem ego et rogo et exigo, ut non solum quid te, verum etiam quid me deceat, adspicias patiarisque me in hoc uno tibi eodem animo repugnare, quo in omnibus obsequi soleo. vale.

15.

C. PLINIVS SATVRNINO SVO S.

1 Requiris, quid agam. quae nosti: distringor officio,
amicis deservio, studeo interdum, quod non interdum,
sed solum semperque facere, non audeo dicere, rectius,
2 certe beatius erat. te omnia alia, quam quae velis,
agere moleste ferrem, nisi ea, quae agis, essent honestissima. nam et rei publicae suae negotia curare et disceptare inter amicos laude dignissimum est.
3 Prisci nostri contubernium iucundum tibi futurum sciebam. noveram simplicitatem eius, noveram comitatem; eundum esse, quod minus noram, gratissimum experior, cum tam iucunde officiorum nostrorum meminisse eum scribas. vale.

16.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

1 Calestrium Tironem familiarissime diligo et priva-
2 tis mihi et publicis necessitudinibus implicitum. simul
militavimus, simul quaestores Caesaris fuimus. ille me in tribunatu liberorum iure praecessit, ego illum in

10 *cf.* ep. 1, 10, 9. 3, 5, 19 || **15** Liv. praef. 10 tuae . . . rei publicae. Quint. decl. 317

αγδ] **5** patiarisque me] patrisque *γ* || **10** nosti (-stri *γδ*) distringor (destr- *α*; *sed cf. ep. 2, 14, 1*): *de interpunctione cf. Sch.*[1] *43* || **13** te omnia alia] et alia omnia *a* || **15** negotia curare *αarς* negotiis (nego *γ*) *γδ* || **17** tibi] mihi *γδ* || **19** quod] quo *γδp* || **20** cum tam] quo iam *γδ* || **21** eum scribas] conscribas *γ* || **24** familiarissimum *γuxp* || **25** et] etiam *γ*

praetura sum consecutus, cum mihi Caesar annum re-
misisset. ego in villas eius saepe secessi, ille in domo
mea saepe convaluit.
Hic nunc pro consule provinciam Baeticam per Tici- 3
num est petiturus. spero, immo confido facile me im- 4
petraturum, ut ex itinere deflectat ad te, si voles vin-
dicta liberare, quos proxime inter amicos manumisisti.
nihil est, quod verearis, ne sit hoc illi molestum, cui
orbem terrarum circumire non erit longum mea causa.
Proinde nimiam istam verecundiam pone teque, quid 5
velis, consule! illi tam iucundum, quod ego, quam mihi,
quod tu iubes. vale.

17.

C. PLINIVS CELERI SVO S.

Sua cuique ratio recitandi; mihi, quod saepe iam dixi, 1
ut, si quid me fugit, ut certe fugit, admonear. quo 2
magis miror, quod scribis fuisse quosdam, qui re-
prehenderent, quod orationes omnino recitarem; nisi
vero has solas non putant emendandas. a quibus liben- 3
ter requisierim, cur concedant, si concedunt tamen,
historiam debere recitari, quae non ostentationi, sed
fidei veritatique componitur, cur tragoediam, quae
non auditorium, sed scaenam et actores, cur lyrica,
quae non lectorem, sed chorum et lyram poscunt. at 4
horum recitatio usu iam recepta est. num ergo cul-
pandus est ille, qui coepit? quamquam orationes quo-
que et nostri quidam et Graeci lectitaverunt.
Supervacuum tamen est recitare, quae dixeris. etiam, 5
si eadem omnia, si isdem omnibus, si statim recites.

15 sqq.: *cf.* ep. 3, 7, 5. 13, 5. 15, 1 sqq.; *vid. Kroll, Studien z. Verständnis der röm. Lit. (1924), p. 123 sq.*

αγδ] **1** constitutus *γδr* || **4** proconsuli *γ* proconsul *a* || **6** ut *om. γδpr* || **10** nimiam] nimis *γδp* || **11** quod ego quam mihi quod *αa* quam (quam *om. δ*) mihi quod *γδpς* || **16** si qui *δp* || **17** reprenderent *α* || **18** omnino *om. γ* || **20** requisierim] -eris *γδp* -eram *a* || **24** poscuntur *α* || **25** num] non *δp* || **26** quoque] quanquam *γ* quaeque *δ* || **27** et Graeci] et *om. γ* || **28** etiam] eam *γ* || **29** omnia *om. α* | si statim] statim *γ*

si vero multa inseras, multa commutes, si quosdam
novos, quosdam eosdem, sed post tempus adsumas, cur
minus probabilis sit causa recitandi, quae dixeris,
6 quam edendi? sed difficile est, ut oratio, dum recita-
tur, satisfaciat. iam hoc ad laborem recitantis pertinet,
7 non ad rationem non recitandi. nec vero ego, dum re-
cito, laudari, sed dum legor, cupio. itaque nullum
emendandi genus omitto. ac primum, quae scripsi, me-
cum ipse pertracto; deinde duobus aut tribus lego; mox
aliis trado adnotanda notasque eorum, si dubito, cum
uno rursus aut altero pensito; novissime pluribus re-
cito ac, si quid mihi credis, tunc acerrime emendo. nam
8 tanto diligentius quanto sollicitius intendo. optime
autem reverentia, pudor, metus iudicant; idque adeo
sic habe: nonne, si locuturus es cum aliquo quamlibet
docto, uno tamen, minus commoveris, quam si cum
9 multis vel indoctis? nonne, cum surgis ad agendum,
tunc maxime tibi ipse diffidis, tunc commutata, non
dico plurima, sed omnia cupis? utique si latior scaena
et corona diffusior; nam illos quoque sordidos pulla-
10 tosque reveremur. nonne, si prima quaeque improbari
putas, debilitaris et concidis? opinor, quia in numero
ipso est quoddam magnum collatumque consilium,
quibusque singulis iudicii parum, omnibus plurimum.
11 Itaque Pomponius Secundus (hic scriptor tragoedia-
rum), si quid forte familiarior amicus tollendum, ipse
retinendum arbitraretur, dicere solebat: 'ad populum
provoco' atque ita ex populi vel silentio vel adsensu
12 aut suam aut amici sententiam sequebatur. tantum ille
populo dabat. recte an secus, nihil ad me. ego enim
non populum advocare, sed certos electosque soleo,
quos intuear, quibus credam, quos denique et tam-

αγδ] **2** novos] tuos *γδpr* || **6** rationem recitandi *γ* || **8** ac] nunc *γ* | scripsi] scribis *δ* || **10** adnotandasque eorum *α* || **12** credis tunc *om. γ* || **13** quanto sollicitius *om. α* || **15** es] esses *γδrpς* || **16** quam si cum] si *om. γδpr* || **17** nonne] ne *γδr* nec *p* || **18** tunc *pr.*] tum *aς* | ipsi *γ* | diffides *α* || **19** dico *om. γδpr* || **20** pullatosque] pollutosque *α* || **22** putes *γδ* || **23** est] es *γ* || **24** iudici *mavult Bra. 93, sed cf. Sch.*[6] *117* || **25** hic *om. γδpr* || **26** tollendum] tollet (-eret *δ*) dum *γδ*

quam singulos observem et tamquam non singulos
timeam. nam, quod M. Cicero de stilo, ego de metu sen- 13
tio. timor est, timor emendator asperrimus. hoc ipsum,
quod nos recitaturos cogitamus, emendat; quod audi-
torium ingredimur, emendat; quod pallemus, horresci-
mus, circumspicimus, emendat.

Proinde non paenitet me consuetudinis meae, quam 14
utilissimam experior, adeoque non deterreor sermun-
culis istorum, ut ultro te rogem monstres aliquid, quod
his addam. nihil enim curae meae satis est. cogito, 15
quam sit magnum dare aliquid in manus hominum, nec
persuadere mihi possum non et cum multis et saepe
tractandum, quod placere et semper et omnibus cupias.
vale.

18.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Deliberas mecum, quemadmodum pecunia, quam mu- 1
nicipibus nostris in epulum obtulisti, post te quoque
salva sit.

Honesta consultatio, non expedita sententia. nu-
meres rei publicae summam: verendum est, ne dila-
batur. des agros: ut publici neglegentur. equidem ni- 2
hil commodius invenio, quam quod ipse feci. nam pro
quingentis milibus nummum, quae in alimenta ingenu-
orum ingenuarumque promiseram, agrum ex meis
longe pluris actori publico mancipavi; eundem vecti-

2 M. Cicero: *scil.* de orat. 1, 150 stilus optimus et praestantissimus dicendi effector ac magister; *cf.* Quint. 10, 3, 1 || **24** sq. in alimenta i.: *vid. supra ad* ep. 1, 8, 10

αγδ] **2** metu] me *α* || **3** timor est tim. em.*; *cf. pan. 82, 8* voluptates sunt enim, voluptates . . .] timor est emendator *δp*; *cf. Sta. (1886) 222; 667 adn. 10. Ke.*[2] *16. Sch.*[5] *35 et Sch.*[6] *130 sq.* || **4** cogitamus emendo *γδp* || **6** circumspicimur *γ* || **21** verecundum *α* || **22** des agros *αai*] de sacris *δr* ad sacros *γpς* | publici *ai* -ca *α* -ce *γδprς* | neglegentur] -ter *γδpr* || **23** pro *om.* *γδ* || **24** ingenuorum ingenuarumque *αa* ingenuorumque (i. quae *γo*) *γδ* || **26** auctori *γ*

3 gali imposito recepi, trícena milia annua daturus. per
hoc enim et rei publicae sors in tuto nec reditus incer-
tus, et ager ipse propter id, quod vectigal large super-
currit, semper dominum, a quo exerceatur, inveniet.
4 nec ignoro me plus aliquanto, quam donasse videor,
erogavisse, cum pulcherrimi agri pretium necessitas
5 vectigalis infregerit. sed oportet privatis utilitatibus
publicas, mortalibus aeternas anteferre multoque dili-
gentius muneri suo consulere quam facultatibus. vale.

19.

C. PLINIVS PRISCO SVO S.

1 Angit me Fanniae valetudo. contraxit hanc, dum
adsidet Iuniae virgini, sponte primum (est enim ad-
2 finis), deinde etiam ex auctoritate pontificum. nam vir-
gines, cum vi morbi atrio Vestae coguntur excedere,
matronarum curae custodiaeque mandantur. quo mu-
nere Fannia dum sedulo fungitur, hoc discrimine im-
3 plicita est. insident febres, tussis increscit, summa
macies, summa defectio: animus tantum et spiritus
viget Helvidio marito, Thrasea patre dignissimus;
reliqua labuntur meque non metu tantum, verum etiam
4 dolore conficiunt. doleo enim feminam maximam eripi
oculis civitatis nescio an aliquid simile visuris.
Quae castitas illi, quae sanctitas, quanta gravitas,
quanta constantia! bis maritum secuta in exilium est,
5 tertio ipsa propter maritum relegata. nam, cum Senecio
reus esset, quod de vita Helvidi libros composuisset,
rogatumque se a Fannia in defensione dixisset, quae-
rente minaciter Mettio Caro, an rogasset, respondit:
'rogavi'; an commentarios scripturo dedisset: 'dedi'; an
sciente matre: 'nesciente'; postremo nullam vocem ce-

αγδ] **3** vectigali *γδa* || **4** invenit *γ* || **6** erogavisse] cavisse *a* || **12** contraxit hanc dum *αa* contraxit dudum *γδ* quam contraxit dum (dudum *p*) *prς* || **13** enim *om. γ* || **15** discedere *γ* || **21** metu tantum *γδ*] tantum cura *α* || **23** visurus *γδpr* || **24** illi] -ius *δ*; illi quae sanctitas *om. α* || **27** Helvidi *α recte, ut videtur* -dii *rell.* || **29** Metio *γ*

dentem periculo emisit. quin etiam illos ipsos libros, 6
quamquam ex necessitate et metu temporum abolitos
senatus consulto, publicatis bonis servavit, habuit
tulitque in exilium exilii causam.

Eadem quam iucunda, quam comis, quam denique, 7
quod paucis datum est, non minus amabilis quam ve-
neranda! eritne, quam postea uxoribus nostris osten-
tare possimus? erit, a qua viri quoque fortitudinis
exempla sumamus, quam sic cernentes audientesque
miremur ut illas, quae leguntur. ac mihi domus ipsa 8
nutare convulsaque sedibus suis ruitura supra vide-
tur, licet adhuc posteros habeat. quantis enim virtuti-
bus quantisque factis adsequentur, ut haec non novis-
sima occiderit?

Me quidem illud etiam adfligit et torquet, quod 9
matrem eius, illam (nihil possum inlustrius dicere)
tantae feminae matrem, rursus videor amittere, quam
haec, ut reddit ac refert nobis, sic auferet secum me-
que et novo pariter et rescisso vulnere adficiet. utram- 10
que colui, utramque dilexi: utram magis, nescio, nec
discerni volebant. habuerunt officia mea in secundis,
habuerunt in adversis. ego solacium relegatarum, ego
ultor reversarum; non feci tamen paria atque eo magis
hanc cupio servari, ut mihi solvendi tempora supersint.

In his eram curis, cum scriberem ad te; quas si deus 11
aliquis in gaudium verterit, de metu non querar. vale.

20.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Librum tuum legi et, quam diligentissime potui, ad- 1
notavi, quae commutanda, quae eximenda arbitrarer.

23 pan. 6, 5 paria ... fecisti; 81, 1; *cf.* Sen. ben. 2, 30, 2 || **29** sqq. *cf. H. Wagenvoort, Mnem. 1919, 361 sqq.*

αγδ] **2** quamquam] quos *α* || **3** consulto] censuit *α* || **7** eritne quam] erit nequam *a* erit quam *α* erat ne quam *γδpr* | nostris *om. α* || **9** quam si *γδp* || **18** auferet] -at *γδa* || **21** secundis habuerunt in *om. α* || **22** solatium *γδa* socius *α* || **23** atque] at *γ* || **25** quae si *γδ*

nam et ego verum dicere adsuevi et tu libenter audire.
neque enim ulli patientius reprehenduntur, quam qui
maxime laudari merentur.
2 Nunc a te librum meum cum adnotationibus tuis ex-
specto. o iucundas, o pulchras vices! quam me delectat,
quod, si qua posteris cura nostri, usquequaque narra-
3 bitur, qua concordia, simplicitate, fide vixerimus! erit
rarum et insigne duos homines aetate, dignitate pro-
pemodum aequales, non nullius in litteris nominis
(cogor enim de te quoque parcius dicere, quia de me
simul dico), alterum alterius studia fovisse.
4 Equidem adulescentulus, cum iam tu fama gloriaque
floreres, te sequi, tibi 'longo, sed proximus intervallo'
et esse et haberi concupiscebam. et erant multa claris-
sima ingenia; sed tu mihi (ita similitudo naturae fere-
bat) maxime imitabilis, maxime imitandus videbaris.
5 quo magis gaudeo, quod, si quis de studiis sermo, una
nominamur, quod de te loquentibus statim occurro. nec
6 desunt, qui utrique nostrum praeferantur. sed nos,
nihil interest mea, quo loco, iungimur: nam mihi pri-
mus, qui a te proximus. quin etiam in testamentis debes
adnotasse: nisi quis forte alterutri nostrum amicissi-
mus, eadem legata et quidem pariter accipimus.
7 Quae omnia huc spectant, ut invicem ardentius
diligamus, cum tot vinculis nos studia, mores, fama,
suprema denique hominum iudicia constringant. vale.

11 Tac. ann. 15, 71, 4 studia ... fovebat. Quint. decl. 260 p. 69, 13 || **13** Verg. Aen. 5, 320; *cf.* Cic. Brut. 173. Quint. 10, 1, 85 sq. Anthol. Lat. II² 740. Paneg. IV (X), 15, 3; *sim.* Mart. 4, 23, 8

αγδ] **5** et pulchras *α* || **8** et *om.* *γδ* | dignitate *om.* *γδ* || **9** aequali *γp* | nullius in l. n. *om.* *α* || **12** cum iam tua (tum *γ*) fama gloriaque floreret *γδpr* || **15** ita] ista *γδr* || **16** imitabilis maxime *om.* *α* || **17** unus *γp* || **18** occurro] -is *γδrς* -it *p* | nec] ne *γ* || **20** mihi] in hoc *γδprς* || **21** qui a te proximus *om.* *α* || **22** adnotas *α* || **23** eadem ... accipimus *om.* *γδpr*

21.

C. PLINIVS CORNVTO SVO S.

Pareo, collega carissime, et infirmitati oculorum, ut 1
iubes, consulo. nam et huc tecto vehiculo undique inclusus quasi in cubiculo perveni, et hic non stilo modo, verum etiam lectionibus difficulter, sed abstineo solisque auribus studeo. cubicula obductis velis opaca nec 2
tamen obscura facio. cryptoporticus quoque adopertis inferioribus fenestris tantum umbrae, quantum luminis habet.

Sic paulatim lucem ferre condisco. balineum adsumo, 3
quia prodest, vinum, quia non nocet, parcissime tamen. ita adsuevi, et nunc custos adest.

Gallinam, ut a te missam, libenter accepi; quam sa- 4
tis acribus oculis, quamquam adhuc lippus, pinguissimam vidi. vale.

22.

C. PLINIVS FALCONI SVO S.

Minus miraberis me tam instanter petisse, ut in 1
amicum meum conferres tribunatum, cum scieris, quis ille qualisque. possum autem iam tibi et nomen indicare et describere ipsum, postquam polliceris.

Est Cornelius Minicianus, ornamentum regionis meae 2
seu dignitate seu moribus. natus splendide abundat facultatibus, amat studia, ut solent pauperes. idem rectissimus iudex, fortissimus advocatus, amicus fidelissimus. accepisse te beneficium credes, cum propius 3
inspexeris hominem omnibus honoribus, omnibus titulis (nihil volo elatius de modestissimo viro dicere) parem. vale.

αγδ] **3** ut *om. γ* || **4** undique ... cubiculo *om. γ* || **8** obscurę *α* | quoque] quaeque *γδpr* || **10** habet] -ent *aς* || **11** sic *om. a* || **12** quia prodest] et prodest *γrς* | quia non] non *γδpr* || **13** adest] adhesi *γδp* || **15** adhaec *γ* | lippis *arς* || **20** quis] qui *γ* || **23** est *om. γ* | Cornelium Minutianum *γ* || **25** idem] id est *δ* || **26** iudex fortissimus *om. α* | amicus fidelissimus *αγδ* (*cf. quae adnotavimus ad ep. 2, 17, 12*) fidelissimus amicus *ap* || **28** honoribus titulis *γp* || **29** volo] valeo *γ*

23.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

1 Gaudeo quidem esse te tam fortem, ut Mediolani
occurrere Tironi possis, sed ut perseveres esse tam
fortis, rogo, ne tibi contra rationem aetatis tantum la-
boris iniungas. quin immo denuntio, ut illum et domi
et intra domum atque etiam intra cubiculi limen ex-
2 spectes. etenim, cum a me ut frater diligatur, non de-
bet ab eo, quem ego parentis loco observo, exigere
officium, quod parenti suo remisisset. vale.

24.

C. PLINIVS GEMINO SVO S.

1 Ummidia Quadratilla paulo minus octogensimo ae-
tatis anno decessit, usque ad novissimam valetudinem
viridis atque etiam ultra matronalem modum compacto
2 corpore et robusto. decessit honestissimo testamento:
reliquit heredes, ex besse nepotem, ex tertia parte
neptem.

Neptem parum novi, nepotem familiarissime diligo,
adulescentem singularem nec his tantum, quos sanguine
3 attingit, inter propinquos amandum. ac primum con-
spicuus forma omnis sermones malignorum et puer
et iuvenis evasit: intra quartum et vicensimum annum
maritus et, si deus adnuisset, pater. vixit in contu-
bernio aviae delicatae severissime et tamen obsequen-
4 tissime. habebat illa pantomimos fovebatque effusius,
quam principi feminae convenit. hos Quadratus non
5 in theatro, non domi spectabat; nec illa exigebat. au-
divi ipsam, cum mihi commendaret nepotis sui studia,

αγδ] **2** prosocero *om. γp* || **6** et comi *α* || **7** etiam *om. γδpr* || **12** Gemino *αο* -nio *rell.* || **13** Ummidia *δ* Valmidia *γ* Commidia *α* || **15** atque ultra matronale etiam modum *γ* || **17** ex besse] et desse *γ* | parte nepotem parum *γ* || **20** his *αγ* iis *δ* is *p* sanguine] sanc *γ* || **22** omnis] -es *α* || **27** quam] quem *γ* | convenit *ας*; *cf. Sch.*[4] *1068 et Sch.*[6] *131* conveniret *rell.* || **28** domo *γδp* in domo *r* | audivi *α* -dii *a* -di *δ* aut *γ* || **29** commendares *γ*

solere se, ut feminam in illo otio sexus, laxare ani-
mum lusu calculorum, solere spectare pantomimos
suos; sed, cum factura esset alterutrum, semper se ne-
poti suo praecepisse, abiret studeretque; quod mihi
non amore eius magis facere quam reverentia vide-
batur.
Miraberis, et ego miratus sum. proximis sacerdotali- 6
bus ludis productis in commissione pantomimis, cum
simul theatro ego et Quadratus egrederemur, ait mihi:
'scis me hodie primum vidisse saltantem aviae meae
libertum?' hoc nepos. at hercule alienissimi homines 7
in honorem Quadratillae (pudet me dixisse honorem)
per adulationis officium in theatrum cursitabant, ex-
sultabant, plaudebant, mirabantur ac deinde singulos
gestus dominae cum canticis reddebant; qui nunc ex-
iguissima legata, theatralis operae corollarium, acci-
pient ab herede, qui non spectabat.
Haec, quia soles, si quid incidit novi, non invitus 8
audire; deinde, quia iucundum est mihi, quod ceperam
gaudium, scribendo retractare. gaudeo enim pietate de-
functae, honore optimi iuvenis, laetor etiam, quod do-
mus aliquando C. Cassi, huius qui Cassianae scholae
princeps et parens fuit, serviet domino non minori.
implebit enim illam Quadratus meus et decebit rur- 9
susque ei pristinam dignitatem, celebritatem, gloriam
reddet, cum tantus orator inde procedet, quantus iuris
ille consultus. vale.

25.

C. PLINIVS RVFO SVO S.

O quantum eruditorum aut modestia ipsorum aut 1
quies operit ac subtrahit famae! at nos eos tantum

αγδ] **3** factura *αας* -as *r* -us *δp* in facturis *γ* || **11** hercule (-lę *α*) *αδα* hercules *γ* || **12** in honore *γ* || **14** plaudebant *αας*, *om. rell.* || **18** haec] haec scripsi *a* hec scripsi primum *rς* || **19** ceperam] ceperim (coe- *γς*) *γδprς* || **20** sq. honore defunctae *γ* || **22** Cassii *γδap* || **23** fuit *om. γδ* || **24** implevit *γδpr* | decebit *αa*] decedit *δp* decessit *γ* || **25** ei] et *γδ* | celebritatemque reddet *α* || **30** ipsorum aut quies: *nil mutandum; cf. Sch.*[1] *44*

dicturi aliquid aut lecturi timemus, qui studia sua
proferunt, cum illi, qui tacent, hoc amplius praestent,
quod maximum opus silentio reverentur. expertus
scrîbo, quod scribo.
2 Terentius Iunior, equestribus militiis atque etiam
procuratione Narbonensis provinciae integerrime func-
tus, recepit se in agros suos paratisque honoribus tran-
3 quillissimum otium praetulit. hunc ego invitatus
hospitio ut bonum patrem familiae, ut diligentem agri-
colam intuebar, de his locuturus, in quibus illum ver-
sari putabam; et coeperam, cum ille me doctissimo
4 sermone revocavit ad studia. quam tersa omnia, quam
Latina, quam Graeca! nam tantum utraque lingua
valet, ut ea magis videatur excellere, qua cum maxime
loquitur. quantum ille legit, quantum tenet! Athenis
vivere hominem, non in villa putes.
5 Quid multa? auxit sollicitudinem meam effecitque,
ut illis, quos doctissimos novi, non minus hos seductos
6 et quasi rusticos verear. idem suadeo tibi: sunt enim
ut in castris, sic etiam in litteris nostris plures cultu
pagano, quos cinctos et armatos, et quidem ardentis-
simo ingenio, diligenter scrutatus invenies. vale.

26.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

1 Nuper me cuiusdam amici languor admonuit opti-
mos esse nos, dum infirmi sumus. quem enim infir-
2 mum aut avaritia aut libido sollicitat? non amoribus
servit, non appetit honores, opes neglegit et quantu-
lumcumque ut relicturus satis habet. tunc deos, tunc
hominem esse se meminit, invidet nemini, neminem

3 Prop. 2, 34, 3 expertus dico. Plin. ep. 5, 8, 1 *al. (v. Otto 127)* || **20** sq. Veg. mil. 2, 23 *extr.* (p. 59, 8 L.)

αγδ] **1** lectituri α; *cf. Sch.*[5] *35* || **4** quod scribo *om.* γ || **6** provintia γ || **7** recipit α | paratisque] sper- *a* spir- α || **8** vitatus γ || **14** qua] quam γo || **18** illis] -os γ || **21** cinctos] cu- γux || **22** diligenter α -tius *rell.; cf. Sch.*[6] *131* || **26** simus γ*p* || **28** opes] spes α

miratur, neminem despicit ac ne sermonibus quidem
malignis aut attendit aut alitur: balinea imaginatur
et fontes. haec summa curarum, summa votorum mol- 3
lemque in posterum et pinguem, si contingat evadere,
hoc est innoxiam beatamque destinat vitam.

Possum ergo, quod plurimis verbis, plurimis etiam 4
voluminibus philosophi docere conantur, ipse breviter
tibi mihique praecipere, ut tales esse sani persevere-
mus, quales nos futuros profitemur infirmi. vale.

27.

C. PLINIVS SVRAE SVO S.

Et mihi discendi et tibi docendi facultatem otium 1
praebet. igitur perquam velim scire, esse phantasmata
et habere propriam figuram numenque aliquod putes
an inania et vana ex metu nostro imaginem accipere.
Ego ut esse credam, in primis eo ducor, quod audio 2
accidisse Curtio Rufo. tenuis adhuc et obscurus obti-
nenti Africam comes haeserat. inclinato die spatia-
batur in porticu: offertur ei mulieris figura humana
grandior pulchriorque; perterrito Africam se, futuro-
rum praenuntiam, dixit; iturum enim Romam hono-
resque gesturum atque etiam cum summo imperio in
eandem provinciam reversurum ibique moriturum.
facta sunt omnia. praeterea accedenti Carthaginem 3
egredientique nave eadem figura in litore occurrisse
narratur. ipse certe implicitus morbo, futura praeter-
itis, adversa secundis auguratus, spem salutis nullo
suorum desperante proiecit.

4 pinguem: *v.* ep. 1, 3, 3

αγδ] 6 ergo] ego *ar* | plurimis v. pl.] pluribus verbis pluribus *arς* || 9 infirmi *om.α* || 11 Surrae *γο* | suae *γ* || 14 et habere *αa* sed habere *γδp* | putes inane sed vanam (variam *op*) *γδp* || 16 eo ducor] educor *α* || 19 offertur *γδa*; *cf. Ca.*[1] *32, not. 3* offerebatur *α* || 21 iturum enim Romam *αa* et venturum Romam *γδp* || 25 nave] -em *uxa*

4 Iam illud nonne et magis terribile et non minus
5 mirum est, quod exponam, ut accepi? erat Athenis
spatiosa et capax domus, sed infamis et pestilens. per
silentium noctis sonus ferri et, si attenderes acrius,
strepitus vinculorum longius primo, deinde e proximo
reddebatur: mox apparebat idolon, senex macie et
squalore confectus, promissa barba, horrenti capillo;
cruribus compedes, manibus catenas gerebat quatie-
6 batque. inde inhabitantibus tristes diraeque noctes per
metum vigilabantur; vigiliam morbus et crescente
formidine mors sequebatur. nam interdiu quoque,
quamquam abscesserat imago, memoria imaginis ocu-
lis inerrabat, longiorque causis timoris timor erat. de-
serta inde et damnata solitudine domus totaque illi
monstro relicta; proscribebatur tamen, seu quis emere,
seu quis conducere ignarus tanti mali vellet.

7 Venit Athenas philosophus Athenodorus, legit titu-
lum auditoque pretio, quia suspecta vilitas, percuncta-
tus omnia docetur ac nihilo minus, immo tanto magis
conducit. ubi coepit advesperascere, iubet sterni sibi
in prima domus parte, poscit pugillares, stilum, lumen;
suos omnes in interiora dimittit, ipse ad scribendum
animum, oculos, manum intendit, ne vacua mens au-
8 dita simulacra et inanes sibi metus fingeret. initio,
quale ubique, silentium noctis, dein concuti ferrum,
vincula moveri: ille non tollere oculos, non remittere
stilum, sed offirmare animum auribusque praetendere.
tum crebrescere fragor, adventare et iam ut in limine,

1 sqq. (§ 4—11): *De hac narratiuncula cf.* Lucian. Philopseud. 30 *et* 31 (. . . *ἐνοχλουμένη ὑπὸ τῶν φασμάτων*); *vid. etiam* Plaut. Most. 454 sqq. || **3** Cic. off. 3, 55 domum pestilentem || **6** sq. Sen. Oed. 554

αγδ] **3** per. . . strepitus *om. α* || **5** e *α*, *om. rell.* || **9** duraeque (dure- **ux**) *γδpr* || **10** vigiliam *om. a* || **13** inerrabat] inhaerebat *ap* | longior *γ* | timoris *om. a* || **14** solitudini *N. Heinsius* || **15** emere seu quis *om. γδ* || **18** quia] et *γ* || **21** in *om. α* || **24** initio quale *αa*] initioque *γ***ox***p* || **25** dein] deinde **ux***apr* || **28** et iam ut] etiam ac iam ut *a* ac iam ut *Merr.*: *cf. Cl. Rev. 1903, 54* | in *om. γδp*

iam ut intra limen audiri. respicit, videt agnoscitque
narratam sibi effigiem. stabat innuebatque digito si- 9
milis vocanti; hic contra, ut paulum exspectaret, manu
significat rursusque ceris et stilo incumbit. illa scri-
bentis capiti catenis insonabat; respicit rursus idem
quod prius innuentem nec moratus tollit lumen et se-
quitur. ibat illa lento gradu, quasi gravis vinculis; 10
postquam deflexit in aream domus, repente dilapsa
deserit comitem. desertus herbas et folia concerpta
signum loco ponit. postero die adit magistratus, mo- 11
net, ut illum locum effodi iubeant. inveniuntur ossa
inserta catenis et implicita, quae corpus aevo terra-
que putrefactum nuda et exesa reliquerat vinculis;
collecta publice sepeliuntur. domus postea rite con-
ditis manibus caruit.

Et haec quidem adfirmantibus credo; illud adfir- 12
mare aliis possum: est libertus mihi non inlitteratus.
cum hoc minor frater eodem lecto quiescebat. is vi-
sus est sibi cernere quendam in toro residentem ad-
moventemque capiti suo cultros atque etiam ex ipso
vertice amputantem capillos. ubi inluxit, ipse circa
verticem tonsus, capilli iacentes reperiuntur. exiguum 13
temporis medium, et rursus simile aliud priori fidem
fecit. puer in paedagogio mixtus pluribus dormiebat:
venerunt per fenestras (ita narrat) in tunicis albis duo
cubantemque detonderunt et, qua venerant, reces-
serunt. hunc quoque tonsum sparsosque circa capil-
los dies ostendit. nihil notabile secutum, nisi forte 14
quod non fui reus, futurus, si Domitianus, sub quo

4 incumbit: Tac. dial. 3, 4. Sidon. ep. 8, 4, 1 || **14** sq. Lucan. 9, 151 || **25** in tunicis albis: Lucian. Philopseud. 25 *λευκὸν ἱμάτιον περιβεβλημένος, cf. Radermacher in edit. Demetrii (Lips. 1901), adnot. p. 94*

αγδ] **2** sibi *om. γ* || **3** paulum] paululum *xap; vide quae adnotavimus ad ep. 3, 15, 4* || **11** inveniunt *δpr* || **12** implicata *γ* || **17** non illitteratus (-tum u) M. cum *γδp* || **19** residentem (-temque *γ*) capiti *γδp* || **21** ubi inluxit *eqs.; cf. ad hunc loc. Sch.*[1] *45* || **25** in] ut *γ* || **29** futurus *om. γδp*

haec acciderunt, diutius vixisset. nam in scrinio eius datus a Caro de me libellus inventus est; ex quo coniectari potest, quia reis moris est summittere capillum, recisos meorum capillos depulsi, quod imminebat, periculi signum fuisse.

15 Proinde rogo, eruditionem tuam intendas. digna res
est, quam diu multumque consideres, ne ego quidem
16 indignus, cui copiam scientiae tuae facias. licet etiam
utramque in partem, ut soles, disputes, ex altera tamen
fortius, ne me suspensum incertumque dimittas, cum
mihi consulendi causa fuerit, ut dubitare desinerem.
vale.

28.

C. PLINIVS SEPTICIO SVO S.

1 Ais quosdam apud te reprehendisse, tamquam ami-
cos meos ex omni occasione ultra modum laudem.
2 agnosco crimen, amplector etiam. quid enim honestius
culpa benignitatis? qui sunt tamen isti, qui amicos
meos melius norint? sed, ut norint, quid invident mihi
felicissimo errore? ut enim non sint tales, quales a
me praedicantur, ego tamen beatus, quod mihi vi-
dentur.

3 Igitur ad alios hanc sinistram diligentiam conferant;
nec sunt parum multi, qui carpere amicos suos iu-
dicium vocant; mihi numquam persuadebunt, ut meos
amari a me nimis unquam putem. vale.

2 datus ... lib.: Vell. 2, 57, 2 || **17** agnosco cr.: *Thes. l. L. I 1360, 7 sqq.*

αγδ] **1** haec] hoc *γrς* | acciderunt *αa* -rint *δp* -rat *rς* accidit *γ* || **2** a Caro *αa* acro *γ* acer *δpr* || **4** depulsi quod *aς* depulsis quid *γδp* depulsisse quod *a* || **7** ne *om. γδp* || **8** sententiae *γrς* || **10** incertumque *om. α* || **15** tamquam *α* tamquam si *rell.* || **18** tamen *om. γδpr* || **19** sed ut norint *om. γδpr* invidet *γδp* || **20** errorem *γδpr*; *cf. quae adnotavimus ad ep. 1, 10, 12 (vid. etiam Sch.³ 542)* | quales *αa*] ut *γrς*, *om. δp* || **21** videtur *γδpr* || **24** multi *om. γδ* || **26** nimis unquam putem *γδpς* nimium putem (autem *α*) *αar Bra. (p. 98)* nimis putem *legere vult; cf. ep. 8, 6, 17* nimis credas

29.

C. PLINIVS MONTANO SVO S.

Ridebis, deinde indignaberis, deinde ridebis, si le- 1
geris, quod nisi legeris, non potes credere. est via Ti- 2
burtina intra primum lapidem (proxime adnotavi)
monimentum Pallantis ita inscriptum: 'huic senatus ob
fidem pietatemque erga patronos ornamenta praetoria
decrevit et sestertium centiens quinquagiens, cuius
honore contentus fuit.'

Equidem numquam sum miratus, quae saepius a 3
fortuna quam a iudicio proficiscerentur; maxime tamen hic me titulus admonuit, quam essent mimica et inepta, quae interdum in hoc caenum, in has sordes abicerentur, quae denique ille furcifer et recipere ausus est et recusare atque etiam ut moderationis exemplum posteris prodere.

Sed quid indignor? ridere satius, ne se magnum ali- 4
quid adeptos putent, qui huc felicitate perveniunt, ut rideantur. vale.

30.

C. PLINIVS GENITORI SVO S.

Torqueor, quod discipulum, ut scribis, optimae spei 1
amisisti. cuius et valetudine et morte impedita studia tua quidni sciam, cum sis omnium officiorum observantissimus cumque omnes, quos probas, effusissime diligas?

Me huc quoque urbana negotia persequuntur; non 2
desunt enim, qui me iudicem aut arbitrum faciant.

6 sqq. *cf.* ep. 8, 6, 1 || **25** sq. pan. 84, 4 effusissime diligat

αγδ] **3** deinde ridebis *om.* *γδpr* || **4** est] et *γ* || **11** quam iudicio *γδpr* quam a iudice *a* || **12** mimica *αi* inimica *rell.* || **13** in has] has *α* || **14** quae] quid *γδpr* || **16** prodere] -ret *δpς* -rit *γ* || **17** satius est ne *a*; *cf.* *Ca.*[1] *52, not. 2* | aliquod *a* || **18** adeptis *γδ* || **21** Genitori] Montano *α* || **24** quid nesciam *γδapr* || **27** huc *a* hoc (hec u) *αγδ* || **28** desunt] debuit sunt *γδ* | aut iudicem *a* | faciunt *γδpr*

3 accedunt querelae rusticorum, qui auribus meis post
longum tempus suo iure abutuntur. instat et necessi-
tas agrorum locandorum perquam molesta: adeo ra-
rum est invenire idoneos conductores.
4 Quibus ex causis precario studeo, studeo tamen:
nam et scribo aliquid et lego; sed, cum lego, ex com-
paratione sentio, quam male scribam, licet tu mihi bo-
num animum facias, qui libellos meos de ultione Hel-
5 vidi orationi Demosthenis κατὰ Μειδίου confers; quam
sane, cum componerem illos, habui in manibus, non
ut aemularer (improbum enim ac paene furiosum), sed
tamen imitarer et sequerer, quantum aut diversitas
ingeniorum, maximi et minimi, aut causae dissimili-
tudo pateretur. vale.

31.

C. PLINIVS CORNVTO SVO S.

1 Claudius Pollio amari a te cupit, dignus hoc ipso,
quod cupit, deinde quod ipse te diligit. neque enim
fere quisquam exigit istud, nisi qui facit.
Vir alioqui rectus, integer, quietus ac paene ultra
2 modum, si quis tamen ultra modum, verecundus. hunc,
cum simul militaremus, non solum ut commilito in-
spexi. praeerat alae miliariae; ego iussus a legato con-
sulari rationes alarum et cohortium excutere ut ma-
gnam quorundam foedamque avaritiam, neglegentiam
parem, ita huius summam integritatem, sollicitam di-
3 ligentiam inveni. postea promotus ad amplissimas
procurationes, nulla occasione corruptus ab insito abs-
tinentiae amore deflexit; numquam secundis rebus

8 sq. libellos *eqs.*: *vid.* ep. 9, 13, 1 || **27** sq. *cf.* Suet. Vesp. 16, 2 || **28** abstinentiae: *cf.* ep. 8, 6, 9. pan. 2, 6

αγδ] **3** molestia *γ* || **5** precario] raro *α* || **6** nam *om.* *α* || **8** amicum facis *γ* | Helvidi **ux**; *recte, cf. Bra. 92* Helvidii *rell.* || **12** quantum aut *αa* tantum aut (ut *δp*) *γδp* || **23** miliariae* *a* (*cf. Varr. ling. 9, 87* decuriae . . . miliariae. *Veg. mil. 2, 6*) militariae *γδr* militari *αpς* || **24** rationes] -is *γ*u -em *a* || **28** procurationis *γ*

intumuit, numquam officiorum varietate continuam lau-
dem humanitatis infregit eademque firmitate animi la-
boribus suffecit, qua nunc otium patitur. quod quidem 4
paulisper cum magna sua laude intermisit et posuit,
a Corellio nostro ex liberalitate imperatoris Nervae
emendis dividendisque agris adiutor adsumptus. etenim
qua gloria dignum est summo viro in tanta eligendi
facultate praecipue placuisse!

Idem quam reverenter, quam fideliter amicos colat, 5
multorum supremis iudiciis, in his Anni Bassi, gravis-
simi civis, credere potes, cuius memoriam tam grata
praedicatione prorogat et extendit, ut librum de vita
eius (nam studia quoque sicut alias bonas artes vene-
ratur) ediderit. pulchrum istud et raritate ipsa pro- 6
bandum, cum plerique hactenus defunctorum me-
minerint, ut querantur.

Hunc hominem adpetentissimum tui, mihi crede, 7
complectere, apprehende, immo et invita ac sic ama.
tamquam gratiam referas! neque enim obligandus, sed
remunerandus est in amoris officio, qui prior coepit.
vale.

32.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Delector iucundum tibi fuisse Tironis mei adven- 1
tum; quod vero scribis oblata occasione proconsulis
plurimos manumissos, unice laetor. cupio enim patriam
nostram omnibus quidem rebus augeri, maxime tamen
civium numero; id enim oppidis firmissimum orna-
mentum.

Illud etiam me, non ut ambitiosum, sed tamen iuvat, 2
quod adicis te meque et gratiarum actione et laude

7 sq. *cf.* Hor. ep. 1, 17, 35

$\alpha\gamma\delta$] **1** continua laude γ || **3** sufficit $\gamma\delta pr$ || **5** libertate γ || **6** adiutor] auctor γ || **10** iudicis γ || **11** potes] potest δpr | tam gratam grata $\gamma\delta p$ || **14** ediderit . . . querantur *om.* α || **17** tui $\alpha a\varsigma$ tu *rell.* || **18** et *om.* γ || **19** gratias γ | sed remunerandus *om.* $\gamma\delta pr$ || **23** meis α || **26** nostram *om.* $\gamma\delta pr$ || **30** adicis se γ | actionem ut laude $\gamma\delta pr$

celebratos. est enim, ut Xenophon ait, ἥδιστον ἄκουσμα ἔπαινος, utique si te mereri putes. vale.

33.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

1 Auguror, nec me fallit augurium, historias tuas im-
mortales futuras; quo magis illis (ingenue fatebor) in-
2 seri cupio. nam, si esse nobis curae solet, ut facies
nostra ab optimo quoque artifice exprimatur, nonne
debemus optare, ut operibus nostris similis tui scriptor
3 praedicatorque contingat? demonstro ergo, quamquam
diligentiam tuam fugere non possit, cum sit in publicis
actis, demonstro tamen, quo magis credas iucundum
mihi futurum, si factum meum, cuius gratia periculo
crevit, tuo ingenio, tuo testimonio ornaveris.
4 Dederat me senatus cum Herennio Senecione advo-
catum provinciae Baeticae contra Baebium Massam
damnatoque Massa censuerat, ut bona eius publice
custodirentur. Senecio, cum explorasset consules pos-
tulationibus vacaturos, convenit me et 'qua concordia'
inquit 'iniunctam nobis accusationem exsecuti sumus,
hac adeamus consules petamusque, ne bona dissipari
5 sinant, quorum esse in custodia debent!' respondi: 'cum
simus advocati a senatu dati, dispice, num peractas
putes partes nostras senatus cognitione finita!' et ille:
'tu, quem voles, tibi terminum statues, cui nulla cum

1 Xenoph. mem. 2, 1, 31. Hier. ep. 1, 14; *cf. Mün., Philol. suppl. XIII 2 (1920), p. 89* || **7** sq. Mart. 4, 31, 1 *et* 4 || **16** Baebium M.: Tac. hist. 4, 50, 2. Agr. 45, 1. Mart. 12, 28 (29), 2. Iuv. 1, 35. Sidon. ep. 5, 7, 3

αγδ] **1** Xenopho *α* || **2** sit emereri *δp* sic emereri *γ* || **7** solet curae *γ* || **9** nostris *α*, *om. rell.* || **10** ergo] itaque *a* || **11** non possit cum sit in *αa* non possum in *rell.* || **14** credit suo *γδpr* | ornaveris . . . Herennio *om. γδ* || **16** Baevium *γ* || **17** damnato quam est Massa consueverat *γδ* || **19** qua] quasi *γuxp* || **21** dissipari (disci- *γ*) *codd.; cf. Sch.*[6] *131* dissipare *coni. Ke.* || **23** simus *ας* sumus *rell.* | a *om. γuxp* | despice *αr* || **24** finitas *γδpς* || **25** tu] et tu *γ*

provincia necessitudo nisi ex beneficio tuo, et hoc
recenti; ipse et natus ibi et quaestor in ea fui.' tum
ego: 'si fixum tibi istud ac deliberatum, sequar te, ut, 6
si qua ex hoc invidia, non tantum tua.'

Venimus ad consules; dicit Senecio, quae res fere- 7
bat, aliqua subiungo. vixdum conticueramus, et Massa
questus Senecionem non advocati fidem, sed inimici
amaritudinem implesse impietatis reum postulat. hor- 8
ror omnium; ego autem 'vereor' inquam, 'clarissimi
consules, ne mihi Massa silentio suo praevaricationem
obiecerit, quod non et me reum postulavit.' quae vox
et statim excepta et postea multo sermone celebrata est.

Divus quidem Nerva (nam privatus quoque attende- 9
bat his, quae recte in publico fierent) missis ad me
gravissimis litteris non mihi solum, verum etiam sae-
culo est gratulatus, cui exemplum (sic enim scripsit)
simile antiquis contigisset.

Haec, utcumque se habent, notiora, clariora, maiora 10
tu facies; quamquam non exigo, ut excedas actae rei
modum. nam nec historia debet egredi veritatem, et
honeste factis veritas sufficit. vale.

αγδ] **4** non tantum tua *α* 'non tua tantum sequar te *γδ* || **7** inimici *αa* inimicitia (-am *γ*) *γδr* || **8** reum] rerum *γp* || **11** et me] et *γδpr* | postulet *a* | vox et] vox est *γδpr* || **13** nam] iam *γδip* | privatus quoque *αa* privatus *γ* privatusque *δ* || **14** his] is *δrς* iis *i* | quae ... me *om.* *γδpr* | in publicum *ai* | missus *α* || **17** contigisse *γδpr* || **19** tu] tu ut *α* | excedat *γδpr*

LIBER OCTAVVS

1.

C. PLINIVS SEPTICIO SVO S.

1 Iter commode explicui, excepto quod quidam ex
meis adversam valetudinem ferventissimis aestibus
2 contraxerunt. Encolpius quidem lector, ille seria nostra,
ille deliciae, exasperatis faucibus pulvere sanguinem
reiecit. quam triste hoc ipsi, quam acerbum mihi, si is,
cui omnis ex studiis gratia, inhabilis studiis fuerit!
quis deinde libellos meos sic leget, sic amabit? quem
3 aures meae sic sequentur? sed di laetiora promittunt:
stetit sanguis, resedit dolor. praeterea continens ipse,
nos solliciti, medici diligentes. ad hoc salubritas caeli,
secessus, quies tantum salutis quantum otii pollicentur. vale.

2.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

1 Alii in praedia sua proficiscuntur, ut locupletiores
revertantur, ego, ut pauperior. vendideram vindemias
certatim negotiatoribus ementibus. invitabat pretium,
2 et quod tunc et quod fore videbatur. spes fefellit. erat
expeditum omnibus remittere aequaliter, sed non satis

LIBRI OCTAVI cod. α (**M**); *deest hic liber in* **D** *et* **oux** *et p; 8,3—18,11 om.* rς, *manu exarata addit* **I**; *cf. praef. p. VIsq. et p. 2*

α] **6** lector *om.* r || **8** si is *ai* sit *ar* || **9** inhabilis *a* si inhabilis α*r* || **11** meae *om.* α | sic sequentur] subsequentur *r*ς | sed dii laetiora α*a* sed dulciora *r* || **20** pretium . . . videbatur *ai*, *om.* α*r* || **21** erat] erit *r*

aequum. mihi autem egregium in primis videtur ut
foris ita domi, ut in magnis ita in parvis, ut in alienis
ita in suis agitare iustitiam. nam, si paria peccata,
pares etiam laudes. itaque omnibus quidem, ne quis 3
'mihi non donatus abiret', partem octavam pretii, quo
quis emerat, concessi; deinde his, qui amplissimas sum
mas emptionibus occupaverant, separatim consului.
nam et me magis iuverant et maius ipsi fecerant dam-
num. igitur his, qui pluris quam decem milibus emerant, 4
ad illam communem et quasi publicam octavam ad-
didi decumam eius summae, qua decem milia exces-
serant.

Vereor, ne parum expresserim; apertius calculos 5
ostendam. si qui forte quindecim milibus emerant, hi
et quindecim milium octavam et quinque milium deci-
mam tulerunt. praeterea, cum reputarem quosdam ex 6
debito aliquantum, quosdam aliquid, quosdam nihil
reposuisse, nequaquam verum arbitrabar, quos non
aequasset fides solutionis, hos benignitate remissionis
aequari. rursus ergo his, qui solverant, eius, quod sol- 7
verant, decimam remisi. per hoc enim aptissime et in
praeteritum singulis pro cuiusque merito gratia re-
ferri, et in futurum omnes cum ad emendum tum etiam
ad solvendum allici videbantur. magno mihi seu ratio 8
haec seu facilitas stetit, sed fuit tanti. nam regione tota
et novitas remissionis et forma laudatur.

Ex ipsis etiam, quos non una, ut dicitur, pertica, sed distincte gradatimque tractavi, quanto quis melior et probior, tanto mihi obligatior abiit, expertus non esse apud me *ἐν δὲ ἰῇ τιμῇ ἠμὲν κακὸς ἠδὲ καὶ ἐσθλός*. vale.

5 sq. Verg. Aen. 5, 305; *cf.* Hom. Od. 9, 42. Sil. 16, 301 || **27** una ... pertica: *vid. Otto 274 et 173* (*s. v.* incomma) || **30** Hom. Il. 9, 319

α] **1** videretur *α* || **5** donatus] -tis *α* || **6** his *αr* || **8** facerent *r* || **9** his *α* || **11** decumam] decumauimus *r* | quae ... excesserat *aiCat.* || **13** calculo *αr* || **14** hi *αai*] duo *r* || **20** aequari *a* -re *αr* | his *α* | eius quod solverant *om. α* || **25** haec *om. r* || **28** sed *om. α* || **29** abit *a* || **30** *ἐν* ... *ἐσθλός om. αr*

3.

C. PLINIVS SPARSO SVO S.

1 Librum, quem novissime tibi misi, ex omnibus meis
2 vel maxime placere significas. est eadem opinio cu-
iusdam eruditissimi. quo magis adducor, ut neutrum
falli putem, quia non est credibile utrumque falli, et
quia tamen blandior mihi. volo enim proxima quae-
que absolutissima videri, et ideo iam nunc contra istum
librum faveo orationi, quam nuper in publicum dedi
communicaturus tecum, ut primum diligentem tabel-
larium invenero.
3 Erexi exspectationem tuam, quam vereor ne desti-
tuat oratio in manus sumpta. interim tamen tamquam
placituram (et fortasse placebit) exspecta! vale.

4.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

1 Optime facis, quod bellum Dacicum scribere paras.
nam quae tam recens, tam copiosa, tam lata, quae
denique tam poetica et quamquam in verissimis rebus
2 tam fabulosa materia? dices immissa terris nova flu-
mina, novos pontes fluminibus iniectos, insessa castris
montium abrupta, pulsum regia, pulsum etiam vita
regem nihil desperantem; super haec actos bis tri-
umphos, quorum alter ex invicta gente primus, alter
novissimus fuit.
3 Una, sed maxima difficultas, quod haec aequare di-
cendo arduum, immensum etiam tuo ingenio, quam-

8 sq. Suet. Cal. 30, 2 faventi adversus studium suum || 22 Ovid. met. 2, 312 sq. animā ... expulit || 26 sq. Sall. Cat. 3, 2

α] 4 placare α || 7 tamen] tantum *r* || 9 faveo (fo- ς) orationem *r*ς | in publico *r* || 18 lata *ar*; *cf. ep. 1, 20, 19* late α | quae denique *a* denique α*r* || 19 verissimis in rebus *r* || 20 terras α || 21 fontes *r*

quam altissime adsurgat et amplissimis operibus in-
crescat. non nullus et in illo labor, ut barbara et fera
nomina, in primis regis ipsius, Graecis versibus non
resultent. sed nihil est, quod non arte curaque, si non 4
potest vinci, mitigetur. praeterea, si datur Homero
et mollia vocabula et Graeca ad levitatem versus
contrahere, extendere, inflectere, cur tibi similis au-
dentia, praesertim non delicata, sed necessaria, non
detur? proinde iure vatum invocatis dis et inter 5
deos ipso, cuius res, opera, consilia dicturus es, im-
mitte rudentes, pande vela ac, si quando alias, toto
ingenio vehere! cur enim non ego quoque poetice cum
poeta?
Illud iam nunc paciscor: prima quaeque, ut absol- 6
veris, mittito, immo etiam antequam absolvas, sicut
erunt recentia et rudia et adhuc similia nascentibus!
respondebis non posse perinde carptim ut contexta, 7
perinde incohata placere ut effecta. scio: itaque et a
me aestimabuntur ut coepta, spectabuntur ut membra
extremamque limam tuam opperientur in scrinio
nostro. patere hoc me super cetera habere amoris tui
pignus, ut ea quoque norim, quae nosse neminem vel-
les. in summa potero fortasse scripta tua magis pro- 8
bare, laudare, quanto illa tardius cautiusque, sed ip-
sum te magis amabo magisque laudabo, quanto celerius
et incautius miseris. vale.

16 nasc.: *cf.* ep. 6, 6, 6 *et Lö., Eran. Suec. 10, 161*

α] 1 assurgit *r* | amplissime *a* || 4 sed *om.* α*r* || 6 levitatem] bonitatem *r*ς || 7 similis α*a* simile ς simul *r* | audentia *om. r* || 8 non detur α*r vulg.*] negetur *a* || 9 diis *ar* | inter deos ipso *a Cat. Ber.* inter deos ipsos *r* inter eos ipso α || 10 dicturus] dictaturus *a*; *cf. Ca.*[1] *54 et Sch.*[4] *1406 sq.* || 15 mittito α mitte *ai* || 16 et rudia et] si rudia si *a* || 17 carptim ut contexta *libri*; *nil mutandum: cf. ep. 5, 14, 8* invitus et cursim; *pan. 71, 2*; *Sen. ep. 2, 2* cursim et properantes; *al.* (*vid. Hof. 468 et Ca.*[1] *71*) || 18 et *om. r* || 19 aestimabuntur α*ai* existimabuntur *r*ς || 24 illa *om. r* || 25 magis laudabo *a*

5.

C. PLINIVS GEMINO SVO S.

1 Grave vulnus Macrinus noster accepit: amisit uxorem singularis exempli, etiam si olim fuisset.

Vixit cum hac triginta novem annis sine iurgio, sine offensa. quam illa reverentiam marito suo praestitit, cum ipsa summam mereretur! quot quantasque virtutes ex diversis aetatibus sumptas collegit et miscuit!
2 habet quidem Macrinus grande solacium, quod tantum bonum tam diu tenuit; sed hinc magis exacerbatur, quod amisit. nam fruendis voluptatibus crescit carendi dolor.

3 Ero ergo suspensus pro homine amicissimo, dum admittere avocamenta et cicatricem pati possit, quam nihil aeque ac necessitas ipsa et dies longa et satietas doloris inducit. vale.

6.

C. PLINIVS MONTANO SVO S.

1 Cognovisse iam ex epistula mea debes adnotasse me nuper monumentum Pallantis sub hac inscriptione: 'huic senatus ob fidem pietatemque erga patronos ornamenta praetoria decrevit et sestertium centiens quinquagiens, cuius honore contentus fuit.'

2 Postea mihi visum est pretium operae ipsum senatus consultum quaerere. inveni tam copiosum et effusum, ut ille superbissimus titulus modicus atque etiam demissus videretur. conferant se misceantque, non dico illi veteres, Africani, Achaici, Numantini, sed hi

α] **2** Geminio *a Cat.* || **3** noster *om. r* || **5** vixit *om. r* || **10** hinc *αr* hoc *a* || **11** fruendis *a* -di *αr* || **13** ero *om. r* || **14** avocamenta *αi* advoc- *ar* || **16** dolor *a* || **19** epistula] *i. e. 7, 29* || **24** pretium operae *αr* operae pretium *ς* pretium curae *a*; *sed cf. Sch.*^{5} *6 et Landi p. 404* || **27** conferant se misceantque *a* (*cf. ep. 5, 8, 11*) confundam misceamque conferantque (-unt- *r*, -rant *Cat.*) se *αrς* | dico *om. rς* || **28** Numantini *a* num mantini *α*

proximi, Marii, Sullae, Pompei, nolo progredi longius;
infra Pallantis laudes iacebunt. urbanos, qui illa cen- 3
suerunt, putem an miseros? dicerem urbanos, si sena-
tum deceret urbanitas; miseros, sed nemo tam miser
est, ut illa cogatur. ambitio ergo et procedendi libido?
sed quis adeo demens, ut per suum, per publicum de-
decus procedere velit in ea civitate, in qua hic esset
usus florentissimae dignitatis, ut primus in senatu lau-
dare Pallantem posset?

Mitto, quod Pallanti servo praetoria ornamenta of- 4
feruntur (quippe offeruntur a servis), mitto, quod cen-
sent non exhortandum modo, verum etiam compellen-
dum ad usum aureorum anulorum; erat enim contra
maiestatem senatus, si ferreis praetorius uteretur. le- 5
via haec et transeunda; illa memoranda, quod nomine
Pallantis senatus (nec expiata postea curia est), Pal-
lantis nomine senatus gratias agit Caesari, quod et ipse
cum summo honore mentionem eius prosecutus esset
et senatui facultatem fecisset testandi erga eum bene-
volentiam suam. quid enim senatui pulchrius, quam 6
ut erga Pallantem satis gratus videretur? additur: 'ut
Pallas, cui se omnes pro virili parte obligatos fatentur,
singularis fidei, singularis industriae fructum meritis-
simo ferat.' prolatos imperii fines, redditos exercitus
rei publicae credas. adstruitur his: 'cum senatui popu- 7
loque Romano liberalitatis gratior repraesentari nulla
materia possit, quam si abstinentissimi fidelissimique
custodis principalium opum facultates adiuvare con-
tigisset ...' hoc tunc votum senatus, hoc praecipuum
gaudium populi, haec liberalitatis materia gratissima,
si Pallantis facultates adiuvare publicarum opum
egestione contingeret.

Iam quae sequuntur: voluisse quidem senatum cen- 8

α] 1 Syllae *a* | Pompei *αa* -peii *rς* || 4 deceret *ar* dic- *α* || 6 ut aut per suum aut per *a* || 7 velit *ας* vult *r* vellet *a* || 10 mitto *αrς*; *cf. ep. 9, 6, 3* omitto *a* || 20 suam *aiς*, *om. αr* || 22 omnes] omnis *r* | fatentur *a* faterentur (-eretur *r*) *αri* || 26 Romano *ai*, *om. αr* | gratior *aiς* -tiae *αr* || 27 possit *αr* -et *ai* || 31 opum] rerum *r*

sere dandum ex aerario sestertium centiens quinquagiens et, quanto ab eius modi cupiditatibus remotior eius animus esset, tanto impensius petere a publico
9 parente, ut eum compelleret ad cedendum senatui. id vero deerat, ut cum Pallante auctoritate publica ageretur, Pallas rogaretur, ut senatui cederet, ut illi superbissimae abstinentiae Caesar ipse advocatus esset, ne sestertium centiens quinquagiens sperneret. sprevit, quod solum potuit tantis opibus publice oblatis arrogantius facere, quam si accepisset.

10 Senatus tamen id quoque similis querenti laudibus tulit, his quidem verbis: sed cum princeps optimus parensque publicus rogatus a Pallante eam partem sententiae, quae pertinebat ad dandum ei ex aerario sestertium centiens quinquagiens, remitti voluisset, testari senatum, etsi libenter ac merito hanc summam inter reliquos honores ob fidem diligentiamque Pallanti decernere coepisset, voluntati tamen principis sui, cui in nulla re fas putaret repugnare, in hac quoque re obsequi.

11 Imaginare Pallantem velut intercedentem senatus consulto moderantemque honores suos et sestertium centiens quinquagiens ut nimium recusantem, cum
12 praetoria ornamenta tamquam minus recepisset; imaginare Caesarem liberti precibus vel potius imperio coram senatu obtemperantem (imperat enim libertus patrono, quem in senatu rogat); imaginare senatum usquequaque testantem merito libenterque se hanc summam inter reliquos honores Pallanti coepisse decernere et perseveraturum fuisse, nisi obsequeretur principis voluntati, cui non esset fas in ulla re repugnare. ita, ne sestertium centiens quinquagiens Pallas ex

13 pan. 26, 3 parentem publicum (*cf. Durry p. 125 ad hunc loc.*); 67, 1; 87, 1

α] **2** quanto] -um *r* || **7** ipse advocatus esset *αr*; *cf. Sch.*[1] *45 Sch.*[2] *58, Sch.*[6] *131 sq.* ipse patronus ipse advocaretur *a* ipse patronus advocaretur *vulg.* *(de hac clausula cf. Bae., BphW. 1913, 1263)* || **11** quaerenti *α* || **16** etsi *r* et se *αa* || **18** coepisset *Cat.i* coepisse (ce- *r*) *αar* || **30** fuisse] fuisse se *a*

aerario ferret, verecundia ipsius, obsequio senatus opus fuit in hoc praecipue non obsecuturi, si in ulla re putasset fas esse non obsequi.

Finem existimas? mane dum et maiora accipe: 13
'utique, cum sit utile principis benignitatem promptissimam ad laudem praemiaque merentium inlustrari ubique, et maxime his locis, quibus incitari ad imitationem praepositi rerum eius curae possent, et Pallantis spectatissima fides atque innocentia exemplo provocare studium tam honestae aemulationis posset, ea, quae X Kal. Februarias, quae proximae fuissent, in amplissimo ordine optimus princeps recitasset, senatusque consulta de iis rebus facta in aere inciderentur, idque aes figeretur ad statuam loricatam divi Iulii.'

Parum visum tantorum dedecorum esse curiam tes- 14
tem: delectus est celeberrimus locus, in quo legenda praesentibus, legenda futuris proderentur. placuit aere signari omnes honores fastidiosissimi mancipii, quosque repudiasset quosque, quantum ad decernentis pertinet, gessisset. incisa et insculpta sunt publicis aeternisque monumentis praetoria ornamenta Pallantis, sic quasi foedera antiqua, sic quasi sacrae leges.

Tanta principis, tanta senatus, tanta Pallantis ipsius 15
— quid dicam nescio, ut vellent in oculis omnium figi Pallas insolentiam suam, patientiam Caesar, humilitatem senatus! nec puduit rationem turpitudini obtendere, egregiam quidem pulchramque rationem, ut exemplo Pallantis praemiorum ad studium aemula-
tionis ceteri provocarentur. ea honorum vilitas erat, 16
illorum etiam, quos Pallas non dedignabatur. inveniebantur tamen honesto loco nati, qui peterent cuperentque, quod dari liberto, promitti servis videbant.

α] 1 ferret] referret *a* || 2 in ulla *ai* nulla *r* in nulla *a* || 3 putasset *ai* putassent *αrς* || 5 principis] principi *αr* || 7 ubique *ai* ubi *αrς* | his *α*, iis *ai*, *om.* *r* || 10 posset] possit *r* || 11 proximae] proxime *ar* || 13 iis *α* his *a* || 18 mancipi *mavult Bra.* (*p. 93*), *sed cf. Sch.*[6] *116 sq.* || 20 inscalpta *a* || 23 tanta senatus *ai*, *om.* *αr* || 24 ut *ai*; *cf. Ca.*[1] *58 sq.* si *αr* ut si *coni. Mü.* || 30 non dignabatur *Cat.*

17 Quam iuvat, quod in tempora illa non incidi, quorum sic me, tamquam illis vixerim, pudet! non dubito similiter adfici te. scio, quam sit tibi vivus et ingenuus animus: ideo facilius est, ut me, quamquam indignationem quibusdam in locis fortasse ultra epistulae modum extulerim, parum doluisse quam nimis credas. vale.

7.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

1 Neque ut magistro magister neque ut discipulo discipulus (sic enim scribis), sed ut discipulo magister (nam tu magister, ego contra; atque adeo tu in scholam revocas, ego adhuc Saturnalia extendo) librum
2 misisti. num potui longius hyperbaton facere atque hoc ipso probare eum esse me, qui non modo magister tuus, sed ne discipulus quidem debeam dici? sumam tamen personam magistri exseramque in librum tuum ius, quod dedisti, eo liberius, quod nihil ex meis interim missurus sum tibi, in quo te ulciscaris. vale.

8.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

1 Vidistine aliquando Clitumnum fontem? si nondum (et puto nondum: alioqui narrasses mihi), vide, quem ego (paenitet tarditatis) proxime vidi!

Modicus collis adsurgit antiqua cupresso nemorosus et opacus. hunc subter exit fons et exprimitur pluribus venis, sed imparibus, eluctatusque, quem facit

α] **3** vivus *αai* vis *r* ius *Pomp. Ldet.* viv⟨id⟩us *coni. Wal. 194 comparans* pan. 44, 6 || **4** indignationem *aς* -ne *αr* || **6** quam *αaς* quod *r* || **12** nam tu magister *ai*, *om. αr* || **13** extendo] -nto *α* || **14** num *α* non *ar* || **15** me *αr*, *om. a* || **16** quo nihil *a* || **22** Clitumnum *libri* Clitumni *coni. Ke.*; *cf. Ke.*[2] *17* || **23** vide *a*, *om. αr* || **26** exit fons *αrς* fons exit *a* || **27** eluctatusque (-que *om. r*) quem facit gurgitem *α*, *cod. Chigianus H.V. 154*, *r*; *cf. Ca.*[1] *71sq.* eluctatusque facit gurgitem qui *a*

gurgitem, lato gremio patescit purus et vitreus, ut nu-
merare iactas stipes et relucentis calculos possis. inde 3
non loci devexitate, sed ipsa sui copia et quasi pon-
dere impellitur. fons adhuc et iam amplissimum flu-
men atque etiam navium patiens, quas obvias quoque
et contrario nisu in diversa tendentes transmittit et
perfert, adeo validus, ut illa, qua properat ipse, quam-
quam per solum planum, remis non adiuvetur, idem
aegerrime remis contisque superetur adversus. iucun- 4
dum utrumque per iocum ludumque fluitantibus, ut
flexerint cursum, laborem otio, otium labore variare.

Ripae fraxino multa, multa populo vestiuntur, quas
perspicuus amnis velut mersas viridi imagine adnume-
rat. rigor aquae certaverit nivibus, nec color cedit.
adiacet templum priscum et religiosum: stat Clitumnus 5
ipse amictus ornatusque praetexta; praesens numen
atque etiam fatidicum indicant sortes. sparsa sunt circa
sacella complura totidemque di. sua cuique veneratio,
suum nomen, quibusdam vero etiam fontes. nam prae-
ter illum quasi parentem ceterorum sunt minores ca-
pite discreti; sed flumini miscentur, quod ponte trans-
mittitur. is terminus sacri profanique. in superiore 6
parte navigare tantum, infra etiam natare concessum.
balineum Hispellates, quibus illum locum divus Au-
gustus dono dedit, publice praebent, praebent et hospi-
tium. nec desunt villae, quae secutae fluminis amoeni-
tatem margini insistunt.

In summa nihil erit, ex quo non capias voluptatem. 7
nam studebis quoque: leges multa multorum omni-
bus columnis, omnibus parietibus inscripta, quibus
fons ille deusque celebratur. plura laudabis, non nulla
ridebis; quamquam tu vero, quae tua humanitas, nulla
ridebis. vale.

α] 2 relucentis *αai* -es *r* || 6 tendentis I *(de* I *cf. praef. p. XIV)* -teis *a* -tes *rell.* || 7 quamquam α tam- I*a* || 12 multa *semel* I || 13 velut I*a* ut α || 18 di: *cf. Bra. 92* dii α dei I*a* || 19 fontis α || 23 tantum infra etiam *om.* α || 25 publice praebent praebent h. α publice praebent et h. I*a*; *cf. Ke.*[3] *17* || 28 capias α *(cf. ep. 2, 17, 24. 3, 18, 4. 6, 31, 1)* captes I*a* || et leges I*a*, *cf. Ca.*[1] *57*

9.

C. PLINIVS VRSO SVO S.

1 Olim non librum in manus, non stilum sumpsi; olim nescio, quid sit otium, quid quies, quid denique illud iners quidem, iucundum tamen nihil agere, nihil esse: adeo multa me negotia amicorum nec secedere nec
2 studere patiuntur. nulla enim studia tanti sunt, ut amicitiae officium deseratur, quod religiosissime custodiendum studia ipsa praecipiunt. vale.

10.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

1 Quo magis cupis ex nobis pronepotes videre, hoc tristior audies neptem tuam abortum fecisse, dum se praegnantem esse puellariter nescit ac per hoc quaedam custodienda praegnantibus omittit, facit omittenda. quem errorem magnis documentis expiavit in
2 summum periculum adducta. igitur, ut necesse est graviter accipias senectutem tuam quasi paratis posteris destitutam, sic debes agere dis gratias, quod ita tibi in praesentia pronepotes negaverunt, ut servarent neptem, illos reddituri, quorum nobis spem certiorem haec ipsa quamquam parum prospere explorata fecunditas facit.
3 Isdem nunc ego te quibus ipsum me hortor, moneo, confirmo. neque enim ardentius tu pronepotes, quam ego liberos cupio, quibus videor a meo tuoque latere pronum ad honores iter et audita latius nomina et non subitas imagines relicturus. nascantur modo et hunc nostrum dolorem gaudio mutent! vale.

α] 6 secedere* α (*cf. ep. 1, 9, 3 et 7, 9, 1*) sedere I*a* || 7 sunt I*a*, *om.* α; *cf. Ca.*[1] *52 not. 1* || 11 prosocero *om.* α || 16 documentis] detrimentis *Cat.*[2] || 19 diis αI*a* || 22 fecunditas] fac- *a* || 24 iisdem *a* || 26 video *a* | a *om.* α || 27 nomina I*a* omnia α

11.

C. PLINIVS HISPVLLAE SVAE S.

Cum adfectum tuum erga fratris filiam cogito etiam 1
materna indulgentia molliorem, intellego prius tibi,
quod est posterius, nuntiandum, ut praesumpta lae-
titia sollicitudini locum non relinquat. quamquam ve-
reor, ne post gratulationem quoque in metum redeas
atque ita gaudeas periculo liberatam, ut simul, quod
periclitata sit, perhorrescas. iam hilaris, iam sibi, iam 2
mihi reddita incipit refici transmissumque discrimen
convalescendo metiri. fuit alioqui in summo discri-
mine, impune dixisse liceat, fuit nulla sua culpa, aeta-
tis aliqua. inde abortus et ignorati uteri triste experi-
mentum.

Proinde, etsi non contigit tibi desiderium fratris 3
amissi aut nepote eius aut nepte solari, memento ta-
men dilatum magis istud quam negatum, cum salva
sit, ex qua sperari potest. simul excusa patri tuo ca-
sum, cui paratior apud feminas venia! vale.

12.

C. PLINIVS MINICIANO SVO S.

Hunc solum diem excuso: recitaturus est Titinius 1
Capito, quem ego audire nescio magis debeam an cu-
piam. vir est optimus et inter praecipua saeculi orna-
menta numerandus; colit studia, studiosos amat, fovet,
provehit, multorum, qui aliqua componunt, portus,
sinus, gremium, omnium exemplum, ipsarum denique
litterarum iam senescentium reductor ac reformator.

23 *cf.* ep. 3, 18, 5. Sidon. ep. 8, 2, 1 *et* 4, 17, 2

α] **9** iam hilaris I*a* hilaris α || **11** metiri α remetiri I*a* | alioqui in I*a*; *cf. Ma. 547* alioquin α || **16** aut nepte *om.* α || **19** venia α (*recte; consimilem ep. finem dispicis in 6, 24. 7, 5. 9, 10: cf. Ca.*[1] *51*) venia est I*a* || **22** Tittinius I*a* Tinius α || **26** multorumque qui α || **27** gremium *Schä.*] praemium αI*a*

2 Domum suam recitantibus praebet, auditoria non
apud se tantum benignitate mira frequentat; mihi certe,
si modo in urbe, defuit numquam.

Porro tanto turpius gratiam non referre, quanto
3 honestior causa referendae. an, si litibus tererer, ob-
strictum esse me crederem obeunti vadimonia mea,
nunc, quia mihi omne negotium, omnis in studiis cura,
minus obligor tanta sedulitate celebranti, in quo obli-
gari ego, ne dicam solo, certe maxime possum?
4 quodsi illi nullam vicem, nulla quasi mutua officia
deberem, sollicitarer tamen vel ingenio hominis pul-
cherrimo et maximo et in summa severitate dulcis-
simo vel honestate materiae. scribit exitus inlustrium
5 virorum, in his quorundam mihi carissimorum. videor
ergo fungi pio munere, quorumque exsequias celebrare
non licuit, horum quasi funebribus laudationibus, seris
quidem, sed tanto magis veris interesse. vale.

13.

C. PLINIVS GENIALI SVO S.

1 Probo, quod libellos meos cum patre legisti. perti-
net ad profectum tuum a disertissimo viro discere,
quid laudandum, quid reprehendendum, simul ita in-
stitui, ut verum dicere adsuescas. vides, quem sequi,
2 cuius debeas implere vestigia. o te beatum, cui conti-
git unum atque idem optimum et coniunctissimum
exemplar, qui denique eum potissimum imitandum
habes, cui natura esse te simillimum voluit! vale.

6 Cic. Quinct. 54

α] **3** urbe *α*; *cf. Lag. 42 sqq. et Ca.*[1] *51* urbe est I*a* || **5** caussa referenda *a* | terrerer I*a*; *sed cf. ep. 7, 5, 1, al.* || **6** ad vadimonia I*a* || **8** in qua *α* || **9** solo I *Cat.*[2] soleo *αa* || **13** materia *a* || **14** in his *α* in iis I*a* || **16** funeribus I*a* || **25** unum *α*I*a* (*cf. Hor. sat. 2, 3, 24. 6, 57. epod. 12, 4 al.*) vivum *Gro.*

14.

C. PLINIVS ARISTONI SVO S.

Cum sis peritissimus et privati iuris et publici, cuius 1
pars senatorium est, cupio ex te potissimum audire,
erraverim in senatu proxime necne, non ut in praeter-
itum (serum enim), verum ut in futurum, si quid simile
inciderit, erudiar.

Dices: 'cur quaeris, quod nosse debebas?' priorum 2
temporum servitus ut aliarum optimarum artium, sic
etiam iuris senatorii oblivionem quandam et ignoran-
tiam induxit. quotus enim quisque tam patiens, ut ve- 3
lit discere, quod in usu non sit habiturus? adde, quod
difficile est tenere, quae acceperis, nisi exerceas. ita-
que reducta libertas rudes nos et imperitos deprehen-
dit; cuius dulcedine accensi cogimur quaedam facere
ante, quam nosse.

Erat autem antiquitus institutum, ut a maioribus 4
natu non auribus modo, verum etiam oculis discere-
mus, quae facienda mox ipsi ac per vices quasdam tra-
denda minoribus haberemus. inde adulescentuli statim 5
castrensibus stipendiis imbuebantur, ut imperare pa-
rendo, duces agere, dum sequuntur, adsuescerent; inde
honores petituri adsistebant curiae foribus et consilii
publici spectatores ante, quam consortes erant. suus 6
cuique parens pro magistro aut, cui parens non erat,
maximus quisque et vetustissimus pro parente. quae
potestas referentibus, quod censentibus ius, quae vis
magistratibus, quae ceteris libertas, ubi cedendum, ubi
resistendum, quod silendi tempus, quis dicendi modus,
quae distinctio pugnantium sententiarum, quae ex-
secutio prioribus aliquid addentium, omnem denique
senatorium morem, quod fidissimum praecipiendi ge-
nus, exemplis docebantur.

32 sq. Colum. 11, 1, 4; *cf.* Sen. ep. 6, 5 *extr.*

α] **2** Aristonio α || **8** debebas *Gro.* debeas αI*a* || **10** ignorationem *a* || **17** autem I*a* ante α || **25** erat *om.* α || **27** quod ... magistratibus *om.* I || **29** silendi α silentii I*a* || **32** fidissimum α fideliss- I*a*; *cf. Ke.*[2] *17* | praecipiendi *vulg.* percipiendi αI*a*

7 At nos iuvenes fuimus quidem in castris; sed cum
suspecta virtus, inertia in pretio, cum ducibus auctori-
tas nulla, nulla militibus verecundia, nusquam im-
perium, nusquam obsequium. omnia soluta, turbata
atque etiam in contrarium versa, postremo oblivis-
8 cenda magis quam tenenda. iidem prospeximus cu-
riam, sed curiam trepidam et elinguem, cum dicere,
quod velles, periculosum, quod nolles, miserum esset.
quid tunc disci potuit, quid didicisse iuvit, cum sena-
tus aut ad otium summum aut ad summum nefas vo-
caretur et modo ludibrio, modo dolori retentus num-
9 quam seria, tristia saepe censeret? eadem mala iam
senatores, iam participes malorum multos per annos
vidimus tulimusque; quibus ingenia nostra in poste-
10 rum quoque hebetata, fracta, contusa sunt. breve tem-
pus (nam tanto brevius omne quanto felicius tempus),
quo libet scire, quid simus, libet exercere, quod scimus.

Quo iustius peto, primum ut errori, si quis est error,
tribuas veniam, deinde medearis scientia tua, cui sem-
per fuit curae sic iura publica ut privata, sic antiqua
11 ut recentia, sic rara ut adsidua tractare. atque ego
arbitror illis etiam, quibus plurimarum rerum agitatio
frequens nihil esse ignotum patiebatur, genus quaes-
tionis, quod adfero ad te, aut non satis tritum aut
etiam inexpertum fuisse. hoc et ego excusatior, si forte
sum lapsus, et tu dignior laude, si potes id quoque
docere, quod in obscuro est an didiceris.

12 Referebatur de libertis Afrani Dextri consulis, in-
certum sua an suorum manu, scelere an obsequio per-
empti. hos alius ('quis?' inquis; ego, sed nihil refert)
post quaestionem supplicio liberandos, alius in insu-
lam relegandos, alius morte puniendos arbitrabatur.

1sqq. cum suspecta v. . . verecundia: *cf.* pan. 18, 1 *et* ep. 10, 20, 1; *vid. Fiebiger, RE V 1182* || 15 ep. 3, 15, 4

α] 3 nulla *semel* I || 6 iidem *corr. ex* idem *i* idem αI || 17 quo α quod I*a* | simus α*a* scimus I | scimus *Re., Rh. Mus. 1860, 636* sumus αI*a* || 18 errori α -is I*a* || 20 cura α || 26 si potes α*a* potes I || 28 Afranii *a* || 30 alius quis inquis ego *Kortte* quis *om.* α alius quis (alioquis I) ego I^1 *a*

quarum sententiarum tanta diversitas erat, ut non pos-
sent esse nisi singulae. quid enim commune habet oc- 13
cidere et relegare? non hercule magis quam relegare
et absolvere; quamquam propior aliquanto est sen-
tentiae relegantis, quae absolvit, quam quae occidit
(utraque enim ex illis vitam relinquit, haec adimit),
cum interim, et qui morte puniebant, et qui relegabant,
una sedebant et temporaria simulatione concordiae
discordiam differebant.

Ego postulabam, ut tribus sententiis constaret suus 14
numerus, nec se brevibus indutiis duae iungerent. ex-
igebam ergo, ut, qui capitali supplicio adficiendos puta-
bant, discederent a relegante, nec interim contra ab-
solventis mox dissensuri congregarentur, quia parvu-
lum referret, an idem displiceret, quibus non idem
placuisset. illud etiam mihi permirum videbatur eum 15
quidem, qui libertos relegandos, servos supplicio ad-
ficiendos censuisset, coactum esse dividere sententiam.
hunc autem, qui libertos morte multaret, cum rele-
gante numerari. nam, si oportuisset dividi sententiam
unius, quia res duas comprehendebat, non reperiebam,
quemadmodum posset iungi sententia duorum tam
diversa censentium. atque adeo permitte mihi sic apud 16
te tamquam ibi, sic peracta re tamquam adhuc integra,
rationem iudicii mei reddere, quaeque tunc carptim
multis obstrepentibus dixi, nunc per otium iungere!

Fingamus tres omnino iudices in hanc causam datos 17
esse, horum uni placuisse perire libertos, alteri rele-
gari, tertio absolvi. utrumne sententiae duae collatis
viribus novissimam periment, an separatim una quae-
que tantundem quantum altera valebit, nec magis pot-
erit cum secunda prima conecti, quam secunda cum
tertia? igitur in senatu quoque numerari tamquam 18
contrariae debent, quae tamquam diversae dicuntur.
quodsi unus atque idem et perdendos censeret et rele-

α] 3 non αi et non Ia || 4 quamquam I a quam α | sententia religatis α || 5 absolvit α absolverit a solvit I || 12 ergo Ia ego α || 14 parvolum α -ulum Ia || 27 causa α || 30 periment (*corr. ex* perimerent) I perimant α prement a

gandos, num ex sententia unius et perire possent et
relegari? num denique omnino una sententia putare-
19 tur, quae tam diversa coniungeret? quemadmodum
igitur, cum alter puniendos, alter censeat relegandos,
videri potest una sententia, quae dicitur a duobus, quae
non videretur una, si ab uno diceretur?

Quid? lex non aperte docet dirimi debere sententias
occidentis et relegantis, cum ita discessionem fieri
iubet: 'qui haec censetis, in hanc partem, qui alia om-
nia, in illam partem ite, qua sentitis'? examina singula
verba et expende: 'qui haec censetis', hoc est qui rele-
gandos putatis; 'in hanc partem', id est in eam, in
20 qua sedet, qui censuit relegandos. ex quo manifestum
est non posse in eadem parte remanere eos, qui inter-
ficiendos arbitrantur. 'qui alia omnia': animadvertis,
ut non contenta lex dicere 'alia' addiderit 'omnia'. num
ergo dubium est alia omnia sentire eos, qui occidunt,
quam qui relegant? 'in illam partem ite, qua sentitis':
nonne videtur ipsa lex eos, qui dissentiunt, in con-
trariam partem vocare, cogere, impellere? non consul
etiam, ubi quisque remanere, quo transgredi debeat,
non tantum sollemnibus verbis, sed manu gestuque
demonstrat?

21 At enim futurum est, ut, si dividantur sententiae interficientis et relegantis, praevaleat illa, quae absolvit. quid istud ad censentes? quos certe non decet omnibus artibus, omni ratione pugnare, ne fiat, quod est mitius. oportet tamen eos, qui puniunt, et qui relegant, absolventibus primum, mox inter se comparari. scilicet, ut in spectaculis quibusdam sors aliquem seponit ac servat, qui cum victore contendat, sic in se-

8 sqq. *cf. Liebenam, RE V 1174*

α] **4** puniendos* *libri* (*per euphemismum, quem vocant, de supplicio dictum; cf. § 21* qui puniunt. *Quint. decl. 270*) perdendos *Günther* || **5** quae dicitur **I***a* quia dicitur *α* || **7** quid **I***a* quod *α* || **9** censetis *Mo.* sentitis *libri*; *cf. Fest. 261* | in hanc . . . qua sentitis *om. α* || **17** dubium **I***a*] durum *α* || **20** consul *α* consulere **I***a* || **28** puniunt *libri* ⟨morte⟩ puniunt *Budaeus*

natu sunt aliqua prima, sunt secunda certamina, et
ex duabus sententiis eam, quae superior exstiterit, ter-
tia exspectat. quid, quod prima sententia comprobata 22
ceterae perimuntur? qua ergo ratione potest esse non
unus atque idem locus sententiarum, quarum nullus
est postea?

Planius repetam. nisi dicente sententiam eo, qui 23
relegat, illi, qui puniunt capite, initio statim in alia
discedant, frustra postea dissentient ab eo, cui paulo
ante consenserint. sed quid ego similis docenti? cum 24
discere velim, an sententias dividi an iri in singulas
oportuerit.

Obtinui quidem, quod postulabam; nihilo minus tamen quaero, an postulare debuerim. quemadmodum obtinui? qui ultimum supplicium sumendum esse censebat, nescio an iure, certe aequitate postulationis meae victus, omissa sententia sua accessit releganti; veritus scilicet, ne, si dividerentur sententiae, quod alioqui fore videbatur, ea, quae absolvendos esse censebat, numero praevaleret. etenim longe plures in
hac una quam in duabus singulis erant. tum illi quo- 25
que, qui auctoritate eius trahebantur, transeunte illo destituti reliquerunt sententiam ab ipso auctore desertam secutique sunt quasi transfugam, quem ducem sequebantur. sic ex tribus sententiis duae factae, tenuitque ex duabus altera tertia expulsa, quae, cum ambas superare non posset, elegit, ab utra vinceretur. vale.

16 aequitate: pan. 77, 3; *cf. P. Strack, Die Reichsprägung z. Z. Trajans (Stuttg. 1931), p. 163 et n. 684*

α] **2** eam quae] eum qui *x* | exstiterit* α; *cf. Cic. de orat. 2, 6. Att. 10, 11, 3* exierit I*a* || **3** conparata α || **4** peremuntur* α; *cf. Cic. Planc. 101* | non nunc *Schä.* || **9** discedunt I*a* || **11** an iri αI*a* et iri *i* || **14** quem . . . optinui α quem ad modum abstinuit I an obstinere . quemadmodum abstinuit *a* || **15** qui* α is qui I*a*; *cf. ep. 3, 9, 16* in quibus; *6, 25, 5* cum quo; *8, 18, 5* a quibus (*vid. Ca.*[1] *53*) || **18** ne si] nisi α || **19** solvendos α || **26** alteram tertiam α

15.

C. PLINIVS IVNIORI SVO S.

1 Oneravi te tot pariter missis voluminibus; sed one-
ravi, primum quia exegeras, deinde quia scripseras
tam graciles istic vindemias esse, ut plane scirem tibi
vacaturum, quod vulgo dicitur, librum legere. eadem
2 ex meis agellis nuntiantur. igitur mihi quoque lice-
bit scribere, quae legas, sit modo, unde chartae emi
possint; quae si scabrae bibulaeve sint, aut non scri-
bendum, aut necessario, quidquid scripserimus boni
malive, delebimus. vale.

16.

C. PLINIVS PATERNO SVO S.

1 Confecerunt me infirmitates meorum, mortes etiam,
et quidem iuvenum. solacia duo nequaquam paria
tanto dolori, solacia tamen: unum facilitas manumit-
tendi (videor enim non omnino immaturos perdidisse,
quos iam liberos perdidi), alterum, quod permitto ser-
vis quoque quasi testamenta facere eaque ut legitima
2 custodio. mandant rogantque, quod visum; pareo ut
iussus. dividunt, donant, relinquunt, dumtaxat intra
domum; nam servis res publica quaedam et quasi ci-
3 vitas domus est. sed, quamquam his solaciis acquies-
cam, debilitor et frangor eadem illa humanitate, quae
me, ut hoc ipsum permitterem, induxit.
Non ideo tamen velim durior fieri. nec ignoro alios
eius modi casus nihil amplius vocare quam damnum
eoque sibi magnos homines et sapientes videri. qui

6 *cf. Otto 188 s. v.* legere || **14** mortes: Cic. Tusc. 1, 116

α] **6** librum *delere vult Otto: cf. Arch. f. lat. Lex. VI 13* || **9** quae si ... scribendum *om. α*I, *habet a; cf. Rand, Harv. stud. 1923, 182 et Kl.² 1929, 445* || **10** scripseris *i* || **11** malive delebimus *i* malive delevimus I*a* mali videbimus *α* || **18** quod *α* cum I*a* || **20** ut iussus *α* ocius suis I*a* || **23** sq. sapientes ... magni *om. α*

an magni sapientesque sint, nescio, homines non sunt.
hominis est enim adfici dolore, sentire, resistere tamen 4
et solacia admittere, non solaciis non egere.
Verum de his plura fortasse, quam debui, sed pau- 5
ciora, quam volui. est enim quaedam etiam dolendi
voluptas, praesertim si in amici sinu defleas, apud
quem lacrimis tuis vel laus sit parata vel venia. vale.

17.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Num istic quoque immite et turbidum caelum? hic 1
adsiduae tempestates et crebra diluvia.
Tiberis alveum excessit et demissioribus ripis alte
superfunditur; quamquam fossa, quam providentissi- 2
mus imperator fecit, exhaustus premit valles, innatat
campis, quaque planum solum, pro solo cernitur. inde,
quae solet flumina accipere et permixta devehere, velut
obvius retro cogit atque ita alienis aquis operit agros,
quos ipse non tangit.
Anio, delicatissimus amnium ideoque adiacentibus 3
villis velut invitatus retentusque, magna ex parte ne-
mora, quibus inumbratur, et fregit et rapuit; subruit
montes et decidentium mole pluribus locis clausus, dum
amissum iter quaerit, impulit tecta ac se super ruinas
eiecit atque extulit.
Viderunt, quos excelsioribus terris illa tempestas 4
deprehendit, alibi divitum apparatus et gravem supel-
lectilem, alibi instrumenta ruris, ibi boves, aratra, rec-
tores, hic soluta et libera armenta atque inter haec

5 Ovid. trist. 4, 3, 37 est quaedam flere voluptas. Sen. Thy. 953 (*v. ibid.* 952) || **17** retro c.: *cf.* Hor. c. 1, 2, 13sq.

α] **2** dolere α || **4** his α*a* hiis I iis *i* || **17** retro* I*a* (*cf. Stroux, Philol. 1929, 373 et imprimis adn. 14*) sistere α | aperit I || **19** Anio] ante α (*an* Anien *scribendum? cf. Stat. silv. 1, 3, 20. 5, 25*) || **20** villis] illis α || **21** inumbratur et fregit I*a*; *cf. Ca.*[1] *63* umbratur fregit α || **24** eiecit αI] evexit *a et mg*I || **25** quos αI hi quos *a*; *sed cf. Ca.*[1] *53* || **26** deprehendit αI; *cf. Ke.*[3] *18 et Ca.*[1] *56* non depr. *a* | apparatus *mg*I paratus I

arborum truncos aut villarum trabes varie lateque
5 fluitantia. ac ne illa quidem malo vacaverunt, ad quae non ascendit amnis. nam pro amne imber adsiduus et deiecti nubibus turbines, proruta opera, quibus pretiosa rura cinguntur, quassata atque etiam decussa monimenta. multi eius modi casibus debilitati, obruti, obtriti et aucta luctibus damna.
6 Ne quid simile istic, pro mensura periculi vereor teque rogo, si nihil tale, quam maturissime sollicitudini meae consulas; sed et si tale, id quoque nunties. nam parvulum differt, patiaris adversa an exspectes; nisi quod tamen est dolendi modus, non est timendi. doleas enim, quantum scias accidisse, timeas, quantum possit accidere. vale.

18.

C. PLINIVS RVFINO SVO S.

1 Falsum est nimirum, quod creditur vulgo, testamenta hominum speculum esse morum, cum Domitius
2 Tullus longe melior apparuerit morte quam vita. nam, cum se captandum praebuisset, reliquit filiam heredem, quae illi cum fratre communis, quia genitam fratre adoptaverat. prosecutus est nepotes plurimis iucundissimisque legatis, prosecutus etiam pronepotem. in summa omnia pietate plenissima ac tanto magis inexspectata sunt.
3 Ergo varii tota civitate sermones: alii fictum, ingratum, immemorem loquuntur seque ipsos, dum insectantur illum, turpissimis confessionibus produnt, ut

20 captandum: *cf.* ep. 2, 20, 7

α] **1** trabes α trabes atque culmina *a*, *mg*I *(utram lectionem praeferam, haesito: cf. Rand, Harv. stud. 1923, 174 et Kl.² 1929, 446; vid. etiam Ke.² 18 et Ca.¹ 56 not.)* || **2** malo I mala α loca malo *a; sed cf. ep. 10, 37, 2* plana . . . et humilia (*vid. Ca.¹ 57*) || **3** ad quae* *a*, *mg*I; *cf. pan. 61, 2* ad magnitudinem . . . ascenderint *(v. Ke.² 18)* quae α I || **4** deiectis α || **10** tale α *a; cf. Lag. 42 sqq.* tale est I || **11** parvulum I*a* paulum α || **23** pronepotem I*a* proneptem α || **25** inexspectata I exsp- α quoniam inexspectata *a* || **28** ut qui α qui I qui de illo uti *a*

qui de patre, avo, proavo quasi de orbo querantur;
alii contra hoc ipsum laudibus ferunt, quod sit frustratus improbas spes hominum, quos sic decipi pro moribus temporum est. addunt etiam non fuisse ei liberum alio testamento mori; neque enim reliquisse opes filiae,
sed reddidisse, quibus auctus per filiam fuerat. nam 4
Curtilius Mancia perosus generum suum Domitium Lucanum (frater is Tulli) sub ea condicione filiam eius, neptem suam, instituerat heredem, si esset manu patris emissa. emiserat pater, adoptaverat patruus, atque ita circumscripto testamento consors frater in fratris potestatem emancipatam filiam adoptionis fraude revocaverat, et quidem cum opibus amplissimis.
Fuit alioqui fratribus illis quasi fato datum, ut di- 5
vites fierent invitissimis, a quibus facti sunt. quin etiam Domitius Afer, qui illos in nomen adsumpsit, reliquit testamentum ante decem et octo annos nuncupatum adeoque postea improbatum sibi, ut patris
eorum bona proscribenda curaverit. mira illius asperi- 6
tas, mira felicitas horum: illius asperitas, qui numero civium excidit, quem socium etiam in liberis habuit; felicitas horum, quibus successit in locum patris, qui
patrem abstulerat. sed haec quoque hereditas Afri ut 7
reliqua cum fratre quaesita transmittenda erant filiae fratris, a quo Tullus ex asse heres institutus praelatusque filiae fuerat, ut conciliaretur.
Quo laudabilius testamentum est, quod pietas, fides, pudor scripsit, in quo denique omnibus adfinitatibus pro cuiusque officio gratia relata est, relata et uxori.
accepit amoenissimas villas, accepit magnam pecuniam 8
uxor optima et patientissima ac anto melius de viro

α] 1 de orbo αI orbi *a* || 3 quos] quod α | decipi (*ex* decipit *corr.*) I; *cf. Sch.*[6] *132* decipere *a*, *om.* α || 4 temporum αI temporum prudentia *a*; *cf. Sch.*[6] *132* || 7 Curtilius *Cas.* Curtius αI*a* | Mancia α mancipia I*a* || 8 is α; *cf. ep. 6, 16, 20* is ab eo . . . tertius (*vid. Ca.*[1] *53*)] est I*a* | Tulli I*a* Tullii α | ut *post* condicione *inser. a* || 9 institueret *a* || 12 fratris] patris I*a* || 13 et . . . amplissimis *om.* α || 16 nomen α*i*; *cf. Sch.*[6] *132* numen I*a* || 17 decim et octo α; *cf. ep. 2, 17, 2* octo et decem I*a* || 18 patris] -es α || 19 curaverint α || 25 fratris] -es α

merita, quanto magis est reprehensa, quod nupsit. nam mulier natalibus clara, moribus proba, aetate declivis, diu vidua, mater olim, parum decore secuta matrimonium videbatur divitis senis ita perditi morbo, ut esse taedio posset uxori, quam iuvenis sanusque duxisset;
9 quippe omnibus membris extortus et fractus tantas opes solis oculis obibat ac ne in lectulo quidem nisi ab aliis movebatur. quin etiam (foedum miserandumque dictu) dentes lavandos fricandosque praebebat. auditum frequenter ex ipso, cum quereretur de contumeliis debilitatis suae, digitos se servorum suorum
10 cotidie lingere. vivebat tamen et vivere volebat, sustentante maxime uxore, quae culpam incohati matrimonii in gloriam perseverantia verterat.

11 Habes omnes fabulas urbis; nam sunt omnes fabulae Tullus. exspectabatur auctio. fuit enim tam copiosus, ut amplissimos hortos eodem, quo emerat, die instruxerit plurimis et antiquissimis statuis: tantum illi pulcherrimorum operum in horreis, quae neglegebat.

12 Invicem tu, si quid istic epistula dignum, ne gravare! nam cum aures hominum novitate laetantur, tum ad rationem vitae exemplis erudimur. vale.

19.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

1 Et gaudium mihi et solacium in litteris, nihilque tam laetum, quod his laetius, nihil tam triste, quod non per has minus triste. itaque et infirmitate uxoris et meorum periculo, quorundam vero etiam morte

9 Scrib. Larg. 58. Plin. nat. 22, 75 || **20** sq. ne gravare: *cf. Lag. 162. Hof. 575*

α; *a v. 17* (amplissimos hortos) *etiam r et ς praesto sunt*] **3** decore]-ra α || **9** fricandos I || **10** auditum α; *cf. ep. 4, 9, 1* (*vid. Ca.*^{1} *51*) auditum est I*a* | ex α ab I*a* || **11** se *om. a* || **12** quottidie I || **15** nam sunt venales tabulae Tulli *a* || **16** exspectabatur I exspectatur α*a* || **17** die *om. r* | instruxerit] -xit *r* || **19** quae α*a* quasi I | negglegebat (*sic*) α neglegebant *r* nec legebantur I neglegebatur *mg*I^1*a* || **20** istic *om.* I*a* | gravare αI gravere *r* gravare (-ere ς) scribere *a*ς || **26** nihil *om.* α*r*

turbatus ad unicum doloris levamentum, studia, confugi, quae praestant, ut adversa magis intellegam, sed patientius feram.

Est autem mihi moris, quod sum daturus in manus 2
hominum, ante amicorum iudicio examinare, in primis tuo. proinde, si quando, nunc intende libro, quem cum hac epistula accipies, quia vereor, ne ipse ut tristis parum intenderim. imperare enim dolori, ut scriberem, potui, ut vacuo animo laetoque, non potui. porro ut ex studiis gaudium, sic studia hilaritate proveniunt. vale.

20.

C. PLINIVS GALLO SVO S.

Ad quae noscenda iter ingredi, transmittere mare 1
solemus, ea sub oculis posita neglegimus, seu quia ita natura comparatum, ut proximorum incuriosi longinqua sectemur, seu quod omnium rerum cupido languescit, cum facilis occasio, seu quod differimus tamquam saepe visuri, quod datur videre, quotiens
velis cernere. quacumque de causa permulta in urbe 2
nostra iuxtaque urbem non oculis modo, sed ne auribus quidem novimus, quae si tulisset Achaia, Aegyptos, Asia aliave quaelibet miraculorum ferax commendatrixque terra, audita, perlecta, lustrata haberemus.

Ipse certe nuper, quod nec audieram ante nec vi- 3
deram, audivi pariter et vidi. exegerat prosocer meus, ut Amerina praedia sua inspicerem. haec perambulanti mihi ostenditur subiacens lacus nomine Vadi-
monis; simul quaedam incredibilia narrantur. perveni 4
ad ipsum. lacus est in similitudinem iacentis rotae circumscriptus et undique aequalis: nullus sinus, obli-

14 sqq.: *cf. E. S. McCartney, Cl. Journ. 1925, 38 sqq.* || **16** sq. *cf. Otto 274 s. v.* pes

α] **1** unicum] unum *r* | confugi *αr* confugio *Ia* || **6** intende libro] intende in (in *om. r*) librum meum *rς* || **7** ipse *αr* ipsi *Ia* || **18** languescit *om. r* | occasio est seu *a*; *sed cf. Ca.*[1] *52* || **20** nostra urbe *r* || **22** Aegyptos ... aliave] Aegyptus aliaque *a* || **24** lustrataque *a* || **26** audivi *αr* audii *a*

quitas nulla, omnia dimensa, paria et quasi artificis
manu cavata et excisa. color caerulo albidior, viridi
ora pressior, sulpuris odor saporque medicatus, vis,
5 qua fracta solidantur. spatium modicum, quod tamen
sentiat ventos et fluctibus intumescat. nulla in hoc
navis (sacer enim), sed innatant insulae, herbidae om-
nes harundine et iunco, quaeque alia fecundior palus
ipsaque illa extremitas lacus effert. sua cuique figura
ut modus: cunctis margo derasus, quia frequenter vel
litori vel sibi inlisae terunt teruntur que. par omnibus
altitudo, par levitas; quippe in speciem carinae humili
6 radice descendunt. haec ab omni latere perspicitur
eademque suspensa pariter et mersa. interdum iunctae
copulataeque et continenti similes sunt, interdum dis-
cordantibus ventis digeruntur, non numquam desti-
7 tutae tranquillitate singulae fluitant. saepe minores
maioribus velut cumbulae onerariis adhaerescunt,
saepe inter se maiores minoresque quasi cursum cer-
tamenque desumunt; rursus omnes in eundem locum
appulsae, qua steterunt, promovent terram et modo
hac, modo illa lacum reddunt auferuntque ac tum de-
8 mum, cum medium tenuere, non contrahunt. constat
pecora herbas secuta sic in insulas illas ut in extre-
mam ripam procedere solere nec prius intellegere mo-
bile solum, quam litori abrepta quasi inlata et impo-
sita circumfusum undique lacum paveant; mox, quo
tulerit ventus, egressa non magis se descendisse sen-

6 innatant i.: *cf. M. Johnston, Cl. Weekly 1926, 58*

α] **2** caerulo *αr* caeruieo *aς* | viridi ora pressior *nos: cf. Sch.*[1] *45 sq.* viridior et pressior (preciosior *r*) *αr* et pressior (*om.* viridior) *a*; *cf. etiam Bra. 99* || **3** sulphuris *α* sulpure (-ph- *i*) *ai* || **6** sacer enim est sed *a*; *sed cf. Ca.*[1] *52* || **7** iunco *αr* iunco tectae *a* || **9** ut modus *ai* vel modus (-is *r*) *αr an* et modus? ; *cf. Sch.*[5] *6* || **10** littori *ai Cat.* litore (litt- *r*) *αr* || **13** eademque *αr* eadem aqua *a* | suspensa pariter *αr*; *cf. supra 3* audivi pariter et vidi pariter suspensa *a* || **19** eundem *om. α* || **21** illa *α* illac *ar*; *cf. ep. 7, 9, 7* | tum] dum *α* || **22** contrahunt *ai* trahuntur *αr* || **25** litore *a* | quasi] quas *α* || **26** pavent *ai* || **27** sentire ... ascendisse *om. αr*

tire, quam senserint ascendisse. idem lacus in flumen 9 egeritur, quod, ubi se paulisper oculis dedit, specu mergitur alteque conditum meat ac, si quid, antequam subduceretur, accepit, servat et profert.

Haec tibi scripsi, quia nec minus ignota quam mihi 10 nec minus grata credebam. nam te quoque, ut me, nihil aeque ac naturae opera delectant. vale.

21.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Ut in vita, sic in studiis pulcherrimum et humanissi- 1 mum existimo severitatem comitatemque miscere, ne illa in tristitiam, haec in petulantiam excedat.

Qua ratione ductus graviora opera lusibus iocisque 2 distinguo. ad hos proferendos et tempus et locum opportunissimum elegi, utque iam nunc adsuescerent et ab otiosis et in triclinio audiri, Iulio mense, quo maxime lites interquiescunt, positis ante lectos cathedris amicos collocavi. forte accidit, ut eodem die mane 3 in advocationem subitam rogarer, quod mihi causam praeloquendi dedit. sum enim deprecatus, ne quis ut inreverentem operis argueret, quod recitaturus, quamquam et amicis et paucis, id est iterum amicis, foro et negotiis non abstinuissem. addidi hunc ordinem me et in scribendo sequi, ut necessitates voluptatibus, seria iucundis anteferrem ac primum amicis, tum mihi scriberem. 4

Liber fuit et opusculis varius et metris. ita solemus, qui ingenio parum fidimus, satietatis periculum fu-

7 *cf. A. Biese, Die Entwicklung des Naturgefühls bei den Römern (Kiel 1884), 164 sq. M. Galdo, Il sentimento della natura (Padova 1906), 42 sqq. — Vid.* ep. 2, 17 *et* 5, 6 *et* 8, 8 || 27 metris: *vid. ad* ep. 7, 4

α] 1 in flumen egeritur *ai* in flumine geritur *α* || 5 quia] quae *ς*, *om. r* || 11 aestimo *a* || 12 excedat *α* procedat *ai* || 18 convocavi *Cat.* | eodem] eo *a* || 21 inreverenti *α* || 23 me et *a* me *αr* || 25 anteferrem *ai* simul ferrem *αr*

gere. recitavi biduo: hoc adsensus audientium exegit;
et tamen, ut alii transeunt quaedam imputantque, quod
transeant, sic ego nihil praetereo atque etiam non prae-
terire me dico. lego enim omnia, ut omnia emendem,
5 quod contingere non potest electa recitantibus. at illud
modestius et fortasse reverentius; sed hoc simplicius
et amantius. amat enim, qui se sic amari putat, ut tae-
dium non pertimescat. et alioqui quid praestant soda-
les, si conveniunt voluptatis suae causa? delicatus ac
similis ignoto est, qui amici librum bonum mavult
audire quam facere.
6 Non dubito cupere te pro cetera mei caritate quam
maturissime legere hunc adhuc musteum librum. leges,
sed retractatum, quae causa recitandi fuit; et tamen non
nulla iam ex eo nosti. haec vel emendata postea vel,
quod interdum longiore mora solet, deteriora facta
quasi nova rursus et rescripta cognosces. nam plerisque
mutatis ea quoque mutata videntur, quae manent. vale.

22.

C. PLINIVS GEMINO SVO S.

1 Nostine hos, qui omnium libidinum servi sic alio-
rum vitiis irascuntur, quasi invideant, et gravissime
puniunt, quos maxime imitantur? cum eos etiam, qui
non indigent clementia ullius, nihil magis quam lenitas
2 deceat. atque ego optimum et emendatissimum exis-
timo. qui ceteris ita ignoscit, tamquam ipse cotidie
peccet, ita peccatis abstinet, tamquam nemini ignoscat.
3 proinde hoc domi, hoc foris, hoc in omni vitae genere

13 Sidon. ep. 8, 3, 2 inpolitum hunc ... et, ut aiunt, tamquam musteum librum; *cf.* Cic. Brut. 288 (*vid. etiam Otto 236*) || 21 sqq. Val. Max. 8, 6. Sen. dial. 4, 28, 1 sqq. Iuv. 2, 19 sqq.

α] 4 dico *αr*; *cf. ep. 9, 23, 5 et Ca.*[1] *54*] testor *ai* || 8 et *om. a* | sodalis *α* || 13 leges] -is *αr* || 14 recitandi *ai* retractandi *αr* || 15 vel emendata postea vel *a* emendata postea ut *αr* (vel *i ex* ut) || 16 longiore *aς*, *cf. Lö. Syntact. II 272* -ori *r* -ora *α* || 20 Geminio *ar* || 26 ignoscat *Ber.* || 27 abstinet *a* -neat *αr*

teneamus, ut nobis implacabiles simus, exorabiles istis etiam, qui dare veniam nisi sibi nesciunt, mandemusque memoriae, quod vir mitissimus et ob hoc quoque maximus, Thrasea, crebro dicere solebat: 'qui vitia odit, homines odit.'

Quaeris fortasse, quo commotus haec scribam. nuper 4
quidam — sed melius coram; quamquam ne tunc quidem. vereor enim, ne id, quod improbo eis, insectari, carpere, referre huic, quod cum maxime praecipimus, repugnet. quisquis ille, qualiscumque, sileatur, quem insignire exempli nihil, non insignire humanitatis plurimum refert. vale.

23.

C. PLINIVS MARCELLINO SVO S.

Omnia mihi studia, omnes curas, omnia avocamenta 1
exemit, excussit, eripuit dolor, quem ex morte Iuni
Aviti gravissimum cepi. latum clavum in domo mea 2
induerat, suffragio meo adiutus in petendis honoribus
fuerat, ad hoc ita me diligebat, ita verebatur, ut me
formatore morum, me quasi magistro uteretur. rarum 3
hoc in adulescentibus nostris. nam quotus quisque vel aetati alterius vel auctoritati ut minor cedit? statim sapiunt, statim sciunt omnia, neminem verentur, imitantur neminem atque ipsi sibi exempla sunt.

Sed non Avitus, cuius haec praecipua prudentia,
quod alios prudentiores arbitrabatur, haec praecipua
eruditio, quod discere volebat. semper ille aut de studiis 4
aliquid aut de officiis vitae consulebat, semper ita

4 Tac. hist. 4, 74, 2 vitia erunt, donec homines. Sen. dial. 9, 15, 2 (*vid. Otto 22 sq.*)

α] **6** fortasse quaeris *a* | haec α hoc *a*, *om. r* | nuper *om. a* || **8** eos insectari α eos (eius *r*) sectari *ar*, consectari *Mü.*, *corr. Hanslik* || **9** referre *ai* fere α*r* | cum α*r* quam *ai* || **11** nihil] nisi *r* || **16** Iunii *ar* || **19** diligebat] -exerat *a* || **21** in *om. a* || **22** aetate *aς* | auctoritate *aς* || **23** neminem ver. im. nem. *a* neminem imitantur α*r* || **25** erat *post* praecipua *add. r*

recedebat ut melior factus, et erat factus vel eo, quod
5 audierat, vel quod omnino quaesierat. quod ille obse-
quium Serviano, exactissimo viro, praestitit! quem
legatum tribunus ita et intellexit et cepit, ut ex Ger-
mania in Pannoniam transeuntem non ut commilito,
sed ut comes adsectatorque sequeretur. qua industria,
qua modestia quaestor consulibus suis (et plures ha-
buit) non minus iucundus et gratus quam utilis fuit!
quo discursu, qua vigilantia hanc ipsam aedilitatem,
cui praereptus est, petiit! quod vel maxime dolorem
6 meum exulcerat. obversantur oculis cassi labores et
infructuosae preces et honor, quem meruit tantum;
redit animo ille latus clavus in penatibus meis sump-
tus, redeunt illa prima, illa postrema suffragia mea,
illi sermones, illae consultationes.

7 Adficior adulescentia ipsius, adficior necessitudinum casu. erat illi grandis natu parens, erat uxor, quam ante annum virginem acceperat, erat filia, quam paulo ante sustulerat. tot spes, tot gaudia dies unus
8 in adversa convertit. modo designatus aedilis, recens
maritus, recens pater intactum honorem, orbam ma-
trem, viduam uxorem, filiam pupillam ignaramque
patris reliquit. accedit lacrimis meis, quod absens et
impendentis mali nescius pariter aegrum, pariter de-
cessisse cognovi, ne gravissimo dolori tempore con-
suescerem.

9 In tantis tormentis eram, cum scriberem haec, scriberem sola: neque enim nunc aliud aut cogitare aut loqui possum. vale.

24 pariter ... par.: Tac. ann. 1, 32, 3 *extr.*

α] 4 cepit] excepit *a* || 8 utilis] usui *a* || 10 praeceptus *r* || 17 ille *a* || 20 adversa *αr* (*recte cf. Sall. Iug. 104, 2. Sol. 1, 48. CIL X 8249, 4: vid. Thes. l. L. I 873, 19 sqq.*) diversa *a* || 22 ignaramque *a*; *cf.* Sch_f^4 *1068 sq.* ignaram avi *αr* || 25 tempore *α* timore *a* ipse *r* || 27 cum scriberem haec scriberem sola *α*, ⟨ut⟩ haec *Kl.*^{2} *1929, 446; cf. D. S. Robertson, Class. Rev. 1923, 153* cum haec scriberem sola *r* cum scriberem haec *a*

24.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Amor in te meus cogit, non ut praecipiam (neque 1
enim praeceptore eges), admoneam tamen, ut, quae
scis, teneas et observes [aut nescire melius].

Cogita te missum in provinciam Achaiam, illam 2
veram et meram Graeciam, in qua primum humanitas,
litterae, etiam fruges inventae esse creduntur; missum
ad ordinandum statum liberarum civitatum, id est ad
homines maxime homines, ad liberos maxime liberos,
qui ius a natura datum virtute, meritis, amicitia, foe-
dere denique et religione tenuerunt! reverere condi- 3
tores deos et nomina deorum, reverere gloriam veterem
et hanc ipsam senectutem, quae in homine venerabilis,
in urbibus sacra! sit apud te honor antiquitati, sit
ingentibus factis, sit fabulis quoque!

Nihil ex cuiusquam dignitate, nihil ex libertate, nihil
etiam ex iactatione decerpseris! habe ante oculos hanc 4
esse terram, quae nobis miserit iura, quae leges non
victis, sed petentibus dederit, Athenas esse, quas adeas,
Lacedaemonem esse, quam regas; quibus reliquam um-
bram et residuum libertatis nomen eripere durum,
ferum, barbarum est. vides a medicis, quamquam in 5
adversa valetudine nihil servi ac liberi differant, mol-
lius tamen liberos clementiusque tractari. recordare,
quid quaeque civitas fuerit, non ut despicias, quod esse

3 sqq. *cf. F. Zucker, Philol. 1928, 209 sqq.* || 7 Hor. ep. 1, 18, 8 || 7 sqq. *cf.* Cic. Flacc. 62 || 10 homines: *cf.* Plaut. Poen. 89. Cic. Phil. 2, 39 *extr.* || 22 Sen. ep. 80, 5 vanum ... nomen libertatis. Lucan. 2, 302 sq. (p. 41 Housm.); *cf.* Liv. 5, 18, 4 *et* Plin. ep. 1, 23, 1

α] **5** aut nescire melius *αr* (me scire *corr. i ex* nescire *Ber.*): *cf. Sch.*[4] *1407 sq. et Sch.*[6] *132* aut scias melius *a Cat. glossam marg. suspicatus sum Hanslik; olim temptavit Schuster* aut discas melius *(vid. Sch.*[1] *47 sq.)* || **7** in qua primum *αr* ubi *a* || **9** lib. civ. (-ium *ai; cf. infra 7*) *om. αr* || **10** hom. ad lib. max. *om. arς* || **11** qui *ar* quod *α* || **13** et nomina deorum *αi (recte: florentissima dicendi copia Pliniana)*, *Sch.*[6] *132* numina deorum *a, om. rς* || **15** sacra *α* sacra est *ar* | antiquitati *r; cf. Landi, Riv. di Fil. 1929, 405* antiquitatis *αa* || **18** ex cuiusquam iactatione *arς* || **20** victis *α vulg.* invitis *r* victa *a* || **23** barbarumque est *a*

6 desierit; absit superbia, asperitas! nec timueris contemptum! an contemnitur, qui imperium, qui fasces habet, nisi humilis et sordidus, et qui se primus ipse contemnit? male vim suam potestas aliorum contumeliis experitur, male terrore veneratio adquiritur, longeque valentior amor ad obtinendum, quod velis, quam timor. nam timor abit, si recedas; manet amor, ac sicut ille in odium, hic in reverentiam vertitur.

7 Te vero etiam atque etiam (repetam enim) meminisse
oportet officii tui titulum ac tibi ipsum interpretari,
quale quantumque sit ordinare statum liberarum civi-
tatum. nam quid ordinatione civilius, quid libertate
8 pretiosius? porro quam turpe, si ordinatio eversione,
libertas servitute mutetur!

Accedit, quod tibi certamen est tecum: onerat te
quaesturae tuae fama, quam ex Bithynia optimam re-
vexisti, onerat testimonium principis, onerat tribuna-
tus, praetura atque haec ipsa legatio quasi praemium
9 data. quo magis nitendum est, ne in longinqua provin-
cia quam suburbana, ne inter servientes quam liberos,
ne sorte quam iudicio missus, ne rudis et incognitus
quam exploratus probatusque humanior, melior, peri-
tior fuisse videaris; cum sit alioqui, ut saepe audisti,
saepe legisti, multo deformius amittere quam non ad-
sequi laudem.

10 Haec velim credas, quod initio dixi, scripsisse me admonentem, non praecipientem; quamquam praecipientem quoque. quippe non vereor, in amore ne modum excesserim. neque enim periculum est, ne sit nimium, quod esse maximum debet. vale.

6 Cic. off. 2, 23 nec aptius est quidquam ad opes tuendas ac tenendas quam diligi; nec alienius quam timeri (*vid. etiam* pan. 49, 2 sq.). Claud. carm. 8, 281 sq. || **12** ordinatione: *cf.* ep. 10, 58,10 | civilius: *cf. Thes. l. L. III 1217, 39 sq.* || **15** sq. Ovid. her. 17, 167 fama quoque est oneri; *cf.* Cic. off. 3, 6. Quint. decl. 269

α] **3** nisi qui humilis *a* || **8** vertatur *a* || **10** ipsi *r* || **11** civitatum *αr* civitatium *ai* || **19** in longinqua provincia *αr* in longinquam provinciam *a* || **20** suburbana *α* in suburbana *r* suburbanam *a* || **21** sorte *a* forte *αr* || **23** audisti] -ivisti *a* || **26** me *om. r*

Mediceus plut. XLVII no. 36 (fol. 130r) Plin. ep. VIII 24,9–IX 2,1

C. PLINII SECVNDI NOVOCOMENSIS EPISTOLARVM LIBER SEPTIMVS EXPLICIT INCIPIT OCTAVVS
C. PLINIVS NOVOCO MAXIMO SVO SALVTEM I

Omnino est liber Octavus, nam hic est NONUS.

SAEPE te monui ut libros quos uel pro te. uel in platam. inmo et pro te et in illum. ita enim materia cogebat. conposuisti quam maturissime emitteres. quod nunc praecipue morte eius audita. et hortor et moneo. quamuis enim legeris multis legendosq. dederis. nolo tamen quemquam opinari de defuncto demum incohatos quos incolumi eo peregisti. Salua sit tibi constantiae. Erit autem si notum aequis iniquisq. fuerit nō post inimici mortem scribendi tibi natam esse fiduciam. sed iam paratam editionem morte praeuentam. simul uitabis illud οὐχ ὁσίη φθιμένοισι namqd de uiuente scriptum est in defunctum quoq. tamquam uiuentem adhuc editur. Si quam igitur si quid aliud in manibus differt uitam hoc posit. quod nobis q legimus olim absolutum uidetur. sed iam uidetur.

nō licere in mortuos

Dresdensis D 166 (fol. 136r) Plin. ep. IX 1, 1—4

LIBER NONVS

1.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Saepe te monui, ut libros, quos vel pro te vel in 1
Plantam, immo et pro te et in illum (ita enim materia
cogebat) composuisti, quam maturissime emitteres:
quod nunc praecipue morte eius audita et hortor et
moneo. quamvis enim legeris multis legendosque de- 2
deris, nolo tamen quemquam opinari defuncto demum
incohatos, quos incolumi eo peregisti. salva sit tibi 3
constantiae fama! erit autem, si notum aequis in-
iquisque fuerit non post inimici mortem scribendi tibi
natam esse fiduciam, sed iam paratam editionem morte
praeventam. et simul vitabis illud *οὐχ ὁσίη φθιμένοισι* . . .
nam, quod de vivente scriptum, de vivente recitatum 4
est, in defunctum quoque tamquam viventem adhuc
editur, si editur statim.

Igitur, si quid aliud in manibus, interim differ; hoc perfice, quod nobis, qui legimus, olim absolutum vide-

LIBRI NONI codd.: α(M), γ(D), δ(ou **x**); *inde a 26, 8 deest α; ep. 16 omissa est in γ et δ; cf. praef. p. III, VI, p. 2*

1 liber nonus: *cf.* Sidon. ep. 9, 1, 1 (*p. 202 sq. M.*) ‖ **11** sq. Cic. ep. 3, 6, 6 aequi et iniqui. Liv. 5, 45, 1; *cf. Thes. l. L. I 1035, 58 sq.* ‖ **14** *cf.* Hom. Od. 22, 412 *οὐχ ὁσίη κταμένοισιν* . . .

αγδ] **3** Maximo: *cf. RE XIV 2541, 11 sqq.* ‖ **4** te monui] monui *α* ‖ **8** enim *om. α* | legeres *γδp* ‖ **9** tamen *om. α* ‖ **11** constantiae fama *ας* constantia et fama *a* constantia *γδp* ‖ **14** et* *om. γδ* (*at cf. Ter. Eun. 974. Caes. Gall. 1, 33, 2. Quint. 10, 1, 107*) ‖ **15** de vivente recitatum *ai* (*post* est *i*), *om. rell.*; *cf. Ke.*[2] *7* ‖ **17** si editur *om. γδpr* ‖ **18** aliud] aliquid *γδ* | interim differ *α* (*probante clausula*) differ (-ert *γ***ux***r*) interim *γ***ux***arς*

tur! sed iam videatur et tibi, cuius cunctationem nec res ipsa desiderat et temporis ratio praecidit. vale.

2.

C. PLINIVS SABINO SVO S.

1 Facis iucunde, quod non solum plurimas epistulas
meas, verum etiam longissimas flagitas; in quibus par-
cior fui, partim quia tuas occupationes verebar, par-
tim quia ipse multum distringebar plerumque frigidis
negotiis, quae simul et avocant animum et commi-
nuunt. praeterea nec materia plura scribendi dabatur.
2 neque enim eadem nostra condicio quae M. Tulli, ad
cuius exemplum nos vocas. illi enim et copiosissimum
ingenium et par ingenio qua varietas rerum qua
3 magnitudo largissime suppetebat; nos quam angustis
terminis claudamur, etiam tacente me perspicis, nisi
forte volumus scholasticas tibi atque, ut ita dicam,
4 umbraticas litteras mittere. sed nihil minus aptum
arbitramur, cum arma vestra, cum castra, cum
denique cornua, tubas, sudorem, pulverem, soles
cogitamus.
5 Habes, ut puto, iustam excusationem, quam tamen
dubito an tibi probari velim. est enim summi amoris
negare veniam brevibus epistulis amicorum, quamvis
scias illis constare rationem. vale.

8 sq. ep. 1, 9, 3 quot dies quam frigidis rebus absumpsi! || **11** sq. pan. 58, 1 non te ad exemplar eius voco || **19** Sall. Iug. 85, 41 sudorem, pulverem; *cf.* pan. 13 1

αγδ] **5** non solum epistulas verum etiam plurimas flagitas *α* || **7** verebar *om. γδr* || **9** simul] plerumque *γδpr* || **11** Tullii *γoua* || **12** nos *om. γδpr* || **13** et par ingenio *a*, *om. α* par *om. γδprς* | qua ... qua] quae ... quae *γδ* | varietas rerum q. m. *α* materia quanta varietas rerum quam magnitudo *a* || **15** cludamur *γa* || **18** cum denique *α* denique *rell.* || **19** pulverem *om. α* || **22** enim tibi *α* || **23** brevius *γδ* || **24** sciam *α*

3.

C. PLINIVS PAVLINO SVO S.

Alius alium, ego beatissimum existimo, qui bonae 1
mansuraeque famae praesumptione perfruitur certusque posteritatis cum futura gloria vivit. ac mihi nisi praemium aeternitatis ante oculos, pingue illud altumque otium placeat. etenim omnes homines arbitror 2
oportere aut immortalitatem suam aut mortalitatem cogitare, et illos quidem contendere, eniti, hos quiescere, remitti nec brevem vitam caducis laboribus fatigare, ut video multos misera simul et ingrata imagine industriae ad vilitatem sui pervenire.

Haec ego tecum, quae cotidie mecum, ut desinam 3
mecum, si dissenties tu; quamquam non dissenties, ut qui semper clarum aliquid et immortale meditere. vale.

4.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Vererer, ne immodicam orationem putares, quam 1
cum hac epistula accipies, nisi esset generis eius, ut saepe incipere, saepe desinere videatur. nam singulis criminibus singulae velut causae continentur. poteris 2
ergo, undecumque coeperis, ubicumque desieris, quae deinceps sequentur, et quasi incipientia legere et quasi cohaerentia, meque in universitate longissimum, brevissimum in partibus iudicare. vale.

αγδ] **3** alium* *ai* (*cf. ep. 6, 16, 3. Sidon. ep. 6, 12, 1 et Ca.*[1]*59*) aliud *αγδpr* || **5** vivet *γ* | ac mihi *α* hac mihi *r* ac nihil *δapς* hac nihil *γ* || **7** etenim *αaς* haec enim *γδpr* || **9** eniti *om. γxp* | hos enim (enim *om. δi*) quiescere non remitti *γδipr* || **11** ingrata] in te grata *γ* || **12** vilitatem] utilitatem *γδpr* || **13** tecum *αai*] tanquam *γδpr* || **14** tu (tu *om. r*) quamquam n. d. *arς*, *om. rell.* || **15** meditere *α* -eris *r* -are *a* -aris *Cat.* -etur *δ* -er *γ* || **18** vereor *γr* || **19** accipies] -episses *ar* || **20** incipere saepe *ai*, *om. rell.* | nam ... continentur *om. α* || **22** undecumque *αai* ut *γδpr* | coeperis *om. α* | desieris quae (desiderioque **x**) deinceps *γδa* desinere deinceps quaequae *α* || **24** me quoque in universitate *α*

5.

C. PLINIUS TIRONI SVO S.

1 Egregie facis (inquiro enim), et persevera, quod iustitiam tuam provincialibus multa humanitate commendas; cuius praecipua pars est honestissimum quemque complecti atque ita a minoribus amari, ut
2 simul a principibus diligare. plerique autem, dum verentur, ne gratiae potentium nimium impertire videantur, sinisteritatis atque etiam malignitatis famam consequuntur.

3 A quo vitio tu longe recessisti: scio; sed temperare mihi non possum, quominus laudem similis monenti, quod eum modum tenes, ut discrimina ordinum dignitatumque custodias; quae si confusa, turbata, permixta sunt, nihil est ipsa aequalitate inaequalius. vale.

6.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

1 Omne hoc tempus inter pugillares ac libellos iucundissima quiete transmisi. 'quemadmodum', inquis, 'in urbe potuisti?'

Circenses erant, quo genere spectaculi ne levissime quidem teneor. nihil novum, nihil varium, nihil, quod
2 non semel spectasse sufficiat. quo magis miror tot milia virorum tam pueriliter identidem cupere currentes equos, insistentes curribus homines videre. si tamen aut velocitate equorum aut hominum arte traherentur, esset ratio non nulla: nunc favent panno,

15 *cf.* ep. 2, 12, 5 nihil est tam inaequale quam aequalitas ipsa

αγδ] **3** persevera] -ro *ar* -re *i*; *cf. Sidon. ep. 9, 1, 1* (*vid. Gu., Mnem. 1929, 55*) || **4** provincialibus] provocantibus *γ* || **7** diligare] dedicare *γ* || **8** ne *αa*] ut *γδp* | nimium *om. γδpr* || **14** confusa et permixta *γδpr* || **15** sint *a* | aequalitate ipsa *γ*u**x***pς* || **18** iucundissima] iucundum (ioc- u**x**) *γδp* || **24** cupere *om. γδa* | currentis *γ*u**x***i* || **25** insistentis *γ*u[2]**x** (-tes u) || **26** tamen aut] tamen *γδp* || **27** ratio] rationum *γδ* | nunc *om. γ*

pannum amant, et, si in ipso cursu medioque certamine
hic color illuc, ille huc transferatur, studium favorque
transibit et repente agitatores illos, equos illos, quos
procul noscitant, quorum clamitant nomina, relinquent.
tanta gratia, tanta auctoritas in una vilissima tunica, 3
mitto apud vulgus, quod vilius tunica, sed apud quos-
dam graves homines; quos ego cum recordor in re
inani, frigida, adsidua tam insatiabiliter desidere,
capio aliquam voluptatem, quod hac voluptate non
capior.

Ac per hos dies libentissime otium meum in litteris 4
colloco, quos alii otiosissimis occupationibus perdunt.
vale.

7.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Aedificare te scribis. bene est: inveni patrocinium; 1
aedifico enim iam ratione, quia tecum. nam hoc quo-
que non dissimile, quod ad mare tu, ego ad Larium
lacum. huius in litore plures villae meae, sed duae 2
maxime ut delectant, ita exercent. altera imposita saxis 3
more Baiano lacum prospicit, altera aeque more Ba-
iano lacum tangit. itaque illam tragoediam, hanc ap-
pellare comoediam soleo; illam, quod quasi cothur-
nis, hanc, quod quasi socculis sustinetur. sua utrique
amoenitas, et utraque possidenti ipsa diversitate iu-
cundior. haec lacu propius, illa latius utitur; haec 4
unum sinum molli curvamine amplectitur, illa editis-

16 sqq. *cf. Kroll, Studien zum Verständnis der röm. Lit. (1924), p. 238 sq.*

αγδ] 1 medioque] mediocri *γ* non medocri *δ* || 4 relinquunt *α* || 6 tunica est sed *a* || 8 adsidua *codd., nil mutandum: cf. ep. 1, 20, 22. 2, 15, 2 (vid. Sch.*[1] *48 sq.)* || 10 capior *α* -ar *γ* o u *a* -at x || 11 hos] hoc *αγ* | meum *om. α* || 16 te] ut *α* || 17 aedifico] aedificatio *γ* | nam *om. γδpr* || 19 meae villae *γδpr* me villae *Kl.*[1] *1232* || 20 maxime ut *α*; *cf. Ca.*[1] *21* ut maxime *rell.* || 21 prospicit . . . lacum *om. α* | aeque] neque *γδ* || 23 cothurnis . . . quasi *om. α* || 25 possidentis *γδ* || 27 unum sinum *αa* illum unum *γδp* illum unum sinum *rς*

simo dorso duos dirimit; illic recta gestatio longo limite super litus extenditur, hic spatiosissimo xysto leviter inflectitur; illa fluctus non sentit, haec frangit; ex illa possis despicere piscantes, ex hac ipse piscari hamumque de cubiculo ac paene etiam de lectulo ut e naucula iacere.

Hae mihi causae utrique, quae desunt, adstruendi
5 ob ea, quae supersunt. sed quid ego rationem tibi? apud quem pro ratione erit idem facere. vale.

8.

C. PLINIVS AVGVRINO SVO S.

1 Si laudatus a te laudare te coepero, vereor, ne non tam proferre iudicium meum quam referre gratiam videar. sed, licet videar, omnia scripta tua pulcherrima
2 existimo, maxime tamen illa de nobis. accidit hoc una eademque de causa. nam et tu, quae de amicis, optime scribis, et ego, quae de me, ut optima lego. vale.

9.

C. PLINIVS COLONO SVO S.

1 Unice probo, quod Pompei Quintiani morte tam dolenter adficeris, ut amissi caritatem desiderio extendas, non ut plerique, qui tantum viventes amant seu potius amare se simulant ac ne simulant quidem, nisi quos florentes vident. nam miserorum non secus ac defunctorum obliviscuntur. sed tibi perennis fides

αγδ] **1** dirimit] diripuit γ diripiunt δ | illic] ille γ || **2** hic ... inflectitur *om.* γδ || **3** leviter *codd. recte*; leniter *Mo.*, *sed clausula refragatur*: *cf. Bae.*, *BphW. 1913, 1263* || **4** piscantis γ**o** || **5** de cubiculo ac paene etiam de lectulo α; *cf. Sch.*[5] *6* e cubiculo ac paene etiam lectulo γ**ou***apr* || **6** naucula α; *cf. Ca.*[1] *44* navicula γ**ou***apr* || **7** utrique quae] utique α || **8** sed *a*ς et α etsi γδ*p* || **11** Auguri γδ || **13** perferre γ || **15** illa] illa quae *aCat.* || **16** eademque causa γ || **17** ego de me ut puto optime lego γ | ut *om.* α || **19** Colono α; *cf. Sch.*[4] *1069* Coloni *rell.* || **22** viventis γδ || **23** ac ne simulant *om.* γδ || **24** quos α quod *rell.* | florentis γδ || **25** sed α*a* et γδ

tantaque in amore constantia, ut finiri nisi tua morte
non possit. et hercule is fuit Quintianus, quem diligi 2
deceat ipsius exemplo. felices amabat, miseros tue-
batur, desiderabat amissos. iam illa quanta probitas
in ore, quanta in sermone cunctatio, quam pari libra
gravitas comitasque! quod studium litterarum, quod
iudicium! qua pietate cum dissimillimo patre vivebat!
quam non obstabat illi, quominus vir optimus videre-
tur, quod erat optimus filius!

Sed quid dolorem tuum exulcero? quamquam sic 3
amasti iuvenem, ut hoc potius quam de illo sileri velis;
a me praesertim, cuius praedicatione putas vitam eius
ornari, memoriam prorogari ipsamque illam qua est
raptus aetatem posse restitui. vale.

10.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Cupio praeceptis tuis parere. sed aprorum tanta 1
penuria est, ut Minervae et Dianae, quas ais pariter
colendas, convenire non possit. itaque Minervae tan- 2
tum serviendum est, delicate tamen, ut in secessu et
aestate.

In via plane non nulla leviora statimque delenda ea
garrulitate, qua sermones in vehiculo seruntur, ex-
tendi. his quaedam addidi in villa, cum aliud non li-
beret. itaque poemata quiescunt, quae tu inter nemora
et lucos commodissime perfici putas. oratiunculam 3
unam, alteram retractavi; quamquam id genus operis

18 Minervae et D.: *cf.* ep. 1, 6, 3 || 25 sq. quae ... putas: Tac. dial. 9, 12 in nemora et lucos ... secedendum est: *cf. Gud.*[3] *5 sq., 248 sq.; v. Sch., Wien. Stud. 1929, 238 et Sch.*[5] *49 sq. et Berndt, Phil. Woch. 1918, 1247 sq.*

αγδ] 1 finire *γδ* || 2 hercules *γa* | diligi deceat *αai* diliget (-ere *δ*) liceat *γδ* || 5 libro *γδ* || 6 quod iudicium *om. γδ* || 7 patre] parente *γδ* || 8 vir *om. γ* || 10 tuum] suum *γ* || 11 iuvenem *αγr; cf. Sch.*[4] *1069*] viventem *δapς* | quam *om. α* || 13 est *om. γ* || 19 possint *γ* || 22 delendi *γ* | ea] a *γδ* || 25 quiescunt *γδa; cf. Sch.*[1] *49 sq.* quiescent *α* || 27 id] et *γδ*

inamabile, inamoenum magisque laboribus ruris quam voluptatibus simile. vale.

11.

C. PLINIVS GEMINO SVO S.

1 Epistulam tuam iucundissimam accepi, eo maxime, quod aliquid ad te scribi volebas, quod libris inseri posset. obveniet materia, vel haec ipsa, quam monstras, vel potior alia. sunt enim in hac offendicula non nulla: circumfer oculos, et occurrent!

2 Bybliopolas Lugduni esse non putabam, ac tanto libentius ex litteris tuis cognovi venditari libellos meos, quibus peregre manere gratiam, quam in urbe collegerint, delector. incipio enim satis absolutum existimare, de quo tanta diversitate regionum discreta hominum iudicia consentiunt. vale.

12.

C. PLINIVS IVNIORI SVO S.

1 Castigabat quidam filium suum, quod paulo sumptuosius equos et canes emeret. huic ego iuvene digresso: 'heus tu, numquamne fecisti, quod a patre corripi posset? »fecisti« dico? non interdum facis, quod filius tuus, si repente pater ille, tu filius, pari gravitate reprehendat? non omnes homines aliquo errore ducuntur? non hic in illo sibi, in hoc alius indulget?'

19 Sall. Cat. 14, 6; *cf.* Ter. Andr. 55 sqq. Hor. ars 162

αγδ] **1** inamabile inamoenum *αa* et infamabile et amoenum *γδ* || **4** Geminio *γχa* || **5** iucundissime (ioc- uχ) *γδ* | accepi *α* (*clausula suffragante*) recepi *γδa* || **8** potior] potiora *γδ* | in hac *a ς* in hanc *α*, *om. rell.* || **10** bybliopolas *α* bi- *rell.* || **11** tuis litteris *δ* || **12** quibus] qui *γδ* || **13** collegerint *αa* legerint *γδp* | delector *om. γδpr* || **15** consentiunt *αa* dissentiunt *δ* desentiunt *γ* || **17** Iunio *α* || **19** emeret *αa* -rit *γδpr* -rat *Cat. Ber.* || **23** reprehendas *γδ* || **24** alios *γr*

Haec tibi admonitus immodicae severitatis exemplo 2
pro amore mutuo scripsi, ne quando tu quoque filium
tuum acerbius duriusque tractares. cogita et illum puerum esse et te fuisse atque ita hoc, quod es pater, utere,
ut memineris et hominem esse te et hominis patrem!
vale.

13.

C. PLINIVS QVADRATO SVO S.

Quanto studiosius intentiusque legisti libros, quos 1
de Helvidi ultione composui, tanto impensius postulas, ut perscribam tibi, quaeque extra libros quaeque circa libros, totum denique ordinem rei, cui per aetatem non interfuisti.

Occiso Domitiano statui mecum ac deliberavi esse 2
magnam pulchramque materiam insectandi nocentes, miseros vindicandi, se proferendi. porro inter multa scelera multorum nullum atrocius videbatur, quam quod in senatu senator senatori, praetorius consulari,
reo iudex manus intulisset. fuerat alioqui mihi cum 3
Helvidio amicitia, quanta potuerat esse cum eo, qui metu temporum nomen ingens paresque virtutes secessu tegebat, fuerat cum Arria et Fannia, quarum altera Helvidi noverca, altera mater novercae. sed non ita me iura privata ut publicum fas et indignitas facti et exempli ratio incitabat.

Ac primis quidem diebus redditae libertatis pro se 4
quisque inimicos suos, dumtaxat minores, incondito

10 de Helvidi u.: *cf.* Suet. Dom. 10, 4. Plin. ep. 7, 30, 4 || **16**sq. multa ... mult.: *cf.* ep. 8, 8, 7

αγδ] **2** pro amore *αa* more *γδp* || **3** durius acerbiusque (-que *om.* u) *γδpr* || **5** et hominem esse te *α* (*cf. ep. 7, 13, 1* et non studere te et; *1, 14, 3: vid. Ca.*[1] *22*) hominem te esse *a* te hominem esse *γδpr* || **10** Helvidii *γoa* || **11** quae extra l. *α* | quaeque circa l. *om. α*u || **16** se] seu *α* || **20** quanta ... 22 Arria *om. γ* || **23** Helvidi *α* Helvidii *a* Helvidio *γδ* | non *om. γδ* || **26** primis] -um *γδp*

turbidoque clamore postulaverat simul et oppresserat. ego et modestius et constantius arbitratus immanissimum reum non communi temporum invidia, sed proprio crimine urgere, cum iam satis primus ille impetus defremuisset et languidior in dies ira ad iustitiam redisset, quamquam tum maxime tristis amissa nuper uxore, mitto ad Anteiam (nupta haec Helvidio fuerat), rogo, ut veniat, quia me recens adhuc luctus limine
5 contineret. ut venit, 'destinatum est', inquam, 'mihi maritum tuum non inultum pati. nuntia Arriae et Fanniae' (ab exilio redierant), 'consule te, consule illas, an velitis adscribi facto, in quo ego comite non egeo; sed non ita gloriae meae faverim, ut vobis societate eius invideam'. perfert Anteia mandata, nec illae morantur.

6 Opportune senatus intra diem tertium. omnia ego semper ad Corellium rettuli, quem providentissimum aetatis nostrae sapientissimumque cognovi: in hoc tamen contentus consilio meo fui, veritus, ne vetaret; erat enim cunctantior cautiorque. sed non sustinui inducere in animum, quominus illi eodem die facturum me indicarem, quod an facerem, non deliberabam, expertus usu de eo, quod destinaveris, non esse consu-
7 lendos, quibus consultis obsequi debeas. venio in senatum, ius dicendi peto, dico paulisper maximo adsensu. ubi coepi crimen attingere, reum destinare, adhuc tamen sine nomine, undique mihi reclamari. alius: 'sciamus, quis sit, de quo extra ordinem referas'; alius:

αγδ] **1** postulaverant *α* | oppresserant *α* || **2** arbitratum *γ* || **4** iam] tamen *γ* | pr. ille *α*; *cf. Sch.*[2] *60* ille pr. *rell.* || **5** defremuisset* *α* (*cf. Sidon. ep. 4, 12, 4. Thes. l. L. V 373, 48 sqq. Sch.*[2] *58 sq.*) defervisset *γ*o*apr* deseruisset **ux** || **7** ad Anteiam *aς* ad anteam *α* ante iam *γδ* || **8** lumine continere (-etur *γ*) *γδ* || **11** redibant *αr* || **13** ita *αa* tam *γδpr* | societate *αγδ* (*recte: cf. Sch.*[5] *6 sq. et quae adnotavimus ad ep. 1, 10, 12*) societatem *ai* societatis *pr* || **14** eius] ius *γδpr* || **16** semper ego *γδpr* || **18** in *om. a* || **19** contentus in consilio *a* || **20** cunctantior* *αi*; *cf. ep. 2, 16, 4* -tatior *γδ* | non] nihil *γ* || **21** eadem *γδp* || **22** indicarem *om. γδp* || **24** debes *γδp* || **27** declamari *γδ* | sciamus (scimus **ox**) *om. αr* || **28** quis *α* qui *aς* quid *γδ*

'quis est ante relationem reus?'; alius: 'salvi simus,
qui supersumus.' audio inperturbatus, interritus: tan- 8
tum susceptae rei honestas valet, tantumque ad fidu-
ciam vel metum differt, nolint homines, quod facias,
an non probent.

Longum est omnia, quae tunc hinc inde iacta sunt,
recensere. novissime consul: 'Secunde, sententiae loco
dices, si quid volueris.' 'permiseras', inquam, 'quod 9
usque adhuc omnibus permisisti.' resido; aguntur alia.
interim me quidam ex consularibus amicis secreto cu- 10
ratoque sermone quasi nimis fortiter incauteque pro-
gressum corripit, revocat, monet, ut desistam; adicit
etiam: 'notabilem te futuris principibus fecisti.' 'esto',
inquam, 'dum malis'. vix ille discesserat, rursus alter: 11
'quid audes? quo ruis? quibus te periculis obicis?
quid praesentibus confidis incertus futurorum? laces-
sis hominem iam praefectum aerarii et brevi consu-
lem, praeterea qua gratia, quibus amicitiis fultum!'
nominat quendam, qui tunc ad orientem amplissimum
et famosissimum exercitum non sine magnis dubiis-
que rumoribus obtinebat. ad haec ego: ',,omnia prae- 12
cepi atque animo mecum ante peregi," nec recuso, si
ita casus attulerit, luere poenas ob honestissimum fac-
tum, dum flagitiosissimum ulciscor.'

Iam censendi tempus. dicit Domitius Apollinaris, 13
consul designatus, dicit Fabricius Veiento, Fabius
Postuminus, Bittius Proculus, collega Publici Certi,

10 curato: *Thes. l. L. IV 1505, 23 sq.* || **21** sq. Verg. Aen. 6, 105

αγδ] **1** sumus *γδ* || **6** iacta] facta *α* iactata *Cat.* || **8** permiseras (pro- **x**) *αγδa* permiseris *ς*; *sed cf. Ke.*[3] *21* || **11** sermoni *γδp* || **12** desistam] sistam *α* | adicit *α* adiecit *a* adigit *γδ* || **13** te] me *α* | fecisti *om.* *α* | esto] est *γδp* || **16** confides *α* || **19** *sqq.* nomina quae magnis dubiisque rumoribus *(reliquis omissis)* *α* tunc *ar* tum *γδς* || **20** et famosissimum *a*, *om.* *γδpr* || **21** rumoribus *αa*] sermonibus *γδpr* | ad *om.* *α* | percepi *γaς* || **23** ob] ad *γδ* || **26** consul] quos *γδp* | dici *γδp*, *om.* *rς* || **27** Postuminus] Posthuminus *a*; *cf. CIL III 14451* (*v. Ind. nom. s. v. Fabius*) Postumius *γpr* Postimius (-mus **ux**) *δ* Maximinus *α* | Bittius *α* (*v. Ind. nom.*) vitinus *γ* vitius **o** vectius *apr*, *om.* **ux**

de quo agebatur, uxoris autem meae, quam amiseram,
vitricus, post hos Ammius Flaccus. omnes Certum
nondum a me nominatum ut nominatum defendunt
crimenque quasi in medio relictum defensione susci-
14 piunt. quae praeterea dixerint, non est necesse nar-
rare: in libris habes; sum enim cuncta ipsorum verbis
persecutus.

15 Dicunt contra Avidius Quietus, Cornutus Tertullus:
Quietus, iniquissimum esse querelas dolentium ex-
cludi, ideoque Arriae et Fanniae ius querendi non
auferendum, nec interesse, cuius ordinis quis sit, sed
16 quam causam habeat; Cornutus, datum se a consuli-
bus tutorem Helvidi filiae petentibus matre eius et
vitrico; nunc quoque non sustinere deserere officii sui
partes, in quo tamen et suo dolori modum imponere
et optimarum feminarum perferre modestissimum ad-
fectum; quas contentas esse admonere senatum Publici
Certi cruentae adulationis et petere, si poena flagitii
manifestissimi remittatur, nota certe quasi censoria
17 inuratur. tum Satrius Rufus medio ambiguoque ser-
mone: 'puto' inquit 'iniuriam factam Publicio Certo,
si non absolvitur; nominatus est ab amicis Arriae et
Fanniae, nominatus ab amicis suis. nec debemus solli-
citi esse: idem enim nos, qui bene sentimus de homine,
et iudicaturi sumus. si innocens est, sicut et spero et
malo et, donec aliquid probetur, credo, poteritis ab-
solvere.'

18 Haec illi, quo quisque ordine citabantur. venitur ad
me: consurgo, utor initio, quod in libro est, respondeo
singulis. mirum, qua intentione, quibus clamoribus omnia exceperint, qui modo reclamabant: tanta conver-

9 Tib. 2, 3, 73 sq. || 18 cruentae ad.: *cf.* pan. 41, 3

αγδ] 1 autem *om. αr; cf. Sch.*[6] *132 sq.* || 2 Certum] certe *γux* || 4 medio] -ium *γδ* || 8 Avidius *om. α* || 9 Quietus *om. γδapr* || 13 Helvidi *αγ; cf. Bra. 92 (rectissime)* Helvidii *δapr* || 15 et suo *α* ei suo *γδ* || 17 Publici] -cii *δa* -cum *γ* || 22 Arriae . . . amicis *om. α* || 23 suis *om. γδ* || 24 enim *αa*] et *γδp* | homine et *α*, *cf. Sch.*[6] *133* homine *rell.* || 25 sicut (-ti *a*) et *γδapr* sicut *α* || 28 haec] hoc *γδpr* | illi] ille *α* || 31 qui modo reclamabant *om. α*

sio vel negotii dignitatem vel proventum orationis vel
actoris constantiam subsecuta est. finio. incipit respon- 19
dere Veiento: nemo patitur; obturbatur, obstrepitur,
adeo quidem, ut diceret: 'rogo, patres conscripti, ne me
cogatis implorare auxilium tribunorum.' et statim
Murena tribunus: 'permitto tibi, vir clarissime Ve-
iento, dicere.' tunc quoque reclamatur. inter moras con- 20
sul citatis nominibus et peracta discessione mittit sena-
tum ac paene adhuc stantem temptantemque dicere
Veientonem relinquit. multum ille de hac (ita vocabat)
contumelia questus est Homerico versu

ὦ γέρον, ἦ μάλα δή σε νέοι τείρουσι μαχηταί.

Non fere quisquam in senatu fuit, qui non me com- 21
plecteretur, exoscularetur certatimque laude cumula-
ret, quod intermissum iam diu morem in publicum
consulendi susceptis propriis simultatibus reduxissem,
quod denique senatum invidia liberassem, qua flagra-
bat apud ordines alios, quod severus in ceteros sena-
toribus solis dissimulatione quasi mutua parceret.
Haec acta sunt absente Certo: fuit enim seu tale 22
aliquid suspicatus sive, ut excusabatur, infirmus.
et relationem quidem de eo Caesar ad senatum non
remisit; obtinui tamen, quod intenderam. nam col- 23
lega Certi consulatum, successorem Certus accepit,
planeque factum est, quod dixeram in fine: 'reddat
praemium sub optimo principe, quod a pessimo ac-
cepit.'
Postea actionem meam, utcumque potui, recollegi, 24
addidi multa. accidit fortuitum, sed non tamquam for-
tuitum, quod editis libris Certus intra paucissimos dies
implicitus morbo decessit. audivi referentis hanc ima- 25

2 finio: *cf. Thes. l. L. VI 784, 44sq.* || **12** Hom. Il. 8, 102

αγδ] **2** constantia *γ*x || **4** rogo *om. γ* || **7** tunc] tum *γδpς* || **10** relinquit o*ap* reliquit (-id *α*) *αγ*ux | vocitabat *a*; *cf. Ca.*[1] *54 et Sch.*[4] *1407* || **13** non me *αa* me non *γδpr* || **15** iam] tam (-n o) *γδ* || **20** fuit] abfuit *a* || **22** relationem ... remisit *αa* relationis quidem de eo Caesar adsit *γδp* relationi q. d e. C. adfuit *rς* || **29** addidit *γδpr* || **31** audi *a* | referentis *γδ* -eis *a* -es *α*

ginem menti eius, hanc oculis oberrasse, tamquam videret me sibi cum ferro imminere. verane haec, adfirmare non ausim; interest tamen exempli, ut vera videantur.

26 Habes epistulam, si modum epistulae cogites, libris, quos legisti, non minorem; sed imputabis tibi, qui contentus libris non fuisti. vale.

14.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

1 Nec ipse tibi plaudis, et ego nihil magis ex fide quam de te scribo. posteris an aliqua cura nostri, nescio; nos certe meremur, ut sit aliqua, non dico ingenio (id enim superbum), sed studio et labore et reve-
2 rentia posterorum. pergamus modo itinere instituto, quod ut paucos in lucem famamque provexit, ita multos e tenebris et silentio protulit. vale.

15.

C. PLINIVS FALCONI SVO S.

1 Refugeram in Tuscos, ut omnia ad arbitrium meum facerem. at hoc ne in Tuscis quidem: tam multis undique rusticorum libellis et tam querulis inquietor, quos aliquanto magis invitus quam meos lego; nam et
2 meos invitus. retracto enim actiunculas quasdam, quod post intercapedinem temporis et frigidum et acerbum est.

αγδ] **1** menti *α* mentis *rell.* | oberrasse (-et *α*) *αarς*] inesse *γδp* || **2** me . . . imminere *α*, *vulgo*] Helvidium respondere mihi (mihi *om. γ*) *γδaprς* || **5** modum] modo *γδprς* | cogites* (*cf. ep. 2,17,11 et 6,31,13*)] -as *γδpr* | libros *γδp* || **11** posteris] posteris quibus *α* | nostri *om. γδp* || **12** ingenio . . . studio *om. γδp* || **13** et labore] sed labore *a* | reverentiam *α* || **14** posterum *γa* || **15** famamque] fama *γδrς* || **16** e *a* et *αδp* in *γ* || **18** Falconi] Malliano (*cf. ep. 16*) *α* || **20** at] ad *α* || **21** quaerulus *α*

Rationes quasi absente me negleguntur. interdum 3
tamen equum conscendo et patrem familiae hactenus
ago, quod aliquam partem praediorum, sed pro gestatione percurro. tu consuetudinem serva nobisque sic
rusticis urbana acta perscribe! vale.

16.

C. PLINIVS MAMILIANO SVO S.

Summam te voluptatem percepisse ex isto copiosis- 1
simo genere venandi non miror, cum historicorum
more scribas numerum iniri non potuisse. nobis venari nec vacat nec libet: non vacat, quia vindemiae in
manibus; non libet, quia exiguae. devehemus tamen 2
pro novo musto novos versiculos tibique iucundissime
exigenti, ut primum videbuntur defervisse, mittemus.
vale.

17.

C. PLINIVS GENITORI SVO S.

Recepi litteras tuas, quibus quereris taedio tibi 1
fuisse quamvis lautissimam cenam, quia scurrae, cinaedi, moriones mensis inerrabant.

Vis tu remittere aliquid ex rugis? equidem nihil 2
tale habeo, habentes tamen fero. cur ergo non habeo?
quia nequaquam me ut inexspectatum festivumve delectat, si quid molle a cinaedo, petulans a scurra, stultum a morione profertur.

13 versiculos: *cf.* ep. 7, 4, 7; 9, 10, 2; 25, 1

αγδ; epistulam 16. in γδprς omissam manu exaratam addidit i] **1** rationes] ratiocinationes *a* | me *om. γδa* || **3** quod ... sed *om. γ* || **7** Mamilliano *ai* (*vid. Ind. nom. s. v.*) Mamelliano *α* || **11** sq. non vacat ... non libet *ai, om. α* || **12** devehemus *ai, cf. Sch.*[6] *133* -imus *α* || **13** tibique *α* tibi quos *a* tibi cui *i* || **21** nugis *α* | equidem] si quidem *γδpr* || **22** habentes ... habeo *om. γ* || **23** ut expectatum *γ*

3 Non rationem, sed stomachum tibi narro. atque adeo quam multos putas esse, quos ea, quibus ego et tu capimur et ducimur, partim ut inepta, partim ut molestissima offendant! quam multi, cum lector aut lyristes aut comoedus inductus est, calceos poscunt aut non minore cum taedio recubant, quam tu ista (sic
4 enim appellas) prodigia perpessus es! demus igitur alienis oblectationibus veniam, ut nostris impetremus! vale.

18.

C. PLINIVS SABINO SVO S.

1 Qua intentione, quo studio, qua denique memoria legeris libellos meos, epistula tua ostendit. ipse igitur exhibes negotium tibi, qui elicis et invitas, ut quam
2 plurima communicare tecum velim. faciam, per partes tamen et quasi digesta, ne istam ipsam memoriam, cui gratias ago adsiduitate et copia turbem oneratamque et quasi oppressam cogam pluribus singula, posterioribus priora dimittere. vale.

19.

C. PLINIVS RVSONI SVO S.

1 Significas legisse te in quadam epistula mea iussisse Verginium Rufum inscribi sepulcro suo:

'Hic situs est Rufus, pulso qui Vindice quondam
imperium adseruit non sibi, sed patriae.'

14 exh. n.: Plaut. Amph. 894 sq. Cic. off. 3, 112 || **22** ep. 6, 10, 4

αγδ] **2** quos ... tu *αa* quos ea ego quibus *δ* quos aeque ea quibus ego *γ* || **3** capimus et dicimus *δ* | ut (ut *om.* *α*) inepta *αδarς* ut ineptam *γ* || **6** recubant *a* recusant *α* cubant *γδpr* | ista] ita *α* || **7** appello *α* || **13** legeres *δp* | ipsi *a* || **14** elicis *aς* eligis (*corr. in* elegis M[1]) *αr* deligis (-leg- *γ*) *γδp* || **16** istam] iam *γδpr* || **21** Rusoni *a* (*vid. Ind. nom. s. v. Cremutius*) Rusonio *α* Rufoni (ruff- o) *γδ* || **23** Verginium (-num *ap*) *γoap* Virginium *rell.* | sepulcro] -chro u x sed pulchro *α*

reprehendis, quod iusserit, addis etiam melius rectiusque Frontinum, quod vetuerit omnino monimentum sibi fieri, meque ad extremum, quid de utroque sentiam, consulis.

Utrumque dilexi, miratus sum magis, quem tu re- 2
prehendis, atque ita miratus, ut non putarem satis umquam posse laudari, cuius nunc mihi subeunda de-
fensio est. omnes ego, qui magnum aliquid memoran- 3
dumque fecerunt, non modo venia, verum etiam laude dignissimos iudico, si immortalitatem, quam meruere, sectantur victurique nominis famam supremis etiam titulis prorogare nituntur.

Nec facile quemquam nisi Verginium invenio, cuius 4
tanta in praedicando verecundia, quanta gloria ex
facto. ipse sum testis, familiariter ab eo dilectus pro- 5
batusque, semel omnino me audiente provectum, ut de rebus suis hoc unum referret, ita secum aliquando Cluvium locutum: 'scis, Vergini, quae historiae fides debeatur; proinde, si quid in historiis meis legis aliter ac velis, rogo ignoscas.' ad hoc ille: 'tune ignoras, Cluvi, ideo me fecisse, quod feci, ut esset liberum vobis scribere, quae libuisset?'

Age dum, hunc ipsum Frontinum in hoc ipso, in quo 6
tibi parcior videtur et pressior, comparemus! vetuit exstrui monumentum; sed quibus verbis? 'impensa monumenti supervacua est; memoria nostri durabit, si vita meruimus.' an restrictius arbitraris per orbem terrarum legendum dare duraturam memoriam suam, quam uno in loco duobus versiculis signare, quod feceris?

Quamquam non habeo propositum illum reprehen- 7
dendi, sed hunc tuendi; cuius quae potest apud te

11 sq. ep. 7, 31, 5. pan. 55, 10 || **15** ab ... prob.: Sall. Iug. 22, 2

αγδ] **5** quem] quam *γδp* || **6** putem *i* || **7** laudari posse *a*; *sed cf. ep. 7, 11, 1* posse venire, *9, 9, 3* || **8** aliquod *a Cat.* || **13** Virginium *αux* Verginio *γ* || **16** provectus *α* || **17** referre *γδ* || **17** Cluvium] divinum *γ* || **18** fides *om. γ* || **20** velis *α* velles *rell.* || **21** nobis *γδpr* || **23** age dum] agendum *γ* || **25** monimentum *αa* | impensa] -si *γ* || **28** legendum] -da *α* || **29** uno] unam *γ*

iustior esse defensio, quam ex collatione eius, quem
8 praetulisti? meo quidem iudicio neuter culpandus, quorum uterque ad gloriam pari cupiditate, diverso itinere contendit, alter, dum expetit debitos titulos, alter, dum mavult videri contempsisse. vale.

20.

C. PLINIVS VENATORI SVO S.

1 Tua vero epistula tanto mihi iucundior fuit, quanto longior erat, praesertim cum de libellis meis tota loqueretur; quos tibi voluptati esse non miror, cum omnia nostra perinde ac nos ames.

2 Ipse cum maxime vindemias, graciles quidem, uberiores tamen, quam exspectaveram, colligo: si colligere est non numquam decerpere uvam, torculum invisere, gustare de lacu mustum, obrepere urbanis, qui nunc rusticis praesunt meque notariis et lectoribus reliquerunt. vale.

21.

C. PLINIVS SABINIANO SVO S.

1 Libertus tuus, cui suscensere te dixeras, venit ad me advolutusque pedibus meis tamquam tuis haesit. flevit multum, multum rogavit, multum etiam tacuit, in summa fecit mihi fidem paenitentiae. vere credo emendatum, quia deliquisse se sentit.

2 Irasceris, scio; et irasceris merito, id quoque scio: sed tunc praecipua mansuetudinis laus, cum irae causa

20 sqq. *Ep. 9, 21 et 24 iam a Grotio (Adnot. in Nov. Test. III 1007) cum Ep. ad Philemon. collatae sunt: v. R. Steck 570–584* || **21** Curt. 3, 12, 17; *cf.* Liv. 8, 37, 9

αγδ] **2** neuter *αa* neuter quidem *γδpr* || **15** gustare *δapr* mustare *γ* degustare *α* || **22** multum *semel γδpr* | etiam] et *γux* || **23** paenitentiae (poe- *pr*) fidem *δpr* || **25** id quoque scio *αaς* idque quod scio *opr* idque scio *γux* || **26** praecipua *αa* quaeque praecipua *γ* quoque praecipua *δpr* | irae causa iustissima est *a* irae causa causa iustissima est *α* irae causae iustissimae sunt *γδpr*

iustissima est. amasti hominem et, spero, amabis: in-
terim sufficit, ut exorari te sinas. licebit rursus irasci, 3
si meruerit, quod exoratus excusatius facies. remitte
aliquid adulescentiae ipsius, remitte lacrimis, remitte
indulgentiae tuae: ne torseris illum, ne torseris etiam
te! torqueris enim, cum tam lenis irasceris.
Vereor, ne videar non rogare, sed cogere, si preci- 4
bus eius meas iunxero. iungam tamen tanto plenius
et effusius, quanto ipsum acrius severiusque corripui
destricte minatus numquam me postea rogaturum. hoc
illi, quem terreri oportebat, tibi non idem. nam for-
tasse iterum rogabo, impetrabo iterum: sit modo tale,
ut rogare me, ut praestare te deceat! vale.

22.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Magna me sollicitudine adfecit Passenni Pauli vale- 1
tudo, et quidem plurimis iustissimisque de causis. vir
est optimus, honestissimus, nostri amantissimus. prae-
terea in litteris veteres aemulatur, exprimit, reddit,
Propertium in primis, a quo genus ducit, vera suboles
eoque simillima illi, in quo ille praecipuus. si elegos 2
eius in manus sumpseris, leges opus tersum, molle,
iucundum et plane in Properti domo scriptum. nuper
ad lyrica deflexit, in quibus ita Horatium, ut in illis
illum alterum effingit: putes, si quid in studiis cogna-
tio valet, et huius propinquum. magna varietas, magna
mobilitas: amat ut qui verissime, dolet ut qui impa-

αγδ] **4** aliquid a. i. remitte *om. α* || **5** tuae *ας*, *om. rell.* | illum ne torseris *om. γδp* || **6** enim *om. γδp* || **7** non rogare sed cogere si (ipse *add. rς*) precibus *αarς* rogare se cogeris ipse praecibus *γ* || **12** impetrabo iterum *α*; *cf. Ca.*[1] *17* it. imp. *rell.* | sit *α*o*a* sic ux si *γ* || **18** nostri amantissimus honestissimus *γδpr* || **19** veteres (-is *γ*) emulationes exprimit *γδp* || **20** suboles] soboles *libri* || **22** manus *α* (*recte: cf. ep. 1, 16, 3. 6, 7, 2. 8, 3, 3; vid. Ma. 551 sq. et Sch.*[5] *25*) manum *a* manu *γδpr* || **23** in Properti (-tii *a*) domo *αa* (*recte: cf. ep. 6, 15, 1 sq.*) in Propertium idque optimo (-me o*p*) *γ*o*p* || **26** propinquus *ας* || **27** mobilitas] mollitas *γδp*

tientissime, laudat ut qui benignissime, ludit ut qui facetissime, omnia denique tamquam singula absolvit.
3 Pro hoc ego amico, pro hoc ingenio non minus aeger animo quam corpore ille, tandem illum, tandem me recepi. gratulare mihi, gratulare etiam litteris ipsis, quae ex periculo eius tantum discrimen adierunt, quantum ex salute gloriae consequentur. vale.

23.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

1 Frequenter agenti mihi evenit, ut centumviri, cum diu se intra iudicum auctoritatem gravitatemque tenuissent, omnes repente quasi victi coactique consur-
2 gerent laudarentque; frequenter e senatu famam, qualem maxime optaveram, rettuli: numquam tamen maiorem cepi voluptatem, quam nuper ex sermone Corneli Taciti. narrabat sedisse secum circensibus proximis equitem Romanum. hunc post varios eruditosque sermones requisisse: 'Italicus es an provincialis?' se respondisse: 'nosti me, et quidem ex studiis.' ad hoc
3 illum: 'Tacitus es an Plinius?' exprimere non possum, quam sit iucundum mihi, quod nomina nostra quasi litterarum propria, non hominum, litteris redduntur, quod uterque nostrum his etiam ex studiis notus, quibus aliter ignotus est.
4 Accidit aliud ante pauculos dies simile. recumbebat mecum vir egregius, Fadius Rufinus, super eum muni-

αγδ] **1** laudat ut q. b. *om.* γ || **3** pro hoc ego (aequo α) amico αγa ego pro hoc amico δ | ingenio γδa; *cf. Sta. 1886, 668* aequo ingenio α | aeger animo γδa aequę sanus animo α || **4** ille tandem a, *om.* γδ tandem α || **11** iudicum *Ber.* iudicium *codd.* || **12** omnes] omnia γux || **14** optaveram] captaveram α | maiorem tamen γ || **15** Corneli] -ii γδa || **16** secum (secum *om.* γδpr) circensibus proximis equitem Romanum γδapr se cum quodam circensibus proximis α || **19** et quidem] equidem α || **20** es *om.* γδp || **21** nomina] omnia γ || **24** aliter *ai* alter *rell.* || **26** mecum *om.* α | Fadius α (*cf. Ind. nom. et RE VI 1959, 43 sqq.*) Fabius γδpr Fidius a

ceps ipsius, qui illo die primum venerat in urbem; cui Rufinus demonstrans me: 'vides hunc?' multa deinde de studiis nostris, et ille 'Plinius est' inquit.

Verum fatebor, capio magnum laboris mei fructum. 5
an, si Demosthenes iure laetatus est, quod illum anus Attica ita noscitavit: *οὗτός ἐστι Δημοσθένης*, ego celebritate nominis mei gaudere non debeo? ego vero et gaudeo et gaudere me dico. neque enim vereor, ne iactantior videar, cum de me aliorum iudicium, non meum profero, praesertim apud te, qui nec ullius invides laudibus et faves nostris. vale.

24.

C. PLINIVS SABINIANO SVO S.

Bene fecisti, quod libertum aliquando tibi carum reducentibus epistulis meis in domum, in animum recepisti. iuvabit hoc te: me certe iuvat, primum quod te tam tractabilem video, ut in ira regi possis, deinde quod tantum mihi tribuis, ut vel auctoritati meae pareas vel precibus indulgeas.

Igitur et laudo et gratias ago; simul in posterum moneo, ut te erroribus tuorum, etsi non fuerit, qui deprecetur, placabilem praestes. vale.

25.

C. PLINIVS MAMILIANO SVO S.

Quereris de turba castrensium negotiorum et, tam- 1
quam summo otio perfruare, lusus et ineptias nostras

6 sq. *De hac fabella cf.* Cic. Tusc. 5, 103. Schol. Pers. 1, 28. Aelian. v. h. 9, 17. Diog. Laert. 6, 2, 6 || **15** Sidon. ep. 4, 23, 3 || **26** lusus et i. n.: *cf.* ep. 7, 4, 7 *et* 9, 16, 2

αγδ] **1** *post* die *add.* mecum (*om. supra p. 290, 26*) *α* | cui *om. γδ* || **5** Demosthenis *α* | quod] quid *α* || **6** noscitavit *αγδ*] demonstravit *a*; *sed cf. ep. 6, 20, 14* || **10** ullius] illius *a* || **17** tam (tantum *γ*) tractabilem *αγδ* talem *a* || **18** quod] quum *α* | tantum] -ta *γ* || **20** igitur et *γδa*; *cf. Ca.*[1] *63* igitur *α* || **21** ut terroribus *γ* uter erroribus *α* || **24** Mamiliano; *cf. 9, 16*] Mamiliao (*sic*) *α*, Miliano *γ*, Maniliano o

legis, amas, flagitas meque ad similia condenda non
2 mediocriter incitas. incipio enim ex hoc genere stu-
diorum non solum oblectationem, verum etiam gloriam
petere post iudicium tuum, viri eruditissimi, gravis-
simi ac super ista verissimi.

3 Nunc me rerum actus modice, sed tamen distringit;
quo finito aliquid earundem Camenarum in istum
benignissimum sinum mittam. tu passerculis et co-
lumbulis nostris inter aquilas vestras dabis pennas,
si tamen et sibi et tibi placebunt; si tantum sibi, con-
tinendos cavea nidove curabis. vale.

26.

C. PLINIVS LVPERCO SVO S.

1 Dixi de quodam oratore saeculi nostri recto quidem
et sano, sed parum grandi et ornato, ut opinor, apte:
'nihil peccat, nisi quod nihil peccat.'

2 Debet enim orator erigi, attolli, interdum etiam
effervescere, efferri ac saepe accedere ad praeceps;
nam plerumque altis et excelsis adiacent abrupta. tu-
tius per plana, sed humilius et depressius iter; fre-
quentior currentibus quam reptantibus lapsus, sed his
non labentibus nulla, illis non nulla laus, etiamsi la-
3 bantur. nam ut quasdam artes, ita eloquentiam nihil
magis quam ancipitia commendant. vides, qui per fu-
nem in summa nituntur, quantos soleant excitare cla-
4 mores, cum iam iamque casuri videntur. sunt enim
maxime mirabilia, quae maxime inexspectata, maxime

14 sqq.: *cf. Nord. 282 sq., 299, 320*

αγδ] **2** enim *om. γδpr* | studiorum ʌ ut gravissimi ʌ nunc me rerum (*rell. om.*) *α* || **4** gravissimi eruditissimi *a* || **6** distringit] de- *α* || **9** vestras *δapr* nostras *αγ* | pinnas *γ* || **10** et sibi et tibi *a*; *cf. Ca.*[1] *63* sibi et tibi *α* et sibi *γδpr* | continendas *α* || **15** apte] aperte *γ* || **18** efferri] hec ferri *α* | ac] aut *γδpr* || **20** iter *αγ* item *δap* | frequentior] -ter *γδ* || **21** sed] et *γδpr* || **22** laus] vis *γδ* || **24** quam *om. γδr* | per funem *αa* funem *γ* fune *δpr* || **25** nituntur] -antur *α* || **26** iam *om. α* | videntur *om. γδp* || **27** inexpectata *Cat.*; *cf. ep. 8, 18, 2* inspectata *ai* expectata *γδpr* insperata *α*

periculosa, utque Graeci magis exprimunt, παράβολα.
ideo nequaquam par gubernatoris est virtus, cum pla-
cido et cum turbato mari vehitur: tunc admirante nullo
inlaudatus, inglorius subit portum; at, cum stridunt
funes, curvatur arbor, gubernacula gemunt, tunc ille
clarus et dis maris proximus.

Cur haec? quia visus es mihi in scriptis meis ad- 5
notasse quaedam ut tumida, quae ego sublimia, ut im-
proba, quae ego audentia, ut nimia, quae ego plena
arbitrabar. plurimum autem refert, reprehendenda ad-
notes an insignia. omnis enim advertit, quod eminet 6
et exstat; sed acri intentione diiudicandum est, immo-
dicum sit an grande, altum an enorme. atque ut Ho-
merum potissimum attingam, quem tandem alterutram
in partem potest fugere *ἀμφὶ δὲ σάλπιγξεν μέγας οὐρανός*
. . . *ἠέρι δ' ἔγχος ἐκέκλιτο* . . . et totum illud *οὔτε θα-
λάσσης κῦμα τόσον βοάᾳ* . . .? sed opus est examine et 7
libra, incredibilia sint haec et inania an magnifica et
caelestia.

Nec nunc ego me his similia aut dixisse aut posse dicere puto: non ita insanio; sed hoc intellegi volo, laxandos esse eloquentiae frenos nec angustissimo gyro ingeniorum impetus refringendos.

'At enim alia condicio oratorum, alia poetarum.' 8
quasi vero M. Tullius minus audeat! quamquam hunc

8 tumida: ep. 7, 12, 4; *cf.* Gell. 6 (7), 14, 5. Ven. Fort. vita Hil. 14, 50 || **9** audentia: *cf. infra* § 8 *et* Quint. 12, 10, 23 || **15** Hom. Il. 21, 388 || **16** Hom. Il. 5, 356 || **17** Hom. Il. 14, 394

αγδ] **1** Graece *γδpr* || **3** et *αoar* aut *rell.* | turbato] turbido *γ* | admirante *αa*] inlaudante *γ* laudante *δpr* || **4** inglorius *γδapr* ingloriosus *α*; *cf. Ke.*^{2} 22 || **5** curvatur *αai* turbatur *γδpCat.* || **6** clarius *a* || **7** cur *om.* *α* | haec] hoc *γrς* | es] est *γδ* || **8** quae ego sublimia ut (aut *a*) inproba quae ego audientia (audentia a^2) ut (aut *a*) *αa* quaedam ut sublimia aut improba audienti aut *γδ* || **12** diiudicandum *αa* iudicandum *γδpr* | an modicum *γ* || **14** tandem] tantundem *γpr* | alteram *α* || **16** illud] -um *α* || **17** et libra *om.* *γo* || **18** libra] libra inquid *α* | sint] sunt *γpr* | an] ac *γp* | et *om.* *γp* || **21** hoc] ita *α* || **22** eloquentiae] clementiae *γ* | frenos · alia enim alia conditio (*reliquis omissis*) *α* || **25** Tullium *γo*

omitto: neque enim ambigi puto. sed Demosthenes ipse, ille norma oratoris et regula, num se cohibet et conprimit, cum dicit illa notissima: *ἄνθρωποι μιαροὶ καὶ κόλακες καὶ ἀλάστορες* et rursus *οὐ λίθοις ἐτείχισα τὴν πόλιν οὐδὲ πλίνθοις ἐγώ* et statim *οὐκ ἐκ μὲν θαλάττης τὴν Εὔβοιαν προβαλέσθαι πρὸ τῆς Ἀττικῆς;* et alibi: *ἐγὼ δὲ οἶμαι μέν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, νὴ τοὺς θεοὺς ἐκεῖνον μεθύειν τῷ μεγέθει*
9 *τῶν πεπραγμένων?* iam quid audentius illo pulcherrimo ac longissimo excessu: *νόσημα γάρ?* quid haec, breviora superioribus, sed audacia paria: *τότε ἐγὼ μὲν τῷ Πύθωνι θρασυνομένῳ καὶ πολλῷ ῥέοντι καθ' ὑμῶν?* ex eadem nota *ὅταν δὲ ἐκ πλεονεξίας καὶ πονηρίας τις ὥσπερ οὗτος ἰσχύσῃ, ἡ πρώτη πρόφασις καὶ μικρὸν πταῖσμα ἅπαντα ἀνεχαίτισε καὶ διέλυσε.* simile his: *ἀπεσχοινισμένος ἅπασι τοῖς ἐν τῇ πόλει δικαίοις* et ibidem: *σὺ τὸν εἰς ταῦτα ἔλεον προδέδωκας, Ἀριστόγειτον, μᾶλλον δ' ἀνῄρηκας ὅλως. μὴ δή, πρὸς οὓς αὐτὸς ἔχωσας λιμένας καὶ προβόλων ἐνέπλησας, πρὸς τούτους ὁρμίζου.* et dixerat: *τούτῳ δ' οὐδένα ὁρῶ τῶν τόπων τούτων βάσιμον ὄντα, ἀλλὰ πάντα ἀπόκρημνα, φάραγγας, βάραθρα.* et deinceps: *δέδοικα, μὴ δόξητέ τισι τὸν ἀεὶ βουλόμενον εἶναι πονηρὸν τῶν ἐν τῇ πόλει παιδοτριβεῖν,* nec satis: *οὐδὲ γὰρ τοὺς προγόνους ὑπολαμβάνω τὰ δικαστήρια ταῦτα ὑμῖν οἰκοδομῆσαι, ἵνα τοὺς τοιούτους ἐν αὐτοῖς μοσχεύητε,* ad hoc: *εἰ δὲ κάπηλός ἐστι πονηρίας καὶ παλιγκάπηλος καὶ μεταβολεύς* et mille talia, ut praeteream, quae ab Aeschine *θαύματα*, non *ῥήματα* vocantur.

10 In contrarium incidi: dices hunc quoque ob ista culpari. sed vide, quanto maior sit, qui reprehenditur, ipso reprehendente et maior ob haec quoque: in aliis

2 Mart. 11, 2, 3 regula morum (*cf.* Sidon. ep. 6, 1, 4 te ergo, norma morum). Dig. 22, 6, 9 || **3** Demosth. de cor. 296 || **4** ibid. 299 || **5** ibid. 301 || **6** Demosth. Phil. 1, 49 || **9** Demosth. de fals. leg. 259 || **10** Demosth. de cor. 136 || **11** Demosth. Olynth. 2, 9 || **14** Demosth. in Aristog. 1, 28 || **15** ibid. 84 || **18** ibid. 76 || **19** ibid. 7 || **21** ibid. 48 || **23** ibid. 46 || **25** Aeschin. in Ctes. 167

αγδ; post v. 7 (οἶμαι μέν) deest α] **2** cohibebit *α* | et *om. γ* || **8** audentius *γ*o*Cat.* audientibus *αp* | ac longissimo *a*, *om. γ*o*pς* || **10** superioribus *om. γ* | paria] pari *γ* (*in ras.*), o || **25** *θαυματοποιὰ ῥήματα* vocant *γ* || **28** reprehendit o ob haec quoque *Ke.* ob hoc quoque *a* ob haec *pς* ob hoc *γ*o

enim vis, in his granditas eius elucet. num autem 11
Aeschines ipse his, quae in Demosthene carpebat, abstinuit? *χρὴ γὰρ τὸ αὐτὸ φθέγγεσθαι τὸν ῥήτορα καὶ τὸν νόμον· ὅταν δὲ ἑτέραν μὲν φωνὴν ἀφιῇ ὁ νόμος, ἑτέραν δὲ ὁ ῥήτωρ.* alio loco: *ἔπειτα ἀναφαίνεται περὶ πάντων ἐν τῷ ψηφίσματι.* iterum alio: *ἀλλ' ἐγκαθήμενοι καὶ ἐνεδρεύοντες ἐν τῇ ἀκροάσει εἰσελαύνετε αὐτὸν εἰς τοὺς παρανόμους λόγους.* quod adeo pro- 12
bavit, ut repetat: *ἀλλ' ὥσπερ ἐν ταῖς ἱπποδρομίαις εἰς τὸν τοῦ πράγματος αὐτὸν δρόμον εἰσελαύνετε.* iam illa custoditius pressiusque: *σὺ δὲ ἑλκοποιεῖς . . . ἢ συλλαβόντες ὡς λῃστὴν τῶν πραγμάτων διὰ τῆς πολιτείας πλέοντα,* et alia?

Exspecto, ut quaedam ex hac epistula, ut illud 'gu- 13
bernacula gemunt' et 'dis maris proximus', isdem notis quibus ea, de quibus scribo, confodias. intellego enim me, dum veniam prioribus peto, in illa ipsa, quae adnotaveras, incidisse. sed confodias licet, dum modo iam nunc destines diem, quo et de illis et de his coram exigere possimus. aut enim tu me timidum aut ego te temerarium faciam. vale.

27.

C. PLINIVS PATERNO SVO S.

Quanta potestas, quanta dignitas, quanta maiestas, 1
quantum denique numen sit historiae, cum frequenter alias tum proxime sensi.

Recitaverat quidam verissimum librum partemque
eius in alium diem reservaverat. ecce amici cuiusdam 2
orantes obsecrantesque, ne reliqua recitaret. tantus

3 Aeschin. in Ctes. 16 || **5** ibid. 101 || **6** ibid. 206 || **8** Aeschin. in Timarch. 176 || **10** sq. Aeschin. in Ctes. 208 *et* 253

γδ] **1** his *γ* iis *rell.* || **2** Domosthenem **o***p* || **5** al **o** loco est ita *ἀναφαίνεται* *γ* || **9** custoditius *a* commodius (-dus *Cat.*) *γpς* incommodius **o** || **12** expecto ut quaedam *ap* exspecto quaedam *rς* expecto ut *γ* ut illud *om.* *a* || **13** dis] diis *libri* | isdem] hisdem *γ*, iisdem **o***a* || **21** Paterno *γa* Laterano *δrς* || **24** frequens *p* || **28** orantis observantisque *γδr*

audiendi, quae fecerint, pudor, quibus nullus faciendi, quae audire erubescunt. et ille quidem praestitit, quod rogabatur: sinebat fides.

Liber tamen, ut factum ipsum, manet, manebit legeturque semper, tanto magis, quia non statim. incitantur enim homines ad cognoscenda, quae differuntur. vale.

28.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

1 Post longum tempus epistulas tuas, sed tres pariter
recepi, omnes elegantissimas, amantissimas et quales
a te venire, praesertim desideratas, oportebat. quarum
una iniungis mihi iucundissimum ministerium, ut ad
Plotinam, sanctissimam feminam, litterae tuae per-
2 ferantur: perferentur. eadem commendas Popilium Ar-
temisium: statim praestiti, quod petebat. indicas etiam
modicas te vindemias collegisse. communis haec mihi
tecum, quamquam in diversissima parte terrarum, que-
rela est.
3 Altera epistula nuntias multa te nunc dictare, nunc
scribere, quibus nos tibi repraesentes. gratias ago;
agerem magis, si me illa ipsa, quae scribis aut dictas,
legere voluisses. et erat aequum ut te mea, ita me
tua scripta cognoscere, etiamsi ad alium quam ad me
4 pertinerent. polliceris in fine, cum certius de vitae
nostrae ordinatione aliquid audieris, futurum te fugi-
tivum rei familiaris statimque ad nos evolaturum, qui

γδ] **1** fecerint] -it *γ* || **4** manebitque *a* || **5** quia *a*]et *γδp* sed *rς* | incitantur *aς* citantur (-atur *γ*)*γδpr* || **6** cognoscenda *γς* agn- *ap*, ign- **o***r*, gn- **ux** || **10** sed tres *a* et res *γ* tres *δpr* || **13** ut ad *aiCat.* ad *δpr* ac *γ* || **14** litterae (lit- *a*) tuae *arς*, *om. rell.* | perferantur perferentur *ai* perferantur proferantur *r* perferantur (prof- **o***p*) *γδς* || **15** Popilium *ai* Pupillum *rell.* (*vid. Ind. nom. s. v. Popilius*) || **16** etiam] et *δ* || **18** diversissimam partem *γδp* || **21** nos tibi *ai* noster *γ* nos *δpr* || **22** dicta *γ***ux** || **23** voluisses et *ai* potuissem sed *γδ* || **25** fine] -nem *a* | cum certius *a* cur certi *γδp* || **27** evolaturum *δap* advolaturum *γrς*

iam tibi compedes nectimus, quas perfringere nullo
modo possis.
Tertia epistula continebat esse tibi redditam oratio- 5
nem pro Clario eamque visam uberiorem, quam di-
cente me, audiente te, fuerit. est uberior; multa enim
postea inserui. adicis alias te litteras curiosius scrip-
tas misisse; an acceperim, quaeris. non accepi et ac-
cipere gestio. proinde prima quaque occasione mitte,
appositis quidem usuris, quas ego (num parcius pos-
sum?) centesimas computabo! vale.

29.

C. PLINIVS RVSTICO SVO S.

Ut satius unum aliquid insigniter facere quam plu- 1
rima mediocriter, ita plurima mediocriter, si non pos-
sis unum aliquid insigniter.
Quod intuens ego variis me studiorum generibus,
nulli satis confisus, experior. proinde, cum hoc vel 2
illud leges, ita singulis veniam ut non singulis dabis.
an ceteris artibus excusatio in numero, litteris durior
lex, in quibus difficilior effectus est?
Quid autem ego de venia quasi ingratus? nam, si ea
facilitate proxima acceperis, qua priora, laus potius
speranda quam venia obsecranda est. mihi tamen venia
sufficit. vale.

γδ] **1** perfringere *a* effringere (effing- *γ*) *γδpr* || **4** pro Clario *a* (*cf. Ind. nom. s. v.*) pro Clanio *ς* proclamo *γδr* pro Damo *p* pro C. Lanio *Sich. in marg.* | eamque visam *aς*] quis eam *γδp* | dicente me *aς* dicentem *γδ* || **7** accepi et *ai* accepi eas *δpr* accipies *γ* || **9** num parcius possum *a* nunc p. possim *γδ* || **10** centesimas *iCat.* -mam *γδpr*, -ma *a* | computabo *air Cat.* putabo *γδp* || **13** satius *γδp* (*cf. Bae., BphW. 1913, 1264*) satius est *arς* | facere quam plurima *a* quam facerem (-ere *ς*) plura *γδprς* || **14** ita plurima mediocriter *om. γδp* || **18** legis *a* ita sing. v. u. n. sing. *a* ita singulis ita ut (ut *om. δ*) nos (non *δ*) singulis *γδ* || **22** proxima] haec proxima *a* || **23** observanda *γ*

30.

C. PLINIVS GEMINO SVO S.

1 Laudas mihi et frequenter praesens et nunc per
epistulas Nonium tuum, quod sit liberalis in quos-
dam; et ipse laudo, si tamen non in hos solos. volo
enim eum, qui sit vere liberalis, tribuere patriae, pro-
pinquis, adfinibus, amicis, sed amicis dico pauperibus,
non ut isti, qui iis potissimum donant, qui donare
2 maxime possunt. hos ego viscatis hamatisque muneri-
bus non sua promere puto, sed aliena corripere. sunt
ingenio simili, qui, quod huic donant, auferunt illi
3 famamque liberalitatis avaritia petunt. primum est
autem suo esse contentum, deinde, quos praecipue
scias indigere, sustentantem foventemque orbe quo-
dam socialitatis ambire.

Quae cuncta si facit iste, usquequaque laudandus
4 est; si unum aliquid, minus quidem, laudandus tamen:
tam rarum est etiam imperfectae liberalitatis exem-
plar. ea invasit homines habendi cupido, ut possideri
magis quam possidere videantur. vale.

31.

C. PLINIVS SARDO SVO S.

1 Postquam a te recessi, non minus tecum, quam cum
ad te fui. legi enim librum tuum, identidem repetens
ea maxime (non enim mentiar), quae de me scripsisti,
in quibus quidem percopiosus fuisti. quam multa, quam

9 pan. 43, 5 munera . . . hamos . . . aemulabantur. Mart. 6, 63, 5 || **19** sq. Sall. Iug. 2, 3 habet cuncta neque ipse habetur. Hor. ep. **1**, 1, 19 (*v. Heinze ad h. loc.*).

γδ] **4** sqq. in quosdam . . . liberalis *aς*, *om. rell.* || **7** amicis *a* tam his *γ* tamen iis (is u, his x) *δp* || **8** potissimum . . . donare *om. γδpr, habent aς* || **9** hos] hoc *γ* || **11** ingenio *arς* ingenii *γδp* || **14** sustentatus *γδ* || **15** societatis *a* || **16** laudandum *γ* || **18** rarum *ai*] parum *γδpr* || **23** tecum ⟨sum⟩ *Mü.* || **24** ad* *γδp* (*cf. Cic. Att. 10, 4, 8* fuit ad me; *v. Ter. Haut. 604. Cic. Att. 10, 16, 1*) apud *arς* || **25** quae] quod *γ*

varia, quam non eadem de eodem nec tamen diversa
dixisti! laudem pariter et gratias agam? neutrum satis 2
possum et, si possem, timerem, ne adrogans esset ob
ea laudare, ob quae gratias agerem.

Unum illud addam, omnia mihi tanto laudabiliora visa, quanto iucundiora, tanto iucundiora, quanto laudabiliora erant. vale.

32.

C. PLINIVS TITIANO SVO S.

Quid agis, quid acturus es? ipse vitam iucundissimam, id est otiosissimam, vivo. quo fit, ut scribere longiores epistulas nolim, velim legere, illud tamquam delicatus, hoc tamquam otiosus. nihil est enim aut pigrius delicatis aut curiosius otiosis. vale.

33.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Incidi in materiam veram, sed simillimam fictae 1
dignamque isto laetissimo, altissimo planeque poetico
ingenio; incidi autem, dum super cenam varia miracula hinc inde referuntur. magna auctori fides. tametsi quid poetae cum fide? is tamen auctor, cui bene vel historiam scripturus credidisses.

Est in Africa Hipponensis colonia mari proxima. 2
adiacet navigabile stagnum: ex hoc in modum fluminis

20 magna . . . fides: *de auctore illo cf. Sch.*[2] *60 sq.* || **21** quid p. *eqs.; cf. ep. 6, 21, 6. De fabella (§ 2 sqq.) cf.* Plin. nat. 9, 26

γδ] **1** varia] -ie *γδp* | nec *aς*] iugo *γδp* || **3** si *om. γ* || **4** laudare *a* laudare tibi *γδp* laudare te *rς* | gratias] -ia *γ* | agerem] -ere *γδp* || **10** es ipse vitam *arς* se vitam *γ* || **11** vivo *om. γδp* || **12** velim *om. γδp* || **18** isto laetissimo *a* stolatissimo *γ* scholastico (sco- u) *δp* scholastico isto *Cat.* laetissimo *om. rς* || **20** autoris *a* | tametsi quid poetae *aς* tamen si quid poeta *γδp* || **22** scripturum *γδ* || **24** adiacet *γδpr; cf. Sch.*[1] *50 (vid. etiam 2, 17, 11)* adiacet ei *a* | ex hoc *γδrς* et hoc *p* ex quo *vulg.* quod *a*

aestuarium emergit, quod vice alterna, prout aestus
aut repressit aut impulit, nunc infertur mari, nunc
3 redditur stagno. omnis hic aetas piscandi, navigandi
atque etiam natandi studio tenetur, maxime pueri, quos
otium lususque sollicitat. his gloria et virtus altissime
provehi: victor ille, qui longissime ut litus ita simul
4 natantes reliquit. hoc certamine puer quidam auden-
tior ceteris in ulteriora tendebat. delphinus incurrit et
nunc praecedere puerum, nunc sequi, nunc circumire,
postremo subire, deponere, iterum subire trepidantem-
que perferre primum in altum, mox flectit ad litus red-
ditque terrae et aequalibus.

5 Serpit per coloniam fama: concurrere omnes, ipsum
puerum tamquam miraculum adspicere, interrogare,
audire, narrare. postero die obsident litus, prospec-
tant mare et si quid est mari simile. natant pueri, inter
hos ille, sed cautius. delphinus rursus ad tempus, rur-
sus ad puerum. fugit ille cum ceteris. delphinus, quasi
invitet, revocet, exsilit, mergitur variosque orbes im-
plicat expeditque.

6 Hoc altero die, hoc tertio, hoc pluribus, donec ho-
mines innutritos mari subiret timendi pudor. accedunt
et adludunt et appellant, tangunt etiam pertrectantque
praebentem. crescit audacia experimento. maxime puer,
qui primus expertus est, adnatat nanti, insilit tergo,
fertur referturque, agnosci se, amari putat, amat ipse;

8 sqq.: *Lesky, Thalatta 106* || **17** sqq.: Sen. Agam. 450—452

γδ] **1** demergit *γδp* || **3** aetas *ai* aestus *γδpr* || **5** ludusque *ai* | solicitant *a* || **7** natantes] nanteis *a* | relinquit *a* || **8** tenebat *γ* | incurrit *(scil.* eum*)*] occ- *a* || **9** circuire *δa* || **16** si quid est mari simile* *γarς* (*cf. ep. 8, 14, 1; praeterea 1, 18, 4* si quid carius patria; *4, 3, 4. 6, 20, 7*) si quidem mari simile *δp* || **18** fugit ille *a* fugit venit puer fugit ille *γδp* venit ille fugit *rς*; *cf. Ke.*[2] *23* || **19** revocet *a* et revocet *rell.; sed cf. quae ad 6, 16, 12* (accubat, cenat) *adnotavimus* | exilit *aς* exiliunt *γδp* | implicitat *a*, *cf. Ca.*[1] *54 et Sch.*[4] *1407* || **21** hoc tertio] tertio ux || **24** praebentem *a* praeeuntem (pareunt- ux) *γδpr* | audacia *aς* audacia et *rell.* || **25** adnatat nanti *ai* adnatanti (ann- o, -ndi *γ*)*γδprς* adnatantis *Sich.* || **26** amari* *a (cf. ep. 4, 27, 4 v. 6)* et amari *ς* ex mari *rell.*

neuter timet, neuter timetur; huius fiducia, mansue-
tudo illius augetur. nec non alii pueri dextra laevaque 7
simul eunt hortantes monentesque. ibat una (id quoque
mirum) delphinus alius, tantum spectator et comes:
nihil enim simile aut faciebat aut patiebatur, sed alte-
rum illum ducebat reducebatque, ut puerum ceteri
pueri. incredibile, tam verum tamen quam priora, del- 8
phinum gestatorem collusoremque puerorum in terram
quoque extrahi solitum harenisque siccatum, ubi in-
caluisset, in mare revolvi.

Constat Octavium Avitum, legatum proconsulis, in 9
litus educto religione prava superfudisse unguentum,
cuius illum novitatem odoremque in altum refugisse
nec nisi post multos dies visum languidum et maestum,
mox redditis viribus priorem lasciviam et solita minis-
teria repetisse. confluebant omnes ad spectaculum 10
magistratus, quorum adventu et mora modica res pu-
blica novis sumptibus atterebatur. postremo locus ipse
quietem suam secretumque perdebat; placuit occulte
interfici, ad quod coibatur.

Haec tu qua miseratione, qua copia deflebis, ornabis, 11
attolles! quamquam non est opus adfingas aliquid aut
adstruas: sufficit, ne ea, quae sunt vera, minuantur.
vale.

34.

C. PLINIVS TRANQVILLO SVO S.

Explica aestum meum: audio me male legere, dum- 1
taxat versus; orationes enim commode, sed tanto minus
versus.

2 sq. Verg. Aen. 11, 528 dextra laevaque; *cf. Thes. l. L. s. v.* dexter *935, 91*; *936, 65* || **23** suff., ne: *cf.* pan. 30, 5; *v.* Sen. ben. 2, 34, 2. Serv. Aen. 8, 515

γδ] **1** timet neuter *αrς*, *om. rell.* || **2** alii] aut *γδp* || **4** delphinos *γδ* || **6** reducebatque] reducebat *α* || **10** in] iam *γδp* || **11** proconsulis *α* -em *γ*, procon. *δpr* || **13** illum] -e *oα* | ordinemque *γ* || **15** solita ministeria *αrς* solitam iussisse seria *γ* || **16** ad spectaculum omnes *α* || **18** novis sumptibus *αr*] novissimum partibus *γδp* || **19** occulte] secrete *α* || **23** adstruas (as- ou) *δ*]asseruas *γ* || **28** commode sed *ας* commodis et *γ* commodius et *δpr*

Cogito ergo recitaturus familiaribus amicis experiri libertum meum. hoc quoque familiare, quod elegi non bene, sed melius (scio) lecturum, si tamen non fuerit perturbatus. est enim tam novus lector quam ego poeta.
2 ipse nescio, quid illo legente interim faciam, sedeam defixus et mutus et similis otioso an, ut quidam, quae pronuntiabit, murmure, oculis, manu prosequar. sed puto me non minus male saltare quam legere.

Iterum dicam, explica aestum meum vereque rescribe, num sit melius pessime legere quam ista vel non facere vel facere. vale.

35.

C. PLINIVS ATRIO SVO S.

1 Librum, quem misisti, recepi et gratias ago. sum tamen hoc tempore occupatissimus: ideo nondum eum legi, cum alioqui validissime cupiam. sed eam reverentiam cum litteris ipsis tum scriptis tuis debeo, ut sumere illa nisi vacuo animo inreligiosum putem.
2 Diligentiam tuam in retractandis operibus valde probo. est tamen aliquis modus, primum quod nimia cura deterit magis quam emendat, deinde quod nos a recentioribus revocat simulque nec absolvit priora et incohare posteriora non patitur. vale.

36.

C. PLINIVS FVSCO SVO S.

1 Quaeris, quemadmodum in Tuscis diem aestate disponam. evigilo, cum libuit, plerumque circa horam pri-

18 Phaedr. 3 prol. 3 || **20** nimia *eqs.* Quint. 10, 4, 4 || **26** sq. Tac. Germ. 30, 2 disponere diem. Suet. Tib. 11, 2

γδ] **3** sed melius scio lecturum *arς* sit melius lecturum (-rus *δp*) *γδp* || **6** defixus et *aς* defixus *rell.* || **13** Atrio *γ*; *cf. Ind. nom. s. v.* Appio *δpr* Oppio *a* || **14** recepi *om. γδp* || **15** in hoc *γ* || **16** alioqui *aiCat.* aliquid *γδpr* | ea reverentia *δpr* || **17** tum *aς*, *om. rell.* || **21** a *aς*, *om. rell.* || **26** diem] -es *rς* || **27** libuit *γa* collibuit *δpr*

mam, saepe ante, tardius raro. clausae fenestrae ma-
nent; mire enim silentio et tenebris ab his, quae avocant, 2
abductus et liber et mihi relictus non oculos animo, sed
animum oculis sequor, qui eadem quae mens vident,
quotiens non vident alia. cogito, si quid in manibus,
cogito ad verbum scribenti emendantique similis nunc
pauciora, nunc plura, ut vel difficile vel facile componi
tenerive potuerunt. notarium voco et die admisso, quae
formaveram, dicto; abit rursusque revocatur rursus-
que dimittitur.

Ubi hora quarta vel quinta (neque enim certum di- 3
mensumque tempus), ut dies suasit, in xystum me vel
cryptoporticum confero, reliqua meditor et dicto. vehi-
culum ascendo. ibi quoque idem quod ambulans aut
iacens; durat intentio mutatione ipsa refecta. paulum
redormio, deinde ambulo, mox orationem Graecam La-
tinamve clare et intente non tam vocis causa quam
stomachi lego; pariter tamen et illa firmatur. iterum
ambulo, ungor, exerceor, lavor. cenanti mihi, si cum 4
uxore vel paucis, liber legitur; post cenam comoedia
aut lyristes. mox cum meis ambulo, quorum in numero
sunt eruditi. ita variis sermonibus vespera extenditur
et quamquam longissimus dies cito conditur.

16 sq. Cels. 1, 8, 1 si quis ... stomacho laborat, legere clare debet (*p. 40 M.*) || **22** Hor. ep. 1, 5, 11 sermone ... tendere noctem || **23** conditur: Hor. c. 4, 5, 29 (*v. Heinze ad h. loc.*). Verg. ecl. 9, 52

γδ] **2** silentio ... abductus *a* cum silentium et tenebrae ab his quae advocant abductis (adductis **ux**) *γδpr* || **3** relictus *δaς* et relictus *γpr* || **4** sequor **x***aς* -ar *rell.* | mens vident *δaς* mens viderit *γ* || **7** pauciora nunc *om. γδp* || **8** die] -em *γδ* || **8** sq. quae ... revocatur *a* quae formaveram revocatur *γ* quae forma vera revocatur *δr* || **10** dimittitur] remitt- *a* || **13** cryptoporticus (cri- *δ*) *γδp* | reliquam medetur edicto *γδp* || **14** ibi *ap* ubi *rell.* || **16** deinde] dein *a* || **18** lego *om. γδp* | pariter ... firmatur *a, om. γδprς* || **19** ungor *aς* urgueor (-geor **ux**) *γδpr* | si] sic *a* || **20** comoedia **o***apr* (*cf. ep. 5, 3, 2 et Sch.*[4] *1069 sq.*) comediam *γ***ux** comoedi *ς* (comoedus *Sich.*) || **21** in numero **o***uς* numero *a* in numerum *γ***x***pr* || **22** ita variis *a* barbaris *γδ* || **23** cito *arς*] bene *γδp*

5 Non numquam ex hoc ordine aliqua mutantur. nam,
si diu iacui vel ambulavi, post somnum demum lectio-
nemque non vehiculo, sed, quod brevius, quia velocius,
equo gestor. interveniunt amici ex proximis oppidis
partemque diei ad se trahunt interdumque lasso mihi
6 opportuna interpellatione subveniunt. venor aliquando,
sed non sine pugillaribus, ut, quamvis nihil ceperim,
non nihil referam. datur et colonis, ut videtur ipsis,
non satis temporis, quorum mihi agrestes querelae
litteras nostras et haec urbana opera commendant.
vale.

37.

C. PLINIVS PAVLINO SVO S.

1 Nec tuae naturae est translaticia haec et quasi pu-
blica officia a familiaribus amicis contra ipsorum com-
modum exigere, et ego te constantius amo, quam ut
verear, ne aliter ac velim accipias, nisi te kalendis
statim consulem videro, praesertim cum me necessitas
locandorum praediorum plures annos ordinatura de-
2 tineat, in qua mihi nova consilia sumenda sunt. nam
priore lustro, quamquam post magnas remissiones,
reliqua creverunt: inde plerisque nulla iam cura mi-
nuendi aeris alieni, quod desperant posse persolvi;
rapiunt etiam consumuntque, quod natum est, ut qui
iam putent se non sibi parcere.
3 Occurrendum ergo augescentibus vitiis et meden-
dum est. medendi una ratio, si non nummo, sed parti-

γδ] **1** non *a Cat. Ber.*, *om. rell.* || **2** iacui *r* ta- *rell.* || **3** quia *a* quod *rell.* || **4** gestior *γ* || **5** lasso *γδprς* (*cf. ep. 5, 6, 14. 6, 21, 1; vid. Ca.*[1] *54*) lassato *a* || **7** ut] et *γ* || **10** haec] hic *γδ*, istaec *ς* || **14** translatitia *ai* translativa *γδp* || **15** a *ai*, *om. rell.* || **17** ne] nec *δpr* | nisi te *arς* ni (in *γu*) me *γδp* || **19** locandorum *ai*[2] tuscianorum (tuscan- *rς*) *γδprς* || **21** lustro *arς* iusto (-a *p*) *rell.* || **22** creverint **ux** | plerique *γδpr* || **23** quod] quid *γδp* || **24** rapiuntur *γ* | natum *ai* natura *γδrς* || **25** putent *aς* putant *rell.* | parcere *aς* placere *rell.* || **26** occurrendum ergo *aς* occurrere dum ergo *γuxpr* occurrere ergo dum **o** | vitiis] intus *δpr* | medendi *aς* et medendi *rell.* || **27** nummo] omnino *γ*

bus locem ac deinde ex meis aliquos operis exactores, custodes fructibus ponam. et alioqui nullum iustius genus reditus, quam quod terra, caelum, annus refert. at hoc magnam fidem, acris oculos, numerosas manus 4
poscit. experiundum tamen et quasi in veteri morbo quaelibet mutationis auxilia temptanda sunt.

Vides, quam non delicata me causa obire primum 5
consulatus tui diem non sinat; quem tamen hic quoque ut praesens votis, gaudio, gratulatione celebrabo. vale.

38.

C. PLINIVS SATVRNINO SVO S.

Ego vero Rufum nostrum laudo, non quia tu, ut ita facerem, petisti, sed quia est ille dignissimus. legi enim librum omnibus numeris absolutum, cui multum apud me gratiae amor ipsius adiecit. iudicavi tamen; neque enim soli iudicant, qui maligne legunt. vale.

39.

C. PLINIVS MVSTIO SVO S.

Haruspicum monitu reficienda est mihi aedes Ce- 1
reris in praediis in melius et in maius, vetus sane et angusta, cum sit alioqui stato die frequentissima. nam 2
idibus Septembribus magnus e regione tota coit populus, multae res aguntur, multa vota suscipiuntur, multa redduntur. sed nullum in proximo suffugium 3

14 Cic. nat. deor. 2, 37 perfectum expletumque ... omnibus suis numeris. Plin. pan. 71, 6 || 19 sqq. *cf. van Buren, Cl. Rev. 1905, p. 446 sq.*

γδ] 1 locem *aς* -cum *rell.* || 2 nullus *γ* | iustius] istius *γοxp* || 4 at *iCat.* ad *rell.* || 7 non *aς*] nomen *rell.* || 9 gaudeo *γδpr* || 12 nostrum *om. γδpr* | laudo non] non laudo *γ* | ut ita *γa* ita ut *δpr* || 19 monitu *om. γδp* | aedis *γ* | 20 melius et *a* melius *rell.* | in maius om. *γ* || 21 alioqui stato *arς* aliquid cum statio *γδp* || 22 Septembribus] -mbris *rς*, Novembribus *ux*

aut imbris aut solis. videor ergo munifice simul religioseque facturus, si aedem quam pulcherrimam exstruxero, addidero porticus aedi, illam ad usum deae, has ad hominum.

4 Velim ergo emas quattuor marmoreas columnas, cuius tibi videbitur generis, emas marmora, quibus solum, quibus parietes excolantur. erit etiam faciendum ipsius deae signum, quia antiquum illud e ligno quibusdam sui partibus vetustate truncatum est.

5 Quantum ad porticus, nihil interim occurrit, quod videatur istinc esse repetendum, nisi tamen ut formam secundum rationem loci scribas. neque enim possunt circumdari templo: nam solum templi hinc flumine et
6 abruptissimis ripis, hinc via cingitur. est ultra viam latissimum pratum, in quo satis apte contra templum ipsum porticus explicabuntur; nisi quid tu melius invenies, qui soles locorum difficultates arte superare. vale.

40.

C. PLINIVS FVSCO SVO S.

1 Scribis pergratas tibi fuisse litteras meas, quibus cognovisti, quemadmodum in Tuscis otium aestatis exigerem; requiris, quid ex hoc in Laurentino hieme
2 permutem. nihil, nisi quod meridianus somnus eximitur multumque de nocte vel ante vel post diem sumitur,

9 sui p.: ep. 5, 6, 15 || 12 formam: *v. Thes. l. L. VI 1082, 67*

γδ] 2 aedem *a* eandem *rell.* || 3 aedi *om. ς obstante clausula; cf. Bae., BphW. 1913, 1263* | aedi illam] aedulam *γ* || 7 faciendum (faciun- x) *γδprς* vel faciendum vel emendum *a* || 9 sui partibus vetustate *a* vetustate sui partibus *rell.* || 11 ut] ne *γ* || 12 possunt circumdari *a* possum circumdare *rell.* || 14 viam] via *γ* || 15 templum ipsum *a* templum *rell.* || 16 ipsum ... melius *om. γδp* | invenies *γδ, cf. Sch.*[6] *133* inveneris *a* || 24 permutem *a* -tet *γδp*

et, si agendi necessitas instat, quae frequens hieme, non iam comoedo vel lyristae post cenam locus, sed illa, quae dictavi, identidem retractantur ac simul memoriae frequenti emendatione proficitur.

Habes aestate, hieme consuetudinem; addas huc licet 3
ver et autumnum, quae inter hiemem aestatemque media, ut nihil de die perdunt, de nocte parvulum adquirunt. vale.

1 agendi: *cf. Thes. l. L. I 1395, 42* || 2 sq. non . . . locus: Sidon. ep. 1, 2, 9

γδ] 3 dictavi *ai* dicta ut *γδp* || 5 addas huc licet ver et autumnum quae *e coniectura Lectii Casaubonus, Modius* non addas huc licet vere (vere *om. a*) tantum num (num *om. ς*) quae (que *ς*, quam *r*) *γδaprς* || 6 aestatemque media *Modius* statim (statim *om. aς*) aestatemque mediam *γδaprς* || 7 nihil] nisi *r* | ut nihil . . . nocte *γδapς, nil mutandum: cf. Bae. Philol. Suppl. XII 306 sqq. et Ca.*[1] *72*

CONSPECTVS SIGLORVM

LIBRI DECIMI

(a Merrillio denuo collati, qui in recensendo *Epistularum libro decimo* adhibiti sunt: cf. supra p. XIII sq.).

A = Hieronymi Avantii editio princeps an. 1502, continens ep. X. 41—121.

a = Aldi Manutii editio an. 1508, continens ep. X. 1—121.

a^2 = eiusdem Aldi editio altera an. 1518, continens ep. X. 1—121.

I = codicis Bodleiani Auct. L. 4. 3 supplementum manuscriptum (s. XV./XVI.), continens ep. X. 4—40. (Cf. Merrillii commentationem in Cl. Phil. 1907, 129 sqq.)

i = eiusdem lectiones manu Guilelmi Budaei adscriptae.

i^2 = eiusdem lectiones manu Budaei postea adscriptae.

Ber. = Philippi Beroaldi editio an. 1502, continens ep. X. 41—121.

Cat. = Ioannis Mariae Catanaei editio an. 1506, continens ep. X. 41—121.

Cat.^{2} = eiusdem Catanaei editio altera an. 1518, continens ep. X. 1—121.

De siglis, quae ad hominum litteratorum nomina spectant, vid. p. 3.

C. PLINI CAECILI SECVNDI

EPISTVLARVM LIBER DECIMVS

EPISTVLARVM PLINI
AD TRAIANVM IMPERATOREM
CVM EIVSDEM RESPONSIS
LIBER

1.

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Tua quidem pietas, imperator sanctissime, optaverat, 1
ut quam tardissime succederes patri; sed di immortales
festinaverunt virtutes tuas ad gubernacula rei publicae,
quam susceperas, admovere. precor ergo, ut tibi et per 2
te generi humano prospera omnia, id est digna saeculo
tuo, contingant. fortem te et hilarem, imperator optime,
et privatim et publice opto.

2.

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Exprimere, domine, verbis non possum, quantum mihi 1
gaudium attuleris, quod me dignum putasti iure trium
liberorum. quamvis enim Iuli Serviani, optimi viri tuique amantissimi, precibus indulseris, tamen etiam ex

Cf. Al. II 502 sqq. | *Dziatzko RE III 838 sqq.* | *J. Meyer (vid. p. XXVII) 8 sqq.* | *Pet. 121–124; 200 sq.* || **19** sq. *cf.* ep. **2, 13, 8**

10 dii *a* || **20** Iulii *a*

rescripto intellego libentius hoc ei te praestitisse, quia
pro me rogabat.
2 Videor ergo summam voti mei consecutus, cum inter
initia felicissimi principatus tui probaveris me ad pe-
culiarem indulgentiam tuam pertinere; eoque magis
liberos concupisco, quos habere etiam illo tristissimo
saeculo volui, sicut potes duobus matrimoniis meis cre-
3 dere. sed di melius, qui omnia integra bonitati tuae re-
servarunt; malui hoc potius tempore me patrem fieri,
quo futurus essem et securus et felix.

3 a. (20.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

1 Ut primum me, domine, indulgentia vestra promovit
ad praefecturam aerarii Saturni, omnibus advocationi-
bus, quibus alioqui numquam eram promiscue functus,
renuntiavi, ut toto animo delegato mihi officio vacarem.
2 Qua ex causa, cum patronum me provinciales optas-
sent contra Marium Priscum, et petii veniam huius
muneris et impetravi. sed, cum postea consul designatus
censuisset agendum nobiscum, quorum erat excusatio
recepta, ut essemus in senatus potestate pateremurque
nomina nostra in urnam conici, convenientissimum esse
tranquillitati saeculi tui putavi praesertim tam modera-
3 tae voluntati amplissimi ordinis non repugnare. cui ob-
sequio meo opto ut existimes constare rationem, cum
omnia facta dictaque mea probare sanctissimis moribus
tuis cupiam.

3 b. (21.)

TRAIANVS PLINIO

Et civis et senatoris boni partibus functus es obsequium amplissimi ordinis, quod iustissime exigebat,

6 pan. 27, 2 filios concupiscant || 9 sq. *cf.* pan. 27, 1sq. || 29 sqq.: *cf. Hennemann, Der äußere und innere Stil in Trajans Briefen, Gießen 1935; vid. Pet. 124 et J. Meyer l. l. 39*

8 dii *a* || 9 malui *a* maluere *Ern.* maluerunt *Ke.* || 20 censuisset agendum *Gr.* censuisses tacendum *a* || 23 tranquillitati *a²* -te *a*

praestando. quas partes impleturum te secundum susceptam fidem confido.

4. (3.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Indulgentia tua, imperator optime, quam plenissimam 1
experior, hortatur me, ut audeam tibi etiam pro amicis
obligari, inter quos sibi vel praecipuum locum vindicat
Voconius Romanus, ab ineunte aetate condiscipulus et
contubernalis meus. quibus ex causis et a divo patre 2
tuo petieram, ut illum in amplissimum ordinem promoveret.
sed hoc votum meum bonitati tuae reservatum est,
quia mater Romani liberalitatem sestertii quadragies,
quod conferre se filio codicillis ad patrem tuum scriptis
professa fuerat, nondum satis legitime peregerat; quod
postea fecit admonita a nobis. nam fundos emancipavit 3
et cetera, quae in emancipatione implenda solent exigi,
consummavit.

Cum sit ergo finitum, quod spes nostras morabatur, 4
non sine magna fiducia subsigno apud te fidem pro
moribus Romani mei, quos et liberalia studia exornant
et eximia pietas, quae hanc ipsam matris liberalitatem et
statim patris hereditatem et adoptionem a vitrico meruit.
auget haec et natalium et paternarum facultatium 5
splendor. quibus singulis multum commendationis accessurum
etiam ex meis precibus indulgentiae tuae
credo.

Rogo ergo, domine, ut me exoptatissimae mihi gratu- 6
lationis compotem facias et honestis, ut spero, adfectibus
meis praestes, ut non in me tantum, verum et in
amico gloriari iudiciis tuis possim.

15 fundos e.: *cf.* ep. 7, 18, 2; *v.* Quint. 6, 3, 44

9 meus *om.* I || **12** quadragies I quadringenties *a*, *vulg.* || **15** nam I nam et *a*, *vulg.* || **19** apud te* a^2; *cf. ep. 3, 1, 12* id ... apud te subsigno adit te *a* adverte I || **22** patris I] patriis *a* || **23** facultatium I *a* -tum *vulg.*

5. (4.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

1 Proximo anno, domine, gravissima valetudine usque
periculum vitae vexatus iatralipten adsumpsi; cuius
sollicitudini et studio tuae tantum indulgentiae bene-
2 ficio referre gratiam parem possum. quare rogo des ei
civitatem Romanam. est enim peregrinae condicionis,
manumissus a peregrina. vocatur ipse Harpocras, pa-
tronam habuit Thermuthin Theonis, quae iam pridem
defuncta est.

Item rogo des ius Quiritium libertis Antoniae Maximillae, ornatissimae feminae, Hediae et Antoniae Harmeridi; quod a te petente patrona peto.

6. (22.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

1 Ago gratias, domine, quod et ius Quiritium libertis
necessariae mihi feminae et civitatem Romanam Har-
pocrati, iatraliptae meo, sine mora indulsisti.

Sed, cum annos eius et censum, sicut praeceperas,
ederem, admonitus sum a peritioribus debuisse me ante
ei Alexandrinam civitatem impetrare, deinde Romanam,
2 quoniam esset Aegyptius. ego autem, quia inter Aegyp-
tios ceterosque peregrinos nihil interesse credebam,
contentus fueram hoc solum scribere tibi, esse eum a
peregrina manumissum patronamque eius iam pridem
decessisse. de qua ignorantia mea non queror; per quam
stetit, ut tibi pro eodem homine saepius obligarer.
3 Rogo itaque, ut beneficio tuo legitime frui possim,
tribuas ei et Alexandrinam civitatem et Romanam. annos
eius et censum, ne quid rursus indulgentiam tuam mora-
retur, libertis tuis, quibus iusseras, misi.

5 solicitudini *a*^{2}*Cat.*^{2} sollicitudine (solic- *a*) I *a* || 8 patronam habuit *Cat.*^{2} matronam habet I *a* || 11 Quiritium *i corr. ex* Quiritum I || 12 Antoniae Harm. (*vid. ind. nom.*) || 13 patrona *i a*^{2}*Cat.*^{2} -am *a* || 16 Quiritium (*corr. i ex* Quiritum I) *i a* || 24 esse eum (*corr. ex* et si eum I) *i* etsi eum A eum scilicet *a Cat.*^{2} *vulg.*

7. (23.)

TRAIANVS PLINIO

Civitatem Alexandrinam secundum institutionem principum non temere dare proposui. sed, cum Harpocrati, iatraliptae tuo, iam civitatem Romanam impetraveris, huic quoque petitioni tuae negare non sustineo. tu, ex quo nomo sit, notum mihi facere debebis, ut epistulam tibi ad Pompeium Plantam, praefectum Aegypti, amicum meum, mittam.

8. (24.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Cum divus pater tuus, domine, et oratione pulcher- 1
rima et honestissimo exemplo omnes cives ad munificentiam esset cohortatus, petii ab eo, ut statuas principum, quas in longinquis agris per plures successiones traditas mihi, quales acceperam, custodiebam, permitteret in
municipium transferre adiecta sua statua. quod ille mihi 2
cum plenissimo testimonio indulserat; ego statim decurionibus scripseram, ut adsignarent solum, in quo templum pecunia mea exstruerem; illi in honorem operis
ipsius electionem loci mihi obtulerant. sed primum mea, 3
deinde patris tui valetudine, postea curis delegati a vobis officii retentus nunc videor commodissime posse in rem praesentem excurrere. nam et menstruum meum kalendis Septembribus finitur, et sequens mensis complures dies feriatos habet.

Rogo ergo ante omnia permittas mihi opus, quod in- 4
cohaturus sum, exornare et tua statua, deinde, ut hoc facere quam maturissime possim, indulgeas commeatum.
non est autem simplicitatis meae dissimulare apud 5
bonitatem tuam obiter te plurimum collaturum utilita-

23 sq. in rem p. e.: *cf. ad* ep. 3, 9, 26 *et ind. verb. p. 472*

17 quod ille *Ke.* (*ed. mai.*) quodque ille I*a* || **20** honorem *Ko.* -re I*a* || **23** officii *corr. i ex* officiis I || **25** Septembribus I Septembris *a*

tibus rei familiaris meae. agrorum enim, quos in eadem regione possideo, locatio, cum alioqui CCCC excedat, adeo non potest differri, ut proximam putationem novus colonus facere debeat. praeterea continuae sterilitates cogunt me de remissionibus cogitare, quarum rationem nisi praesens inire non possum.

6 Debebo ergo, domine, indulgentiae tuae et pietatis meae celeritatem et status ordinationem, si mihi ob utraque haec dederis commeatum triginta dierum. neque enim angustius tempus praefinire possum, cum et municipium et agri, de quibus loquor, sint ultra centensimum et quinquagensimum lapidem.

9. (25.)

TRAIANVS PLINIO

Et ⟨privatas⟩ multas et omnes publicas causas petendi commeatus reddidisti; mihi autem vel sola voluntas tua suffecisset. neque enim dubito te, ut primum potueris, ad tam districtum officium reversurum.

Statuam poni mihi a te eo, quo desideras loco, quamquam eius modi honorum parcissimus, tamen patior, ne impedisse cursum erga me pietatis tuae videar.

10. (5.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

1 Exprimere, domine, verbis non possum, quanto me gaudio adfecerint epistulae tuae, ex quibus cognovi te Harpocrati, iatraliptae meo, et Alexandrinam civitatem tribuisse, quamvis secundum institutionem principum non temere eam dare proposuisses. esse autem Harpocran

25 epistulae (*i. q. litterae*): *cf.* ep. 10, 67, 2. Iust. 1, 6, 1; *al.*

2 locatio cum *Cat.*[2]*i*[2] locationem I*a* || **7** debebo *Gro.* debeo I*a* | pietatis *Gro.* -ti I*a* || **15** et ⟨privatas multas⟩ *Cat.*[2] et multas I*a* et multas ⟨proprias⟩ *Bra.* 99; *sed malim* ⟨privatas⟩; *cf. ep. 10, 1, 2* (*extr.*) *et 10, 13* (*extr.*) || **19** quo *a*[2] *Cat.*[2] quod I*a* || **27** institutionem *a* -nes I || **28** ecce I esse *a* | Harpocran *a* Arpocratem *i* Arpocrati I

νομοῦ Μεμφίτου indico tibi. rogo ergo, indulgentissime imperator, ut mihi ad Pompeium Plantam, praefectum Aegypti, amicum tuum, sicut promisisti, epistulam mittas. 2

Obviam iturus, quo maturius, domine, exoptatissimi adventus tui gaudio frui possim, rogo permittas mihi quam longissime occurrere tibi.

11. (6.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Proxima infirmitas mea, domine, obligavit me Postumio Marino medico; cui parem gratiam referre beneficio tuo possum, si precibus meis ex consuetudine bonitatis tuae indulseris. 1 rogo ergo, ut propinquis eius des civitatem, Chrysippo Mithridatis uxorique Chrysippi, Stratonicae Epigoni, item liberis eiusdem Chrysippi, Epigono et Mithridati, ita ut sint in patris potestate utque iis in libertos servetur ius patronorum. 2

Item rogo indulgeas ius Quiritium L. Satrio Abascanto et P. Caesio Phosphoro et Panchariae Soteridi; quod a te volentibus patronis peto.

12. (7.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Scio, domine, memoriae tuae, quae est bene faciendi tenacissima, preces nostras inhaerere. quia tamen in hoc quoque indulsisti, admoneo simul et impense rogo, ut Accium Suram praetura exornare digneris, cum locus vacet. ad quam spem alioqui quietissimum hortatur et natalium splendor et summa integritas in paupertate et

1 *μεμφύτου a νομὸν μεμφιτικόν (νομοῦ -κοῦ Stephanus) Cat.*[2] || **5** exoptatissimi *Gro.* -me I*a* || **10** Posthumio *a* || **18** Quiritium (*corr. i ex* Quiritum I) *ia* | Abascantio *Cat.*[2] *(vid. ind. nom.)* || **19** Panchariae *a* panchay:ạẹ ac I Anchariae *Mo.* || **23** bene faciendi I beneficiendi *a* || **25** quoque saepe *Cat.*[2] || **26** Accium *a* Attium I

ante omnia felicitas temporum, quae bonam conscientiam civium tuorum ad usum indulgentiae tuae provocat et attollit.

13. (8.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Cum sciam, domine, ad testimonium laudemque morum meorum pertinere tam boni principis iudicio exornari, rogo dignitati, ad quam me provexit indulgentia tua, vel auguratum vel septemviratum, quia vacant, adicere digneris, ut iure sacerdotii precari deos pro te publice possim, quos nunc precor pietate privata.

14. (9.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Victoriae tuae, optime imperator, maximae, pulcherrimae, antiquissimae et tuo nomine et rei publicae gratulor deosque immortales precor, ut omnes cogitationes tuas tam laetus sequatur eventus, cum virtutibus tantis gloria imperii et novetur et augeatur.

15. (26.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Quia confido, domine, ad curam tuam pertinere, nuntio tibi me Ephesum cum omnibus meis *ὑπὲρ Μαλέαν* navigasse. quamvis contrariis ventis retentus nunc destino partim orariis navibus, partim vehiculis provinciam petere. nam sicut itineri graves aestus, ita continuae navigationi etesiae reluctantur.

21 Symm. 8, 61 (60) vulgati quippe proverbii est, enavigata Malea oblimari eorum memoriam, quos domi reliqueris. Strab. 8, 6, 20 *Μαλέας δὲ κάμψας ἐπιλάθου τῶν οἴκαδε. Cf.* Liv. 34, 32, 18

9 vacant *Cat.*[2] vacat I*a* || **14** maximae (-mę I) I*Cat.*[2] Maxime *a* || **17** cum I ut *a* || **22** *ὑπὲρ Μαλέαν om.* I || **23** retentus I*a* retentum *Stephanus* || **25** itineri *a*[2]*Cat.*[2] -re I*a*

16. (27.)

TRAIANVS PLINIO

Recte renuntiasti, mi Secunde carissime: pertinet enim ad animum meum, quali itinere provinciam pervenias. prudenter autem constituis interim navibus, interim vehiculis uti, prout loca suaserint.

17a. (28.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Sicut saluberrimam navigationem, domine, usque 1
Ephesum expertus, ita inde, postquam vehiculis iter
facere coepi, gravissimis aestibus atque etiam febriculis
vexatus Pergami substiti. rursus, cum transissem in 2
orarias naviculas, contrariis ventis retentus aliquanto
tardius, quam speraveram, id est XV kal. Octobres,
Bithyniam intravi. non possum tamen de mora queri,
cum mihi contigerit, quod erat auspicatissimum, natalem
tuum in provincia celebrare.
Nunc rei publicae Prusensium impendia, reditus, debi- 3
tores excutio; quod ex ipso tractatu magis ac magis
necessarium intellego. multae enim pecuniae variis ex
causis a privatis detinentur; praeterea quaedam minime
legitimis sumptibus erogantur. haec tibi, domine, in ipso 4
ingressu meo scripsi.

17b. (28.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Quinto decimo kalendas Octobres, domine, provinciam 1
intravi, quam in eo obsequio, in ea erga te fide, quam
de genere humano mereris, inveni.

9 sqq. *cf. Wilcken, Herm. 1914, 120–136* || **26** sqq. *cf. Dorjahn, Class. Philol. 1927, 313 sq.*

4 provinciam I*a*, *recte; cf. Liv. 22, 19, 5* (stationem . . . pervenit); *Curt. 3, 4, 1; 12, 7; al. (vid. Philol. suppl. B XII 2, p. 346 et Bae., B.ph.W. 1913, 1264)* in provinciam *Cat.*^{2} || **10** ⟨sum⟩ expertus *Schä.* || **19** tractatu (I *in marg.*) *Ri* tractu a I *in contextu* || **20** pecuniae *a*, *om.* I || **26** Kal. octob. I*a*

2 Dispice, domine, an necessarium putes mittere huc mensorem. videntur enim non mediocres pecuniae posse revocari a curatoribus operum, si mensurae fideliter agantur. ita certe prospicio ex ratione Prusensium, quam cum maxime tracto.

18. (29.)

TRAIANVS PLINIO

1 Cuperem sine querela corpusculi tui et tuorum per-
venire in Bithyniam potuisses, ac simile tibi iter ab
Epheso et navigationi fuisset, quam expertus usque illo
2 eras. quo autem die pervenisses in Bithyniam, cognovi,
Secunde carissime, litteris tuis. provinciales, credo, pro-
spectum sibi a me intellegent. nam et tu dabis operam,
ut manifestum sit illis electum te esse, qui ad eosdem
3 mei loco mittereris. rationes autem in primis tibi rerum
publicarum excutiendae sunt: nam et esse eas vexatas
satis constat.

Mensores vix etiam iis operibus, quae aut Romae aut in proximo fiunt, sufficientes habeo; sed in omni provincia inveniuntur, quibus credi possit, et ideo non deerunt tibi, modo velis diligenter excutere.

19. (30.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

1 Rogo, domine, consilio me regas haesitantem, utrum per publicos civitatium servos, quod usque adhuc factum, an per milites adservare custodias debeam. vereor

4 agantur I -untur *a, vulg.* || **5** cum maxime* I *recte; cf. ep. 6, 31, 15* fit cum maxime portus (*v. Dorjahn, Cl. Phil. 1927, 313sq.*) cum Maximo *a* || **10** et I ei *Cat.*[2] ut *a, del. Ko. et Ke.* || **14** eosdem I*a, recte: cf. ep. 10, 31, 3* eosdem rursus (*vid. Hof. 479 et Bra. 95*) eos[dem] *Ke., alii alia* || **15** mei loco* *a et in mg. corr. ex* in loco *in contextu* I; *cf. Cic. Att. 11, 8, 2* accusatorem mei eos domini (*pro* eosdem mei) loco *coni. Mü.* || **19** sufficientes I -ter *a, vulg.* || **21** excutere I*a, sed* exquirere I *in mg.* || **25** civitatium *a* -tum I

enim, ne et per servos publicos parum fideliter custodiantur et non exiguum militum numerum haec cura distringat.

Interim publicis servis paucos milites addidi. video 2
tamen periculum esse, ne id ipsum utrisque neglegentiae causa sit, dum communem culpam hi in illos, illi in hos regerere posse confidunt.

20. (31.)

TRAIANVS PLINIO

Nihil opus est, mi Secunde carissime, ad continendas 1
custodias plures commilitones converti. perseveremus in ea consuetudine, quae isti provinciae est, ut per publicos
servos custodiantur. etenim, ut fideliter hoc faciant, in 2
tua severitate ac diligentia positum est. in primis enim, sicut scribis, verendum est, ne, si permisceantur servis publicis milites, mutua inter se fiducia neglegentiores sint. sed et illud haereat nobis, quam paucissimos a signis avocandos esse.

21. (32.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Gavius Bassus, praefectus orae Ponticae, et reveren- 1
tissime et officiosissime, domine, venit ad me et compluribus diebus fuit mecum; quantum perspicere potui, vir egregius et indulgentia tua dignus. cui ego notum feci praecepisse te, ut ex cohortibus, quibus me praeesse voluisti, contentus esset beneficiariis decem, equitibus
duobus, centurione uno. respondit non sufficere sibi hunc 2
numerum, idque se scripturum tibi. hoc in causa fuit, quo minus statim revocandos putarem, quos habet supra numerum.

1 servos *a*, *om.* I ‖ 6 hi *a* ii I ‖ 7 regerere I*Cat.*[2] regere *a* regerere ⟨se⟩ *Mü.* ‖ 10 est *Cat.*[2] sit I*a* ‖ 17 paucissimos I paucissimos milites *a*, *sed cf. Ca.*[1] *57* ‖ 21 Gavius *L. Carrion (emend. I 7); cf. RE VII 868, 9sqq. et ind. nom. (vid. etiam ep. 10, 22, 1 et 86, 1)* Gabius I*a* ‖ 28 scriptum *Cat.*[2]

22. (33.)

TRAIANVS PLINIO

1 Et mihi scripsit Gavius Bassus non sufficere sibi eum
militum numerum, qui ut daretur illi, mandatis meis
complexus sum. cui quae rescripsissem, ut notum ha-
beres, his litteris subici iussi. multum interest, res poscat
2 an homines iure uti latius velint. nobis autem utilitas
demum spectanda est et, quantum fieri potest, curandum,
ne milites a signis absint.

23. (34.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

1 Prusenses, domine, balineum habent et sordidum et
vetus. itaque tamiae aestimant novum fieri, quod videris
2 mihi desiderio eorum indulgere posse. erit enim pecunia,
ex qua fiat, primum ea, quam revocare a privatis et
exigere iam coepi, deinde quam ipsi erogare in oleum
soliti, parati sunt in opus balinei conferre; quod alioqui
et dignitas civitatis et saeculi tui nitor postulat.

24. (35.)

TRAIANVS PLINIO

Si instructio novi balinei oneratura vires Prusensium non est, possumus desiderio eorum indulgere, modo ne quid ideo aut intribuatur aut minus illis in posterum fiat ad necessarias erogationes.

3 Gavius *Carrion* (*vid. ad ep. 10, 21, 1*) Gabius **I***a* || **5** cui quae rescripsissem *Ke.* quid quaeris scripsisse me **I***a* || **6** res *Cat.*^{2} te **I***a* || **7** iure uti *Orelli* in se ut **I***a* imperare *Cat.*^{2} (*locus corrupte traditus*) || **12** habent et *Cat.*^{2} habent est **I***a* (*an* habent; set?) || **13** itaque tamiae aestimant *eqs. O. Cuntz, Herm. 1926, 206 sq.* (*ad* fieri *subaudiendum est 'oportere' sive 'debere'*) itaque tamen aestimans novum fieri quod videris **I** ⟨Id⟩ itaque ⟨indulgentia tua restituere desyderant, ego⟩ tamen aestimans novum fieri ⟨debere⟩, videris *a editores alii alia* || **14** erit *a* erat **I** || **23** intribuatur *a*^{2} -antur **I***a*

25. (10.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Servilius Pudens legatus, domine, VIII kal. Decembres Nicomediam venit meque longae exspectationis sollicitudine liberavit.

26. (11.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Rosianum Geminum, domine, artissimo vinculo mecum 1
tua in me beneficia iunxerunt; habui enim illum quaestorem in consulatu. mei sum observantissimum expertus: tantam mihi post consulatum reverentiam praestat et publicae necessitudinis pignera privatis cumulat officiis. rogo ergo, ut ipse apud te pro dignitate eius preci- 2
bus meis faveas; cui et, si quid mihi credis, indulgentiam tuam dabis, dabitque operam, ut in his, quae ei mandaveris, maiora mereatur. parciorem me in laudando facit, quod spero tibi et integritatem eius et probitatem et industriam non solum ex eius honoribus, quos in urbe sub oculis tuis gessit, verum etiam ex commilitio esse notissimam.

Illud unum, quod propter caritatem eius nondum mihi 3
videor satis plene fecisse, etiam atque etiam facio teque, domine, rogo, gaudere me exornata quaestoris mei dignitate, id est per illum mea, quam maturissime velis.

27. (36.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Maximus, libertus et procurator tuus, domine, praeter decem beneficiarios, quos adsignari a me Gemellino, optimo viro, iussisti, sibi quoque confirmat necessarios

3 Pudens *a* prudens I || 10 sum *Gro. Ke. (ed. mai.)* summe I*a* || 12 et . . . cumulat I*a* ut . . . cumulet *Cat.*^{2} || 13 ipse] -i *Cat.*^{2} || 15 dabitque I dabit ipse *a*, *vulg.* | his I*a* iis *a*^{2} || 21 unum *a* enim I || 24 mea *a*^{2}*Cat.*^{2} meam I*a*

esse milites sex. tris interim, sicut inveneram, in ministerio eius relinquendos existimavi, praesertim cum ad frumentum comparandum iret in Paphlagoniam. quin etiam tutelae causa, quia ita desiderabat, addidi duos equites. in futurum quid servari velis, rogo rescribas.

28. (37.)

TRAIANVS PLINIO

Nunc quidem proficiscentem ad comparationem frumentorum Maximum, libertum meum, recte militibus instruxisti. fungebatur enim et ipse extraordinario munere. cum ad pristinum actum reversus fuerit, sufficient illi duo a te dati milites et totidem a Virdio Gemellino, procuratore meo, quem adiuvat.

29. (38.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

1 Sempronius Caelianus, egregius iuvenis, repertos inter tirones duos servos misit ad me; quorum ego supplicium distuli, ut te conditorem disciplinae militaris
2 firmatoremque consulerem de modo poenae. ipse enim dubito ob hoc maxime, quod, ut iam dixerant sacramentum, ita nondum distributi in numeros erant. quid ergo debeam sequi, rogo, domine, scribas, praesertim cum pertineat ad exemplum.

30. (39.)

TRAIANVS PLINIO

1 Secundum mandata mea fecit Sempronius Caelianus mittendo ad te eos, de quibus cognosci oportebit, an

18 conditorem *eqs.*: pan. 6, 2 corrector emendatorque (*disciplinae*); 18, 1. Veget. 1, 8; *cf. Fiebiger, RE V 1182*

1 milites sex. tris interim, sicut *Mo.* milites ex his interim sicut I*a* || **4** ita *om. Cat.*[2] || **20** ob haec I*a* | sacramentum ita nondum I sacramento militar i nondum *a* sacramento ita nondum *i*[2] || **27** quibus de I | oportebat *Cat.*[2]

capitale supplicium meruisse videantur. refert autem, voluntarii se obtulerint an lecti sint vel etiam vicarii
dati. lecti si sunt, inquisitio peccavit; si vicarii dati, 2
penes eos culpa est, qui dederunt; si ipsi, cum haberent condicionis suae conscientiam, venerunt, animadvertendum in illos erit. neque enim multum interest, quod nondum per numeros distributi sunt. ille enim dies, quo primum probati sunt, veritatem ab his originis suae exegit.

31. (40.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Salva magnitudine tua, domine, descendas oportet ad 1
meas curas, cum ius mihi dederis referendi ad te, de quibus dubito.

In plerisque civitatibus, maxime Nicomediae et Ni- 2
caeae, quidam vel in opus damnati vel in ludum similiaque his genera poenarum publicorum servorum officio ministerioque funguntur atque etiam ut publici servi annua accipiunt. quod ego cum audissem, diu multumque
haesitavi, quid facere deberem. nam et reddere poenae 3
post longum tempus plerosque iam senes et, quantum adfirmatur, frugaliter modesteque viventes nimis severum arbitrabar, et in publicis officiis retinere damnatos non satis honestum putabam; eosdem rursus a re publica pasci otiosos inutile, non pasci etiam periculosum exis-
timabam. necessario ergo rem totam, dum te consulerem, 4
in suspenso reliqui.

Quaeres fortasse, quemadmodum evenerit, ut poenis, in quas damnati erant, exsolverentur: et ego quaesii, sed nihil comperi, quod adfirmare tibi possum. ut decreta, quibus damnati erant, proferebantur, ita nulla monu-

12 salva: *cf.* pan. 37, 4; 44, 5; 92, 2

3 lecti si *Cat.*[2]] lecti (leti I) *ia* | inquisitio I*a* -tor *Cat.*[2] || **7** dies quo *Cat.*[2], *vulg.* dies pro quo I*a* || **8** his I*a* iis *Orelli* || **9** exegit] -igit *Cat.*[2] || **13** de *om.* I || **16** similiaque his *iCat.*[2] similia in his I*a* || **27** reliqui I *Cat.*[2] -inqui *a* || **29** quaesii I*a*] -ivi *Cat.*[2] || **30** possum I*a* -im *vulg.*, -em *Ern.*

5 menta, quibus liberati probarentur. erant tamen, qui dicerent deprecantes iussu proconsulum legatorumve dimissos. addebat fidem, quod credibile erat neminem hoc ausum sine auctore.

32. (41.)

TRAIANVS PLINIO

1 Meminerimus idcirco te in istam provinciam missum, quoniam multa in ea emendanda apparuerint. erit autem vel hoc maxime corrigendum, quod, qui damnati ad poenam erant, non modo ea sine auctore, ut scribis, liberati sunt, sed etiam in condicionem proborum minis-
2 trorum retrahuntur. qui igitur intra hos proximos decem annos damnati nec ullo idoneo auctore liberati sunt, hos oportebit poenae suae reddi; si qui vetustiores invenientur et senes ante annos decem damnati, distribuamus illos in ea ministeria, quae non longe a poena sint. solent enim eius modi ad balineum, ad purgationes cloacarum, item munitiones viarum et vicorum dari.

33. (42.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

1 Cum diversam partem provinciae circumirem, Nicomediae vastissimum incendium multas privatorum domos et duo publica opera quamquam via interiacente,
2 Gerusian et Iseon, absumpsit. est autem latius sparsum primum violentia venti, deinde inertia hominum, quos satis constat otiosos et immobiles tanti mali spectatores perstitisse. et alioqui nullus usquam in publico sipo, nulla hama, nullum denique instrumentum ad incendia compescenda. et haec quidem, ut iam praecepi, parabuntur.

1 qui *a*[2]*Cat.*[2] quid *a* quod **I** || **7** meminerimus **I***a* memineris *iCat.*[2] || **8** quoniam multa *a*, *om.* **I** | apparuerint **I***a*] -runt *Ke.* || **9** quod *iCat.*[2] quo **I***a* || **12** retrahuntur *Ge* -antur **I***a* || **17** solent enim eius modi ad *a*, *vulg.* solent et ad **I** || **23** et duo *a* duo **I** || **24** Iseon] Isaeum *Cat.*[2] Isson **I***a* || **25** quos *Ri.* quod **I***a* || **29** et *a*[2]*Cat.*[2]]ut **I***a* parabuntur *Cellarius*] -bantur **I***a*

Tu, domine, dispice, an instituendum putes collegium 3
fabrorum dumtaxat hominum CL. ego attendam, ne quis nisi faber recipiatur neve iure concesso in aliud utatur; nec erit difficile custodire tam paucos.

34. (43.)

TRAIANVS PLINIO

Tibi quidem secundum exempla complurium in men- 1
tem venit posse collegium fabrorum apud Nicomedenses constitui. sed meminerimus provinciam istam et praecipue eius civitatis eius modi factionibus esse vexatas. quodcumque nomen ex quacumque causa dederimus iis, qui in idem contracti fuerint, hetaeriae ⟨eae⟩que brevi
fient. satius itaque est comparari ea, quae ad coercendos 2
ignes auxilio esse possint, admonerique dominos praediorum, ut et ipsi inhibeant, ac, si res poposcerit, accursu populi ad hoc uti.

35. (44.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Sollemnia vota pro incolumitate tua, qua publica salus continetur, et suscepimus, domine, pariter et solvimus precati deos, ut velint ea semper solvi semperque signari.

36. (45.)

TRAIANVS PLINIO

Et solvisse vos cum provincialibus dis immortalibus vota pro mea salute et incolumitate et nuncupasse libenter, mi Secunde carissime, cognovi ex litteris tuis.

19 sqq. vota ... precati: *cf.* Verg. Aen. 3, 261. Liv. 7, 40, 4sqq.

3 utantur *Mo.* || **7** complurium *Cat.*[2] complurimum (cumpl- I) I*a* || **10** eius *prius Hanslik* eas I*a* | civitatis (= *-tes*) I -teis *a* | eius civitatis ... vexatas I(*a*) *Hanslik* eam civitatem ... vexatam *Ke.* || **12** fuerint hetaeriae ⟨eae⟩que brevi fient *nos* fuerint haetariae (het- *a*) quae breves fient I*a* hetaeriae ⟨uti⟩que brevi fient *coni. Bra. (cf. Bra. 99)* hetaeriae, ⟨ne⟩que breves, fient *Wal. (p. 194) alii alia* || **20** suscepimus *Gi.*] -ipimus I*a* || **25** dis] diis I*a*

37. (46.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

1 In aquae ductum, domine, Nicomedenses impenderunt HS $\left|\overline{\text{XXX}}\right|$ $\overline{\text{CCCXVIII}}$, qui imperfectus adhuc, omissus, destructus etiam est; rursus in alium ductum erogata sunt $\overline{\text{CC}}$. hoc quoque relicto novo impendio est opus, ut aquam habeant, qui tantam pecuniam male perdiderunt.

2 Ipse perveni ad fontem purissimum, ex quo videtur aqua debere perduci, sicut initio temptatum erat, arcuato opere, ne tantum ad plana civitatis et humilia perveniat. manent adhuc paucissimi arcus: possunt et erigi quidam lapide quadrato, qui ex superiore opere detractus est; aliqua pars, ut mihi videtur, testaceo opere agenda erit: id enim et facilius et vilius.

3 Et in primis necessarium est mitti a te vel aquilegem vel architectum, ne rursus eveniat, quod accidit. ego illud unum adfirmo et utilitatem operis et pulchritudinem saeculo tuo esse dignissimam.

38. (47.)

TRAIANVS PLINIO

1 Curandum est, ut aqua in Nicomedensem civitatem perducatur. vere credo te ea, qua debebis, diligentia hoc
2 opus adgressurum. sed medius fidius ad eandem diligentiam tuam pertinet inquirere, quorum vitio ad hoc tempus tantam pecuniam Nicomedenses perdiderint, ne, cum

3 ductum *editio Basileensis* ductu **I***a* || **4** $\overline{\text{CCCXVIII}}$ **I** $\overline{\text{CCCXXVIIII}}$ *a, vulg.* | omissus *nos* (*vid. Sch.*[5] *8; cf. Suet. Claud. 20, 1* ductum aquarum a Gaio incohatum . . . portumque . . . omissum) emissus *i* emissum **I** relictus *a* || **5** destructus etiam est **I** ac etiam destructus est *a, editores alii alia* || **13** testaceo opere agenda *a* testacei operis agenda, *sed in marg. corr.* testaceo peragenda (*fort. recte*) **I** || **14** vilius] utilius (*vix recte*) *Gi.* || **24** tempus **I***a* opus *Cat.*[2] || **25** cum **I***a* dum *Gro.*

inter se gratificantur, et incohaverint aquae ductus et reliquerint. quid⟨quid⟩ itaque compereris, perfer in notitiam meam!

39. (48.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Theatrum, domine, Nicaeae maxima iam parte con- 1
structum, imperfectum tamen, sestertium, ut audio (neque enim ratio plus excussa est), amplius centiens hausit;
vereor, ne frustra. ingentibus enim rimis desedit et hiat, 2
sive in causa solum umidum et molle, sive lapis ipse gracilis et putris. dignum est certe deliberatione, sitne faciendum an sit relinquendum an etiam destruendum. nam fulturae ac substructiones, quibus subinde suscipitur, non tam firmae mihi quam sumptuosae videntur.
Huic theatro ex privatorum pollicitationibus multa 3
debentur, ut basilicae circa, ut porticus supra caveam. quae nunc omnia differuntur cessante eo, quod ante peragendum est.
Iidem Nicaeenses gymnasium incendio amissum ante 4
adventum meum restituere coeperunt, longe numerosius laxiusque, quam fuerat, et iam aliquantum erogaverunt; periculum est, ne parum utiliter: incompositum enim et sparsum est. praeterea architectus, sane aemulus eius, a quo opus incohatum est, adfirmat parietes quamquam [viginti et] duos pedes latos imposita onera sustinere non posse, quia sint caemento medii farti nec testaceo opere praecincti.
Claudiopolitani quoque in depresso loco, imminente 5
etiam monte, ingens balineum defodiunt magis quam

1 sq. incohaverint . . . perfer *Cat.*[2] incohaverint (incho- *a*) quid itaque compereris per aquaeductus et reliquerint fer I*a* || 2 quidquid *Schā.* quid I*a Cat.*[2] || 8 plus I*a* *(locus nondum sanatus; cf. Po., Mnem. 1926, 383 et Sch.*[5] *35)* operis *Mü.* plenius *Po.* || 9 desedit* *i; cf. Sen. nat. qu. 3, 27, 6. Curt. 4, 6, 9; vid. Thes. l. L. V 713, 37 sqq.* descendit I*a* || 12 an sit *Cellarius* aut sit I*a* || 19 iidem *a* idem I || 21 et iam I etiam *a* || 25 viginti et *del. Lehmann-Hartleben: cf. Han. 47*

aedificant, et quidem ex ea pecunia, quam buleutae additi beneficio tuo aut iam obtulerunt ob introitum aut nobis
6 exigentibus conferent. ergo, cum timeam, ne illic publica pecunia, hic, quod est omni pecunia pretiosius, munus tuum male collocetur, cogor petere a te, non solum ob theatrum, verum etiam ob haec balinea mittas architectum dispecturum, utrum sit utilius post sumptum, qui factus est, quoquo modo consummare opera, ut incohata sunt, an, quae videntur emendanda, corrigere, quae transferenda, transferre, ne, dum servare volumus, quod impensum est, male impendamus, quod addendum est.

40. (49.)

TRAIANVS PLINIO

1 Quid oporteat fieri circa theatrum, quod incohatum apud Nicaeenses est, in re praesenti optime deliberabis et constitues. mihi sufficiet indicari, cui sententiae accesseris. tunc autem a privatis exigi opera tibi curae sit, cum theatrum, propter quod illa promissa sunt, factum erit.

2 Gymnasiis indulgent Graeculi; ideo forsitan Nicaeenses maiore animo constructionem eius adgressi sunt. sed oportet illos eo contentos esse, quod possit illis sufficere.

3 Quid Claudiopolitanis circa balineum, quod parum, ut scribis, idoneo loco incohaverunt, suadendum sit, tu constitues. architecti tibi deesse non possunt. nulla provincia est, quae non peritos et ingeniosos homines habeat; modo ne existimes brevius esse ab urbe mitti, cum ex Graecia etiam ad nos venire soliti sint.

1 additi *Cas.* addit I addunt *a* || **3** conferent I*Cat.*[2]] -unt *a* || **8** modo *om.* I, *add. supra i* || **9** an *a* aut I || **14** Quid *a* quod I || **17** opera tibi curae sit cum theatrum *a*, *vulg.* operactum (*sed in marg. corr. in* opera cum *i*) theatrum I opera tempus cum theatrum *Hardy* (*J. of Phil. 1888, 102*) || **21** constructionem *a* constitutionem I || **22** illis *iCat.*[2] illi I illa *a* || **27** est quae *a*] et I | habeat *a* habet I || **29** sint *editio Basileensis* sint sunt I sunt *a*

41. (50.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Intuenti mihi et fortunae tuae et animi magnitudinem 1
convenientissimum videtur demonstrari opera non minus aeternitate tua quam gloria digna quantumque pulchritudinis tantum utilitatis habitura.
Est in Nicomedensium finibus amplissimus lacus: per 2
hunc marmora, fructus, ligna, materiae et sumptu modico et labore usque ad viam navibus, inde magno labore, maiore impendio vehiculis ad mare devehuntur ...
Hoc opus multas manus poscit; at eae porro non desunt. nam et in agris magna copia est hominum et maxima in civitate, certaque spes omnes libentissime
adgressuros opus omnibus fructuosum. superest, ut tu 3
libratorem vel architectum, si tibi videbitur, mittas, qui diligenter exploret, sitne lacus altior mari, quem artifices regionis huius quadraginta cubitis altiorem esse
contendunt. ego per eadem loca invenio fossam a rege 4
percussam; sed incertum, utrum ad colligendum umorem circumiacentium agrorum an ad committendum flumini lacum; est enim imperfecta. hoc quoque dubium, intercepto rege mortalitate an desperato operis effectu. sed hoc ipso (feres enim me ambitiosum pro tua gloria) incitor et accendor, ut cupiam peragi a te, quae tantum coeperant reges.

42. (51.)

TRAIANVS PLINIO

Potest nos sollicitare lacus iste, ut committere illum mari velimus. sed plane explorandum est diligenter, ne, si dimissus in mare fuerit, totus effluat, certe, quantum

4 demonstrari A*a* *Ber.* -re *Cat.* || 6 tantum] tantum etiam *Cat.* || 8 modico *Cat.*[2] immod- A*a* *Ber.* || 10 devehuntur. hoc opus A devehuntur. hoc opus sed *a* devehuntur sed hoc opus *Cat.*[2] *nihil excidisse censet Döring in edit. II 334* || 11 eae *i* hae *a* *Cat.* heae A*Ber.* | porro*; *cf. ep. 1, 8, 10 et 1, 24, 4* pro re *Gro.* || 22 operis effectu *a* *Ber.* *Cat.* operi affectu A || 29 plane: *cf. Sch.*[1] *52* || 30 dimissus A*Ber.* demissus *Cat.* immissus *a*

aquarum et unde accipiat. poteris a Calpurnio Macro petere libratorem, et ego hinc aliquem tibi peritum eius modi operum mittam.

43. (52.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

1 Requirenti mihi Byzantiorum rei publicae impendia,
quae maxima fecit, indicatum est, domine, legatum ad
te salutandum annis omnibus cum psephismate mitti,
eique dari nummorum duodena milia.
2 Memor ergo propositi tui legatum quidem retinendum,
psephisma autem mittendum putavi, ut simul et sumptus
3 levaretur et impleretur publicum officium. eidem civi-
tati imputata sunt terna milia, quae viatici nomine an-
nua dabantur legato eunti ad eum, qui Moesiae praeest,
publice salutandum. haec ego in posterum circumcidenda
existimavi.
4 Te, domine, rogo, ut, quid sentias, rescribendo aut
consilium meum confirmare aut errorem emendare
digneris.

44. (53.)

TRAIANVS PLINIO

Optime fecisti, Secunde carissime, duodena ista Byzantiis, quae ad salutandum me in legatum impendebantur, remittendo. fungetur his partibus, etsi solum psephisma per te missum fuerit. ignoscet illis et Moesiae praeses, si minus illum sumptuose coluerint.

45. (54.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Diplomata, domine, quorum dies praeterita, an omnino observari et quam diu velis, rogo scribas meque

7 fecit] facit *Cat.* || 8 salutandum *iCat.a*] -ndi A*Ber.* || 15 haec] nec A || 22 quae *Ber.Cat.a* qui A || 23 fungetur (*sc. res p. Byzantiorum*) his p. *ia* fungentur his p. *Ku.* perpetuo his p. A*Ber.* | solum eorum psephisma *a* || 28 praeterita an *Cat.*[2] praeterita A*a**Ber.* *an* praeterit (*perf.*) an?

haesitatione liberes. vereor enim, ne in alterutram partem ignorantia lapsus aut inlicita confirmem aut necessaria impediam.

46. (55.)

TRAIANVS PLINIO

Diplomata, quorum praeteritus est dies, non debent esse in usu; ideo inter prima iniungo mihi, ut per omnes provincias ante mittam nova diplomata, quam desiderari possint.

47. (56.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Cum vellem, domine, Apamcae cognoscere publicos 1
debitores et reditum et impendia, responsum est mihi
cupere quidem universos, ut a me rationes coloniae
legerentur, numquam tamen esse lectas ab ullo pro-
consulum; habuisse privilegium et vetustissimum mo-
rem arbitrio suo rem publicam administrare. exegi, 2
ut, quae dicebant quaeque recitabant, libello complec-
terentur; quem tibi, qualem acceperam, misi, quamvis
intellegerem pleraque ex illo ad id, de quo quaeritur,
non pertinere.
Te rogo, ut mihi praeire digneris, quid me putes ob- 3
servare debere. vereor enim, ne aut excessisse aut non
implesse officii mei partes videar.

48. (57.)

TRAIANVS PLINIO

Libellus Apamenorum, quem epistulae tuae iunxeras, 1
remisit mihi necessitatem perpendendi, qualia essent,
propter quae videri volunt eos, qui pro consulibus hanc

7 in usu esse non debent *a* || 12 Apameae domine *a* || 14 rationes] stationes A || 17 administrare (*vid. Hof. 579 et Bennett, Synt. I 417*)] -ndi *Wilde* || 22 praeire *ia* praecipere A || 27 iunxeras *a* iniunxeras A || 28 perpendendi *Ber. Cat.*[2] perpendi A*a* perpendi enim *i Cat.*

provinciam obtinuerunt, abstinuisse inspectatione ra-
tionum suarum, cum, ipse ut eas inspiceres, non recusa-
2 verint. remuneranda est igitur probitas eorum, ut iam
nunc sciant hoc, quod inspecturus es, ex mea voluntate
salvis, quae habent, privilegiis esse facturum.

49. (58.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

1 Ante adventum meum, domine, Nicomedenses priori
foro novum adicere coeperunt, cuius in angulo est aedes
vetustissima Matris Magnae aut reficienda aut trans-
ferenda ob hoc praecipue, quod est multo depressior
2 opere eo, quod nunc maxime surgit. ergo cum quae-
rerem, num esset aliqua lex dicta templo, cognovi alium
hic, alium apud nos esse morem dedicationis.

Dispice ergo, domine, an putes aedem, cui nulla lex dicta est, salva religione posse transferri; alioqui commodissimum est, si religio non impedit.

50. (59.)

TRAIANVS PLINIO

Potes, mi Secunde carissime, sine sollicitudine religionis, si loci positio videtur hoc desiderare, aedem Matris Deum transferre in eam, quae est accommodatior; nec te moveat, quod lex dedicationis nulla reperitur, cum solum peregrinae civitatis capax non sit dedicationis, quae fit nostro iure.

51. (12.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

1 Difficile est, domine, exprimere verbis, quantam
perceperim laetitiam, quod et mihi et socrui meae prae-

1 inspectatione A*a* *Ber.* inspectione *i* *Cat.* || 2 ipse A*i* *Ber.* ipsum te *a* | recusaverint *i*] -ris *Ber.*, -rim A*Cat.* || 12 quod nunc A*Ber.* *Cat.*] quo cum *a* | ergo A*a* *Ber.* ego *Ke.* (*vix recte*) || 16 dicta *ia* dicata A*Ber.* *Cat.*

stitisti, ut adfinem eius Caelium Clementem in hanc
provinciam transferres. ex illo enim et mensuram bene- 2
fici tui penitus intellego, cum tam plenam indulgentiam
cum tota domo mea experiar, cui referre gratiam parem
nec audeo quidem, quamvis maxime possim.

Itaque ad vota confugio deosque precor, ut iis, quae in me adsidue confers, non indignus existimer.

52. (60.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Diem, domine, quo servasti imperium, dum suscipis, quanta mereris laetitia, celebravimus precati deos, ut te generi humano, cuius tutela et securitas saluti tuae innisa est, incolumem florentemque praestarent. praeivimus et commilitonibus ius iurandum more sollemni, eadem provincialibus certatim pietate iurantibus.

53. (61.)

TRAIANVS PLINIO

Quanta religione et laetitia commilitones cum provincialibus te praeeunte diem imperii mei celebraverint, libenter, mi Secunde carissime, agnovi litteris tuis.

54. (62.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Pecuniae publicae, domine, providentia tua et mi- 1
nisterio nostro et iam exactae sunt et exiguntur; quae

1 adfinem eius] ad finem consulatus *Cat.* || **2** et A*Ber Cat.*, *om.* *a* et *expunxit Ke.* (*an recte?*) || **4** agere gratiam *Cat.* || **5** nec A*a*, *cf. Hof. 641* non *Cat.* ne *Gro.* | maxime A*Ber.Cat.*; *cf. Dorjahn, Cl. Phil. 1927, 313sq., vid. etiam supra ad 10, 17b, 2* (*extr.*) | Maximo *a* | possim A*Ber.* possum *a* debeam *Cat.* || **11** te A, *om. a* || **13** innisa *ia* innixa *Ber.Cat.* immissa A | praeivimus *i* praebuimus A*Ber.Cat.* praeiimus *a* || **15** certatim* (*cf. impr. ep. 10, 86b, 2; v. Thes. l. L. III 889, 51sq.*) *iBer.* certant A certante *Mo.* pietate certatim *Cat.* provincialibus qui eadem certarunt pietate iurantibus *a* || **18** et A*Ber.Cat.* ac *a* || **20** agnovi] cog- *a* || **24** quae] quas *Cat.*

vereor ne otiosae iaceant. nam et praediorum comparandorum aut nulla aut rarissima occasio est, nec inveniuntur, qui velint debere rei publicae, praesertim duodenis assibus, quanti a privatis mutuantur.

2 Dispice ergo, domine, numquid minuendam usuram ac per hoc idoneos debitores invitandos putes, et, si nec sic reperiuntur, distribuendam inter decuriones pecuniam, ita ut recte rei publicae caveant; quod quamquam invitis et recusantibus minus acerbum erit leviore usura constituta.

55. (63.)

TRAIANVS PLINIO

Et ipse non aliud remedium dispicio, mi Secunde carissime, quam ut quantitas usurarum minuatur, quo facilius pecuniae publicae collocentur. modum eius ex copia eorum, qui mutuabuntur, tu constitues. invitos ad accipiendum compellere, quod fortassis ipsis otiosum futurum sit, non est ex iustitia nostrorum temporum.

56. (64.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

1 Summas, domine, gratias ago, quod inter maximas occupationes ⟨in⟩ iis, de quibus te consului, me quoque regere dignatus es; quod nunc quoque facias rogo.

2 Adiit enim me quidam indicavitque adversarios suos
a Servilio Calvo, clarissimo viro, in triennium relegatos
in provincia morari: illi contra ab eodem se restitutos
adfirmaverunt edictumque recitaverunt. qua causa ne-
3 cessarium credidi rem integram ad te referre. nam, sicut
mandatis tuis cautum est, ne restituam ab alio aut a me

1 otiosae*; *cf. Gai. inst. 3, 156* otiosam pecuniam] -se A*Ber.* || 4 mutuantur *ia Ber.* muniantur A*i*³ inveniantur *Cat.* || 6 nec *i* ne *rell.* || 7 sic] sic quidem *Cat.*²; *cf. Ke.*³ *13* | distribuendam *ia* -ndum A*Ber.* || 14 quo] qui A || 16 mutabuntur A || 17 otiosum A*a Cat.* onerosum *Ber.* || 21 quod *Cat. a* qui A*Ber.* || 22 in *add. Ern., cf. ep. 10, 96, 2; vid. Sch.*¹ *34* || 27 causa *libri; cf. Plaut. Rud. prol. 31. Sall. Cat. 52, 7* ⟨ex⟩ causa *Ke.*

relegatos, ita de iis, quos alius et relegaverit et restituerit, nihil comprehensum est.

Ideo tu, domine, consulendus fuisti, quid observare me velles tam hercule, quam de his, qui in perpetuum relegati nec restituti in provincia deprehenduntur.

Nam haec quoque species incidit in cognitionem meam. 4
est enim adductus ad me in perpetuum relegatus a Iulio Basso proconsule. ego, quia sciebam acta Bassi rescissa datumque a senatu ius omnibus, de quibus ille aliquid constituisset, ex integro agendi, dumtaxat per biennium, interrogavi hunc, quem relegaverat, an adisset docuissetque proconsulem. negavit.

Per quod effectum est, ut te consulerem, reddendum 5
eum poenae suae an gravius aliquid et quid potissimum constituendum putares et in hunc et in eos, si qui forte in simili condicione invenirentur. — Decretum Calvi et edictum, item decretum Bassi his litteris subieci.

57. (65.)

TRAIANVS PLINIO

Quid in persona eorum statuendum sit, qui a P. Ser- 1
vilio Calvo proconsule in triennium relegati et mox eiusdem edicto restituti in provincia remanserunt, proxime tibi rescribam, cum causas eius facti a Calvo requisiero.

Qui a Iulio Basso in perpetuum relegatus est, cum 2
per biennium agendi facultatem habuerit, si existimat se iniuria relegatum, neque id fecerit atque in provincia morari perseverarit, vinctus mitti ad praefectos praetorii mei debet. neque enim sufficit eum poenae suae restitui, quam contumacia elusit.

7 a Iulio B.: *vid. ad* ep. 4, 9

4 his *libri* qui A*Ber.Cat.* quam de illis qui *a* || 7 a *ante* Iulio *om.* A*Ber.* || 9 datumque *a* dictumque *rell.* || 12 negavit *Cat.* *(cf. ep. 2, 6, 3)*, *om.* A*aBer.* || 13 an reddendum *Cat.*[2] || 20 personam *a* || 23 eius] huius *a* || 26 existimabat *Cat.*[2] || 28 perseverarit A*Ber.*] -averit *Cat.a* || 30 quam *iBer.* quem A*a*

58. (66.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

1 Cum citarem iudices, domine, conventum incohaturus,
Flavius Archippus vacationem petere coepit ut philoso-
2 phus. fuerunt, qui dicerent non liberandum eum iudicandi
necessitate, sed omnino tollendum de iudicum numero
reddendumque poenae, quam fractis vinculis evasisset.
3 recitata est sententia Veli Pauli proconsulis, qua pro-
babatur Archippus crimine falsi damnatus in metallum.
ille nihil proferebat, quo restitutum se doceret; adlega-
bat tamen pro restitutione et libellum a se Domitiano
datum et epistulas eius ad honorem suum pertinentes et
decretum Prusensium. addebat his et tuas litteras scrip-
tas sibi, addebat et patris tui edictum et epistulam, quibus
confirmasset beneficia a Domitiano data.
4 Itaque, quamvis eidem talia crimina applicarentur,
nihil decernendum putavi, donec te consulerem de eo,
quod mihi constitutione tua dignum videbatur. — Ea,
quae sunt utrimque recitata, his litteris subieci.

EPISTVLA DOMITIANI AD TERENTIVM MAXIMVM

5 Flavius Archippus philosophus impetravit a me, ut agrum ei ad ·C̄· circa Prusiadam patriam suam emi iuberem, cuius reditu suos alere posset. quod ei praestari volo. summam expensam liberalitati meae feres.

EIVSDEM AD LAPPIVM MAXIMVM

6 Archippum philosophum, bonum virum et professioni suae etiam moribus respondentem, commendatum habeas velim, mi Maxime, et plenam ei humanitatem tuam praestes in iis, quae verecunde a te desideraverit.

4 vocationem A || **5** non A*Ber.* non modo *a* non modo non *Cat.* || **8** Veli *i* Velii *rell.* | probatur *Cat.*[2] || **13** et tuas *Cat.a* tuas A*Ber.* || **14** tui] sui A || **17** te *a*, *om. rell.* || **19** sunt] sicut *Cat.* || **22** ad ·C̄· *i* ·DC· *a* adderem A*Ber.Cat.* | Prusiadam] -siam *Cat.* || **23** praestari *ia*] -re *rell.* || **26** professioni suae A*Ber.* professione sua *Cat.ia* || **27** moribus *Ri.*] maioribus *libri*

EDICTVM DIVI NERVAE

Quaedam sine dubio, Quirites, ipsa felicitas tem- 7
porum edicit, nec spectandus est in iis bonus princeps,
quibus illum intellegi satis est, cum hoc sibi civium
meorum spondere possit vel non admonita persuasio, me
securitatem omnium quieti meae praetulisse, ut et nova
beneficia conferrem et ante me concessa servarem. ne 8
tamen aliquam gaudiis publicis adferat haesitationem
vel eorum, qui impetraverunt, diffidentia vel eius me-
moria, qui praestitit, necessarium pariter credidi ac
laetum obviam dubitantibus indulgentiam meam mittere.
nolo existimet quisquam, quod alio principe vel priva- 9
tim vel publice consecutus ⟨sit⟩, ideo saltem a me re-
scindi, ut potius mihi debeat. sint rata et certa, nec gra-
tulatio ullius instauratis egeat precibus, quem fortuna
imperii vultu meliore respexit. me novis beneficiis
vacare patiantur et ea demum sciant roganda esse, quae
non habent.

EPISTVLA EIVSDEM AD TVLLIVM IVSTVM

Cum rerum omnium ordinatio, quae prioribus tem- 10
poribus incohatae consummatae sunt, observanda sit,
tum epistulis etiam Domitiani standum est.

59. (67.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Flavius Archippus per salutem tuam aeternitatemque petit a me, ut libellum, quem mihi dedit, mitterem tibi. quod ego sic roganti praestandum putavi, ita tamen, ut missurum me notum accusatrici eius facerem, a qua et

4 intelligi *iBer.Cat.*] -is A, -it *a* | sibi] sibi quisque *a* || 6 ut et *i*] tu tot A ut tot *Ber.Cat.* vel libenter *a* || 7 conferrem *iBer.Cat.* -re A*a* || 13 sit *add.Or.*, *om. libri* | rescindit A || 14 sint rata *Ber.* (*corr. ex* si rata) *i* si rata *Cat.* si ingrata A si enim grata *a* || 15 egeat *Ber.* eget A*aCat.* || 17 et A*Ber.Cat.* sed *a* || 21 incohatae A*aBer.* ordinatae et *Cat.* | consumataeque sunt *a* || 27 sic *om. Cat.*

ipsa acceptum libellum his epistulis iunxi, quo facilius velut audita utraque parte dispiceres, quid statuendum putares.

60. (68.)

TRAIANVS PLINIO

1 Potuit quidem ignorasse Domitianus, in quo statu
esset Archippus, cum tam multa ad honorem eius per-
tinentia scriberet. sed meae naturae accommodatius est
credere etiam statui eius subventum interventu princi-
pis, praesertim cum etiam statuarum ei honor totiens
decretus sit ab iis, qui ⟨non⟩ ignorabant, quid de illo
2 Paulus proconsul pronuntiasset. quae tamen, mi Secunde
carissime, non eo pertinent, ut, si quid illi novi criminis
obicitur, minus de eo audiendum putes.

Libellos Furiae Primae accusatricis, item ipsius Archippi, quos alteri epistulae tuae iunxeras, legi.

61. (69.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

1 Tu quidem, domine, providentissime vereris, ne commissus flumini atque ita mari lacus effluat. sed ego in re praesenti invenisse videor, quemadmodum huic periculo occurrerem.

2 Potest enim lacus fossa usque ad flumen adduci nec
tamen in flumen emitti, sed relicto quasi margine conti-
neri pariter et dirimi. sic consequemur, ut nec † vacuo
videatur flumini mixtus et sit perinde, ac si misceatur.
erit enim facile per illam brevissimam terram, quae
interiacebit, advecta fossa onera transponere in flumen.
3 quod ita fiet, si necessitas coget, et, spero, non coget.
est enim et lacus ipse satis altus et nunc in contrariam
partem flumen emittit, quod interclusum inde et, quo

11 non *add. Ern.* || 16 iunxeras *Ber. a* iniunxeras A *Cat.; cf. ep. 10, 48 (init.)* || 21 praesenti *a Ber. Cat.*] praestanti A | periculo *a*] cuniculo *rell.* || 23 deduci *Cat.* || 25 sic *i a Ber. Cat.* si A | vacuo videatur A *a Ber.* vicino videatur *Cat.* vacuari videatur *Ke.* (*ed. mai. p. 293*) vacuetur *Mad.*

volumus, aversum sine ullius detrimento lacus tantum aquae, quantum nunc portat, effundet. praeterea per id spatium, per quod fossa facienda est, incidunt rivi; qui si diligenter colligantur, augebunt illud, quod lacus
dederit. enimvero, si placeat fossam longius ducere et 4
artius pressam mari aequare nec in flumen, sed in ipsum mare emittere, repercussus maris servabit et reprimet, quidquid e lacu veniet. quorum si nihil nobis loci natura praestaret, expeditum tamen erat cataractis aquae cursum temperare.
Verum et haec et alia multo sagacius conquiret ex- 5
plorabitque librator, quem plane, domine, debes mittere, ut polliceris. est enim res digna et magnitudine tua et cura. ego interim Calpurnio Macro, clarissimo viro, auctore te scripsi, ut libratorem quam maxime idoneum mitteret.

62. (70.)

TRAIANVS PLINIO

Manifestum est, mi Secunde carissime, nec prudentiam nec diligentiam tibi defuisse circa istum lacum, cum tam multa provisa habeas, per quae nec periclitetur exhauriri et magis in usu nobis futurus sit. elige igitur id, quod praecipue res ipsa suaserit! Calpurnium Macrum credo facturum, ut te libratore instruat, neque provinciae istae his artificibus carent.

63. (13.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Scripsit mihi, domine, Lycormas, libertus tuus, ut, si qua legatio a Bosporo venisset urbem petitura, usque in

5 fossam . . . pressam: Frontin. strat. 1, 5, 8; *cf.* Curt. 5, 1, 28 (cavernae . . . pressae) *et* 5, 4, 8 || **9** cataractis: Rutil. 1, 481 (*vid. Keenii edit. p. 213*) || **27** *cf. In. 194*

1 ullius A*a* ullo *editio Basileensis* | detrimento ⟨fluminis vel⟩ lacus *Durry*; *sed* ullius *i. q. cuiusquam est et* lacus *a gen.* aquae *dependet* (*Gaar*) || **2** effundet *aCat.* -it A*Ber.* || **3** facienda *Ber. Cat.a* fienda A fodienda *i* || **4** colligantur] -untur *Ber.* || **19** est *a, om. rell.* || **21** habeas] -at *a* | nec] non *Cat.* || **22** usu *Cat.* usus *rell.* | elige *Gr.* elice *libri* || **24** neque] neque enim *Cat.*[2]

adventum suum retineretur. et legatio quidem, dumtaxat in eam civitatem, in qua ipse sum, nulla adhuc venit; sed venit tabellarius ⟨regis⟩ Sauromata⟨e⟩, quem ego usus opportunitate, quam mihi casus obtulerat, cum tabellario, qui Lycormam ex itinere praecessit, mittendum putavi, ut posses ex Lycormae et regis epistulis pariter cognoscere, quae fortasse pariter scire deberes.

64. (14.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Rex Sauromates scripsit mihi esse quaedam, quae deberes quam maturissime scire. qua ex causa festinationem tabellarii, quem ad te cum epistulis misit, diplomate adiuvi.

65. (71.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

1 Magna, domine, et ad totam provinciam pertinens
quaestio est de condicione et alimentis eorum, quos
2 vocant θρεπτούς. in qua ego auditis constitutionibus
principum quia nihil inveniebam aut proprium aut universale, quod ad Bithynos ferretur, consulendum te existimavi, quid observari velles; neque enim putavi posse me in eo, quod auctoritatem tuam posceret, exemplis esse contentum.

3 Recitabatur autem apud me edictum, quod dicebatur divi Augusti, ad Andaniam pertinens; recitatae et epistulae divi Vespasiani ad Lacedaemonios et divi Titi ad

9 *cf. In. 194*

1 et] sed *a* || 2 sed veniet **A** || 3 ⟨regis⟩ Sauromata⟨e⟩ *nos* Sauromatae regis *A. Schäfer* Sauromata *libri* (*haec epistula in libris* **A***a* *habet inscriptionem:* De tabellario Regis Sauromatae) | quem ego *ia* cuius ego **A***Ber.Cat.* || 6 posses *Ern.* possis *libri* | et ex regis *a* || 12 misit] misi *Cat.* || 19 principium *Ber.* || 20 feretur *a; sed cf. Cuntz, Herm. 1926, 202, adn. 3* || 21 enim *a, om. rell.* || 22 exemplis *iaCat.*[2] -plo *Ber.Cat.*[1], -plum **A** || 25 Andaniam *Cuntz* (*l. l. 202 sqq.; cf. Sch.*[5] *36*) Anniam **A***aCat.*

eosdem et Achaeos, et Domitiani ad Avidium Nigrinum et Armenium Brocchum proconsules, item ad Lacedaemonios. quae ideo tibi non misi, quia et parum emendata et quaedam non certae fidei videbantur, et quia vera et emendata in scriniis tuis esse credebam.

66. (72.)

TRAIANVS PLINIO

Quaestio ista, quae pertinet ad eos, qui liberi nati 1
expositi, deinde sublati a quibusdam et in servitute edu-
cati sunt, saepe tractata est, nec quicquam invenitur in
commentariis eorum principum, qui ante me fuerunt,
quod ad omnes provincias sit constitutum. epistulae sane 2
sunt Domitiani ad Avidium Nigrinum et Armenium
Brocchum, quae fortasse debeant observari; sed inter
eas provincias, de quibus rescripsit, non est Bithynia.
et ideo nec adsertionem denegandam his, qui ex eius modi
causa in libertatem vindicabuntur, puto, neque ipsam
libertatem redimendam pretio alimentorum.

67. (15.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Legato Sauromatae regis, cum sua sponte Nicaeae, ubi 1
me invenerat, biduo substitisset, longiorem moram
faciendam, domine, non putavi, primum quod incertum
adhuc erat, quando libertus tuus Lycormas venturus
esset, deinde quod ipse proficiscebar in diversam provin-
ciae partem ita officii necessitate exigente.

Haec in notitiam tuam perferenda existimavi, quia 2
proxime scripseram petisse Lycormam, ut legationem,
si qua venisset a Bosporo, usque in adventum suum

20 *cf. In. 194* || **28** ep. 63

1 eosdem et *i*] eosdem dein ad *a* eosdem A*Ber.Cat.* || **3** emendata *iBer.Cat.*[2] emendatae A*aCat.*[1] || **9** servitutem *Cat.* || **14** debeant] -bant *a* || **15** non est Bithynia *a* inter quas est Bithynia A*Ber.Cat.* || **16** nec *om. Cat.* | his A*Ber.* iis *aCat.*

retinerem. quod diutius faciendi nulla mihi probabilis ratio occurrit, praesertim cum epistulae Lycormae, quas detinere, ut ante praedixi, nolui, aliquot diebus hinc legatum antecessurae viderentur.

68. (73.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Petentibus quibusdam, ut sibi reliquias suorum aut propter iniuriam vetustatis aut propter fluminis incursum aliaque his similia quaecumque secundum exemplum proconsulum transferre permitterem, quia sciebam in urbe nostra ex eius modi causis collegium pontificum adiri solere, te, domine, maximum pontificem consulendum putavi, quid observare me velis.

69. (74.)

TRAIANVS PLINIO

Durum est iniungere necessitatem provincialibus pontificum adeundorum, si reliquias suorum propter aliquas iustas causas transferre ex loco in alium locum velint. sequenda ergo potius tibi exempla sunt eorum, qui isti provinciae praefuerunt: ex causa cuique ita aut permittendum aut negandum.

70. (75.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

1 Quaerenti mihi, domine, Prusae, ubi posset balineum, quod indulsisti, fieri, placuit locus, in quo fuit aliquando domus, ut audio, pulchra, nunc deformis ruinis. per hoc enim consequemur, ut foedissima facies civitatis ornetur

8 fluminis inc.: Lucan. 7, 700 (p. 215 H.)

3 hinc *i* huic A hunc *a Ber. Cat.* || **8** incursum *eqs.: cf. Po., Mnem. 1926, 383 et Sch.*[5] *35* || **11** caussis *a* causa A || **13** observare *a* cons- *rell.* || **19** profuerunt A [ex causa] et ex causa *Cat.* || **25** per enim hoc *Cat.*

atque etiam ut ipsa civitas amplietur nec ulla aedificia tollantur, sed, quae sunt vetustate sublapsa, relaxentur in melius.

Est autem huius domus condicio talis: legaverat eam 2
Claudius Polyaenus Claudio Caesari iussitque in peri-
stylio templum ei fieri, reliqua ex domo locari. ex ea
reditum aliquamdiu civitas percepit; deinde paulatim
partim spoliata, partim neglecta cum peristylio domus
tota collapsa est, ac iam paene nihil ex ea nisi solum
superest: quod tu, domine, sive donaveris civitati sive
venire iusseris, propter opportunitatem loci pro summo
munere accipiet. ego, si permiseris, cogito in area vacua 3
balineum collocare, eum autem locum, in quo aedificia
fuerunt, exedra et porticibus amplecti atque tibi con-
secrare, cuius beneficio elegans opus dignumque nomine
tuo fiet.

Exemplar testamenti, quamquam mendosum, misi tibi; ex quo cognosces multa Polyaenum in eiusdem domus ornatum reliquisse, quae ut domus ipsa perierunt, a me tamen, in quantum potuerit, requirentur.

71. (76.)

TRAIANVS PLINIO

Possumus apud Prusenses area ista cum domu collapsa, quam vacare scribis, ad exstructionem balinei uti. illud tamen parum expressisti, an aedes in peristylio Claudio facta esset. nam, si facta est, licet collapsa sit, religio eius occupavit solum.

14 exedra et p.: Vitr. 5, 11, 2 in tribus porticibus exedrae spatiosae (p. 117 Kr.)

2 relaxentur] reparentur *a* || 5 iusseratque *Cat.* || 6 ex ea redditum (*sic*) A*Ber.Cat.* ex quo redditum *a* || 14 atque tibi *a* quae tibi A*Ber.* quem tibi *i* tibique *Cat.*i^2 || 17 exemplar *aCat.* exempla A*Ber.* || 18 eiusdem *a* eundem *rell.* || 20 potuerit] -int *Cat.* || 23 possumus] permittimus *Ber.* | in area *Ber.* | domu A*a* domo *Ber.Cat.* || 24 ad *iaCat.*, *om.* A*Ber.* || 25 uti *aCat.* ut A tu *Ber.* || 26 facta est] facta aedes esset *a*

72. (77.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Postulantibus quibusdam, ut de agnoscendis liberis restituendisque natalibus et secundum epistulam Domitiani scriptam Minicio Rufo et secundum exempla proconsulum ipse cognoscerem, respexi ad senatus consultum pertinens ad eadem genera causarum, quod de his tantum provinciis loquitur, quibus proconsules praesunt; ideoque rem integram distuli, dum tu, domine, praeceperis, quid observare me velis.

73. (78.)

TRAIANVS PLINIO

Si mihi senatus consultum miseris, quod haesitationem tibi fecit, aestimabo, an debeas cognoscere de agnoscendis liberis et natalibus suis restituendis.

74. (16.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

1 Appuleius, domine, miles, qui est in statione Nicomedensi, scripsit mihi quendam nomine Callidromum, cum detineretur a Maximo et Dionysio pistoribus, quibus operas suas locaverat, confugisse ad tuam statuam perductumque ad magistratus indicasse servisse aliquando Laberio Maximo captumque a Susago in Moesia et a Decibalo muneri missum Pacoro, Parthiae regi, pluribusque annis in ministerio eius fuisse, deinde fugisse atque ita in Nicomediam pervenisse.

2 Quem ego perductum ad me, cum eadem narrasset, mittendum ad te putavi; quod paulo tardius feci, dum

17 *cf. In. 194* || **18** in statione: Suet. Aug. 32, 1. Tib. 37, 1 || **21** Suet. Tib. 53, 2

3 agnoscendis *ia*] cog- A*Ber.Cat.* || **9** tu *Cat., om. rell.* || **13** haesitatione A || **15** suis *a* veris A*Ber.Cat.* || **22** servisse ⟨se⟩ *Mü.* || **26** ita *om. Cat.*

requiro gemmam, quam sibi (habentem imaginem Pa-
cori et quibus ornatus fuisset) subtractam indicabat.
volui enim hanc quoque, si inveniri potuisset, simul 3
mittere, sicut glebulam misi, quam se ex Parthico me-
tallo attulisse dicebat. signata est anulo meo, cuius est
aposphragisma quadriga.

75. (79.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Iulius, domine, Largus ex Ponto nondum mihi visus 1
ac ne auditus quidem (scilicet iudicio tuo credidit)
dispensationem quandam mihi erga te pietatis suae
ministeriumque mandavit. rogavit enim testamento, ut 2
hereditatem suam adirem cerneremque ac deinde prae-
ceptis quinquaginta milibus nummum reliquum omne
Heracleotarum et Tianorum civitatibus redderem, ita ut
esset arbitrii mei, utrum opera facienda, quae honori
tuo consecrarentur, putarem an instituendos quinquen-
nales agonas, qui Traiani appellarentur.

Quod in notitiam tuam perferendum existimavi ob hoc maxime, ut dispiceres, quid eligere debeam.

76. (80.)

TRAIANVS PLINIO

Iulius Largus fidem tuam, quasi te bene nosset. elegit. quid ergo potissimum ad perpetuitatem memoriae eius faciat, secundum cuiusque loci condicionem ipse dispice et, quod potissimum existimaveris, insequere.

13 Gaius inst. 2, 166; *cf. etiam* Cic. Att. 11, 2, 1. Liv. 24, 25, 3

2 quibus] quibus insignibus *Cat.* || **4** glebulam **A***a Ber.* bullam *Cat.* || **10** scilicet] sed *Cat.* | credidit *Ber.* credit **A***a* credens *Cat.* || **13** praeceptis* *Thomas*; *cf. ep. 5, 7, 1* perceptis *libri* || **15** Tianorum *editio Basil.* Theanorum *rell.* || **18** qui] quae **A** | appellarentur *Cat.* -llentur *Ber. a*, -llantur **A** || **20** despiceres **A** || **25** eius] ius *Cat.* || **26** quod *ia* quid *rell.* | potissimum **A** *Ber. Cat.* optimum *ia* | insequere **A***a Ber. Cat.*[2] id sequere *Rivinus* inquire *Cat.*[1]

77. (81.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

1 Providentissime, domine, fecisti, quod praecepisti
Calpurnio Macro, clarissimo viro, ut legionarium cen-
turionem Byzantium mitteret.

2 Dispice, an etiam Iuliopolitanis simili ratione con-
sulendum putes, quorum civitas, cum sit perexigua,
onera maxima sustinet tantoque graviores iniurias,
3 quanto est infirmior, patitur. quidquid autem Iulio-
politanis praestiteris, id etiam toti provinciae proderit.
sunt enim in capite Bithyniae plurimisque per eam
commeantibus transitum praebent.

78. (82.)

TRAIANVS PLINIO

1 Ea condicio est civitatis Byzantiorum confluente undi-
que in eam commeantium turba, ut secundum consuetu-
dinem praecedentium temporum honoribus eius prae-
sidio centurionis legionarii consulendum habuerimus.
Si Iuliopolitanis succurrendum eodem modo putaveri-
2 mus, onerabimus nos exemplo. plures enim tanto magis
eadem requirent, quanto infirmiores erunt. tibi eam fi-
duciam diligentiae habeo, ut credam te omni ratione id
acturum, ne sint obnoxii iniuriis.

3 Si qui autem se contra disciplinam meam gesserint,
statim coerceantur; aut, si plus admiserint, quam ut

24 pan. 6, 2; *cf. Fiebiger, RE V 1182*

5 mitteret] -tur **A** || **6** dispice an etiam *Cat.*^{2} dispice etiam *Ber.* dispiciebam etiam an (an *om.* **A**) **A***Cat.*^{1} dispicias etiam *i* ut dispicias an etiam *a* || **9** est *ia* et **A***Ber.Cat.* || **12** commeatibus *Cat.* || **16** in eam *Cat.a* in ea **A***Ber.* || **19** si *Cat.*^{2}, *om. rell*, | modo **A***aBer.* modo si *Cat.*^{1}i || **20** sq. plures ... habeo *aCat.*^{2} plures enim et quanto infirmiores erunt, idem fiduciam (idem petent. fiduciam *Ber.Cat.i*) diligentiae (tuae *add. Cat.*) habeo *rell.* || **24** gesserit **A** || **25** amiserint **A***Ber.*

in re praesenti satis puniantur, si milites erunt, legatis eorum, quae deprehenderis, notum facies; aut si in urbem versus venturi erunt, mihi scribes.

79. (83.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Cautum est, domine, Pompeia lege, quae Bithynis data 1
est, ne quis capiat magistratum neve sit in senatu minor
annorum triginta. eadem lege comprehensum est, ut, qui
ceperint magistratum, sint in senatu. secutum est dein 2
edictum divi Augusti, quo permisit minores magistratus
ab annis XXV capere.

Quaeritur ergo, an, qui minor triginta annorum ges- 3
sit magistratus, possit a censoribus in senatum legi, et,
si potest, an hi quoque, qui non gesserint, possint, per eandem interpretationem ab ea aetate senatores legi, a qua illis magistratum gerere permissum est: quod alioqui factitatum adhuc et esse necessarium dicitur, quia sit aliquanto melius honestorum hominum liberos quam e plebe in curiam admitti.

Ego a destinatis censoribus, quid sentirem, interrogatus 4
eos quidem, qui minores triginta annis gessissent magistratum, putabam posse in senatum et secundum edictum Augusti et secundum legem Pompeiam legi, quoniam Augustus gerere magistratus minoribus annis triginta permisisset, lex senatorem esse voluisset, qui gessisset
magistratum. de his autem, qui non gessissent, quamvis 5
essent aetatis eiusdem cuius illi, quibus gerere permissum est, haesitabam.

Per quod effectum est, ut te, domine, consulerem, quid observari velles. capita legis, tum edictum Augusti litteris subieci.

2 nota *Cat.* || 3 versus *om. Cat.* || 9 ceperint *ia* coe- *rell.* | dein] deinde *Cat.* || 11 annis XXV *Nipperdey; cf. Dig. 50, 4, 11* annis XXII *vulg.* || 13 magistratum *coni. Ke.* | a *om.* **A** || 14 hi **A***Ber. Cat.* an ex iis qui quoque non gesserint possit quis per *a* || 15 ea] eadem *Cat.* | senator **A***a* || 21 quidem] -dam **A** || 22 edictum . . . secundum *om. Cat.*

80. (84.)

TRAIANVS PLINIO

Interpretationi tuae, mi Secunde carissime, idem existimo: hactenus edicto divi Augusti novatam esse legem Pompeiam, ut magistratum quidem capere possent hi, qui non minores XXV annorum essent, et, qui cepissent, in senatum cuiusque civitatis pervenirent. ceterum non capto magistratu eos, qui minores triginta annorum sint, quia magistratum capere possint, in curiam etiam loci cuiusque non existimo legi posse.

81. (85.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

1 Cum Prusae ad Olympum, domine, publicis negotiis intra hospitium eodem die exiturus vacarem, Asclepiades magistratus indicavit appellatum me a Claudio Eumolpo. cum Cocceianus Dion in bule adsignari civitati opus, cuius curam egerat, vellet, tum Eumolpus adsistente Flavio Archippo dixit exigendam esse a Dione rationem operis, antequam rei publicae traderetur, quod aliter
2 fecisset ac debuisset. adiecit etiam esse in eodem positam tuam statuam et corpora sepultorum, uxoris Dionis et filii, postulavitque, ut cognoscerem pro tribunali.
3 Quod cum ego me protinus facturum dilaturumque profectionem dixissem, ut longiorem diem ad struendam causam darem utque in alia civitate cognoscerem, petit.

3 idem* existimo *iaCat.* (*cf. Hor. ep. 2, 3, 467. Iust. 2, 4, 10* eundem ipsis morem; *vid. Hof. 413; sed locus videtur esse corruptus*) ut existimo A existimo *Ber.* || 6 hi A*Ber.* ii *Cat.* *a* XXV *Nipperdey* XXVII *vulg.* (*vid. supra p. 355, 4*) | qui cepissent] qui coepissent *Ber.*, quia coepissent A*Cat.* qui accepissent *a* || 17 adsistente* *iaBer.* (*v. etiam § 6* adsistebat *et ep. 7, 6, 3; cf. Thes. l. L. II 902, 34 sqq.*) absistente A adsistens *Cat.* || 20 eodem *i* eodem opere *a* aedem A aede *Ber.Cat.* || 22 filii] -orum *Cat.* || 24 ad struendam* *i*A*Cat.*; *cf. Tac. ann. 2, 42, 1 et 11, 12, 1* ad adstruendem *a* ad instruendam *Ber.* || 25 alia civitate *Cat.* aliam civitatem *rell.* | petiit *a*

ego me auditurum Nicaeae respondi. ubi cum sedissem 4
cognituturus, idem Eumolpus, tamquam adhuc parum in-
structus, dilationem petere coepit; contra Dion, ut audi-
retur, exigere. dicta sunt utrimque multa, etiam de causa.
Ego cum dandam dilationem et ⟨te⟩ consulendum ex- 5
istimarem in re ad exemplum pertinenti, dixi utrique
parti, ut postulationum suarum libellos darent: volebam
enim te ipsorum potissimum verbis ea, quae erant pro-
posita, cognoscere. et Dion quidem se daturum dixit, et
Eumolpus respondit complexurum se libello, quae rei
publicae peteret, ceterum, quod ad sepultos pertineret, 6
non accusatorem se, sed advocatum Flavi Archippi, cuius
mandata pertulisset. Archippus, cui Eumolpus sicut
Prusiade adsistebat, dixit se libellum daturum. ita nec
Eumolpus nec Archippus, quam⟨quam⟩ plurimis diebus
exspectatis, adhuc mihi libellos dederunt; Dion dedit, 7
quem huic epistulae iunxi.

Ipse in re praesenti fui et vidi tuam quoque statuam in bibliotheca positam, id autem, in quo dicuntur sepulti filius et uxor Dionis, in area collocatum, quae porticibus includitur.

Te, domine, rogo, ut me in hoc praecipue genere 8
cognitionis regere digneris, cum alioqui magna sit ex-
spectatio, ut necesse est in ea re, quae et in confessum
venit et exemplis defenditur.

82. (86.)

TRAIANVS PLINIO

Potuisti non haerere, mi Secunde carissime, circa id, 1
de quo me consulendum existimasti, cum propositum
meum optime nosses non ex metu nec terrore hominum

1 cum sedissem *a* consedissem *rell.* || 2 tamquam *a* tamquam si A *Ber. Cat.* || 5 te *add. Schä.; cf. ep. 10, 82, 1 et 96, 8* || 9 cognoscere] recog- *a* | dixit et] dixit *Cat.* || 11 pertineret *Schä.* pertinet *libri* || 12 Flavi] -ii *libri* || 13 pertulisset et *Cat.* || 14 ita A*a Ber. Cat.* at *A. Schäfer* || 15 quamquam *Ke.* quam *libri* || 16 expectati *a* || 20 filius et *Thomas* filii eius et *libri* || 24 est *Or.* sit *libri* || 25 defenditur deliberare *a*

aut criminibus maiestatis reverentiam nomini meo ad-
2 quiri. omissa ergo ea quaestione, quam non admitterem, etiamsi exemplis adiuvaretur, ratio totius operis effecti sub curatura Cocceiani Dionis excutiatur, cum et utilitas civitatis exigat nec aut recuset Dion aut debeat recusare.

83. (87.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Rogatus, domine, a Nicaeensibus publice per ea, quae mihi et sunt et debent esse sanctissima, id est per aeternitatem tuam salutemque, ut preces suas ad te perferrem, fas non putavi negare acceptumque ab his libellum huic epistulae iunxi.

84. (88.)

TRAIANVS PLINIO

Nicaeensibus, qui intestatorum civium suorum concessam vindicationem bonorum a divo Augusto adfirmant, debebis vacare contractis omnibus personis ad idem negotium pertinentibus, adhibitis Virdio Gemellino et Epimacho, liberto meo, procuratoribus, ut aestimatis etiam iis, quae contra dicuntur, quod optimum credideritis, statuatis.

85. (17.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Maximum, libertum et procuratorem tuum, domine, per omne tempus, quo fuimus una, probum et industrium

15 intestatorum: *cf.* Labeo ap. Gell. 1, 12, 18 || **17** contractis: *cf.* Suet. Aug. 96, 1 || **23** *cf. In. 193*

1 adquiri *libri* adquirere *Ke.*, *probat etiam Bra. 96* || 4 curatura *Or.* cura tua A*aBer.Cat.*[2] tua cura *Cat.*[1] || 5 civitatis *ia*] ei litis A eius *Ber.* rei publicae id *Cat.* || 11 his A*aBer.Cat.* || 18 Gemellino *a* Pemellino *rell.* || 24 tuum *aCat.* meum A*Ber.*

et diligentem ac sicut rei tuae amantissimum, ita disciplinae tenacissimum expertus libenter apud te testimonio prosequor ea fide, quam tibi debeo.

86 a. (18.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Gavium Bassum, domine, praefectum orae Ponticae, 1
integrum, probum, industrium atque inter ista reverentissimum mei expertus voto pariter et suffragio prosequor ea fide, quam tibi debeo.

86 b. (18.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Fabium Valentem, ⟨domine,⟩ instructum commilitio tuo 2
valde probo; cuius disciplinae debet, quod indulgentia tua dignus est. apud me et milites et pagani, a quibus iustitia eius et humanitas penitus inspecta est, certatim ei qua privatim qua publice testimonium pertribuerunt. quod in notitiam tuam perfero ea fide, quam tibi debeo.

87. (19.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Nymphidium Lupum, domine, primipilarem, commili- 1
tonem habui, cum ipse tribunus essem, ille praefectus;
inde familiariter diligere coepi. crevit postea caritas ipsa 2
mutuae vetustate amicitiae. itaque et quieti eius inieci

5 *cf. In. 193* || **11** *cf. In. 193* || **19** *cf. In 193*

6 Gavium *Carrion* (*vid. ad ep. 10, 21, 1*) Gabium *a* Galbium A C· *Ber.* || **12** Fabium . . . probo *Cat.*[1]*; cf. RE VI 1872, 32 sqq.*] Fabium Valentem valde probo instructum c. t. *i*[2] F.V. quem abunde conspexi instructum c. t. v. pr. *Cat.*[2] F.V. quam abunde (abunde *om.* A) ea quae speret instructum c. t. v. pr. *i* A *a* F.V. quem ad ea quae speret instructum c. t. v. pr. *Ber.* | domine *nos add.* || **16** testimonium *a Cat.* -nio A, -nia *Ber.* | pertribuerunt A *a Ber.*; *cf. Bra. 94* retribuerunt *Cat.* || **17** perfero] prof- *Cat.*

manum et exegi, ut me in Bithynia consilio instrueret. quod ille amicissime et otii et senectutis ratione postposita et iam fecit et facturus est.

3 Quibus ex causis necessitudines eius inter meas numero, filium in primis, Nymphidium Lupum, iuvenem probum, industrium et egregio patre dignissimum, suffecturum indulgentiae tuae, sicut primis eius experimentis cognoscere potes, cum praefectus cohortis plenissimum testimonium meruerit Iuli Ferocis et Fusci Salinatoris, clarissimorum virorum. meum gaudium, domine, meamque gratulationem filii honore continebis.

88. (89.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Opto, domine, et hunc natalem et plurimos alios quam felicissimos agas aeternaque laude florentem virtutis tuae gloriam et incolumis et fortis aliis super alia operibus augebis.

89. (90.)

TRAIANVS PLINIO

Agnosco vota tua, mi Secunde carissime, quibus precaris, ut plurimos et felicissimos natales florente statu rei publicae nostrae agam.

90. (91.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

1 Sinopenses, domine, aqua deficiuntur; quae videtur et bona et copiosa ab sexto decimo miliario posse perduci.

4 necessitudines (*i. e. propinquos*): ep. 8, 23, 7; Suet. Aug. 17, 2. Tib. 11, 5; *cf.* Tac. hist. 3, 59 *extr.* || **4** sqq. *cf. Maguinness, Cl. Rev. 1934, 14 sq.* || **16** sq. Liv. 3, 56, 4. Suet. Nero 41, 2

1 instrueret *ia* extrueret *rell.* || **4** necessitudinis **A** || **5** filium] et filium *a* || **7** primus **A** || **8** cohortis] -ti *Cat.* || **9** Iuli **A***Ber.* Iulii *aCat.* || **10** domine *ia, om. rell.* || **11** meamque *i* meam *rell.* | continebis *Cat.i; cf. Bra. 96*] continerent (-rem *Ber.*) **A***aBer.* || **16** et incolumis *Cat.*[2] quam incolumis *rell.* || **17** augebis *libri* augeas *Cat.*[2] || **20** tua *om. Cat.* || **25** deficiunt *Cat.*

est tamen statim ab capite paulo amplius passus mille locus suspectus et mollis, quem ego interim explorari modico impendio iussi, an recipere et sustinere opus possit. pecunia curantibus nobis contracta non deerit, si 2
tu, domine, hoc genus operis et salubritati et amoenitati valde sitientis coloniae indulseris.

91. (92.)

TRAIANVS PLINIO

Ut coepisti, Secunde carissime, explora diligenter, an locus ille, quem suspectum habes, sustinere opus aquae ductus possit. neque enim dubitandum puto, quin aqua perducenda sit in coloniam Sinopensem, si modo et viribus suis adsequi potest, cum plurimum ea res et salubritati et voluptati eius collatura sit.

92. (93.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Amisenorum civitas libera et foederata beneficio indulgentiae tuae legibus suis utitur. in hac datum mihi libellum ad ἐράνους pertinentem his litteris subieci, ut tu, domine, dispiceres, quid et quatenus aut permittendum aut prohibendum putares.

93. (94.)

TRAIANVS PLINIO

Amisenos, quorum libellum epistulae tuae iunxeras, si legibus istorum, quibus de officio foederis utuntur,

1 tamen statim *ia* statim tamen *rell.* | passus mille *i*] mille passibus *a* mile (*sic*) passuum *Cat.* mille A*Ber.* || **2** suspectus* *ia; cf. Liv. 21, 7, 7; Ovid. met. 15, 332 sq.* susceptus A*Ber. Cat.* | explorari *vulg.* -re A*aBer. Cat.* || **10** suspectum *a* -ceptum *rell.* || **11** enim *a*, *om. rell.; cf. ep. 10, 96, 3* || **12** et viribus suis A*Ber.*] id viribus suis *Cat.* et viribus suis ipsa id *a* || **17** libera et A*Ber. Cat.* et liberata et *a* || **18** mihi publice libellum *a* || **19** **ἐράνους** *i* eranos (he- A) *rell.* (*fort. recte*)

concessum est eranum habere, possumus, quominus habeant, non impedire, eo facilius, si tali collatione non ad turbas et inlicitos coetus, sed ad sustinendam tenuiorum inopiam utuntur. in ceteris civitatibus, quae nostro iure obstrictae sunt, res huius modi prohibenda est.

94. (95.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

1 Suetonium Tranquillum, probissimum, honestissi-
mum, eruditissimum virum, et mores eius secutus et
studia iam pridem, domine, in contubernium adsumpsi
tantoque magis diligere coepi, quanto hunc propius
inspexi.
2 Huic ius trium liberorum necessarium faciunt duae
causae: nam et iudicia amicorum promeretur et parum
felix matrimonium expertus est impetrandumque a boni-
tate tua per nos habet, quod illi fortunae malignitas
3 denegavit. scio, domine, quantum beneficium petam, sed
peto a te, cuius in omnibus desideriis meis indulgentiam
experior. potes autem colligere, quanto opere cupiam,
quod non rogarem absens, si mediocriter cuperem.

95. (96.)

TRAIANVS PLINIO

Quam parce haec beneficia tribuam, utique, mi Secunde carissime, haeret tibi, cum etiam in senatu adfirmare soleam non excessisse me numerum, quem apud amplissimum ordinem suffecturum mihi professus sum;

1 eranum] -nos *Cat.* | quominus *Cat.* qui minus *rell.* || **2** habeas impedire *Cat.* || **3** et *a* et ad A*Ber.* nec ad *Cat.* | sed *om. a* || **12** hunc] nunc *von Winterfeld* (*oppos. verbis* iam pridem) hunc *eiecit Ke.* || **18** sed] quod *a* || **19** indulgentiam] plenissimam indulgentiam *a* | **20** autem *a* enim *rell.* || **27** professus sum *ia Cat.* professus *Ber.* professum A

tuo tamen desiderio subscripsi et dedisse me ius trium liberorum Suetonio Tranquillo ea condicione, qua adsuevi, referri in commentarios meos iussi.

96. (97.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Sollemne est mihi, domine, omnia, de quibus dubito, ad 1
te referre. quis enim potest melius vel cunctationem
meam regere vel ignorantiam instruere?
Cognitionibus de Christianis interfui numquam; ideo
nescio, quid et quatenus aut puniri soleat aut quaeri.
nec mediocriter haesitavi, sitne aliquod discrimen aeta- 2
tum, an quamlibet teneri nihil a robustioribus differant,
detur paenitentiae venia, an ei, qui omnino Christianus
fuit, desisse non prosit, nomen ipsum, si flagitiis careat,
an flagitia cohaerentia nomini puniantur.
Interim ⟨in⟩ iis, qui ad me tamquam Christiani deferebantur, hunc sum secutus modum. interrogavi ipsos, an 3
essent Christiani. confitentes iterum ac tertio interrogavi
supplicium minatus; perseverantes duci iussi. neque
enim dubitabam, qualecumque esset, quod faterentur,
pertinaciam certe et inflexibilem obstinationem debere
puniri. fuerunt alii similis amentiae, quos, quia cives 4
Romani erant, adnotavi in urbem remittendos. mox ipso
tractatu, ut fieri solet, diffundente se crimine plures
species inciderunt.
Propositus est libellus sine auctore multorum nomina 5
continens. qui negabant esse se Christianos aut fuisse,
cum praeeunte me deos appellarent et imagini tuae,

4 *cf. Schanz-Hosius, Röm. Lit. II⁴ (1935) 667, not. 6* ‖ **6** sqq. *cf.* Tertull. apol. 2 ‖ **12** Hier. ep. 60, 19, 1

1 et ⟨ut scias⟩ dedisse *Cat.* ‖ **2** qua] quae *Cat.* ‖ **7** deferre *Cat.* ‖ **8** instruere *ia* extruere **A** excutere *Ber.* (*haud male: cf. Cic. Tusc. 1, 111*) exuere *Cat.* ‖ **11** aetatium *i* ‖ **13** deturne *a* ‖ **14** si **A** etiam si *a* ‖ **16** in *Cat.*[2]; *(cf. Sch.*[1] *34; vid. ad ep. 10, 56, 1)*, *om. rell.* ‖ **21** pervicaciam *a* ‖ **27** negabant *Ke.* negant (-arent *Cat.*[2]) **A***a* | esse se **A***Ber.* se esse *Cat.a*

quam propter hoc iusseram cum simulacris numinum adferri, ture ac vino supplicarent, praeterea maledicerent Christo, quorum nihil cogi posse dicuntur, qui sunt re vera Christiani, dimittendos esse putavi.

6 Alii ab indice nominati esse se Christianos dixerunt et mox negaverunt; fuisse quidem, sed desisse, quidam ante triennium, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti. ⟨hi⟩ quoque omnes et imaginem tuam deorumque simulacra venerati sunt et Christo maledixerunt.

7 Adfirmabant autem hanc fuisse summam vel culpae
suae vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem
convenire carmenque Christo quasi deo dicere secum
invicem seque sacramento non in scelus aliquod ob-
stringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria com-
mitterent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati
abnegarent. quibus peractis morem sibi discedendi fuisse
rursusque coeundi ad capiendum cibum, promiscuum
tamen et innoxium; quod ipsum facere desisse post edic-
tum meum, quo secundum mandata tua hetaerias esse
8 vetueram. quo magis necessarium credidi ex duabus
ancillis, quae ministrae dicebantur, quid esset veri, et
per tormenta quaerere. nihil aliud inveni quam super-
stitionem pravam, immodicam.

9 Ideo dilata cognitione ad consulendum te decurri.

3 (quorum — Christ.): Iustin. mart. apol. 2, 4, 43 A *ὧν οὐδὲν πρόσεστι τῷ ἀληθινῷ Χριστιανῷ* (*cf. Steck p. 554*) || **11** sqq. *cf.* Tertull. *l. l.* (§ 6) ... nihil aliud se (*i. e. Plinium*) de sacramentis eorum (*sc. Christianorum*) comperisse quam coetus antelucanos ad canendum Christo et deo et ad confoederandam disciplinam, homicidium, adulterium, fraudem, perfidiam et cetera scelera prohibentes. *cf.* Tertull. de cor. mil. **3**; *vid. Mohler, Class. Philol. 1935, 167 sqq.* || **14** sacramento: *Nock, Class. Rev. 1924, 58 sq.* || **15** sq. (ne furta *eqs.*): Epist. Petri 1, 4, 15; *cf. ibid.* 4, 14 *et* 3, **16** sq.

3 cogi posse *a, cf. Bra. 92* posse cogi *rell.* || **4** esse *om. a* || **5** indice *ia Cat.* iudice A*Ber.* || **6** quidem] -am *Cat.* | desisse *a*] -iisse *rell.* || **8** hi *supplevit Ke.* || **18** coeundi *ia, om. rell.* || **19** desisse *a* -iisse *rell.* || **23** sed nihil *a* || **24** pravam et imm. *a* || **25** ideoque *a* | decurri A*Ber., recte; cf. Sch.*[5] *8* decucurri *Cata*

visa est enim mihi res digna consultatione, maxime propter periclitantium numerum; multi enim omnis aetatis, omnis ordinis, utriusque sexus etiam, vocantur in periculum et vocabuntur. neque civitates tantum, sed vicos etiam atque agros superstitionis istius contagio
pervagata est; quae videtur sisti et corrigi posse. certe 10
satis constat prope iam desolata templa coepisse celebrari et sacra sollemnia diu intermissa repeti passimque venire victimarum ⟨carnem⟩, cuius adhuc rarissimus emptor inveniebatur. ex quo facile est opinari, quae turba hominum emendari possit, si sit paenitentiae locus.

97. (98.)

TRAIANVS PLINIO

Actum, quem debuisti, mi Secunde, in excutiendis 1
causis eorum, qui Christiani ad te delati fuerant, secutus es. neque enim in universum aliquid, quod quasi certam formam habeat, constitui potest. conquirendi non sunt; si deferantur et arguantur, puniendi sunt, ita tamen, ut, qui negaverit se Christianum esse idque re ipsa manifestum fecerit, id est supplicando dis nostris, quamvis suspectus in praeteritum, veniam ex paenitentia
impetret. sine auctore vero propositi libelli ⟨in⟩ nullo 2
crimine locum habere debent. nam et pessimi exempli nec nostri saeculi est.

1 sqq. *cf. Kurfess, Zeitschr. f. neutest. Wiss. 1937, 295 sqq.* || 18 *cf.* Tertull. *l. l.* (§ 6) Traianus rescripsit . . . inquirendos quidem non esse, oblatos vero puniri oportere. || 24 *cf.* ep. 10, 1, 2. *vid., quae W. Weber exposuit in 'Festgabe für Karl Müller', Tubing. 1922, 24–45*

4 neque] neque enim *a* || 8 passimque *iaCat.*^{2} passumque A pastumque *Ber.Cat.*^{1}*i*^{2} || 9 victimarum ⟨carnem⟩ cuius *Körte, Herm. 1928, 484* victimarum cuius A*Ber.Cat.*^{1}*i*^{2} victimas, quarum *aCat.*^{2} || 18 deferentur A*Ber.* || 20 dis] diis *libri* || 21 praeteritum fuerit ven. *a* || 22 in *add. G.*, *om. libri*

98. (99.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

1 Amastrianorum civitas, domine, et elegans et ornata habet inter praecipua opera pulcherrimam eandemque longissimam plateam; cuius a latere per spatium omne porrigitur nomine quidem flumen, re vera cloaca foedissima ac sicut turpis immundissimo aspectu, ita pesti-
2 lens odore taeterrimo. quibus ex causis non minus salubritatis quam decoris interest eam contegi; quod fiet, si permiseris, curantibus nobis, ne desit quoque pecunia operi tam magno quam necessario.

99. (100.)

TRAIANVS PLINIO

Rationis est, mi Secunde carissime, contegi aquam istam, quae per civitatem Amastrianorum fluit, si intecta salubritati obest. pecunia ne huic operi desit, curaturum te secundum diligentiam tuam certum habeo.

100. (101.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Vota, domine, priorum annorum nuncupata alacres laetique persolvimus novaque rursus certante commilitonum et provincialium pietate suscepimus precati deos, ut te remque publicam florentem et incolumem ea benignitate servarent, quam super magnas plurimasque virtutes praecipua sanctitate, obsequio, deorum honore meruisti.

22 sq. *cf.* ep. 10, 52 precati deos, ut te . . . incolumem florentemque praestarent

6 vera *Ber.* -ro *rell.* || **7** ac sicut *Or.* ac situ A*Ber.Cat.* quae sicut *a* | turpis et immundissima aspectu, ita pestilens est od. taet. *a* || **9** eam *Ber.Cat.* ea A*a* || **10** quoque: *nil mutandum (sed cf. Bra. 100; Po., Mnem. 1926, 384; Sch.*[5] *35)* || **15** detecta *Cat.* || **21** certante* *Cellarius; cf. Carm. epigr. 1525 C, 14* certavit pietas (*vid. Thes. l. L. III 892, 27 sqq.*) curante *libri* || **25** obsequio *Ber.* obsequi A*a* consequi *Cat.*

101. (102.)

TRAIANVS PLINIO

Solvisse vota dis immortalibus te praeeunte pro mea incolumitate commilitones cum provincialibus laetissimo consensu et in futurum nuncupasse libenter, mi Secunde carissime, cognovi litteris tuis.

102. (103.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Diem, quo in te tutela generis humani felicissima successione translata est, debita religione celebravimus commendantes dis, imperii tui auctoribus, et vota publica et gaudia.

103. (104.)

TRAIANVS PLINIO

Diem imperii mei debita laetitia et religione commilitonibus et provincialibus praeeunte te celebratum libenter cognovi litteris tuis.

104. (105.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Valerius, domine, Paulinus excepto Paulino ius Latinorum suorum mihi reliquit. ex quibus rogo tribus interim ius Quiritium des: vereor enim, ne sit immodicum pro omnibus pariter invocare indulgentiam tuam, qua debeo tanto modestius uti, quanto pleniorem experior. sunt autem, pro quibus peto: C. Valerius Astraeus, C. Valerius Dionysius, C. Valerius Aper.

3 dis] diis *libri* || **4** et commilitones *Cat.* || **5** et in futurum] in futurumque *Cat.* || **9** quo in te *i* quae in A in quem *Ber. Cat. a* || **11** dis] diis *libri* || **15** a commilitoribus (*sic*) *Cat.* || **17** mi Secunde carissime *post* libenter *add. a* || **20** Paulino] uno *a* || **22** Quiritium *a* -tum *rell.* || **24** pleniorem] pleniore me A || **26** Aper *a* Axer A*Ber.Cat.* (*vid. ind. nom.*) Asper? *Me.*

105. (106.)

TRAIANVS PLINIO

Cum honestissime iis, qui apud fidem tuam a Valerio Paulino depositi sunt, consultum velis, matura per me. iis interim, quibus nunc petisti, dedisse me ius Quiritium referri in commentarios meos iussi idem facturus in ceteris, pro quibus petieris.

106. (107.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Rogatus, domine, a. P. Accio Aquila, centurione cohortis sextae equestris, ut mitterem tibi libellum, per quem indulgentiam pro statu filiae suae implorat, durum putavi negare, cum scirem, quantam soleres militum precibus patientiam humanitatemque praestare.

107. (108.)

TRAIANVS PLINIO

Libellum P. Accii Aquilae, centurionis cohortis sextae equestris, quem mihi misisti, legi; cuius precibus motus dedi filiae eius civitatem Romanam. libellum rescripti, quem illi redderes, misi tibi.

108. (109.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

1 Quid habere iuris velis et Bithynas et Ponticas civitates in exigendis pecuniis, quae illis vel ex locationibus vel ex venditionibus aliisve causis debeantur, rogo, domine, rescribas. ego inveni a plerisque proconsuli-

4 matura] -re *Ber. Cat.* || **5** petisti ut scias me dedisse *Cat.* | Quiritium *i a* -tum *A Ber. Cat.* || **10** cohortis III campestris *coni. Mo. (coll. inscr. ed. Henzen n. 5443 = CIL. III p. 868; Dessau 2004)* || **11** equestris *om. Cat.* || **13** quantam *i a Ber.* -um *A Cat.* || **17** cohortis *om. i A (fort. recte)* sextae cohortis *Cat.*[1] cohortis III campestris *Mo.* || **24** illis vel] illis *Cat.*

bus concessam eis protopraxian eamque pro lege valuisse.

Existimo tamen tua providentia constituendum ali- 2
quid et sanciendum, per quod utilitatibus eorum in perpetuum consulatur. nam, quae sunt ab aliis instituta, sint licet sapienter indulta, brevia tamen et infirma sunt, nisi illis tua contingit auctoritas.

109. (110.)

TRAIANVS PLINIO

Quo iure uti debeant Bithynae vel Ponticae civitates in his pecuniis, quae ex quaque causa rei publicae debebuntur, ex lege cuiusque animadvertendum est. nam, sive habent privilegium, quo ceteris creditoribus anteponantur, custodiendum est, sive non habent, ⟨in⟩ iniuriam privatorum id dari a me non oportebit.

110. (111.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Ecdicus, domine, Amisenorum civitatis petebat apud 1
me a Iulio Pisone denariorum circiter quadraginta milia donata ei publice ante viginti annos bule et ecclesia consentiente utebaturque mandatis tuis, quibus eius
modi donationes vetantur. Piso contra plurima se in rem 2
publicam contulisse ac prope totas facultates erogasse dicebat. addebat etiam temporis spatium postulabatque, ne id, quod pro multis et olim accepisset, cum eversione reliquae dignitatis reddere cogeretur.

13 privilegium: *cf.* ep. 10, 47, 1 || **25** eversione: Cic. ac. 2, 99

1 eis *libri* | protopraxian *ia* -am *rell.* || **7** contingit A*Ber.* contingat *Cat. a* || **11** his] iis *a* || **14** sive] si vero *Cat.* | in *om.* A*a* **18** ecdicus *Cat.*[2] medicus *rell.* || **19** denarium *Cat.* | milia *om.* A*Ber.* || **20** bule] et bule *aCat.*[2] boyali A*Ber.* || **21** utebaturque *Cat.* utebanturque A*a Ber.* nitebaturque *editio Basil.*

Quibus ex causis integram cognitionem differendam existimavi, ut te, domine, consulerem, quid sequendum putares.

111. (112.)
TRAIANVS PLINIO

Sicut largitiones ex publico fieri mandata prohibent, ita, ne multorum securitas subruatur, factas ante aliquantum temporis retractari atque in inritum vindicari non oportet. quidquid ergo ex hac causa actum ante viginti annos erit, omittamus. non minus enim hominibus cuiusque loci quam pecuniae publicae consultum volo.

112. (113.)
C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

1 Lex Pompeia, domine, qua Bithyni et Pontici utuntur, eos, qui in bulen a censoribus leguntur, dare pecuniam non iubet. sed ii, quos indulgentia tua quibusdam civitatibus super legitimum numerum adicere permisit, et
2 singula milia denariorum et bina intulerunt. Anicius deinde Maximus proconsul eos etiam, qui a censoribus legerentur, dumtaxat in paucissimis civitatibus, aliud aliis, iussit inferre.
3 Superest ergo, ut ipse dispicias, an in omnibus civitatibus certum aliquid omnes, qui deinde buleutae legentur, debeant pro introitu dare. nam, quod in perpetuum mansurum est, a te constitui decet, cuius factis dictisque debetur aeternitas.

113. (114.)
TRAIANVS PLINIO

Honorarium decurionatus omnes, qui in quaque civitate Bithyniae decuriones fiunt, inferre debeant necne, in universum a me non potest statui. id ergo, quod

2 te *om. Ber.* || **16** bulen *ia Cat.* bulena A buleuta *Ber.* || **17** ii *Ber. Cat.* iis A*a* | quibusdam *Cat.* a quibusdam *rell.* || **20** eos] eis *Cat.* || **21** aliud aliis: *nil mutandum; cf. Sch.*[1] *34* || **24** aliquid] -od *Cat.* | legentur *Schä.*] -untur *libri* || **30** in *ia*, *om. rell.* || **32** in *om.* A

semper tutissimum est, sequendam cuiusque civitatis legem puto, sed adversus eos, qui inviti fiunt decuriones, id existimo ⟨nos⟩ acturos, ut praestatio ceteris praeferatur.

114. (115.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Lege, domine, Pompeia permissum Bithynicis civitati- 1
bus adscribere sibi, quos vellent, cives, dum ne quem
earum civitatium, quae sunt in Bithynia. eadem lege san-
citur, quibus de causis e senatu a censoribus eiciantur.
inde me quidam ex censoribus consulendum putaverunt, 2
an eicere deberent eum, qui esset alterius civitatis.

Ego, quia lex sicut adscribi civem alienum vetabat, 3
ita eici e senatu ob hanc causam non iubebat, praeterea, quod adfirmabatur mihi in omni civitate plurimos esse buleutas ex aliis civitatibus futurumque, ut multi homines multaeque civitates concuterentur ea parte legis, quae iam pridem consensu quodam exolevisset, necessarium existimavi consulere te, quid servandum putares. capita legis his litteris subieci.

115. (116.)

TRAIANVS PLINIO

Merito haesisti, Secunde carissime, quid a te rescribi oporteret censoribus consulentibus, an ⟨manere deberent⟩

2 sed *i* scilicet *rell.* | fiunt, decuriones *interp. Gaar* fiunt decuriones, *edd.* || **3** ⟨nos⟩ . . . praeferatur *Hanslik*] id existimo acturos, ut praestatione ceteris praeferantur *Hardy* id existimo acturos ut praefatio caeteris praeferatur (-antur *i*) *i*A*Ber.* existimo id (id existimo *Cat.*) acturos ut erogatio caeteris praeferatur *Cat.*[1] *aCat.*[2] *post* existimo *suppl.* ⟨duumviros⟩ *Durry* || **8** velint *Ern.* | dum . . . civitatium *i*] dum civitatis non sint alienae, sed suarum quisque matrum civitatium *a* || **10** e *a*, *om. rell.* | a *om.* A | eiciantur. inde] eiciantur, inter quas nihil de cive alieno cavetur. inde *a* || **15** quod *Ber.*] quibus A quia ab aliquibus *a* a quibusdam *Cat.* | mihi *om. Cat.* || **17** ea . . . quae *a* ea pars legis quae A*Cat.* eaque pars legis *iBer.* || **18** consensui A || **23** a *Cat. a* ad A*Ber.* || **24** censoribus] temporibus A*Ber.* | *(hoc loco hiat lacuna)* an manere deberent in senatu *Hardy* an in senatu manere possent *Cat.* an legerent in senatum *ia* an in senatum . . . cives ascriberentur *Ber.* an in senatum A

in senatu aliarum civitatium, eiusdem tamen provinciae, cives. nam et legis auctoritas et longa consuetudo usurpata contra legem in diversum movere te potuit. mihi hoc temperamentum eius placuit, ut ex praeterito nihil novaremus, sed manerent quamvis contra legem adsciti quarumcumque civitatium cives, in futurum autem lex Pompeia observaretur; cuius vim si retro quoque velimus custodire, multa necesse est perturbari.

116. (117.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

1 Qui virilem togam sumunt vel nuptias faciunt vel ineunt magistratum vel opus publicum dedicant, solent totam bulen atque etiam e plebe non exiguum numerum vocare binosque denarios vel singulos dare.
2 Quod an celebrandum et quatenus putes, rogo scribas. ipse enim, sicut arbitror, praesertim ex sollemnibus causis, concedendum ius istud invitationis, ita vereor, ne ii, qui mille homines, interdum etiam plures vocant, modum excedere et in speciem διανομῆς incidere videantur.

117. (118.)

TRAIANVS PLINIO

Merito vereris, ne in speciem διανομῆς incidat invitatio, quae et in numero modum excedit et quasi per corpora, non viritim singulos ex notitia, ad sollemnes sportulas contrahit. sed ego ideo prudentiam tuam

1 civitatium *ia* -um *rell.* || **3** in* *om. Cat.* (*sed v. Thes. l. L. V 1585, 50 sqq.*) || **5** novaremus *ia* moveremus (nove- **A**) *rell.* || **6** civitatium *a* -um *rell.* || **16** arbitror non imprudenter praesertim *Cat.* || **17** concedendum ius istud invitationis *Postgate, Cl. Quart. 1922, 176; cf. Sch.*[5] *29* (concedendum ius invitationis *Scheffer*) concedendum iussisti (iussi *Ber. Cat. a*) invitationes *i Budaeus Ber. Cat. a* concendum (*sic*) iussi immutationes **A** || **19** διανομῆς *i*[2] diamones (-ories **A***Cat.*) *rell.* | incidere *i Ber. Cat.* incipere **A***a* || **23** διανομῆς *i*[2] diamones (-ories *Cat.*) *rell.* || **24** excedat **A***Ber.*

elegi, ut formandis istius provinciae moribus ipse moderareris et ea constitueres, quae ad perpetuam eius provinciae quietem essent profutura.

118. (119.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

Athletae, domine, ea, quae pro iselasticis certamini- 1
bus constituisti, deberi sibi putant statim ex eo die, quo
sunt coronati; nihil enim referre, quando sint patriam
invecti, sed quando certamine vicerint, ex quo invehi
possint. ego contra scribo 'iselastici nomine': itaque
eorum vehementer addubitem, an sit potius id tempus,
quo εἰσήλασαν, intuendum.

Iidem obsonia petunt pro eo agone, qui a te iselasticus 2
factus est, quamvis vicerint, antequam fieret. aiunt
enim congruens esse, sicut non detur sibi pro his certaminibus, quae esse iselastica, postquam vicerunt, de-
sierunt, ita pro his dari, quae esse coeperunt. hic quoque 3
non mediocriter haereo, ne cuiusquam retro habeatur
ratio dandumque, quod tunc, cum vincerent, non debebatur.

Rogo ergo, ut dubitationem meam regere, id est beneficia tua interpretari, ipse digneris.

119. (120.)

TRAIANVS PLINIO

Iselasticum tunc primum mihi videtur incipere deberi, cum quis in civitatem suam ipse εἰσήλασεν. obsonia eorum certaminum, quae iselastica esse placuit mihi, si ante iselastica non fuerunt, retro non debentur. nec

1 reformandis *Cat.* || 2 constitueres *Ern.* -uas *libri* || 6 certaminibus] cohortaminibus A || 7 statim] -um A || 10 Iselasticorum *Cat.* | itaque eorum vehementer A*a* ita (tamen *add. Cat.*) ut vehementer *Ber.Cat.* || 13 iidem] idem *a* || 14 fieret] fierent A || 15 datur *á* || 16 quae] quid A || 17 his] iis *a* || 19 dandumque quod *ia* -amque quod A, -aque quae *Ber.Cat.* | debebatur *i* -antur *rell.* || 21 ergo] igitur *Cat.* || 25 debere *Cat.*

proficere pro desiderio athletarum potest, quod eorum quae postea iselastica non lege constitui, quam quierant, accipere desierunt. mutata enim condicione certaminum nihilo minus, quae ante perceperant, non revocantur.

120. (121.)

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

1 Usque in hoc tempus, domine, neque cuiquam diplo-
mata commodavi neque in rem ullam nisi tuam misi.
quam perpetuam servationem meam quaedam necessitas
2 rupit. uxori enim meae audita morte avi volenti ad
amitam suam excurrere usum eorum negare durum
putavi, cum talis officii gratia in celeritate consisteret
sciremque te rationem itineris probaturum, cuius causa
erat pietas.

Haec tibi scripsi, quia mihi parum gratus fore videbar, si dissimulassem inter alia beneficia hoc unum quoque me debere indulgentiae tuae, quod fiducia eius quasi consulto te non dubitavi facere, quod, si consuluissem, sero fecissem.

121. (122.)

TRAIANVS PLINIO

Merito habuisti, Secunde carissime, fiduciam animi mei nec dubitandum fuit ⟨facere quod sero fecisses⟩, si exspectasses, donec me consuleres, an iter uxoris tuae diplomatibus, quae officio tuo dedi, adiuvandum esset, cum apud amitam suam uxor tua deberet etiam celeritate gratiam adventus sui augere.

1 quod] quid *Ber.* || 2 quierant *i* qui ierant *rell.* || 4 perceperant *ia* peregerant A*Ber.Cat.* || 9 servationem] observ- *Cat.* || 13 te *om.* A*Ber.* || 15 tibi *om. a* | gratus tibi fore *a* || 16 unum *Cat. a* uno *i*A*Ber.* || 17 quoque *Ber.Cat.* quod A*a* quem *i* | debere sciebam *a* || 18 quasi ... facere *ia* qua inconsulto te non dubitavi A*Ber.* inconsulto te praeripere non dubitavi *Cat.* quod *ia* quem *rell.* || 19 sero *a* sic sero *rell.* || 23 nec] non *Cat.* | fuit ⟨facere quod sero fecisses⟩ *Hanslik*], *alii aliter* fuisset *ia* -isse *rell.* | expectasset A || 25 esset cum] esset usum eorum intentioni tuae non profuisse cum *a*

C. PLINI CAECILI SECVNDI

PANEGYRICVS

TRAIANO IMPERATORI DICTVS

CONSPECTVS SIGLORVM ET NOTARVM

CODICES

(qui in recensendo *Panegyrico* adhibiti sunt: cf. supra p. XV sqq.)

A = codex Vpsaliensis scr. Lat. 18, saec. XV.
H = codex Harleianus 2480, saec. XV.
X = Ioannis Aurispae exemplar (deperditum), ex quo Italorum codices fluxerunt, saec. XV.
M = consensus librorum **AHX** (*cod. archetypus Moguntinus*).
R = reliquiae palimpsesti Ambrosiani ord. sup. E 147, saec. VII/VIII.
Bert. = codex Bertinensis, vid. praefat. p. XV.
W = codex Vaticanus Lat. 1775, saec. XV.
w = manus altera codicis **W**.
ς = codices interpolati (sive unus sive complures sive omnes)
dett. = codices deteriores, quorum fons est **X** (ipsi codd. **W** et ς in horum librorum numero sunt).

EDITIONES

(Proferuntur editorum nomina; cetera v. supra p. XXIII sqq.)

Ac. = Acidalius'
Ar. = Arntzen (iunior)
Ba. = Aem. Baehrens
Bae. = Guil. Baehrens
Ber. = Beroaldus
Bur. = Burnouf
Cat. = Catanaeus
Cu. = Cuspinianus
Dü. = Dübner
Ern. = Ernesti
Ge. = I. M. Gesner
Gi. = Gierig
Gr. = Gruter
Ke. = Keil (Keilii ed. mai.)
Ku. = Kukula
La. = Lallemand
Lip. = Lipsius
Liv. = Livineius
Mü. = C. F. Müller
Pa. = Patarol
Pu. = Puteolanus
Ri. = Ritterhusius
Schä. = G. H. Schäfer
Schw. = Ch. G. Schwarz

edd. = editiones antiquae, sive omnes sive complures, velut Puteolani, Cuspiniani, Livinei, Lipsii.

Ceterae nominum abbreviationes supra (p. 3) prolatae sunt.

1 1. Bene ac sapienter, patres conscripti, maiores institu-
erunt ut rerum agendarum ita dicendi initium a precatio-
nibus capere, quod nihil rite, nihil providenter homines
sine deorum immortalium ope, consilio, honore auspica-
2 rentur. qui mos cui potius quam consuli aut quando
magis usurpandus colendusque est, quam cum imperio
senatus, auctoritate rei publicae ad agendas optimo prin-
3 cipi gratias excitamur? quod enim praestabilius est aut
pulchrius munus deorum quam castus et sanctus et dis
4 simillimus princeps? ac, si adhuc dubium fuisset, forte
casuque rectores terris an aliquo numine darentur, prin-
5 cipem tamen nostrum liqueret divinitus constitutum. non
enim occulta postestate fatorum, sed ab Iove ipso coram
ac palam repertus electus est, quippe inter aras et alta-
ria eodemque loci, quem deus ille tam manifestus ac
6 praesens quam caelum ac sidera insedit. quo magis ap-
tum piumque est te, Iuppiter optime, antea conditorem,
nunc conservatorem imperii nostri, precari, ut mihi digna
consule, digna senatu, digna principe contingat oratio,
utque omnibus, quae dicentur a me, libertas, fides, veri-
tas constet, tantumque a specie adulationis absit gratia-
rum actio mea, quantum abest a necessitate.

1 2. Equidem non consuli modo, sed omnibus civibus
enitendum reor, ne quid de principe nostro ita dicant,
2 ut idem illud de alio dici potuisse videatur. quare ab-
eant ac recedant voces illae, quas metus exprimebat:
nihil quale ante dicamus; nihil enim quale antea pati-

De hoc panegyrico ipse Plinius verba facit in ep. 3, 13 (§ 1sqq.) *et* 18 (§ 1sqq.); *cf. etiam* Sidon. ep. 8, 10, 3 Gaius Plinius . . . Marco Vlpio incomparabili principi comparabilem panegyricum dixit (p. 188 M.) — *Praeter libros commentationesque a Guadagni, Mesk, Mohr, Münscher, Novák, Schnelle, Stroemberg, Visy scriptas (vid. supra p. XXV sqq.) cf. Al. II 517 sqq. et Nord. 320 sq.*

3 caperent w || **6** cum *om.* A || **14** repertus electus est: quippe M; *cf. Mün., Rh. Mus. 1920, 177 sq.* repertus est; electus quippe *Schw., plerique edd. rec.* || **17** optime] optime maxime ς

mur; nec eadem de principe palam quae prius praedice-
mus: neque enim eadem secreto quae prius loquimur.
discernatur orationibus nostris diversitas temporum, et 3
ex ipso genere gratiarum agendarum intellegatur, cui,
quando sint actae. nusquam ut deo, nusquam ut numini
blandiamur; non enim de tyranno, sed de cive, non de
domino, sed de parente loquimur. [unum ille se ex nobis] 4
et hoc magis excellit atque eminet, quod unum ⟨ille se⟩
ex nobis putat nec minus hominem se quam hominibus
praeesse meminit. Intellegamus ergo bona nostra dignos- 5
que nos illis usu probemus atque identidem cogitemus,
si maius principibus praestemus obsequium, qui servi-
tute civium quam qui libertate laetantur. et populus qui- 6
dem Romanus dilectum principum servat, quantoque
paulo ante concentu formosum alium, hunc fortissimum
personat, quibusque aliquando clamoribus gestum alte-
rius et vocem, huius pietatem, abstinentiam, mansuetu-
dinem laudat. quid nos ipsi? divinitatem principis nostri 7
an humanitatem, temperantiam, facilitatem, ut amor et
gaudium tulit, celebrare universi solemus? iam quid tam
civile, tam senatorium quam illud additum a nobis 'Op-
timi' cognomen? quod peculiare huius et proprium arro-
gantia priorum principum fecit. enimvero quam commu- 8
ne, quam ex aequo, quod felices nos, felicem illum prae-
dicamus alternisque votis 'haec faciat, haec audiat' quasi
non dicturi, nisi fecerit, comprecamur! ad quas ille voces

8sq. Cic. rep. 2,50 excellit atque eminet. Tac. dial. 32,1 eminet et excellit (*Gud.*[2] *p. 436*)

1 palam *om. X edd.; cf. Mün. p. 183* || 2 quae prius secreto *dett.; cf. Mün. p. 183* || 5 actae nusquam ς hactenus quam M || 7sqq. unum ille se ex nobis *expunxit Re. (Rh.Mus. 1861,17 n. 2 et Brinkmann, Rh.Mus. 1902, 481 sqq.)* et hoc magis exc. a. em., q. un. ⟨ille se⟩ ex nobis putat *Re. (l. l.; cf. Kl., BphW. 1912, p. 1665)* unum ille se ex nobis et hoc magis exc. a. em., q. un. ex nobis putat M; *cf. Thö., Stud. pan. 1905, 1 sqq. (sed vid. Mün. p. 184 sq.)* || 9 hominem se: *nil mutandum; cf. Lag. 42* || 11 illis *Lip., cf. Mün. p. 183* illius M | *post* cogitemus *inser.* ⟨quam sit indignum⟩ *Cu.; sed cf. Mün. p. 184* || 14 principum *Liv.*] -em M || 15 ante] ante hac A || 22 cognomen] -ine A || 25 alternisque] -iusque A || 26 fecerit] fecit A

lacrimis etiam ac multo pudore suffunditur. agnoscit
enim sentitque sibi, non principi dici.

1 3. Igitur, quod temperamentum omnes in illo subito
pietatis calore servamus, hoc singuli quoque meditati-
que teneamus sciamusque nullum esse neque sincerius
neque acceptius genus gratiarum, quam quod illas accla-
mationes aemulemur, quae fingendi non habent tempus.
2 quantum ad me pertinet, laborabo, ut orationem meam
ad modestiam principis moderationemque submittam, nec
minus considerabo, quid aures eius pati possint, quam
3 quid virtutibus debeatur. Magna et inusitata principis
gloria, cui gratias acturus non tam vereor, ne me in lau-
4 dibus suis parcum quam ne nimium putet. haec me cura,
haec difficultas sola circumstat; nam merenti gratias
agere facile est, patres conscripti. non enim periculum
est, ne, cum loquar de humanitate, exprobrari sibi super-
biam credat, cum de frugalitate, luxuriam, cum de cle-
mentia, crudelitatem, cum de liberalitate, avaritiam, cum
de benignitate, livorem, cum de continentia, libidinem,
5 cum de labore, inertiam, cum de fortitudine, timorem. ac
ne illud quidem vereor, ne gratus ingratusve videar,
prout satis aut parum dixero. animadverto enim etiam
deos ipsos non tam accuratis adorantium precibus quam
innocentia et sanctitate laetari, gratioremque existimari,
qui delubris eorum puram castamque mentem quam qui
meditatum carmen intulerit.

1 4. Sed parendum est senatus consulto, quod ex utilitate
publica placuit, ut consulis voce sub titulo gratiarum
agendarum boni principes, quae facerent, recognos-

4 calore: *cf.* Val. Max. 2, 6, 2 cohortationis calorem || **26** Tac. ann. 3, 5, 2 meditata . . . carmina

1 agnoscit] -at A || **2** sentitque] sentique A || **6** quod . . . aemulemur M, *hanc lectionem bene def. Mün. 185 sqq.; cf. etiam Sch.*[5] *8* quod . . . aemuletur *Cu.* quo . . . aemulemur *Ba. et Bae.* || **10** possint *corr.* X possunt AH; *cf. Mün. 185* || **13** parcum] -tum A || **17** cum de clem. . . . avaritiam *om.* A; *cf. Mün. 185* || **27** quod M, *def. Mün. 186 sq.* (quod = *senatus consultum;* placuit *sc. senatui*) quo w || **28** voce *corr.* X vocem AH

cerent, mali, quae facere deberent. id nunc eo magis 2
sollemne ac necessarium est, quod parens noster privatas
gratiarum actiones cohibet et comprimit intercessurus
etiam publicis, si permitteret sibi vetare, quod senatus
iuberet. utrumque, Caesar Auguste, moderate, et quod 3
alibi tibi gratias agi non sinis, et quod hic sinis. non
enim a te ipsi tibi honor iste, sed [ab] agentibus habetur.
cedis, adfectibus nostris, nec nobis munera tua praedicare,
sed audire tibi necesse est.

Saepe ego mecum, patres conscripti, tacitus agitavi, 4
qualem quantumque esse oporteret, cuius dicione nu-
tuque maria, terrae, pax, bella regerentur; cum interea
fingenti formantique mihi principem, quem aequata dis
immortalibus potestas deceret, numquam voto saltem
concipere succurrit similem huic, quem videmus. eni- 5
tuit aliquis in bello, sed obsolevit in pace; alium toga,
sed non et arma honestarunt; reverentiam ille terrore,
alius amorem humilitate captavit; ille quaesitam domi
gloriam in publico, hic in publico partam domi perdidit;
postremo adhuc nemo exstitit, cuius virtutes nullo
vitiorum confinio laederentur. at principi nostro quanta 6
concordia quantusque concentus omnium laudum omnis-
que gloriae contigit! ut nihil severitati eius hilaritate,
nihil gravitati simplicitate, nihil maiestati humanitate
detrahitur! iam firmitas, iam proceritas corporis, iam 7
honor capitis et dignitas oris, ad hoc aetatis indeflexa
maturitas nec sine quodam munere deum festinatis se-
nectutis insignibus ad augendam maiestatem ornata
caesaries, nonne longe lateque principem ostentant?

13 sq. Sil. 17, 260 divis ... aequate. Iuv. 4, 71 || **15** sqq. Claud. cons. Stil. 1, 24–35 || **26** Claud. rapt. Pros. 3, 89

6 et quod hic sinis *om.* **A**; *cf. Mün. 187* || **7** ipsi *Schw.*, *delet Mün. 188 (vix recte)* ipso **M** | agentibus *Ge. (Schwarzio teste; cf. Observ. p. 491 sq.)* ab agentibus **M** || **11** dicione] ditioni **A** (*de orthogr. cf. Bögel, Thes. l. L. V 959, 79 sqq.*) || **16** obsolevit] abs- **A** || **26** indeflexa **M** inflexa *Ber.*, indefessa *Pa.*, indefecta *Bae.*, *sed nil mutandum; cf. Mün. p. 187* || **27** festinantis **X**

1 5. Talem esse oportuit, quem non bella civilia nec
armis oppressa res publica, sed pax et adoptio et tan-
2 dem exorata terris numina dedissent. an fas erat nihil
differre inter imperatorem, quem homines et quem di
fecissent? quorum quidem in te, Caesar Auguste, iudi-
cium et favor tunc statim, cum ad exercitum pro-
3 ficiscereris, et quidem inusitate notuit. nam ceteros
principes aut largus cruor hostiarum aut sinister vo-
latus avium consulentibus nuntiavit, tibi ascendenti de
more Capitolium quamquam non id agentium civium
4 clamor ut iam principi occurrit, siquidem omnis turba,
quae limen insederat, ad ingressum tuum foribus re-
clusis illa quidem, ut tunc arbitrabatur, deum, ceterum,
ut docuit eventus, te consalutavit imperatorem. nec
5 aliter a cunctis omen acceptum est. nam ipse intelle-
gere nolebas; recusabas enim imperare, recusabas, quod
6 erat bene imperaturi. igitur cogendus fuisti. cogi porro
non poteras nisi periculo patriae et nutatione rei pu-
blicae. obstinatum enim tibi non suscipere imperium,
7 nisi servandum fuisset. quare ego illum ipsum furorem
motumque castrensem reor exstitisse, quia magna vi
8 magnoque terrore modestia tua vincenda erat. ac, sicut
maris caelique temperiem turbines tempestatesque com-
mendant, ita ad augendam pacis tuae gratiam illum
9 tumultum praecessisse crediderim. habet has vices con-
dicio mortalium, ut adversa ex secundis, ex adversis
secunda nascantur. occultat utrorumque semina deus, et
plerumque bonorum malorumque causae sub diversa
specie latent.
1 6. Magnum quidem illud saeculo dedecus, magnum rei
publicae vulnus impressum est: imperator et parens

3 sqq. *cf.* Mart. 12, 8: *v. Immisch, Herm. 1911, 506 sqq.* || **18** sq. Suet. Vesp. 8, 1 nutantem ... rem publicam; *cf.* Tac. hist. 4, 52,2 (extr.)

2 res publica] respexissent **A**; *cf. Mün. 188* || **7** inusitate notuit *Mün. 189 sqq.; cf. Sch.*[5] *28* inusitato enotuit **M** inusitato ⟨omine⟩ enotuit *Ke. (perbene)* || **9** consulentibus *om.* **A** || **14** te *om.* **A** || **17** erat bene **AH** bene erat **X** || **18** nutatione **H** mut- **AX**, *cf. Mün. 189* || **27** nascantur] nosc- **X**

generis humani obsessus, captus, inclusus, ablata mitis-
simo seni servandorum hominum potestas ereptumque
principi illud in principatu beatissimum, quod nihil
cogitur. si tamen haec sola erat ratio, quae te publicae 2
salutis gubernaculis admoveret, prope est, ut exclamem
tanti fuisse. corrupta est disciplina castrorum, ut tu
corrector emendatorque contingeres; inductum pessi-
mum exemplum, ut optimum opponeretur; postremo
coactus princeps, quos nolebat, occidere, ut daret prin-
cipem, qui cogi non posset. olim tu quidem adoptari 3
merebare; sed nescissemus, quantum tibi deberet im-
perium, si ante adoptatus esses. exspectatum est tempus,
quo liqueret non tam accepisse te beneficium quam de-
disse. confugit in sinum tuum concussa res publica,
ruensque imperium super imperatorem imperatoris tibi
voce delatum est. imploratus adoptione et accitus es, ut 4
olim duces magni a peregrinis externisque bellis ad
opem patriae ferendam revocari solebant. ita filius ac
parens uno eodemque momento rem maximam invicem
praestitistis: ille tibi imperium dedit, tu illi reddidisti.
solus ergo ad hoc aevi pro munere tanto paria accipiendo 5
fecisti, immo ultra dantem obligasti; communicato enim
imperio sollicitior tu, ille securior factus est.

7. O novum atque inauditum ad principatum iter! non 1
te propria cupiditas, proprius metus, sed aliena utilitas,
alienus timor principem fecit. videaris licet, quod est 2
amplissimum, inter homines consecutus, felicius tamen
erat illud, quod reliquisti: sub bono principe privatus
esse desisti. adsumptus es in laborum curarumque con- 3
sortium, nec te prospera et laeta stationis istius, sed
aspera et dura ad capessendam eam compulerunt:

7 Cic. Phil. 2, 43 de ipso emendatore et correctore || 16 imploratus: *cf.* Dio 68, 3, 4

15 ruensque *recte; cf. L. Kienzle, diss. p. 13* ruens *dett.* || 17 externisque] exteriusque A || 21 aevi; *cf.* Luc. 10, 195; Ovid. met. 10, 218] cui A || 22 ultra M (ultra *iunge cum* obligasti; *cf. Mün. 191 sq.*) ultro *dett.; cf. Sch.*[5] *8* || 27 inter homines consecutus AH; *cf. Mün. 192* consecutus inter homines X

suscepisti imperium, postquam alium suscepti paenite-
4 bat. nulla adoptati cum eo, qui adoptabat, cognatio,
nulla necessitudo, nisi quod uterque optimus erat,
dignusque alter eligi, alter eligere. itaque adoptatus es
non, ut prius alius atque alius, in gratiam uxoris. ad-
scivit enim te filium non vitricus, sed princeps, eodemque
animo divus Nerva pater tuus factus est, quo erat
5 omnium. nec decet aliter filium adsumi, si adsumatur a
principe. an senatum populumque Romanum, exercitus,
provincias, socios transmissurus uni successorem e sinu
uxoris accipias summaeque potestatis heredem tantum
intra domum tuam quaeras? non per totam civitatem
circumferas oculos et hunc tibi proximum, hunc con-
iunctissimum existimes, quem optimum, quem dis similli-
6 mum inveneris? imperaturus omnibus eligi debet ex
omnibus: non enim servulis tuis dominum, ut possis esse
contentus quasi necessario herede, sed principem civibus
daturus es imperator. Superbum istud et regium, nisi
adoptes eum, quem constet imperaturum fuisse, etiamsi
7 non adoptasses. fecit hoc Nerva nihil interesse arbi-
tratus, genueris an elegeris, si perinde sine iudicio
adoptentur liberi ac nascuntur; nisi quod tamen aequiore
animo ferunt homines, quem princeps parum feliciter
genuit, quam quem male elegit.
1 8. Sedulo ergo vitavit hunc casum nec modo iudicium

2 Cic. orat. 186 necessitudinem aut cognationem || **11** sq. (summ. — quaeras): *cf.* Tac. hist. 1, 15: *totam illam orationem cum hac panegyrici parte conferas velim.* || **20** sqq. *cf.* Tac. hist. 1, 16, 2 (nam generari ... monstratur). Stat. silv. 2, 1, 87 sq.

7, 4 (uterque optimus) — **8,5** (tumultus fuisset) *exstant in cod.* R

4 es] est R || **6** filium *bis* A || **8** si] nisi R || **10** socius R | tramissurus R | unius successorē me sinu R || **12** per totam M; *cf. Mün. 193 et Sch.*[5] *28* totam per R || **14** dignissimum *pro* dis simillimum* R (*sed cf. Cic. Marc. 8, Vell. 2, 130, 5; vid. supra pan. 1, 3*) || **16** possis] -es R || **18** es *Liv.* et R, *om.* M; *cf. Mün. 193* | regium est R || **20** hoc] hec A || **21** genueris] -it R, *dett.* | elegeris] -it *dett.; cf. Mün. 193* || **22** quod tamen] quod R || **23** princeps] -cipes R || **25** nec modo iudicium R nec modo iudicia ς nec iudicio M; *cf. Mün. 195 sqq.*

hominum, sed deorum etiam consilium adsumpsit. itaque
non in cubiculo, sed in templo, nec ante genialem torum,
sed ante pulvinar Iovis optimi maximi adoptio peracta
est, qua tandem non servitus nostra, sed libertas et salus
et securitas fundabatur. sibi enim gloriam illam di vin-
dicaverunt: horum opus, horum illud imperium, Nerva 2
tantum minister fuit, atque qui adoptabat, tam paruit
quam tu, qui adoptabaris. adlata erat ex Pannonia
laurea id agentibus dis, ut invicti imperatoris exortum
victoriae insigne decoraret. hanc imperator Nerva in 3
gremio Iovis collocarat, cum repente solito maior
et augustior, advocata hominum contione deorumque,
te filium sibi, hoc est unicum auxilium fessis rebus,
adsumpsit. inde quasi depositi imperii qua securitate, 4
qua gloria laetus (nam quantulum refert, deponas an
partiaris imperium? nisi quod difficilius hoc est), non
secus ac praesenti tibi innixus, tuis umeris se patriam-
que sustentans tua iuventa, tuo robore invaluit. statim 5
consedit omnis tumultus. non adoptionis opus istud, sed
adoptati fuit; atque adeo temere fecerat Nerva, si adop-
tasset alium. oblitine sumus, ut nuper post adoptionem
non desierit seditio, sed coeperit? irritamentum istud
irarum et fax tumultus fuisset, nisi incidisset in te. an 6
dubium est, ut dare posset imperium imperator, qui
reverentiam amiserat, auctoritate eius effectum, cui

9 laurea (*epistula*): Plin. nat. 15, 133 (p. 554 M.) || **13** Verg. Aen. 11, 335 rebus succurrite fessis

1 consilium* R; *cf. Tac. ann. 15, 54 (v. Thes. l. L. II 927, 67 sqq.)* in consilium M; *cf. Mün. 196 sq.* || **2** non] non tu X; *cf. Mün. 193 et not. 1* || **3** pulvinar] pulvine R || **4** sed libertas et salus M; *cf. Mün. 194* sed salus et libertas R || **6** horum illud M, *recte; cf. Mün. 194 sq.* illud horum R || **7** fuit minister R (*perperam*) | atque *Ku.; Mün. 195* utque M ut R || **8** adoptabat *Gi. (edit. an. 1796)* | adoptaret MR; *sed cf. Mün. 195* || **9** exortum M; *cf. Aug. civ. 1, 2 init. (vid. Mün. 194)* exordium R || **10** decoraret R -rent M | hanc *om.* R || **11** collocarat H -ret R, -vit A | solito] -um R || **12** et augustior M augustiorque R | contione hominum deorumque R; *sed cf. Ca.*[1] *17* || **13** fessis] fesses R || **14** deposito imperio ς || **17** secus ad R || **19** fuit sed adoptati X || **23** *post* fuisset *deest* R

dabatur? simul filius, simul Caesar, mox imperator et
consors tribuniciae potestatis et omnia pariter et statim
factus es, quae proxime parens verus tantum in alterum
filium contulit.
1 9. Magnum hoc tuae moderationis indicium, quod non
solum successor imperii, sed particeps etiam sociusque
placuisti. nam successor, etiamsi nolis, habendus est;
2 non est habendus socius, nisi velis. credentne posteri
patricio et consulari et triumphali patre genitum, cum
fortissimum, amplissimum, amantissimum sui exercitum
regeret, imperatorem non ab exercitu factum? eidem,
cum Germaniae praesideret, Germanici nomen hinc
missum? nihil ipsum, ut imperator fieret, agitasse? nihil
3 fecisse, nisi quod meruit et paruit? paruisti enim,
Caesar, et ad principatum obsequio pervenisti, nihilque
magis a te subiecti animo factum est, quam quod imperare
coepisti iam Caesar, iam imperator, iam Germanicus,
absens et ignarus et post tanta nomina, quantum ad te
4 pertinet, privatus. magnum videretur, si dicerem 'nescisti
te imperatorem futurum': eras imperator et esse te
nesciebas. ut vero ad te fortunae tuae nuntius venit,
malebas quidem hoc esse, quod fueras, sed non erat
liberum. an non obsequereris principi civis, legatus
5 imperatori, filius patri? ubi deinde disciplina, ubi mos
a maioribus traditus, quodcumque imperator munus
iniungeret, aequo animo paratoque subeundi? quid enim,
si provincias ex provinciis, ex bellis bella mandaret?
⟨apparet⟩ eodem illo uti iure, cum ad imperium revocet,
quo sit usus, cum ad exercitum miserit, nihilque inter-
esse, ire legatum an redire principem iubeat, nisi quod
maior sit obsequii gloria in eo, quod quis minus velit.
1 10. Augebat auctoritatem iubentis in summum dis-
crimen auctoritas eius adducta, utque magis parendum

9 patre: *cf. Mesk, Wien. Stud. 1910, 245 sq.*

7 habendus est] hab. es **A** || **16** subiecti animo **M** subiecti animi *Cat.* subiecto animo ς, *plerique editt.* || **20** imperatorem te **A** || **28** apparet *add. Haupt; cf. Herm. 1871, 26* | eodem illum (illo *Cat.*) uti iure ⟨posse putes⟩ *Cu. Cat.* | revocet] te vocet *Baudius*

imperanti putares, efficiebatur eo, quod ab aliis minus
parebatur. ad hoc audiebas senatus populique consen- 2
sum; non unius Nervae iudicium illud, illa electio fuit.
nam, qui ubique sunt homines, hoc idem votis expetebant;
ille tantum iure principis occupavit primusque fecit,
quod facturi omnes erant. nec hercle tanto opere cunctis
factum placeret, nisi placuisset, antequam fieret. at quo, 3
di boni, temperamento potestatem tuam fortunamque
moderatus es! imperator tu titulis et imaginibus et
signis, ceterum modestia, labore, vigilantia dux et lega-
tus et miles, cum iam tua vexilla, tuas aquilas magno
gradu anteires neque aliud tibi ex illa adoptione quam
filii pietatem, filii obsequium adsereres longamque huic
nomini aetatem, longam gloriam precarere. iam te pro- 4
videntia deorum primum in locum provexerat; tu adhuc
in secundo resistere atque etiam senescere optabas;
privatus tibi videbaris, quamdiu imperator et alius
esset. audita sunt tua vota, sed in quantum optimo illi et
sanctissimo seni utile fuit, quem di ideo caelo vindica-
verunt, ne quid post illud divinum et immortale factum
mortale faceret. deberi quippe maximo operi hanc 5
venerationem, ut novissimum esset, auctoremque eius
statim consecrandum, ut quandoque inter posteros
quaereretur, an illud iam deus fecisset. ita ille nullo 6
magis nomine publicus parens, quam quia tuus. ingens
gloria ingensque fama: cum abunde expertus esset, quam
bene umeris tuis sederet imperium, tibi terras, te terris
reliquit; eo ipso carus omnibus ac desiderandus, quod
prospexerat, ne desideraretur.

11. Quem tu lacrimis primum, ita ut filium decuit, mox 1
templis honestasti non imitatus illos, qui hoc idem, sed
alia mente fecerunt. dicavit caelo Tiberius Augustum,

15 tu adhuc *eqs.*: *cf.* ep. 10, 1, 1 || 31 templis *eqs.*: *L. R. Taylor, The divinity of the Roman emperor, Amer. philol. ass. 1931, p. 142 sqq.*

4 nam *dett.* non **M** || 6 hercle] hercule **X** || 7 nisi] nisi quam **A** | at quo di boni **w** ad quod boni **M** || 18 tua vota **AH** vota tua **X** || 19 di ide⟨o⟩ *Ba.* dii de **M** dii ς || 20 illud *dett.* -um **M** || 28 ipso] e- **A** || 31 honestasti **w** honestati **M** || 32 dicavit] ditavit **A**

sed ut maiestatis crimen induceret, Claudium Nero, sed
ut irrideret, Vespasianum Titus, Domitianus Titum, sed
2 ille, ut dei filius, hic, ut frater videretur. tu sideribus
patrem intulisti non ad metum civium, non in contumeliam numinum, non in honorem tuum, sed quia deum
3 credis. minus hoc est, cum fit ab his, qui et sese deos
putant. sed licet illum aris, pulvinaribus, flamine colas,
non alio tamen magis deum et facis et probas, quam
quod ipse talis es. in principe enim, qui electo successore
fato concessit, una eademque certissima divinitatis fides
4 est bonus successor. num ergo tibi ex immortalitate patris aliquid arrogantiae accessit? num hos proximos divinitate parentum desides ac superbos potius quam illos
veteres et antiquos aemuleris? qui hoc ipsum imperium
... quam imperator, cuius pulsi fugatique non aliud
5 maius habebatur indicium, quam si triumpharet. ergo
sustulerant animos et iugum excusserant nec iam nobiscum de sua libertate, sed de nostra servitute certabant ac
ne indutias quidem nisi aequis condicionibus inibant
legesque, ut acciperent, dabant.

1 12. At nunc rediit omnibus terror et metus et votum
imperata faciendi. vident enim Romanum ducem unum ex
illis veteribus et priscis, quibus imperatorium nomen addebant contecti caedibus campi et infecta victoriis maria.
2 accipimus obsides ergo, non emimus, nec ingentibus
damnis immensisque muneribus paciscimur, ut vicerimus. rogant, supplicant; largimur, negamus, utrumque
ex imperii maiestate; agunt gratias, qui impetraverunt;

10 Val. Fl. 1, 554 concedere fatis || 22 Caes. Gall. 2, 3, 3 imperata facere || 24 Amm. 25, 1, 18 campos cruore et ... strage contexit || 25 sqq. *cf.* Paneg. VI (VII) 12, 4

6 hoc est **AH** est hoc **X** || 7 sed **HX** sed et **A** (*dittogr.*) | aris **HX** turis aris **A** (*sed* turis *dittographiam, quam vocant, esse patet*) turibus aris *Ba.* || 8 tamen magis ς magis tamen **M** || 10 eademque *dett.* idemque **M** || 14 aemuleris **M** -aris *dett.* | *post* imperium *hiat lacuna, quam alii suppleverunt; ita Cat.:* imperium ⟨peperere, quod modo hostes invaserant contempserantque⟩; cuius pulsi *eqs.* || 16 quam si **M** quam quod *cod. Venetus Marc. 436, Liv.* || 22 unum *om.* **A** || 24 infecta] inv- **A** || 25 emimus* *dett.; cf. Tac. Agr. 39, 1* eminus **M** || 26 damnis **w** damus **M**

non audent queri, quibus negatum est. an audeant, qui 3
sciant te adsedisse ferocissimis populis eo ipso tempore,
quod amicissimum illis, difficillimum nobis, cum Danu-
bius ripas gelu iungit duratusque glacie ingentia tergo
bella transportat, cum ferae gentes non telis magis quam
suo caelo, suo sidere armantur? sed, ubi in proximo tu, 4
non secus ac si mutatae temporum vices essent, illi qui-
dem latibulis suis clausi tenebantur, nostra agmina per-
cursare ripas et aliena occasione, si permitteres, uti ul-
troque hiemem suam barbaris inferre gaudebant.

13. Haec tibi apud hostes veneratio. quid? apud milites 1
quam admirationem quemadmodum comparasti? cum te-
cum inediam, tecum sitim ferrent, cum in illa meditatione
campestri militaribus turmis imperatorium pulverem
sudoremque misceres, nihil a ceteris nisi robore ac prae-
stantia ⟨differens⟩ libero Marte nunc eminus tela vibra-
res, nunc vibrata susciperes, alacer virtute militum et
laetus, quotiens aut cassidi tuae aut clipeo gravior ictus
incideret (laudabas quippe ferientes hortabarisque, ut 2
auderent, et audebant iam), cum spectator ⟨moderator-⟩
que ineuntium certamina virorum arma componeres, tela
temptares ac, si quod durius accipienti videretur, ipse
vibrares. quid, cum solacium fessis, aegris opem ferres? 3
non tibi moris tua inire tentoria, nisi commilitonum ante
lustrasses, nec requiem corpori nisi post omnes dare. hac 4
mihi admiratione dignus imperator non videretur, si inter
Fabricios et Scipiones et Camillos talis esset; tunc enim
illum imitationis ardor semperque melior aliquis accen-
deret. postquam vero studium armorum a manibus ad 5
oculos, ad voluptatem a labore translatum est, postquam

3 sq. Paneg. VI (VII) 6, 4 || 28 im. ardor.: *vid. Thes. l. L. s. v.* ardor 491, 9

3 Danubius **HX** domibus **A** || 13 sitim ferrent **AH** ferrent sitim **X** || 16 ⟨differens⟩ ς (*probante clausula*); *cf. Kl., BphW. 1912, 1668* ⟨dispar⟩ **w**, *om.* **M** | eminus *Schä.* cominus **M** | vibrares* *dett.* (*cf. Curt. 3, 11, 4* tela vibrare; *v. Cic. Cat. 2, 23*) librares **M** || 20 spectator ⟨moderator⟩que *Pu.* spectatorque **M** || 22 videretur **X** -erentur **AH** || 23 vibrares *dett.* librares **M**; *cf. Bae. BphW. 1913, 1261* || 26 mihi] tibi **A** | imperator] imperio **A** | non *dett.*, *om.* **M** vix *coni. Mü.* | si . . . esset *om.* **A**

exercitationibus nostris non veteranorum aliquis, cui
decus muralis aut civica, sed Graeculus magister adsistit,
quam magnum est unum ex omnibus patrio more, patria
virtute laetari et sine aemulo ac sine exemplo secum cer-
tare, secum contendere ac, sicut imperare solum, solum
ita esse, qui debeat imperare!
1 14. Non incunabula haec tibi, Caesar, et rudimenta, cum
puer admodum Parthica lauro gloriam patris augeres
nomenque Germanici iam tum mererere, cum ferociam
superbiamque Parthorum, ex proximo auditus, magno
terrore cohiberes Rhenumque et Euphraten admiratio-
nis tuae societate coniungeres? cum orbem terrarum non
pedibus magis quam laudibus peragrares apud eos sem-
per maior et clarior, quibus postea contigisses? et necdum
2 imperator, necdum dei filius eras. Germaniam ⟨Hispa-
niam⟩que cum plurimae gentes ac prope infinita vasti-
tas interiacentis soli tum Pyrenaeus, Alpes immensique
alii montes, nisi his comparentur, muniunt dirimuntque.
3 per hoc omne spatium cum legiones duceres seu potius
(tanta velocitas erat) raperes, non vehiculum umquam,
non equum respexisti; levis hic, non subsidium itineris,
sed decus, rectum subsequebatur, ut cuius tibi nullus
usus, nisi cum die stativorum proximum campum alacri-
4 tate, discursu, pulvere attolleres. initium laboris mirer
an finem? multum est, quod perseverasti, plus tamen,
5 quod non timuisti, ne perseverare non posses. nec dubito,
quin ille, qui te inter ipsa Germaniae bella ab Hispania
usque ut validissimum praesidium exciverat, iners ipse

7 rudimenta: Verg. Aen. 11, 157

1 veteranorum *dett.* veterarum AH veterorum X || 4 in virtute A | aemulo ac M aemulo *dett.* || 5 imperat *dett.* imperaret M imperare solum, solum ita esse *Bae.* imperaret solus solum ita esse M || 9 mererere w merere M || 15 Germaniam ⟨Hispaniam⟩que *Ke.* Germaniamque M ⟨Hispaniam⟩ Germaniamque *Baune* || 18 compararentur H || 20 raperes w rapere sed M || 22 rectum (*sc.* te) *Wal. 195; cf.* Sen. dial. 1, 2, 9 Catonem inter ruinas rectum. Quint. 11, 3, 69 et cum M, *def. Ku. (ed. alt. p. 343), sed suspectum* et comes *coni. Su.* | agminis *Bae.*, *alii alia* | tibi nullus AH nullus tibi X || 24 discursu] -us *Ba.* | mirer ς miser M || 27 ipsa] illa X

alienisque virtutibus tunc quoque invidus imperator,
cum ope earum indigeret, tantam admirationem tui non
sine quodam timore conceperit, quantam ille genitus
Iove post saevos labores duraque imperia regi suo indo-
mitus semper indefessusque referebat, cum aliis super
alias expeditionibus itinere illo dignus invenireris.
15. Tribunus vero disiunctissimas terras teneris adhuc 1
annis viri firmitate lustrasti, iam tunc praemonente for-
tuna, ut diu penitusque perdisceres, quae mox praeci-
pere deberes. neque enim prospexisse castra brevemque 2
militiam quasi transisse contentus ita egisti tribunum,
ut esse dux statim posses nihilque discendum haberes
tempore docendi: cognovisti per stipendia decem mores 3
gentium, regionum situs, opportunitates locorum et diver-
sam aquarum caelique temperiem, ut patrios fontes pa-
triumque sidus ferre consuesti. quotiens equos, quotiens 4
emerita arma mutasti! veniet ergo tempus, quo posteri
visere visendumque tradere minoribus suis gestient, quis
sudores tuos hauserit campus, quae refectiones tuas
arbores, quae somnum saxa praetexerint, quod denique
tectum magnus hospes impleveris, ut tunc ipsi tibi ingen-
tium ducum sacra vestigia isdem in locis monstrabantur.
verum haec olim; in praesentia quidem, quisquis paulo 5
vetustior miles, hic te commilitone censetur. quotus enim
quisque, cuius tu non ante commilito quam imperator?
inde est, quod prope omnes nomine appellas, quod sin-
gulorum fortia facta commemoras: nec habent adnume-
randa tibi pro re publica vulnera, quibus statim laudator
et testis contigisti.
16. Sed tanto magis praedicanda est moderatio tua, 1
quod innutritus bellicis laudibus pacem amas nec, quia
vel pater tibi triumphalis vel adoptionis tuae die dicata
Capitolino Iovi laurus, idcirco ex occasione omni quae-

16 sidus: *cf.* Iuv. 12, 103 (*ed. Friedl. p. 521*) || **26** Sall. Cat. 59, 5 unumquemque nominans adpellat. Tac. hist. 1, 23, 1

2 earum] eorum **A** || **11** transisse] transi⟨li⟩sse *Ar.* || **12** dux esse **W** || **20** praetexerint] pro- **H** || **25** cuius **HX** civis **A** || **28** laudator] et laudator ς || **32** adoptationis **H** || **33** ex *om.* **A**

2 ris triumphos. non times bella nec provocas. magnum est,
imperator Auguste, magnum est stare in Danubii ripa,
si transeas, certum triumphi nec decertare cupere cum
recusantibus; quorum alterum fortitudine, alterum mode-
3 ratione efficitur. nam, ut ipse nolis pugnare, moderatio,
fortitudo tua praestat, ut neque hostes tui velint. accipiet
ergo aliquando Capitolium non mimicos currus nec falsae
simulacra victoriae, sed imperatorem veram ac solidam
gloriam reportantem tranquillitatem et tam confessa
4 hostium obsequia, ut vincendus nemo fuerit. pulchrius
hoc omnibus triumphis. neque enim umquam nisi ex con-
5 temptu imperii nostri factum est, ut vinceremus. quodsi
quis barbarus rex eo insolentiae furorisque processerit,
ut iram tuam indignationemque mereatur, ne ille, sive
interfuso mari seu fluminibus immensis seu praecipiti
monte defenditur, omnia haec tam prona tamque cedentia
virtutibus tuis sentiet, ut subsedisse montes, flumina
exaruisse, interceptum mare illatasque sibi non classes
nostras, sed terras ipsas arbitretur.

1 17. Videor iam cernere non spoliis provinciarum et
extorto sociis auro, sed hostilibus armis captorumque
regum catenis triumphum gravem, videor ingentia du-
cum nomina nec indecora nominibus corpora noscitare,
2 videor intueri immanibus ausis barbarorum onusta fer-
cula et sua quemque facta vinctis manibus sequentem,
mox ipsum te sublimem instantemque curru domitarum
gentium tergo, ante currum autem clipeos, quos ipse
3 perfoderis. nec tibi opima defuerint, si quis regum venire

13 sq. Tac. ann. 1, 18, 2 eo furoris venere, ut; *cf.* Sall. Iug. 5, 2 ||
26 Verg. Aen. 1, 468 instaret curru. Ovid. met. 12, 73

6 accipiet *dett.* accipiet et **M**; *cf. Bu., Wien. Stud. 1909, 136 sq. (vid. etiam infra c. 18, 2* (timet)) || **7** mimicos **H** inimicos **AX** || **8** imperatorem **HX** imperium **A** || **9** *ante* tranquillitatem *inser.* pacem **A** || **10** vincendus **w** incendiis **M** | fuerit **HX** fuit **A** || **17** subsedisse *dett.* subsid- **M** || **20** non **AH** non esse **X**; *cf. Lag. 41 sqq. (vid. etiam infra ad c. 29, 2)* || **21** hostilibus *dett.* hostibus **M** || **22** ingentia ducum] ingentium dura **A** || **27** autem **HX** ante **A** || **28** perfuderis **A** | defuerint *dett. (recte, quippe cum clausula quoque huic lectioni faveat; cf. Kl., BphW. 1912, 1663)* defuerunt **M**

in manus audeat nec modo telorum tuorum, sed oculorum
etiam minarumque coniectum toto campo totoque exercitu
opposito perhorrescat. meruisti proxima moderatione, 4
ut, quandoque te vel inferre vel propulsare bellum co-
egerit imperii dignitas, non ideo vicisse videaris, ut
triumphares, sed triumphare, quia viceris.

18. Aliud ex alio mihi occurrit. quam speciosum 1
est enim, quod disciplinam castrorum lapsam, ex-
stinctam refovisti depulso prioris saeculi malo, inertia
et contumacia et dedignatione parendi! tutum est reve- 2
rentiam, tutum caritatem mereri, nec ducum quisquam
aut non amari a militibus aut amari timet: inde offen-
sae pariter gratiaeque securi instant operibus, adsunt
exercitationibus, arma, moenia, viros aptant. quippe 3
non is princeps, qui sibi imminere, sibi intendi putet,
quod in hostes paretur; quae persuasio fuit illorum, qui,
hostilia cum facerent, timebant. iidem ergo torpere mili-
taria studia nec animos modo, sed corpora ipsa langues-
cere, gladios etiam incuria hebetari retundique gaude-
bant. duces porro nostri non tam regum exterorum
quam suorum principum insidias, nec tam hostium
quam commilitonum manus ferrumque metuebant.

19. Est haec natura sideribus, ut parva et exilia vali- 1
diorum exortus obscuret; similiter imperatoris adventu
legatorum dignitas inumbratur. tu tamen maior quidem 2
omnibus eras, sed sine ullius deminutione maior: eandem
auctoritatem praesente te quis⟨que⟩ quam absente reti-
nebat; quin etiam plerisque ex eo reverentia accesserat,
quod tu quoque illos reverebare. itaque perinde summis 3
atque infimis carus sic imperatorem commilitonemque

17 Sall. Iug. 107, 2 quoniam hostilia faceret || **29** sqq. *cf.* Sall. Iug. 85, 47. Liv. 21, 3 sqq. Tac. hist. 5, 1, 1 (extr.)

4 quandoque **M** quandocumque *dett.*, *edd.* || **8** extinctam **M** extinctamque *dett.* || **12** inde *Ke.* et inde **M** (*dittogr.: vid. ad c. 16, 3*); *cf. Su., Riv. di fil. 1889, 519 et Bu., Wien. Stud. 1909, 136 sq.* || **13** operibus] opibus **A** || **16** in *om.* **A** || **18** sed **AH** sed et **X**, *at vid. Bae. diss. 26* || **19** retundique **w** et undique **M** || **23** validiorum **AH** -dorum **X** || **26** omnibus quidem **X** || deminutione] dim- **M** || **27** quisque quam *edd.* quisquam **M**

miscueras, ut studium omnium laboremque et tamquam
exactor intenderes et tamquam particeps sociusque rele-
4 vares. felices illos, quorum fides et industria non per
internuntios et interpretes, sed ab ipso te, nec auribus
tuis, sed oculis probabantur! consecuti sunt, ut absens
quoque de absentibus nemini magis quam tibi crederes.

1 20. Iam te civium desideria revocabant amoremque
castrorum superabat caritas patriae. iter inde placidum
2 ac modestum et plane a pace redeuntis. nec vero ego in
laudibus tuis ponam, quod adventum tuum non pater
quisquam, non maritus expavit: adfectata aliis castitas,
tibi ingenita et innata interque ea, quae imputare non
3 possis. nullus in exigendis vehiculis tumultus, nullum
circa hospitia fastidium; annona quae ceteris; ad hoc
comitatus accinctus et parens. diceres magnum aliquem
ducem ac te potissimum ad exercitus ire: adeo nihil aut
certe parum intererat inter imperatorem factum et futu-
4 rum. quam dissimilis nuper alterius principis transitus!
si tamen transitus ille, non populatio fuit, cum abactus
hospitium exereret omniaque dextera laevaque perusta
et attrita, ut si vis aliqua vel ipsi illi barbari, quos fugie-
bat, inciderent. persuadendum provinciis erat illud iter
5 Domitiani fuisse, non principis. itaque non tam pro tua
gloria quam pro utilitate communi edicto subiecisti, quid
in utrumque vestrum esset impensum. adsuescat impera-
tor cum imperio calculum ponere; sic exeat, sic redeat
tamquam rationem redditurus; edicat, quid absumpserit.
6 ita fiet, ut non absumat, quod pudeat edicere. praeterea
futuri principes, velint nolint, sciant: 'tanti tuum con-
stat' propositisque duobus exemplis meminerint perinde

4 Cic. Phil. 13, 12 interpretes internuntiique || **13** vehiculis: *cf.* CIL VI 8543 || **26** calculum p.: *cf.* ep. 2, 19, 9 || **29** Cic. nat. deor. 1, 17 velim, nolim. Sen. apoc. 1. Mart. 8, 44, 16 *al.* *(v. Otto 362)*

15 parens] parcus *Cu.*, *Ba.* | diceres **X** -ris **AH** || **20** hospitium exereret **M** hospitum exerceret *edd.* hospitium exerceret *dett.* | dextera **AH** -tra **X** || **22** inciderent] -rint *Schw.* || **28** ⟨e⟩dicere *Lip.* dicere *codd.* || **29** tanti tuum constat **M** tanti ⟨iter⟩ t. c. *Ri.* tanti ⟨iter⟩ t. constitisse *Bae.* *(haud male)*

coniecturam de moribus suis homines esse facturos,
prout hoc vel illud elegerint.
21. Nonne his tot tantisque meritis novos aliquos hono- 1
res, novos titulos merebare? at tu etiam patris patriae
recusabas. quam longa nobis cum modestia tua pugna,
quam tarde vicimus! nomen illud, quod alii primo statim 2
principatus die, ut imperatoris et Caesaris, receperunt,
tu usque eo distulisti, donec tu quoque, beneficiorum tuo-
rum parcissimus aestimator, iam te mereri fatereris. ita- 3
que soli omnium contigit tibi, ut pater patriae esses, ante-
quam fieres. eras enim in animis, in iudiciis nostris, nec
publicae pietatis intererat, quid vocarere, nisi quod in-
grata sibi videbatur, si te imperatorem potius vocaret et
Caesarem, cum patrem experiretur. quod quidem nomen 4
qua benignitate, qua indulgentia exerces! ut cum civibus
tuis quasi cum liberis parens vivis! ut reversus impe-
rator, qui privatus exieras, agnoscis, agnosceris! eosdem
nos, eundem te putas: par omnibus et hoc tantum ceteris
maior, quo melior.
22. Ac primum qui dies ille, quo exspectatus desidera- 1
tusque urbem tuam ingressus es! iam hoc ipsum, quod
ingressus es, quam mirum laetumque! nam priores in-
vehi et importari solebant, non dico quadriiugo curru et
albentibus equis, sed umeris hominum, quod arrogan-
tius erat. tu sola corporis proceritate elatior aliis et 2
excelsior non de patientia nostra quendam triumphum,
sed de superbia principum egisti. ergo non aetas quem-
quam, non valetudo, non sexus retardavit, quominus ocu-
los insolito spectaculo impleret. te parvuli noscere, 3

3 sq. Sidon. c. 5, 318 sq. || **20** sqq. *cum toto cap. 22 cf.* Paneg. XI (III) 11; *cum cap. 22, 1 et 23, 2 cf.* Paneg. VII (VI) 8, 7; *cum cap. 22, 1 cf.* Paneg. V (VIII) 7, 6; *cum cap. 22, 2 cf.* Paneg. V (VIII) 8, 1; *cum cap. 22, 1–3 cf.* Paneg. XII (IX) 7, 5 *sq.* (*vid. Mesk, Wien. Stud. 1912, 251*)

19 quo **M** quod *Liv., sed cf. Cic. off. 1, 64 extr.* (quo difficilius hoc praeclarius) || **20** qui* dies *Ke.; cf. Paneg. V [VIII] 7, 6 et XII [IX] 7, 5* quid dies **M** (d *dittographia exortum est*) || **21** *verba* iam hoc ipsum quod ingressus *bis exhibet* **H** || **22** nam *dett.* num **M** || **27** ergo non **w** ergo nova **M** || **29** te **HX** tu **A**

ostentare iuvenes, mirari senes; aegri quoque neglecto
medentium imperio ad conspectum tui quasi ad salutem
sanitatemque prorepere. inde alii se satis vixisse te viso,
te recepto, alii nunc magis esse vivendum praedicabant.
feminas etiam tunc fecunditatis suae maxima voluptas
subiit, cum cernerent, cui principi cives, cui imperatori
4 milites peperissent. videres referta tecta ac laborantia
ac ne eum quidem vacantem locum, qui non nisi suspen-
sum et instabile vestigium caperet, oppletas undique vias
angustumque tramitem relictum tibi, alacrem hinc atque
inde populum, ubique par gaudium paremque clamorem:
5 tam aequalis ab omnibus ex adventu tuo laetitia per-
cepta est, quam omnibus venisti; quae tamen ipsa cum
ingressu tuo crevit ac prope in singulos gradus aucta
est.

1 23. Gratum erat cunctis, quod senatum osculo excipe-
res, ut dimissus osculo fueras, gratum, quod equestris
ordinis decora honore nominum sine monitore signares,
gratum, quod — tantum! — ultro clientibus salutatis
2 quasdam familiaritatis notas adderes; gratius tamen,
quod sensim et placide, et quantum respectantium turba
pateretur, incederes, quod occursantium populus te quo-
que, te immo maxime artaret, quod primo statim die latus
3 tuum crederes omnibus. neque enim stipatus satellitum
manu, sed circumfusus undique nunc senatus, nunc eques-
tris ordinis flore, prout alterutrum frequentiae genus
invaluisset, silentes quietosque lictores tuos subseque-
bare; nam milites nihil a plebe habitu, tranquillitate,
4 modestia differebant. ubi vero coepisti Capitolium ascen-
dere, quam laeta omnibus adoptionis tuae recordatio,
quam peculiare gaudium eorum, qui te primi eodem loco

7 peperissent: *cf.* Sen. clem. 1, 13, 5 || **18** sine monitore: *cf.* Cic. Mur. 77. Suet, Ner. 10, 2

1 neglecto **X** -ti **AH** || **10** angustumque **HX** aug- **A** || **14** aucta **AH** adaucta **X**, *sed* 'ad' *defendi nequit (v. Bae., diss. 26)* || **18** decora **HX** -ro **A** || **19** tantum ultro **M**; *de interpunctione cf. Wal. 194* tantus ultro *Bra. (vix recte)* || **23** artaret *Behrius* astaret **M** || **27** subsequebare] obs- **A**

salutaverant imperatorem! quin etiam deum ipsum ⟨pa-
trem⟩ tuum praecipuam voluptatem operis sui percepisse
crediderim. ut quidem isdem vestigiis institisti, quibus 5
parens tuus ingens illud deorum prolaturus arcanum, quae
circumstantium gaudia, quam recens clamor, quam simi-
lis illi dies, qui hunc diem genuit! ut plena altaribus,
angusta victimis cuncta, ut in unius salutem collata om-
nium vota, cum sibi se ac liberis suis intellegerent pre-
cari, quae pro te precarentur! inde tu in palatium quidem, 6
sed eo vultu, ea moderatione, ut si privatam domum pe-
teres; ceteri ad penates suos quisque iteraturus gaudii
fidem, ubi nulla necessitas gaudendi est.

24. Onerasset alium eius modi introitus; tu cotidie 1
admirabilior et melior, talis denique, quales alii prin-
cipes futuros se tantum pollicentur. solum ergo te com-
mendat augetque temporis spatium. iunxisti enim ac
miscuisti res diversissimas, securitatem olim imperantis
et incipientis pudorem. non tu civium amplexus ad pedes 2
tuos deprimis nec osculum manu reddis: manet impera-
tori quae prior oris humanitas. incedebas pedibus, ince-
dis; laetabaris labore, laetaris; eademque illa omnia circa
te, nihil ⟨in⟩ ipso te fortuna mutavit. liberum est ingre- 3
diente per publicum principe subsistere, occurrere, comi-
tari, praeterire: ambulas inter nos, non quasi contingas,
et copiam tui, non ut imputes, facis. haeret lateri tuo,
quisquis accessit, finemque sermoni suus cuique pudor,
non tua superbia facit. regimur quidem a te et subiecti 4
tibi, sed quemadmodum legibus sumus. nam et illae cupi-

13 sq. *cf.* Tac. hist. 1, 50 *extr.* || **17** res d.: Paneg. VI (VII) 15, 1

1 salutaverant *dett.* -rint **M** | ⟨patrem⟩ *add. Ber., om.* **M** || **3** ut quidem] utque dein *Ba* utque *Bu.* (*Obs. p. 170 sq.*) || **6** dies] diei *Liv.* | qui hunc diem genuit **AH** qui hunc genuit diem **X** (*sed huic scripturae clausula refragatur*) qui hunc genuit dies *Liv.* || **11** iteraturus **X** -rusque **AH**; *cf. Sta., BphW. 1904, 490 et 1912, 1523 sq.* || **20** prior **HX** prius **A**, *cf. Bae., BphW. 1913, 1260* || **21** eademque illa omnia **M** eadem quae omnia illa *Ge.* (omnia illa *etiam* ς) || **22** ⟨in⟩ ipso *Lip., cf. Sche., Wien. Stud. 1881, 118* ipso **M** ipsum *Liv.* || **26** sermoni] -nis *Ba.*

ditates nostras libidinesque moderantur, nobiscum tamen
et inter nos versantur. emines, excellis ut Honor, ut Po-
testas, quae super homines quidem, hominum sunt tamen.
5 ante te principes fastidio nostri et quodam aequalitatis
metu usum pedum amiserant. illos ergo umeri cervices-
que servorum super ora nostra, te fama, te gloria, te
civium pietas, te libertas super ipsos principes vehunt;
te ad sidera tollit humus ista communis et confusa prin-
cipis vestigia.

1 25. Non vereor, patres conscripti, ne longior videar,
cum sit maxime optandum, ut ea, pro quibus aguntur
principi gratiae, multa sint; quae quidem reverentius
fuerit integra inlibataque cogitationibus vestris reser-
vari quam carptim breviterque perstringi, quia fere se-
quitur, ut illa quidem, de quibus taceas, tanta, quanta
2 sunt, esse videantur: nisi vero leviter attingi placet locu-
pletatas tribus datumque congiarium populo et datum
totum, cum donativi partem milites accepissent. an medio-
cris animi est his potius repraesentare, quibus magis
negari potes? quamquam in hac quoque diversitate aequa-
litatis ratio servata est. aequati sunt enim populo milites
eo, quod partem, sed priores, populus militibus, quod
3 posterior, sed totum statim accepit. enimvero qua beni-
gnitate divisum est, quantaeque tibi curae fuit, ne quis
expers liberalitatis tuae fieret! datum est his, qui post
edictum tuum in locum erasorum subditi fuerant, aequa-
tique sunt ceteris illi etiam, quibus non erat promissum.
4 negotiis aliquis, valetudine alius, hic mari, ille flumini-
bus distinebatur: exspectatus est, provisumque, ne quis
aeger, ne quis occupatus, ne quis denique longe fuisset:

2 c. 2, 4 excellit atque eminet || **8** Verg. Aen. 2, 222 ad sidera tollit | Ovid. met. 1, 135 sq. communem . . . humum || **26** erasorum: Tac. ann. 4, 42, 3 (extr.)

4 principes **HX** princeps **A** || **7** ipsos] illos *Sche. l. l., alii alia* || **8** ista **w** ita **M** || **10** non **AH** nec **X** || **15** ⟨haut⟩ tanta *Ba.* || **16** non *post* esse *add. No., Z. f. öst. G. 1891, 1068 (male frustraque)* || **21** aequati **HX** -tu **A** || **22** priores *cod. Salisburgensis Schwarzii,* ς prior ne **M** || **24** tibi curae **AH** curae tibi **X** || **29** ne quis occupatus, ne quis aeger *Schn.*

veniret quisque, cum vellet, veniret quisque, cum posset. magnificum, Caesar, et tuum disiunctissimas terras munificentiae ingenio velut admovere immensaque spatia liberalitate contrahere, intercedere casibus, occursare fortunae atque omni ope adniti, ne quis e plebe Romana dante congiarium te hominem se magis sentiret fuisse quam civem.

26. Adventante congiarii die observare principis egres- 1
sum in publicum, insidere vias examina infantium futu-
rusque populus solebat. labor parentibus erat ostentare
parvulos impositosque cervicibus adulantia verba blan-
dasque voces edocere; reddebant illi, quae monebantur, ac 2
plerique inritis precibus surdas principis aures adstre-
pebant ignarique, quid rogassent, quid non impetrassent,
donec plane scirent, differebantur. tu ne rogari quidem 3
sustinuisti et, quamquam laetissimum oculis tuis esset
conspectu Romanae sobolis impleri, omnes tamen, ante-
quam te viderent adirentve, recipi, incidi iussisti, ut iam
inde ab infantia parentem publicum munere educationis
experirentur, crescerent de tuo, qui crescerent tibi, ali-
mentisque tuis ad stipendia tua pervenirent, tantumque
omnes uni tibi, quantum parentibus suis quisque debe-
rent. recte, Caesar, quod spem Romani nominis sumpti- 4
bus tuis suscipis. nullum est enim magno principe immor-
talitatemque merituro impendii genus dignius, quam
quod erogatur in posteros. locupletes ad tollendos liberos 5
ingentia praemia et pares poenae cohortantur, pauperi-
bus educandi una ratio est bonus princeps. hic fiducia 6
sui procreatos nisi larga manu fovet, auget, amplectitur,
occasum imperii, occasum rei publicae accelerat frustra-

9 Mart. 6, 2, 3 populis ... futuris || 13 Liv. 3, 70, 7 haud surdis auribus dicta (*v. Otto 47 sq.*) || 30 Cic. Sull. 33 ad occasum ... rei publicae

3 admovere] -nere A || 8 adventante ⟨antea⟩ *Schä.* || 12 ac M at *Ge.* || 13 precibus *dett.* precipibus (princ- A) M | adstrepebant M, *recte; cf. Lu., Eran. Suec. 1910, 3* obstrepebant w || 14 rogassent *codd.* ⟨e⟩rog- *Sche.* (*praeter necessitatem*) || 19 parentem ς] -um M || 22 deberent AH -et X || 28 ad] at A

que proceres plebe neglecta, ut desectum corpore caput
7 nutaturumque instabili pondere, tuetur. facile est coniec-
tare, quod perceperis gaudium, cum te parentum, libe-
rorum, senum, infantium clamor exciperet. haec prima
parvulorum civium vox aures tuas imbuit, quibus tu
daturus alimenta hoc maximum praestitisti, ne rogarent.
1 27. Super omnia est tamen, quod talis es, ut sub te libe-
ros tollere libeat, expediat. nemo iam parens filio nisi
fragilitatis humanae vices horret, nec inter insanabiles
morbos principis ira numeratur. magnum quidem est
educandi incitamentum tollere liberos in spem alimento-
rum, in spem congiariorum, maius tamen in spem liber-
2 tatis, in spem securitatis. atque adeo nihil largiatur prin-
ceps, dum nihil auferat, non alat, dum non occidat; nec
deerunt, qui filios concupiscant. contra largiatur et aufe-
rat, alat et occidat: ne ille iam brevi tempore effecerit,
ut omnes non posterorum modo, sed sui parentumque
3 paeniteat. quocirca nihil magis in tota tua liberalitate
laudaverim, quam quod congiarium das de tuo, alimenta
de tuo, neque a te liberi civium, ut ferarum catuli, san-
4 guine et caedibus nutriuntur; quodque gratissimum est
accipientibus, sciunt dari sibi, quod nemini est ereptum,
locupletatisque tam multis pauperiorem esse factum prin-
cipem tantum; quamquam ne hunc quidem. nam, cuius est,
quidquid est omnium, tantum ipse quantum omnes habet.
1 28. Alio me vocat numerosa gloria tua. alio autem?
quasi vero iam satis veneratus miratusque sim, quod tan-
tam pecuniam profudisti, non ut flagitii tibi conscius ab
insectatione eius averteres famam, nec ut tristes homi-
num maestosque sermones laetiore materia detineres.

1 sq. Cic. off. 1, 85 || 5 sq. *cf.* Paneg. V (VIII), 9, 2; *v.* III (XI), 18, 2 sq. (*Klotz, Stud. p. 561*) || 9 Sen. suas. 2, 3 fragilitatis humanae || 28 sq. *cf.* c. 47, 1 vitiorum omnium conscius

1 desectum *dett.* defectum M *male* || 4 infantium AH infantium puerorum X || 5 imbuit w imbutus M || 16 iam *Ge.*, *Gr.* in tam M in [tam] *No.* || 18 tota tua AH tua tota X || 23 esse factum esse A || 24 quamquam HX, *om.* A | ne AH nec X | hunc M hoc ς | cuius est quidquid HX civis est quicquam A || 28 tibi] tui A || 30 laetiore HX letiora A

nullam congiario culpam, nullam alimentis crudelitatem 2
redemisti, nec tibi bene faciendi fuit causa, ut, quae male
feceras, impune fecisses. amor impendio isto, non venia
quaesita est, populusque Romanus obligatus a tribunali
tuo, non exoratus recessit. obtulisti enim congiarium 3
gaudentibus gaudens securusque securis; quodque antea
principes ad odium sui leniendum tumentibus plebis
animis obiectabant, id tu tam innocens populo dedisti,
quam populus accepit. paulo minus, patres conscripti, 4
quinque milia ingenuorum fuerunt, quae liberalitas prin-
cipis nostri conquisivit, invenit, adscivit. hi subsidium 5
bellorum, ornamentum pacis publicis sumptibus aluntur
patriamque non ut patriam tantum, verum ut altricem
amare condiscunt. ex his castra, ex his tribus replebun-
tur, ex his quandoque nascentur, quibus alimentis opus
non sit. dent tibi, Caesar, aetatem di, quam mereris, ser- 6
ventque animum, quem dederunt: et quanto maiorem
infantium turbam iterum atque iterum iubebis incidi!
augetur enim cotidie et crescit, non quia cariores paren- 7
tibus liberi, sed quia principi cives. dabis congiaria, si
voles; praestabis alimenta, si voles: illi tamen propter te
nascuntur.

29. Instar ego perpetui congiarii reor adfluentiam an- 1
nonae. huius aliquando cura Pompeio non minus addidit
gloriae quam pulsus ambitus campo, exactus hostis mari,
oriens triumphis occidensque lustratus. nec vero ille 2
civilius quam parens noster auctoritate, consilio, fide
reclusit vias, portus patefecit, itinera terris, litoribus
mare, litora mari reddidit diversasque gentes ita com-
mercio miscuit, ut, quod genitum esset usquam, id apud
omnes natum videretur. nonne cernere datur, ut sine 3

1 culpam: *cf.* Tac. ann. 13, 18, 1 (alii *eqs.*) || **13** Cic. Flacc. 62 terra parens, altrix, patria || **16** Ovid. fast. 2, 65 dent tibi caelestes . . . annos || **26** sq. *cf. Mesk, Wien. Stud. 1910, p. 250 sq.*

11 hi X hiis AH || **18** iubebis M; *cf. c. 26, 3* videbis *dett.* || **23** reor *dett.* reos M || **29** litora mari *expunxit Schn., alii alia mutare voluerunt; sed cf. Bae., diss. 69* || **31** natum AH natum esse X *dissuadente clausula; cf. etiam Lag. 41 sq. et Bae., diss. 26*

ullius iniuria omnis usibus nostris annus exuberet? quip-
pe non ut ex hostico raptae perituraeque in horreis mes-
4 ses nequiquam quiritantibus sociis auferuntur. devehunt
ipsi, quod terra genuit, quod sidus aluit, quod annus
tulit, nec novis indictionibus pressi ad vetera tributa
5 deficiunt. emit fiscus, quidquid videtur emere. inde
copiae, inde annona, de qua inter licentem vendentemque
conveniat, inde hic satietas nec fames usquam.
1 30. Aegyptus alendis augendisque seminibus ita glo-
riata est, ut nihil imbribus caeloque deberet, siquidem
proprio semper amne perfusa nec alio genere aquarum
solita pinguescere, quam quas ipsa devexerat, tantis
segetibus induebatur, ut cum feracissimis terris quasi
2 numquam cessura certaret. haec inopina siccitate usque
iniuriam sterilitatis exaruit, quia piger Nilus cunctanter
alveo sese ac languide extulerat, ingentibus quidem tunc
quoque ille fluminibus, fluminibus tamen conferendus.
3 hinc pars magna terrarum mergi repararique amne con-
sueta alto pulvere incanduit. frustra tunc Aegyptus
nubila optavit caelumque respexit, cum ipse fecundita-
tis parens contractior et exilior isdem ubertatem eius an-
4 gustiis quibus abundantiam suam cohibuisset. neque enim
solum vagus ille, cum expandatur, amnis intra usurpata
semper collium substiterat atque haeserat, sed supino
etiam ac detinenti solo non placido se mollique lapsu
refugum abstulerat necdum satis umentes terras addi-

9 Cic. nat. deor. 2, 83 terra ... alat et augeat || 24 supino *eqs.*: Verg. ge. 2, 276

1 annus* *dett.; cf. Verg. ge 2, 516* amnis X ampnis (- pius A) A H || 3 quiritantibus] quer- X || 6 quidquid] quicquam A | videtur *codd.* iubetur *Liv.* || 9 augendisque HX ag- A || 12 ipsa AH ipse X || 14 usque M usque in *dett.*, *edd.* || 16 tunc ς tu ne M || 17 ille *codd.; cf. Samuelsson Eran. Suec. 1908, 50 sqq.* | fluminibus tamen* *eicit Su.; sed cf. hos loc. sim.: ep. 7, 30, 4* studeo, studeo tamen; *8, 16, 1; 9, 30, 4* || 18 mergi repararique ς mergere pararique M || 19 frustra HX; *cf. BphW. 1913, 1260* frustraque A || 21 ubertatem *edd.*, *Ba.* ubertatis M, *dett.* | eius M, eius anni ς *edd.* || 23 cum w, *om.* M | expandatur M -dtiur w, *edd.* | intra HX inter A || 24 collium *codd.*, *vulg.* vallium *Ba.* || 25 detinenti *codd.*, *nil mutandum* || 26 refugum HX refugium A

derat arentibus. igitur inundatione, id est ubertate, regio 5
fraudata sic opem Caesaris invocavit, ut solet amnem
suum; nec longius illi adversorum fuit spatium, quam
dum nuntiat: tam velox, Caesar, potestas tua est tamque
in omnia pariter intenta bonitas et accincta, ut tristius
aliquid saeculo tuo passis ad remedium salutemque
sufficiat, ut scias.

31. Omnibus equidem gentibus fertiles annos gratas- 1
que terras precor; crediderim tamen per hunc Aegypti
statum tuas fortunam vires experiri tuamque vigilantiam
spectare voluisse. nam, cum omnia ubique secunda me-
rearis, nonne manifestum est, si quid adversi cadat, tuis
laudibus tuisque virtutibus materiam campumque prae-
sterni, cum secunda felices, adversa magnos probent?
percrebruerat antiquitus urbem nostram nisi opibus 2
Aegypti ali sustentarique non posse. superbiebat ven-
tosa et insolens natio, quod victorem quidem populum
pasceret tamen quodque in suo flumine, in suis navibus
vel abundantia nostra vel fames esset. refudimus Nilo 3
suas copias; recepit frumenta, quae miserat, deportatas-
que messes revexit. discat igitur Aegyptus credatque
experimento non alimenta se nobis, sed tributa prae-
stare, sciat se non esse populo Romano necessariam et ta-
men serviat. post haec, si volet, Nilus amet alveum suum 4
et fluminis modum servet: nihil hoc ad urbem ac ne ad
Aegyptum quidem, nisi ut inde navigia inania et vacua
et similia redeuntibus, hinc plena et onusta, et qualia so-
lent venire, mittantur, conversoque munere maris hinc
potius venti ferentes et brevis cursus optentur. mirum, 5
Caesar, videretur, si desidem Aegyptum cessantemque
Nilum non sensisset urbis annona; quae tuis opibus, tua

14 sq. Hor. sat. 2, 8, 73 sq. Sen. ep. 85, 34; *cf.* Plin. ep. 9, 26, 4 *et Otto 156 (s. v. gubernator)* || **18** sqq. *cum* Paneg. VI (VII), 11, 3 *cont. Brandt* || **29** *cf.* Val. Fl. 1, 286 ventos ... optare ferentes || **29** sqq. *cf.* Claud. carm. 18, 408 sq.

4 dum] tum **A** | potestas **AH**; *cf. infra c. 87, 1* potentia **X** || **6** passis] po- **A** || **11** spectare **ς** exspectare **M** || **13** praesterni **AH**; *cf. Ke.*[2] *5*] pro **X** || **18** navibus **w** manibus **M** || **24** volet] noet **ς** || **25** ne ad **HX** ne **A** || **31** urbis *dett.* turbis **M**

cura usque illuc redundavit, ut simul probaretur et nos
6 Aegypto posse et nobis Aegyptum carere non posse. actum erat de fecundissima gente, si libera fuisset; pudebat sterilitatis insolitae nec minus erubescebat fame, qua torquebatur, cum pariter a te necessitatibus eius pudorique subventum est. stupebant agricolae plena horrea, quae non ipsi refersissent, quibus de campis illa subvecta messis quave in Aegypti parte alius amnis. ita beneficio tuo nec maligna tellus, et obsequens Nilus Aegypto quidem saepe, sed gloriae nostrae numquam largior fluxit.
1 32. Quam nunc iuvat provincias omnes in fidem nostram dicionemque venisse, postquam contigit princeps, qui terrarum fecunditatem nunc huc, nunc illuc, ut tempus et necessitas posceret, transferret referretque, qui diremptam mari gentem ut partem aliquam populi plebis-
2 que Romanae aleret ac tueretur! et caelo quidem numquam benignitas tanta, ut omnes simul terras uberet foveatque; hic omnibus pariter, si non sterilitatem, at mala sterilitatis exturbat, hic, si non fecunditatem, at bona fecunditatis importat, hic alternis commeatibus orientem occidentemque conectit, ut, quae ferunt quaeque expetunt, omnes gentes discant invicem, capiant, quanto libertati discordi servientibus sit utilius unum
3 esse, cui serviant. quippe discretis quidem bonis omnium sua cuiusque ad singulos mala, sociatis autem atque permixtis singulorum mala ad neminem, ad omnes omnium bona pertinent. sed, sive terris divinitas quaedam sive aliquis amnibus genius, et solum illud et flumen ipsum precor, ut hac principis benignitate contentum molli gremio semina recondat, multiplicata restituat.

23 libertati disc.: *cf.* Tac. hist 1, 11, 1 || 28 amnibus g.: *cf.* Porph. Hor. c. 4, 14 25 fluminum genii . . . pinguntur

4 sterilitas A | qua] quam H || 15 diremptam *dett.* direp- M || 17 uberet M, *recte; cf. Symm. ep. 1, 43, 2 (p. 22 S.), 3, 1 (p. 70 S.); vid. etiam Bae., diss. 78 sq.* ubertet ς, *edd.* || 18 at *dett.* | atque M || 19 sterilitas A || 20 alternis *Lip.* aet- M || 21 conectit HX connectat A || 22 omnes *edd.* opes M (*totus locus frustra a criticis vexatus*) || 23 quanto] -a A | libertati *Ge.* -te M || 25 sociatis] societatis A || 26 omnium AH -ia X || 30 recondat HX -ant A

non quidem reposcimus fenus: putet tamen esse solven- 4
dum fallacemque unius anni fidem omnibus annis omni-
busque postea saeculis tanto magis, quia non exigimus,
excuset.
33. Satis factum qua civium, qua sociorum utilitatibus. 1
visum est spectaculum inde non enerve nec fluxum, nec
quod animos virorum molliret et frangeret, sed quod ad
pulchra vulnera contemptumque mortis accenderet, cum in
servorum etiam noxiorumque corporibus amor laudis et
cupido victoriae cerneretur. quam deinde in edendo libe- 2
ralitatem, quam iustitiam exhibuit omni adfectione aut
intactus aut maior! impetratum est, quod postulabatur,
oblatum, quod non postulabatur. institit ultro et, ut concu-
pisceremus, admonuit, ac sic quoque plura inopinata, plura
subita. iam quam libera spectantium studia, quam securus 3
favor! nemini impietas, ut solebat, obiecta, quod odisset
gladiatorem, nemo e spectatore spectaculum factus mise-
ras voluptates unco et ignibus expiavit. demens ille 4
verique honoris ignarus, qui crimina maiestatis in harena
colligebat ac se despici et contemni, nisi etiam gladiato-
res eius veneraremur, sibi male dici in illis, suam divini-
tatem, suum numen violari interpretabatur, cumque se
idem quod deos, idem gladiatores quod se putabat.
34. At tu, Caesar, quam pulchrum spectaculum pro illo 1
nobis exsecrabili reddidisti! vidimus delatorum inductum
quasi grassatorum, quasi latronum. non solitudinem illi,
non iter, sed templum, sed forum insederant; nulla iam
testamenta secura, nullus status certus; non orbitas, non
liberi proderant. auxerat hoc malum p⟨rincipum p⟩artim 2
avaritia: advertisti oculos atque ut ante castris, ita postea

11 adfectione . . . maior: *cf.* Ovid. met. 6, 195 || **15** studia . . . favor: *cf.* ep. 9, 6, 2 sq. Ovid. trist. 3, 12, 23

8 accenderet **HX** acced- **A** || **14** sic] si ς || **17** e spectatore spectaculum *Liv.* exspectator exspectaculum **M** || **19** harena *dett.* ha re **M** || **24** at **HX** ac **A** || **25** inductum* **M**; *cf. infra § 3 et Suet. Cal. 27, 4 extr. (vid. etiam Bae., diss. 27)* iudicium *dett., edd.* || **27** non iter *Cu.* noviter **M** || **28** nullus **AX** -ius **H***Cu.* || **29** partim **M** partium* *Ku. (ed. alt.): cf. Cic. Rab. Post. 4 lacunam indicant Ke., Bae., alii* p⟨rincipum p⟩artim *Hanslik*

pacem foro reddidisti; excidisti intestinum malum et pro-
vida severitate cavisti, ne fundata legibus civitas eversa
3 legibus videretur. licet ergo cum fortuna tum liberalitas
tua visenda nobis praebuerit, ut praebuit, nunc ingentia
robora virorum et pares animos, nunc immanitatem fera-
rum, nunc mansuetudinem incognitam, nunc secretas
illas et arcanas ac sub te primum communes opes, nihil
tamen gratius, nihil saeculo dignius, quam quod contigit
desuper intueri delatorum supina ora retortasque cer-
4 vices. agnoscebamus et fruebamur, cum velut piaculares
publicae sollicitudinis victimae supra sanguinem noxio-
rum ad lenta supplicia gravioresque poenas ducerentur.
5 congesti sunt in navigia raptim conquisita ac tempestati-
bus dediti: abirent, fugerent vastatas delationibus terras;
ac si quem fluctus ac procellae scopulis reservassent,
hic nuda saxa et inhospitale litus incoleret, ageret du-
ram et anxiam vitam relictaque post tergum totius gene-
ris humani securitate maereret.
1 35. Memoranda facies, delatorum classis permissa omni-
bus ventis coactaque vela tempestatibus pandere iratos-
que fluctus sequi, quoscumque in scopulos detulissent.
iuvabat prospectare statim a portu sparsa navigia et apud
illud ipsum mare agere principi gratias, qui clementia
sua salva ultionem hominum terrarumque dis maris com-
2 mendasset. quantum diversitas temporum posset, tum
maxime cognitum est, cum isdem quibus antea cautibus
innocentissimus quisque, tunc nocentissimus adfigeretur,
cumque insulas omnes, quas modo senatorum, iam delato-
rum turba compleret; quos quidem non in praesens tan-
tum, sed in aeternum repressisti mille poenarum inda-
3 gine inclusos. ereptum alienas pecunias eunt: perdant,
quas habent; expellere penatibus gestiunt: suis extur-
bentur neque ut antea exsanguem illam et ferream fron-

6 sq. secretas — opes: Mart. 12, 15 || **10** sqq. Suet. Tit. 8, 5 || **20** Petron. 114, 11 iratis . . . fluctibus || **30** indagine: Sil. 14, 368

10 piaculares M *edd.* peculiares ς || **14** vastas W || **15** fluctus] fru- A || **16** nuda] unda A || **23** illud w -um M || **27** tunc] nunc ς || **30** mille] in illa w

tem nequiquam convulnerandam praebeant punctis et
notas suas rideant, sed spectent paria praemio damna
nec maiores spes quam metus habeant timeantque, quan-
tum timebantur! ingenti quidem animo divus Titus secu- 4
ritati nostrae ultionique prospexerat ideoque numinibus
aequatus est : sed quanto tu quandoque dignior caelo,
qui tot res illis adiecisti, propter quas illum deum
fecimus! id hoc magis arduum fuit, quod imperator Nerva
te filio, te successore dignissimus perquam magna quae-
dam edicto Titi adstruxerat nihilque reliquisse nisi tibi
videbatur, qui tam multa excogitasti, ut si ante te nihil
esset inventum; quae singula quantum tibi gratiae dis-
pensata adiecissent! at tu simul omnia profudisti, ut sol 5
et dies non parte aliqua, sed statim totus, nec uni aut
alteri, sed omnibus in commune profertur.

36. Quam iuvat cernere aerarium silens et quietum, 1
et quale ante delatores erat! nunc templum illud, nunc
vere aedes, non spoliarium civium cruentarumque prae-
darum saevum receptaculum ac toto in orbe terrarum
adhuc locus unus, in quo optimo principe boni malis
impares essent. manet tamen honor legum, nihilque ex 2
publica utilitate convulsum, nec poena cuiquam remissa,
sed addita est ultio, solumque mutatum, quod iam non
delatores, sed leges timentur. at fortasse non eadem severi- 3
tate fiscum qua aerarium cohibes: immo tanto maiore,
quanto plus tibi licere de tuo quam de publico credis.
dicitur actori atque etiam procuratori tuo: 'in ius veni,
sequere ad tribunal!' nam tribunal quoque excogitatum 4
principatui est par ceteris, nisi illud litigatoris amplitu-

6 Ovid. epist. 17 (18), 168 caelo digna. Nemes. ecl. 1, 50 || 18 Cic. Verr. 2, 5, 59 receptaculum praedae || 28 excogitatum *(sc. a Nerva)*: *cf.* Dig. 1, 2; 2, 32

2 spectent (-ant A) M expectent *Schw.* || 7 illis *Lip.* illi M illum w alium M || 8 imp. (*i. e. imperator*) HX imperialis A imperatortalis *Ba.* (*praef. p. XXII*); *sed cf. Bae., diss. 27* || 10 edicto HX edicti A (*haec est assimilatio ad* 'Titi') edictis *coni. Ba.* (*v. praef. p. XXII*); *sed cf. Bae., diss. 27* || 13 profudisti *edd.* perf.- M || 18 aedes *Gro.* (*Obs. IV 16*) deus M decus *cod. Barberinianus VIII 88* || 24 at] ac A || 29 principatui *Lip.* cruciatum M cruciatui *vel* cruciatu ς

dine metiaris. sors et urna fisco iudicem adsignat; licet
reicere, licet exclamare: 'hunc nolo, timidus est et bona
saeculi parum intellegit; illum volo, qui Caesarem for-
titer amat.' eodem foro utuntur principatus et libertas;
quae praecipua tua gloria est, saepius vincitur fiscus,
cuius mala causa numquam est nisi sub bono principe.
5 ingens hoc meritum, maius illud, quod eos procuratores
habes, ut plerumque cives tui non alios iudices malint.
liberum est autem discrimini suo locum eligere. neque
enim ullam necessitatem muneribus tuis addis, ut qui
scias hanc esse beneficiorum principalium summam, si
illis et non uti licet.
1 37. Onera imperii pleraque vectigalia institui ut pro
utilitate communi, ita singulorum iniuriis coegerunt.
his vicesima reperta est, tributum tolerabile et facile
2 heredibus dumtaxat extraneis, domesticis grave. itaque
illis irrogatum est, his remissum, videlicet quod manifes-
tum erat, quanto cum dolore laturi seu potius non laturi
homines essent destringi aliquid et abradi bonis, quae
sanguine, gentilitate, sacrorum denique societate meruis-
sent, quaeque numquam ut aliena et speranda, sed ut sua
semperque possessa ac deinceps proximo cuique trans-
3 mittenda cepissent. haec mansuetudo legis veteribus civi-
bus servabatur: novi, seu per Latium in civitatem seu
beneficio principis venissent, nisi simul cognationis iura
impetrassent, alienissimi habebantur, quibus coniunctis-
4 simi fuerant. ita maximum beneficium vertebatur in
gravissimam iniuriam, civitasque Romana instar erat
odii et discordiae et orbitatis, cum carissima pignora
5 salva ipsorum pietate distraheret. inveniebantur tamen,
quibus tantus amor nominis nostri, ut Romanam civita-

19 destringi: Val. Fl. 7, 330 || **25** cog. iura: Cic. Verr. 2, 5, 125

3 volo **M** nolo *dett.* (*perperam*) | qui] quia ς || **5** quae] quae⟨que⟩ *Lip.* || **9** discrimini suo locum eligere *Mad.* discriminis uolo cum eligere **M** discriminis 'nolo (volo **W**) eum eligere' *vulg.* || **14** ⟨cum⟩ iniuriis *Ba.* | coegerunt his *Cat.; cf. Bu., Obs. 174* cogerentur his **M** || **23** civibus *om.* **W** || **26** imperassent **A** || **30** salva] -o **A** || **31** nostri **M** nostri inesset *edd., sed vid. Lag. 42 sq.*

tem non vicesimae modo, verum etiam adfinitatum damno
bene compensari putarent; sed iis maxime debebat gra-
tuita contingere, a quibus tam magno aestimabatur. igi- 6
tur pater tuus sanxit, ut, quod ex matris ad liberos, ex
liberorum bonis pervenisset ad matrem, etiamsi cogna-
tionum iura non recepissent, cum civitatem apisceren-
tur, eius vicesimam ne darent. eandem immunitatem in 7
paternis bonis filio tribuit, si modo reductus esset in
patris potestatem, ratus improbe et insolenter ac paene
impie his nominibus inseri publicanum, nec sine piaculo
quodam sanctissimas necessitudines velut intercedente
vicesima scindi, nullum tanti esse vectigal, quod liberos
ac parentes faceret extraneos.

38. Hactenus ille, parcius fortasse, quam decuit opti- 1
mum principem, sed non parcius quam optimum patrem,
qui adoptaturus hoc quoque parentis indulgentissimi
fecit, quod delibasse quaedam seu potius demonstrasse
contentus largam ac prope intactam bene faciendi mate-
riam filio reservavit. statim ergo muneri eius liberalitas 2
tua adstruxit, ut, quemadmodum in patris filius, sic in
hereditate filii pater esset immunis nec eodem momento,
quo pater esse desisset, hoc quoque amitteret, quod
fuisset. egregie, Caesar, quod lacrimas parentum vecti-
gales esse non pateris. bona filii pater sine deminutione 3
possideat, nec socium hereditatis accipiat, qui non habet
luctus; nemo recentem et attonitam orbitatem ad com-
putationem vocet cogatque patrem, quid reliquerit filius,
scire. augeo, patres conscripti, principis munus, cum 4
ostendo liberalitati eius inesse rationem. ambitio enim
et iactantia et effusio et quidvis potius quam liberalitas
existimanda est, cui ratio non constat. dignum ergo, im- 5

1 adfinitatum (*hoc loco i. q. cognationum*); *cf. ep. 8, 18, 7* || **10** publicanum: *cf.* ep. 7, 14, 1 || **17** delibasse: Quint. 4, 2, 55 (p. 209 R.); *cf.* pan. 54, 3 || **29** ambitio: *cf.* ep. 1, 8, 17. Tac. hist. 1, 52, 1

6 apiscerentur **AH** adip- **X**, *edd.* || **16** ⟨optimum⟩ adoptaturus *Cat.* (*praeter necessitatem*) || **17** delibasse* *Ber.*; *cf. Thes. l. L.* *V441, 76 sqq.* deliberasse **M** || **19** ergo] igitur ς || **22** desisset **w** ded- **M** || **24** deminutione **AH** dim- **X** || **30** et quidvis **M** quidvis ς

perator, mansuetudine tua minuere orbitatis iniurias nec pati quemquam filio amisso insuper adfici alio dolore. sic quoque abunde misera res est pater filio solus heres:
6 quid si coheredem non a filio accipiat? adde, quod, cum divus Nerva sanxisset, ut in paternis bonis liberi necessitate vicesimae solverentur, congruens erat eandem im-
7 munitatem parentes in liberorum bonis obtinere. cur enim posteris amplior honor quam maioribus haberetur, curve non retro quoque recurreret aequitas [non] eadem? tu quidem, Caesar, illam exceptionem removisti, 'si modo filius in potestate fuisset patris', intuitus, opinor, vim legemque naturae, quae semper in dicione parentum esse liberos iussit nec uti inter pecudes, sic inter homines potestatem et imperium valentioribus dedit.

1 39. Nec vero contentus primum cognationis gradum abstulisse vicesimae secundum quoque exemit cavitque, ut in sororis bonis frater et contra in fratris soror, utque avus et avia in neptis nepotisque et invicem illi
2 servarentur immunes. his quoque, quibus per Latium civitas Romana patuisset, idem indulsit omnibusque inter se cognationum iura commisit simul et pariter et more naturae, quae priores principes a singulis rogari gestie-
3 bant non tam praestandi animo quam negandi. ex quo intellegi potest, quantae benignitatis, quanti spiritus fuerit sparsas atque, ut ita dicam, laceras gentilitates colligere atque conectere et quasi renasci iubere; deferre, quod negabatur, atque id praestare cunctis, quod saepe singuli non impetrassent; postremo ipsum sibi eripere tot beneficiorum occasiones, tam numerosam obligandi
4 imputandique materiam. indignum, credo, ei visum ab homine peti, quod di dedissent. soror estis et frater, avus et nepotes: quid est ergo, cur rogetis, ut sitis? vobis estis,

25 laceras: Sil. 4, 644

1 minuere HX munere A || 5 paternis HX patrinis A || 7 cur enim *edd.* cur ei in M || 9 eadem *edd.* non eadem *codd.* || 11 fuisset patris AH patris fuisset X || 18 et avia ς avia M || 21 commisit] perm- *Schw.* | simul *dett.* semel M || 31 di dedissent w dedidissent H dedissent AX | soror *Liv.* sorores M || 32 rogetis] egetis ς

qui⟨bus⟩ pro cetera sua moderatione non minus invidi-
osum putat dare hereditatem quam auferre. laeti ergo 5
adite honores, capessite civitatem; neminem hoc neces-
situdinis abruptum velut truncum amputatumque desti-
tuet: isdem omnes quibus ante pignoribus, sed honestiores
perfruentur. ac ne remotioris quidem iamque deficientis
adfinitatis gradus a qualibet quantitate vicesimam ut
prius inferre cogentur. statuit enim communis omnium
parens summam, quae publicanum pati posset.

40. Carebit onere vicesimae parva et exilis hereditas 1
et, si ita gratus heres volet, tota sepulcro, tota funeri
serviet; nemo observator, nemo castigator adsistet.
cuicumque modica pecunia ex hereditate alicuius ob-
venerit, securus habeat quietusque possideat. ea lex 2
vicesimae dicta est, ut ad periculum eius perveniri nisi
opibus non possit. conversa est iniquitas in gratula-
tionem, iniuria in votum: optat heres, ut vicesimam
debeat. additum est, ut, qui ex eius modi causis in diem 3
edicti vicesimam deberent, nondum tamen intulissent,
non inferrent. at in praeteritum subvenire ne di qui-
dem possunt: tu tamen subvenisti cavistique, ut de-
sineret quisque debere, quod ⟨non⟩ esset postea debi-
turus, id est effecisti, ne malos principes habuissemus.
quo ingenio, si natura pateretur, quam libenter tot 4
spoliatis, tot trucidatis bona et sanguinem refudisses!
vetuisti exigi, quod deberi non tuo saeculo coeperat. 5

3 capessite: *cf. supra 7, 3* || **14** securus . . . qu.: Liv. 39, 1, 6. Sen. dial. 10, 10, 5. Vulg. iud. 18, 7 || **20** Cic. Pis. 59 praeterita mutare non possumus. Liv. 30, 30, 7; *al.* (*v. Otto 286*) || **21** Cic. orat. 19 vix deo concessum. Publil. *A* 22 *et C* 36; *al.* (*v. Otto 108 sq.*)

1 quibus *corr. Ku.* qui *codd.* || **3** necessitudinis] -dinibus *Mad.* || **6** remotioris **A** remotiorius **H** remotius **X** || **7** ut prius *om.* **X** || **9** posset ς -it **M** || **12** serviet **AH** -vet **X** || **13** cuicumque *corr. Schw.* cuiuscumque **M** | modica **w** modi ea **M** | ex alicuius hereditate **A** || **18** ex eius modi **AH** eiusmodi ex **X** || **21** possunt **HX** -int **A** | desineret **HX** -es **A** || **22** ⟨non⟩ esset *edd.* esset **M** || **23** id est *Liv.* idem **M** || **25** bona et sanguinem **AH** (*huic lectioni favet clausula*) sanguinem et bona **X**

alius ut contumacibus irasceretur tarditatemque sol-
vendi dupli vel etiam quadrupli irrogatione multaret:
tu nihil referre iniquitatis existimas, exigas, quod
deberi non oportuerit, an constituas, ut debeatur.

1 41. Feres, Caesar, curam et sollicitudinem consu-
larem. nam mihi cogitanti eundem te collationes remi-
sisse, donativum reddidisse, congiarium obtulisse, de-
latores abegisse, vectigalia temperasse, interrogandus
videris, satisne computaveris imperi reditus. an tantas
vires habet frugalitas principis, ut tot impendiis, tot
2 erogationibus sola sufficiat? nam quid est causae, cur
aliis quidem, cum omnia raperent et rapta retinerent,
ut si nihil rapuissent, nihil retinuissent, defuerint om-
nia, tibi, cum tam multa largiaris et nihil auferas, ut
si nihil largiaris et auferas ⟨omnia⟩, omnia supersint?
3 numquam principibus defuerunt, qui fronte tristi et
gravi supercilio utilitatibus fisci contumaciter ades-
sent. et erant principes ipsi sua sponte avidi et rapaces,
et qui magistris non egerent; plura tamen semper a
nobis contra nos didicerunt. sed ad tuas aures cum
ceteris omnibus tum vel maxime avaris adulationibus
4 obstructus est aditus. silent ergo et quiescunt, et post-
quam non est, cui suadeatur, qui suadeant, non sunt.
quo evenit, ut, cum plurimum tibi pro tuis, plus tamen
pro nostris moribus debeamus.

1 42. Locupletabant et fiscum et aerarium non tam
Voconiae et Iuliae leges quam maiestatis singulare et
unicum crimen eorum, qui crimine vacarent. huius tu
metum penitus sustulisti contentus magnitudine, qua
nulli magis caruerunt, quam qui sibi maiestatem vin-
2 dicabant. Reddita est amicis fides, liberis pietas, obse-
quium servis: verentur et parent et dominos habent.

6 Suet. Tit. 7, 3 || 12 aliis: Suet. Dom. 10 || 20 sqq. ad tuas aures ... aditus: Cic. dom. 3. Quint. 4, 1, 46 || 28 Quint. 10, 1, 34 criminibus ... vacant

2 vel etiam AH vel et X || 10 frugalitas AHw fragil- X || 13 nihil retinuissent *om.* X || 15 omnia *duplic. Schw.* omnia (*semel*) M || 18 ipsi *om.* W || 28 crimen HX tamen A | crimine] -ni ς

non enim iam servi nostri principis amici, sed nos 3
sumus, nec pater patriae alienis se mancipiis cariorem
quam civibus suis credit. omnis accusatore domestico
liberasti unoque salutis publicae signo illud, ut sic
dixerim, servile bellum sustulisti. in quo non minus
servis quam dominis praestitisti; nos enim securos,
illos bonos fecisti. non vis in te ea laudari, nec fortasse 4
laudanda sint: grata sunt tamen recordantibus prin-
cipem illum in capita dominorum servos subornantem
monstrantemque crimina, quae tamquam delata pu-
niret: magnum et inevitabile ac totiens cuique ex-
periendum malum, quotiens quisque similes principi
servos haberet.

43. In eodem genere ponendum est, quod testamenta 1
nostra secura sunt, nec unus omnium, nunc quia scrip-
tus, nunc quia non scriptus, heres. non tu falsis, non
tu iniquis tabulis advocaris. nullius ad te iracundia,
nullius impietas, nullius furor confugit; nec, quia of-
fendit alius, nuncuparis, sed quia ipse meruisti. scri- 2
beris ab amicis, ab ignotis praeteriris, nihilque inter
privatum et principem interest, nisi quod nunc a pluri-
bus amaris; nam et plures amas. tene, Caesar, hunc 3
cursum, et probabitur experimento, sitne feracius et
uberius non ad laudem modo, sed ad pecuniam principi,
si herede illo mori homines velint, quam si cogantur.
donavit pater tuus, multa et ipse donasti. cesserit parum 4
gratus: manent tamen hi, qui ⟨in⟩ bonis eius, nihilque ex
illis ad te nisi gloria redit. nam liberalitatem iucun-
diorem debitor gratus, clariorem ingratus facit. sed 5

9 Liv. 42, 15, 3 Macedonas . . . ad caedem regis subornat

3 omnis] -es ς | accusatore *dett.* accusator e M || 6 nos] hos *edd.* || 7 in te ea *Ke.* interea w in terra M || 8 tamen sunt *dett.* || 16 heres es *Liv.* || 20 nihilque M nihil ς || 23 probabitur AH probatur ς probiter X || 25 mori homines AH homines mori X || 26 ⟨multa⟩, multa *coni. Ern.* | cesserit parum gratus] ceperit p. gr. *Lip.* cesserint parum gratis *Liv.*, *alii alia* (*seu vide Tac. hist. 2, 55, 1; cf. Wölfflin, Philol. 1867, 116*) || 27 hi, qui ⟨in⟩ bonis *Thö.* (*Stud. paneg. p. 6*) hi (ii *dett.*) qui bonis *codd.* hi qui bonis . . . ⟨fruantur⟩ *Cat.*

quis ante te laudem istam pecuniae praetulit? quotus
quisque principum ne id quidem in patrimoniis nostris
suum duxit, quod esset de suo? nonne ut regum, ita Cae-
sarum munera illitos cibis hamos, opertos praeda laqueos
aemulabantur, cum privatis facultatibus velut hausta et
implicita retro secum, quidquid attigerant, referrent?
1 44. Quam utile est ad usum secundorum per adversa
venisse! vixisti nobiscum, periclitatus es, timuisti,
quae tunc erat innocentium vita. scis et expertus es,
quanto opere detestentur malos principes, etiam qui
malos faciunt. meministi, quae optare nobiscum, quae
2 sis queri solitus. nam privato iudicio principem geris,
meliorem immo te praestas, quam tibi alium precabare.
itaque sic imbuti sumus, ut, quibus erat summa vo-
torum melior pessimo princeps, iam non possimus nisi
3 optimum ferre. nemo est ergo tam tui, tam ignarus sui,
ut locum istum post te concupiscat. facilius est, ut esse
4 aliquis successor tuus possit, quam ut velit. quis enim
curae tuae molem sponte subeat? quis comparari tibi
non reformidet? expertus et ipse es, quam sit onero-
sum succedere bono principi, et adferebas excusatio-
5 nem adoptati. an parva pronaque sunt ad aemulandum,
quod nemo incolumitatem turpitudine rependit? salva
est omnibus vita et dignitas vitae nec iam consideratus
6 et sapiens, qui aetatem in tenebris agit. eadem quippe
sub principe virtutibus praemia quae in libertate, nec
bene factis tantum ex conscientia merces. amas con-
stantiam civium, rectosque ac vividos animos non ut

4 sq. ep. 9, 30, 2 hamatis ... muneribus. Mart. 4, 56, 1—5. 6, 63, 5 || **13** sq. *cf.* Tac. hist. 1, 16, 4 (cogitare *eqs.*) || **19** curae ... molem *eqs.*: *cf.* Tac. ann. 1, 11, 1

2 principum **X** principium **AH** || **4** cibis] -os **A** || **5** hausta **M** aucta *Liv.* || **6** implicita **AH** multiplicata **X** amplificata *Gr.* || **7** usum] -us **W** || **11** optare] ap- **A** || **12** nam] iam *Mad.* nunc *Liv.* | privato] -ti *Lip.* || **15** possimus *dett.* -umus **M**; *sed cf. Kl., BphW. 1912, 1663* || **17** istum **HX** ipsum **A** || **25** ac sapiens **X** || **26** praemia virtutibus **W** || **28** rectosque* **HX**; *cf. ep. 2, 11, 5; 19, 6. Enn. ann. 202. Hor. c. 4, 9, 34sqq.* rectos **A** ⟨e⟩rectosque *coni. Wassius* et rectos *Ba. (praef. p. XXIII); cf. Bu., Z.f. öst. G. 1913, 731sq.* | vividos ς invidos **M**

alii contundis ac deprimis, sed foves et attollis. prodest 7
bonos esse, cum sit satis abundeque, si non nocet; his
honores, his sacerdotia, his provincias offers, hi ami-
citia tua, hi iudicio florent. acuuntur isto integritatis
et industriae pretio similes, dissimiles alliciuntur; nam
praemia bonorum malorumque bonos ac malos faciunt.
pauci adeo ingenio valent, ut non turpe honestumque, 8
prout bene aut secus cessit, expetant fugiantve; ceteri,
ubi laboris inertiae, vigilantiae somno, frugalitatis
luxuriae merces datur, eadem ista, quibus alios artibus
adsecutos vident, consectantur, qualesque sunt illi,
tales esse et videri volunt et, dum volunt, fiunt.

45. Et priores quidem principes, excepto patre tuo, 1
praeterea uno aut altero (et nimis dixi), vitiis potius
civium quam virtutibus laetabantur, primum quod in
alio sua quemque natura delectat, deinde quod patien-
tiores servitutis arbitrabantur, quos non deceret esse
nisi servos. horum in sinum omnia congerebant, bonos 2
autem otio aut situ abstrusos et quasi sepultos non nisi
delationibus et periculis in lucem ac diem proferebant.
tu amicos ex optimis, et hercule aequum est esse eos 3
carissimos bono principi, qui invisissimi malo fuerint.
scis, ut sunt diversa natura dominatio et principatus,
ita non aliis esse principem gratiorem, quam qui
maxime dominum graventur. hos ergo provehis et 4
ostentas quasi specimen et exemplar, quae tibi secta

6 ac: *cf.* Caes. Gall. 3, 15, 1 (ac). Hor. c. 2, 18, 40. Liv. 10, 36, 14 (-que); *al.* || **16** sq. patientiores s.: *cf.* Tac. Agr. 2, 3 patientiae documentum || **20** Liv. 7, 36, 6 luce ac die. Tac. hist. 4, 64, 3

1 attollis **X** -es **AH** || **4** isto *Lip.* -i **M** || **6** malorumque *codd., nil mutandum; cf. Bae., diss. 69* || **8** aut *Bentley (ad Hor. sat. 2, 1, 31)* ac **M** | expetant **X** -unt **AH** || **9** frugalitatis **HX** fragil- **A** || **16** quemque **X** queque **AH** | deinde quod *Aldus; cf. Ke.*[1] *14* denique quos **M** || **17** servitutis **HX** virtutis **A** || **19** aut **M** ac *Ern.* || **20** ac] et ς || **21** ex optimis ⟨sumis⟩ *Ke.*, ex optimis ⟨legis⟩ *Cat., uterque praeter necessitatem; cf. Lag. 41 sqq.* | hercule] hercle **A** || **22** invisissimi *Ba.* (*praef. p. XXIII*) îmus si in **H** in nuis (*suprascr.* **z**) si in **A**; *cf. Str., Eran. Suec. 2, 46 dett. varias lectt. exhibent* || **23** sunt *cdd.* sint **M**

vitae, quod hominum genus placeat; et ideo non censuram adhuc, non praefecturam morum recepisti, quia tibi beneficiis potius quam remediis ingenia nostra experiri placet. et alioqui nescio an plus moribus conferat princeps, qui bonos esse patitur, quam qui cogit.
5 flexibiles quamcumque in partem ducimur a principe atque, ut ita dicam, sequaces sumus. huic enim cari, huic probati esse cupimus, quod frustra speraverint dissimiles, eoque obsequii continuatione pervenimus, ut prope omnes homines unius moribus vivamus. porro non tam sinistre constitutum est, ut, qui malum prin-
6 cipem possumus, bonum non possimus imitari. perge modo, Caesar, et vim effectumque censurae tuum propositum, tui actus obtinebunt. nam vita principis censura est eaque perpetua: ad hanc dirigimur, ad hanc convertimur, nec tam imperio nobis opus est quam exemplo. quippe infidelis recti magister est metus. melius homines exemplis docentur, quae imprimis hoc in se boni habent, quod adprobant, quae praecipiunt, fieri posse.

1 46. Et quis terror valuisset efficere, quod reverentia tui effecit? obtinuit aliquis, ut spectaculum pantomimorum populus Romanus tolli pateretur, sed non
2 obtinuit, ut vellet: rogatus es tu, quod cogebat alius, coepitque esse beneficium, quod necessitas fuerat. neque enim a te minore concentu, ut tolleres pantomimos,
3 quam a patre tuo, ut restitueret, exactum est. utrumque recte; nam et restitui oportebat, quos sustulerat malus princeps, et tolli restitutos. in his enim, quae a malis bene fiunt, hic tenendus est modus, ut appareat auc-

4 sq. *cf.* Paneg. II (XII) 13, 1 (vitiis ... videreris) || 17 sq. Cic. Phil. 2, 90 timor ..., non diuturnus magister officii || 30 Tac. hist. 2, 10, 3 *extr.*

8 speraverint *edd.* -unt M || 9 obsequii HX -qui A || 10 homines *expunxit Schä.* || 12 possimus *dett.* -umus M || 16 nobis *om.* A || 18 exemplis HX -lo A || 21 et quis M, *recte; cf. c. 54, 1 et Bi., Philol. 1928, 168* ecquis *Bae.* || 22 effecit HX -icit A || 27 exactum *duplic.* A || 29 his] iis ς

torem displicuisse, non factum. idem ergo populus ille, 4
aliquando scaenici imperatoris spectator et plausor,
nunc in pantomimis quoque aversatur et damnat effe-
minatas artes et indecora saeculo studia. ex quo mani- 5
festum est principum disciplinam capere etiam vulgus,
cum rem, si ab uno fiat, severissimam fecerint omnes.
macte hac gravitatis gloria, Caesar, qua consecutus es,
ut, quod antea vis et imperium, nunc mores vocaren-
tur. castigaverunt vitia sua ipsi, qui castigari mere- 6
bantur, idemque emendatores, qui emendandi fuerunt.
itaque nemo de severitate tua queritur, et liberum est
queri. sed, cum ita comparatum sit, ut de nullo minus 7
principe querantur homines, quam de quo maxime licet,
tuo in saeculo nihil est, quo non omne hominum genus
laetetur et gaudeat. boni provehuntur, mali, qui est 8
tranquillissimus status civitatis, nec timent nec timen-
tur. vitiorum paenitentiam exspectas, mederis erro-
ribus, sed implorantibus, omnibusque, quos bonos facis,
hanc adstruis laudem, ne coegisse videaris.
47. Quid? vitam, quid? mores iuventutis quam prin- 1
cipaliter formas! quem honorem dicendi magistris,
quam dignationem sapientiae doctoribus habes! ut sub
te spiritum et sanguinem et patriam receperunt studia!
quae priorum temporum immanitas exiliis puniebat,
cum sibi vitiorum omnium conscius princeps inimicas
vitiis artes non odio magis quam reverentia relegaret.
at tu easdem artes in complexu, oculis, auribus habes. 2
praestas enim, quaecumque praecipiunt, tantumque eas
diligis, quantum ab illis probaris. an quisquam studia 3
humanitatis professus non cum omnia tua tum vel in
primis laudibus ferat admissionum tuarum facilita-
tem? magno quidem animo parens tuus hanc ante vos 4

15 sqq. Paneg. II (XII) 45, 3 (pertinet *eqs.*) || **22** sapientiae doct. (*i. e. Stoicis*): Cic. de or. 3, 59. Tac. ann. 14, 16, 2 || **31** admissionum: CIL VI 8701; *cf.* Plin. nat. 33, 41. (p. 119 M.)

2 plausor] applausor ς *edd.* || **3** aversatur **AH** adv- **X** || **4** saeculo] -li **A** || **6** fecerint] -unt ς || **9** castigari *edd.* -re **M** || **10** iidemque ς || **14** tuo ς tum **M** || **17** vitiorum paen. exsp. *om.* **X** || **18** implorantium *Schw.* (*vix recte*)

principes arcem 'publicarum aedium' nomine inscrip-
serat; frustra tamen, nisi adoptasset, qui habitare ut in
5 publicis posset. quam bene cum titulo isto moribus tuis
convenit, quamque omnia sic facis, tamquam non alius
inscripserit! quod enim forum, quae templa tam rese-
rata? non Capitolium ipsaque illa adoptionis tuae
sedes magis publica, magis omnium. nullae obices,
nulli contumeliarum gradus superatisque iam mille li-
6 minibus ultra semper aliqua dura et obstantia. magna
ante te, magna post te, iuxta te tamen maxima quies:
tantum ubique silentium, tam altus pudor, ut ad parvos
penates et larem angustum ex domo principis modestiae
et tranquillitatis exempla referantur.

1 48. Ipse autem ut excipis omnes, ut exspectas! ut
magnam partem dierum inter tot imperii curas quasi
per otium transigis! itaque non albi et attoniti nec, ut
periculum capitis adituri, tardi ad te, sed securi et hila-
2 res, cum commodum est, convenimus. et admittente
principe interdum est aliquid, quod nos domi quasi
magis necessarium teneat: excusati semper tibi nec um-
quam excusandi sumus. scis enim sibi quemque prae-
stare, quod te videat, quod frequentet, ac tanto libera-
3 lius ac diutius voluptatis huius copiam praebes. nec
salutationes tuas fuga et vastitas sequitur: remoramur,
resistimus ut in communi domo, quam nuper illa im-
manissima belua plurimo terrore munierat, cum velut
quodam specu inclusa nunc propinquorum sanguinem
lamberet, nunc se ad clarissimorum civium strages
4 caedesque proferret. obversabantur foribus horror et
minae et par metus admissis et exclusis: ad hoc ipse
occursu quoque visuque terribilis; superbia in fronte,

16 Tac. Germ. 15, 1 plus per otium transigunt

8 moribus **HX** maioribus **A** || **10** iuxta] -te **A** || **16** albi* *Maa.* (*cf. Porph. Hor. c. 2, 2, 15* album . . . corpus pro pallido dictum est. *Hor. epod. 7, 15. Pers. 3, 115: vid. Thes. l. L. I 1503, 53 sqq.*) alii **M** || **17** tardi ad te *Lip.* tarditate **M** || **19** principe **HX** -es **A** || **25** ut *om.* **W** || **26** terrore munierat **HX** maerore minuerat **A**

ira in oculis, femineus pallor in corpore, in ore impu-
dentia multo rubore suffusa. non adire quisquam, non 5
adloqui audebat tenebras semper secretumque captan-
tem nec umquam ex solitudine sua prodeuntem, nisi ut
solitudinem faceret.

49. Ille tamen, quibus sibi parietibus et muris sa- 1
lutem suam tueri videbatur, dolum secum et insidias
et ultorem scelerum deum inclusit. dimovit perfregit-
que custodias Poena angustosque per aditus et ob-
structos non secus ac per apertas fores et invitantia
limina irrupit; longe tunc illi divinitas sua, longe ar-
cana illa cubilia saevique secessus, in quos timore et
superbia et odio hominum agebatur. quanto nunc tu- 2
tior, quanto securior eadem domus, postquam erus
non crudelitatis, sed amoris excubiis, non solitudine
et claustris, sed civium celebritate defenditur! ecquid 3
ergo discimus experimento fidissimam esse custodiam
principis innocentiam ipsius? haec arx inaccessa, hoc
inexpugnabile munimentum: munimento non egere.
frustra se terrore succinxerit, qui saeptus caritate non
fuerit; armis enim arma irritantur. num autem serias 4
tantum partes dierum in oculis nostris coetuque con-
sumis? non remissionibus tuis eadem frequentia ea-
demque illa socialitas interest? non tibi semper in
medio cibus semperque mensa communis? non ex con- 5
victu nostro mutua voluptas? non provocas reddisque
sermones? non ipsum tempus epularum tuarum, cum
frugalitas contrahat, extendit humanitas? non enim 6
ante medium diem distentus solitaria cena spectator

13 sqq. (*locus communis*): Isocr. in Nicocl. 21. Xen. Hier. 11, 12. Cic. Marc. 32. Sen. clem. 1, 13, 4; 19, 6 || **19** Sen. clem. 1, 19, 6. Paneg. VI (VII) 11, 2 || **20** sq. Salv. gub. 5, 11

1 impudentia *dett.* impr- **M** || **9** custodias **HX** -des **A** | Poena *Wal. 195* (*cf.* Plin. nat. 2, 14 Poenam et Beneficium) poena *edd.* || **11** longeque tunc **X**, *edd.; sed cf. Bae., diss. 27* || **13** angebatur **W** || **14** erus *Lip.* eius **M** || **15** crudelitas **A** || **16** ecquid *Liv.* et quid **M** || **18** innocentiam ipsius **AH** ipsius in. **X**; *cf. Ba., Rh.Mus. 1875, 465* || **21** num] non **ς** || **25** non] num **w**

adnotatorque convivis tuis immines nec ieiunis et
inanibus plenus ipse et ructans non tam adponis quam
obicis cibos, quos dedigneris attingere, aegreque per-
pessus superbam illam convictus simulationem rursus
te ad clandestinam ganeam occultumque luxum refers.
7 ergo non aurum nec argentum nec exquisita ingenia
cenarum, sed suavitatem tuam iucunditatemque mira-
mur, quibus nulla satietas adest, quando sincera omnia
8 et vera et ornata gravitate. neque enim aut peregrinae
superstitionis ministeria aut obscaena petulantia men-
sis principis oberrat, sed benigna invitatio et liberales
ioci et studiorum honor. inde tibi parcus et brevis
somnus, nullumque amore nostri tempus angustius,
quam quod sine nobis agis.
1 50. Sed, cum rebus tuis ut participes perfruamur,
quae habemus ipsi, quam propria, quam nostra sunt!
non enim exturbatis prioribus dominis omne stagnum,
omnem lacum, omnem etiam saltum immensa posses-
sione circumvenis, nec unius oculis flumina, montes,
2 maria deserviunt. est, quod Caesar non suum videat,
tandemque imperium principis quam patrimonium
maius est. multa enim ex patrimonio refert in impe-
rium, quae priores principes occupabant, non ut ipsi
3 fruerentur, sed ne quis alius. ergo in vestigia sedesque
nobilium immigrant pares domini, nec iam clarissimo-
rum virorum receptacula habitatore servo teruntur aut
4 foeda vastitate procumbunt. datur intueri pulcherri-
mas aedes deterso situ auctas ac vigentes. magnum
hoc tuum non erga homines modo, sed erga tecta ipsa
meritum, sistere ruinas, solitudinem pellere, ingentia
opera eodem, quo exstructa sunt, animo ab interitu
vindicare. muta quidem illa et anima carentia sentire

2 ructans: Suet. Vit. 7, 3 || **5** cl. ganeam: *vid. Thes. l. L. VI 1689, 64 sq.* || **20** deserviunt: *cf. Gu., Pline et la vie litt. 126* || **25** pares: *cf.* ep. 7, 24, 8 domino non minori

1 adnotatorque **HX** advocatorque **A** || **2** et ructans *Liv.* eructans **M** || **6** non] nec **A** || **11** oberrat] -ant **w** || **19** fontes **X** || **20** est **AH** et **X** || **22** est maius **W** || **28** auctas] lautas *Lip.*

tamen et laetari videntur, quod niteant, quod frequen-
tentur, quod aliquando coeperint esse domini scientis.
circumfertur sub nomine Caesaris tabula ingens re- 5
rum venalium; quo fit detestanda avaritia illius, qui
tam multa concupiscebat, cum haberet supervacua tam
multa. tum exitialis erat apud principem huic laxior 6
domus, illi amoenior villa; nunc princeps in haec
eadem dominos quaerit, ipse inducit; ipsos illos magni
aliquando imperatoris hortos, illud numquam nisi
Caesaris suburbanum licemur, emimus, implemus.
tanta benignitas principis, tanta securitas temporum 7
est, ut ille nos principalibus rebus existimet dignos,
nos non timeamus, quod esse digni videmur. nec vero
emendi tantum civibus tuis copiam praebes, sed
amoenissima quaeque largiris et donas; ista, inquam,
donas, in quae electus, in quae adoptatus es: trans-
fers, quod iudicio accepisti, ac nihil magis tuum cre-
dis, quam quod per amicos habes.

51. Idem tam parcus in aedificando quam diligens 1
in tuendo. itaque non, ut ante, immanium transvec-
tione saxorum urbis tecta quatiuntur; stant securae
domus nec iam templa nutantia. satis est tibi nimium- 2
que, cum successeris frugalissimo principi: magnum
reicere aliquid et amputare ex his, quae princeps tam-
quam necessaria reliquit. praeterea pater tuus usibus
suis detrahebat, quae fortuna imperii dederat, tu tuis,
quae pater. at quam magnificus in publicum es! hinc 3
porticus, inde delubra occulta celeritate properantur,
ut non consummata, sed tantum commutata videantur.
hinc immensum latus circi templorum pulchritudinem
provocat, digna populo victore gentium sedes nec

3 sq. tabula i. r. v.: Suet. Cal. 38 sq. || **16** in quae adoptatus: Sall. Iug. 22, 2 || **27** at *eqs.*: Sall. Cat. 9, 2

1 niteant **HX** intrant **A** || **4** quo fit *Pe.* quod sit **M** quo sit *Liv.* || **6** laxior] latior *Ba.; sed cf.* Vell. 2, 81, 3 || **14** tuis *om.* **A** || **15** ista *Liv.* ita **M** || **20** immanium **AH** inanium **X** || **23** frugalissimo **HX** fragil- **A** | magnum] magis *edd.* mavis *Bongarsius* || **24** reicere] recidere *Gro.*, *sed cf. Paneg. II (XII) 13, 2 (Bae.)* || **31** sedis **M** -es *dett.*

minus ipsa visenda, quam quae ex illa spectabuntur,
4 visenda autem cum cetera specie, tum quod aequatus
plebis ac principis locus, siquidem per omne spatium
una facies, omnia continua et paria, nec magis pro-
prius spectanti Caesari suggestus quam propria, quae
5 spectet. licebit ergo te civibus tuis invicem contueri;
dabitur non cubiculum principis, sed ipsum principem
cernere in publico, in populo sedentem, populo, cui
locorum quinque milia adiecisti. auxeras enim nume-
rum eius congiarii facilitate maioremque in posterum
suscipi liberalitatis tuae fide iusseras.
1 52. Horum unum si praestitisset alius, iam dudum
illi radiatum caput et media inter deos sedes auro
staret aut ebore augustioribusque aris et grandioribus
2 victimis invocaretur. tu delubra non nisi adoraturus
intras, tibi maximus honor excubare pro templis posti-
busque praetexi. sic fit, ut di ⟨tibi⟩ summum inter ho-
mines fastigium servent, cum deorum ipse non ad-
3 petas. itaque tuam statuam in vestibulo Iovis optimi
maximi unam alteramve et hanc aeream cernimus. at
paulo ante aditus omnes, omnes gradus totaque area
hinc auro, hinc argento relucebat seu potius pollue-
batur, cum incesti principis statuis permixta deorum
4 simulacra sorderent. ergo istae quidem aereae et pau-
cae manent manebuntque quam diu templum ipsum,
illae autem ⟨aureae⟩ et innumerabiles strage ac ruina
publico gaudio litaverunt. iuvabat illidere solo super-
bissimos vultus, instare ferro, saevire securibus, ut si
5 singulos ictus sanguis dolorque sequeretur. nemo tam
temperans gaudii seraeque laetitiae, quin instar ultio-
nis videretur cernere laceros artus, truncata membra,

5 suggestus: Suet. Iul. 76, 1 || 14 CIL VI 30975 aram augustam

5 spectanti Caesari *corr. Ge.* spectandi Caesaris *codd.* || 6 te civibus tuis invicem **M**, *dett. plerique* (te *om.* ς) civibus tuis te invicem *coni. Ke.*, *alii alia, omnes praeter necessitatem* || 17 ⟨tibi⟩ *post* di *add. Ke.*, *om. codd.* || 18 adpetas *Liv.* adeptus **M** adoptes *Lip.*, *quae lectio clausula reicitur* || 21 omnes *semel* **A** || 26 ⟨aureae⟩ *add. Cat.*, *om. codd.* | ac **M** et ς

postremo truces horrendasque imagines obiectas ex-
coctasque flammis, ut ex illo terrore et minis in usum
hominum ac voluptates ignibus mutarentur. simili re- 6
verentia, Caesar, non apud genium tuum bonitati tuae
gratias agi, sed apud numen Iovis optimi maximi
pateris: illi debere nos, quidquid tibi debeamus, illius,
quod bene facias, muneris esse, qui te dedit. ante quidem 7
ingentes hostiarum greges per Capitolinum iter magna
sui parte velut intercepti devertere via cogebantur, cum
saevissimi domini atrocissima effigies tanto victimarum
cruore coleretur, quantum ipse humani sanguinis pro-
fundebat.

53. Omnia, patres conscripti, quae de aliis principibus 1
a me aut dicuntur aut dicta sunt, eo pertinent, ut osten-
dam, quam longa consuetudine corruptos depravatosque
mores principatus parens noster reformet et corrigat.
alioqui nihil non parum grate sine comparatione lau-
datur. praeterea hoc primum erga optimum imperatorem 2
piorum civium officium est, insequi dissimiles. neque
enim satis amarit bonos principes, qui malos satis non
oderit. adice, quod imperatoris nostri non aliud amplius 3
ac diffusius meritum est, quam quod insectari malos
principes tutum est. an excidit dolori nostro modo vin- 4
dicatus Nero? permitteret, credo, famam vitamque eius
carpi, qui mortem ulciscebatur, nec ut in se dicta inter-
pretaretur, quae de simillimo dicerentur. quare ego 5
⟨rec⟩te, Caesar, muneribus tuis omnibus comparo,
multis antepono, quod licet nobis et in praeteritum de
malis imperatoribus cotidie vindicari et futuros sub

7 muneris esse: *cf.* c. 75, 5 || 15 sq. Cic. off. 2, 71 sed corrupti mores depravatique sunt

2 flammis excoctasque *coni. Ke.* || 8 Capitolinum ς Capitolium M || 9 devertere AH div- X || 11 profundebat HX per- A || 17 alioqui ς, *Ke., cf. Ma. p. 547* alioquin M ⟨et⟩ alioquin *Liv.* (*probabiliter: cf. c. 45, 4 et 68, 7*) || 18 imperatorem HX imperium A || 20 satis *alt. del. Mad.* || 25 interpretaretur w -entur M || 26 ego ⟨rec⟩te *Wal. 195* (*cf. c. 26, 4 et 38, 2*) ergo te M ego in te *Ba.* || 27 tuis omnibus w omnibus tuis omnibus M || 28 in *om.* A

exemplo praemonere nullum locum, nullum esse tempus,
quo funestorum principum manes a posterorum exsecra-
6 tionibus conquiescant. quo constantius, patres conscripti,
et dolores nostros et gaudia proferamus, laetemur his,
quibus fruimur, ingemiscamus illis, quae patiebamur.
simul utrumque faciendum est sub bono principe. hoc
secreta nostra, hoc sermones, hoc ipsae gratiarum
actiones agant meminerintque sic maxime laudari in-
columem imperatorem, si priores secus meriti reprehen-
dantur. nam, cum de malo principe posteri tacent, mani-
festum est eadem facere praesentem.

1 54. Et quis iam locus miserae adulationis manebat
ignarus, cum laudes imperatorum ludis etiam et com-
missionibus celebrarentur, saltarentur atque in omne
ludibrium effeminatis vocibus, modis, gestibus frange-
rentur? sed illud indignum, quod eodem tempore in
senatu et in scaena, ab histrione et a consule lauda-
2 bantur. tu procul a tui cultu ludicras artes removisti.
seria ergo te carmina honorque aeternus annalium, non
haec brevis et pudenda praedicatio colit; quin etiam
tanto maiore consensu in venerationem tui theatra ipsa
3 consurgent, quanto magis de te scaenae silebunt. sed
quid ego istud admiror, cum eos quoque honores, qui
tibi a nobis offeruntur, aut delibare parcissime aut
omnino soleas recusare? nihil ante tam vulgare, tam
parvum in senatu agebatur, ut non laudibus principum
immorarentur, quibuscumque censendi necessitas acci-
4 disset. de ampliando numero gladiatorum aut de insti-

24 Liv. 5, 12, 12 ad . . . delibandum honorem

4 laetemur h. q. fr. *om.* X || **8** bono] uno W || **9** secus *edd.* secum M | reprehendantur] reprendantur *Bae.* (*ut melior clausula fiat; cf. diss. 44*) || **10** de malo principe w malo principe M || **12** et quis M; *cf. supra c. 46, 1 et Bi., Philol. 1928, 168* ecquis *Cu.* || **13** ignarus ς gnarus M | commissionibus *Liv.* (*recte: cf. ep. 7, 24, 6. Suet. Galba 6, 1; v. Stroux, Philol. 1931, 351*) commissationibus M; *cf. Schw. edit. p. 237 sq.* || **24** delibare HX delibrare A || **25** ante HX ante te A (*def. Str.; sed* 'te' *dittographia exortum est; cf. c. 52, 7 et 54, 6*) || **27** censendi HX cedendi A

tuendo collegio fabrorum consulebamur et quasi prolatis
imperii finibus nunc ingentes arcus excessurosque tem-
plorum fastigium titulos, nunc menses etiam nec hos
singulos nomini Caesarum dicabamus. patiebantur illi
et, quasi meruissent, laetabantur. at nunc quis nostrum 5
tamquam oblitus eius, de quo refertur, censendi officium
principis honore consumit? tuae moderationis laus haec
constantia nostra est, tibi obsequimur, quod in curiam
non ad certamen adulationum, sed ad usum munusque
iustitiae convenimus, hanc simplicitati tuae veritatique
gratiam relaturi, ut te, quae vis, velle, quae non vis,
nolle credamus. incipimus inde, desinimus ibi, a quo 6
incipi, in quo desini sub alio principe non posset. nam
plerosque ex decretis honoribus et alii non receperunt;
nemo ante tantus fuit, ut crederetur noluisse decerni;
quod ego titulis omnibus speciosius reor, quando non 7
trabibus aut saxis nomen tuum, sed monimentis aeternae
laudis inciditur.

55. Ibit in saecula fuisse principem, cui florenti et 1
incolumi numquam nisi modici honores, saepius nulli
decernerentur. et sane, si velimus cum priorum tem- 2
porum necessitate certare, vincemur; ingeniosior est
enim ad excogitandum simulatio veritate, servitus liber-
tate, metus amore. simul, cum iam pridem novitas omnis 3
adulatione consumpta sit, non alius erga te novus honor
superest, quam si aliquando de te tacere audeamus. age, 4
si quando pietas nostra silentium rupit et verecundiam
tuam vicit, quae qualiaque aut decernimus nos aut tu
non recusas! ut adpareat non superbia et fastidio te
amplissimos honores repudiare, qui minores non de-
digneris. pulchrius hoc, Caesar, quam si recusares 5

1 ep. 8, 6, 6 prolatos imperii fines || 19 Sil. 12, 312 in saecula ituro

4 dicabamus ς diceb- M || 7 laus haec *corr. Ge.* haec laus M || 8 est *Ge.* et M || 15 ante te *Liv.; sed cf. supra 3* (nihil ante tam) || 19 cui] tui A || 26 aliquando HX aliquem A || 27 *verba* et ver. tuam vicit *iterat* H || 28 aut *utroque loco cum nonnullis edd. del. Gryphius*

omnes; nam recusare omnes ambitionis, moderatio est
eligere parcissimos. quo temperamento et nobis et
aerario consulis, nobis quidem, quod omni liberas suspi-
cione, aerario autem, quod sumptibus eius adhibes
modum, ut qui exhaustum non sis innocentium bonis re-
6 pleturus. stant igitur effigies tuae, quales olim ob egregia
in rem publicam merita privatis dicabantur; visuntur
eadem e materia Caesaris statuae qua Brutorum, qua
7 Camillorum. nec discrepat causa. illi enim reges hostem-
que victorem moenibus depulerunt, hic regnum ipsum,
quaeque alia captivitas gignit, arcet ac summovet se-
8 demque obtinet principis, ne sit domino locus. ac mihi
intuenti sapientiam tuam minus mirum videtur, quod
mortales istos caducosque titulos aut depreceris aut
temperes; scis enim, ubi vera principis, ubi sempiterna
sit gloria. hi sunt honores, in quos nihil flammis, nihil
9 senectuti, nihil successoribus liceat. arcus enim et
statuas, aras etiam templaque demolitur et obscurat
oblivio, neglegit carpitque posteritas: contra contemptor
ambitionis et infinitae potestatis domitor ac frenator
animus ipsa vetustate florescit nec ab ullis magis lau-
datur, quam quibus minime necesse est. praeterea, ut
quisque factus est princeps, extemplo fama eius, in-
10 certum bona an mala, ceterum aeterna est. non ergo
perpetua principi fama, quae invitum manet, sed bona
concupiscenda est; ea porro non imaginibus et statuis,
11 sed virtute ac meritis prorogatur. quin etiam leviora
haec, formam principis figuramque, non aurum melius
vel argentum quam favor hominum exprimat teneatque.

14 Cic. rep. 6, 17 *et* leg. 1, 61 mortale et caducum || **28** sq. Tac. Agr. 46, 3 formam . . . ac figuram

1 moderatio est Mς moderationis est *cod. Venetus Marc. 436, edd.* || **3** aerario . . . suspicione w *et Keilii* A, *d* (*vid. ed. mai. p. 361*), *om.* M || **7** dicabantur Hς ditab- A diceb- X || **9** Camillorum X Camelorum AH || **10** victorem HX victoremque A || **15** principis *om. W* principis] ubi principis A || **16** hi sunt M ubi sint *edd.* (sint *etiam* W) || **20** ac] et ς || **22** sqq. praeterea . . . aeterna est *om.* X || **23** extemplo *Ke.* exemplo M || **25** invitum] invita eum *Ba.*

quod quidem prolixe tibi cumulateque contingit, cuius
laetissima facies et amabilis vultus in omnium civium
ore, oculis, animo sedet.
56. Adnotasse vos credo, patres conscripti, iam dudum 1
me non eligere, quae referam. propositum est enim mihi
principem laudare, non principis facta. nam laudabilia
multa etiam mali faciunt, ipse laudari nisi optimus non
potest. quare non alia maior, imperator auguste, gloria
tua, quam quod agentibus tibi gratias nihil velandum
est, nihil omittendum. ecquid est enim in principatu 2
tuo, quod cuiusquam praedicatio vel transilire vel
praetervehi debeat? quod momentum, quod immo tem-
poris punctum aut beneficio sterile aut vacuum laude?
non omnia eius modi, ut is optime te laudasse videatur,
qui narraverit fidelissime? quo fit, ut prope in immensum
diffundatur oratio mea, et necdum de biennio loquor.
quam multa dixi de moderatione, et quanto plura adhuc 3
restant! ut illud, quod secundum consulatum recepisti,
quia princeps et pater deferebat. at, postquam ad te
imperii summam et cum omnium rerum tum etiam tui
potestatem di transtulerunt, tertium consulatum recu-
sasti, cum agere tam bonum consulem posses. magnum 4
est differre honorem, gloriam maius. gestum consulatum
mirer an non receptum? gestum non in hoc urbis otio
et intimo sinu pacis, sed iuxta barbaras gentes, ut illi
solebant, quibus erat moris paludamento mutare prae-
textam ignotasque terras victoria sequi. pulchrum im- 5
perio, gloriosum tibi, cum te socii atque amici sua in
patria, suis in sedibus adierunt. decora facies, multa post 6
saecula consulis tribunal viridi caespite exstructum nec
fascium tantum, sed pilorum signorumque honore cir-

1 Cic. Flacc. 89 id ... prolixe cumulateque fecit || **28** socii a. a.: *cf. RE I 1832, 5sqq.* || **30** Tac. ann. 1, 18, 2 simul congerunt caespites, exstruunt tribunal

10 omittendum. ecquid *Liv.* omittendum est quid M, *edd.* *an* omittendum [est]. quid ...? || **15** narraverit HX -vit A | in *om.* A || **18** quod *om.* A || **21** transtulerunt *dett.* -rint M || **24** gestum ς -us M || **29** decora M de quo ς | facies consulis multa p. s. tribunal X; *cf. Bae., diss. 28*

cumdatum. augebant maiestatem praesidentis diversi
postulantium habitus ac dissonae voces raraque sine
7 interprete oratio. magnificum est civibus iura, quid
hostibus reddere! speciosum certam fori pacem, quid
immanes campos sella curuli victorisque vestigio premere, imminere minacibus ripis tutum quietumque, spernere barbaros fremitus hostilemque terrorem non armorum magis quam togarum ostentatione compescere!
8 itaque non te apud imagines, sed ipsum praesentem
audientemque consalutabant imperatorem, nomenque,
quod alii domitis hostibus, tu contemptis merebare.

1 57. Haec laus acti consulatus, illa dilati, quod adhuc
initio principatus ut iam exsatiatus honoribus et expletus consulatum recusasti, quem novi imperatores
2 destinatum aliis in se transferebant. fuit etiam, qui
in principatus sui fine consulatum, quem dederat ipse,
magna ex parte iam gestum extorqueret et raperet. hoc
ergo honore, quem et incipientes principes et desinentes
adeo concupiscunt, ut auferant, tu otioso ac vacante
3 privatis cessisti. invidiosusne erat aut tibi tertius consulatus aut principi primus? nam secundum imperator
quidem, sub imperatore tamen inisti, nihilque imputare
4 in eo vel honori potes vel exemplo nisi obsequium. ita
vero, quae civitas quinquies atque etiam sexies consules
vidit, non illos, qui exspirante iam libertate per vim ac
tumultum creabantur, sed quibus sepositis et absentibus
in rura sua consulatus ferebantur, in hac civitate tertium
consulatum princeps generis humani ut praegravem
5 recusasti? tantone Papiriis etiam et Quintiis moderatior
Augustus et Caesar et pater patriae? at illos res publica
ciebat. quid? te non eadem res publica, non senatus,

25 exspirante i. l.: Tac. ann. 1, 74, 5 vestigia morientis libertatis

13 exsatiatus AH *Cu.: cf. Ba., praef. p. XXIV* excusatus X || 22 inisti HX iuisti A | imputare (AH) ... potes (M); *cf. 20, 2 et 59, 3* imputari (X) ... potest (ς) *edd.* || 29 Papiriis etiam et Quintiis w Papirus etiam (etiam *om.* W *in ras.*) et Quintus M || 30 at w ad M

non consulatus ipse, qui sibi tuis umeris attolli et
augescere videtur?
58. Non te ad exemplar eius voco, qui continuis 1
consulatibus fecerat longum quendam et sine discri-
mine annum: his te confero, quos certum est, quotiens
consules fuerunt, non sibi praestitisse. erat in senatu
ter consul, cum tu tertium consulatum recusabas. one- 2
rosum nescio quid verecundiae tuae consensus noster
indixerat, ut princeps totiens consul esses quotiens
senator tuus: nimia modestia istud etiam privatus re-
cusasses. an consularis viri triumphalisque filius, cum 3
tertio consul creatur, ascendit? non debitum hoc illi,
non vel sola generis claritate promeritum? contigit
ergo privatis aperire annum fastosque reserare, et hoc
quoque redditae libertatis indicium fuit, quod consul
alius quam Caesar esset. sic exactis regibus coepit
liber annus, sic olim servitus pulsa privata fastis
nomina induxit. miseros ambitionis, qui ita consules 4
semper ut semper principes erant! quamquam non
ambitio quam livor et malignitas videri potest omnes
annos possidere summumque illud purpurae decus
non nisi praecerptum praefloratumque transmittere.
tuam vero magnanimitatem an modestiam an benigni- 5
tatem prius mirer? magnanimitatis fuit expetito sem-
per honore abstinere, modestiae cedere, benignitatis
per alios frui.
59. Sed iam tempus est te ipsi consulatui prae- 1
stare, ut maiorem eum suscipiendo gerendoque facias.
nam saepius recusare ambiguam ac potius illam inter-
pretationem habet, tamquam minorem putes. tu qui-
dem ut maximum recusasti; sed hoc persuadere ne-

3 sq. continuis consulatibus: Auson. grat. act. VI 27 (*p. 23 Sch.*) septem ac decem Domitiani consulatus, quos ille invidia alios provehendi continuando conseruit || 24 magnanimitatis: *cf.* Sen. ep. 115, 3; clem. 1, 5, 3

2 videtur HX -entur A || 3 non w num M || 5 his]iis *dett.* || 15 indicium HX iud- A || 19 non ambitio quam M] non tam amb. quam *cod. Mediol.* non ambitio magis quam *dett.* || 22 praeceptum W || 24 magnanimitatis AH magnanimitas X

2 mini poteris, nisi aliquando et non recusaveris. cum
arcus, cum tropaea, cum statuas deprecaris, tribuenda
est verecundiae tuae venia; illa enim sane tibi dican-
tur. nunc vero postulamus, ut futuros principes do-
ceas inertiae renuntiare, paulisper delicias differre,
paulisper et saltem ad brevissimum tempus ex illo
felicitatis somno velut excitari, induere praetextam,
quam, cum dare possent, occuparint, ascendere curu-
lem, quam detineant, esse denique, quod concupierint,
3 nec ideo tantum velle consules fieri, ut fuerint. ges-
sisti alterum consulatum, scio; illum exercitibus, il-
lum provinciis, illum etiam exteris gentibus poteris
imputare, non potes nobis. audimus quidem te omne
munus consulis obisse, sed audimus; diceris iustissi-
mus, humanissimus, patientissimus fuisse, sed diceris.
aequum est aliquando nos iudicio nostro, oculis nos-
4 tris, non famae semper et rumoribus credere. quo-
usque absentes de absente gaudebimus? liceat expe-
riri, an aliquid superbiae tibi ille ipse secundus con-
sulatus attulerit. multum in commutandis moribus
5 hominum medius annus valet, in principum plus. di-
dicimus quidem, cui virtus aliqua contingat, omnes
inesse, cupimus tamen experiri, an nunc quoque una
6 eademque res sit bonus consul et bonus princeps. nam
praeter id, quod est arduum, duas easque summas
potestates simul capere, tum inest utrique non nulla
diversitas, cum principem quam ⟨simillimum esse pri-
vato, consulem quam⟩ dissimillimum deceat.
1 60. Atque ego video proximo anno consulatus re-
cusandi hanc praecipuam fuisse rationem, quod eum
absens gerere non poteras. sed iam urbi votisque pu-
blicis redditus quid est, in quo magis sis approba-

18 absentes: *cf. supra* c. 19, 4

4 nunc *Lip.* cum **M** enim *Liv.* || **5** delicias **X** delictas **AH** || **7** excitari **AH** -tati **X** || **9** concupierint ς -pierunt **M** || **21** medius *om.* **A** | didicimus **AH** dicimus **X** || **25** sq. summas pot. sim. cap. **AH** simul cap. pot. summas **X** || **26** tum] cum **A** || **27** simillimum . . . quam *Cu.*, *om.* **M**; *cf. Kl.*, *BphW. 1912, 1660, not. 7*

turus, quae quantaque fuerint, quae desiderabamus?
parum est, ut in curiam venias, nisi et convocas, ut
intersis senatui, nisi et praesides, ut censentes audias,
nisi et perrogas. vis illud augustissimum consulum 2
aliquando tribunal maiestati suae reddere? ascende!
vis constare reverentiam magistratibus, legibus aucto-
ritatem, modestiam postulantibus? adire! quod enim 3
interesset rei publicae, si privatus esses, consulem te
haberet tantum an et senatorem, hoc nunc scito inter-
esse, principem te habeat tantum an et consulem. his 4
tot tantisque rationibus quamquam multum reluctata
verecundia principis nostri tandem tamen cessit. at
quemadmodum cessit? non se ut privatis, sed ut pri-
vatos sibi pares faceret. recepit enim tertium consula-
tum, ut daret. noverat pudorem, noverat moderatio- 5
nem hominum, qui non sustinerent tertio consules esse
nisi cum ter consule. bellorum istud sociis olim, peri-
culorum consortibus, parce tamen, tribuebatur, quod
tu singularibus viris ac de te quidem bene ac fortiter,
sed in toga meritis praestitisti. utriusque cura, utrius- 6
que vigilantia obstrictus es, Caesar. sed in principe
rarum ac prope insolitum est, ut se putet obligatum
aut, si putet, amet. debes ergo, Caesar, et solvis et,
cum ter consules facis, non tibi magnus princeps, sed
non ingratus amicus videris; quin etiam perquam mo-
dica quaedam civium merita fortunae tuae viribus in
maius extollis. efficis enim, ut tantum tibi quisque 7
praestitisse videatur, quantum a te recepit. quid isti

4 perrogas: *cf.* Liv. 32, 23, 1. Tac. hist. 4, 9, 2 || **17** Tac. ann. 14, 53, 2 alter bellorum socius

2 convoces . . . praesideas . . . perroges **w** || **5** tribunal aliquando *Ke.* || **7** adire **M**, *recte* (adire = *adiri te patere!*); *cf. Bases, Athena 1912, 393; Thö., Eran. Suec. 1912, 199; Bae., BphW. 1918, 502 sq.; Sch.*[5] *24; cf. Cic. de or. 3, 164* quid te adirier abnutas? *Cic. ad Qu. fr. 1, 2, 15; Plin. nat. praef. 11; Sid. c. 2, 4* (scribere) adi *edd.* || **8** interesset **AH** interest **X** || **15** noverat p., n. m. hom. **AH** noverat mod. hom., nov. pud. **X** || **17** sociis *edd.* ociis **M** || **20** praestitisti in toga meritis **X** || **23** et cum *Gr.* sed cum **M** || **28** recepit **AH** reci- **X**

benignitati precer, nisi ut semper obliges, obligeris
incertumque facias, utrum magis expediat civibus tuis
debere tibi an praestitisse?
1 61. Equidem illum antiquum senatum contueri videbar,
cum ter consule adsidente tertio consulem designatum
rogari sententiam cernerem. quanti tunc illi,
2 quantusque tu! accidit quidem, ut corpora quamlibet
ardua et excelsa procerioribus admota decrescant, item
ut altissimae civium dignitates collatione fastigii tui
quasi deprimantur, quantoque propius ad magnitudinem
tuam ascenderint, tantum etiam a sua descen-
3 disse videantur. illos tamen tu, quamquam non potuisti
tibi aequare, cum velles, adeo in edito collocasti,
ut tantum super ceteros quantum infra te cernerentur.
4 si unius tertium consulatum eundem in annum in
quem tuum contulisses, ingentis animi specimen habe-
retur. ut enim felicitatis est, quantum velis, posse, sic
5 magnitudinis velle, quantum possis. laudandus qui-
dem et ille, qui consulatum tertium meruit, sed magis,
sub quo meruit: magnus memorandusque, qui tantum
6 praemium cepit, sed maior, qui capienti dedit. quid,
quod duos pariter tertio consulatu, duos collegii tui
sanctitate decorasti? ut sit nemini dubium hanc tibi
praecipuam causam fuisse extendendi consulatus tui,
ut duorum consulatus amplecteretur collegamque te
7 non uni daret. uterque nuper consulatum alterum gesserat
a patre tuo (id est quanto minus quam a te!)
datum; utriusque adhuc oculis paulo ante dimissi
fasces oberrabant, utriusque sollemnis ille lictorum et
praenuntius clamor auribus insederat, cum rursus curulis
rursusque purpura; ut olim, cum hostis in proximo
et in summum discrimen adducta res publica
expertum honoribus virum posceret, non consulatus

9 altissimae c. d.: Dig. 23, 2, 49 || 13 *cf.* ep. 5, 6, 29 in edito posita || 33 non consulatus *eqs.*: Val. Max. 7, 5, 6 (p. 352 K.)

19 tertium consulatum ς, *Ke.* || 22 collegii *Lip.* collegit **M** collegas ς || 25 collegamque ς, *edd.* et collegamque **M** || 27 id est] ⟨at⟩ idem *Ku.* (*haud recte*)

hominibus isdem, sed idem homines consulatibus red-
debantur. tanta tibi bene faciendi vis, ut indulgentia 8
tua necessitates aemuletur. modo praetextas exuerant:
resumant; modo lictores abire iusserant: revocent;
modo gratulantes amici recesserant: revertantur. ho- 9
minisne istud ingenium est, hominis potestas, reno-
vare gaudia, redintegrare laetitiam nullamque requiem
gratulationibus dare neque alia repetendis consulati-
bus intervalla permittere, nisi dum finiuntur? facias 10
ista semper, nec umquam in hoc opere aut animus
tuus aut fortuna lassetur, des quam plurimis tertios
consulatus, et, cum plurimis tertios consulatus dederis,
semper tamen plures, quibus debeas dare, supersint.

62. Omnium quidem beneficiorum, quae merentibus 1
tribuuntur, non ad ipsos gaudium maius quam ad si-
miles redundat, praecipue tamen ex horum consulatu
non ad partem aliquam senatus, sed ad totum senatum
tanta laetitia pervenit, ut eundem honorem omnes sibi
et dedisse et accepisse videantur. nempe enim hi sunt, 2
quos senatus, cum publicis sumptibus minuendis opti-
mum quemque praeficeret, elegit, et quidem primos.
hoc est igitur, hoc est, quod penitus illos animo Cae-
saris insinuavit. an parum saepe experti sumus hanc 3
esse rerum condicionem, ut senatus favor apud prin-
cipem aut prosit aut noceat? nonne paulo ante nihil
magis exitiale erat quam illa principis cogitatio: 'hunc
senatus probat, hic senatui carus est'? oderat, quos
nos amaremus, sed et nos, quos ille. nunc inter prin- 4
cipem senatumque dignissimi cuiusque caritate certa-
tur. demonstramus invicem, credimus invicem, quod-
que maximum amoris mutui signum est, eosdem ama-

18 Cic. Marc. 3 ad omnes . . . laetitia pervenerit || **31** *cf.* Sall. Cat. 20, 4. Sen. dial. 5, 34, 3 *init.*; ep. 20, 5

1 idem] iidem ς || **2** tibi] ibi A || **7** nullamque] nullam ς || **11** aut fortuna] tua fortuna W || **21** quemque w quem M | et quidem *Liv.* equidem M || **23** experti sumus *dett.* expertissimus M || **25** aut prosit aut* *codd.*, *nil mutandum; cf. c. 25, 1 et Bu., Obs. 166* || **28** nos (*pr.*) AH non X | quis ille A

5 mus. proinde, patres conscripti, favete aperte, diligite
constanter! non iam dissimulandus est amor, ne no-
ceat, non premendum odium, ne prosit: eadem Caesar
quae senatus probat improbatque. vos ille praesentes,
vos etiam absentes in consilio habet. tertio consules
fecit, quos vos elegeratis, et fecit hoc ordine, quo
6 electi a vobis erant. magnus uterque honor vester,
sive eosdem maxime diligit, quos scit vobis esse caris-
simos, sive illis neminem praefert, quamvis aliquem
7 magis amet. proposita sunt senioribus praemia, iuve-
nibus exempla. adeant, frequentent securas tandem ac
patentes domos; quisquis probatos senatui viros suspi-
8 cit, hic maxime principem promeretur. sibi enim accres-
cere putat, quod cuique adstruatur, nullamque in eo
gloriam ponit, quod sit omnibus maior, nisi maximi
9 fuerint, quibus maior est. persta, Caesar, in ista ra-
tione propositi talesque nos crede, qualis fama cuius-
que est. huic aures, huic oculos intende: ne respexeris
clandestinas existimationes nullisque magis quam
audientibus insidiantes susurros. melius omnibus
quam singulis creditur; singuli enim decipere et decipi
possunt: nemo omnes, neminem omnes fefellerunt.

1 63. Praevertor iam ad consulatum tuum, etsi sunt
quaedam ad consulatum quidem pertinentia, ante consula-
tum tamen ⟨gesta⟩, in primis quod comitiis tuis interfuisti
candidatus non consulatus tantum, sed immortalitatis
et gloriae et exempli, quod sequerentur boni principes,
2 mali mirarentur. vidit te populus Romanus in illa
vetere potestatis suae sede; perpessus es longum illud
carmen comitiorum nec iam irridendam moram con-
sulque sic factus es ut unus ex nobis, quos facis con-

15 sq. nisi maximi *eqs.: cf.* ep. 6, 17, 4 || **26** sq. Lact. inst. 6, 18, 35 immortalitatis velut candidati sumus

7 uterque] utique *Lip.* || **10** proposita *dett.* praepos- **M** || **12** susp cit *Liv.* suscipit **M** (*cf. Schw., edit. p. 296*) || **18** huic ... huic **HX** hinc ... hinc **A** huc ... huc *Liv.* || **22** fefellerunt *codd., quod clausula defenditur* -rint *Schw.* || **23** praevertor] rev- **w**; *sed cf. ep. 5, 14, 7* || **25** *post* tamen *excidisse videtur* ⟨facta⟩ *vel* ⟨gesta⟩ (*Hanslik*) || **27** principes boni ς

sules. quotus quisque principum antecedentium hono- 3
rem istum aut consulatui habuit aut populo? non alii
marcidi somno hesternaque cena redundantes comitio-
rum suorum nuntios opperiebantur, alii sane pervi-
giles et insomnes, sed intra cubilia sua illis ipsis con-
sulibus, a quibus consules renuntiabantur, exilia et
caedem machinabantur? o prava et inscia verae maies- 4
tatis ambitio, concupiscere honorem, quem dedigne-
ris, dedignari, quem concupieris, cumque ex proximis
hortis campum et comitia prospectes, sic ab illis
abesse, tamquam Danubio Rhenoque dirimare! aver- 5
seris tu honori tuo sperata suffragia renuntiarique te
consulem iussisse contentus liberae civitatis ne simu-
lationem quidem serves, abstineas denique comitiis
abstrusus atque abditus, quasi illic tibi non consula-
tus detur, sed abrogetur imperium? haec persuasio 6
superbissimis dominis erat, ut sibi viderentur prin-
cipes esse desinere, si quid facerent tamquam sena-
tores. plerique tamen non tam superbia quam metu
quodam submovebantur. an stuprorum sibi incesta- 7
rumque noctium conscii auspicia polluere sacratum-
que campum nefario auderent contaminare vestigio?
non adeo deos hominesque contempserant, ut in illa 8
speciosissima sede hominum deorumque coniectos in
se oculos ferre ac perpeti possent. tibi contra et mo-
deratio tua suasit et sanctitas, ut te et religioni deo-
rum et iudiciis hominum exhiberes.

64. Alii consulatum, antequam acciperent, tu, et dum 1
accipis, meruisti. peracta erant sollemnia comitiorum,
si principem cogitares, iamque se omnis turba com-
moverat, cum tu mirantibus cunctis accedis ad con-
sulis sellam, adigendum te praebes in verba principi-

8 dedigneris: *cf.* c. 55, 4 || **30** *cf.* ep. 6, 31, 13 si principem cogitares

2 non **M** nam *dett.; locum recte interpretatus est Bae.:* non = *nonne* || **7** caedem **M** caedes *cod. Monac. 309; cf. Keilii ed. mai. p. 369* | parva **W** || **10** perspectes **W** || **11** Rhenoque] Rheno **A** || **13** consulem **w** -le **M** | civitatis **ς** -ti **M** || **19** tam **HX** ita **A** || **24** speciosissima *dett., edd.* spacios- **M**

bus ignota, nisi cum iurare cogerent alios. vides,
quam necessarium fuit consulatum non recusare.
non putassemus istud te facturum fuisse, si recu-
2 sasses. stupeo, patres conscripti, necdumque satis aut
oculis meis aut auribus credo atque identidem me, an
audierim, an viderim, interrogo. imperator ergo et
Caesar et Augustus ⟨et⟩ pontifex maximus stetit ante
gremium consulis, seditque consul principe ante se
stante et sedit inturbatus, interritus, et tamquam ita
3 fieri soleret. quin etiam sedens stanti praeiit ius iuran-
dum, et ille iuravit, expressit explanavitque verba, qui-
bus caput suum, domum suam, si scienter fefellisset,
deorum irae consecraret. ingens, Caesar, et par gloria
tua, sive fecerint istud postea principes sive non fece-
4 rint. ullane satis digna praedicatio est idem tertio
consulem fecisse quod primo, idem principem quod
privatum, idem imperatorem quod sub imperatore?
nescio iam, nescio, pulchriusne sit illud, quod prae-
eunte nullo, an hoc, quod alio praeeunte iurasti.

1 65. In rostris quoque simili religione ipse te legi-
bus subiecisti, legibus, Caesar, quas nemo principi
scripsit. sed tu nihil amplius vis tibi licere quam no-
bis: sic fit, ut nos tibi plus velimus. quod ego nunc
primum audio, nunc primum disco, non est 'princeps
super leges', sed 'leges super principem', idemque Cae-
2 sari consuli quod ceteris non licet. iurat in leges
attendentibus dis (nam cui magis quam Caesari atten-
dant?), iurat observantibus his, quibus idem iuran-

11 Quint. 11, 3, 33 verborum explanatio || **27** sq. cui ... attendant: *cf.* ep. 1, 8, 3; 7, 33, 9

2 fuit **M** fuerit ς || **4** necdumque **M**; *cf. BphW. 1913, 1260* necdum ς || **6** an vid. ς aut vid. **M** || **7** ⟨et⟩ *post* Augustus *add. Liv.* || **8** se] te **A** || **10** *cave, ne* stanti *cum* **X** *et Birtio (cf. Philol. 1928, 168) omittas* | praeiit **AH** praebuit **X** praeivit *Gro.* || **12** scienter **M** sciens *Liv. edd.; cf. Cic. ac. 2, 146. ep. 7, 1, 2 (vid. Thes. l. L. VI 181, 65 sqq.)* || **13** irae] ille irae **A** || **14** tua *om.* **W** || **22** nobis **HX** vo- **A** || **23** ego] ergo **A** | nunc primum aud o *om.* **W** || **25** super leges **M** supra leges *edd.* super principem ς, *Ke.* supra principem **M** || **26** leges *Lip.* legem **M** || **27** cui **w** cum **M** || **28** his] iis ς

dum est, non ignarus alioqui nemini religiosius, quod
iuraverit, custodiendum, quam cuius maxime interest
non peierari. itaque et abiturus consulatu iurasti te
nihil contra leges fecisse. magnum hoc erat, cum pro-
mitteres, maius, postquam praestitisti. iam totiens pro- 3
cedere in rostra inascensumque illum superbiae prin-
cipum locum terere, hic suscipere, hic ponere magis-
tratus quam dignum te quamque diversum consuetu-
dini illorum, qui pauculis diebus gestum consulatum,
immo non gestum abiciebant per edictum! hoc pro
contione, pro rostris, pro iure iurando, scilicet ut pri-
mis extrema congruerent, utque hoc solo intellegeren-
tur ipsi consules fuisse, quod alii non fuissent.

66. Non transilui, patres conscripti, principis nostri 1
consulatum, sed eundem in locum contuli, quidquid de
iure iurando dicendum erat. neque enim ut in sterili
ieiunaque materia eandem speciem laudis diducere ac
spargere atque identidem tractare debemus. inluxerat 2
primus consulatus tui dies, quo tu curiam ingressus
nunc singulos, nunc universos adhortatus es resu-
mere libertatem, capessere quasi communis imperii
curas, invigilare publicis utilitatibus et insurgere. om- 3
nes ante te eadem ista dixerunt, nemini tamen ante te
creditum est. erant sub oculis naufragia multorum,
quos insidiosa tranquillitate provectos improvisus
turbo perculerat. quod enim tam 'infidum mare' quam
blanditiae principum illorum, quibus tanta levitas,
tanta fraus, ut facilius esset iratos quam propitios ca-
vere? te vero securi et alacres, quo vocas, sequimur.
iubes esse liberos: erimus; iubes, quae sentimus, pro- 4
mere in medium: proferemus. neque enim adhuc igna-

17 Quint. 3, 7, 15 alias in species virtutum dividere laudem || **26** Lucr. 2, 557 infidi maris insidias (*Bornecque*)

1 alioqui *edd.; cf. 53, 1. 68, 7. 70, 8 (vid. Ma., Wo. kl. Ph. 1919, 547)* alioquin *codd.* || **3** peierari *Lip.* -re **M** || **6** inascensum **W** || **8** consuetudini *Ba.; Mad. Adv. III 221* -ne **M** || **17** diducere *Liv.* de- **M** || **28** facilius **M**, *vulg.* felicius *Lip.* | cavere] cabere **H**, tabere (= ca-) **A**, habere **X**; *cf. Kl., BphW. 1912, 1669, not. 19* || **31** proferimus **w**

via quadam et insito torpore cessavimus: terror et
metus et misera illa ex periculis facta prudentia mo-
nebat, ut a re publica (erat autem omnino res pu-
5 blica?) oculos, aures, animos averteremus. at nunc
tua dextera tuisque promissis freti et innixi obsaepta
diutina servitute ora reseramus frenatamque tot malis
linguam resolvimus. vis enim tales esse nos, quales
iubes, nihilque exhortationibus tuis fucatum, nihil
subdolum, ⟨nihil⟩ denique, quod credentem fallere paret
non sine periculo fallentis. neque enim umquam de-
ceptus est princeps, nisi qui prius ipse decepit.
1 67. Equidem hunc parentis publici sensum cum ex
oratione eius tum pronuntiatione ipsa perspexisse vi-
deor. quae enim illa gravitas sententiarum, quam in-
adfectata veritas verborum, quae adseveratio in voce,
quae adfirmatio in vultu, quanta in oculis, habitu,
2 gestu, toto denique corpore fides! tenebit ergo semper,
quid⟨quid⟩ suaserit, scietque nos, quotiens libertatem,
3 quam dedit, experiemur, sibi parere. nec verendum
est, ne incautos putet, si fidelitate temporum constan-
ter utamur, quos meminit sub malo principe aliter
vixisse. nuncupare vota et pro aeternitate imperii et
pro salute principum, immo pro salute principum ac
4 propter illos pro aeternitate imperii solebamus. haec
pro imperatore nostro in quae sint verba suscepta,
operae pretium est adnotare: 'si bene rem publicam et
ex utilitate omnium ⟨rexerit⟩'. digna vota, quae semper
5 suscipiantur semperque solvantur. egit cum dis ipso

18 sq. Sall. Iug. 31, 5 libertatem, quae mihi ... tradita est, experiar

2 monebat] mov- A || **3** erat M; *interrogationis signum addidit Wal. (p. 194)* ⟨ab⟩erat Ba. nulla erat ς || **5** dextera] -tra ς || **6** malis] ta- A || **9** nihil denique *Bur.* denique nihil *Keilii cod.* A; *cf. ed. mai. 372* nihil *om. M*; *ceterum cf. Ke.*[1] *14 et Ca.*[1] *69 not. 2* || **12** ex oratione *Lip.* exhortatione M || **13** tum] cum A | perspexisse] resp- X || **15** verborum quae ς *edd.* verbo rerumque M || **17** tenebit *sc. memoria* || **18** quid M, *corr. Hanslik* || **23** immo p. sal. pr. *om.* W || **25** imperatore *Pe.* imperio M || **27** rexerit *add. Ke. (cf. c. 68, 1 et 94, 5) om.* M

te auctore, Caesar, res publica, ut te sospitem incolumemque praestarent, si tu ceteros praestitisses; si contra, illi quoque a custodia tui capitis oculos dimoverent teque relinquerent votis, quae non palam suscipe-
rentur. alii se superstites rei publicae optabant fa- 6
ciebantque, tibi salus tua invisa est, si non sit cum rei publicae salute coniuncta. nihil pro te pateris optari, nisi expediat optantibus, omnibusque annis in consilium de te deos mittis exigisque, ut sententiam suam mutent, si talis esse desieris, qualis electus es;
sed ingenti conscientia, Caesar, quasi pacisceris cum 7
dis, ut te, si mereberis, servent, cum scias, an merearis,
neminem magis quam deos scire. nonne vobis, patres 8
conscripti, haec diebus ac noctibus agitare secum videtur: 'Ego quidem in me, si omnium utilitas ita posceret, etiam praefecti manum armavi; sed ne deorum quidem aut iram aut neglegentiam deprecor, quaeso immo et obtestor, ne umquam pro me vota res publica invita suscipiat aut, si susceperit invita, ne debeat'?

68. Capis ergo, Caesar, salutis tuae gloriosissimum 1
fructum ex consensu deorum. nam, cum excipias, ut ita demum te di servent, si bene rem publicam et ex utilitate omnium rexeris, certus es bene te rem publi-
cam regere, cum servent. itaque securus tibi et laetus 2
dies exit, qui principes alios cura et metu distinebat, cum suspensi et attoniti parumque confisi patientia nostra hinc atque inde publicae servitutis nuntios exspectarent.
ac, si forte aliquos flumina, nives, venti praepedissent, 3
statim hoc illud esse credebant, quod merebantur; nec

5 superstites: Cic. ep. 9, 17, 1 || **17** neglegentiam: *cf. infra* c. 70, 7 || **25** d. exit: Liv. 4, 30, 14. Sen. ep. 8, 1

3 dimoverent* *dett.; cf. Ter. Ad. 170 (v. Thes. l. L. V 1218, 53 sqq.)* dem- **M** || **10** talis esse *dett.* tulisse **M** || **11** sed **M** et *Ba.* | quasi *coni. Ba.* qua **M** *om.* ς, *edd.* || **12** mereberis *codd.* merueris *Ke.* || **22** di] dei *dett.* || **23** rexeris . . . rem publicam *om.* **A** | te bene ς || **24** *ante* regere *solus* **H** *habet:* et ex utilitate omnium (*an recte? cf. p. 448, 1*) regere **AH** gerere **X** || **25** distinebat **HX** destinabat **A** || **29** merebantur] verebantur *coni. Ba. (spinosius quam verius)*

erat discrimen ullum pavoris, propterea quod, cum a
malo principe tamquam successor timeatur, quisquis est
4 dignior, cum sit nemo non dignior, omnes timentur. tuam
securitatem non mora nuntiorum, non litterarum tar-
ditas differt. scis tibi ubique iurari, cum ipse iuraveris
5 omnibus. nemo hoc non sibi praestat. amamus quidem
te, in quantum mereris; istud tamen non tui facimus
amore, sed nostri, nec umquam inlucescat dies, quo pro
te nuncupet vota non utilitas nostra, sed fides, Caesar.
6 turpis tutela principis, cui potest imputari. queri libet,
quod in secreta nostra non inquirant principes, nisi quos
7 odimus. nam, si eadem cura bonis ac malis esset, quam
ubique admirationem tui, quod gaudium exsultatio-
nemque deprenderes, quos omnium cum coniugibus ac
liberis, quos etiam cum domesticis aris focisque ser-
mones! scires mollissimis istis auribus parci. et alioqui,
cum sint odium amorque contraria, hoc perquam simile
habent, quod ibi intemperantius amamus bonos prin-
cipes, ubi liberius malos odimus.

1 69. Cepisti tamen et adfectus nostri et iudicii experi-
mentum, quantum maximum praesens capere potuisti,
illo die, quo sollicitudini pudorique candidatorum ita
consuluisti, ne ullius gaudium alterius tristitia turbaret.
alii cum laetitia, alii cum spe recesserunt, multis gratu-
2 landum, nemo consolandus fuit. nec ideo segnius iuvenes
nostros exhortatus es, senatum circumirent, senatui sup-
plicarent atque ita a principe sperarent honores, si a
3 senatu petissent. quo quidem in loco, si quibus opus
exemplo, adiecisti, ut te imitarentur. arduum, Caesar,
exemplum, et quod imitari non magis quisquam candida-
torum quam principum possit. quis enim vel uno die

16 Hor. sat. 2, 5, 32 sq. molles auriculae; *cf. Thes. l. L. II 1514, 4 sqq.*

2 quisquis ς quisque **M** || **6** non sibi **M** sibi non **w** *et Keilii cod.* **A** || **7** non tui **HX** tui non **A** || **12** ac] et *dett.* || **14** deprenderes **AH** deprehend- **X** || **19** liberius] liberalius **X** || **25** consolandus ς -suland- **AH** -sulend- **X** | ideo* **HX** (*cf. ep. 3, 18, 10* non ideo tamen segnius. *Suet. Ner. 20, 3*) nemo **A** || **26** circumirent **AH** -ret **X** || **27** a principe **X** principe **AH**

reverentior senatus candidatus quam tu cum omni vita
tum illo ipso tempore, quo iudicas de candidatis? an 4
aliud a te quam senatus reverentia obtinuit, ut iuvenibus
clarissimae gentis debitum generi honorem, sed ante-
quam deberetur, offerres? tandem ergo nobilitas non 5
obscuratur, sed illustratur a principe, tandem illos
ingentium virorum nepotes, illos posteros libertatis nec
terret Caesar nec pavet; quin immo festinatis honoribus
amplificat atque auget et maioribus suis reddit. si quid
usquam stirpis antiquae, si quid residuae claritatis, hoc
amplexatur ac refovet et in usum rei publicae promit.
sunt in honore hominum et in ore famae magna nomina 6
⟨revocata⟩ ex tenebris oblivionis indulgentia Caesaris,
cuius haec intentio est, ut nobiles et conservet et efficiat.

70. Praefuerat provinciae quaestor unus ex candidatis 1
inque ea civitatis amplissimae reditus egregia constitu-
tione fundaverat. hoc senatui adlegandum putasti. cur 2
enim te principe, qui generis tui claritatem virtute supe-
rasti, deterior esset condicio eorum, qui posteros habere
nobiles mererentur, quam eorum, qui parentes habuis-
sent? o te dignum, qui de magistratibus nostris semper
haec nunties nec poenis malorum, sed bonorum praemiis
bonos facias! accensa est iuventus erexitque animos ad 3
aemulandum, quod laudari videbat, nec fuit quisquam,
quem non haec cogitatio subiret, cum sciret, quidquid
a quoque in provinciis bene fieret, omnia te scire. utile 4
est, Caesar, et salutare praesidibus provinciarum hanc
habere fiduciam, paratum esse sanctitati, industriae suae

8 Lucan. 8, 24 festinatos . . . sibi sentit honores

4 clarissime genitis *Liv.* || **9** reddit *edd.* redditus **M** || **11** ac **AH** *cf. BphW. 1913, 1260* et **X** || **12** ore *Liv.* honore **M** || **13** ⟨revocata⟩ ex *nos* ⟨evocata⟩ ex *W. Otto; cf. Herm. 1916, 77* ⟨excitata⟩ ex *Ke.* ex **M** | Caesaris ⟨extracta⟩ *Lip., alii alia edd.* || **14** intentio est **AH**, *om.* **X** | efficiat **X** *edd.* (*cf. Gelzer, Herm. 1915, 395 sqq., sed clausula huic lectioni minus favet*) afficiat **AH** faciat *coni. Bae.* adiciat *W. Otto; cf. Herm. 1916, 77 sqq. (v. Sch.*[5] *24)* || **16** civitatis amplissimae *corr. Lip.* civitas amplissima **M** || **25** cum sciret *codd. recte;* cum scires *coni. Ke.* [cum sciret] *del. Ba. et Bae.* || **28** paratum *dett.* -tam **M**

maximum praemium, iudicium principis, suffragium
5 principis. adhuc autem quamlibet sincera rectaque
ingenia, etsi non detorquebat, hebetabat tamen misera,
6 sed vera reputatio: 'vides enim: si quid bene fecero, sciet
7 Caesar? aut, si scierit, testimonium reddet?' ita eadem
illa seu neglegentia seu malignitas principum, cum male
consultis impunitatem, recte factis nullum praemium
polliceretur, nec illos a crimine et hos deterrebat a laude.
8 at nunc, si bene aliquis provinciam rexerit, huic quaesita
virtute dignitas offertur. patet enim omnibus honoris et
gloriae campus: ex hoc quisque, quod concupiit, petat
et adsecutus sibi debeat. provinciis quoque in posterum
et iniuriarum metum et accusandi necessitatem remisisti.
nam, si praefuerint, quibus gratias egerint, de nullo queri
cogentur, et alioqui nihil mavis prodesse candidato ad
sequentes honores quam peractos. optime magistratus
9 magistratu, honore honor petitur. volo ego, qui provinciam rexerit, non tantum codicillos amicorum nec
urbana coniuratione eblanditas preces, sed decreta coloniarum, decreta civitatum adleget. ⟨be⟩ne suffragiis consularium virorum urbes, populi, gentes inseruntur. efficacissimum pro candidato genus est rogandi gratias
agere.

1 71. Iam quo adsensu senatus, quo gaudio exceptum
est, cum candidatis, ut quemque nominaveras, osculo
occurreres, devexus quidem in planum et quasi unus ex
2 gratulantibus! te magis mirer an improbem illos, qui
effecerunt, ut istud magnum videretur, cum velut adfixi
curulibus suis manum tantum et hanc cunctanter et
3 pigre et imputantibus similes promerent? Contigit ergo

3 detorquebat: *cf.* c. 82, 6 || **6** Tac. ann. 1, 78, 2 male consulta || **10** sq. Sen. dial. 7, 22, 1 || **26** devexus: Sulp. Sev. dial. 3, 17, 6; *cf. Thes. l. L. V 858, 2 sqq.*

4 vides **M** quid *edd.* vicies *Ku.*[2], *alii alia (locus a criticis frustra vexatus)* | enim *del. Cat.* || **11** concupiit **AH** cupiit ς cupit **X** || **14** profuerint **M**, *corr. Hanslik* || **15** et] ⟨dec⟩ et *La.* | alioqui ς, *Ke.; cf. c. 53, 1 et Ma. p. 547* alioquin **M** | mavis *J. Rappold* magis *codd.* || **20** ⟨be⟩ne *Lip.* ne **M** || **27** magis mirer **AH** mirer magis **X**

oculis nostris ⟨insolita⟩ ante facies principis aequati
candidatis et simul stantis, intueri parem accipientibus,
honorem qui dabat. quod factum tuum a cuncto senatu 4
quam vera acclamatione celebratum est: 'tanto maior,
tanto augustior'! nam, cui nihil ad augendum fastigium
superest, hic uno modo crescere potest, si se ipse sum-
mittat securus magnitudinis suae. neque enim ab ullo 5
periculo fortuna principum longius abest quam humili-
tatis. mihi quidem non tam humanitas tua quam intentio
eius admirabilis videbatur. quippe, cum orationi oculos, 6
vocem, manum commodares, ut si alii eadem ista man-
dasses, omnes comitatis numeros obibas. atque etiam,
cum suffragatorum nomina honore, quo solent, excipe-
rentur, tu quoque inter excipientes eras, et ex ore Caesaris
ille senatorius adsensus audiebatur, quodque apud prin- 7
cipem perhibere testimonium merentibus gaudebamus,
perhibebatur a principe. faciebas ergo, cum diceres
optimos; nec ipsorum modo vita a te, sed iudicium
senatus comprobabatur, ornarique se, non illos magis,
quos laudabas, laetabatur.

72. Iam, quod precatus es, ut illa ipsa ordinatio comi- 1
tiorum bene ac feliciter eveniret nobis, rei publicae, tibi,
nonne tale est, ut nos hunc ordinem votorum convertere
debeamus deosque obsecrare, ut omnia, quae facis quae-
que facies, prospere cedant tibi, rei publicae, nobis, vel,
si brevius sit optandum, ut uni tibi, in quo et res publica
et nos sumus? fuit tempus, ac nimium diu fuit, quo alia 2

1 aequati: *v. Thes. l. L. I 1019, 12 et 1020, 42 sqq.* || 21 sq. Vell. 2, 124, 3 ordinatio comitiorum

1 insolita ante *editio Iuntina an. 1515, edd.* insolita *Cat.* ante **HX** (ante *post* facies **A**) | principis aequati candidatis *Ku.* princeps equitus candidatus **M** princeps aequatus candidatis *Schw.* || 2 stantis] stans (*sc.* princeps aequatus) *pler. edd.* | ⟨contigit⟩ intueri *Ke.* || 4 acclamatione *dett.* adamatione **M** || 5 augustior **HX** an- **A** || 11 commodares] commend- ς || 14 Caesaris **AH** principis **X** || 19 ornarique **M** ornari qui *Schw.* qui ornari *Ba.* || 21 iam *Th. Hearn* nam **M** | es] est **A** || 24 deosque *Liv.; cf. Bu., Obs. 176 sq.* deos denique **w** eos denique **M**

adversa, alia secunda principi et nobis: nunc communia
tibi nobiscum tam laeta quam tristia, nec magis sine te
3 nos esse felices quam tu sine nobis potes. an, si posses,
in fine votorum adiecisses, ut ita precibus tuis di adnuerent, si iudicium nostrum mereri perseverasses? adeo
nihil tibi amore civium antiquius, ut ante a nobis, deinde
4 a dis atque ita ab illis amari velis, si a nobis ameris. et
sane priorum principum exitus docuit ne a dis quidem
amari, nisi quos homines ament. arduum erat has precationes tuas laudibus adaequare; adaequavimus tamen.
5 qui amoris ardor, qui stimuli, quae faces illas nobis
exclamationes subiecerunt! non nostri, Caesar, ingenii,
sed tuae virtutis tuorumque meritorum voces fuerunt,
quas nulla umquam adulatio invenit, nullus cuiquam
6 terror expressit. quem sic timuimus, ut haec fingeremus?
quem sic amavimus, ut haec fateremur? nosti necessitatem servitutis: ecquando simile aliquid audisti, ec-
7 quando dixisti? multa quidem excogitat metus, sed quae
adpareant quaesita ab invitis. aliud sollicitudinis, aliud
securitatis ingenium est; alia tristium inventio, alia
gaudentium: neutrum simulationes expresserint. habent
sua verba miseri, sua verba felices, utque iam maxime
eadem ab utrisque dicantur, aliter dicuntur.

1 73. Testis ipse es, quae in omnium ore laetitia. non
amictus cuiquam, non habitus, quem modo extulerat.
inde resultantia vocibus tecta, nihilque tantis clamoribus
2 satis clausum. quis tunc non e vestigio suo exsiluit?
quis exsiluisse sensit? multa fecimus sponte, plura

11 sq. Cic. Mil. 98 omnes ... faces ... subiciantur || **26** sq. Verg. Aen. 5, 149 sq. Tac. ann. 1, 65, 1; *cf.* Hor. c. 1, 20, 6 sqq.

1 communia **HX** coram **A** || **6** nobis **HX** vo- **A** || **14** nullus **HX** nullius **A** | cuiquam **AH** cuius- **X** || **17** sq. ecquando ... ecquando *Liv.* etquando ... etquando **M**, *def. Bi., Philol. 1928, 168 coll. c. 46, 1 et 54, 1* (*at his locis nihil comprobatur*) || **19** adpareant **X** -at **AH** || **22** miseri *dett.* -ra **M** | utque **M** (*cf. Sta., Wo. kl. Ph. 1913, 660*) at quae *Su.* atqui *Ba.* || **24** es, quae in o. o. laetitia! *Mad., Adv. III 221; sed cf. Lag. 42 sqq.* || **25** modo] domo *Lip.* || **28** exiluisse **HX** exsilius se **A** exiluisse ⟨se⟩ *coni. Mad.*

instinctu quodam et imperio; nam gaudio quoque co-
gendi vis inest. num ergo modum ei tua saltem modestia 3
imposuit? non, quanto magis a te reprimebatur, exar-
simus? non contumacia, Caesar; sed, ut in tua potestate
est, an gaudeamus, ita, in quantum, nec in nostra. com- 4
probasti et ipse acclamationum nostrarum fidem lacri-
marum tuarum veritate. vidimus umescentes oculos tuos
demissumque gaudio vultum tantumque sanguinis in
ore, quantum in animo pudoris. atque hoc magis incensi 5
sumus, ut precaremur, ne quando tibi non eadem causa
lacrimarum, utque numquam frontem tuam ⟨adduceres⟩.
hoc ipsum has nos sedes quasi responsuras inter- 6
rogemus, viderintne umquam principis lacrimas: at
senatus saepe viderunt. Onerasti futuros principes, sed
et posteros nostros. nam et hi a principibus suis exigent,
ut eadem audire mereantur, et illi, quod non audiant,
indignabuntur.

74. Nihil magis possum proprie dicere, quam quod 1
dictum est a cuncto senatu 'o te felicem!' quod cum
diceremus, non opes tuas, sed animum mirabamur. est
enim demum vera felicitas, felicitate dignum videri. sed, 2
cum multa illo die dicta sunt sapienter et graviter, tum
vel in primis 'crede nobis, crede tibi'. magna hoc fiducia
nostri, maiore tamen tui diximus. alius enim fortasse 3
alium, ipsum se nemo deceperit, introspiciat modo vitam
seque, quid mereatur, interroget. proinde dabat vocibus
nostris fidem apud optimum principem, quod apud malos
detrahebat. quamvis enim faceremus, quae amantes
solent, illi tamen non amari se credebant sibi. super 4
haec precati sumus, ut sic te amarent di quemadmodum
tu nos. quis hoc aut de se aut principi diceret mediocriter

18 Cic.Phil.2,77 magis proprie nihil possum dicere || **26** sq. Lucr. 5, 104 dictis dabit ipsa fidem res

2 num] nam **A** || **3** non] num **w** || **8** demissumque ς dim- **M** | vultum] mu- **A** || **11** tuam **X** tua **A H** | ⟨adduceres⟩ *nos: cf. Sen. ben. 1, 1, 5. ep. 57, 4. 106, 9. Quint. 10, 3, 13* ⟨contraheres⟩ (*quod malam efficit clausulam*) *Gi.*, *om.* **M** || **12** sedes nos **X** || **18** proprie] pro re *Ba.* pro te *Su.* *(sed vid. Bu., Wien. Stud. 1887, 171)* || **20** est] ea *coni. Ke.* || **31** quis ς qui **M**

amanti? pro nobis ipsis quidem haec fuit summa vo-
torum, ut nos sic amarent di quomodo tu. estne verum,
quod inter ista clamavimus 'o nos felices'? quid enim
felicius nobis, quibus non iam illud optandum est, ut
nos diligat princeps, sed di quemadmodum princeps?
5 civitas religionibus dedita semperque deorum indul-
gentiam pie merita nihil felicitati suae putat adstrui
posse, nisi ut di Caesarem imitentur.

1 75. Sed quid singula consector et colligo? quasi vero
aut oratione complecti aut memoria consequi possim,
quae vos, patres conscripti, ne qua interciperet oblivio,
et in publica acta mittenda et incidenda in aere cen-
2 suistis. ante orationes principum tantum eius modi
genere monimentorum mandari aeternitati solebant,
acclamationes quidem nostrae parietibus curiae claude-
bantur. erant enim, quibus nec senatus gloriari nec
3 principes possent. has vero et in vulgus exire et posteris
prodi cum ex utilitate tum ex dignitate publica fuit,
primum ut orbis terrarum pietatis nostrae adhiberetur
testis et conscius, deinde ut manifestum esset audere nos
de bonis malisque principibus non tantum post ipsos
iudicare, postremo ut experimento cognosceretur et ante
nos gratos, sed miseros fuisse, quibus esse nos gratos
4 probare antea non licuit. at qua contentione, quo nisu,
quibus clamoribus expostulatum est, ne adfectus nostros
ne tua merita supprimeres, denique ut in posterum
5 exemplo provideres! discant et principes acclamationes
veras falsasque discernere habeantque muneris tui, quod
iam decipi non poterunt. non instruendum illis iter ad
bonam famam, sed non deserendum. non submovenda

6 Caes. Gall. 6, 16, 1 natio . . . dedita religionibus || **9** *cf.* ep. 5, 6, 43 consectetur et colligat || **28** muneris: *cf.* c. 52, 6

4 iam illud **HX** iam **A** || **5** nos] vos **A** | ⟨ut⟩ di *coni. Ke.* || **7** pie *codd., recte def. Bae. hac interpretatione:* 'mereri *significat sich erwerben*' pie⟨tate⟩ *Lip., edd.* (*renuente clausula*) | felicitati *Aldus* -tis *codd.* || **13** ante ⟨te⟩ *coni. Ke.* (*sine causa, cf. c. 54, 3*) || **15** quidem *om.* **W** || **17** principes **AH** -ceps **X** || **20** audere] -ire **W** || **23** sed . . . gratos *om.* **A** nos *delere vult Ku.* || **24** nisu **H** uisu **A** nixu **X** || **30** deserendum **Aw** -rundum **HX**

adulatio, sed non reducenda est. certum est, et quae fa-
cere et quae debeant audire, si faciant. quid nunc ego 6
super ea, quae sum cum toto senatu precatus, pro senatu
precer, nisi ut haereat animo tuo gaudium, quod tunc
oculis protulisti, ames illum diem, et tamen vincas, nova
merearis, nova audias? eadem enim dici nisi ⟨ob eadem⟩
facta non possunt.

76. Iam quam antiquum, quam consulare, quod tri- 1
duum totum senatus sub exemplo patientiae tuae sedit,
cum interea nihil praeter consulem ageres! interroga⟨tus 2
cens⟩uit quisque, quod placuit; ⟨licuit⟩ dissentire, disce-
dere et copiam iudicii sui rei publicae facere; consulti
omnes atque etiam dinumerati sumus, vicitque sententia
non prima, sed melior. at quis antea loqui, quis hiscere 3
audebat praeter miseros illos, qui primi interroga-
bantur? ceteri quidem defixi et attoniti ipsam illam
mutam ac sedentariam adsentiendi necessitatem quo cum
dolore animi, quo cum totius corporis horrore perpetie-
bantur! unus solusque censebat, quod sequerentur 4
omnes et omnes improbarent, in primis ipse, qui cen-
suerat. adeo nulla magis omnibus displicent, quam quae
sic fiunt, tamquam omnibus placeant. fortasse imperator 5
in senatu ad reverentiam eius componebatur; ceterum
egressus statim se recipiebat in principem omniaque
consularia officia abicere, neglegere, contemnere solebat.
ille vero ita consul, ut si tantum consul foret, nihil infra 6
se putabat, nisi quod infra consulem esset. ac primum 7
ita domo progrediebatur, ut illum nullus apparatus
adrogantiae principalis, nullus praecursorum tumultus
detineret. una erat in limine mora consultare aves re-

9 sub exemplo: c. 53, 5 || 17 Colum. 12, 3, 8 sedentaria ... opera | necessitatem: c. 54, 3 censendi necessitas

2 sqq. *cf. Robertson, Cl. Rev. 1923, 107 et Sch.*[5] *30* || 6 ob eadem *add. Cat.* || 9 patientiae tuae **AH**, *Cu.* tui **X** tuo ς || 10 sq. interroga⟨tus cens⟩uit *Mü.* interrogavit **M** || 11 licuit *add. Haupt; cf. ind. Ber. aest. 1866, 12 (= Opusc. 2, 326)* || 12 facere ⟨tutum fuit⟩ *Cat.* || 14 at *dett.* aut **M** || 25 abicere *Liv.* abig- **M** || 26 ut s. t. consul *om.* **W** || 27 infra **X** intra **AH** | consulem] cos **A** eos **HX**

8 vererique numinum monitus. nemo proturbabatur, nemo
submovebatur; tanta viatoribus quies, tantus pudor
fascibus, ut plerumque aliena turba subsistere et con-
9 sulem et principem cogeret. ipsius quidem officium
tam modicum, tam temperatum, ut antiquus aliquis
magnusque consul sub bono principe incedere videretur.
iter illi saepius in forum, frequenter tamen et in campum.

1 77. Nam comitia consulum obibat ipse: tantum ex
renuntiatione eorum voluptatis quantum prius ex desti-
2 natione capiebat. stabant candidati ante curulem prin-
cipis, ut ipse ante consulis steterat, adigebanturque in
verba, in quae paulo ante ipse iuraverat princeps, qui
tantum putat esse in iure iurando, ut illud et ab aliis
3 exigat. reliqua pars diei tribunali dabatur. ibi vero
quanta religio aequitatis, quanta legum reverentia!
adibat aliquis ut principem: respondebat se consulem
4 esse. nullius ab eo magistratus ius, nullius auctoritas
imminuta est, aucta etiam, siquidem pleraque ad prae-
tores remittebat, atque ita ut collegas vocaret, non quia
populare gratumque audientibus, sed quia ita sentiebat.
5 tantum dignationis in ipso honore ponebat, ut non
amplius esse censeret, quod aliquis collega appellaretur
a principe, quam quod praetor esset. ad hoc tam ad-
siduus in tribunali, ut labore refici ac reparari videretur.
6 quis nostrum idem curae, idem sudoris insumit? quis
7 adeo expetitis honoribus aut deservit aut sufficit? et
sane aequum est tantum ceteris praestare consulibus
ipsum, qui consules facit: quippe etiam fortuna videatur
indignum, si possit honores dare, qui gerere non possit.
8 facturus consules doceat accepturisque amplissimum
honorem persuadeat scire se, quid sit, quod dabit: sic
fit, ut illi quoque sciant, quid acceperint.

10 curulem: *cf.* c. 59, 2 || **24** Sen. ep. 31, 4 generosos animos labor nutrit

1 proturbabatur] per- **X** || **5** tam temperatum *dett.* temperatum **M** || **7** illi **w** -is **M** || **28** sq. videatur . . . possit . . . possit *Mad.* (*Adv. III 221*) videbatur . . . possit . . . posset **M** || **30** accepturisque *Cat.* -rusque **M**

78. Quo iustius senatus, ut susciperes quartum con- 1
sulatum, et rogavit et iussit. imperii hoc verbum, non
adulationis esse obsequio tuo crede, quod non alia in
re magis aut senatus exigere a te aut tu praestare se-
natui debes. ut enim ceterorum hominum, ita principum, 2
illorum etiam, qui sibi di videntur, aevum omne et breve
et fragile est. itaque optimum quemque niti et contendere
decet, ut post se quoque rei publicae prosit, moderationis
scilicet iustitiaeque monimentis, quae prima statuere
consul potest. haec nempe intentio tua, ut libertatem 3
revoces ac reducas. quem ergo honorem magis amare,
quod nomen usurpare saepius debes, quam quod primum
invenit reciperata libertas? non est minus civile et prin-
cipem esse pariter et consulem quam tantum consulem.
habe etiam rationem verecundiae collegarum tuorum, 4
collegarum inquam; ita enim et ipse loqueris et nos
loquĩ vis. onerosa erit modestiae illorum tertii consu- 5
latus sui recordatio, donec te saepius consulem videant.
neque enim potest non nimium esse privatis, quod prin-
cipi satis est. adnuas, Caesar, optantibus, quibusque
apud deos adesse consuesti, quorum potes ipse votorum
compotes facias.

79. Tibi fortasse sufficiat tertius consulatus, sed nobis 1
tanto minus sufficit. ille nos instituit et induxit, ut te
iterum iterumque consulem habere cupiamus. remissius 2
istud contenderemus, si adhuc nesciremus, qualis esses
futurus: tolerabilius fuit experimentum tui nobis quam
usum negari. dabiturne rursus videre consulem illum? 3

6 sq. aevum . . . est: Sall. Iug. 1, 1

78 4 (verecundiae) — 80 3 (principis atque) *exstant in cod.* R

4 aut tu AH aut X || 6 sibi di AH di sibi X | aevum *corr. Cat.; cf. Iustin. 2, 4, 17* in omne aevum; *Sall. Iug. 1, 1, al.* aequum M || 9 prima* (-mo A) M, *recte; cf. Sall. Cat. 36, 4 et Iug. 41, 1 et v. Schw. edit. p. 386 sq.* p⟨lu⟩rima *coni. Ge.; sed laborare hunc locum non intellego* || 13 reciperata AH recu- X || 15 habe *Liv.* habes M habeas *coni. Str.* || 17 terti consul R || 18 saepius *edd.* saep . . . R *om.* M || 21 quorum M hos quibus R || 23 tibi R *om.* M || 25 iterumque *om.* W || 26 nesciremus R non sciremus M || 27 nobis *om.* W

audiet, reddet quas proxime voces praestabitque gau-
dium, quantum ipse percipiet? praesidebit laetitiae
publicae, auctor eius et causa, temptabitque adfectus
4 nostros, ut solet, cohibere nec poterit? pietati sena-
tus cum modestia principis felix speciosumque cer-
tamen, seu fuerit victa seu vicerit! equidem incognitam
quandam proximaque maiorem praesumo laetitiam. quis
enim est tam modicilli ingenii, qui non tanto meliorem
5 consulem speret, quanto saepius fuerit? alius se a con-
tinuo labore, etsi non desidiae ac voluptati dedisset, otio
tamen et quiete recreasset; hic consularibus curis exso-
lutus principales resumpsit, tam diligens temperamenti,
ut nec consulis officium princeps nec principis consul
6 apeteret. videmus, ut provinciarum desideriis, ut sin-
gularum etiam civitatum precibus occurrat. nulla in
7 audiendo difficultas, nulla in respondendo mora. adeunt
statim, dimittuntur statim, tandemque principis fores
exclusa legationum turba non obsidet.
1 80. Quid? in omnibus cognitionibus quam mitis seve-
ritas, quam non dissoluta clementia! non tu locuple-
tando fisco operatus sedes, nec aliud tibi sententiae tuae
2 pretium quam bene iudicasse. stant ante te litigatores
non de fortunis suis, sed de tua existimatione solliciti,
nec tam verentur, quid de causa sua quam quid de
3 moribus sentias. o vere principis atque etiam dei curas

15 sq. *cf. Beeson, Cl. Philol. 1913, 93 sqq.*

1 reddet **M** reddetque **R** || **4** nec **HX** non **RA** | pietati **M** ⟨erit⟩ pietati *Lip.* || **5** senatus **M** certe senatus **R** || **7** quondam proximamque maiorum **R** || **8** est **M** ex **R** | modicilli **M**, *quod recte def. Str.* indocili *cod. Mediol.* docili **R** imbecilli *edd.* | ingenii **AH** (*in* **H** *corr. ex* -o) ingenio **RX**, *cod. Mediol.* | qui *om.* **R** || **9** alius se ... non **R** alius continuos labores si non **AH**, *dett. maxime varias exhibent lectiones* || **10** voluptati **M** voluntatibus **R**, *unde Ke. et Mü.* voluptatibus (*dissuadente clausula*) || **13** nec (*prius*) **M** ne **R** || **14** videmus **M** -eamus **R** || **15** civitatum **M** civitatium **R**; *sed haec forma rara: cf. ep. 10, 114, 1; 115 bis* | occurrat] -it **W** || **19** quam *om.* **R** || **20** clementia **M** clementia cui **R** clementia. quid? *Schn.* | tu **R**, *om.* **M** || **21** operatus **R**, *om.* **M** || **25** sentias **R** sententies **M** | vere **M** (*lect. difficilior*) veras **R**, *edd.* | dei curas *Ke.* decoras **M** decoris **ς**

reconciliare aemulas civitates tumentesque populos non
imperio magis quam ratione compescere, intercedere
iniquitatibus magistratuum infectumque reddere, quid-
quid fieri non oportuerit, postremo velocissimi sideris
more omnia invisere, omnia audire et undecumque in-
vocatum statim velut ⟨numen⟩ adesse et adsistere! talia 4
esse crediderim, quae ille mundi parens temperat nutu, si
quando oculos demisit in terras et fata mortalium inter
divina opera numerare dignatus est; qua nunc parte
liber solutusque tantum caelo vacat, postquam te dedit,
qui erga omne hominum genus vice sua fungereris.
fungeris enim sufficisque mandanti, cum tibi dies omnis 5
summa cum utilitate nostra, summa cum tua laude con-
datur.

81. Quodsi quando cum influentibus negotiis paria 1
fecisti, instar refectionis existimas mutationem laboris.
quae enim remissio tibi nisi lustrare saltus, excutere
cubilibus feras, superare immensa montium iuga et
horrentibus scopulis gradum inferre nullius manu,
nullius vestigio adiutum atque inter haec pia mente adire
lucos et occursare numinibus? olim haec experientia 2
iuventutis, haec voluptas erat, his artibus futuri duces
imbuebantur, certare cum fugacibus feris cursu, cum
audacibus robore, cum callidis astu; nec mediocre pacis
decus habebatur submota campis irruptio ferarum et
obsidione quadam liberatus agrestium labor. usurpabant 3
gloriam istam illi quoque principes, qui obire non pot-
erant; usurpabant autem ita, ut domitas fractasque
claustris feras ac deinde in ipsorum quidem ludibrium
emissas mentita sagacitate colligerent. huic par capiendi

4 sq. Hom. Il. 3, 277. Od. 11, 109. 12, 323. Plin. nat. 2, 13 (*sol*) omnia intuens, omnia etiam exaudiens; *cf.* Sen. clem. 1, 3, 3 *et* 1, 8, 4 || **17** sqq. *cf. J. Overbeck, Antike Jagd, Münch. 1927* || **22** artibus: Gratt. cyn. 8; 23

1 tumentesque *dett.* tim- **M** || **5** audire] ad- *Liv.* || **6** numen *edd., om.* **M** || **7** ille **AH** ipse **X** || **8** terras] -am **W** || **11** hominum genus **HX** genus hominum **A** || **21** experientia] experimenta *Lip.* || **28** ita **AH**, *om.* **X** || **29** quidem ϛ quid ni **HX** quid in **A** || **30** huic *Cat.* hiis **M** his ϛ nunc *Lip.*

quaerendique sudor summusque et idem gratissimus
4 labor invenire. enimvero, si quando placuit idem cor-
poris robur in maria proferre, non ille fluitantia vela
aut oculis sequitur aut manibus, sed nunc gubernaculis
adsidet, nunc cum valentissimo quoque sodalium certat
frangere fluctus, domitare ventos reluctantes remisque
transferre obstantia freta.
1 82. Quantum dissimilis illi, qui non Albani lacus
otium Baianique torporem et silentium ferre, non pul-
sum saltem fragoremque remorum perpeti poterat, quin
2 ad singulos ictus turpi formidine horresceret! itaque
procul ab omni sono inconcussus ipse et immotus reli-
gato revinctoque navigio non secus ac piaculum aliquod
3 trahebatur. foeda facies, cum populi Romani imperator
alienum cursum alienumque rectorem velut capta nave
4 sequeretur. nec deformitate ista saltem flumina carebant,
atque etiam Danubius ac Rhenus tantum illud nostri
dedecoris vehere gaudebant non minore cum pudore
imperii, quod haec Romanae aquilae, Romana signa,
Romana denique ripa, quam quod hostium prospectaret,
5 hostium, quibus moris est eadem illa nunc rigentia gelu
flumina aut campis superfusa, nunc liquida ac deferentia
6 lustrare navigiis nandoque superare. nec vero per se
magno opere laudaverim duritiam corporis ac lacer-
torum; sed si his validior ipso corpore animus imperitet,
quem non fortunae indulgentia emolliat, non copiae prin-
cipales ad segnitiem luxumque detorqueant, tunc ego,

3 Prop. 3, 18, 13 fluitantia vela || 8 sqq. *totum hoc cap. cum* Paneg. XII (IX) 14 *cont. Mesk* || 15 Verg. Aen. 5, 161 rectorem navis || 26 Vell. 2, 121, 3 fortunae . . . indulgentiam

4 manibus] navibus *Liv.* || 7 transferre M (*vid. Bae. in edit. ad h. loc.*) transilire *cod. Ottobon. 1215* transfretare *Cat.* transire *Lip.* || 12 ipse et *edd.* ipse etiam M || 13 aliquod] quoddam ς || 17 tantum illud *codd., recte; cf. Caes. Gall. 3, 3, 2; Liv. I praef. 13* (tantum operis), *al.* (*vid. etiam Forcell. — De Vit VI 25*) || 22 ac deferentia* *codd.* (*vid. Thes. l. L. V 313, 44 sqq.*) ac ⟨placi⟩de ferentia *coni. Walter, Ph. Woch. 1925, 351 coll. c. 30, 4* (*sed locus non laborat*) || 24 laudaverim per se magnopere X || 25 ipso AH toto X || 26 indulgentia emolliat *Ba.* (*probabilissime*) indulgentiae molliat M indulgentia molliat *edd.* | non HX nec A

seu montibus seu mari exerceatur, et laetum opere cor-
pus et crescentia laboribus membra mirabor. video enim 7
iam inde antiquitus maritos dearum ac deum liberos ⟨nec
parentum divinitate⟩ nec dignitate nuptiarum magis quam
his artibus inclaruisse. simul cogito, cum sint ista ludus 8
et avocamentum, quae quantaeque sint huius curae
seriae et intentae, et a quibus se in tale otium recipit.
voluptates sunt enim, voluptates, quibus optime de
cuiusque gravitate, sanctitate, temperantia creditur. nam 9
quis adeo dissolutus, cuius non occupationibus aliqua
species severitatis insideat? otio prodimur. an non
plerique principes hoc idem tempus in aleam, stupra,
luxum conferebant, cum seriarum laxamenta curarum
vitiorum contentione supplerent?

83. Habet hoc primum magna fortuna, quod nihil tectum, 1
nihil occultum esse patitur; principum vero non domus
modo, sed cubicula ipsa intimosque secessus recludit om-
niaque arcana noscenda famae proponit atque explicat.
sed tibi, Caesar, nihil accomodatius fuerit ad gloriam
quam penitus inspici. sunt quidem praeclara, quae in pu- 2
blicum profers, sed non minora ea, quae limine tenes. est
magnificum, quod te ab omni contagione vitiorum repri-
mis ac revocas, sed magnificentius, quod tuos; quanto
enim magis arduum est alios praestare quam se, tanto 3
laudabilius, quod, cum ipse sis optimus, omnes circa te
similes tui fecisti. multis illustribus dedecori fuit aut in- 4
consultius uxor adsumpta aut retenta patientius: ita
foris claros domestica destruebat infamia, et, ne maximi
cives haberentur, hoc efficiebatur, quod mariti minores
erant. tibi uxor in decus et gloriam cedit. quid enim illa

15 sqq. Claud. carm. 8, 271 sqq. cunctis tua gentibus—recessus; *cf.* Sen. clem. 1, 8, 1 sq. || **25** omnes c. te: Cic. Att. 13, 52, 2 *οἱ περὶ αὐτόν*

3 sq. *lacunam bene explevit Schn.; cf. supra c. 11, 4* || **6** quae quantaeque **AH**, *om.* **X** | curae *corr. Mü.* illae **M**; *ad 2 sq. cf. etiam Mad., Adv. III 221 sq.* || **7** tale **X** itale **AH** || **8** voluptates: *cf. Sch.*[6] *115* || **11** insideat ς -dat **M** | an non **M** at n. ς || **16** domus modo **AH** modo domus **X** || **23** ac: *cf. Ca.*[1] *42* || **26** fecisti **AH** effecisti **X** || **29** efficiebatur **AH** efficiebat **X**

sanctius, quid antiquius? nonne, si pontifici maximo eli-
genda sit coniunx, aut hanc aut similem (ubi est autem
6 similis?) elegerit? quam illa nihil sibi ex fortuna tua
nisi gaudium vindicat! quam constanter non potentiam
tuam, sed ipsum te reveretur! idem estis invicem, quod
fuistis, probati ex aequo, nihilque vobis felicitas addidit,
nisi quod scire coepistis, quam bene uterque vestrum
7 felicitatem ferat. eadem quam modica cultu, quam parca
comitatu, quam civilis incessu! mariti hoc opus, qui ita
8 imbuit, ita instituit: nam uxori sufficit obsequii gloria.
an, cum videat, quam nullus te terror, nulla comitetur
ambitio, non et ipsa cum silentio incedat ingredientem-
que pedibus maritum, in quantum patitur sexus, imite-
tur? decuerit hoc illam, etiamsi diversa tu facias. sub
hac vero modestia viri quantam debet verecundiam uxor
marito, femina sibi!

1 84. Soror autem tua ut se sororem esse meminit! ut in
illa tua simplicitas, tua veritas, tuus candor agnoscitur;
ut, si quis eam uxori tuae conferat, dubitare cogatur,
utrum sit efficacius ad recte vivendum bene institui an
2 feliciter nasci. nihil est tam pronum ad simultates quam
aemulatio, in feminis praesertim: ea porro maxime
nascitur ex coniunctione, alitur aequalitate, exardescit
3 invidia, cuius finis est odium. quo quidem admirabilius
existimandum est, quod mulieribus duabus in una domo
parique fortuna nullum certamen, nulla contentio est.
4 suspiciunt invicem, invicem cedunt, cumque te utraque
effusissime diligat, nihil sua putant interesse, utram tu
magis ames. idem utrique propositum, idem tenor vitae,
nihilque, ex quo sentias duas esse. te enim imitari, te
5 subsequi student. ideo utraque mores eosdem, quia utra-

6 Ovid. her. 15 (16), 87 ex aequo . . . probata || 11 Tac. Germ. 27, 1 nulla ambitio || 28 ep. 7, 30, 1 effusissime diligas

4 quam constanter HX quam illa constanter A || 6 probati *corr. Pe.* probatis M || 10 obsequi *Bae.* (*ut bona clausula fiat*) || 11 nullus te AH te nullus X | comitetur HX -atur A || 20 an ς aut M || 23 exardescit *edd.* et ardescit Mς || 25 existimandum M estimandum ς || 27 suspiciunt M suscipiunt *dett.* || 28 putant sua ς || 29 idem (*alt.*) ς idemque M

que tuos habet. inde moderatio, inde etiam perpetua
securitas. neque enim umquam periclitabuntur esse
privatae, quae non desierunt. obtulerat illis senatus 6
cognomen Augustarum, quod certatim deprecatae sunt,
quam diu appellationem patris patriae tu recusasses,
seu quod plus esse in eo iudicabant, si uxor et soror tua
quam si Augustae dicerentur. sed, quaecumque illis 7
ratio tantam modestiam suasit, hoc magis dignae sunt,
quae in animis nostris et sint et habeantur augustae,
quia non vocantur. quid enim laudabilius feminis, quam 8
si verum honorem non in splendore titulorum, sed in
iudiciis hominum reponant magnisque nominibus pares
se faciant, et dum recusant?

85. Iam etiam et in privatorum animis exoleverat pris- 1
cum mortalium bonum, amicitia, cuius in locum migra-
verant adsentationes, blanditiae et peior *odio amoris
simulatio. etenim in principum domo nomen tantum
amicitiae, inane scilicet irrisumque, remanebat. nam qui 2
poterat esse inter eos amicitia, quorum sibi alii domini,
alii servi videbantur? tu hanc pulsam et errantem re-
duxisti: habes amicos, quia amicus ipse es. neque enim 3
ut alia subiectis, ita amor imperatur, neque est ullus
adfectus tam erectus et liber et dominationis impatiens,
nec qui magis vices exigat. potest fortasse princeps 4
inique, potest tamen odio esse non nullis, etiamsi ipse
non oderit: amari, nisi ipse amet, non potest. diligis 5
ergo, cum diligaris, et in eo, quod utrimque honestis-
simum est, tota gloria tua est; qui superior factus
descendis in omnia familiaritatis officia et in amicum
ex imperatore summitteris, immo tunc maxime impe-

17 sq. Ovid. a. am. 1, 740 nomen amicitia est, nomen inane fides; *cf.* Symm. 2, 52, 2 || **21** sq. Sen. ep. 9, 6 si vis amari, ama Ovid. a. am. 2, 107; *al.* *(v. Otto 17)*.

5 appellationem **M** deprecationem ς || **6** vel quod *coni. Ba.* || **7** dicerentur **HX** dicen- **A** || **9** habentur **W** || **14** etiam et **M**; *cf. Hof. 662 (et 686); vid. Lö. Verm. Stud. (1936) 67, n. 1* etiam *edd.* et *Liv.* || **16** odio* **w**; *cf. Cic. Lael. 92* ordo **M** || **17** nomen **HX** non **A** || **18** manebat ς || **23** tam et rectus *Monac. 309* || **28** factus *dett.* facis **M** || **30** imperator] -orem *Ke.* -ores *Liv.*

6 rator, cum amicum agis. etenim, cum plurimis ami-
citiis fortuna principum indigeat, praecipuum est prin-
7 cipis opus amicos parare. placeat tibi semper haec
secta, et cum reliquas virtutes tuas tum hanc con-
stantissime teneas, nec umquam tibi persuadeatur hu-
mile esse principi nisi odisse. iucundissimum est in
8 rebus humanis amari, sed non minus amare. quorum
utroque ita frueris, ut, cum ipse ardentissime diligas,
adhuc tamen ardentius diligaris, primum quia facilius
est unum amare quam multos, deinde quia tibi ami-
cos tuos obligandi adest facultas tanta, ut nemo te
possit nisi ingratus non magis amare.

1 86. Operae pretium est referre, quod tormentum tibi
iniunxeris, ne quid amico negares. dimisisti optimum
virum tibique carissimum invitus et tristis, et quasi
retinere non posses, quantumque amares eum, desi-
2 derio expertus es, distractus separatusque, dum cedis
et vinceris. ita, quod fando inauditum, cum princeps
et principis amicus diversa velletis, id potius factum
est, quod amicus volebat. o rem memoriae litterisque
mandandam: praefectum praetorio non ex ingerenti-
bus se, sed ex subtrahentibus legere eundemque otio,
quod pertinaciter amet, reddere, cumque sis ipse dis-

1 sqq. Sall. Iug. 10,4. Tac. hist. 4,7,3 || **18** Cic. nat. deor. 1,82 ne fando quidem auditum est. Sil. 10,483 sq.

85 6 (amicos parare) — **86 6** (et ille qui-) *exstant in cod.* R

3 parare M -ere R (*haudquaquam spernendum*) || **4** reliquas R; *cf. Ke., ind. Hal. hib. 1869, p. XII* alias M | tum M tunc R || **5** tibi R, *om.* M | umquam ... humile *codd. recte;* quidquam ... humilius *infeliciter temptavit Ku.* || **8** principi M -pis R || **9** diligaris M -res R || **11** adest facultas tanta M tanta facultas inest R || **13** tibi M sibi R || **15** carissimum M car- R || **16** quantumque R; *cf. Ke., ind. p. IX* quantum M || **18** quod RHX, *om.* A | inauditum cum M inauditum est quod cum R || **19** factum M ta- R || **20** o rem M rem R | litterisque M (*haec lectio clausula commendatur*) litteris R || **21** praetorio R -rii M || **22** se R, *om.* M | ex R e M || **23** quod RAH quem X

tentus imperi curis, non quietis gloria cuiquam invi-
dere! intellegimus, Caesar, quantum tibi pro labo- 3
riosa ista statione et exercita debeamus, cum otium a
te tamquam res optima et petatur et detur. quam ego
audio confusionem tuam fuisse, cum digredientem
prosequereris! prosecutus es enim nec temperasti tibi,
quominus exeunti in litore amplexus, in litore oscu-
lum ferres. stetit Caesar in illa amicitiae specula, 4
stetit precatusque est abeunti prona maria celeremque,
si tamen ipse voluisset, recursum nec sustinuit rece-
dentem non etiam atque etiam votis, lacrimis sequi.
nam de liberalitate taceo. quibus enim muneribus 5
aequari haec cura principis, haec patientia potest, qua
meruisti, ut ille sibi nimium fortis ac prope durus
videretur? nec dubito, quin agitaverit secum, an gu-
bernacula retorqueret, et fecisset, nisi quod paene ipso
contubernio principis felicius iucundiusque est desi-
derare principem desiderantem. et ille quidem ut 6
maximo fructu suscepti, ita maiore depositi officii glo-
ria fruitur, tu autem facilitate ista consecutus es, ne
quem retinere videaris invitum.

87. Civile hoc et parenti publico convenientissimum, 1
nihil cogere semperque meminisse nullam tantam po-
testatem cuiquam dari posse, ut non sit gratior potes-
tate libertas. dignus es, Caesar, qui officia mandes 2
deponere optantibus, qui petentibus vacationem invi-
tus quidem, sed tamen tribuas, qui ab amicis oranti-
bus requiem non te relinqui putes, qui semper inve-

5 confusionem: *vid. ad* ep. 1, 22, 12 || 9 sq. *cf.* Ovid. met. 6, 450 celeres . . . recursus (*p. 233 Mag.*)

1 imperî curis *Bae.* (*clausulae causa*) imperii curis M in periculis R | non quietis *duplic.* R | gloria *Keilii cod. d* gloriam *rell.; sed cf. Ke.*[2] *6 et Ca.*[1] *64 sq.* (*vid. ep. 1, 10, 12. 2, 10, 2. 2, 20, 8 al.*) || 3 et *om.* R || 6 prosecutus es (es *in ras.*) R prosecutus M || 7 in litore osculum R osculum M || 9 stetit R, *om.* M | est abeunti prona R, *om.* M || 11 lacrimis M; et lacrimis R *cf. Ke., ind. p. XI* || 15 videretur M videtur R || 16 quod Rς quo M || 19 fructu ς -us M || 22 hoc AH hoc erat X

3 nias, et quos ex otio revoces et quos otio reddas. vos
quoque, quos parens noster familiariter inspicere di-
gnatur, fovete iudicium eius, quod de vobis habet: hic
4 vester labor est. princeps enim, cum in uno probavit
amare se scire, vacat culpa, si alios minus amat.
ipsum quidem quis mediocriter diligat, cum leges
amandi non det, sed accipiat? hic praesens, ille mavult
absens amari; uterque amatur, ut mavult: nemo in
taedium praesentia, nemo in oblivionem absentia venit.
5 tenet quisque locum, quem semel meruit, faciliusque
est, ut oculis eius vultus absentis quam ut animo
caritas excidat.

1 88. Plerique principes, cum essent civium domini,
libertorum erant servi: horum consiliis, horum nutu
regebantur; per hos audiebant, per hos loquebantur;
per hos praeturae etiam et sacerdotia et consulatus,
2 immo ab his petebantur. tu libertis tuis summum qui-
dem honorem, sed tamquam libertis habes abunde-
que sufficere his credis, si probi et frugi existimentur.
scis enim praecipuum esse indicium non magni prin-
3 cipis magnos libertos. ac primum neminem in usu
habes nisi aut tibi aut patri tuo aut optimo cuique
principum dilectum spectatumque; hos ipsos cotidie
deinde ita formas, ut se non tua fortuna, sed sua
metiantur: et tanto magis digni sunt, quibus honor
4 omnis praestetur a nobis, quia non est necesse. iustisne
de causis senatus populusque Romanus Optimi tibi
cognomen adiecit? paratum id quidem et in medio po-

5 Ovid. fast. 2, 204 porta vacat culpa. Sen. Thyest. 321 || **13** sq. Vell. 2, 73, 1 (Pompeius) libertorum suorum libertus servorumque servus || **26** sq. *cf.* ep. 2, 17, 29 || **27** sqq. (§ 4—8); *cf.* Sen. clem. 1, 14, 2 (*vid. Mesk, Quellenanalyse p. 88 sq.: v. supra p XXVII*)

1 revoces . . . otio *om.* A || **3** fovete *dett.* fovet M || **8** amatur *Schä.* -etur M || **9** venit ς -niat M || **10** quisque ς quis M || **14** nutu X na- AH || **15** per hos loq. *om.* A || **17** immo AH immo et X || **20** indicium HX iud- A || **23** spectatumque *Ge.* statimque M aestimatumque *Gr.* || **23** sq. hos ipsos cottidie (*vel* coti-) deinde *codd.* deinde hos ipsos cottidie *Bu.* || **25** metiantur HX men- A | digni sunt AH digni X

situm, novum tamen. scias neminem ante meruisse,
quod non erat excogitandum, si quis meruisset. an 5
satius fuit felicem vocare? quod non moribus, sed
fortunae datum est. satius magnum? cui plus invi-
diae quam pulchritudinis inest. adoptavit te optimus
princeps in suum, senatus in optimi nomen. hoc tibi 6
tam proprium quam paternum; nec magis distincte de-
finiteque designat, qui Traianum quam qui optimum
appellat, ut olim frugalitate Pisones, sapientia Laelii,
pietate Metelli monstrabantur; quae simul omnia uno
isto nomine continentur. nec videri potest optimus,
nisi qui est optimis omnibus in sua cuiusque laude
praestantior. merito tibi ergo post ceteras appellatio- 7
nes haec est addita ut maior. minus est enim impera-
torem et Caesarem et Augustum quam omnibus im-
peratoribus et Caesaribus et Augustis esse meliorem.
ideoque ille parens hominum deorumque optimi prius 8
nomine, deinde maximi colitur. quo praeclarior laus
tua, quem non minus constat optimum esse quam
maximum. adsecutus es nomen, quod ad alium trans- 9
ire non possit, nisi ut adpareat in bono principe alie-
num, in malo falsum, quod, licet omnes postea usur-
pent, semper tamen agnoscetur ut tuum. etenim, ut 10
nomine Augusti admonemur eius, cui primum dicatum
est, ita haec optimi appellatio numquam memoriae ho-
minum sine te recurret, quotiensque posteri nostri op-
timum aliquem vocare cogentur, totiens recordabuntur,
quis meruerit vocari.

89. Quanto nunc, dive Nerva, gaudio frueris, cum 1
vides et esse optimum et dici, quem tamquam opti-
mum elegisti! quam laetum tibi, quod comparatus
filio tuo vinceris! neque enim alio magis aprobatur
animi tui magnitudo, quam quod optimus ipse non

9 sq. Auson. grat. act. VIII 38 (*p. 24 Sch.*) neque enim iustius — Gratianus || **17** Cic. nat. deor. 2, 64 (extr.) || **19** Sen. clem. 1, 19, 9 || **29** *cf.* Paneg. VII (VI) 14, 4

9 Laelii] leli **M** || **12** optimus (*sic*) omnibus **AH** omnibus optimus **X** || **17** prius **HX**, *om.* **A** || **18** nomine *post* maximi *habet* **X** || **23** agnoscetur **M** cogn- ς || **24** cui **HX** tui **A** || **31** tibi laetum ς

2 timuisti eligere meliorem. sed et tu, pater Traiane,
(nam tu quoque, si non sidera, proximam tamen side-
ribus obtines sedem) quantam percipis voluptatem,
cum illum tribunum, illum militem tuum tantum im-
peratorem, tantum principem cernis cumque eo, qui
adoptavit, amicissime contendis, pulchrius fuerit ge-
3 nuisse talem an elegisse! macte uterque ingenti in rem
publicam merito, cui hoc tantum boni contulistis! licet
alteri vestrum filii virtus triumphalia, caelum alteri
dederit, non minor tamen vestra laus, quod ista per
filium, quam si ipsi meruissetis.
1 90. Scio, patres conscripti, cum ceteros cives tum
praecipue consules oportere sic adfici, ut se publice
2 magis quam privatim obligatos putent. ut enim malos
principes rectius pulchriusque est ex communibus in-
iuriis odisse quam ex propriis, ita boni speciosius
amantur ob ea, quae generi humano quam quae homi-
3 nibus praestant. quia tamen in consuetudinem vertit,
ut consules publica gratiarum actione perlata suo
quoque nomine, quantum debeant principi, profitean-
tur, concedite me non pro me magis munere isto quam
pro collega meo Cornuto Tertullo, clarissimo viro,
4 fungi. cur enim non pro illo quoque gratias agam,
pro quo non minus debeo? praesertim cum indulgen-
tissimus imperator in concordia nostra ea praestiterit
ambobus, quae, si tantum in alterum contulisset, am-
5 bos tamen aequaliter obligasset. utrumque nostrum
ille optimi cuiusque spoliator et carnifex stragibus
amicorum et in proximum iacto fulmine adflaverat.
isdem enim amicis gloriabamur, eosdem amissos luge-
bamus, ac sicut nunc spes gaudiumque, ita tunc com-
6 munis nobis dolor et metus erat. habuerat hunc hono-

2 proximam t. s.: Cic. rep. 6, 13 || **29** Verg. Aen. 2, 649 fulminis adflavit ventis

2 nam tu **M** nam et tu ς || **6** fuerit *Liv.* fuisse **M** fecisse ς || **10** dederit **HX** dedit **A** || **16** ex propriis **AH** propriis. || **19** perlata] peracta *Ern.* perorata *coni. Ba., improb. Bu.; cf. Obs. 179* || **24** non minus **M** minus ς || **28** ille] -i ς || **31** nunc *cod. Augustanus 118, edd., om.* **M**

rem periculis nostris divus Nerva, ut nos, etsi minus
ut bonos, promovere vellet, quia mutati saeculi signum
et hoc esset, quod florerent, quorum praecipuum vo-
tum ante fuerat, ut memoriae principis elaberentur.
91. Nondum biennium compleveramus in officio la- 1
boriosissimo et maximo, cum tu nobis, optime prin-
cipum, fortissime imperatorum, consulatum obtulisti,
ut ad summum honorem gloria celeritatis accederet:
tantum inter te et illos principes interest, qui beneficiis 2
suis commendationem ex difficultate captabant gra-
tioresque accipientibus honores arbitrabantur, si prius
illos desperatio et taedium et similis repulsae mora
in notam quandam pudoremque vertissent. obstat ve- 3
recundia, quominus percenseamus, quo utrumque nos-
trum testimonio ornaris, ut amore recti, amore rei
publicae priscis illis consulibus aequaveris. merito 4
necne, neutram in partem decernere audemus, quia
nec fas est adfirmationi tuae derogare et onerosum
confiteri vera esse, quae de nobis, praesertim tam
magnifica, dixisti. tu tamen dignus es, qui eos con- 5
sules facias, de quibus ista possis praedicare. tribuas
veniam, quod inter haec beneficia tua gratissimum est
nobis, quod nos rursus collegas esse voluisti. ita cari- 6
tas mutua, ita congruens tenor vitae, ita una eadem-
que ratio propositi postulabat, cuius ea vis, ut morum
similitudo concordiae nostrae gloriam minuat, ac per-
inde sit mirum, si alter nostrum a collega ac si a
se ipse dissentiat. non ergo temporarium et subitum 7
est, quod uterque collegae consulatu tamquam iterum
suo gaudet, nisi quod tamen, qui rursus consules

5 sq. ep. 5, 14, 5 || **9** sq. Sen. ben. 2, 5 || **28** temp.: ep. 6, 13, 5 || **29** sq. Paneg. XI (III) 6, 7

1 minus *codd.* minus ⟨notos⟩ *Lip.; cf. Robertson, Cl. Rev. 1923, 107 sq. et Sch.*[5] *30* || **4** elaberentur ς -remur **M** || **5** laboricsissimo **X** laborissimo **AH** || **12** et taedium] in t. *Ba.* || **13** vertissent **M** -et *dett.* || **14** percenseamus **HX** percenserimus **A** || **17** audemus **AH** -eamus **X** || **18** nec] ne **A** || **21** ista possis **M** possis ista ς, *edd. pars* || **23** nos *om.* ς || **28** ipse] -o *Cat.* | subitum **HX** subd- **A**

fiunt, bis quidem, sed temporibus diversis obligantur,
nos duos consulatus simul accepimus, simul gerimus,
alterque in altero consules et iterum et pariter sumus.
1 92. Illud vero quam insigne, quod nobis praefectis
aerario consulatum ante quam successorem dedisti!
aucta est dignitas dignitate, nec continuatus tantum,
sed geminatus est honor, finemque potestatis alterius
2 ⟨altera⟩, tamquam parum esset excipere, praevenit. tanta
tibi integritatis nostrae fiducia fuit, ut non dubitares
te salva diligentiae tuae ratione facturum, si nos post
maximum officium privatos esse non sineres. quid,
quod eundem in annum consulatum ⟨tuum et⟩ nostrum
contulisti? ergo non alia nos pagina quam te con-
sulem accipiet, et nostra quoque nomina addentur
3 fastis, quibus ipse praescriberis. tu comitiis nostris
praesidere, tu nobis sanctissimum illud carmen praeire
dignatus es, tuo iudicio consules facti, tua voce re-
nuntiati sumus, ut idem honoribus nostris suffragator
4 in curia, in campo declarator exsisteres. nam, quod
e⟨i n⟩os potissimum mensi attribuisti, quem tuus natalis
exornat, quam pulchrum nobis! quibus edicto, qui-
bus spectaculo celebrare continget diem illum triplici
gaudio laetum, qui principem abstulit pessimum, dedit
5 optimum, meliorem optimo genuit. nos sub oculis tuis
augustior solito currus accipiet, nos inter secunda
omina et vota certantia, quae praesenti tibi conferen-
tur, vehemur alacres et incerti, ex utra parte maior
auribus nostris accidat clamor.

13 pagina: *cf.* Verg. ecl. 6, 12 || **22** spectaculo: Suet. Tib. 26, 1

2 sim. accep. **AH** accep. sim **X** || **3** consules et *Ba.; cf. praef. p. XXV* cons. (*i. e.* consul) sed **M**, *Lip.* || **8** altera *post* alterius *inser. Ke., ante* praevenit *Liv., post* praevenit *Mü.* || **12** tuum et *Sauppe (cf. Philol. 1871, 136 et Mad., Adv. III 222) om.* **M** || **13** te **M** quae te *codd. Paris.* (*recep. Schw. et Ba.*) || **15** praescriberis *Cat.* *per-* **M** || **19** nam] iam *Ke.* (*coniectura haud necessaria*) || **20** ei nos *corr. Schw.*] eos **M** ei w || **26** omina ς -nia **M** | quae pr. t. conf. *iterat* **A** || **27** utra **HX** utraque **A**

93. Super omnia tamen praedicandum videtur, quod 1
pateris consules esse, quos fecisti; quippe nullum pe-
riculum, nullus ex principe metus consulares animos
debilitat et frangit, nihil invitis audiendum, nihil
coactis decernendum erit. manet manebitque honori
veneratio sua, nec securitatem auctoritate perdemus.
ac, si quid forte ex consulatus fastigio fuerit deminu- 2
tum, nostra haec erit culpa, non saeculi. licet enim,
quantum ad principem, licet tales consules agere, qua-
les ante principes erant. ullamne tibi pro beneficiis 3
referre gratiam parem possumus? nisi tamen illam,
ut semper nos meminerimus consules fuisse et con-
sules tuos, ea sentiamus, ea censeamus, quae consu-
laribus digna sunt, ita versemur in re publica, ut cre-
damus esse rem publicam, non consilium nostrum,
non operam subtrahamus nec defunctos nos et quasi
dimissos consulatu, sed quasi adstrictos et devinctos
putemus eundemque locum laboris et curae quem re-
verentiae dignitatisque teneamus.

94. In fine orationis praesides custodesque imperii 1
divos ego consul pro rebus humanis ac te praecipue,
Capitoline Iuppiter, precor, ut beneficiis tuis faveas
tantisque muneribus addas perpetuitatem. audisti, quae 2
malo principe precabamur: exaudi, quae pro dissi-
millimo optamus. non te distringimus votis; non enim
pacem, non concordiam, non securitatem, non opes
oramus, non honores: simplex cunctaque ista com-
plexum omnium votum est salus principis. nec vero
novam tibi iniungimus curam. tu enim iam tunc 3
illum in tutelam recepisti, cum praedonis avidissimi

3 Tac. ann. 11, 20, 1 metus ex imperatore || 21 sqq. Auson. grat. act. XVIII 79 (*p. 29 Sch.*) || 25 sqq. Auson. grat. act. I 3 (*p. 20 Sch.*): nunc votis—decretis

7 deminutum **AH** di- **X** || 11 tamen **M** tantum (*vel* tum) ς || 16 defunctos] disiunctos *edd. pars* deiunctos *Dü.* || 21 divos (-ves) *codd.* deos *edd.* | consul ς -les **M** || 24 malo principe **M**; *cf. c. 36, 1 et Bae., diss. 79* malo principi *edd.* pro malo principe **w**, *Ke.* || 29 novam **M** nova **w**, *vulg.* | curam **AH**, *om.* **X**

faucibus eripuisti; neque enim sine auxilio tuo, cum
altissima quaeque quaterentur, hic, qui omnibus ex-
celsior erat, inconcussus stetit: praeteritus est a pes-
simo principe, qui praeteriri ab optimo non poterat.
4 tu clara iudicii tui signa misisti, cum proficiscenti ad
exercitum tuo nomine, tuo honore cessisti. tu voce
imperatoris, quid sentires, locutus filium illi, nobis
5 parentem, tibi pontificem maximum elegisti. quo ma-
iore fiducia isdem illis votis, quae ipse pro se nun-
cupari iubet, oro et obtestor, si bene rem publicam,
si ex utilitate omnium regit, primum ut illum nepoti-
bus nostris ac pronepotibus serves, deinde ut quando-
que successorem ei tribuas, quem genuerit, quem for-
maverit similemque fecerit adoptato, aut, si hoc fato
negatur, in consilio sis eligenti monstresque aliquem,
quem adoptari in Capitolio deceat.
1 95. Vobis, patres conscripti, quantum debeam, publi-
cis etiam monimentis continetur. vos mihi in tribu-
natu quietis, in praetura modestiae, vos in istis etiam
officiis, quae studiis nostris circa tuendos socios in-
iunxeratis, cum ⟨fidei⟩ tum constantiae antiquissimum
2 testimonium perhibuistis. vos proxime destinationem
consulatus mei his acclamationibus adprobavistis, ut
intellegam etiam atque etiam enitendum mihi, ut hunc
consensum vestrum complectar et teneam et in dies
augeam. etenim memini tunc verissime iudicari, me-
3 ruerit quis honorem necne, cum adeptus est. vos modo
favete huic proposito et credite, si cursu quodam pro-
vectus ab illo insidiosissimo principe, antequam pro-

1 Ter. Haut. 673. Cic. Cat. 2, 2. 3, 1; *al.* (*v. Otto 133*) || **3** praeteritus est: Cic. Planc. 8 || **16** *vid. supra 8,1 et 3*

3 praeteritus* **AH** perterritus **X** || **4** praeteriri **AH** perterri **X** | poterat *dett.* -erit **M** -uit *edd.* || **7** nobis] vo- **A** || **15** sis eligenti (*vel* eleg-) *edd.* si elegenti **H** si legenti **AX** sibi legenti **w** | monstresque **M** monstres **ς** || **19** etiam officiis **AH** officiis etiam **X** || **20** quae studiis *Mad.* (*Adv. III 222*) qua et e studiis **M** (*de* estudiis: *cf. Leumann, Lat. Laut- u. Formenl. p. 98 et Schuchardt, Vok. II 338 sq.*) || **21** ⟨fidei⟩ *Ke.; cf. ep. 1, 7, 2 et 3, 9, 23, om. codd.* || **23** his **M**, *om.* **ς** || **28** favete **HX** faveto **A** | quodam **ς** quon- **M** || **29** ab *codd.* sub *coni. Gi.*

fiteretur odium bonorum, postquam professus est, substiti; cum viderem, quae ad honores compendia paterent, longius iter malui; si malis temporibus inter maestos et paventes, bonis inter securos gaudentesque numeror; si denique in tantum diligo optimum principem, in quantum invisus pessimo fui. ego reveren- 5
tiae vestrae sic semper inserviam, non ut me consulem et mox consularem, sed ut candidatum consulatus putem.

2 compendia: *cf.* Gell. praef. 12; *vid. Thes. l. L. III 2040, 57* || **8** candidatum c.: *v. supra* 69, 3; *cf.* ep. 6, 6, 2.

2 cum *codd.* si cum *Heumann; cf. Schw. edit. p. 487* || **3** malui **w** -it **M** || **7** non ut **M** ut non **ς**, *edd. pars* || **8** sed ut **HX** et **A**

APPENDIX EPIGRAPHICA

C· PLINIVS· L· F· OVF· CAECILIVS *secundus cos*
AVGVR· LEGAT· PRO PR· PROVINCIAE· PON*ti et bithyniae*
CONSVLARI· POTESTA*t*. IN· EAM· PROVINCIAM· E*x s. c. missus ab*
IMP· CAESAR· NERVA· TRAIANO· AVG· GERMAN*ico dacico p. p.*
CVRATOR· ALVEI· TI*b*ERIS· ET· RIPARVM· E*t cloacar. urb.*
PRAEF· AERARI· SATV*r*NI· PRAEF· AERARI· MIL*it. pr. trib. pl.*
QVAESTOR· IMP· SEVIR· EQVITVM *romanorum*
TRIB· MILIT· LEG· *III* GALLICA*e* X *vir stli*
TIB· IVDICAND· THERM *as ex HS* . . . . ADIECTIS . IN
ORNATVM· HS $\overline{CCC}$ . . . . *et eo amp* LIVS . IN . TVTELA*m*
HS· $\overline{CC}$· T· F· I· *item in alimenta* LIBERTOR· SVORVM· HOMIN· C
HS· $\overline{|XVIII|}$ $\overline{LXVI}$ DCLXVI· REI *p. legavit quorum inc*REMENT· POSTEA· AD· EPVLVM
*pl*EB· VRBAN· VOLVIT· PERTIN*ere* . . . . . *item vivu*S· DEDIT· IN ALIMENT· PVEROR
ET· PVELLAR· PLEB·VRBAN ·IS $\overline{d}$ *item bybliothecam et* IN TVTELAM· BYBLIOTHE
CAE· HS· $\overline{C}$

Cf. Dessau, Inscr. Lat. sel. 1, nr. 2927; Mommsen, Gesamm. Schriften IV p. 444 adn.; W. Otto, Zur Lebensgeschichte des jüngeren Plinius, p. 12 sq. — Transcriptionem huius inscriptionis praebuimus in RE (vol. XXI s. v. C. Plinius Caec. Sec.).

CIL V 5263.[1]) COMI

C· PLINIO· L· F
OVF CAECIL I O
SECVNDO COS
AVG· CVR· ALVEI· TIBER
ET RIP*ar et cloac*A*r* VRB

Cf. Mommsen, l. l. p. 442; Otto, l. l. p. 12 sq.

1) Mommsenum (l. l. p. 394 sq.) non recte etiam hanc, quam infra litteris consignamus, inscriptionem (CIL V 5279) ad Plinium eiusque consanguineos rettulisse docuerunt *Beliczay* (cf. Woch. für klass. Philol. IV, 1887, 311), *Groag* (RE III 1199, s. v. Caecilius), *Allain* (I 24, not. 1), *Otto* (l. l. p. 5 sqq.); verba autem huius inscriptionis, quae Comi inventa et primum a Benedicto Iovio a. 1496 edita est, haec sunt:

L. Caecilius L. f. Cilo IIII vir a(edilicia) p(otestate), qui testamento suo (sestertium) n(ummum) XXXX (milia) municipibus Comensibus levavit, ex quorum reditu quotannis per Neptunalia oleum in campo et in thermis et in balineis omnibus, quae sunt Comi, populo praeberetur, t(estamento) f(ieri) i(ussit) et L. Caecilio L. f. Valenti et P. Caecilio L. f. Secundo et Lutullae Picti f. contubernali.

Aetas properavit; faciendum fuit. Noli plangere, mater. Mater rogat, quam primum ducatis se ad vos.

Mommsenus (id quod iam Benedictus Iovius opinatus erat) L. Caecilium L. f. Cilonem Plinii minoris patrem, L. Caecilium L. f. Valentem Plinii minoris fratrem, P. Caecilium L. f. Secundum ipsum Plinium minorem esse putavit.

CIL V 5667. FEGII (Fecchio)

C· PLINI*o* *l.* *f.*
OVF . CAEC*ilio*
SECVNDO . *c* O S
AVGVR· CVR· ALV· TIB
E*t* *ri*P· ET CLOAC· VRB
P*raef.* *a*ER· SAT· PRAEF
AER· MIL· ////Ↄ IMP
SEVIR· EQ· R· TR· M *i* L
LEG· III· GALL· X· VIRO
STL· IVD· FL· DIVI· T· AVG
VERCELLENS

Cf. Mommsen, l. l. p. 443.

CIL XI 5272. HISPELLI (Spello)

*imperatori*S *TRIB* . PLEBIS . PR
cur. alvei *TIBERIS*· EX S· C· PRO
in prov. ponto *ET BITHY*NIA · ET· LEGATVS
*testame*NTO *fieri* IVSSIT

Cf. Bormann, Archäol.-epigr. Mitteil. aus Österreich XV (1892), 37sqq.; Mommsen, Ephemeris epigraph. VII (1892), 444sq.; Gesamm. Schrift. IV 444sqq. — Inclinatis litteris, quas vocant maiusculis, verba vel litterae notantur, quae nunc quidem deperditae sunt, sed ab editoribus saec. XVI. lectae.

Addit. ad vol. V. Gall. Cisalp. 745.[1]) COMI

*Caeci*LIAE· F· SVAE· NOMIN*e* L· CA*e*
*ciliu*S· C· F· OVF· SECVNDVS· PRAEF·
fabr. A· COS· IIII VIR· I· D· PONTIF· TEM
plum AETERNITATI· ROMAE· ET· AVGV*sti*
*c*VM· PORTICIBVS· ET· ORNAMEN
TIS· INCOHAVIT
· *Caeci*LIVS· SECVNDVS· F· DEDIC

Cf. Pais, Corp. inscript. Lat. supplementa Italica, fasc. I: Addit. ad vol. V Galliae Cisalpinae 745 in Atti R. Accad. dei Linc. Ser. IV, Mem. classe di scienze mor. vol. V (1888); Otto, l. l. p. 5 sqq.; vid. ibid. p. 16: '*Es ist . . . sogar recht wohl möglich, daß uns in dem jüngeren Secundus, dem Weiher des Tempels, tatsächlich unser Plinius* — i. e. Plinius minor — *entgegentritt.*'

1) Aliae inscriptiones, quae ad Plinium minorem vel ad homines ab eo commemoratos attinent, hae sunt: CIL V 5264 (fragmentum, quod minimi sane momenti est); V 5267 (ubi Calpurnius Fabatus commemoratur, tertiae Plinii uxoris avus; vid. Dessau 2721); VI 1552 (ubi repetuntur verba inscript. XI 5272 „ex Fulvii Ursini schedis"); XI 6689[171] (nota in latere: C. P. C. S.); XIV 2925 (ubi mentio fit Cornuti Tertulli, qui fuit *legatus propraetore . . . provinciae Ponti et Bithyniae;* vid. Dessau 1024). — Cf. etiam G. F. Gamurrini, Strena Helbigiana, Lipsiae 1900, p. 93 sqq. (impr. p. 95).

INDEX VERBORVM ET LOCVTIONVM

(Memorabiles quaedam res grammaticae et rhetoricae proferuntur.[1])

Littera P. significatur *Panegyricus*.

a (*rarioris usus exempla*): hoc a Maurico novum non est 4, 22, 4 cubiculum a proxima platano viride 5, 6, 22
abactus (*ἅπ. εἰρ.*) P. 20, 4
ablativus: a) modi: hoc certe iudicio facio 4, 15, 1 decessit veteri testamento 5, 5, 2; *cf.* 7, 24, 2. 8, 18, 3 quievit verissimo ... somno 6, 16, 13 nisi ... misero ... solacio credidissem 6, 20, 17 *b) qualit.:* multos parvo ingenio, litteris nullis, ut bene agerent, agendo consecutos 6, 29, 4 quaestor patre praetorio, propinquis consularibus 4, 15, 10 *c) instrum.:* comoedis cena distinguitur 3, 1, 9 receptacula habitatore servo teruntur P. 50, 3; *cf.* 3, 19, 6 (imbecillis cultoribus) *d) pretii:* magno (*pro* magni) aestimari P. 37, 5 *e) causae:* dubitat diversitate rationum 1, 22, 3 ne tacitis suffragiis impudentia inrepat 3, 20, 8 divinitate parentum desides ac superbos P. 11, 4; *vid. etiam s. v.* invidere *f) loci:* interiore circumitu 2, 17, 15 (*cf.* interioribus circulis 5, 6, 33) domum meam Esquiliis quaerat 3, 28, 5 *g) temporis: hoc ablat. saepe temporis spatium signi-*

1) Praeter eas disputationes, quas Burkhard (Wien. Stud. XXV 1903, 160 sqq.), Consoli, Hofacker, Lagergren, Kienzle, Kraut, Norden, Novák (Studia gramm. 1901), Stout (Class. Phil. XX 1925, 145 sqq.), Thörnell, Unità, Visy, Zielinski scripserunt (vid. supra p. XXIII sqq.), hasce hoc loco commentationes liceat proferre: V. d'Agostino, I diminutivi in Plinio il giov., Atti della R. Accad. di Torino LXVI 1931, 93 sqq.; H. Bornecque, Les lois métriques de la prose oratoire latine *eqs.*, Rev. de phil. XXIV 1900, 201 sqq.; G. F. Clark, The case-construction after the comparative in Pliny's Letters, Smith College Class. Stud. III 1922; A. Corradi, In C. Plinium Caec. Sec. observationes ad orationem verborumque constructionem et usum pertinentes, Bergami 1889 (cf. Riv. di fil. 1884, 500 sqq.); R. C. Flickinger, The accusative of exclamation, Amer. Journ. of Phil. XXXIV 1917, 276 sqq.; F. Gaillard, De breviloquentia Pliniana quaestiones sel., diss., Marpurg. 1904; A. W. de Groot, La prose métrique latine, Rev. d. Ét. III 1925,

ficatur: 4, 13, 1 (diebus). 4, 16, 2 (horis). 8, 5, 1 (annis). 10, 67, 1 (biduo), *sim.*
abolita accusatio 7, 6, 6; *cf.* Ulp. dig. 38, 2, 14
abominari: quod abominor 6, 22, 7; *cf.* Ovid. met. 9, 677. Curt. 7, 4, 12
absolutissimus *vid. s. v.* superlativus; *cf.* Rhet. Her. 2, 18, 28. Cic. Tim. 12
abstracta (substantiva) vid. s. v. pluralis
abunde: abunde capax 2, 17, 11; *cf.* P. 38, 5 *cum verbo* esse *coniunctum:* mihi abunde est, si *eqs.* 4, 30, 11; *cf.* 5, 8, 7. 7, 2, 3. P. 44, 7
accinctus (= '*streng gehalten*') P. 20, 3; *cf.* Ennod. carm. 2, 88, 5; *v. Thes. l. L. I 302, 80 et 304, 5 sqq.*
accusativus: verba quaedam cum acc. coniunguntur (pro de *cum abl.)*: quae facta, quos viros audias 3, 1, 6; *cf.* 3, 20, 5. 4, 2, 7. 7, 27, 7 (audita simulacra). illas, quae leguntur 7, 19, 7 agnoscit ... naratam sibi effigiem 7, 27, 8. *v. sub* adniti, agere, cogere, cogitare, festinare, gerere, pavere, saltare, vigilare. — *absolute usurpantur haec verba (vid. s. v.)*: admittere, audire, conferre, discere, disponere, enuntiare, exprimere, obtinere, studere. *acc. exclamationis:* 2, 10, 1. 2, 20, 2. 4, 21, 1. P. 19, 4. 58, 4; *praecedente interiect.* o: 5, 16, 6. 6, 11, 1. P. 7, 1. 86, 2
accusativus cum inf.: a) in sententiis interrogat.: hominemne Romanum tam Graece loqui? 4, 3, 5 *b) in sententiis relat. orat. obl.:* 2, 20, 13. 9, 13, 16
ac deinde 7, 24, 7
acor (*i. q.* acerbitas): 7, 3, 5
acti: *v.* quid acti sit
actiuncula (*i. q.* brevis causae oratio) 9, 15, 2
activum: vid. s. v. verbum
adductior ('*kürzer*'): 1, 16, 4; *cf. Thes. l. Lat. I 603, 18 sqq.*

fasc. 3; IV 1926, fasc. 1.; H. Holstein, De Plini minoris elocutione, progr. Naumburg. 1862 et Magdeb. 1869; A. Ludewig, Quomodo Plinius maior, Seneca, Curt. Ruf., Plin. min. particula '*quidem*' usi sint, Prager Phil. Stud. III 1891; Ph. Menna, De infinitivi apud Plin. min. usu, diss., Rostochii 1902; C. Morawski, De sermone scriptorum Lat. aetatis quae dicitur argenteae observationes, Eos II 1895, 32 sqq.; P. Morillot, De Plinii minoris eloquentia, Gratianopoli 1888; F. Spatzek, De clausulis Plinianis in C. Plini Caec. Sec. Epist. in Kukulae edit. alt. (1923) p. VII sqq. (cf. Rhein. Mus. LXXIII 1920, 181 sqq.); R. B. Steele, Chiasmus in the Epistles of Cic., Sen., Plin. and Fronto, Studies in honor of B. L. Gildersleeve 1902, 339 sqq. et The abl. absol. in the Epistles of Cic., Sen., Plin. and Fronto, Amer. Journ. of Phil. XXV 1904, 315 sqq.; A. R. Wightman, De '*dum*', '*donec*', '*quoad*' coniunctionum usu, diss., Harv. Univ. 1909.

adhuc *i. q.* etiam tum: P. 57, 1
adiectiva in plurali numero posita cum genet. coniunguntur hisce locis: incerta fortunae 3, 19, 4 montium abrupta 8, 4, 2 plana civitatis 10, 37, 2 usurpata collium P. 30, 4. *adiectiva pro adverbiis:* Caesarem . . . subitum inopinatumque venisse 1, 13, 3 longius abii, libens tamen 4, 22, 7 tacitae 5, 17, 6; *cf.* tacitus agitavi P. 4, 4 (*v.* Cic. Catil. 1, 18. de orat. 3, 64) rarissimus emptor inveniebatur 10, 96, 10
adlegare patrocini foedus 3, 4, 4; *cf.* 3, 15, 1. 10, 58, 3. P. 70, 1: *vid. Thes. l. L. (s. v.)*
admittere: ecquid iam mare admitteret 6, 16, 17 *pro* admissionem dare: P. 48, 2
adniti: quod ego . . . adnitar 6, 18, 1
adnominatio: facilitas . . . facultas 6, 29, 5 scire, quid simus, . . . exercere, quod scimus 8, 14, 10
adnotatio (*'Bemerkung'*) 7, 20, 2
adrasum 2, 12, 1: *vid. Thes. l. L. II 634, 12 sq.*
adsertio: adsertionem denegare 10, 66, 2; *cf.* Quint. 3, 6, 57
adstrepere = obmurmurare P. 26, 2
adversantibus ventis 4, 30, 8: *vid. Thes. l. L. I 850, 26 sqq.*
aeque ut 1, 20, 1 aeque quam 5, 19, 5
agere aliquem (= partes alicuius agere): sunt, qui defunctorum . . . amicos agant 1, 17, 1 matrem . . . agere 3, 16, 6 duces agere 8, 14, 5 patrem . . . ago 9, 15, 3 egisti tribunum P. 15, 2 agere . . . consulem (= esse consul) 56, 3; *cf.* 76, 1. 85, 5. 93, 2: *vid. Thes. l. L. I 1399, 24 sqq.*
alimenta 1, 8, 10. P. 26—28: *cf. Thes. l. L. I 1585, 53 sqq.*
aliquando *i. q.* tandem: P. 50, 4
anaphora: e multis exemplis haec affero: 1, 3, 1 (quid). 1, 9, 4 *sq.* (nihil . . . nemo . . . nulla . . . -o). 2, 1, 6 *et* 12. 2, 13, 6 (mira). 2, 17, 3 (multi) *et* 10 (plurimo) *et* 25 (haec). 3, 1, 7 (mira). 3, 6, 5 (dignum), *al. permulta exempla invenis in Paneg.: cf. exempli gratia* c. 34
anastrophe: hunc subter 8, 8, 2
andron (*ἀνδρών, 'Gang', 'Korridor'*) 2, 17, 22
ἀπὸ κοινοῦ (haec figura apud Pl. haud raro reperitur; haec habes exempla:) alius excessisse materiam, alius dicitur non implesse 1, 20, 21 ut errare me, sed cum illis sinant 5, 3, 4; *cf.* 1, 1, 2. 1, 10, 4. 6, 21, 5. 9, 7, 3 ut ante castris, ita postea pacem foro reddidisti P. 34, 2; *cf.* 37, 3 (novi . . . venissent). 38, 2 (ut quemadmodum . . . immunis). donavit pater tuus, multa et ipse donasti 43, 4 nemo est . . . tam tui, tam ignarus sui 44, 3; *vid. etiam s. v.* verborum ordo memorabilis
aposiopesis: 3, 9, 11. 4, 15, 9. 8, 6, 15. 8, 22, 4; *cf.* 6, 16, 21
aposphragisma (*das im Siegelringe eingeschnittene Bild*) 10, 74, 3
appellare (*'zur Rückgabe mahnen'*) 10, 96, 7
aquilex *i. q. ὑδρογνώμων ('Wasserbaufachmann')* 10, 37, 3
ardenter amare 3, 9, 7; *cf.* Cic. ep. 9, 14, 4
areola (*i. q.* parva area) 5, 6, 20. 21. 27

ascendere (= nimis alte scandere) P. 58, 3
asyndeton: a) persaepe comprehensiones coniunctionibus, quas vocant, non copulantur, velut in epp. 1, 5. 1, 8. 2, 3 (*cf.* § 1—3). 2, 4. 2, 5. 2, 10. 2, 18 (*cf.* § 2) *al. loc. b) saepissime singula dicta (subst., adi., verb.) coniunctionibus carent, velut:* filiam, uxorem, nepotem, sorores 1, 12, 3 res difficilis, ardua, fastidiosa 6, 17, 5 timidiorem, humiliorem 1, 5, 1 tenet, habet, possidet 1, 16, 1 tenuiter, argute, venuste 6, 21, 4. *asyndeton trimembre in Pl. scriptis centies duodetricies legitur, asyndeton bimembre tricies septies occurrit* (*cf.* diurna, nocturna 1, 3, 1 foverat, exsultaverat 1, 5, 2 dari . . ., edi 3, 9, 32 accubat, cenat 6, 16, 12). *asyndeton plus quam tribus membris confectum bis et vicies scriptum videmus. interdum as. explicativum Pl. habet, velut:* illud etiam notabile . . .: obiit 3, 7, 10
atque: *vid. s. v.* polysyndeton
audentia (= audacia) 8, 4, 4
audire (*absolute usurp.*) 3, 20, 6
austeritas (=severitas) 2, 5, 5
avocamentum 8, 5, 3. 8, 23, 1. P. 82, 8

baptisterium ('*Badebassin*') 2, 17, 11. 5, 6, 25
bellatorius stilus 7, 9, 7
boni consulere 7, 12, 2; *cf.* Plaut. Truc. 429. Cat. ap. Gell. 10, 3, 17 *al.: v. Thes. l. L. IV 580, 71 sqq. et s. v.* genetivus
brachylogia: stabat modo consularis, modo septemvir epulonum, iam neutrum 2, 11, 12 confusa principis vestigia P. 24, 5 provisumque, ne quis aeger . . . fuisset: veniret quisque, cum vellet 25, 4 Aegyptus . . . ita gloriata est, ut nihil . . . deberet 30, 1 ipsos illos—licemur 50, 6, *al. loc.; vid. etiam s. v.* syllepsis
brevitas dicendi: vid. s. v. asyndeton, brachylogia, ellipsis, syllepsis, zeugma; *cf. etiam Guillemin, Pline et la vie littéraire p. 147 sqq.*
bule ('*Ratsversammlung*') 10, 112, 1; *cf.* 10, 81, 1; 116, 1
buleuta ('*Ratsherr*') 10, 39, 5, *al.*

Capita legis 10, 79, 5 (*et saepius*): *cf. Thes. l. L. III 425, 1 sqq.*
capitaliter 1, 5, 4
captivitas (= servitus) P. 55, 7
caput amicissimum 3, 17, 3; *cf.* Sen. dial. 7, 18, 1 *et Thes. l. L. III 404, 63 sqq.*
carmen ('*Taufbekenntnis*') 10, 96, 7; *cf. Lietzmann, Rh. Mus. 1916, 281 sq.*
castigatorius ('*zurechtweisend*') 5, 16, 10
cataracta (*καταρράκτης*, '*Wehr*', '*Schleuse*') 10, 61, 4
cavaedium (= cavum aedium '*Innenhof*') 2, 17, 5
cedere *i. q.* decedere (mori) P. 43, 4 cedere in *i. q.* fieri P. 83, 5
cenatiuncula (*i. q.* locus, ubi cenatur) 4, 30, 2
cibus *i. q.* *ἀγάπη* ('*christliches Liebesmahl*') 10, 96, 7

circa: circa Classicum ... brevis ... labor 3, 9, 13; *cf.* 5, 13, 1. 6, 21, 6. 10, 40, 1
circumscriptus (*'beschränkt'; 'bestimmt'*), *compar.:* 1, 16, 4
citra (= sine *c. abl.*): citra dolorem 2, 1, 4
cogere: istud tamquam morituram coegit 2, 20, 11 ut illa cogatur 8, 6, 3 nihil posse cogi 10, 96, 5; *cf.* P. 6, 1. 46, 2
cogitare: Regulum cogita 4, 2, 2; *cf.* 5, 5, 4. 6, 31, 13. P. 64, 1
cohors equestris 10, 106
columbulus (-la?) 9, 25, 3
committere (= concedere) P. 39, 2
communia (= τὰ κοινά): 6, 2, 9; *vid. Thes. l. L. s. v.* communis *III p. 1977, 61 sqq.*
comparativi rariores formae: a) absolutior 2, 5, 2, *al.* adductior 1, 16, 4 (*vid. s. v.*) civilior 8, 24, 7 cunctantior 2, 16, 4. 9, 13, 6 expressior 5, 14, 3 excusatior 4, 5, 4. 8, 14, 11 iuvenior 4, 5, 8 (*vid. s. v.*) obligatior 8, 2, 8 reverentior 6, 17, 5. 8, 21, 5. P. 25, 1. 69, 3 sonantior 6, 16, 13. 7, 12, 4 *b)* civilius P. 29, 2 custoditius 9, 26, 12 effusius 1, 20, 20 excusatius 9, 21, 3 exsultantius 3, 18, 10 impatientius 6, 1, 1 sollicitius 1, 4, 2, *al. vid. s. v.* superlativus
comparatum est ita (naturā) 2, 19, 5. 3, 4, 6. 5, 19, 5. P. 46, 7
concupiscere liberos 10, 2, 2 filios P. 27, 2; *cf. Thes. l. L. IV 105, 43 sqq.*
condere manes 7, 27, 11; *cf.* Lucan. 9, 151
conferre (*absolute usurp.*): contuli cum prudentibus 4, 10, 2
congruentia (= convenientia) 2, 5, 11
coniecturam facere 4, 27, 6. P. 20, 6
coniunctivus: a) coni. hortat.: venias ... maturius 1, 10, 11; *cf.* 1, 17, 4. 6, 3, 2. P. 61, 8. 78, 5. 85, 7. 88, 4. 91, 5. *b) coni. concess.:* nihil largiatur princeps, dum nihil auferat, non alat, dum non occidat P. 27, 2 *c) coni. iterativus pronominibus particulisque subiungitur hisce:* quicumque 2, 17, 25. 6, 10, 2. P. 35, 1 (*sed indicativo* P. 84, 7) quotiens 1, 12, 7. 3, 16, 4. P. 42, 4 prout 6, 5, 5. P. 23, 3 (*sed indic.* 4, 30, 5. 5, 9, 7. 6, 16, 6. 9, 33, 2. P. 3, 5. 44, 8) ut (*'je nachdem'*) 8, 8, 4 quo 6, 1, 1. 6, 16, 11 *d)* tum (tunc) — cum (*sequente coniunct.*) 3, 11, 5. 10, 118, 3 *e)* donec (*ubi indic. exspectes*): *vid. s. v. f)* quod (*ubi indic. exspectes*): *vid. s. v. g)* quantum (*ubi indic. exspectes*) P. 23, 2 *h)* quamquam (*saepe cum coni. coniunctum*): *vid. s. v.* quamquam *i)* sive—sive (*interdum cum coni. coniunctum*): *vid. s. v. k) praeterea coniunctivus hic illic sine necessitate est positus:* qui nuper togas sumpserint (*sic αγ*) 2, 14, 6 cautior esse deberem 2, 16, 4; *cf.* 4, 7, 3 (potuisset). 4, 14, 10 (posset). 5, 1, 9 (posses). diu quaerendus fuisset, nisi ... 1, 14, 3; *cf.* 2, 4, 1 (fuisset ... dubitandum). nisi adoptes eum, quem constet imperaturum fuisse P. 7, 6
l) persaepe solus coni. positus est particula ut *omissa: vid. s. v.* ut
constitutum est (*impers. usurp.*): non tam sinistre c. e. P. 45, 5; *vid.* comparatum est

consulere *v.* boni consulere
contentus *cum inf. coniungitur* 6, 31, 5. 8, 14, 20. 9, 13, 16. 10, 6, 2. P. 15, 2. 38, 1, 39, 1
crater (*κρατήρ, hoc loco i. q.* receptaculum aquae: '*Becken*') 5, 6, 23
credere sibi = persuasum habere P. 74, 3
cryptoporticus ('*verdeckte Halle*', '*Wandelbahn*') 2, 17, 16 *et saepius*
cum *vid. s. v.* tum
cumbula (*i. q.* parva cumba) 8, 20, 7
cumulare alqm. laudibus 3, 11, 8. 9, 13, 21; *vid. Thes. l. L. IV 1382, 70 sqq.*
custodite (*i. q.* moderate, caute) 5, 16, 3. 9, 26, 12

dativus: a) cum dat. coniunguntur haec verba: attendere 7, 26, 2. 7, 33, 9. P. 65, 2 intendere 5, 3, 8. 8, 19, 2 indormire 1, 2, 3 inducere P. 58, 3 innatare 8, 17, 2, *sim.* iungere 6, 6, 8 (*ita saepius*) misceri 8, 8, 5 (*ita saepius*); *praeterea:* aequare, certare haerere, eripere, obstringere, refundere, supervivere, *al.* *b) cum dat. coniunguntur haec adiectiva:* arduus 8, 4, 3 exorabilis 8, 22, 3 implacabilis 8, 22, 3 liber 3, 1, 8 mollis 2, 17, 15 paratus 3, 9, 16 serus 3, 1, 2 sollemnis 10, 96, 1 *c) dat. auctoris:* inhabitantibus tristes ... noctes vigilabantur 7, 27, 6 mihi ... auditum est 6, 24, 5 adfectata aliis castitas P. 20, 2; *cf.* 7, 11, 2. 8, 2, 3 *d) dat. finalis:* (historia) non ostentationi, sed fidei veritatique componitur 7, 17, 3; *cf.* 8, 14, 8 (ludibrio ... dolori). P. 63, 5 (honori)
decidere ab archetypo ('*zurückbleiben hinter ...*') 5, 15, 1; *cf. Thes. l. L. V 162, 44 sqq.*
deferentia flumina P. 82, 5; *cf. Thes. l. L. V 313, 44 sqq.*
denique: *vid. s. v.* polysyndeton
depositum ('*anvertrautes Gut*') 10, 96, 7
depressus *i. q.* humilis 10, 39, 5
descensio (= locus, quo descenditur) 5, 6, 26
destricte minari 9, 21, 4
devexitas (*i. q.* proclivitas) 8, 8, 3
διανομή (dianome, *i. q.* largitio) 10, 116, 2
dignus *cum inf. coniungitur* P. 7, 4
dinumerati sumus P. 76, 2; *cf. Thes. l. L. V 1223, 20 sq.*
discere (*absolute usurp.*) 4, 13, 4
discursus, -us ('*Auf- und Niederzucken*') 6, 20, 9
dispensatio ('*Vollzug*') 10, 75, 1
disponere (*absolute usurp.*) 3, 13, 3
districtus: *v.* officium
divinitas P. 32, 3; *cf. Thes. l. L. V 1615, 8 sqq.*
donec *cum coni. coniunctum, ubi indicativum exspectes* 9, 33, 6. P. 78, 5
donum — munus 5, 13, 8

dubius . . . dies 6, 20, 6; *cf.* Ovid. met. 4, 400 sq. Val. Flacc. 2, 72. Iuv. 5, 22
dum = dum modo: nec recuso . . . luere poenas . . ., dum . . . ulciscor 9, 13, 12
dum (*'indem': vim causalem attingens*): dum putas 5, 6, 1
dum non (= dum ne): dum non occidat P. 27, 2
duriusculi versus 1, 16, 5
duumviratus 4, 22, 1

ecclesia (*i. q.* contio) 10, 110, 0
ecdicus (*ἔκδιος, 'Gemeindeanwalt'*) 10, 110, 1
ecloga (*ἐκλογή, hoc loco i. q.* breve poema) 4, 14, 9
effuse amare (diligere) 6, 26, 2. 7, 30, 1. P. 84, 4
egestio (*i. q.* effusio) 8, 6, 7
eiectum (*'Vorsprung'*) 2, 17, 11
electa (*'Exzerpte', cf. ἐκλογαί*) 3, 5, 17
ellipsis: permulta exstant huius figurae exempla. Plinius est, sunt, esse *persaepe omittit; praeterea haud raro omittuntur* sum, es, sumus, sit, simus, sint, eram, erat (*vicies bis*), erant, esset, essent, erit, erunt, fuit (*undetricies*), fuerunt, fueris, fuerit, fuerint, fuerant, fuisset, fuisse, fore, futurum (*semel:* 9, 13, 11 et brevi consulem). *Verbum omittitur:* ut parva magnis 5, 6, 44 (*cf. Verg. georg. 4, 176*) iterum Bithyni 5, 20, 1 (*cf. Iuv. 4, 1*) tu in palatium (*sc. isti*) P. 23, 6 tu amicos ex optimis (*sc. sumis*) 45, 3 cum rursus curulis rursusque purpura 61, 7 ne quid simile istic (*sc. evenerit*) 8, 17, 6. *Plurima huiusce generis reperis exempla:* an simul omnia (*sc. facis*) 2, 8, 1 saepe ipse mecum (*sc. delibero*) 1, 8, 7 nuntius a Spurinna (*sc. venit*) 1, 5, 9, *al.* (*cf. Lagergren p. 41 sq.*). *Substantiva omittuntur:* Verania Pisonis (*sc. uxor*) 2, 20, 2 Thermuthin Theonis 10, 5, 2 Chrysippo Mithridatis (*sc. filio*) 10, 11, 2 Stratonicae Epigoni (*sc. filiae*) 10, 11, 2 frigida (*aqua*) 3, 5, 11. 6, 16, 5 primam (*horam*) 3, 5, 13 muralis aut civica (*corona*) P. 13, 5 opima (*spolia* P. 17, 3 curulem (*sellam*) P. 59, 2; *cf.* 61, 7. 71, 2. 77, 2. *Rarioris usus haec habes exempla:* iunctis (*i. e. iumentis*) 2, 17, 2 minutissimis (*sc. litteris*) 3, 5, 17 piaculari (*sc. sacrificio*) 3, 9, 9. *Pronomina omittuntur* (*cf. Kraut p. 9—12*): sponte facturum (*sc. te*) 1, 19, 3; *cf.* 4, 13, 1 (salvum . . . venisse). facturum esse (*sc. me*) 5, 8, 1 habiturum (*sc. se*) 2, 20, 13 movendum (*sc. eum*) 2, 12, 2 (*cf.* 4, 7, 7 scriptum; 6, 29, 1 solitum, *al. loc.*) deferri (*sc. se*) 6, 16, 12 memoria (*sc. eius*) 2, 3, 3 adhaeret (*sc. ei*) 2, 17, 9 imbuit (*sc. eam*) P. 83, 7 patiebantur (*sc. id*) P. 54, 4 emi (*sc. illud*) 3, 6, 4, *alia*
enodes (*'glatt', 'gewandt'*) elegi 5, 17, 2
enuntiare (*absol. usurp.*) 3, 13, 3
ἔρανος (eranus; *'Hilfsbeitrag'*) 10, 92
et *i. q.* etiam P. 64, 1; *vid. s. v.* polysyndeton
etiam *vid. s. v.* polysyndeton
ex aequo P. 2, 8; *cf. Thes. l. L. I 1033, 54 sqq. et 1034, 14 sqq.*

exarare versibus 7, 4, 5; *cf.* Suet. Nero 52
exasperatae fauces 8, 1, 2; *cf.* Quint. 11, 3, 20
exedra: locum ... exedra ... amplecti 10, 70, 3
ex omni occasione 7, 28, 1; *cf.* Suet. Caes. 60
expavere: adventum tuum ... expavit P. 20, 2; *vid. s. v.* pavere
exprimere (*absol. usurp.*) vereor, ne parum expresserim 8, 2, 5
exspirante ... libertate P. 57, 4; *cf.* Liv. 28, 28, 11
exsultanter (*i. q.* immodice, effuse) 3, 18, 10
exta duplicia 2, 20, 13
exuberat annus usibus nostris P. 29, 3; *cf.* Verg. georg. 2, 516

favere alicui rei contra aliquam rem 8, 3, 2
fecundissima gens P. 31, 6; *cf.* Tac. hist. 4, 50, 4 *et Thes. l. L. VI 421, 1sq.*
ferre: aliquid laudibus f. 8, 6, 10. 8, 18, 3; *cf.* Suet. Otho 12, 2
festinare: di ... festinaverunt virtutes tuas 10, 1, 1 festinatis senectutis insignibus P. 4, 7; *cf.* 69, 5
fingere sibi 7, 27, 7
forma ... picta 5, 6, 13; *cf. Thes. l. L. VI 1082, 64 sqq.*
fortiter amare P. 36, 4
frenata ... malis lingua P. 66, 5; *cf. Thes. l. L. VI 1288, 57sq. et 1290, 31 sqq.*

genetivus (exempla minus usitata afferantur haec): gen. possess.: pietatis est totus 5, 16, 8 ut esset arbitrii mei 10, 75, 2 habeantque muneris tui P. 75, 5 *gen. qual.:* me huius aetatis 2, 1, 9 cryptoporticus prope publici operis 2, 17, 16 erat ... somni paratissimi 3, 5, 8 est ... Priscus dubiae sanitatis 6, 15, 3 boni consulam 7, 12, 2 (*cf. Hof. Synt. 400*) *gen. partit.* eodem loci P. 1, 5 hoc aevi P. 6, 5; *cf.* P. 39, 5 quid sit iuris 5, 7, 4; *cf.* 10, 108, 1 *gen. obiect.:* vitae mortisque consilium 1, 22, 10; *cf.* 3, 19, 1 suffugium ... imbris ... solis 9, 39, 3 omnis secreti capacissima 1, 12, 7; *cf.* 2, 13, 10. 10, 50 arborum ... ferax 2, 17, 15; *cf.* 8, 20, 2 certus fugae 6, 16, 12; *cf.* 9, 3, 1. P. 16, 2 offensae ... gratiaeque securi P. 18, 2; *cf.* P. 71, 4 proximorum incuriosi 8, 20, 1 incertus futurorum 9, 13, 11 fugitivus rei familiaris 9, 28, 4 disciplinae tenacissimum 10, 85; *cf.* 10, 12, 1 alieni abstinentissimus 6, 8, 5 reverentior huius operis 6, 17, 5; *cf.* 8, 21, 3. 10, 86a. P. 69, 3 temperans gaudii P. 52, 5 *gen. pretii:* tanti putes 2, 9, 6; *cf.* 4, 26, 2. 6, 11, 4 *liberiorem usum vides:* oblata occasione proconsulis 7, 32, 1 miseros ambitionis P. 58, 4 *vid. s. v.* adiectiva *et* pronomina
gens *i. q.* terra P. 31, 6; *cf.* Ovid. 4, 209; *vid. Thes. l. L. s. v.* gens *VI 1853, 59sqq.*
gerere: principem geris (= princeps es) P. 44, 2; *vid. s. v.* agere
gerundium. gerundivum: vid. s. v. habere
gradatim amicos habere 2, 6, 3

habere *cum gerundio vel gerundivo coniunctum:* quae nunc ... certandum habent 1, 7, 6; *cf.* 1, 8, 13. 8, 13, 2. 8, 14, 4 (10, 78, 1 Trai.). 10, 94, 2. P. 15, 2
hactenus ..., quod 9, 15, 3; hactenus ..., ut 4, 8, 2. 7, 9, 3. 7, 31, 6
haesitabundus (= haesitans) 1, 5, 13
hamata munera 9, 30, 2; *cf.* P. 43, 5 (*cum not.*) *et* Mart. 5, 18, 7
hapsis (*ἁψίς s. ἀψίς 'Bogen', 'Wölbung'*) 2, 17, 8
heliocaminus (*ἡλιοκάμινος, 'sonnseitiges Zimmer'*) 2, 17, 20
hendiadys: novitatem odoremque (*'ungewohnten Geruch'*) 9, 33, 9; *exempla dubia:* sensum ... voluptatemque 1, 10, 12 nemus comasque 5, 6, 19 cursum certamenque 8, 20, 7; *cf.* 2, 7, 2. 7, 17, 3
hereditatem ... adirem cerneremque 10, 75, 2; *cf.* Gaius inst. 2, 166; Cic. Att. 11, 2, 1
hetaeria (*ἑταιρία, 'Genossenschaft', 'Verein'*) 10, 34, 1
hippodromus (*ἱππόδρομος, 'Fahrweg', 'Allee'*) 5, 6, 19 *et* 40; *cf.* Plaut. Bacch. 431. Mart. 12, 50, 5
historice (*i. q.* historicorum more) 2, 5, 5
honorarium 10, 113; *cf.* Dig. 11, 6, 1
hucusque (= usque eo) 3, 10, 6
hypocauston (*cf. ὑπόκαυστον, 'Feuerungskammer'*) 2, 17, 11

iam — iam (*i. q.* modo — modo) 7, 27, 8
iatraliptes 10, 5, 1; *cf.* Cels. 1, 1. Petron. 28, 3
idolon (*εἴδωλον, 'Gespenst'*) 7, 27, 5
idyllium (*εἰδύλλιον, de noto illo carminum genere*) 4, 14, 9
impense petere 6, 23, 1 impense rogare 6, 4, 5. 10, 12 imp. rogare et exigere 7, 14, 1; *cf.* Quint. 10, 5, 18 (imp. petere) *et* Ter. Ad. 993
imperare (*'abverlangen', 'zumuten'*): nimis imperat voci 5, 19, 6
imperfectum: coni. imperf. pro coni. plusq.: perseveraturum fuisse, nisi obsequeretur ... voluntati 8, 6, 12; *cf.* 4, 2, 1
imperspicuus 1, 20, 17
inascensus (*ἅπαξ λεγ., i. q.* non ascensus) P. 65, 3
inconcinnitas: vid. s. v. variatio
indecorus *cum dat. coniunctum:* P. 17, 1. 46, 4
indeflexa maturitas P. 4, 7; *cf.* Apul. Socr. 2 p. 120. Amm. 17, 5, 10
indicativus: positus a) in oratione obliqua: additum est, ut pecuniae, quas creditoribus solverat, revocarentur 3, 9, 17; *cf.* 5, 13, 4 (susceperat). 6, 25, 1. 7, 9, 4. 8, 14, 5. 10, 31, 4. 10, 118, 2. P. 45, 4; *al. loc. b) in sententia interrogativa, quam vocant indirectam:* vides, quam necessarium fuit (*ita M, an recte?* fuerit *ς*) P. 64, 1 *c) in sententiis relativis, ubi vim causalem habent:* 4, 27, 6 (qui ... sic amatur). 6, 20, 20 (qui requisisti). 8, 13, 2 (cui contigit). P. 35, 4 (qui ... adiecisti) *d) locos huiusce modi* temere fecerat Nerva, si adoptasset alium P. 8, 5 *non collegimus*

indictio ('*Vorschreibung einer Steuer*') P. 29, 4
indignatiuncula 6, 17, 1
in diversum (movere) 10, 115; *cf. Thes. l. L. V 1585, 50 sqq.*
inductus delatorum P. 34, 1
inductus ('*gesucht*', '*gekünstelt*', '*unnatürlich*') 3, 18, 10. 5, 6, 44; *cf.* 4, 3, 5
indui segetibus P. 30, 1; *cf.* Petron. 127, 8. Colum. 5, 8, 2
infinitivus: cf. Ph. Mennae dissert., vid. supra p. 461, adnot. 1. de inf. histor. s. descript. vid. Mennae diss. p. 134 sqq.
ingloriosus (*ita* M) 9, 26, 4
iniuria *i. q.* calamitas *s.* incommodum 2, 17, 16. 10, 68. P. 30, 2. 37, 1. 38, 5; *cf.* Plin. nat. 20, 152
inreverens 8, 21, 3
inreverenter (*i. q.* sine reverentia) 2, 14, 2. 6, 13, 2
insiticius ('*aufgepfropft*', '*fremd*') sermo 4, 3, 5
instantia *i. q.* perseverantia 3, 5, 18
interaestuans (ἅπαξ λεγ.) *i. q.* anhelus *s.* spiritu angustiore affectus 6, 16, 19
interest, quod 10, 30, 2; *cf.* Iul. Val. 2, 33
inturbatus (ἅπαξ λεγ.) P. 64, 2
invenire (*absol. usurp.*) 3, 13, 3
invidere *alicui aliqua re*: invideo aliis bono (*a* ς; -um *rell.*) 1, 10, 12; *cf.* 3, 8, 2 (titulis). 7, 28, 2. 9, 13, 5; *vid. etiam* 2, 10, 2. 2, 20, 8 (*cf.* Quint. 9, 3, 1) *at vid.* 9, 23, 6
iselasticus 10, 118, 1 *sq.*
ita *i. q.* ea condicione P. 69, 2
iuba (*de ornatu orationis*) 5, 8, 10
iubere *cum coni. coniunct.* 6, 20, 12
iuvenior 4, 8, 5; *cf.* Tac. Germ. 24

laguncula *i. q.* parva lagoena ('*Jagdflasche*') 1, 6, 3
lata oratio 1, 20, 19; *cf.* 8, 4, 1
latitudo (*i. q.* copia orationis) 1, 10, 5
Latium (ius Latii) P. 37, 3. 39, 2
Laudiceni (*cf. et* Laodiceni *et* laudare cenam: *de parasitis; v.* Anth. Pal. 11, 394, 1 *sq.*) 2, 14, 6
librator *i. e.* homo aquae librandae peritus ('*Nivelleur*') 10, 41, 3
licere *adiuncto coniunctivo* (*pro* ut *particula sequ. coni.*) 1, 6, 3. 1, 7, 4. 4, 14, 9
loricatus: statua 1. 8, 6, 13; *cf.* Liv. 23, 19, 18
lubricum aetatis 3, 3, 4; *cf.* Tac. ann. 6, 49, 2 (l. iuventae); 14, 56, 1 (l. adulescentiae)
lustratus triumphis oriens occidensque P. 29, 1; *cf.* Cic. Marc. 5 *extr.*
lyrica (*substantive positum*) 3, 1, 7. 7, 17, 3. 9, 22, 2
lyristes ('*Lautenspieler*') 1, 15, 2 *et saepius*

magis ac magis 10, 17a, 3; *cf.* Verg. Aen. 2, 299. Tac. ann. 14, 8, 2
margaritum 5, 16, 7

margo *i. q.* medius paries (*'Scheidewand'*) 10, 61, 2
medens *i. q.* medicus P. 22, 3
meditatio (= studium) P. 13, 1
mei loco 10, 18, 2; *cf.* Cic. Att. 11, 8, 2
mesochorus (*μεσόχορος 'Leiter der Claque'*) 2, 14, 6
metula (*i. q.* pusilla meta) 5, 6, 35
mimiambi (*μιμίαμβοι*) 4, 3, 3. 6, 21, 4
ministra *i. q.* diaconissa 10, 96, 8
modicillus: tam modicilli ingenii esse P. 79, 4
modo (*i. q.* dum modo): sit modo 8, 15, 2
monstrabilis 6, 21, 3
mortifere aegrotare 3, 16, 3
musculus (*ad vim orationis significandam usurpatum*) 5, 8, 10
musteus (*'neu'*) liber 8, 21, 6

naucula (= navicula) 3, 16, 9. 9, 7, 4; *cf.* 5, 6, 37
nec (*pro* neve) 4, 16, 3. 8, 14, 14. 8, 24, 6. P. 61, 10 — *i. q.* ne ... quidem P. 73, 3
necdum *i. q.* nondum P. 14, 1. 56, 2. 64, 2
nominativus liberius usurp.: accepto, ut praefectus aerari, commeatu 3, 4, 2
non *i. q.* nonne P. 63, 3. 73, 3, *al.*
non quia (non): *cum coni. coniungitur* 1, 20, 22. 3, 19, 7. 5, 8, 1 (confidam *MFux*)
notum facere 2, 11, 2. 10, 59; *cf.* Suet. Aug. 65, 2
nubilum (*i. q.* caelum nebulosum) 2, 17, 7
nutatio (= ruina impendens) P. 5, 6; *cf.* 51, 1. Tac. hist. 4, 52, 2. Suet. Vesp. 8, 1

obrepit somnus 7, 4, 4; *cf.* Hor. ep. 2, 3, 360. Ovid. her. 18, 46
obscurat oblivio P. 55, 9; *cf.* Cic. Marc. 30
obtinere (*'Recht behalten'*): obtinuit Strabo 4, 12, 4
offendiculum (*i. q.* impedimentum) 9, 11, 1
officium: districtum off. *i. q.* munus operosum 10, 9
olim (*'seit langer Zeit'*) 1, 11, 1. 2, 10, 6. 6, 34, 1. 8, 9, 1. 9, 1, 4, P. 24, 1
omnibus numeris absolutus 9, 38
opisthographus (*ὀπισθόγραφος*) commentarius 3, 5, 17
opus esse *cum coni. coniunctum:* non est opus adfingas aliquid aut adstruas 9, 33, 11
oraria navis (*'Küstenschiff'*) 10, 15; *cf.* 10, 17a, 2
ordinatio *i. q.* status bene compositus 8, 24, 7
os confusum 4, 7, 4 os Latinum 6, 11, 2
otiosae (*'keine Zinsen bringende'*) pecuniae 10, 54, 1
oxymoron: otiosissimis occupationibus 9, 6, 4; *cf.* 1, 9, 8

paedagogium (*παιδαγωγεῖον, 'Erziehungsanstalt', 'Pagenschule'*) 7, 27, 13
paedagogus 5, 16, 3

paganus: cultus p. 7, 25, 6
parataxis, ubi hypotaxin exspectes: lavabatur ...: repente eum servi circumsistunt 3, 14, 2; *cf.* 9, 13, 11 cuius marito inimicissimus, ipsi invisissimus fuerat 2, 20, 2; *cf.* 6, 6, 4 (multi, quibus notus, sed — reverentur) *vid. etiam s. v.* ut (*'daß'*)
parenthesis (*hac figura Pl. saepissime utitur*): 1, 1, 1. 1, 2, 3 *et* 6. 1, 3, 3. 1, 4, 1, *passim.* P. 8, 4. 13, 2. 14, 3. 45, 1. 66, 4, *al. loc.*
participium vid. s. v. verbum
parum (*i. q.* non multum) P. 20, 3 non parum *i. q.* multum P. 53, 1; *cf.* Cic. fin. 2, 12
passivum reflexivum vid. s. v. verbum
pavere: pecora ... lacum p. 8, 20, 8; *cf.* P. 69, 5. *vid. etiam s. v.* expavere
peracerbus (*per translationem usurp.*) 6, 5, 6
percopiosus (scriptor) 9, 31, 1
perdecorus (*ἅπ. εἰρ.*) 3, 9, 28
pertica (*'Maß'*) 8, 2, 8
phantasma (*φάντασμα, 'Gespenst'*) 7, 27, 1
pinus *i. e.* 'Pinus Pinea' (*'Pinie'*) 6, 16, 5
pleonasmus: deinde porro 5, 6, 18 ante praedixi 10, 67, 2 (*cf.* Cic. Phil. 2, 83. 6, 5) retro recurrere P. 38, 7 (*multa exstant eius generis exempla*)
pluralis numerus: Pl. saepe substantiva abstracta *in plurali numero ponit, velut:* adventus 4, 1, 4 desideria P. 20, 1 exitus 5, 5, 3. 8, 12, 4 indignitates 2, 14, 14 infirmitates 8, 16, 1 lectiones 7, 21, 1 metus 4, 21, 5. 6, 20, 1. 7, 27, 7 militiae 7, 25, 2 mortes 8, 16, 1 novitates 1, 4, 4 obsequia P. 16, 3 secessus 4, 23, 4 spes 8, 23, 7 sterilitates 10, 8, 5 successiones 1, 12, 4. 10, 8, 1 varietates 4, 24, 6 voluntates 2, 16, 2
podium (*πόδιον, 'untere Wandbekleidung', 'Getäfel'*) 5, 6, 22; *cf.* Vitr. 7, 4, 4 (*p. 158 Kr.*)
poematium (*i. q.* breve poema) 4, 14, 9. 4, 27, 1
polysyndeton: hanc figuram Pl. non tam saepe usurpat quam asyndeton; in Pl. scriptis polysyndeton, quod vocatur, adnumerata constructione illa 'et ... et' *non amplius centies quater reperitur. at identidem vocabula* et *sive* atque, -que, etiam, denique *asyndeton bimembre trimembreve sequitur, aut consimilis legitur verborum series, velut:* hordeum, fabam ceteraque legumina 1, 20, 16 relevare caput, reficere oculos, reptare per limitem unamque semitam terere omnisque viticulas suas nosse et numerare arbusculas 1, 24, 4 materia, occasio, fautor etiam commendatorque 6, 23, 5 virtute, meritis, amicitia, foedere denique et religione 8, 24, 2. *exempla similia haec habes* 2, 9, 3 *et* 4. 4, 13, 9. 4, 15, 7. 4, 23, 2. 5, 3, 5. 5, 6, 45. 6, 26, 1. 7, 9, 13. 7, 20, 7. P. 80, 3. 81, 1
praecerpere florem 5, 20, 8; *cf.* Tac. dial. 9, 4 flore praecerpta (*Schele*). Paul. Nol. carm. 18, 59
praecursoria epistula 4, 13, 2
praefloratum decus purpurae P. 58, 4

praeire alicui iusiurandum P. 64, 3
praelusio (*'Vorspiel'*) 6, 13, 6
praesens: in rem praesentem excurrere (*i. q.* confestim aggredi ad rem faciendam) 10, 8, 3
praesumptio (= anticipatio s. praeceptio) 4, 15, 11. 9, 3, 1
praetoria ornamenta 8, 6, 1 (4, 11); *cf.* Tac. ann. 12, 21. Suet. Claud. 28
probare (*'für kriegsdiensttauglich erklären'*) 10, 30, 2
procoeton (*προκοιτών*, *'Vorzimmer'*) 2, 17, 10 *et* 23
prominulus (= paulum prominens) 5, 6, 15
pronomina neutr. gen. substantive posita: idem potestatis idemque regni 1, 7, 1; *cf.* 3, 18, 3. P. 77, 6. habebat hoc moris 1, 12, 7; *cf.* ad hoc aevi P. 6, 5 hoc necessitudinis P. 39, 5 Miseni quod procurrit 6, 20, 11 tantum illud nostri dedecoris P. 82, 4
propnigeon (*προπνιγεῖον*, *'Heizraum'*) 2, 17, 11; *cf.* Vitr. 5, 11 (*p. 117 Kr.*)
protopraxia (*πρωτοπραξία*, *'Vorrecht'*, *bei Schuldforderungen*) 10, 108, 1
prout: *modo cum indic., modo cum coni. coniungitur; vid. s. v.* coniunctivus (c)
puellariter (*i. q.* more puellae) 8, 10, 1
pumicatus (*'geschniegelt und gebügelt'*) 2, 11, 23

quae solo continentur (*locutio iurisconsultorum*) 6, 19, 4; *cf.* Sen. nat. 2, 1, 2
quamlibet *cum partic. vel adiect. coniunctum* 3, 4, 6. 3, 9, 16. 3, 16, 12. 5, 6, 14. 7, 17, 8, *al. loc.*
quamquam *cum coni. coniunctum:* quamquam illi . . . contigerit 3, 3, 1 quamquam occultaretur 6, 19, 2; *praeterea* 2, 19, 7. 7, 1, 1. 7, 33, 3. 8, 4, 3. 8, 6, 17. 8, 16, 3. 8, 24, 5
quamvis: *a) cum superlativo coniunctum* 5, 8, 13. 6, 16, 2. 9, 17, 1, *al. loc.* *b) non habet verb. fin.* 2, 19, 7. 4, 9, 5. 10, 15
quandoque (*i. q.* quandocumque) P. 17, 4
quantum (*'soweit'*) *cum coni. coniunctum vid. s. v.* coniunctivus (g)
quatenus (*'da doch'*) 1, 7, 5. 3. 7, 14
quia *vid. s. v.* non quia
quicumque *vid. s. v.* coniunctivus (c)
quid acti sit 2, 11, 1: *cf. Thes. l. L. I 1406, 76 sq.*
quidem (*i. q.* autem) P. 15, 5
quo (*'je'*) *cum coni. iterativo coniunctum: vid. s. v.* coniunctivus (c)
quod *cum coni. coniunctum, ubi indicativum exspectes:* gratum erat cunctis, quod . . . exciperes . . . signares *eqs.* P. 23, 1 *et* 2 hoc . . . indicium fuit, quod . . . esset P. 58, 3
quotiens *cum coni. iterativo coniunct. vid. s. v.* coniunctivus (c)

redundanter (*i. q.* abundanter) 1, 20, 21
remissio (*'Nachlaß an Pachtgeldern'*) 10, 8, 5

renutus (*i. q.* recusatio) 1, 7, 1
reposcere: cuius (*libelli*) pretium reposceris 7, 12, 6
respondere: ius ... resp. (*'in Rechtssachen Bescheid geben'*) 6, 15, 3
reum peragere 3, 9, 36; *cf.* Liv. 4, 42, 6. Val. Max. 6, 2, 4

sacerdotales ludi 7, 24, 6
saepius ... frequenter P. 76, 9; *cf.* Scrib. Larg. 180. Colum. 7, 9. 14
saltare: cum laudes imperatorum ... saltarentur P. 54, 1
saltem: non ... saltem (= ne ... quidem) P. 82, 1; *cf. ibid.* 4
sane (*'just'*) 2, 14, 6
satis est ... nimiumque P. 51, 2; *cf.* Catull. 7, 1 sq.
saxeus ... es 2, 3, 7
scurriliter ludere 4, 25, 3
sed .. sed ... sed 4, 29, 2 (*cf. Hof. 666*)
sedentaria adsentiendi necessitas P. 76, 3
sequi (*'aufmerksam folgen'*) 8, 1, 2; *cf.* Tac. dial. 23, 5
servatio (= observatio) 10, 120, 1
sesquihora 4, 9, 9
sic quasi 8, 6, 14; *cf.* Tac. dial. 13, 3
simul *i. q.* et P. 55, 3; 82, 8
sinisteritas (*i. q.* stultitia, rusticitas) 6, 17, 3. 9, 5, 2
sipo (*σίφων*, *'Feuerspritze'*) 10, 33, 2
sipunculus (*'kleines Springbrunnenrohr'*) 5, 6, 23 *et* 36
si quidem (*'da ja'*) P. 5, 4. 30, 1. 77, 4
sive — sive *interdum cum coni. coniunctum* 1, 16, 2. 2, 17, 27. P. 82, 6
socialitas (*'Gesellschaft'*) 9, 30, 3. P. 49, 4
solo contineri *v. s.* quae solo continentur
sphaeristerium (*σφαιριστήριον*) 2, 17, 12. 5, 6, 27
splenium (*σπλήνιον*, *'Schönheitspflaster'*) 6, 2, 2
status *i. q.* res familiaris 10, 8, 6
status dies (*i. e. Sonntag*) 10, 96, 7
sterilitas *i. q.* messis ingrata *s.* annus sterilis 10, 8, 5
stibadium (*στιβάδιον*, *'halbkreisförmige Bank'*) 5, 6, 36; *cf.* Mart. 14, 87
stigmosus (*'gebrandmarkt'*) 1, 5, 2; *cf.* Petron. 109, 8
stomachus *i. q.* arteria aspera 6, 16, 19
studere (*absolute usurpatum*) studes an piscaris? 2, 8, 1; *cf.* 2, 13, 5. 3, 5, 8 *et* 11. 4, 13, 3, *al. loc.*
stupere: stupebant agricolae plena horrea (*poetice*) P. 31, 6
subiectus (*'Untertan'*) P. 85, 3
subter *vid. s. v.* anastrophe
subterraneum (*subst. usurp.*) 4, 11, 9
summa: in summa 1, 12, 12. 1, 14, 6. 6, 21, 7
super (= inter *c. acc.*) 4, 22, 6. 9, 33, 1
super (= praeter *c. acc.*) 4, 26, 2. 8, 4, 2. 10, 100. P. 75, 6, *al. loc.*

superlativi rariores formae: a) absolutissimus 1, 20, 10. 6, 17, 2. 8, 3, 2 abruptissimus 9, 39, 5 auspicatissimus 10, 17a, 2 consummatissimus 2, 7, 6 convenientissimus 3, 18, 1. 10, 3a, 2. 10, 41, 1. P. 87, 1 emendatissimus 8, 22, 2 exactissimus 8, 23, 5 exiguissimus 7, 24, 7; *cf.* Ov. her. 14, 115 factiosissimus 4, 9, 5 indulgentissimus 10, 10, 2. P. 38, 1. 90, 4 meritissimus 5, 14, 3 reverentissimus 10, 86, 1 *b)* efficacissime 2, 13, 11 eloquentissime 2, 11, 17. 6, 21, 4 impatientissime 9, 22, 2 obsequentissime 7, 24, 3 perseverantissime 4, 21, 3 promptissime 4, 17, 11 reverentissime 10, 20, 1; *vid. s. v.* comparativus

syllepsis: e multis exemplis haec afferantur: a) subaudiendum est aliquid e verbis prioribus: nec di sinant, ut 'infirmior' (= *ut audiam: eram infirmior*) 2, 2, 2 ut dubitem, confidenter an constanter (*sc. responderit*) 3, 9, 32; *cf.* 5, 20, 3 *et* 8. 6, 23, 1 haesitanti mihi, omnia ... exhiberem, ... visum est omnia (*sc. exhibere*) 3, 10, 4; *cf.* 8, 8, 1 melius, si ante (= *melius fecisset, si ante mortuus esset*) 6, 2, 4 quod ad mare tu (*sc. aedificas*) 9, 7, 1 legeturque semper, tanto magis, quia non statim 9, 27, 2 *b) subaudiendum est aliquid e verbis, quae insequuntur: α)* neque ... est fere quisquam, qui studia, ut non simul et nos amet 1, 13, 5; *cf.* 3, 6, 7. 6, 34, 1. 7, 15, 2. 7, 17, 8. 9, 31, 1. P. 45, 5. 72, 2 *β)* tu ergo, ut soles omnia, ... suscipe 3, 6, 5 an idem nunc tibi quod tunc mihi (*sc. suasi*) suadeam 6, 27, 5; *cf.* 1, 18, 6. 1, 20, 25. 2, 17, 23. 3, 4, 5. 3, 7, 14. 3, 11, 9. 4, 9, 9. 4, 17, 2. 7, 16, 5. 7, 21, 1. 7, 33, 5. 8, 10, 3. P. 60, 4 *γ)* non quisquam ex servis eius apparuit, ut ne Robusti quidem (*sc. servi*) 6, 25, 4; *cf.* 5, 3, 3. 7, 26, 2. P. 71, 5

tametsi *vi correctiva, quam vocant, usurpatum* 3, 21, 6
temporarium est, quod P. 91, 7; *cf.* 6, 13, 5
terreni colles 5, 6, 8
testimonium *i. q.* comprobatio *s.* assensus 10, 8, 2
topiarii 3, 19, 3
transferre *intransitive usurp.* P. 81, 4
tribunus = tribunus militum laticlavius P. 15, 1
tum (tunc) — cum *vid. s. v.* coniunctivus (d)
tumentibus plebis animis P. 28, 3; *cf.* Cic. Tusc. 3, 19. Verg. Aen. 6, 49
ture supplicare 10, 96, 5; *cf.* Plin. nat. 13, 2

uberare (*i. q.* ubertare) P. 32, 2
ultima poena (*i. q.* capitis supplicium, *cf.* ἐσχάτη δίκη) 2, 11, 8
undecumque 9, 4, 2. P. 80, 3
unguentarium ('*Salbengeld*') 2, 11, 23
unice diligere 3, 3, 1. 6, 29, 1; *cf.* Cic. ep. 5, 8, 4
usque (= usque ad) 10, 17a, 1; *cf.* Cic. Flacc. 45
usque (= usque in) P. 30, 2
usque eo ... donec ('*so lange bis*') P. 21, 2

usque illuc (*'bis zu e. solchen Grad'*) P. 31, 5
ut *persaepe (ratione quam vocant paratactica) omittitur apud haec verba:* censere 6, 9, 2 cupere 5, 14, 9 denuntiare 6, 31, 12 exhortari P. 69, 2 exigere 6, 8, 5 incitare 5, 17, 4 iubere 6, 20, 12 (licere *vid. s. v.*) obsecrare 4, 9, 12 optare 10, 88 orare 6, 8, 9 pacisci 3, 12, 1 petere 4, 28, 1. 5, 8, 14. 6, 19, 3. 9, 13, 16 postulare 6, 31, 10 praecipere 5, 16, 7. 7, 24, 5 praemonere 4, 11, 11 rogare 2, 13, 10. 5, 19, 8. 6, 8, 9. 7, 6, 11. 7, 17, 14. 10, 5, 2. 10, 8, 4, *al. loc.*
ut (*'je nachdem'*) *cum coni. iterativo coniunctum* 8, 8, 4
uti mandatis 10, 110, 1

vadum subitum 6, 16, 11
variatio: recusare omnes ambitionis, moderatio est eligere parcissimos P. 55, 5 magnificum est civibus iura, quid hostibus reddere! (*dicendi ratio valde insolens*) 56, 7 olim haec experientia iuventutis, haec voluptas erat, his artibus futuri duces imbuebantur 81, 2 huic par capiendi quaerendique sudor summusque et idem gratissimus labor invenire 81, 3
velanda (= τὰ αἰδοῖα) 6, 24, 3
veneratio — reverentia 8, 24, 6
venia sit dicto 5, 6, 46
venti ferentes (*i. q.* secundi) P. 31, 4; *cf.* Verg. Aen. 3, 473. 4, 430 *et testim.*
verborum ordo memorabilis: a consule Cornelio Tacito 2, 1, 6 ad Vespasianum imperatorem 3, 5, 9; *cf.* 4, 17, 8. Massa Baebius (*pro* Baebio Massa) 3, 4, 4 Rufus Varenus 5, 20, 1 quem tibi, ut primum publicaverit, exhibebo 4, 27, 5 magnificum est civibus iura, quid hostibus reddere! P. 56, 7; *vid. etiam s. v.* ἀπὸ κοινοῦ *et* syllepsis
verbum: a) activum reflexive vel intransitive usurpatum: deflexit 7, 31, 3 flectit ad litus 9, 33, 4 pertrectant ... praebentem (= *attrectari se patientem*) 9, 33, 6 flumina ... deferentia (= *quae deferuntur*) P. 82, 5 *b) passivum reflexive usurpatum:* etiam cum remittor 1, 16, 7; *cf.* 7, 9, 9. 9, 3, 2 teri 2, 3, 5; *cf.* 7, 3, 3 indui 2, 20, 11 contineri 3, 1, 4 moveri 3, 1,8 defendi 5, 13, 3 debet ... orator erigi, attolli ..., efferri 9, 26, 2 extrahi ..., revolvi 9, 33, 8 ad reverentiam ... componebatur P. 76, 5 *c) participium perf. deponentis passive usurpatum:* meditata 1, 16, 2 meditatum carmen P. 3, 5
verenda (= τὰ αἰδοῖα) 3, 14, 2
vetus et antiquus 3, 6, 3; *cf.* Vell. 1, 16, 3. 2, 89, 4
vicarius (*'Reservemann'*) 10, 30, 1
vigilare: inhabitantibus tristes diraeque noctes ... vigilabantur (*poetice*) 7, 27, 6
vinci pondere 6, 16, 6; *cf.* Mart. 1, 82, 6
vindicta liberare 7, 16, 4; *cf.* Cic. top. 10. Gaius inst. 4, 16
vinea tenera 2, 17, 15

voluptuosus 3, 19, 2; *cf.* Sidon. ep. 1, 5, 1. 2, 9, 1
vox: vocem praeparare 2, 1, 5

xenia (*τὰ ξένια, 'Gastgeschenke'*) 5, 13, 8. 6, 31, 14
xystus (*ξυστός, 'Terrasse'*) 2, 17, 17

zeugma: brevis epistulae necessitatem ... imposui 1, 20, 25 nec ipse meorum lusibus nec illi studiis meis obstrepunt 2, 17, 24 fulguribus illae et similes et maiores erant 6, 20, 9 animum vultumque composui 7, 1, 6 cuius (*sc. libertatis*) dulcedine accensi cogimur quaedam facere ante quam nosse (*h. e. ante quam potuimus nosse*) 8, 14, 3 ut ex studiis gaudium (*sc. nascitur*), sic studia hilaritate proveniunt 8, 19, 2 *De* 7, 26, 2 (attendit aut alitur) *cf. syllepsis*
zotheca (*ζωθήκη, 'Ruhezimmer' bei Tage*) 2, 17, 21
zothecula (= parva zotheca, *vid. s. v.* zotheca) 5, 6, 38

INDEX NOMINVM[1]

Pros. = Prosopographia imperii Romani I^2, II, III
Rib. = O. Ribbeck, Geschichte der römischen Dichtung III 288—293

Abascantus *v.* Satrius
Accius poeta 5, 3, 6
P. Accius Aquila centurio 10, 106; 107
Accius Sura 10, 12
Achaei 10, 65, 3
Achaia 8, 20, 2. 24, 2
Achaici 8, 6, 2 (*sc.* L. Mummius)
Achilles 5, 6, 43
Acilianus 2, 16; *v.* Minicius
Acilius 3, 14
P. Acilius 1, 14, 6
(L.) Acilius Rufus 5, 20, 6. 6, 13, 5; *Pros. I 5 et 6 et 13 sq.; cf. Han.*^{1} *133 sq.*
Acutius Nerva 2, 12, 2; *cf. RE I 338, 65 sqq. et Schz. 68; 384*
Aefulanus Marcellinus 5, 16. 8, 23(?); *cf. Pros. I 18*
Aegyptius 10, 6, 1 sq.
Aegyptus 5, 19, 6. 8, 20, 2. 10, 7. 10, 10, 2; pan. 30. 31
Aemilia via 5, 14, 1
Aeneas 5, 6, 43
Aeschines 1, 20, 4. 2, 3, 10. 4, 5, 1. 9, 26, 9 sqq.
Afer *v.* Domitius
(Cn.) Afranius Dexter 5, 13, 4 sq. 8, 14, 12; *cf. Pros. I 74 et Han.*^{1} *132*
Afri 2, 11, 2
Africa 2, 11, 19. 3, 7, 12. 9, 2. 7, 27, 2. 9, 33, 2
Africani (Scipiones) 8, 6, 2
Africanus *v.* Iulius
Agathemeris (?) *v.* Antonia Harmeris
Albana villa 4, 11, 6
Albanus lacus pan. 82, 1
Albinus 6, 10; *v.* Lucceius
Alexandrina civitas 10, 6. 7. 10
Allifanus *v.* Pontius
Alpes pan. 14, 2
Alsiensis villa 6, 10
Altinates 3, 2, 2
Amastriani 10, 98. 99
Amerina praedia 8, 20, 3
Amiseni 10, 92. 93. 110
Ammius Flaccus 9, 13, 13
Ancharia (?) Soteris; *v.* Pancharia
Andania (?) 10, 65, 3; *cf. RE I 2116, 65 sqq.; v.* Annia
Anicius Maximus 10, 112, 2; *cf. Schz. 130*
Anio (Anien?) 8, 17, 3
Annaeus Seneca 5, 3, 5
Annia (?) 10, 65, 3; *v.* Andania
Annianus 2, 16 (*cf. Pros. I 105*)
Annius Bassus 7, 31, 5

1) Cf. C. Plini Epist. ed. H. Keil, accedit Index nominum cum rerum ennarratione auctore Theodoro Mommsen (Lipsiae 1870); Pline le Jeune, Lettres ed. A.-M. Guillemin (Paris 1927/28), Tome III 143—190.

Annius Severus 3, 6. 5, 1 (*cf. RE I 2278, 9sq. et Pros. I 117*)
Anteia 9, 13, 4 sqq.
Antonia (?) Harmeris 10, 5, 2 (*cf. RE I 2641, 41 sq.*)
Antonia Maximilla 10, 5, 2
Antoninus *v.* Arrius
M. Antonius 5, 20, 5
Apamea 10, 47, 1; *cf. RE I 2664, 35 sqq.*
Apameni 10, 48
Aper *v.* Flavius *et* Valerius
Apollinaris *v.* Domitius
Appenninus 5, 6, 2 Appenninae valles 5, 6, 29
Appius (?) *v.* Atrius
Appuleius miles 10, 74, 1
Aquila *v.* Accius
Aratus 5, 6, 43
Archippus *v.* Flavius
Aristion (Ariston ?) *v.* Claudius
Aristo *v.* Titius
Aristophanes 1, 20, 19
Armenius Brocchus 10, 65, 3. 66, 2 (*Pros. I 207*)
Arpinae chartae *(i. e. Ciceronis libri)* 3, 21, 5
Arria maior (Caecinae Paeti uxor) 3, 16. 6, 24, 5 minor 3, 11, 3. 16. 7, 19, 5 *et* 9. 9, 13, 3 *et* 5 (*Pros. I 218*)
Arrianus Maturus 1, 2. 2, 11. 12. 3, 2, 2. 4, 8. 12. 6, 2. 8, 21. *cf. RE II 1229, 9 sq.*
Arrionilla 1, 5, 5
Arrius Antoninus 4, 3. 18. 27, 5. 5, 15; *cf. Pros. I 211; Mo., ind. Plin. 402; Waddington, Fastes des provinces Asiat. 101*
Artemidorus 3, 11; *Pros. I 235; cf. Han.*[1] *126*
Artemisius *v.* Popilius
(Iunius) Arulenus Rusticus 1, 5, 2 *et* 5. 14, 1 sq.; 2, 18. 3, 11, 3. 5, 1, 8
Asclepiades 10, 81, 1
Asia 3, 7, 3. 4, 3, 1. 8, 20, 2
Asinius Bassus 4, 15, 6 sq.
Asinius Gallus Pollionis filius 7, 4, 3 *et* 6
Asinius Pollio 1, 20, 4. 5, 3, 5. 6, 29, 5
Asinius Rufus 4, 15 (*Pros. I 244—255*)
Asper (?) *v.* Valerius
Astraeus *v.* Valerius
Asudius Curianus 5, 1; *cf. Schz. 129 et 240*
Athenae 4, 3, 5. 7, 25, 4. 27, 5 *et* 7. 8, 24, 4
Athenodorus 7, 27, 7 sq.; *cf. Pros. I 262*
Atilius Crescens 1, 9, 8. 2, 14, 2. 6, 8
Atilius Scaurus 6, 25
Atrius (?) 9, 35; *cf. RE II 2148, 38 sq.; v.* Appius
Attia Viriola 6, 33, 2
Atticinus *v.* Montanius
Atticus *v.* Iulius
Atticus sermo 2, 3, 1; *cf.* 4, 3. 5 anus Attica 9, 23, 5
Attilius *v.* Atilius
Attius Clemens 1, 10. 4, 2
Aufidius Bassus 3, 5, 6
Augurinus *v.* Sentius *et* Serius
Augusta (cognomen) pan. 84, 6
Augustus 5, 3, 5. 8, 8, 6. 10, 65, 3. 79. 80. 84 pan. 11, 1. 88, 10
Aurelia 2, 10, 10 sq. (*Pros. I 339*)
Avidius Nigrinus 10, 65, 3. 66, 2
Avidius Quietus 6, 29, 1. 9, 13, 15 (*Pros. I 285 et 288*)
Avitus 2, 6; *v.* Iulius *et* Iunius *et* Octavius
Axer (?) *v.* Valerius

Baebius Hispanus 1, 24. 6, 25 (?); *cf. RE II 2730, 59sqq.*
Baebius Macer 3, 5. 4, 9, 16 sq. 12, 4; *cf. Han.*[1] *135* Vidman, Listy Filol. III (1955) 183

Baebius Massa 3, 4, 4. 6, 29, 8. 7, 33, 4sq.; *cf. RE II 2731, 28 sqq.*
Baebius Probus 3, 9, 12 sq.; *Pros. I 364 sq.*
Baetica provincia 3, 4, 2. 9. 7, 16, 3. 33, 4
Baetici 1, 7, 2 sq. 3, 4, 6. 3, 9, 3 *et* 6 sq. 6, 29, 8
Baianus lacus pan. 82, 1
Baianus mos 9, 7, 3
Bassus *v.* Annius *et* Asinius *et* Aufidius *et* Gavius *et* Iulius *et* Pomponius
Bithynae civitates 10, 108. 109
Bithyni 5, 20. 6, 13, 2. 7, 6. 7, 10, 1. 10, 65. 79. 112
Bithynia 4, 9, 2. 8, 24, 8. 10, 17a, 2. 18, 1. 32. 33. 66, 2. 77, 3. 87, 2. 113. 114
Bithynicae civitates 10, 114
Bittius Priscus 6, 12, 2 (*v.* Vettius): *cf. Pros. III 413. 336*
Bittius Proculus 9, 13, 13 (*cf. Pros. II 93, 369; cf. Han.*[1] *131*); *v.* Vettius
Blaesus *v.* Velleius
Bosporus 10, 63. 67, 2
Brixia 1, 14, 4
Brocchus *v.* Armenius
Bructerum rex 2, 7, 2
Bruttianus *v.* Lustricius
Bruti 1, 17, 3; pan. 55, 6
M. Brutus 5, 3, 5
Byzantii 10, 43. 44. 78
Byzantium 10, 77

Caecilius Celer 1, 5, 8
Caecilius Classicus 3, 4, 2 *et* 7. 9, 2 sq. 6, 29, 8; *cf. RE III 1199, 55 sqq.*
Caecilius Macrinus 3, 4; *v.* Macrinus *et* Minicius *et* Strabo
Caecina Paetus 3, 16, 3 sq.
Caelianus *v.* Sempronius
M. Caelius 1, 20, 4
Caelius Clemens 10, 51, 1
Caepio Hispo 4, 9, 16 sq. (*cf. Pros. II 37 sq. s. v. Eppuleius et RE VI 260 sq. et Han.*[1] *135*)
Caesar, C. Iulius 1, 20, 4. 3, 12, 2 divus Iulius 5, 3, 5. 8, 6, 13; *v.* Augustus *et* Tiberius *et* Domitianus
Caesar Augustus Traianus 2, 7, 1. 11, 10 *et* 15. 13, 8. 3, 7, 6. 13. 18. 4, 8, 1. 6, 22, 2 *et* 5. 7, 10, 2. 9, 13, 22, *al.*
Caesennius Silvanus 3, 8, 1 *et* 4
P. Caesius Phosphorus 10, 11, 2
Calestrius Tiro 1, 12. 6, 1. 6, 22. 7, 16. 23, 1. 32, 1. 9, 5; *cf. RE III 1352, 34 sq.*
Callidromus 10, 74
Callimachus 4, 3, 4
Calpurnia (uxor Plinii tertia) 4, 1, 1 *et* 7. 19. 5, 14, 8. 6, 4. 6, 7. 7, 5. 8, 10. 11, 3. 19, 1. 10, 120, 2. 121; *cf. RE III 1407, 38 sqq.*
Calpurnia Hispulla 4, 1, 7. 19. 5, 14, 8. 8, 11. 10, 120, 2. 121; *cf. RE III 1407, 55 sq.*
Calpurnius Fabatus 4, 1. 5, 11. 14, 8. 6, 12. 30. 7, 11. 16, 23. 32. 8, 10. 20, 3. 10, 120, 2
Calpurnius Flaccus 5, 2
Calpurnius Macer 5, 18. 10, 42. 61, 5. 62. 77. *cf. CIL. III 777 et RE III 1374, 20 sq.;* *v.* Piso
Calvina 2, 4
C. Calvisius Rufus 1, 12, 12. 2, 20. 3, 1. 19. 4, 4. 5, 7. 8, 2. 9, 6
C. Calvus 1, 2, 2. 16, 5. 4, 27, 4. 5, 3, 5; *v.* Servilius
Camenae 9, 25, 3
Camerinus 1, 5, 3 (*cf. Pros. III 282, 713*)
Camilli pan. 13, 4. 55, 6
Camilliana villa 6, 30, 2
Campania 3, 7, 6. 5, 14, 9. 6, 4, 1. 20, 3. 28. 30, 2. 7, 3, 1

uxor Praesentis Campana 7, 3, 1
Candidus *v.* Iulius
Caninius Rufus 1, 3. 2, 8. 3, 7. 6, 21. 7, 18. 8, 4. 9, 33; *cf. Rib. 288*
Capito *v.* Claudius *et* Titinius
Capitolium pan. 5, 3. 16, 3. 23, 4. 47, 5. 94, 5 Capitolinum iter 52, 7; *v.* Iuppiter
Capreae 6, 20, 11
Carsulanum 1, 4, 1; *cf. Schz. 554 et 578*
Carthago 7, 27, 3
Carus *v.* Mettius
Carystiae columellae 5, 6, 36
Cascus 6, 16, 8: Cn. Pedius Cascus (*ut recte censet R Hanslik*); *cf. Groag RE XIX 42, 53 sqq.*
Cassiana schola 7, 24, 8; *cf. RE III 1655, 7 sqq; v.* C. Cassius
Cassii 1, 17, 3
C. Cassius (Longinus) 7, 24, 8; *cf. RE III 1736, 20 sqq.*
Casta (Classici uxor) 3, 9, 19 *et* 29 *et* 34
Catilius Severus 1, 22. 3, 12
Catius Lepidus 4, 7 (*cf. RE III 1793, 42 sq.*)
T. Catius 4, 28, 1; *v.* Fronto
Cato 1, 20, 4. 3, 12. 4, 7, 5
Catones 1, 17, 3. 3, 21, 5. 4, 27, 4
Catullus (poeta) 1, 16, 5. 4, 14, 5. 27, 4
Catullus Messalinus 4, 22, 5 sq.
Q. (Lutatius) Catulus 5, 3, 5
Celer 7, 17; *v.* Nonius
Celer, eques Romanus 4, 11, 10; *v.* Caecilius *et* Nonius
Celerina *v.* Pompeia
Celsus *v.* Iuventius
Centum Cellae 6, 31, 1 *et* 15 sq.
Cereris aedes 9, 39
Cerialis 2, 19 (*cf. RE III 1981, 29 sqq.*); *v.* Tuccius *et* Velius
Certus *v.* Publicius
Christiani 10, 96. 97
Christus 10, 96, 5 sq.
Chrysippus 10, 11, 2
Cicero 1, 2, 4. 1, 5, 11 sq. 1, 20, 4 sq. 3, 15, 1. 4, 8, 4. 5, 3, 5. 7, 4, 3 sq. 17, 13. 9, 2, 2. 26, 8
Clarius 9, 28, 5; *cf. RE III 2628, 29 sqq.*
Clarus *v.* Erucius *et* Septicius
Classicus *v.* Caecilius
Claudiopolitani 10, 39, 5; 40, 3
Claudius Aristion (Ariston ?) 6, 31, 3 (*cf. RE III 2675, 34 sq.*)
Claudius Caesar 1, 13, 3. 3, 16, 7 *et* 9. 8, 6, 4 *et* 15. 10, 70, 2. 71; pan. 11, 1
Claudius Capito 6, 13, 2
Claudius Eumolpus 10, 81
Claudius Fuscus (*non* Cluvius F., *cf. RE III 2723, 33 sq.*) 3, 9, 18
Claudius Marcellinus 2, 11, 15
Claudius Pollio 7, 31, 1
Claudius Polyaenus 10, 70, 2 *et* 3
Claudius Restitutus 3, 9, 16; *v.* Capito
Clemens *v.* Attius *et* Caelius
Clitumnus 8, 8, 1 *et* 5
Cluentius (Cic. pro Cl.) 1, 20, 8
Clusinius Gallus 4, 17. *cf. Rev. crit. XVI (1883) 253, 2; Philol. XLV (1886) 655 sq.; Pros. I 425, 949*
Cluvius Rufus 9, 19, 5
Cluvius (?) Fuscus *v.* Claudius
Cocceianus Dion 10, 81, 1 sq. 82
Collega *v.* Pompeius
Colonus 9, 9
Comum 1, 3, 1. 3, 6, 4. 4, 13, 3
Concordiae aedes 5, 1, 9
Corellia (soror Corelli Rufi) 1, 12, 3. 7, 11. 14
Corellia Hispulla (filia Corelli Rufi) 1, 12, 3 *et* 9. 3, 3. 4, 17
Corellius Rufus 1, 12. 3, 3, 1. 4, 17, 2 sq. 5, 1, 5. 7, 11, 3. 7, 31, 4. 9, 13, 6

Cornelia Vestalis 4, 11, 6 sq.
Cornelianus 6, 31
C. Cornelius 1, 20, 8
Cornelius Minicianus 3, 9. 4, 11. 7, 22. 8, 12 (*cf. RE IV 1408, 34 sq.*)
Cornelius Nepos 4, 28, 1. 5, 3, 6
Cornelius Priscus 3, 21. 5, 20, 7 (*cf. RE IV 1420, 18 sq. et Han.*[1] *134*)
Cornelius Scipio *v. s. v.* Numantini
Cornelius Tacitus 1, 6. 20. 2, 1, 6. 11, 2 *et* 17 *et* 19. 4, 13. 15, 1. 6, 9. 16. 20. 7, 20. 33. 8, 7. 9, 10. 14. 23, 2 sq.
Cornelius Titianus 1, 17. 9, 32 (?); *cf. RE IV 1590, 61 sq.; Pros. I 469, 1201; v.* Ursus
Cornutus Tertullus 2, 11, 19 sq. 12, 2. 4, 17, 9. 5, 14. 7, 21. 31. 9, 13, 15 sq. pan. 90, 3 sq.; *cf. RE X 570, 32 sqq. s. v. Iulius*
Cottia 3, 10; *cf.* 3, 1, 5
(Vestricius) Cottius 2, 7, 3 sq.; *cf.* 3, 10
(Licinius) Crassus 1, 5, 3
Cremutius Ruso 6, 23, 2 sq. 9, 19; *cf. RE IV 1704, 33 sq.*
Crescens *v.* Atilius
Crispus *v.* Metilius *et* Passienus
Ctesiphon (oratio pro Ctes.) 6, 33, 11
Curianus *v.* Asudius
Curius Severus *v.* Vibius Severus
Curtilius Mancia 8, 18, 4; *cf. RE IV 1863, 30 sq.*
Curtius Rufus 7, 27, 2 sq.

Dacia 6, 31, 8 bellum Dacicum 8, 4, 1
Danubius (*i. e.* Danuvius) pan. 12, 3. 16, 2. 63, 4. 82, 4
Decibalus 10, 74, 1; *cf.* 8, 4, 2
Decimus Paternus 4, 14 (?); *v.* Plinius
Demosthenes 1, 2, 2. 20, 4. 2, 3, 10. 4, 5, 1. 7, 6. 6, 33, 11. 7, 30, 4. 9, 23, 5. 26, 8 sq.
Dexter *v.* Afranius
Diana 1, 6, 3. 9, 10, 1
Diomedes 5, 2, 2
Dion *v.* Cocceianus
Dionysius pistor 10, 74, 1
Domitianus Imp. 1, 5, 1 *et* 5 *et* 14. 12, 6. 18, 3. 3, 9, 31 *et* 33. 4, 9, 2. 11, 5 sq. 22, 5. 7, 27, 14. 9, 13, 2. 10, 58, 3 *et* 10. 60. 65, 3. 66, 2. 72. pan. 11, 1. 20, 4. 33, 4. 42, 4. 48, 3 sq. 52, 3 *et* 7. 82, 1. 90, 5. 94, 3. 95, 4 sq.
Domitius Afer 2, 14, 10 sq. 8, 18, 4 sq. *et* 7 (*cf. Pros. II 16 sq., 106 et 107*)
(Cn.) Domitius Apollinaris 2, 9. 5, 6. 9, 13, 13; *cf. Han.*[1] *130*
Domitius Lucanus 8, 18, 4
Domitius Tullus 8, 18
Drusus Nero 3, 5, 4

Egnatius Marcellinus 4, 12; *cf. Schz. 188*
Encolpius 8, 1, 2
Ennius 5, 3, 6
Ephesii 6, 31, 3
Ephesus 10, 15 (*cf.* Ioseph. Ant. Iud. 14, 10, 11 *et* Ulpian. Dig. 1, 16, 4). 17a, 1. 18, 1
Epigonus 10, 11, 2
Epimachus 10, 84
Erucius Clarus 1, 16. 2, 9, 4
Sextus Erucius Clarus filius 2, 9; *cf. Schz. 112 et 170*
Esquiliae 3, 21, 5
Eumolpus *v.* Claudius
Euphrates philosophus 1, 10
Flumen Euphrates pan. 14, 1
Eupolis 1, 20, 17
Euripides 4, 11, 9. 27, 6
Eurythmus (M. Ulpius) 6, 31, 8 sq.

Fabatus *v.* Calpurnius
Fabius Hispanus 3, 9, 12sq.
Fabius Iustus 1, 5, 8. 1, 11. 7, 2(?) *cf. RE VI 1772, 58 sqq.*
Fabius Postuminus *cf. RE VI 1844, 27 sqq.*) 9, 13, 13
Fabius Valens 4, 24; *v.* 10, 86b; *cf. Hardy, Studies in Roman history 348; v.* Fadius *et* Flavius *et* Rusticus
Fabricii pan. 13, 4
Fabricius Veiento (A. Didius Gallus) 4, 22, 4. 9, 13, 13 sq. *cf. Pros. II 10, 61 et Willems, Le sénat rom. en l'an 65 (Louvain 1902), 98*
Fadius Rufinus 9, 23, 4; *cf. CIL XIV p. 437, 3914*
Falco *v.* Pompeius
Fannia 3, 11, 3. 16, 2. 7, 19. 9, 13, 3sq.
C. Fannius 5, 5
Ferox *v.* Iulius
Festus *v.* Valerius
Firmani 6, 18
Firminus *v.* Hostilius
Firmus *v.* Romatius *et* Saturius
Flaccus *v.* Ammius *et* Calpurnius
Flavius (Fabius?) Aper 5, 13, 5; *cf. Mo., ind. Plin. p. 411 et Pros. II 63*
Flavius Archippus 10, 58. 59. 60. 81
Flavius Marcianus 2, 11, 8 sq.; *cf. RE VI 2605, 43 sqq.*
Fonteius Magnus 5, 20, 4. 7, 6, 2 *et* 6. 7, 10, 1
Formiana villa 3, 14, 2
Formianum 6, 14, 1
Forum Iuli 5, 19, 7
Frontinus, Sex. Iulius 4, 8, 3. 5, 1, 5. 9, 19
Fronto, Catius 2, 11, 3 *et* 18. 4, 9, 15. 6, 13, 2
Frugi *v.* Libo
Fundanus, C. Minicius 1, 9. 4, 15. 5, 16. 6, 6: *cf. RE VII 293, 30 sqq. et XV 1820 sqq.*
Furia Prima 10, 59. 60
Fuscus Salinator (pater) 6, 26, 1. 10, 87, 2
Fuscus Salinator (filius) 6, 11, 1sq. 26, 1sq. 7, 9. 9, 36. 40. *v.* Claudius

Gaditanae 1, 15, 3
Gaditanus 2, 3, 8
Gaetulicus *v.* Lentulus
Galba Imp. 2, 20, 2
Galla *v.* Pomponia
Gallitta 6, 31, 4
Gallus 1, 7, 4. 2, 17. 8, 20 *v.* Asinius *et* Clusinius
Gavius Bassus 10, 21. 22. 86a; *cf. E.G. Hardy, Studies in Roman history 1906, 348*
Gemellinus *v.* Virdius
C. Geminius 1, 12, 9
Geminus Rosianus 7, 1. 24. 8, 5. 22. 9, 11. 30. 10, 26
Genialis 8, 13
Genitor *v.* Iulius
Germania 3, 5, 4. 8, 23, 5. pan. 9, 2. 14, 2 *et* 5
Germanicus pan. 9, 2 sq. 14, 1
Gerusia 10, 33, 1
Gracchi 1, 20, 4
Graecia 8, 24, 2 sq. 10, 40, 3
Gratilla (Verulana) 3, 11, 3. 5, 1, 8

Harmeris *v.* Antonia
Harpocras 10, 5, 2. 6, 1. 7. 10, 1
Hedia 10, 5, 2
Helvidia 9, 13, 16 Helvidiae 4, 21, 1
Helvidius Priscus 7, 19, 3 sq.
Helvidius filius 3, 11, 3. 4, 21, 3. 7, 30, 4. 9, 13
Helvidius nepos 4, 21, 4
Heracleotae 10, 75, 2
Hercules pan. 14, 5
Herennius Pollio 4, 9, 14

Herennius Senecio 1, 5, 3. 3, 11, 3. 4, 7, 5. 11, 12. 7, 19, 5. 33, 4 sq.
Herennius Severus 4, 28
Hermes libertus 7, 11, 1
Herodes (*i. e.* Herondas poeta) 4, 3, 4
Hipponensis colonia 9, 33, 2; *cf. RE VIII 1721, 9 sqq.*
Hispania 3, 5, 17. 6, 20, 5 *et* 10. pan. 14, 2 *et* 5 Hispania citerior 2, 13, 4
Hispanus 6, 25; *v.* Baebius *et* Fabius
Hispellates 8, 8, 6
Hispo *v.* Caepio
Hispulla 1, 12, 3 *et* 7 *et* 9 sq.; *v.* Calpurnia *et* Corellia
Homerus 1, 7, 1 *et* 4. 18, 1 *et* 4. 20, 22. 2, 14, 2. 3, 9, 28. 4, 3, 3. 4, 11, 12. 5, 6, 43. 19, 2. 20, 8. 6, 8, 3. 8, 2, 8. 4, 4. 9, 1, 3. 13, 20. 26, 6
Homullus *v.* Titius
Honor pan. 24, 4
Honoratus *v.* Vitellius
Horatius (poeta) 9, 22, 2
Q. Hortensius 5, 3, 5
Hostilius Firminus 2, 11, 23. 12, 1 sq.; *cf. Mo., Hist. Schr. I (Ges. Schr. IV) 374. 376 sq. 426*
Hyperides 1, 20, 4

Iavolenus Priscus 6, 15, 2 sq. (*cf. Pros. II 428, 40*)
Icaria 7, 4, 3
Illyricum 3, 16, 7
Isaeus 2, 3, 1 sq.
Iseon 10, 33, 1
Isocrates 6, 29, 6
Italia 1, 14, 4. 2, 11, 19. 4, 7, 2. 6, 19, 4 Italica praedia 6, 19, 6
Italicus 9, 23, 2; *cf.* Silius
Iulia basilica 5, 9, 1
Iulia lex 6, 31, 6 Iuliae leges pan. 42, 1
Iuliopolitani 10, 77. 78; *cf. RE X 102, 37 sqq.*
Iulius Africanus 7, 6, 11
Iulius Avitus 2, 6 (*? sed cf. RE X 173, 24 sqq.*); 5, 21, 3 sq.
Iulius Atticus 1, 12, 10
Iulius Bassus 4, 9. 5, 20, 1. 6, 29, 10. 10, 56, 4 sq. 57, 2; *cf. A. v. Premerstein, Sitz.-Ber. München 1934, III (v. Sch., Ph. Woch. 1935, 231 sqq.; v. etiam Arnim, Dio von Prusa 379 sq. et Han.*[1] *129 sqq.* Vidman, Listy Filol. III (1955) 183
Iulius Candidus 5, 20, 5
Iulius Ferox 2, 11, 5. 7, 13 (*cf. Borghesi Oeuvr. IV 118 sq.; Waddington Fast. As. nr. 122*). 10, 87, 3
Iulius Genitor 3, 3, 5 sq. 3, 11. 7, 30. 9, 17
Iulius Largus 10, 75. 76
Iulius Naso 4, 6. 6, 6
Iulius Piso 10, 110
Iulius Servianus 3, 17. 6, 26. 7, 6, 8. 8, 23, 5. 10, 2, 1
Iulius Tiro 6, 31, 7
Iulius Valens 5, 21
Iulius Valerianus 2, 15. 5, 4. 13; *v.* Caesar *et* Frontinus *et* Sparsus
Iunia (virgo Vestalis) 7, 19, 1
Iunior *v.* Terentius
Iunius Avitus 2, 6 (? *v.* Iulius). 8, 23
Iunius Mauricus 1, 5, 10 *et* 15 sq. 14. 2, 18. 3, 11, 3. 4, 22, 3 sq. 6, 14
Iunius Pastor 1, 18, 3
Iuppiter 1, 7, 1. 3, 6, 4 pan. 1, 5 sq. 8, 1 *et* 3. 14, 5. 52, 3 *et* 6 Iuppiter Capitolinus pan. 16, 1. 94, 1
Iustus Fabius 1, 5, 8. 1, 11. 7, 2 (*cf. RE VI 1772, 58 sq. et 1773, 16 sq.*)
Iustus Tullius 10, 58, 10; *v.* Minicius
Iuventius Celsus 6, 5, 4 sq.

Laberius Maximus 10, 74, 1; *cf. RE XII 250, 9sqq.*
Lacedaemon 8, 24, 4
Lacedaemonii 10, 65, 3
Laelii pan. 88, 6
Lappius Maximus 10, 58, 6; *cf. Han.*[1] *129*
Larcius Licinus (Licinius? *cf. Pros. II 263, 54 et RE XII 800, 55sq.*) 2, 14, 9 *et* 11. 3, 5, 17
Larcius Macedo 3, 14 (*cf. Pros. II 264, 56*)
Largus *v.* Iulius
Larius lacus 2, 8. 4, 30, 2. 6, 24. 7, 11, 5. 9, 7
Latini libertini 10, 104
Latium pan. 37, 3. 39, 2
Laurentinum 1, 9, 4. 22, 11. 2, 17. 4, 6. 5, 2. 7, 4, 3. 9, 40
Laurentina via 2, 17, 2
Lentulus Gaetulicus 5, 3, 5; *RE IV 1385, 58sqq. (s. v. Cornelius)*
Lepcitani 2, 11, 23
Lepidus *v.* Catius
Liberalis *v.* Salvius
Libo Frugi 3, 9, 33
Licinianus *v.* Norbanus *et* Valerius
Licinius Nepos 4, 29, 2. 5, 4, 2. 9, 3. 13, 1. 6, 5
(L.) Licinius Sura 4, 30. 7, 27; *cf. RE XIII 471, 52sq. et Han.*[1] *133; v.* Crassus *et* Larcius
Liviae porticus 1, 5, 9
T. Livius 2, 3, 8. 6, 20, 5
Lucania 7, 3, 1
Lucanus 7, 3, 1
Lucanus *v.* Domitius
Lucceius Albinus 3, 9, 7. 4, 9, 13; *cf. RE XIII 1561, 4sq.*
Lucretius 4, 18, 1
Ludgunum 9, 11, 2
Lupercus 2, 5. 9, 26; *cf. RE XIII 1839, 48sq.*
Lupus *v.* Nymphidius
Lustricius (Lustricus?) Bruttianus 6, 22, 2 sq.; *cf. Tissot, Fast. de la prov. Rom. d'Afr. 73 et Pros. II, L 322*
Lyaeus 3, 21, 5
Lycormas 10, 63. 67
Lysias 1, 20, 4

Macedo *v.* Larcius
Macer 6, 24; *v.* Baebius *et* Calpurnius
Macrinus 2, 7. 7, 6. 7, 10 (8, 5, 1?). 8, 17. 9, 4; *cf. RE XIV 168, 9sqq.; v.* Minicius *et* Caecilius
Maecilius *v.* Nepos
Maesius Maximus 3, 20. 4, 25. *cf. Pros. II 322, 61 et RE XIV 282, 6sq.*
Magnus *v.* Fonteius
Malea 10, 15
Mamilianus 9, 16. 25; *cf. Asbach, Annal. histor. et epigr. Lat. p. 32; Pros. II 326, 92 et 93; RE XIV 953, 42sq.*
Mancia *v.* Curtilius
Marcellinus 8, 23. *v.* Aefulanus *et* Claudius *et* Egnatius
Marcellus *v.* Neratius
Marcianus *v.* Flavius
Marii 8, 6, 2
Marinus *v.* Postumius
Marius Priscus 2, 11. 12. 3, 9, 2 *et* 4. 6, 29, 9. 10, 3a, 2; *cf. RE XIV 1836, 67sqq.*
Mars 7, 9, 11; *cf.* pan. 13, 1
Marsi 2, 15, 1
Martialis *v.* Valerius
Massa *v.* Baebius
Mater Magna 10, 49; 50
Maturus *v.* Arrianus
Mauricus *v.* Iunius
Maximilla *v.* Antonia (*et ad* 4, 11, 6 Cornelia)
Maximinus *v.* Fabius
Maximus (*cf. RE XIV 2540, 11sq. 55sq. 59sq. 62sq. 68. p. 2541, 1sq. 3sq.*) 2, 14. 6, 8, 4. 6, 11. 7, 26. 8, 19. 9, 1. 23

Maximus libertus 10, 27. 28. 85
Maximus pistor 10, 74; *v.* Anicius *et* Laberius *et* Lappius *et* Maesius *et* Nonius *et* Quintilius (8, 24) *et* Vibius
Mediolanum 4, 13, 3. 7, 23, 1
C. Memmius 5, 3, 5
Μεμφίτης νομός 10, 10, 1; *cf.* Tac. hist. 4, 84, 4 *et RE XV 667*
Menander 6, 21, 4
M. Messala 5, 3, 5
Messalinus *v.* Catullus
Messius (?) Maximus *v.* Maesius
Metelli pan. 88, 6
Metilius Crispus 6, 25, 2; *cf. RE XV 1400, 26 sqq.*
Mettius Carus 1, 5, 3. 7, 19, 5. 7, 27, 14
Mettius Modestus 1, 5, 5 sq.
Minerva 1, 6, 3. 3, 21, 5. 7, 9, 11. 9, 10, 1
Minicianus *v.* Cornelius
Minicius 7, 12
Minicius Acilianus 1, 14, 3 sq.; *cf. RE XV 1811, 20 sqq.*
Minicius Iustus 7, 2 (?). 11, 4
Minicius Macrinus 1, 14, 5 (*v.* Caecilius *et* Macrinus)
Minicius Rufus 10, 72; *v.* Fundanus
Misenum 6, 16, 4 *et* 21. 20, 1 *et* 11 *et* 15 *et* 19
Mithridates 10, 11, 2
Modestus servus 4, 10, 1; *cf.* Mettius
Moesia 10, 43, 3. 44. 74, 1
Montanius Atticinus 6, 22, 2 sq.; *cf. RE XVI 204, 10 sqq.*
Montanus 7, 29. 8, 6
Murena tribunus 9, 13, 19; *cf. RE XVI 660, 14 sqq.* Cicero pro Mur. 1, 20, 7
Musa 3, 21, 5
C. Musonius (Rufus) 3, 11, 5 *et* 7
Mustius 9, 39
Narbonensis provincia 7, 25, 2
Narniense 1, 4, 1
Naso *v.* Iulius
Neapolis 3, 7, 8
Neapolitanum 3, 7, 1
Nepos, Maecilius 2, 3. 3, 16. 4, 26. 6, 19; *v.* Cornelius *et* Licinius *et* Varisidius
Neratius Marcellus 3, 8, 1; *cf. Han.*[1] *124; v.* Priscus
Nero Imp. 1, 5, 1 *et* 3. 3, 5, 5. 7, 3 sq. 5, 3, 6. 5, 5, 3 *et* 5. 6, 31, 9 pan. 11, 1. 53, 4. 57, 2; *v.* Drusus
Nerva Imp. 2, 1, 3. 4, 9, 2. 11, 14. 17, 8. 22, 4. 5, 3, 5. 7, 31, 4. 33, 9. 10, 8, 1. 10, 58, 7. pan. 6, 4. 7. 8. 10. 23, 4. 35, 4. 37, 6. 38. 45, 1. 46, 2. 47, 4. 51, 1 sq. 56, 3. 61, 7. 88, 5. 89. 90, 6; *v.* Acutius
Nicaea 10, 31. 39. 67. 81, 4
Nicaeenses 10, 39, 4. 40. 83. 84
Nicetes Sacerdos 6, 6, 3
Nicomedenses 10, 34. 37. 38 (*cf. RE XVII 473, 60 sqq.*). 41. 49. 74 Nicomedensis civitas 10, 38 statio 10, 74 lacus 10, 41. 42. 61. 62; *cf. RE XVII 474, 3 sqq.*
Nicomedia 10, 25. 31. 33 (*cf. RE XVII 473, 46 sqq.*). 74
Nigrinus 5, 13, 6. 20, 6. 7, 6. *v.* Avidius
Nilus pan. 30, 2. 31, 3 sq.
Nominatus *v.* Tuscilius
Nonianus, Servilius 1, 13, 3
Nonius 9, 30, 1
Nonius Celer 6, 32, 1
Nonius (?) Maximus *v.* Novius
Norbanus Licinianus 3, 9, 29 sq.
Novius Maximus 4, 20. 5, 5
Numantini (Scipio) 8, 6, 2
Nymphidius Lupus 10, 87, 1 filius 10, 87, 3

Ocriculanum 1, 4, 1
Ocriculum 6, 25, 1; *cf. Schz. 542 et RE XVII 1780, 24 sqq.*

Octavius 2, 10
Octavius Avitus 9, 33, 9
Octavius Rufus 1, 7; *cf. Rib. 292*
Olympus 10, 81, 1
Ostiensis colonia 2, 17, 26
Ostiensis via 2, 17, 2

Pacorus 10, 74, 1sq.; *cf. RE XVIII 2438, 45sqq.*
Padus 6, 1, 1
Paetus (*cf. RE XVIII 2283, 9sqq.*); *v.* Caecina *et* Thrasea
Pallas 7, 29. 8, 6
Pancharia Soteris 10, 11, 2. *cf. RE I 2102, 53sqq.*
Pannonia 8, 23, 5. pan. 8, 2
Paphlagonia 10, 27
Papirii pan. 57, 5
Parthia 10, 74, 1 Parthicum metallum 10, 74, 3 Parthica laurus pan. 14, 1 Parthi *ib.*
Passennus Paulus 6, 15, 1. 9, 22, 1; *cf. Schz. 80 et Rib.292*
Passienus Crispus 7, 6, 11
Pastor *v.* Iunius
Patavinum municipium 1, 14, 6
Paternus *v.* Decimus *et* Plinius
Paulinus *v.* Valerius
Paulus *v.* Passennus *et* Velius
Pergamum 10, 17a, 1; *cf. RE XIX 1235, 30sqq.*
Pericles 1, 20, 17 sqq.
Perusinum 1, 4, 1
Phosphorus *v.* Caesius
Picenum 6, 1, 1
Piso, L. Calpurnius 3, 7, 12 (*cf. Pros. I 283, 237*)
L. Calpurnius Piso Licinianus 2, 20, 2 (*v. ib. 287sq., 250*)
C. Calpurnius Piso 5, 17 (*v. ib. 279, 225*); *v.* Iulius
Pisones pan. 88, 6
Planta *v.* Pompeius
Platonica sublimitas 1, 10, 5
Plautus 1, 16, 6. 6, 21, 4
Plinius Paternus 1, 21. 6, 14 (?). 8, 16. 9, 27
C. Plinius Secundus (1, 19, 1). 3, 5 (5, 8, 5). 6, 16. 6, 20; *v.* Zosimus
Plotina (Pompeia; Traiani uxor) 9, 28, 1. pan. 83, 5sqq.
Poena (dea) pan. 49, 1
Pollio *v.* Asinius *et* Claudius *et* Herennius
Polyaenus 7, 6, 6 *et* 14; 7, 10, 1; *v.* Claudius
Polyclitus (artifex) 1, 20, 10
Polyclitus (Neronis libertus) 6, 31, 9
Pompeia Celerina 1, 4 (18, 3). (3, 19, 8). (6, 10, 1)
Pompeia lex 10, 79, 1 *et* 4. 80. 112, 1. 114. 115
Pompeii 8, 6, 2; *v.* Pompeius
Pompeius 8, 6, 2. pan. 29, 1
Pompeius Collega 2, 11, 20 sq.
Pompeius Falco 1, 23. 4, 27. 7, 22. 9, 15
Pompeius Iulianus 1, 10, 8
Pompeius Planta 9, 1. 10, 7. 10, 2
Pompeius Quintianus 9, 9
Pompeius Saturninus 1, 8. 16. 5, 21. 7, 7. 7, 8, 1. 7, 15. 9, 38; *cf. Rib. 292*
Pomponia Galla 5, 1, 1
Pomponianus 6, 16, 11 *et* 14
Pomponius Bassus 4, 23; *cf. Han.*[1] *123 sq.*
Pomponius Rufus 3, 9, 33. 4, 9, 3; *cf. Han.*[1] *129*
Pomponius Secundus 3, 5, 3. 7, 17, 11
Ponticus *v.* Pontus
Pontius Allifanus 5, 14. 6, 28. 7, 4; *cf. Rev. Belg. philol. XV (1936) 125 sqq.*
Pontus 10, 75, 1 Pontica ora 10, 21. 86a Ponticae civitates 10, 108. 109 Pontici 10, 112, 1
Popilius Artemisius 9, 28, 2. *cf. RE II 1444, 18sq.*
Postumius Marinus 10, 11; *v.* Fabius

Potestas pan. 24, 4
Praenestina praedia 5, 6, 45
Praesens 7, 3
Prima *v.* Furia
Priscus, L. N ratius (*cf. Mo., Ges. Schr. IV 374; v.* Papin. Dig. 37, 12, 5. Vita Hadr. 4 *et* 18) 2, 13. 6, 8 (?). 7, 7, 1. 8. 15, 3. 19; *v.* Cornelius *et* Helvidius *et* Iavolenus *et* Marius *et* Stilonius *et* Bittius (*v.* Vettius)
Probus *v.* Baebius
Procula *v.* Serrana
Proculus *v.* Silius *et* Bittius (*v.* Vettius)
Propertius (poeta) 6, 15, 1. 9, 22, 1 sq.
Prusa 10, 70, 1 ad Olympum 10, 81, 1
Prusenses 10, 17a, 3. 17b, 2. 23. 24. 58, 3. 71
Prusias 10, 58, 5. 81, 6
Publicius Certus 9, 13, 13 sqq.; *cf. Han.*[1] *130 sq.*
Pudens *v.* Servilius
Pyrenaeus pan. 14, 2

Quadratilla *v.* Ummidia
Quadratus *v.* Ummidius
Quietus *v.* Avidius
Quintianus *v.* Pompeius
Quintii pan. 57, 5
Quintilianus (vir Tutiliae) 6, 32
M. Fabius Quintilianus (rhetor) 2, 14, 9 sq. 6, 6, 3
Sex. Quintilius (Quinctilius) Valerius Maximus 8, 24; *cf. Groag, Österr. Jahresh. XXI/XXII (1922—1924) Beibl. 435 sq. et Hirschfeld, Verw.-Gesch. I 204 sq.*

Rectina 6, 16, 8 sq.; *cf. RE IA 447, 10 sq.*
Regia villa 4, 11, 6
M. Regulus 1, 5. 20, 14. 2, 11, 22. 20, 2 sq. 4, 2. 4, 7. 6, 2
Restitutus 6, 17; *v.* Claudius
Rhenus pan. 14, 1. 63, 4. 82, 4
Rhodii 2, 3, 10. 4, 5
Robustus 6, 25
Romanus *v.* Vergilius *et* Voconius
Romatius Firmus 1, 19. 4, 29
Rosianus *v.* Geminus
Rufinus 8, 18; *cf. RE VI 1959, 53 sq.; v.* Fadius *et* Trebonius
Rufus *v.* Acilius *et* Asinius *et* Calvisius *et* Caninius *et* Corellius *et* Curtius *et* Minicius *et* Octavius *et* Pomponius *et* Satrius *et* Sempronius *et* Varenus *et* Verginius
Ruso *v.* Cremutius
Rusticus 9, 29; *cf. CIL VI 10229, v. 24 et RE VI 1865, 20 (Fabius Rusticus); v.* Arulenus

Sabina 4, 10
Sabinianus 9, 21. 24
Sabinus 6, 18. 9, 2. 18; *v.* Statius
Sacerdos *v.* Nicetes
Salinator *v.* Fuscus
Salvius Liberalis 2, 11, 17. 3, 9, 33 *et* 36; *cf. RE IA 2026, 19 sqq.*
Sardus 9, 31
L. Satrius Abascantus 10, 11, 2; *cf. RE IIA 190, 30 sq.*
Satrius Rufus 1, 5, 11. 9, 13, 17
Saturius Firmus 4, 15, 3
Saturnalia 2, 17, 24. 4, 9, 7. 8, 7, 1
Saturni aerarium 10, 3a, 1
Saturninus 5, 7; *v.* Pompeius
Sauromates rex 10, 63. 64. 67
Q. Scaevola 5, 3, 5
Scaurus *v.* Atilius *et* Terentius
Scipiones pan. 13, 4
Scribonianus 3, 16, 7 *et* 9 (*cf. Pros. I 145 sq., 936*)
Secundus *v.* Pomponius
Sempronius Caelianus 10, 29. 30
Sempronius Rufus 4, 22. 5, 9. 6, 30, 5 (*? cf. RE IA 1206, 22 sq.*). 7, 25. 9, 38

Sempronius Senecio 6, 31, 8 sq.
Seneca *v.* Annaeus
Senecio *v.* Herennius *et* Sempronius *et* Sosius
Sentius Augurinus 4, 27, 1sq. 9, 8 (*cf. RE IIA 1511, 38 sq.*); *v.* Serius
C. Septicius Clarus 1, 1. 15. 2, 9, 4. 7 28. 8, 1; *cf. RE IIA 1557, 53 sqq.*
Serius (?) *cf. Pros. III p. 198; v.* Sentius
Serrana Procula 1, 14, 6
Sertorianum exemplum 3, 9, 11
Sertorius Severus 5, 1, 1
Servianus *v.* Iulius
P. Servilius Calvus 10, 56, 2. 57, 1
Servilius Pudens 10, 25
Severus 6, 27. 9, 22 (*cf. Pros. III 233, 451 et RE IIA 1938, 13 sqq.*) *v.* Annius *et* Catilius *et* Herennius *et* Vibius
Sicilia 4, 11, 1 *et* 14
L. Silanus 1, 17 (*cf. Pros. II 250, 560 et Guill. edit. III 182*)
Silius Italicus 3, 7; *cf. Han.*[1] *123*
Silius Proculus 3, 15
Silvanus *v.* Caesennius
Sinopenses 10, 90
Sinopensis colonia 10, 91; *cf. Robinson, Americ. Journ. Phil. XXVII (1906), 125 sqq. et 245 sqq.*
Socratici sermones 3, 12, 1; *cf.* 5, 3, 2
Sollers, Bellicius 5, 4, 1
Sosius Senecio 1, 13. 4, 4. *cf. RE IIIA 1180, 43 sq.*
Sotadici (?) 5, 3, 2
Soteris *v.* Ancharia
Sparsus, Iulius 4, 5. 8, 3 (*cf. Harrer, Stud. phil. 1931, 298 sqq. et RE IIIA 1262, 58 sq.*)
Spurinna *v.* Vestricius
Stabiae 6, 16, 12
Statius Sabinus 4, 10
Stilonius Priscus 3, 9, 18 (*cf. RE IIIA 2525, 10 sq.*)
Strabo, C. Caecilius 4, 12, 4. 17, 1 (*cf. RE III 1233, 50 sq.*)
Stratonice 10, 11, 2
Suburanus, Attius 7, 6, 10 sq.; (Suberinus? *cf. Mo., Ind. Plin. p. 403 et RE II 2255, 38 sq. et Pros. I 274, 1366*) 6, 33, 6
Suetonius Tranquillus 1, 18. 24. 3, 8. 5, 10. 9, 34. 10, 94. 95
L. Sulla 5, 3, 5
Sullae 8, 6, 2
Servius Sulpicius 5, 3, 5
Sura *v.* Accius *et* Licinius
Susagus 10, 74, 1
Syria 1, 10, 2. 3, 11, 5

Tacitus *v.* Cornelius
Terentius (poeta) 1, 16, 6. 6, 21, 4
Terentius Iunior 7, 25, 2 sq. 8, 15. 9, 12
Terentius Maximus 10, 58, 5
Terentius Scaurus 5, 12; *cf. Pros. III 303, 71*
Tertullus *v.* Cornutus
Theon 10, 5, 2
Theophanes 4, 9, 3 sq.
Thermuthis 10, 5, 2
Thrasea Paetus 3, 16, 10. 6, 29, 1 *et* 7. 7, 19, 3. 8, 22, 3
Thucydides 4, 7, 3. 5, 8, 11
Tiani 10, 75, 2
Tiberinum 4, 1, 4
Tiberis 4, 2, 5. 5, 6, 11. 8, 17
Tiberius Caesar 5, 3, 5. pan. 11, 1
Tiburtina praedia 5, 6, 45 Tiburtina via 7, 29, 2
Ticinus 7, 16, 2
Tifernium Tiberinum 4, 1, 4 sqq.
Timo 1, 5, 5
Tiro (M. Tullius) 7, 4, 3 *et* 6. *v.* Calestrius *et* Iulius
Titianus *v.* Cornelius

Titinius Capito 1, 17. 5, 8. 8, 12
Titius Aristo 1, 22. 5, 3. 8, 14
Titius Homullus 4, 9, 15. 5, 20, 6. 6, 19, 3
Titus Imp. 4, 9, 2. 10, 65, 3. pan. 11, 1. 35, 4
Torquati 5, 3, 5
Torquatus 5, 3, 5
Traianus pater pan. 89, 2; *cf.* Caesar
Tranquillus *v.* Suetonius
Transpadana regio 4, 6, 1
Trebonius Rufinus 4, 22; *cf. RE VI A 2283, 53 sqq. et Schz. 375*
Triarius 6, 23
Tuccius Cerialis 2, 11, 9
Tullius *v.* Domitius *et* Iustus
Tusci 3, 4, 2. 4, 1, 3. 6. 5, 6. 18, 2. 9, 15. 36. 40
Tuscilius Nominatus 5, 4, 1 sq. 13, 1 *et* 4
Tusculana (praedia) 5, 6. 45
Tusculanum 4, 13, 1
Tutilius 6, 32, 1

Ummidia Quadratilla 7, 24
Ummidius Quadratus 6, 11. 29. 7, 24, 2 sq. 9, 13 (*cf.* Spart. De vit. Hadr. 15, 7)
Ursus, Cornelius 4, 9. 5, 20. 6, 5. 13. 8, 9

Vadimonis lacus 8, 20, 3 sq.
Valens *v.* Fabius *et* Iulius
Valerianus *v.* Iulius
C. Valerius Aper (Axer ? *cf. RE II 2625, 29 sq.* Asper ?) 10, 104
C. Valerius Astraeus 10, 104
C. Valerius Dionysius 10, 104
Valerius Festus 3, 7, 12
Valerius Licinianus 4, 11
Valerius Martialis 3, 21
Valerius Paulinus 4, 9, 20 sq. 10, 104. 105 (*cf. Pros. III 373, 107*)
C. Valerius Paulinus (Paullinus ?) 2, 2. 4, 16. 5, 19. 9, 3. 37 (*cf. CIL III suppl. p. 1973, nr. XXXVI, vid. H. Dessau, Herm. 1899, p. 87 et Pros. III 373, 108*)
Valerius Varus 6, 8, 4
Varenus Rufus 5, 20. 6, 5, 1. 13. 29, 11. 7, 6. 7, 10; *cf. R. Hanslik, Wien. Stud. L (1932), p. 194–199 et Han.*[1] *134 sq.*
Cicero pro L. Vareno 1, 20, 7
Varisidius Nepos 4, 4; *cf. Schz. 249*
Varro (M. Terentius) 5, 3, 5
Varus *v.* Valerius
Veiento *v.* Fabricius
Velius Cerialis 4, 21
Velius Paulus 10, 58, 3. 60; *cf. Han.*[1] *129*
Velleius Blaesus 2, 20, 7 sq.
Venator 9, 20
Venus 7, 9, 11
Verania 2, 20, 2 sq.
Vergilius (poeta) 3, 7, 8. 5, 3, 6. 5, 6, 43. 5, 8, 3. 6, 20, 1. 33, 1. 7, 20, 4; *cf.* 1, 2, 2
Vergilius Romanus 6, 21, 2; *cf. Rib. 292 sq.*
Verginius Rufus 2, 1. 5, 3, 5. 6, 10. 9, 19
Veronenses 6, 34, 1
Verres (Cic. in V.) 1, 20, 10
Verus 6, 3
Vespasianus Imp. 1, 14, 5. 3, 5, 9. 4, 9, 1. 10, 65, 3 pan. 11, 1
Vesta 4, 11, 7. 7, 19, 2
Vestales 4, 11, 6. 7, 19, 2
Vestricius Spurinna 1, 5, 8 sq. 2, 7. 3, 1. 10. 4, 27, 5. 5, 17; *cf. Schz. 254 (260) et Rib. 289*
Vesuvius 6, 16, 5 sq. 20
Vettius *v.* Bittius
Vibius Maximus 2, 14(?). 3, 2. 6, 8, 4(?). 11(?). 34. 7, 26(?). 8, 19(?). 9, 1(?). *vid. RE XIV 2540 sq. (impr. 2541, 3 sq.);* 9, 23(?)

Vibius Severus 3, 18. 4, 28
Vicetini 5, 4. 5, 13
Viennenses 4, 22
Vindex 6, 10, 4. 9, 19, 1
Virdius Gemellinus 10, 27. 28. 84
Viriola *v.* Attia
Vitellius Imp. 3, 7, 3
Vitelliana cicatrix 1, 5, 2
Vitellius Honoratus 2, 11, 8 sq.
Voconiae leges pan. 42, 1
Voconius Romanus 1, 5. 2, 1. 13. 3, 13. 6, 15. 33. 8, 8. 9, 7. 28. 10, 4; *cf. Schz. 250 et 381*
Vulcanalia 3, 5, 8

Xenophon 7, 32, 2
Xerses *i. e.* Xerxes 3, 7, 13

Zosimus (C. Plinius) 5, 19, 2

ADDENDVM

AD EDITORIS PRAEFATIONEM

Cum editor opere suo nondum plane perfecto mense Iulio huius anni decessisset, officio ab amicissimo vivo mihi delegato functus ultimam editionis partem inde a fasciculo XXVIII Rudolpho Hanslik adiuvante emendavi et fasciculos inde a XI iterum emendatos absolvi.

Vindobonae, mense Novembri anni 1952.

AEMILIVS GAAR

In hac tertia Plinii editione textum non solum correxi, sed etiam compluribus locis emendare conatus sum. Sed ut studia Pliniana, in quae viri docti ultimis annis multam operam ac curam impenderint, satis observentur, codicibus denuo collatis novam editionem ipse praeparabo.

Vindobonae, mense Aprili anni 1957.

RVDOLPHVS HANSLIK